TIDSSKRIFT

FOR

LANDØKONOMI

UDGIVET AF

DET KGL. DANSKE LANDHUSHOLDNINGSSELSKAB

REDIGERET AF

RUDOLF SCHOU

1904

KJØBENHAVN
DET SCHUBOTHESKE FORLAG
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE
1904

INDHOLD.

	Side
Landbruget i 1903. Af Rudolf Schou	1
Meddelelse om Bestyrelsesmødet den 17. December 1903	18
Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Generalforsamling den 17. December 1903	20
Beretning om agrikulturkemisk Virksomhed i 1903. Af Professor V. Stein	50
Gode og daarlige Landbrugsaar. Af J. Winkel	73
Mælkeribruget i Danmark 1903. Af Professor B. Bøggild	85
Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Kontrol med Korn og Foderstoffer i Kjøbenhavns Frihavn i Aaret 1903. Af Inspektør James Høyer	105
Meddelelser fra Det kgl. danske Landhusholdningsselskab:	
Læsestue i Landhusholdningsselskabet	113
Om Ordningen af Landmændenes Driftskredit og Kreditsamvirke i Norge	114
Redskabsprøverne i 1903. Af Maskinudvalget ved Emil Jørgensen	117
De amerikanske Svingploves Vedligeholdelse. Ved Emil Jørgensen	137
Prøve med Mejeapparater til Slaamaskiner. Af Maskinudvalget ved Emil Jørgensen	146
Englands Indførsel af Fødemidler. Af Rudolf Schou	159
Kapitelstaxter for Aaret 1903	160
En Marmorbuste af Kong Christian IX i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab	161
Meddelelser fra Det kgl. danske Landhusholdningsselskab:	
Forsøgene med Urin og Ajle paa Dalum Landbrugsskole	166
Belgiens Indførsel af levende Dyr og Kødvarer	173
Udførsel af Kartofler fra Danmark	176
Om Landbrugsbiblioteker og Udbredelse af Landbrugslitteratur. Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab af Overlærer Andr. Sch. Steenberg, Horsens	177
Diskussion herom	201

Side

Beretning fra de i Henhold til Lov om Handel med Gødnings- og Foderstoffer af 26. Marts 1898 autoriserede Laboratorier 210
Meddelelser fra Det kgl. danske Landhusholdningsselskab:
Om Landbrugsforholdene i Tyskland 1903 221
Landbrug og Kvægavl i Sverige 1903 222
Landbruget i Storbritannien og Irland 1903 226
Lovforslag om Tilvejebringelse af Jordlodder for Landarbejdere i Sverige. Af H. Hertel 229
Fremme af den ungarske Kvægavl ved Statens Hjælp 231
Majsglutenmel — Majsglutenfoder (Redaktionen) 233
Husdyrbruget i 1903 med særligt Henblik paa Kvægavlen og Kvægbruget. Af Statskonsulent Axel Appel 234
Dagsorden for Bestyrelsesmødet i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 17. Juni 1904 265
Hesteavlen i 1903. Af Statskonsulent J. Jensen 266
Danmarks Smørexport 1902—1903. En Berigtigelse af Professor B. Bøggild 283
Planteavlen 1903. Af Statskonsulent K. Hansen 285
Prøve med Korsgaards Kartoffeloptagningsmaskine. Af Maskinudvalget ved Emil Jørgensen 307
Prøve med Indfedtning af Plovmuldfjæl. Af Maskinudvalget ved Emil Jørgensen 311
Meddelelser fra Det kgl. danske Landhusholdningsselskab:
Bestyrelsesmødet den 17. Juni 1904 314
Konsulentmødernes fremtidige Ordning 324
Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 24. Februar 1904:
Hvilken Nytte kan den danske Landbostand have af Landbrugskolonierne for fattige Børn? Foredrag af Etatsraad J. Chr. Lembcke 329
Diskussion herom 338
De vandrende Kursus for bosiddende Landmænd. Foredrag af Forstander S. C. A. Tuxen 341
Diskussion herom 348
Agerdyrkningsberetning (indtil Slutningen af Maj Maaned) 353
Arbejdsprøve med Radsaamaskiner. Af Maskinudvalget ved Emil Jørgensen 369
Danmarks Omsætning med Udlandet af Landbrugets Produkter og Hjælpestoffer i Aaret 1903. Af Fuldmægtig N. C. Christensen 385
Meddelelser fra Det kgl. danske Landhusholdningsselskab:
Indførselen af Smør og Æg til Frankrig 457
Fra de færøske Bygder. Af Daniel Bruun 460
Hvedens Produktionsomkostninger i nogle nordamerikanske Landbrug. Af Edv. Ph. Mackeprang 549
Landbolove. Af Justitsraad H. Wulff 565

Side

Meddelelse til Medlemmerne af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab 595
Meddelelser fra Det kgl. danske Landhusholdningsselskab:
Udførselsværdien af indenlandske Landbrugsprodukter fra forskellige Lande 598
Lov om Tilvejebringelse af Jordlodder for Landarbejdere i Sverige 600
Danmarks Smørexport 1903—1904. Af Professor B. Boggild 602
Vejrforholdene i Landbrugsaaret 1903—1904. Af Afdelingschef V. Willaume-Jantzen 615
Vor Landbrugseksport til Rusland samt vestsibiriske Landbrugs- og Mejeriforhold. Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab af Justitsraad L. Friis 632
Diskussion herom 660
Agerdyrkningsberetning (indtil Oktober Maaned) 663
Konsulentberetning 675

REGISTRE.

a) Æmner.

Side

Agerdyrkningsberetning 353. 663
Agrikulturkemi 31. 50. 210
Ajleforsøg 166
Arealets Benyttelse 294

Belgien, Indførsel til — 173
Bibliotheker, Landbrugs — 177
Bomuldsfrøkager 51
Bomuldsfrømel 53

Driftskredit, Norge 114
Dyrskuer 256

Ejendomsskyld, Lov om — 581

Færøske Bygder 460

Glutenfoder 61. 233
Gødning 64. 298

Handelsfoderstoffer 235
Hesteavlen i 1903 266

Side
Husdyrbruget i 1903 234
Hvedeklid 59
Hørfrøkager 58
Høstudbytte, Danmarks — 75

Kapitelstaxter 160
Kartofler, Udforsel af — 176
Kommuneskat 569
Kongens Marmorbuste 161
Konsulentberetning 675
Konsulentvæsen 324
Kontrol med Foderstoffer 105
Kontrolforeninger 254
Kvægavlen 249
Kvægavlsforeninger 251

Landbolove 565
Landbruget i 1903 1
Landbrugskolonier 329
Landbrugsmuseet 29. 35
Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesmøde 18. 265. 314
— Generalforsamling 20. 595
Landmandsforsamling 45
Literatur 263
Læsestue, Landhusholdningsselskabets — 113

Malkningssagen 99
Maskinprover 29. 42. 117. 137. 147. 307. 311. 368
Mejeapparater 147
Mejeriprodukter 71
Melassefoder 61
Menighedsraad, Lov om — 572
Mælkeribrug 40. 86
Mælkeudbytte 239

Planteavlen i 1903 285
Planteavlsudvalg 31. 41
Ploves Vedligeholdelse 137
Priser paa Korn 9
— - Kreaturer 10
— - Smør 12. 612
— - Foderstoffer 15
Produktionsomkostninger, Hvedens — 549

Rapskager 54
Rodfrugter 290
Rustsvampe, Lov om — 567

Side

Smørexport 283. 602
Solsikkekager 53
Storbrittanien og Irland 226
Sverig, Landbrug og Kvægavl i — 221
— Jordlodder for Landarbejdere i — 229. 600

Tiendeloven 579
Tyskland, Landbrugsforhold i — 221

Udførsel fra Esbjerg 16
— af Avlsdyr til Rusland 30. 43. 632
— og Priser 83
Ud- og Indførselsstatistik 385
Udførselsværdi af Landbrugsprodukter 598
Ulykkestilfælde, Forsikring imod — 585
Ungarn, Kvægavlens Fremme i — 231

Valgmenigheder, Lov om — 577
Vandrekursus 341
Vejrforhold 287. 615
Vestsibirisk Landbrug 646

b) Forfattere.

Appel, Axel. Husdyrbruget i 1903 234

Bruun, Daniel. Fra de færøske Bygder 460
Bøggild, B. Mælkeribruget i Danmark 1903 85
— Danmarks Smørexport 1902—1903. En Beriglgelse . 283
— — — 1903—1904 602

Christensen, N. C. Danmarks Omsætning med Udlandet af Landbrugets Produkter og Hjælpestoffer i Aaret 1903 385

Friis, L. Vor Landbrugseksport til Rusland samt vestsibiriske Landbrugs- og Mejeriforhold. Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab 632

Hansen, K. Planteavlen 1903 285
Hertel, H. Lovforslag om Tilvejebringelse af Jordlodder for Landarbejdere i Sverige 229
Høyer, James. Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Kontrol med Korn og Foderstoffer i Kjøbenhavns Frihavn i Aaret 1903 105

Side

Jensen, J. Hesteavlen i 1903 266
Jørgensen, Emil (Maskinudvalget). Redskabsprøverne i 1903..... 117
— — Prøve med Mejeapparater til Slaamaskiner 146
— — Prøve med Korsgaards Kartoffeloptagningsmaskine..... 307
— — Prøve med Indfedtning af Plovmuldfjæl 311
— — Arbejdsprøve med Radsaamaskiner..... 369
— De amerikanske Svingploves Vedligeholdelse 137

Lembcke, J. Chr. Hvilken Nytte kan den danske Landbostand have af Landbrugskolonierne for fattige Børn? Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab..... 329

Mackeprang, Edv. Ph. Hvedens Produktionsomkostninger i nogle nordamerikanske Landbrug..... 549

Schou, Rudolf. Landbruget i 1903 1
— Englands Indforsel af Fødemidler 159
Steenberg, Andr. Sch. Om Landbrugsbiblioteker og Udbredelse af Landbrugsliteratur. Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab 177
Stein, V. Beretning om agrikulturkemisk Virksomhed i 1903.... 50

Tuxen, S. C. A. De vandrende Kursus for bosiddende Landmænd. Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab..... 341

Willaume-Jantzen, V. Vejrforholdene i Landbrugsaaret 1903—1904 615
Winkel, J. Gode og daarlige Landbrugsaar..... 73
Wulff, H. Landbolove 565

c) Tegninger.

Grafiske Fremstillinger af Høstudbytte..... 81. 82
Mejeapparater til Slaamaskiner (4 Afbildninger)..... 149—157
Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Bestyrelsessal 165
Landbrugsbiblioteker (4 Afbildninger) ..... 188—192
Kartoffeloptagningsmaskine..... 308
Apparater til Radsaamaskiner (5 Afbildninger) ..... 371—375
Færøerne (54 Afbildninger)..... 461—546

Landbruget i 1903.

Af *Rudolf Schou.*

Aaret 1903 var med Hensyn til Vejrforholdene meget ejendommeligt og ikke helt lysteligt for Landbruget. Vinteren var mild og Foraaret tegnede til at komme tidligt, men en kold, vaad April med Snestorme sinkede Markarbejdet og Kreaturerne kom sent paa Græs.

Forsommeren var meget lovende og en rigelig Høafgrøde kom godt hjem fra Agrene, ligesom der var fuldt op af Græsning til Kreaturerne. Efter Høhøsten kom en kold Periode, som gav rigelig Regn over Størstedelen af Landet, og da Kornhøsten stod for, strømmede Regnen ned, saa det saa ud til, at den rigelige Afgrøde skulde gaa tabt eller formindskes betydeligt i Værdi. Høsten blev meget langvarig, besværlig og kostbar, men Tabene bleve forholdsvis moderate; dog mistede Sæden selvfølgelig mere i Kvalitet end gavnligt.

Rodfrugterne nød godt af den fugtige Eftersommer og gav en god Afgrøde, som det dog var yderst besværlig at faa bragt i Sikkerhed.

Trods de mange Besværligheder gik det nogenlunde godt og man kan atter se tilbage paa et rigeligt Høstudbytte, som faar sin gode Værdi ved Vinterfodringen.

Man gik ind til Aaret 1903 med nogenlunde rigelige Halmbeholdninger, men med smaa og utilstrækkelige Mængder af Rodfrugter, hvorfor der maatte bruges betydelige Kvantiteter indkjøbte Foderstoffer Vinteren igjennem

og langt ud paa Foraaret. Sommerfodringen var vist nogenlunde billig og det sene Efteraar har vel ogsaa sparet noget paa Udgifterne.

Priserne paa Salgsprodukterne have ikke gjennemgaaende været saa gode som i 1902, men den betydelig større Produktion har temmelig sikkert bødet herpaa, saa at Aaret 1903 tør betegnes som et godt Middelaar. Og det maa man være særlig taknemmelig for, naar man tænker paa, hvor vanskeligt vore Nabolande have været stillede.

Vi skulle senere i denne Artikel komme nærmere ind paa Handelsforholdene, og da Tidsskriftet, som sædvanlig, vil indeholde Specialartikler om Landbrugets enkelte Grene, skal man ikke mere indgaaende omtale disse, men indskrænke sig til en mere almindelig Oversigt over, hvad der navnlig har fæstnet sig i Iagttagerens Erindring, naar han lader Aaret passere Revue.

Det skal da strax siges, at Aaret 1903 ikke har været særlig rigt paa Begivenheder, som ville bevare det i Erindringen. Det vil nok blive husket som Aaret med den vaade og sene Høst og vel ogsaa som det Aar, da Planteavlsudstillingerne sloge igjennem.

I det hele har Planteavlen lykkeligvis lagt meget Beslag paa Landbrugets Interesse, og man maa beundre den Energi, hvorved det er lykkedes denne Sags Talsmænd at slaa den op til at blive aktuel og til at fange Landbrugets Øre.

Kampen imod Ukrudtet er erklæret. Det vil jo nok tage lang Tid inden den kommer i fuld Gang over hele Linien, thi Fjenden har sat sig svært godt fast, er nøjsom i sine Fordringer og optræder enigt, hvorimod Angribernes Styrke ikke er saa ensartet fordelt og deres Vaaben af ulige Kraft, Skarphed og Rækkeevne, ligesom Forpostkjæden ikke endnu er sluttet saa fast som ønskeligt. Der tiltrænges derfor et organiseret Korps, som er forsynet med alle Hjælpemidler, og som et nødvendigt Grundlag for samlet Optræden er der fremsat Tanken om en Planteavlslov, der kalder alle til Fanerne.

Hensigten med Loven skulde være at forøge Udbyttet af vore Marker og dermed en Formindskelse af Ukrudtet. Der ønskes fremfor alt Penge hertil. Midlerne, som foreslaas benyttede, ere ingenlunde nye, kun ønskes de anvendte i forstærket Grad og følgende en bestemt Plan.

Man ønsker at benytte Landboforeningerne som Mellemled i Organisationen, og det er ogsaa saare naturligt. Men med en vis Ret er det fra Landbrugets Side hævdet, at Landboforeningerne langt fra have den Tilslutning af Landbrugere, som de burde. Det er utvivlsomt, at jo flere Procent af Landmændene, der tilhøre deres Organisationer, med jo større Vægt kan Kravet stilles om forøgede Tilskud, thi Landboforeningerne komme derved til at raade over betydelig større Midler end nu, og der kunde da anvendes noget klækkeligt paa de Opgaver, som anses for de vigtigste til enhver Tid.

Landboforeningernes Medlemstal — 56—58,000 — synes jo nok ret betydeligt, men der er med Rette peget paa, at et meget stort Antal af disse Medlemmer ikke ere Landbrugere. Det skulde ikke være utænkeligt, at faa Antallet af Landboforeningsmedlemmer fordoblet, og skulde Planteavlsloven, hvis den kommer, stille Statens Tilskud i Forhold til Foreningernes, var det meget heldigt, om disse havde større Midler til Raadighed.

En mere omfattende Dyrkning af Bælgplanter har været Gjenstand for Drøftelse ved flere Møder. Hensigten er, at kunne slippe for at indkjøbe de store Mængder æggehvideholdige Foderstoffer og derved komme ind paa en billigere Produktion af Fedevarer. Dette Forhold staar i nær Forbindelse med Landbrugets Trang til at faa Besked paa, hvad det hjemmeavlede Foder staar det i, heri indbefattet Fodringsværdien af Rodfrugter, for hvis Fodringsværdi Nedsættelsen af Erstatningstallet for Æggehvide er en Favør. Opfordringen til Dyrkning af Bælgplanter synes ikke at skulle tages til Følge, idet Høstudbyttet af disse siges at være langt usikrere end af Rodfrugter. Rodfrugtarealet er i stadig Stigning og der gives Kreaturerne et langt større Kvantum heraf

end for faa Aar siden. Det er utvivlsomt meget fordelagtigt at dyrke Rodfrugter i store Mængder, ellers vilde ikke saa mange slaa ind derpaa, og Pasningen, som tidligere fremførtes som en stor Hindring, kommer man nu godt over.

Fremmed Arbejdskraft bruges dog i ret stor Mængde. Den Behandling, de fremmede, kvindelige Arbejdere faa her i Landet, hvor de, foruden til Pasning af Rodfrugter, anvendes i betydelig Mængde til Udførelse af Malkearbejdet, har fra Udlandets Side været Gjenstand for en ondsindet og uberettiget Kritik, som er blevet tilbagevist paa passende Maade.

Det er iøvrigt stadig et aabent Spørgsmaal, om ikke Kvinderne paa Landet kunne overkomme Arbejdet, og en hyppig Klage, at de ikke ville tjene de Penge, som nu gives til Udlændinge. Tidligere var det Reglen, at Arbejdernes Hustruer malkede og passede Rodfrugterne; dette gaar af Brug og det er i mange Retninger heldigt, thi de blive derved i Stand til at passe Hjemmet bedre, og at de kunne undvære denne Biindtægt, turde være begrundet i, at Landarbejderne ere nogenlunde godt stillede.

En Lov om Rustsvampe blev gjennemført og traadte i Kraft den 1ste Januar 1904.

Landhusholdningsselskabets Hvede- og Maltbygudvalg er efter Udvalgets Ønske ophævet og Virksomheden overgaaet til Statens Planteavlsudvalg. Som velfortjent Tak for Arbejdet i dette Udvalg siden dets Oprettelse og for mangeaarig Virksomhed som Medlem af Præsidiet, udnævntes Lehnsgreve Danneskjold-Samsøe ved Landhusholdningsselskabets Generalforsamling til Æresmedlem af Selskabet.

En Sag, som staar i Forbindelse med Planteavlen, er Handelen med Kunstgjødning, der i det forløbne Aar har tiltrukket sig Opmærksomheden i høj Grad. Det er nemlig blevet opklaret, at der er foregaaet betydelige Bedragerier fra et enkelt Firmas Side, og foranlediget heraf er Landbruget blevet opfordret til at gjøre Brug af Loven

om Handel med Gjødnings- og Foderstoffer. Her er en Opgave for de lokale Landboforeninger, som kan tages op uden at det koster meget, og hvis rette Løsning kan forskaane Landbruget for store direkte Tab samt tilføre det forøget Indtægt ved at gjøre Folk fortrolige med Brugen af usammensatte Kunstgjødninger paa rette Maade og indkjøbte til rimelige Priser.

En ny Foranstaltning er traadt ud i Livet, nemlig en permanent Udstilling af nyere Landbrugsmaskiner i Forbindelse med Landhusholdningsselskabets Landbrugsmusæum i Lyngby. Tilslutningen fra danske Fabrikanters Side er glædelig stor, hvorimod Agenterne for de udenlandske Maskiner synes at ville holde sig tilbage.

Det af Statens Planteavlsudvalg og Hedeselskabet nedsatte Moseudvalg har fremsat Plan til en Undersøgelse af de danske Moser. Moseindustriforeningen arbejder fremdeles med Energi paa Mosernes industrielle Udnyttelse, og Hedeselskabet har ved en smuk og fyldig Udstilling i Kjøbenhavn udbredt Kjendskab til, hvad der i de sidste 35 Aar er foregaaet paa Jyllands Heder.

Vi nævnte ovenfor Planteavlsudstillingerne. Af saadanne har der været afholdt adskillige; de have været velordnede og instruktive, men Besøget ved dem har langt fra været saa stort, som man maatte vente. Det synes, at Befolkningen skal gjøres fortrolig med, at der paa saadanne Udstillinger er meget at lære og at det lønner sig at anvende Tid paa at sætte sig grundigt ind i, hvad der bydes.

Husdyrbruget fremviser fremdeles Diskussioner om Principerne for Avlen; Svineavlssagen har atter været under Behandling, navnlig Renavl kontra Krydsning. Faareavlen synes at fange Interessen i Jylland, hvor der er oprettet en Del Faareavlsforeninger.

Oplysningsarbejdet gaar sin Gang. Husholdningsskolerne have haft over 5000 Elever, et Tal, som ventes forøget til 8000. Højskolerne have stadig stigende Tilgang, og Husmandsskolen ved Ringsted er aabnet med alle Pladser besatte. De vandrende Landbrugskursus

synes ligeledes at vinde Tilslutning, og Forslag om Skolehaver har været under Drøftelse. Trangen til Belæring er saaledes fremdeles vaagen og spaar godt for Evnen til fremtidig at være modstandskraftig overfor mulige Omvæltninger i Landbrugets Produktion og Omsætning.

Loven om Jordlodder til Landarbejdere er forelagt til Revision, uden at der synes Grund til at antage, at der vil blive gjort principielle Ændringer i den.

Ved Delegeretmøderne har man, foruden de ovennævnte og andre Spørgsmaal, forhandlet om Kvalitetsvalg til Bestyrelserne af Landbrugets Sammenslutninger, om Tvangsakkorder, Hypotheklaaneforeninger m. m., ligesom det efter Forslag af Landhusholdningsselskabet er besluttet indtil videre ikke at tage nogen Bestemmelse om, naar næste Landmandsforsamling skal afholdes. De store provinsielle Fællesdyrskuer udfylde for en Del Landmandsforsamlingerne, saa man har nogen Grund til at mene, at disses Dage ere talte, idet de kræve meget store Udgifter og ere udsatte for en stor Risiko, hvis Vejret de faa Dage, de vare, er ugunstigt.

Aaret 1903 bragte de længe ønskede Skattelove og Tiendeloven. Iøvrigt var Lovgivningsarbejdet angaaende Landbruget ikke meget omfattende. Men det er jo ejheller nødvendigt stadig at faa nye Love. Der gjennemførtes en Lov om Udførsel af Kjød samt indeholdende Forbud imod Salg uden Dyrlægeattest af Kjød af Dyr, som før Slagtningen vise sig syge eller efter Slagtningen udvise betydelige sygelige Tilstande. Denne Lov tiltrængtes i høj Grad og har allerede vist sin Virkning. Ventelig vil den blive Forløber for en Lov om almindelig Kjødkontrol her i Landet.

Loven om Bekjæmpelse af Tuberkulose hos Hornkvæg og Svin var fremlagt til Revision, omfattende Forbud imod Indførsel af Tuberkulin. Atter i indeværende Samling er Forslaget fremlagt, men uden Bestemmelser angaaende Tuberkulin.

I Efteraaret afholdtes den første Andelskongres her i Landet; den var besøgt af Repræsentanter for Udlandet

og vandt megen Tilslutning fra danske Andelsselskabers Side.

Iøvrigt er Foreningslivet gaaet sin rolige Gang med Delegeretmøder, Generalforsamlinger og Diskussionsmøder.

Af nye Foretagender skal nævnes Virksomheden for Udnyttelse af Elektricitet frembragt ved Vindkraft, samt Ferskvandsfiskeriet, som tiltrækker sig megen Opmærksomhed, og i hvilket der efterhaanden bindes ret betydelige Kapitaler, som siges at give godt Udbytte. Der skal dog vist udvises betydelig Forsigtighed, og navnlig bør Forholdene undersøges af virkelig Sagkyndige, inden der anbringes for mange Penge i Fiskerianlæg.

Angaaende Handelsforholdene skal man henvise til de efterfølgende Tabeller. Det maa stadig beklages, at man saa sent, som Tilfældet er, faar Oversigten over Ind- og Udførsel. Nu maa man gaa efter privat indsamlede Oplysninger samt andre Landes, navnlig Englands, Statistik. En Forbedring af dette Forhold paakræver dog en fuldstændig Omlæggelse af den nuværende Indsamlingsmaade af det statistiske Materiale samt betydelig forøgede Udgifter.

Tabel I giver en Oversigt over Kornpriserne, som have været noget lavere end i 1902; navnlig har Havren været betydelig mindre værd. Sidste Kvartal af Aaret, som dog vel paa Grund af den sene Høst og den vanskelige Indbjærgning af Rodfrugterne har været benyttet mindre end sædvanligt til Tærskning, udviser dog ikke saa stort Prisfald, som hele Aarets Gjennemsnit. Hveden har endog været lidt højere i Pris.

Om Kvæg- og Kjødpriserne giver Tabel II Oplysning. Tilførslen af levende Kreaturer til Kjøbenhavns Kvægtorv viser Tilbagegang. I Løbet af 4 Aar er Antallet gaaet ned fra 131000 Kreaturer og Kalve til 121000.

Priserne paa Oxekjød have været ret væsentligt stigende, nemlig med 2—3 Øre pr. Pd., hvilket beviser, at den i sidste Aarsberetning udtalte Frygt for, at de nye tyske Kjødindførselsbestemmelser, som traadte i Kraft

den 1ste April 1902, skulde skade vor Afsætning, ikke viste sig at slaa til. Tyskland har selv maattet betale de forøgede Udgifter.

Navnlig er Prisen paa Tyre steget stærkt, begrundet i de tyske Pølsefabrikkers Trang til denne for dem særlig godt egnede Vare.

Udførslen af levende Kreaturer har været i stærk Fremvæxt, nemlig med c. 16500 Stkr. (fra c. 46400 til c. 63000 Stkr.), hvorimod Kjødudførslen er gaaet ned. Dog er der i levende og slagtet Tilstand udført c. 3000 Kreaturer mere end i 1902.

Vor Kjødudførsel er kun for en ringe Del gaaet til England; det er Tyskland, som er vort Hovedmarked, og nogen større Vanskelighed ved at forsende de slagtede Kroppe med vedhængende Organer viste sig ikke. Vor Udførselskontrol falder godt sammen med Fordringerne i Tyskland, som med Hensyn til Kjødkontrol staar langt over England. I London har der været lidt Besværligheder med magert Kjød, men i det Hele anses ogsaa i England vor Kontrol for at være god og fornuftig.

Nogen Overgang til Fedning i større Omfang kan ikke siges at have fundet Sted, vel nærmest paa Grund af manglende Raamateriale. Priserne i de senere Aar kunde ellers have opfordret dertil.

Hesteudførslen er steget fra c. 20000 til c. 23000, altsaa ligeledes betydelig Fremgang, som væsentlig falder paa England; dette Land har i 1903 kjøbt c. 3000 danske Heste imod kun 346 i 1902. Det er ikke første Klasses Heste, men en Middelvare, som man maa være glad ved at have et Marked for.

Smørafsætningen har ikke kunnet glæde sig ved nogen Prisopgang; tværtimod ere Priserne gaaede ned (Tabel III). Kjøbenhavns Notering viser en Nedgang af 2.9 Øre, men da Overprisen er steget 0.9 Øre, er den virkelige Nedgang 2 Øre. Det stadige Prisfald i de sidste 3 Aar af et Par Øre pr. Pd. Smør kan dog ikke undgaa at vække nogen Bekymring for de kommende Aar.

Overprisens Stigning vækker stadig Utilfredshed hos

Producenterne. Da imidlertid Smørsalg i Aarskontrakt er i afgjort Tilbagegang, har Noteringens Tilbøjelighed til at holde sig relativt lavt ikke saa stor Betydning som tidlifiere. Kontoret for Mejeristatistik oplyser herom, at 40 pCt. af de indberettende Mejerier den 1ste Maj solgte paa Kontrakt og at kun 30 pCt. af Mejerierne den 1ste November solgte paa Kontrakt. Mejerier, som ere Medlemmer af Export- eller Smørsalgsforeninger, opføres med Kontraktsalg, saa det egentlige Salg i Kontrakt er be-

Tabel I.

		Hvede	Rug	Byg	Havre
1900	1. Kvartal	509	505	536	498
	2. —	527	548	535	556
	3. —	545	525	525	546
	4. —	517	473	498	496
	Hele Aaret	525	513	524	524
1901	1. Kvartal	547	473	510	512
	2. —	622	484	545	548
	3. —	596	469	529	539
	4. —	588	481	519	541
	Hele Aaret	588	477	526	535
1902	1. Kvartal	625	521	543	600
	2. —	628	537	550	639
	3. —	601	540	570	667
	4. —	533	480	508	526
	Hele Aaret	597	520	543	608
1903	1. Kvartal	561	482	524	539
	2. —	582	479	530	537
	3. —	591	485	530	508
	4. —	555	466	525	475
	Hele Aaret	572	478	527	515

Tabel II.

	1900				
	1. Kv.	2. Kv.	3. Kv.	4. Kv.	Hele Aaret
Tilført Kjøbenhavns Kvægtorv:					
Kreaturer ... Tusind	19.7	17.1	15.9	18.9	71.6
Kalve ... —	14.4	17.8	14.7	13.5	60.4
Kroner pr. 100 Pd. slagtet					
Bedste Stude	43.1	45.1	47.1	47.2	45.6
— Tyre	36.7	36.4	38.1	38.1	37.3
— Køer	38.1	38.2	41.1	41.4	39.7
— Sødmælkskalve	51.4	53.3	51.0	53.9	52.4
Odense Kvægmarked:					
Antal tilført ... Tusind	.....	.....	.....	.....	15.4
Kroner pr. Stk.					
Unge Lødekøer	199	213	220	227	215
Ældre Køer	131	137	142	160	142
Kvier med Kalv	141	138	150	157	147
Aalborg Kreaturmarked:					
Antal tilført ... Tusind	4.0	3.1	2.4	4.3	13.8
Esbjærg Fedekvægmarked:					
Antal tilført ... Tusind	10.1	5.8	4.7	4.7	25.3
Kr. pr. 100 Pd. levende Vægt:					
1. Kl. Stude og Kvier	22	23	22	23	22.5
Gode do. - do.	19	20	19	20	19.5
Gode, svære Tyre	21	22	23	23	22
Ringere do.	19	19	20	20	19.5
Gode, unge Køer	19	20	19	19	19
Ældre do.	16	17	16	16	16
Antal slagtet til Export i Esbjærg ... Tusind	5.2	4.2	2.9	2.7	15.0

1901					1902					1903				
1. Kv.	2. Kv.	3. Kv.	4. Kv.	Hele Aaret	1. Kv.	2. Kv.	3. Kv.	4. Kv.	Hele Aaret	1. Kv.	2. Kv.	3. Kv.	4. Kv.	Hele Aaret
20.0	16.7	13.9	17.1	67.7	18.8	16.4	14.2	17.6	67.0	17.6	14.9	13.5	15.3	61.3
14.8	17.7	14.5	12.4	59.4	15.7	17.2	15.3	13.2	61.4	14.7	17.7	14.4	13.0	59.8
44.3	45.2	46.1	46.4	45.5	43.9	48.5	49.5	50.1	48.0	49.5	50.4	52.8	53.3	51.5
35.8	36.4	40.0	38.9	37.8	36.2	38.0	40.3	39.0	38.4	38.2	38.8	42.7	42.3	40.5
39.0	38.5	40.1	38.3	39.0	37.6	40.6	40.6	41.6	40.1	38.8	40.3	45.4	44.3	42.2
51.2	53.0	50.5	52.9	51.9	50.4	52.5	48.4	52.7	51.0	51.4	53.2	51.3	55.3	52.8
.....	.....	.....	.....	14.3	.....	.....	.....	.....	21.0	5.3	5.5	6.2	6.0	23.0
224	223	224	233	226	226	235	237	239	234	249	248	262	272	258
160	147	165	171	161	163	169	171	173	169	168	163	169	185	171
162	143	160	158	156	144	156	157	160	154	168	166	162	167	166
5.2	3.7	2.9	4.6	16.4	5.8	4.7	3.7	5.3	19.5	6.0	4.8	3.5	4.9	19.2
10.3	8.2	3.8	3.2	25.5	5.8	4.8	3.0	3.2	16.8	6.0	6.5	3.8	3.6	19.9
22	23	24	23	23	23	24	24	24	24	24	24	24	24	24
20	20	21	21	20.5	21	22	21	22	21.5	22	22	22	22	22
22	22	22	22	22	22	23	23	24	23	24	24	24	24	24
19	19	19	19	19	19	20	20	22	20	22	22	22	22	22
19	20	20	19	19.5	19	21	20	21	20	21	21	21	21	21
16	16	17	17	16.5	17	18	17	18	17.5	18	18	18	18	18
7.0	3.8	2.0	2.4	15.2	4.4	6.4	3.2	4.6	18.6	6.7	5.1	1.9	1.2	14.9

Tabel III.

		Kjobenhavns Smørnotering	De samv. danske Landboforeningers Smørprisstatistik *)
1900	1. Kvartal	93.5	94.7
	2. —	88.9	88.4
	3. —	97.5	97.6
	4. —	104.1	103.1
	Hele Aaret	96.0	95.9
1901	1. Kvartal	100.6	101.7
	2. —	89.2	90.0
	3. —	95.3	94.4
	4. —	103.7	104.3
	Hele Aaret	97.2	97.6
1902	1. Kvartal	96.2	96.9
	2. —	91.5	92.7
	3. —	91.4	91.5
	4. —	100.1	101.7
	Hele Aaret	94.8	95.7
1903	1. Kvartal	95.5	96.9
	2. —	86.4	88.8
	3. —	87.2	88.3
	4. —	98.5	100.8
	Hele Aaret	91.9	93.7

tydelig under de 30 pCt. Som Kontraktsalg er opført Salg med en længere Opsigelsesfrist end en Maaned.

Et andet Forhold, som svækker Betydningen af den lave Smørnotering er selvfølgelig Offentliggjørelsen af Overprisens Størrelse saavel herhjemme som i England.

*) Fra den 19de Uge 1903: »Mejeristatistik-Udvalgets Smørprisstatistik«.

Udførslen af Smør fra Danmark til England er steget c. 7 Millioner Pund, som næsten alt falder paa dansk Smør.

I 1902 udførtes c. 139 Mill. Pd. dansk Smør til en Værdi af c. 133 Mill. Kroner og for 1903 kan Udførslen anslaas til c. 145 Mill. Pd. til 136 Mill. Kroners Værdi, altsaa en Fremgang af c. 3 Mill. Kroner.

Englands Smørindførsel er kun steget c. 1 pCt. i 1903. Kanada har exporteret betydelig mindre til England, hvorimod Ny Zeeland er gaaet stærkt frem. Rusland er gaaet lidt tilbage, vel nok begrundet i, at de engelske Kjøbmænd have brændt sig lidt mere end de sætte Pris paa ved at handle med siberisk Smør. Holland har udført saavel mindre Smør (c. 11 pCt.) som Margarine til England.

Tysklands Smørindførsel er i stærk Stigning og dets Export er nu af ringe Betydning. Det er dog navnlig russisk Smør, som indføres til Forbrug.

Udsigterne for Smørmarkedet ere ikke særlig lyse, thi Forretningslivet i Storbrittanien er fremdeles trykket, og om end Skibsfart samt Skibsbyggeri i særlig Grad føle de daarlige Konjunkturer, kan det ikke nægtes, at ogsaa andre Industrier have vanskelige Forhold at arbejde under, saaledes Jærnindustrien, som i det forløbne Aar for Alvor har begyndt at føle den amerikanske Konkurrence. Kjøbeevnen i England er ikke saa god som tidligere. Dette gjælder ikke alene Smør, men ogsaa Flæsk, hvis Afsætning navnlig sidst paa Aaret var træg. Priserne paa denne vor næststørste Udførselsartikel have været vigende, men vor Exportmængde har været stærkt stigende, nemlig med c. 25 Mill. Pd. til Storbrittanien. Merværdien imod 1902 var 10 Mill. Kroner, trods c. 3 Øres Nedgang pr. Pd. 77 Mill. Kroner tog det danske Landbrug ind for det Flæsk, der i 1903 gik over Vesterhavet. Prisfaldet er egentlig mærkelig ringe, naar man tager i Betragtning, at Flæsk i Tyskland samtidig faldt c. 9 Øre pr. Pd.; man kunde have ventet, at Nord-Amerika af den Grund og paa Grund af det tyske For-

bud imod Borsyre havde kastet sig mere over det engelske Marked. Dette blev dog ikke Tilfældet, idet Fristaterne afskibede mindre til England end i 1902. Kanada afskibede (fraset hvad der er exporteret over Fristaterne) 44 pCt. mere til England end i 1902, og medens det i dette Aar kun sendte et Kvantum svarende til godt en Trediedel af Danmarks Afskibninger, naaede det i 1903 henimod Halvdelen af, hvad vi udførte til England. Om end det kanadiske Flæsk stadig betinger en betydelig lavere Pris end det danske (i 1902 c. 7 Øre og i 1903 6 Øre under dansk), kan man ikke komme bort fra, at Kanada rykker os ind paa Livet.

Æggehandelen viser i Modsætning til Smør og Flæsk en Prisstigning af c. 10—12 Øre pr. Snes og samtidig er Udførslen steget med godt 4 Mill. Snese. Værdien af danske Æg, udført til England, er nu lige ved 30 Mill. Kr. om Aaret imod c. 25 Mill. Kroner i 1902. Rusland har forøget sin Ægexport til England meget betydeligt, nemlig godt 20 pCt., hvorimod saavel Frankrig og Belgien som Tyskland er gaaet tilbage.

Ialt har Danmark for dansk Smør, Flæsk og Æg fra England alene i Aaret 1903 modtaget c. 243 Millioner Kroner imod c. 225 Mill. Kroner i 1902, altsaa en Fremgang af c. 18 Mill. Kroner = c. 50000 Kr. om Dagen.

Det fremmede Raamateriale, som er forbrugt til at frembringe disse mange Millioner, har, som sædvanlig, været Korn, Majs, Klid og Oliekager.

Hvad Kornet angaar, har det, som anført ovenfor, været billigere end i 1902. Majs har (Tabel IV) været en halv Snes Procent billigere. Af Hvedeklid er der brugt betydelig mindre, tiltrods for de lavere Priser. Solsikkekager er gaaet 10 pCt. ned og Bomuldsfrøkager have ogsaa været noget lavere, saa man har Lov til at gaa ud fra, at Betingelserne have været tilstede for en billigere Fodring end i 1902. Den store Rodfrugthøst har bevirket en betydelig Forøgelse af Oliekageforbruget; alene i de første 3 Kvartaler indførtes 46 pCt. mere heraf end i 1902. Hvor meget der er forbrugt, kan ikke oplyses, men det

Tabel IV.

		Hvedeklid	Palmekager	Hørfrøkager	Rapskager	Bomuldsfrøkager	Solsikkekager	Majs
1900	1. Kvartal . . .	517	561	652	610	577	571	400
	2. — . . .	513	560	672	610	582	547	459
	3. — . . .	495	560	685	610	592	560	454
	4. — . . .	485	560	688	610	627	573	475
	Hele Aaret . .	503	560	674	610	595	563	447
1901	1. Kvartal . . .	489	560	676	585	578	572	422
	2. — . . .	497	560	648	567	551	567	448
	3. — . . .	466	560	660	598	567	571	484
	4. — . . .	498	560	685	596	583	592	544
	Hele Aaret . .	488	560	667	587	570	576	475
1902	1. Kvartal . . .	529	525	710	590	609	592	562
	2. — . . .	530	533	708	590	620	590	590
	3. — . . .	496	535	700	590	618	598	477
	4. — . . .	492	527	692	587	610	621	528
	Hele Aaret . .	512	530	703	589	614	600	539
1903	1. Kvartal . . .	503	519	673	576	583	583	510
	2. — . . .	475	510	641	555	577	542	474
	3. — . . .	443	510	612	538	610	537	497
	4. — . . .	459	510	598	530	627	522	467
	Hele Aaret . .	470	512	631	550	599	546	487

skulde ikke gjerne være alle de 218 Mill. Pd. Merindførsel, thi saa betød det alene for de 9 Maaneder en Udgift af c. 12 Mill. Kroner. Paa den anden Side er Kornindførslen gaaet ned med c. 8 Mill. Kroners Værdi. Vi anføre disse Tal, fordi de paa en slaaende Maade vise Svingningerne i de Raastoffer, Landbruget indkjøber, tagende Hensyn til Priser og Foderets Sammensætning.

Tabel V. **Udførslen fra Esbjærg til Parkeston og Grimsby.**

	1900	1901	1902	1903
Smør:	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
Parkeston, Mandag*)	.....	.....	.....	0.03
— Tirsdag	7.9	8.5	9.4	9.8
— Onsdag	3.4	2.9	3.1	2.9
— Lørdag	7.5	9.2	10.1	10.9
Ialt til Parkeston...	18.8	20.6	22.6	23.63
Grimsby, Tirsdag	2.6	3.1	3.2	4.2
— Fredag	18.1	22.7	26.2	29.5
Ialt til Grimsby...	20.7	25.8	29.4	33.7
Flæsk, saltet:				
Parkeston, Mandag*)	.....	.....	.....	14.2
— Tirsdag	51.9	49.1	50.1	42.7
— Onsdag	5.2	5.9	11.7	13.8
— Lørdag	38.2	37.0	44.2	50.6
Ialt til Parkeston...	95.3	92.0	106.0	121.3
Grimsby, Tirsdag	0.4	0.4	0.7	1.1
— Fredag	2.7	3.1	3.8	3.9
Ialt til Grimsby...	3.1	3.5	4.5	5.0
Æg:	Mill. Snese	Mill. Snese	Mill. Snese	Mill. Snese
Parkeston, Mandag*)	.....	.....	.....	0.03
— Tirsdag	0.5	0.7	0.8	0.9
— Onsdag	0.2	0.3	0.3	0.4
— Lørdag	2.0	3.0	3.6	4.2
Ialt til Parkeston...	2.7	4.0	4.7	5.53
Grimsby, Tirsdag	0.3	0.5	0.6	0.8
— Fredag	1.3	1.8	1.7	2.0
Ialt til Grimsby...	1.6	2.3	2.3	2.8
Fersk Kjød af Hornkvæg:	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd	Mill. Pd.
Parkeston, Mandag*)	.....	.....	.....	0.01
— Tirsdag	2.1	1.7	3.4	1.7
— Onsdag	»	»	0.5	0.4
— Lørdag	2.7	2.2	4.8	2.2
Ialt til Parkeston...	4.8	3.9	8.7	4.31
Grimsby, Tirsdag	1.9	1.0	0.9	0.7
— Fredag	1.4	1.2	0.8	0.6
Ialt til Grimsby...	3.3	2.2	1.7	1.3

*) Fra den 8de Juni 1903.

Det ligger ganske udenfor Hensigten at forsøge at stille en Beregning op om, hvad Produktionen af Fedevarer har kostet Landet. Hertil kræves saa alsidige Oplysninger, at man vist maa opgive Haabet om at fremskaffe disse. Taget som en Helhed tør man dog nok sige, at Produktionsprisen i 1903 ikke har ligget over, men snarere noget under 1902, og det betyder ikke saa lidt.

Over Udførslen fra Esbjærg findes en Oversigt i Tabel V, Side 16. Der er i Juni sat en ny Afgang til Parkeston om Mandagen, som har særlig Betydning for Flæsket. Forskydninger af særlig Betydning har der ikke fundet Sted i Aarets Løb.

Hvorledes de kommende Aar ville blive for Landbruget, kan Ingen sige. Grundlaget for Produktionen er og bliver Markens Afgrøder, og selv om Svingningerne med den bedre Kultur ikke ere saa store som tidligere, kan der her komme slemme Overraskelser, som det ligger over noget Menneskes Magt at hindre.

Salget af Produkterne er afhængigt af andre Lande, navnlig vore Stammefrænder hinsides Vesterhavet. Kampen for og imod Told, om hvis Udfald vi i sidste Aarsberetning udtalte, at det var umuligt at have nogen Mening, raser stærkere end nogensinde og opsluger alle andre politiske Spørgsmaal og ingen formaar at forudsige Resultatet.

Man har jo Lov at haabe det bedste, men man bør ikke af den Grund undlade at forberede sig paa det værste.

Bestyrelsesmødet den 17. December 1903.

Til Stede vare: Præsidenterne Hofjægermester F. Friis, Kammerherre K. Sehested og Lensgreve B. Wedell. Af Bestyrelsesraadets Medlemmer vare mødte: Prof., Dr. med. Bang, Godsejer A. Bech (Kruusesminde), Hofjægermester C. Bech (Engelsholm), Lærer Christensen, Forpagter Fonnesbech-Wulff, Propriet. Grüner, Forpagter Høffding, Gaardejer Jensen (Gl. Sole), Gaardfæster Laub, Godsejer de Lichtenberg, Gaardejer A. Nielsen, Proprietær Olufsen, Forstander N. Pedersen (Ladelund), Forstander Petersen (Dalum), Proprietær Rasmussen, Baron Rosenkrantz, Professor, Dr. phil. Rostrup, Forpagter Sonne, Forpagter Skov, Hofjægermester A. V. Tesdorpf, Forpagter Thalbitzer og Professor Westermann. — Afbud var sendt af Direktør M. Nielsen, Inspektør Leegaard, Grev Reventlow og Proprietær O. Jespersen.

Den ledende Præsident, Kammerherre K. Sehested, aabnede Mødet med at byde Velkommen og mindes de siden forrige Bestyrelsesmøde afdøde Medlemmer, som havde haft Betydning for det danske Landbrug, nemlig Kammerherre, Baron Wedell-Wedellsborg (Overdrevsgaarden) og Redaktør Erhard Frederiksen.

Angaaende Præsidentens Udtalelse vedrørende de afdøde, Udfaldet af Stemmegivningen, de foretagne Valg af Medlemmer til forskellige Udvalg, Decision af Regnskabet for 1902—03 samt Indholdet af en Del Beretninger ved-

rørende Selskabets forskellige Virksomhedsgrene henvises til Referatet af Forhandlingerne paa Selskabets Generalforsamling, som afholdtes samme Dags Aften Kl. 7. I Forbindelse hermed skal nævnes, at Præsidenten udtalte en Tak til Forpagter Thalbitzer for hans 25-aarige Virksomhed som Medlem af Bestyrelsesraadet.

Endvidere førtes en længere Diskussion om eventuel Nedsættelse af et Udvalg til Behandling af Spørgsmaalet om Udnyttelsen af Huder og Skind, under hvilken der fra enkelte Sider blev gjort gældende, at Huderne egentlig ikke direkte vedkom Landbruget, eftersom Kreaturerne sælges levende, samt at Toldforholdene lægge Hindringer i Vejen for en Benyttelse af Huderne til Fabrikationen af Læder, men der var dog Stemning for at faa Sagen nærmere undersøgt, og det blev overdraget Præsidiet at nedsætte et Udvalg, naar det maatte finde Tidspunktet egnet dertil.

Med Hensyn til Udgivelsen af Landøkonomisk Aarbog, har Præsidiet andraget hos Ministeriet om at erholde en Finanslovsbevilling paa 1000 Kr. aarlig dertil. Andragendet er foreløbig ikke blevet bevilget, hvorimod Ministeriet for et Aar har stillet 600 Kr. til Raadighed til Udgivelsen.

Foreningen »De danske Atlanterhavsøer« har et Formaal, der staar i ret nær Forbindelse med Punkt 13 i Landhusholdningsselskabets Virksomhedsplan, som de, der se paa at bidrage til Ophjælpning af de økonomiske Vilkaar i de nordlige Bilande. Præsidiet har derfor ment at burde imødekomme den nydannede Forenings Anmodning om foreløbig at faa Husly i Selskabets Lokale og at Selskabets Sekretær ligeledes foreløbig maa fungere som Foreningens Sekretær.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Generalforsamling

den 17de December 1903.

Generalforsamlingen, som lededes af Præsidenten, Kammerherre K. Sehested, aabnedes af denne med følgende Udtalelse:

Idet jeg herved har den Ære at aabne Selskabets ordentlige Generalforsamling, skal jeg paa Præsidiets Vegne tillade mig at byde alle de mødte Velkommen. Forinden vi imidlertid gaa over til de paa Dagsordenen for Generalforsamlingen opførte Sager, skal jeg bemærke, at det forløbne Aar, siden vi sidst vare samlede, ikke har ladet uberørt Selskabets Medlemmer og Landbrugets Mænd. Vi have at melde om forskellige Dødsfald.

Blandt disse afdøde skal jeg da først nævne Hofjægermester J. Friis til Lyngbygaard. Han hørte til de fremragende blandt Landbrugets Mænd, blandt dem, der allerede i tidligere Aar havde et vidt Syn paa, hvad der var Landbrugets Maal, og hvilke Midler, der skulde anvendes, naar der skulde vindes fremad, og han blev derfor en Foregangsmand for Landbruget paa flere Omraader. Da Landhusholdningsselskabet oprettede sit Bestyrelsesraad, blev han straks Medlem af dette og havde Sæde i det til sin Død. Derhos har han været Medlem af forskellige Udvalg og af Bogudvalget var han Medlem i en lang Aarrække.

Jeg nævner dernæst Forpagter Petersen, Biskopstorp, som ogsaa blev knyttet til Landhusholdningsselskabets Be-

styrelsesraad, men han kom kun i kort Tid til at indehave dette Hverv; det afbrødes ved hans Død.

Endvidere skal jeg nævne Fru Hanne Nielsen, som døde i Juni Maaned d. A. Vi vide alle, at det var en ikke ubetydelig Indflydelse, som Fru Hanne Nielsen har haft paa Udviklingen af vort Mejeribrug, idet hendes Mejeri har været Uddannelsesstedet for en Mangfoldighed af Mejersker, og særlig fik dette Forhold Betydning ved Samarbejdet mellem hende og Professor Segelcke. Jeg skal her ikke undlade at nævne, at Fru Hanne Nielsen for sine Fortjenester af det danske Mejeribrug var hædret med Selskabets store Sølvbæger.

Blandt de afdøde skulle vi mindes Kammerherre, Baron Wedell-Wedellsborg til Overdrevsgaarden. Han, som var født i 1829 og overtog Overdrevsgaarden i 1863, var en sjælden praktisk Landmand, som nedlagde et stort og dygtigt Arbejde i at drive den vanskelige Gaard, som han sad inde med, frem til et Mønsterbrug. Meget hurtigt kom Baron Wedell-Wedellsborg ind i offentlige Forhold. I 1880 blev han saaledes valgt til Formand for de samvirkende Landboforeninger i Sjællands Stift og vedblev at være det til 1889. I 1883 blev han valgt til Formand for Sorø Amts landøkonomiske Selskab, og fra 1880 til 1901 var han Medlem af Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesraad. Han døde den 6. Juli 1903.

Endelig skal jeg nævne Redaktør Erhard Frederiksen, som døde i Oktober Maaned i Aar. Han var født i 1843 i en begavet Slægt, som har skænket Fædrelandet mange fremragende Mænd. Paa mangfoldige Maader har Erhard Frederiksen virket for at fremme Landbruget, ja man kan vel sige, at hele hans Liv har været helliget Arbejdet for denne Sag. I direkte Forbindelse med Landhusholdningsselskabet kom han den Gang, han rejste Bevægelsen for at fremme vor Bygavl, særlig Fremstillingen af en Maltbyg, der kunde tilfredsstille Bryggerierne. Det var paa Erhard Frederiksens Initiativ, at Landhusholdningsselskabet nedsatte sit Maltbygudvalg; han blev Medlem af dette og virkede i det i en lang Aarrække. Endvidere skal nævnes, at Erhard Frederiksen

var Redaktør af »Ugeskrift for Landmænd« i 23 Aar, i hvilket Tidsskrift han har skrevet mangfoldige Artikler og derigennem øvet en betydelig Indflydelse paa Diskussionen om mange af de vigtige Spørgsmaal, der i Tiden har rørt sig paa Landbrugets Omraade.

Disse Personligheder, der saaledes ved Døden ere gaaede bort i Aarets Løb, ville vi mindes med Taknemmelighed for, hvad de have udrettet i Landbrugets Tjeneste og specielt til Gavn for vort gamle Selskab.

(Samtlige tilstedeværende tilkendegav deres Tilslutning til Præsidentens Udtalelser ved at rejse sig.)

Derpaa foretoges de paa Dagsordenen opførte Sager.

Udfaldet af de foretagne Valg.

Sekretæren, Cand. polit. Hertel, meddelte Udfaldet af den i Bestyrelsesmødet samme Dag foretagne Optælling af Stemmesedler. Resultatet heraf var saaledes:

Til Præsident var Kammerherre K. Sehested genvalgt med 113 Stemmer.

Til Medlemmer af Bestyrelsesraadet vare genvalgte d'Hrr. Prof., Dr. med. B. Bang med 120 St., Prof., Dr. phil. E. Rostrup, Inspektør Leegaard og Gaardfæster Laub hver med 119 St. og Proprietær H. C. la Cour, Trinderup, med 118 St. og valgt: Godsejer Branth, Sdr. Elkjær, med 92 St.

Den sidstnævnte træder i Stedet for Hofjægermester J. Friis, som er afgaaet ved Døden.

Til Revisor er valgt Godsforvalter Jacob Holm, Løvenborg, med 68 St. i Stedet for afdøde Hofjægerm. J. Friis.

Til Medlem af Bestyrelsen for »Fond til Landmænds Uddannelse var genvalgt Forstander A. la Cour, Næsgaard, med 111 St.

Ifølge Landboforeningernes Stemmegivning ere følgende Herrer valgte som Amtsrepræsentanter i Bestyrelsesraadet:

For Viborg Amt: Baron L. Petersdorff til Sødal.
— Randers — Godsejer de Lichtenberg til Hessel.
— Aarhus — Gdr. A. Nielsen, Svejstrup Østergaard.

For Svendborg Amt: Forpagter J. Willumsen, Anhof.
— Københavns — Lærer Chr. Christensen, Tune.
— Bornholms — Proprietær O. H. Jespersen, Splitgd.

Bestyrelsesraadet har genvalgt d'Hrr. Godsinspektør Tilemann og Forstander N. Pedersen til Medlemmer af Belønningsudvalget og ligeledes genvalgt d'Hrr. Grosserer Wm. H. Smith, Grosserer G. Hage og Landbrugsministeriets Tilsynsførende med Landbrugets Udførselsforhold, Landbrugskandidat R. Schou til Medlemmer af Bestyrelsen for Korn- og Foderstofkontrollen i Københavns Frihavn.

Sekretæren oplæste Navnene paa de i Aarets Løb indmeldte, som alle vare optagne som Medlemmer. Deres Antal var 28.

Selskabets Medlemstal stiller sig derefter saaledes:

Ved Generalforsamlingen forrige Aar havde Selskabet	782	Medl.
Optagne i Juni og December ere	28	—
	810	Medl.
Afgaaede ved Døden eller udmeldte inden d. $^{17}/_{12}$	40	—
Derefter havde Selskabet den $^{17}/_{12}$ 1903	770	Medl.

Det reviderede Regnskab for Regnskabsaaret 1902—1903 fremlagdes med tilhørende Bilag til Medlemmernes Gennemsyn. Regnskabet var af Revisorerne befundet at være fuldstændig i Orden, ligesom ogsaa disse havde gennemgaaet Selskabets samtlige Aktiver og intet befundet at erindre. Bestyrelsesraadet havde derfor i sit Møde forud for Generalforsamlingen givet Regnskabsføreren Decharge.

Beretninger.

Om Selskabets almindelige Virksomhed aflagdes følgende Beretning af

Sekretær H. Hertel: For Selskabet har 1903 været et roligt og normalt Arbejdsaar. Dets Udvalg have varetaget de Hverv, der ere dem overgivne, de Mænd, der arbejde direkte under Selskabet, og dette selv have været fuldt optagne af

Dagens og Aarets Arbejder. Saaledes har Selskabet afgivet over 70 Betænkninger og Indstillinger til Ministeriet i Aarets Løb, af hvilke flere have været meget udførlige, og omfattende har ogsaa Selskabets Korrespondance været med Foreninger, Institutioner og Private i Indland og Udland. Naar der rettes Forespørgsler til Selskabet, søger det altid saa vidt gørligt at besvare disse udtømmende, og særlig trækkes der ofte af Udlændinge ret store Veksler med Hensyn til Fremskaffelsen af faktiske Oplysninger. Med Konsulenterne har Selskabet staaet i den sædvanlige gode Forbindelse, og det har drøftet forskellige vigtige Sager med de landøkonomiske Fællesforeninger og Mejeriorganisationerne. Uddannnelsen af Landvæsenslærlinger, der paabegyndtes i 1820, er fortsat, Uddeling af Boggaver har fundet Sted i omtrent samme Omfang som i de senere Aar, og som sædvanlig har Selskabet uddelt Hædersbelønninger, haft Tilsyn med Landbrugsmusæet og med Kontrollen med Korn og Foderstoffer i Frihavnen, udgivet forskellige Skrifter, udsat Prisopgaver, afholdt Foredrag osv. Tidens Knaphed tillader ikke at komme nærmere ind paa alle disse Forhold, om hvilke der jo ogsaa foreligger forskellige Meddelelser i Aarsberetningen, i Tidsskrift for Landøkonomi og andre Steder. Jeg maa indskrænke mig til at fremdrage enkelte Forhold, og skal da først meddele, at

af landøkonomiske Skrifter har Selskabet udgivet anden forøgede Udgave af Professor, Dr. Rostrups Skrift om »Sygdomme hos Landbrugsplanter, foraarsagede af Snyltesvampe« og »Landøkonomisk Aarbog for 1903«, redigeret af H. C. Larsen; det første af disse Skrifter er 15. Bind af de Landboskrifter, som udgives med Understøttelse af det Raben-Levetzauske Fond. I Begyndelsen af Juni Maaned udsendtes Aarsberetningen, i Juli Maaned Konsulentberetningen, og endelig have Medlemmerne modtaget »Tidsskrift for Landøkonomi« og »Tidsskrift for Landbrugets Planteavl«. Landbrugskandidat, Assistent Gommesen har paa Selskabets Foranledning udarbejdet den landøkonomiske Afhandling om »Svinets Røgt og Pleje« til Almanaken for 1904. Fremskaffelsen af disse Almanakafhandlinger gaar langt tilbage i Tiden. Under 20. December 1779 indgik Selskabet til Kongen

med et Andragende om, at den Plads i den danske Almanak, der indtil da havde været optaget af »Psalmer og Bønner«, for Fremtiden maatte overlades Selskabet til »økonomiske Anmærkninger, Landmanden især til Tjeneste«, hvad der bevilgedes; den første landøkonomiske Afhandling indrykkedes i Almanaken for 1782, og i 122 Aar har Selskabet hvert Foraar indsendt en Afhandling til Observatoriet. — Udgivelsen af flere Skrifter er planlagt, og flere kunde ogsaa have været udgivet i Aar, men naar dette ikke er sket, er Grunden hertil den store Overskridelse af Kontoen »Udarbejdelse og Trykning af landøkonomiske Skrifter«, der fandt Sted i sidste Regnskabsaar. Af Foredrag er der i Aarets Løb afholdt 8, og til Laanebiblioteker, inden- og udenlandske Selskaber, til Lærlingerne og til Personer i og udenfor Selskabet er der uddelt over 1000 Bind.

Ved Midler fra Julius Skrikes Stiftelse har Selskabet i Foraaret udsat to Prisopgaver, den ene angaaende hensigtsmæssig Indretning af Kostalde, den anden vedrørende Svinets Røgt og Pleje; for den første er der udsat 2 Præmier af indtil 800 Kr. og 200 Kr., for den sidste af indtil 600 Kr. og 200 Kr. Indleveringsfristen udløber den 31. Marts 1904.

For Midler fra den Skrikeske Stiftelse er der endvidere i Aar paabegyndt et Arbejde, der sikkert vil faa sin store Interesse, nemlig en Redegørelse for de Erfaringer, der ere indhøstede under de danske Kvægavlsforeningers 16-aarige Virksomhed. Statskonsulenterne A. Appel og P. A. Mørkeberg have paataget sig Opgaven henholdsvis for det jyske og for det røde danske Kvægs Vedkommende.

Selskabet har i Aar nedsat et Udvalg til at behandle Spørgsmaalet om Anvendelsen af Konserveringsstoffer i Næringsmidler, men da der i Tidsskriftets sidste Hefte er givet Meddelelse om Grunden til dette Udvalgs Nedsættelse og om dets Sammensætning, skal jeg ikke komme nærmere ind herpaa. Den 31. Marts 1903 sluttede Maltbyg- og Hvedeudvalget sin Virksomhed, der nu under ændrede Former fortsættes af Statens Planteavlsudvalg. Det var i 1881, at først Hvedeudvalget og umiddelbart derefter Maltbygudvalget nedsattes,

saa det er en lang og fortjenstfuld Virksomhed, der har fundet sin Afslutning i Aar.

Hvad Selskabets Lærlingeinstitution angaar, skal jeg tillade mig at meddele, at der i Aar har meldt sig 7 Majlærlinger og 7 Novemberlærlinger (1 af disse er dog senere falden fra) og 4 Foderlærlinger. Der tjener for Tiden 31 Landvæsenslærlinger paa større Gaarde og 7 Foderlærlinger. I Juni Maaned bedømtes 5 udtjente Landvæsenslærlinger, af hvilke 1 fik første Karakter med Udmærkelse, 3 første og 1 anden Karakter. Atter i Aar har Selskabet fra Julius Skrikes Stiftelse modtaget et Beløb af 1000 Kr. til Videreuddannelse af dets vel udtjente Lærlinger. 8 af disse ansøgte om Understøttelse, og da de alle vare kvalificerede, erholdt de en Hjælp fra 100 til 200 Kr. til at gennemgaa Kursus paa Landbohøjskolen eller paa en Landbrugsskole.

Der er Grund til at bringe det Classenske Fideikommis, det Raben-Levetzauske Fond og Julius Skrikes Stiftelse en Tak for de aarlige Tilskud, de gennem Landhusholdningsselskabet yde til Fremme af nyttige landøkonomiske Foranstaltninger.

Hr. Professor B. Bøggild fratraadte efter sin Udnævnelse til Lærer i Landbrugsfagene ved den kongelige Veterinær- og Landbohøjskole den 1. Februar Stillingen som Selskabets Konsulent i Mejeribrug, og Præsidiet bragte samtidig Professor Bøggild »sin varme Paaskønnelse af og Tak for det overordentlig dygtige og for Danmarks Mejeribrug betydningsfulde Arbejde, De har udført i de 16 Aar, i hvilke De har virket som Selskabets Konsulent«. Der udstedtes senere en Bekendtgørelse om, at Pladsen var ledig, og blandt de 26 Ansøgere, der meldte sig, valgte man Hr. cand. polyt. Ellbrecht, hvis Uddannelse paabegyndtes den 1. Oktober i Aar. For det første Aarstid er der lagt følgende Plan for Hr. Ellbrechts Uddannelse: 8 Maaneder tilbringer Hr. Ellbrecht paa forskellige af vore bedst drevne Andelsmejerier og paa et Par Herregaardsmejerier, medens 3 Maaneder anvendes til en Studierejse i Sverige-Norge og i Danmark. Hele Uddannelsestiden vil antagelig tage 3—4 Aar, og der er under denne tillagt Hr. Ellbrecht en aarlig Gage af 2000 Kr. Saa

længe Uddannelsen varer, fungerer Hr. Statskonsulent Nissen-Dall, med Ministeriets Tilladelse, som Selskabets Konsulent i Mejeribrug.

I Ugeskrift for Landmænd har en Indsender udtalt sin Forundring over, at Selskabet vilde søge uddannet en ny Mejerikonsulent. Ret beset, tror jeg dog ikke, at dette er saa forbavsende. I over en Menneskealder har Selskabet nu opretholdt denne Konsulentvirksomhed, der utvivlsomt har været til stor Gavn for vort Landbrug og forhaabentlig ogsaa i Fremtiden vil blive det. Meningen er, at Selskabets Konsulent ikke blot skal erhverve sig en nøje Indsigt i den bedste Praksis saa vel her i Landet som i fremmede Mejerilande, men ogsaa et indgaaende Kendskab baade i Fagets Teori og i den Videnskab, nemlig Bakteriologien, der alt har en stor og i Aarenes Løb sikkert vil faa en voksende Betydning for Mejeribruget. En konsultatorisk Vejledning, der er fuldt paa Højde med Tidens Viden og Nutidens Krav, vil sikkert ikke vise sig at være overflødig. Dertil kommer, at det ogsaa gælder om i Tide at sikre sig, at en fuldt ud kvalificeret Mand staar rede til at overtage en af de af Staten lønnede Stillinger i Mejeribruget — det være sig i teoretisk eller praktisk Retning — naar Forholdenes Udvikling maatte nødvendiggøre dette.

Følgende have i Aar modtaget Understøttelser af Selskabet: Islænderen Helgason og Færingen Patursson til et Studieophold ved Landbohøjskolen, Islænderinden Frk. Sigurdsson til at gennemgaa et Husholdningskursus og Færingen Winther-Lützen til en Rejse til Island for at studere Øens Husdyrbrug. Grønland har i Aar modtaget Renten, 420 Kr., af Konferensraad Hansens Legat. Endelig har Selskabet ydet Statskonsulent Mørkeberg et Tilskud til Hjælp ved Udarbejdelsen af Familjestambogsføringen, Forsøgsbestyrer L. Helweg et Tilskud til Uddannelse af jyske Roelærlinger, som ønske at gennemgaa et Kursus i Roemarkens Pasning paa fynske og lollandske Gaarde, og Fru Sofie Rostrup et Tilskud til Undersøgelser af nogle Forhold vedrørende Fritfluen.

Som det sikkert vil erindres, afgav det i Efteraaret 1900 nedsatte Musæumsudvalg i Juli Maaned 1901 en udførlig Be-

tænkning angaaende Ordningen af Landbrugsmusæet og permanente Redskabs- og Maskinudstillinger. Den foreslaaede Ordning af Musæet med Samlinger i Lyngby, Odense og Aarhus og med permanente Maskinudstillinger i Forbindelse med de 3 Samlinger venter jo stadig paa Statens pekuniære Støtte for at kunne gennemføres, men med Landhusholdningsselskabets Bistand er det lykkedes i Aar at faa etableret en permanent Redskabs- og Maskinudstilling, der er knyttet til Musæet i Lyngby. Grundtvigs Højskole har stillet gratis Grund til en Udstillingsbygning, og mod betryggende Sikkerhed har Selskabet laant Landbrugsmusæet et Beløb af 5000 Kr. til Bygningens Opførelse, hvilket Beløb Musæet forrenter med 4 pCt. og afdrager med mindst 300 Kr. om Aaret. Bygningen er opført af Træ med Bræddegulv, Paptag og Ovenlys, den har en Længde af 50 Alen og en Bredde af 25 Alen. Den er opført af Bygmester K. Egsgaard fra Vejstrup ved Kolding for 5000 Kr. og er brandforsikret i Den almindelige Brandforsikring for Landbygninger for 8700 Kr.

I Juni Maaned udsendte Selskabet en Opfordring til en begrænset Kreds af Fabrikanter og Forhandlere af Redskaber og Maskiner for Landbruget om at deltage i en permanent Udstilling. Det hedder i Cirkulæret: »Formaalet med denne Udstilling er at bidrage til Udbredelsen af Kendskab til gode og hensigtsmæssige Typer af de i Landbruget anvendte Redskaber og Maskiner. I Overensstemmelse hermed skal Udstillingen fortrinsvis og i et saadant Omfang, som Forholdene muliggør, omfatte (a) de ved Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Maskinudvalgs Arbejdsprøver præmierede eller anerkendte Redskaber og Maskiner. Dette Materiale kan efter Overenskomst suppleres med (b) Redskaber og Maskiner, der ere anerkendte ved andre betryggende Arbejdsprøver; endvidere med (c) saadanne Maskiner, der uden at have været Genstand for offentlig Prøve dog have vundet Hævd her hjemme, samt endelig (d) Nyopfindelser eller forbedrede ældre Maskiner og Redskaber.«

Foreløbig have følgende Firmaer anmeldt Deltagelse i Udstillingen:

1. C. Th. Rom & Co., Kjøbenhavn.
2. Aktieselskabet »Titan«, do.
3. Kjøbenhavns Hesteskofabrik, do.
4. P. Jørgensens Maskinfabrik, do.
5. P. Nielsens Maskinfabrik, Hillerød.
6. Fabrikken »Darup« ved Roskilde.
7. H. Hermansens Maskinfabrik, Ringsted.
8. H. C. Lunge & Søns Maskinfabrik, Sorø.
9. N. R. Petersens Maskinfabrik, Holbæk.
10. Jens Nielsen, Maskinfabriken »Vester-Aaby«.
11. A. Jacobsen, Plovfabriken »Fraugde«.
12. Peter Korff, Sønderborg.
13. Rud. Kramper & Jørgensen, Horsens.
14. A. Blom & Søn, Skanderborg.
15. Buchtrups Maskinfabrik, Randers.
16. Chr. Zink & Søn, Godthaab.
17. Chr. Riegels Trævarefabrik, Viborg.

Medens Repræsentanterne for de store udenlandske Fabriker foreløbig delvis ikke have ønsket at udstille, er, som det vil ses, den hjemlige Maskinindustri særdeles fyldigt repræsenteret. I det Hele er der allerede anmeldt mere, end Lokalet kan rumme. Udstillingen er gratis tilgængelig for Besøgende paa de Tider af Døgnet, da Musæet holdes aabent.

Hvad selve Landbrugsmusæet angaar, ere dets Samlinger i Aarets Løb blevne forøgede med ca. 500 Numre, saaledes at der nu findes ca. 8300 Numre. Siden 1898 har Tilvæksten i Samlingerne stillet sig saaledes, at der ialt fandtes:

1. April	1898	788	Numre.
1. —	1899	1389	—
1. —	1900	1675	—
1. —	1901	7513	—
1. —	1902	7773	—
1. Novbr.	1903	8300	—

Der er fortsat med Eftersyn og Konservering af Genstandene.

I det sidste Aar har Antallet af Besøgende i Musæet været omtrent 8000. Navnlig har Antallet af Fællesrejser fra Landboforeninger og andre Sammenslutninger været stærkt stigende, og Besøget har paa enkelte Dage været saa stort, at en tilfredsstillende Omvisning og Forklaring vanskeligt har kunnet bestrides og kun er bleven muliggjort ved velvillig Medvirkning af Forstanderne og Lærerne ved Landboskolen og Højskolen.

Selskabets Virksomhed paa Plantekulturens, Maskinvæsenets og andre Omraader skal jeg kun omtale kort her, da de omsendte Bilag gøre Rede herfor:

Hvad Udførselen af danske Avlsdyr til Rusland angaar, mener Justitsraad Friis, at den i Aar i Værdi vil naa op til ca. 100,000 Kr. I 1902 blev der udført for ca. 40,000 Kr., i 1901 for ca. 55,000 Kr. og i 1900 for ca. 73,500 Kr. Der er altsaa en betydelig Fremgang i Aar, og Hr. Friis haaber, at det Pionerarbejde, han har udført i 6 Aar, nu vil begynde at bære synlig Frugt. Et Par russiske Selskaber af Landmænd har besøgt Danmark i Aar, og flere Besøg ere planlagte for næste Aar. Det synes, at der af disse Rejser, saaledes som man har haabet, vil resultere dels en forøget, dels en sikrere Afsætning til Rusland, idet Russerne synes mere og mere at komme ind paa selv at købe eller ved Mellemmænd at lade opkøbe Kreaturer her i Landet.

Selskabets midlertidige Mejerikonsulent, Hr. Nissen-Dall, har fra 1. Maj bistaaet Selskabet med det meget omfattende Arbejde, som Administrationen af Statsbevillingen paa 20,000 Kr. til Mejerskers og Mejeristers Videreuddannelse medfører — et Arbejde, der undertiden besværliggøres lidt derved, at Mejerister, der have modtaget Statsunderstøttelsen under deres gamle Navn, senere forandre dette og skrive til Selskabet om Understøttelsen under deres ny Navn uden at meddele noget om Navneforandringen.

Til Prøver med Landbrugsredskaber og -Maskiner har der siden Finansaaret 1893—94 hidtil af Staten været

bevilget 5000 Kr. om Aaret, men for indeværende Finansaar er Bevillingen nedsat til 3000 Kr. Maskinudvalgets Virksomhed har paa Grund heraf været mindre omfattende end sædvanlig, og dertil kommer, at Aarets Hovedprøve med amerikanske Svingplove maatte opgives paa Grund af Oktober Maaneds stærke og vedholdende Regnskyl. Alt var i Stand til denne Prøve, de indmeldte Plove vare paa Prøvestedet og Dommerudvalget var samlet, men den strømmende Regn umuliggjorde enhver Prøve, og paa Selskabets Regning maatte Plovene hjemsendes. I sidste Høst foretog Udvalget med kombinerede Slaa- og Mejemaskiner nogle Prøver, der tyde paa, at disse Maskiner kun ville kunne faa Betydning paa lettere Egne.

Fra Statens Planteavlsudvalg ere de indledende Skridt foretagne til Dyrkning af kontrolleret Stamsæd, og til Brug ved Fortsættelsen af en Del af de af Maltbyg- og Hvedeudvalget hidtil foranstaltede Dyrkningsforsøg med Hvede og Byg er der lejet et Forsøgsareal ved Abed paa Lolland. Med Landhusholdningsselskabet staar Udvalget selvfølgelig i det intimeste Samarbejde, og det er Selskabets Raadgiver i alle Spørgsmaal vedrørende Planteavlen. I Forening have de i Løbet af de sidste Aar med godt Resultat virket for Indførelsen af væsentlige Forbedringer i vor Høststatistik, saaledes navnlig m. H. t. en landsdelsvis og herredsvis Opgørelse af Udbyttet, og endvidere er i Aar optaget et Spørgsmaal, der er af stor Betydning for Høststatistiken, nemlig et ret omfattende Forsøg paa at faa gennemført en brugbar Methode til Bestemmelse af Sommergræsningens og Grøntfoderets Værdi. Jeg tillader mig at henlede Opmærksomheden paa Udvalgets udførlige Redegørelse vedrørende denne Sag.

Medens jeg ikke her skal komme ind paa den agrikulturkemiske Virksomhed, om hvilken Hr. Professor Stein senere vil give Meddelelse, skal jeg hvad Kontrollen med Korn og Foderstoffer angaar oplyse, at Virksomheden i de forløbne Aar indtil ultimo November d. A. har omfattet:

Aar.	Kontrollerede Centner.	Antal udstedte Certifikater.
1896	33,000	0
1897	770,000	55
1898	472,000	688
1899	1,109,000	4,452
1900	926,000	4,217
1901	1,263,900	4,336
1902	3,535,000	9,855
1903	2,212,000	7,800
Ialt ca.	10,320,000	31,403

Nedgangen i Aar skyldes udelukkende mindre Indførsel i Forbindelse med, at Forretningen med Majs og Foderstoffer i dette Efteraar har været og endnu er meget ringe, hvilket vel nærmest maa tilskrives den store indenlandske Høst af Korn til Hjemme-Forbrug. Imidlertid vil det bemærkes, at Virksomheden i 1903 desuagtet er større end i 1901, og den betegner saaledes fortsat Fremgang for Kontrollens Virksomhed. Aaret 1902 maa nærmest betegnes som et eksceptionelt Aar i Retning af Indførsel og deraf følgende mange Prøvetagninger.

I de forløbne 8 Aar, i hvilke Kontrollen har været i effektiv Virksomhed, er der saaledes saa at sige gaaet gennem Kontrollen over 10 Millioner Centner Korn og Foderstoffer.

Den 15., 16. og 17. Oktober flyttede Selskabet hen i Forsikringsselskabet »Danmark«s ny Ejendom paa Vestre Boulevard Nr. 34. Da Selskabet saaledes har foretaget Forandring af Lokaler, er der maaske Grund til at genkalde i Medlemmernes Erindring, hvor Selskabet har været til Huse i de 135 Aar, i hvilke det har bestaaet.

Selskabets første Sammenkomster fandt Sted hos Urtekræmmer Borup paa Lille Kjøbmagergade Nr. 90 og hos Professor Riisbrigh i Studiestræde Nr. 65. Men allerede i de første Dage i Maj Maaned 1770 kunde Selskabets første Præsident, Grev Johan Hartvig Ernst Bernstorff meddele, at der var anvist Landhusholdningsselskabet Lokaler i det kongelige

Palæ i Kallehoderne, det nuværende Prinsens Palæ; den 10. Maj 1770 holdt Selskabet sit første Møde her, og i 4 Menneskealdre have mange af Danmarks bedste Mænd i denne Sal drøftet, hvad der tjente til Landbrugets Fremme. Her har i en lang Aarrække Selskabets høje Patron, Kronprins, senere Kong Frederik VI deltaget i Selskabets Aarsmøder og personlig uddelt de tilkendte Belønninger. Her har præsideret Mænd som Johan Hartvig Ernst Bernstorff, Chr. Colbjørnsen og Jonas Collin, Anders Sandøe Ørsted, Johan Christian Drewsen og endnu mange med dem ligestillede. Her have Landbrugets dygtigste Folk siden 1856, da Foredragene begyndte, mødt Videnskabsmændene for at udveksle Tanker og Erfaringer. Med Rette kan man kalde denne Sal for en historisk, for det danske Landbrugs klassiske Sal.

Det kongelige Tilsagn, som Christian VII gav Landhusholdningsselskabet, at det, saa vidt muligt, skulde have Lokaler i et kongeligt Palæ, er gentagne Gange fornyet af de efterfølgende Konger og senest den 22. Oktober 1864 af vor nuværende Konge, Selskabets høje Beskytter gennem 40 Aar.

I Prinsens Palæ har Selskabet ikke blot haft sin Foredragssal, men i 114 Aar var det her til Huse. I Mezzanin-Etagen havde det oprindelig en rummelig Lejlighed, blandt andet var der til Disposition et saa stort Rum, at man dér kunde fremvise Agerdyrkningsredskaber og Instrumenter. Men efterhaanden som Medlemsantallet sank, formindskedes Lokalerne, og da i 1850'erne Medlemsantallet naaede ned til nogle og Treds, blev Lejligheden indskrænket til 3 Værelser, der vare smaa og lavloftede, helt opfyldte af Bøger og Dokumenter, i høj Grad brandfarlige og saa daarligt ventilerede, at et af Sekretæren, Civilingeniør D. Hannemann konstrueret Ventilationsapparat følte s som en Befrielse. Værelserne vare for trange til, at der kunde holdes større Møder i dem, kun Præsidentmøderne holdtes her, medens Bestyrelsesmøderne afholdtes i Foredragssalen.

Natten mellem den 3. og 4. Oktober 1884 gik Christiansborg Slot for 2den Gang op i Luer, og Sindene grebes af Ængstelse for, at den samme Ulykke skulde overgaa andre af Hovedstadens gamle og brandfarlige offentlige Bygninger.

Kort efter Branden modtog Selskabet derfor fra Kultusministeriet en Skrivelse af 10. Oktober, i hvilken det bl. a. hedder, at Ministeriet »ser sig nødsaget til at stille det Forlangende til Det kongelige danske Landhusholdningsselskab, at de Selskabet paa Palæbygningens anden Sal overladte Lokaler, baade Arbejdsværelser og Arkivrum, ryddes i Løbet af 14 Dage, og at der, indtil Rydningen sker, ikke maa lægges i Kakkelovnen, ikke tændes Lys og ikke ryges Tobak i Selskabets Lokaler i bemeldte Bygning«. Ministeriet tilføjer, at »man forventer at kunne give Selskabet en passende Godtgørelse for Afsavnet af de paagældende Lokaler«. Dette Tilsagn har Staten indfriet ved at yde Selskabet en Huslejegodtgørelse først paa 1000 Kr., senere paa 2000 Kr. aarlig.

I den gamle Anckerske, senere den Adlerske, nu Kong Georgs fine og fornemme Gaard fandt Selskabet for de kommende 19 Aar Husrum og Ly. Bygningen skriver sig fra det 18. Aarhundredes Slutning, og Selskabets Lejlighed var gammeldags, uden moderne Indretninger og Bekvemmeligheder, men med et vist hyggeligt Præg, med noget solidt og vederhæftigt over sig, der harmonerede vel med vort gamle Selskabs Karakter.

I 1898 flyttede Statens Planteavlsudvalg ind hos Selskabet, og Rumforholdene, der efterhaanden som Tiden gik og Virksomheden øgedes, følte utilstrækkelige, bleve derved endnu mindre tidssvarende. Flere Gange blev der fremsat Ønsker om at faa opført en selvstændig Bygning for Selskabet, men da dettes Byggefond kun naar op til ca. 18000 Kr., er der jo endnu langt fra Ønske til Handling. Da henvendte i Efteraaret 1900 Forsikringsselskabet »Danmark« sig til Landhusholdningsselskabet med Tilbud om at ville indrette en Stuefløj til dette i den monumentale Bygning, som »Danmark« vilde opføre paa Vestre Boulevard; Sagen kom til Forhandling i Bestyrelsesmødet i December Maaned 1900, og Præsidiet fik Bemyndigelse til at forhandle og afslutte Overenskomst med »Danmark«. De ret langvarige og indgaaende Forhandlinger mellem de 2 Selskaber førte til Afslutningen af en Lejekontrakt paa 10 Aar, og i Oktober Maaned i Aar flyttede Landhusholdningsselskabet ind i sin ny Lejlighed.

Denne er 720 □ Alen stor, foruden Kælderlejlighed og Arkivrum, medens den gamle Lejlighed var 469 □ Alen. Forsynet med alle moderne Indretninger, smukt udstyret og rummelig, afgiver den ny Lejlighed et Sæde for Selskabet, i hvilket dette sikkert vil have god Plads til kommende Udvidelser. For d'Hrr., der endnu ikke have taget den ny Lejlighed i Øjesyn, tjener følgende Oplysning: Foruden gode Rum paa Loftet til Selskabets Bogforraad findes i Stuelejligheden Budstue, Ekspeditionens, Kassererens og Sekretærens Kontorer, et Værelse til Præsidiet, Udvalgsværelse, Planteavlsudvalgets Kontor og en festlig udstyret Bestyrelsessal, et brandfrit Arkiv og forskellige andre nødvendige Appertinentier. Endnu ere Lokalerne ikke fuldstændig i Orden, men Selskabet har alt haft den Fornøjelse at kunne yde Husrum til forskellige Møder, hvad det ofte ikke saa sig i Stand til i den gamle Lejlighed, og det paatænker at indrette en Læsestue, i hvilken inden- og udenlandske Fagblade og Tidsskrifter ville blive fremlagte.

Gaardfæster Laub: Af Sekretærens Beretning fremgik det, at der i Forbindelse med Landbrugsmusæet er etableret en Udstilling af de Maskiner og Redskaber, som bruges i Nutiden, og det fremgik endvidere af Beretningen, at det væsentlig var danske Fabrikata, der dér vare udstillede, heldigvis maa siges at være meget glædeligt. Som det vil erindres, blev det efter Afholdelsen af Landmandsforsamlingen i Odense besluttet, at hvad der var tilvejebragt af historiske Udstillingsgenstande skulde overgaa til Landbrugsmusæet i Lyngby. Der blev nedsat et Udvalg, som skulde udarbejde en Plan for den fuldstændige Ordning af Musæumsforholdene, og dette Udvalg foreslog, at der foruden Musæet i Lyngby, som skulde være Hovedmusæet, skulde oprettes Musæer i Fyen og Jylland.

Efter Talerens Mening vilde det være overordentlig heldigt for det arbejdende Landbrug, om det har et Sted, hvor det kan gaa hen og se de Maskiner og Redskaber, der for Øjeblikket udbydes i Handelen, anstille Sammenlignin ger og i det hele taget faa Anledning til at gøre sig bekendt med og

klargøre for sig selv, hvilke Maskiner og Redskaber, de mene med Fordel at kunne anvende, og Taleren fandt derfor, det vilde være i høj Grad af Interesse at faa oplyst, hvor vidt den Plan, som engang blev bragt frem, er bleven anerkendt, og om der er Udsigt til at vente den realiseret i en nærmere Fremtid.

Præsidenten vilde først henpege paa det glædelige i, at den Foranstaltning, der var truffen med Hensyn til Udstillingen af de Maskiner og Redskaber, som bruges i Nutiden, vandt Bifald, thi det har sin store Betydning, at Landmændene have et Sted, hvor de kunne ty hen og i Ro og Mag uden at have Fabrikanterne ved Siden af sig gøre sig bekendt med de Maskiner, som de mulig have Brug for. Denne Foranstaltning vil vistnok blive til endnu større Gavn, naar man naar saa vidt frem som paatænkt, nemlig at forbinde nogle Prøver med Maskinerne med denne Udstilling. Hvor vidt man kan naa saa langt frem, vil bero paa, hvilke Midler man kommer til at raade over, thi Villien til at bringe denne Plan til Udførelse er stadig til Stede.

Den af Hr. Laub omtalte Plan, som Udvalget fremkom med, gik ud paa, at der skulde være tre Musæer, som skulde danne et organisk Hele med Musæet i Lyngby som Hovedmusæum. Planen var udarbejdet i alle Enkeltheder, saa at der ganske sikkert ikke manglede Grundlag for, at der kunde fremsættes for Rigsdagen et Forslag til dens Gennemførelse. De Beløb, der udkrævedes til at sætte Sagen i Værk, vare ikke ganske ubetydelige, og navnlig blev der fra visse Sider i Udvalget gjort stærkt gældende, at de Byer, der skulde have et Musæum, nemlig Odense og Aarhus, maatte have meget betydelige Tilskud af Statskassen for at kunne modtage et Musæum. Fra andre Sider blev det derimod gjort gældende, at det troede man ikke var nødvendigt, idet det maatte være af stor Interesse for disse Byer selv at skabe saa gunstige Vilkaar som muligt for at Musæet kunde komme til Stede der; man kunde jo begynde smaat og ikke forlange store pragtfulde Bygninger. Der fremkom imidlertid, som sagt, i Betænkningen Ønsker om ret store Beløb, som de

nævnte Købstæder skulde have, og det var utvivlsomt dette, der skræmmede Ministeriet, til hvem Betænkningen var overgiven, saa at det ikke mente at kunne henvende sig til Rigsdagen om at faa disse Beløb bevilgede. Da det viste sig, at der ikke i det Aar, i hvilket Betænkningen var afgivet, blev indbragt Forslag, denne Sag vedrørende, for Rigsdagen, henvendte Landhusholdningsselskabet sig til Ministeriet med Forespørgsel om, hvor vidt det var sindet senere at bringe Sagen frem, men Selskabet fik det Svar, at Ministeriet ikke var sindet at fremme Sagen i den Udstrækning, som der var udtalt Ønsker om i Betænkningen, men at det var villigt til at søge et mindre Tilskud til Landbrugsmusæet i Lyngby, og saaledes staar Sagen nu. Hvor vidt der er Udsigt til i en nærmere Fremtid at faa Sagen gennemført i hele dens Udstrækning, er tvivlsomt. Havde man været mere beskeden fra Begyndelsen af, var Sagen maaske bleven gennemført.

Gaardfæster Laub: Denne Sag har saa vidtrækkende Betydning, at man, hvis det er det finansielle Spørgsmaal, det drejer sig om, maa bære sig ad som Folk i Almindelighed maa gøre. Naar man ikke kan magte det større, maa man søge noget mindre, altsaa søge Opgaven løst ved Hjælp af færre Midler end tidligere paatænkt, og Taleren vilde derfor anmode Landhusholdningsselskabet om endelig ikke at lade Sagen ligge hen, men arbejde paa dens videre Fremme. Det er godt nok at have en større Udstilling af Redskaber og Maskiner i Lyngby, men da den er noget afsides beliggende for Fynboer og Jyder, vil det være baade besværligt og bekosteligt at skulle rejse til Lyngby for at se paa Redskaber og Maskiner. Først og fremmest gælder det om at faa de nu brugelige Redskaber og Maskiner udstillede i Jylland og Fyn; senere kan man da, hvis det kan naas, faa de ældre Sager frem.

Præsidenten: At den fuldstændige Plan vedrørende Musæums- og Udstillingsforholdene ikke er bleven gennemført, lægger ikke nogen Hindring i Vejen for at oprette permanente Maskin- og Redskabsudstillinger flere Steder i Landet

end i Lyngby. Fra Statens Side er der ikke givet Bidrag til Udstillingen i Lyngby; det er tilvejebragt af Landbrugsmusæet. Bygningerne spille ikke her nogen Rolle, og Penge til Driften tilvejebringes for Størstedelen derved, at Fabrikanterne finde deres Fordel ved at betale Pladsleje for de Maskiner, der udstilles.

Forstander N. Pedersen henledede Opmærksomheden paa, at Landboforeningerne i Ribe Amt havde indsendt Anmodning om at faa to Musæer i Jylland, saaledes at det ene kunde komme det sydlige Jylland tilgode.

Redaktør Bing ønskede oplyst, hvorledes man skulde forstaa Betegnelsen »permanent Udstilling«. Forblive de af Fabrikanterne udstillede Maskiner og Redskaber stadig til Stede, eller veksles der efter Musæumsbestyrelsens eller Fabrikanternes Ønske? Ere Genstandene stillede til Raadighed paa den Maade, at det er en Gave, der udstilles og bevares af Musæet, og vil der fra Fabrikanternes Side blive tilstillet den permanente Udstilling nye Maskiner, efterhaanden som saadanne komme frem?

Præsidenten: Dette Forhold er ordnet ved en Passus i en med de udstillende Fabrikanter afsluttet Overenskomst. Herom vil Sekretæren give nærmere Underretning.

Sekretæren: Punkt 4 i den med Fabrikanterne afsluttede Overenskomst er saalydende:

> »Et udstillet Redskab kan tidligst fordres tilbage efter et Aars Forløb og skal da i Henhold til Udstillingens permanente Karakter som Regel ombyttes med et andet efter nærmere Aftale, indtil nærværende Overenskomst opsiges af en af Parterne. En saadan Opsigelse maa finde Sted med mindst 3 Maaneders Varsel.«

Statskonsulent Birk: Ligesom der har været Ønsker fremme om, at der i de Landbrugsskoler, hvor der var Plads dertil, kunde anbringes Doubletter af de Genstande, hvoraf

der haves saadanne i Musæet i Lyngby, saaledes kan det jo ogsaa tænkes, at Eksemplarer af de Redskaber og Maskiner — baade nye Former og ældre — hvoraf der haves Doubletter, kunde anbringes i Landbrugsskoler.

Præsidenten: En saadan Ordning, hvorefter Doubletter udlaanes til Landbrugsskoler, kunde vist uden større Vanskelighed lade sig gennemføre. Er der fra Landbrugets Side virkelig Interesse for Redskabsudstillinger, ville Fabrikanterne sikkert ogsaa udstille.

Gaardfæster Laub: Denne Sag maa gribes an med Kraft; den kan — det troede Taleren var sikkert — realiseres.

Om »Fond til Landmænds Uddannelse« aflagdes Beretning af Kassereren, Landbrugskandidat Larsen. Beretningen, der vedrørte Fondens Virksomhed i det 34. Forretningsaar, var saalydende:

Angaaende de ledige Stipendier indkom der 30 Ansøgninger, som alle gik ud paa, at vedkommende var uformuende og ønskede Understøttelse til Studium ved den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole for derefter at søge Ansættelse som Lærer ved en Landbrugsskole, som Konsulent eller i lignende Virksomhed.

Da Anlallet af de kvalificerede Ansøgere var usædvanlig stort, har Bestyrelsen disponeret over et ekstraordinært Beløb, som blev besparet i 1888 og 1889, hvor Antallet af Ansøgere var ringe, og nu med Renter udgjorde 211 Kr. 84 Øre.

Der var saaledes ialt 1017 Kr. 58 Øre til Raadighed.

Heraf blev der tilstaaet 5 Ansøgere Understøttelser paa 15 Kr. maanedlig i 8 Maaneder og 2 Ansøgere 15 Kr. maanedlig i 12 Maaneder.

Understøttelserne ville tilsammen udgøre 960 Kr., og der vil altsaa blive et Overskud af 57 Kr. 58 Øre at overføre til næste Aars Regnskab.

Om den agrikulturkemiske Virksomhed forelaa der en trykt Beretning fra Professor Stein, hvis Indhold

han, da Beretningen ikke havde været omsendt til Medlemmerne, refererede.

Der var i denne Beretning navnlig et Punkt, som gav Anledning til et livligt Ordskifte mellem Professor Stein, Forpagter Sonne og Gaardfæster Laub. Det angik, hvorvidt man ved Beregning af Erstatning i Foderstofhandelen i de Tilfælde, hvor Kontrolanalyser have udvist et mindre Indhold end det garenterede, skulde benytte det hidtil anvendte Forhold 3 : 3 : 1 eller gaa over til — hvad de tyske Forsøgsstationer havde besluttet at gøre — Forholdet 2 : 2 : 1. Professor Stein fandt, under Henvisning til, hvad han havde anført i Betænkningen, at det sidstnævnte Porhold, 2 : 2 : 1, nærmede sig mere til Sandheden end det hidtil anvendte. For Forpagter Sonne var Hovedsagen den, at faa Sandheden frem, og hvis det da var rigtigst at anvende Forholdet 2 : 2 : 1, burde man gøre det. Gaardfæster Laub mente derimod, det vilde være ufordelagtigt for Landbruget at gaa over til det ny Forhold og maatte derfor holde paa, at man blev staaende ved det gamle.

Om Selskabets Virksomhed paa Mælkeribrugets Omraade forelaa der følgende Beretning fra Statskonsulent Nissen-Dall, der fungerer som Selskabets midlertidige Mejerikonsulent:

Min Virksomhed som Selskabets midlertidige Mejerikonsulent, der begyndte 1. Maj d. A., har dels bestaaet i at udarbejde Rejseplanerne for de Mejersker og Mejeribestyrere, der var tilstaaet Rejseunderstøttelse til faglig Videreuddannelse af det paa indeværende Aars Finanslov hertil bevilgede Beløb, dels at føre Tilsyn med de af Selskabet antagne Læresteder (Mejerier) for denne faglige Videreuddannelse. I Slutningen af Juli Maaned var jeg til Stede som Censor ved Afgangsprøven for Mejerister paa Ladelund og Dalum Mejeriskoler.

Jeg har gennemgaaet og afgivet Betænkning over Dagbøgerne fra Selskabets Foderlærlinger.

Endvidere har jeg afgivet Betænkning angaaende en Del Mejerisager, der af Selskabet har været mig tilstillet til Erklæring, samt været tilkaldt til et Præsidentmøde angaaende

Uddannelsen af Selskabets ny Mejerikonsulent, ligesom jeg har gjort Selskabet bekendt med saadanne Forhold ude i Landet, der have eller kunne faa Betydning for vort Mejeribrug.

De følgende Beretninger, hvoraf der her kun gengives Hovedindholdet, ville blive optagna in extenso i Aarsberetningen.

Beretningen fra Statens Planteavlsudvalg gaar ud paa, at der til Forsøg i Planteavl og den dertil knyttede Konsulentvirksomhed i Finansaaret 1903—1904 er bevilget 108541 Kr. 58 Øre, men heraf stilles 20000 Kr. til Raadighed for landøkonomiske Fællesforeninger og Landboforeninger til Anvendelse ved lokale Markforsøg og Forevisningsmarker og 15000 Kr. til Præmiering af hele Markbrug eller Dele deraf, til Planteavlsudstillinger samt til Analyser og forskellige Undersøgelser.

Til Brug ved Fortsættelsen af en Del af Maltbyg- og Hvedeudvalget foranstaltede Dyrkningsforsøg med Hvede og Byg er der lejet et Forsøgsareal ved Abed paa Lolland, og Ledelsen af Forsøgsvirksomheden paa dette Areal er henlagt under Forsøgsstationen ved Tystofte med Assistance af Bestyreren af Abed Planteavlsstation, Landbrugskandidat A. B. Vestergaard. Forsøgsarealet er gjort i Stand til at modtage Forsøg fra Efteraaret 1904. Endvidere er der til Iværksættelsen af Tilvejebringelsen af Oplysninger om Saasædsproduktioner: Dyrkning af kontrolleret Stamsæd, foretaget de indledende Skridt. Foranstaltningen agtes indledet paa den Maade, at der paa Statens faste Forsøgsstationer for Plantekultur iværksættes Dyrkningsforsøg med lokale Stammer af Sædarterne til Sammenligning indbyrdes og med de øvrige i Forsøgene dyrkede Sædarter og Stammer af disse. Derhos har Udvalget antaget Lærer L. Teglbjerg, Vejenbrød Skole, som har arbejdet under Maltbyg- og Hvedeudvalget, til paa sin Lod under lignende Vilkaar som hidtil at foretage Forædling og Formering af de Stammer og Sædarter, som skulle benyttes ved Uddeling af Sædefrø.

Da Forpagtningskontrakten vedrørende Forsøgsstationen i Vester Hassing udløber den 1. April 1906, og Forholdene

her skønnes at være mindre gunstige for Forsøgsarbejdet, har man under Overvejelse, om det ikke vilde være rigtigt at søge Stationen flyttet til en bedre egnet Plads, og har i den Henseende søgt Assistance hos Fællesudvalget for Mosedyrkning.

Fra Forsøgsbestyrer K. Hansen i Lyngby var til Udvalget indsendt en Skrivelse, gaaende ud paa, at faa en nøjagtigere Høststatistik bragt tilveje end den, som fremkommer nu. Sagen har været meget udførlig drøftet af Statens Planteavlsudvalg i Forbindelse med Statens statistiske Bureau, Repræsentanter for Kontrolforeninger m. fl., hvorefter en Række væsentlige Forbedringer i Høststatistikken er indført, ligesom et Forslag til Bestemmelse af Sommergræsningens og Grøntfoderets Værdi til Supplering af Statistisk Bureaus aarlige Meddelelser om Høstudbyttets Værdi i Danmark er vedtaget som Grundlag for Forsøg i denne Retning.

Ligesom tidligere er der stillet Midler til Raadighed for Landhusholdningsselskabet og Foreningen af jydske Landboforeninger til Uddannelse af jydske Roelærlinge paa fynske og lollandske Gaarde, og der er i 1903 ialt uddannet 12 saadanne Lærlinge.

Tidsskrift for Landbrugets Planteavl, hvis 10. Bind er afsluttet, og som tidligere udkom i Kommission hos Th. Linds Eftf., er nu overtaget af Det nordiske Forlag.

Endnu skal nævnes, at den konstituerede Bestyrer af Forsøgsstationen ved Tystofte, Landbrugskandidat N. P. Nielsen, nu er ansat som Stationens Bestyrer. Derhos er der afgivet Betænkning i en Række af Sager samt aflagt Regnskab over Anvendelsen af Bevillingen for Finansaaret 1902—1903.

I den fra Maskin- og Redskabsudvalget modtagne Beretning om Udvalgets Virksomhed i det sidste Aar meddeles, at Hofjægermester F. Friis er indtraadt som Udvalgets Formand efter Professor Segelcke, der var afgaaet ved Døden, og at Gaardfæster Laub er traadt i Stedet for afdøde Forpagter Bokelmann.

Medens Bevillingen, som Udvalget raadede over, hidtil har været 5000 Kr., er den nu kun 3000 Kr.

Beretningerne om Prøverne med selvrensende Tærskeværker til Hestekraft og Prøverne med smal- og bredfælgede Vogne samt et Supplement til Radrenserprøven ere udkomne.

I sidste Høst er der foretaget Prøver med kombinerede Slaa- og Mejemaskiner — Maskiner, som muligvis mindre Gaarde kunne komme til at anvende — men de prøvede Maskiner gjorde ikke noget godt Arbejde i den Sæd, hvori de arbejdede. Da der imidlertid er fremkommet nye Konstruktioner af saadanne Maskiner, vil det være hensigtsmæssig at anstille nye Prøver, men med et større Antal Maskiner og lade dem komme til at arbejde under gunstigere Forhold, end ved de tidligere Prøver.

Prøven med amerikanske Svingplove og Efterligninger — det skulde have været Aarets Hovedprøve — maatte indstilles paa Grund af Vejrliget. Gennem Spørgeskemaer har Udvalget søgt Oplysninger om saadanne Ploves Varighed og Udbredelse samt Prisen paa og Vedligeholdelsen af de enkelte Plovdele. De opstillede Spørgsmaal ere blevne ret tilfredsstillende besvarede og det indsamlede Materiale vil nu blive bearbejdet.

Der forestaar Prøver med Beskyttelsesapparater for at forebygge Ulykkestilfælde, som stadig indtræffe ved Ilæggeraabningen paa Damptærskeværker, saa snart Forholdene tillade det, og de nødvendige Midler ere til Stede, ligesom Udvalget ogsaa har paatænkt at underkaste en af Fabrikant Nielsen i Hillerød konstrueret selvrensende Tærskemaskine til Hestekraft en særlig Prøve i indeværende Tærskesæson, da den ved Prøven paa Ragnesminde i flere Henseender viste sig fortrinlig, men havde en mangelfuld Kørning, hvilken Mangel nu synes at være afhjulpen.

Om Eksporten af danske Avlsdyr til Rusland forelaa der en Beretning fra Justitsraad L. Friis.

Aarets Eksport fra Danmark til Rusland skal ialt have andraget 101000 Kr., og derhos er der giort yderligere Bestillinger paa dansk Kvæg. Det synes i det hele som om Eksporten nu skal komme ind i det ønskede Spor, og at det Pionerarbejde, som Justitsraad Friis har gjort i 6 Aar i Rusland, vil begynde at bære Frugt.

Meddelelser fra Præsidiet.

Hs. Majestæt Kongens Regeringsjubilæum.

Præsidenten: Selskabet har i Anledning af Hs. Majestæt Kongens 40 Aars Regeringsjubilæum indsendt en Adresse til Hs. Majestæt. Efter dens Modtagelse har Hs. Majestæt ladet tilflyde Selskabet et Svar, hvis Ordlyd Sekretæren vil meddele Forsamlingen.

Sekretæren: Adressens Ordlyd var saaledes:

Allernaadigste Konge!

I dybeste Underdanighed tillader det Kongelige danske Landhusholdningsselskab sig at frembære for Deres Majestæt, der har været Selskabets høje Beskytter fra Regeringstiltrædelsen, ligesom Deres Majestæts Forgængere paa Tronen siden den 29. Januar 1776, sin varmeste Lykønskning i Anledning af Deres Majestæts 40 Aars Regeringsjubilæum.

I den lange Aarrække, som den Almægtige har forundt Deres Majestæt at styre Danmarks Rige, er Landet gaaet stærkere frem i Velstand og Kultur end i nogen tilsvarende Periode. Deres Majestæts aldrig svigtende Kraft, utrættede Interesse for Danmarks Velfærd og varme Kærlighed til Land og Folk har i højeste Grad været medvirkende Aarsag til den stedfundne Fremgang. Det danske Folk er derfor opfyldt af dyb Taknemmelighed for Alt, hvad Deres Majestæt har givet det af Kærlighed, Kraft og Offervillighed.

Som Repræsentant for Landbrugskredse i Landets forskellige Egne tillader det Kongelige danske Landhusholdningsselskab sig nu ved det sjældne Regeringsjubilæum, som Deres Majestæt kan fejre, at gøre sig til Tolk for den dybe Taknemmelighed overfor og Kærlighed til Deres Majestæt, som besjæler den danske Landbostand.

Gud beskærme Deres Majestæt og det Kongelige Hus!

Herpaa er der til Selskabet indkommet følgende Svarskrivelse:

»Hs. Majestæt Kongen har allernaadigst paalagt mig at bringe det Kongelige danske Landhusholdningsselskab Sin

hjertelige Hilsen med Tak for den i Anledning af 40 Aarsdagen for Allerhøjstsammes Tronbestigelse fremsendte Lykønskningsadresse.

Det har været Hs. Majestæt, som gennem de tilbagelagte 40 Aar har været Selskabets Protektor og stedse med varm Interesse har fulgt dets Virksomhed, en Glæde at modtage denne Henvendelse og en særlig Tilfredsstillelse, at Landhusholdningsselskabet, der staar som Repræsentant for Landbrugskredse i Landets forskellige Egne, har fremhævet Landets stærke Fremgang i Velstand og Kultur i det forløbne Tidsrum.«

Præsidenten: I Forbindelse hermed skal nævnes, at i Anledning af Regeringsjubilæet, som paa det nærmeste falder sammen med 40 Aarsdagen for Hs. Majestæt Kongens Overtagelse af Protektoratet for det kgl. danske Landhusholdningsselskab, har Selskabet rettet en Opfordring til Medlemmerne om at yde Bidrag til en Buste i Marmor af Hs. Majestæt Kongen, hvilken Buste Medlemmerne skulde skænke Selskabet til Opstilling i Bestyrelsesraadssalen i dets ny Lokale. Bidragene ere indløbne saa rigeligt og saa hurtigt, at Busten, der bliver udført af Billedhugger, Professor Bissen, vil være færdig til Opstilling om kort Tid.

Cand. polyt. Ellbreehts Uddannelse til Selskabets Konsulent i Mejeribrug.

Præsidenten: Om dette Punkt er der givet udførlig Meddelelse i den af Sekretæren aflagte Beretning om Selskabets Virksomhed.

Delegeretmødet vedrørende den 19. danske Landmandsforsamling.

Præsidenten: I Henhold til Reglerne for Afholdelsen af Landmandsforsamlinger skulde der i indeværende Vinter have været sammenkaldt et Møde af Delegerede fra Landboforeningerne for at tage Bestemmelse om, naar den 19de danske Landmanesforsamliug skal afholdes, vælge Dommere o. s. v. Bestyrelsesraadet havde besluttet, at et saadant Dele-

geretmøde skulde indkaldes i December i Aar, men det har paa Fællesforeningernes Delegeretmøder vist sig, at der ikke er Stemning hos Landboforeningerne for, at der holdes Landmandsforsamling saa hurtig som efter de gældende Regler, nemlig i 1906, idet den paa den jydske Fællesforenings Delegeretmøde i Oktober vedtagne Resolution:

»Delegeretmødet udtaler, at det ikke for Tiden føler Trang til en Landmandsforsamling, og ønsker, at en saadan ikke foreløbig afholdes.« er vedtaget af den sjællandske og fynske Fællesforening og ventes vedtagen af Maribo Amts økonomiske Selskab og Bornholm landøkonomiske Forening. Bestyrelsesraadet har derefter besluttet, at Spørgsmaalet om Indkaldelsen af et Delegeretmøde i Anledning af den næste Landmandsforsamling foreløbig stilles i Bero.

Fundatsen for Forpagter Bokelmanns Legat.

Præsidenten: Efter Forpagter Bokelmanns Død blev der af hans Arvinger skænket et Legat paa 50000 Kr. til Landhusholdningsselskabet.*) Dette er allerede omtalt i Aarsberetningen for 1902—03, hvori det tillige meddeles, at Selskabet har udarbejdet en Fundats for dette Legat og indsendt den til Regeringen for at erholde kongelig Stadfæstelse derpaa. Den kongelige Stadfæstelse er nu erholdt. Fra Selskabet er der rettet en Tak til Arvingerne for den smukke Gave, der er stillet under Selskabets Bestyrelse.

Udenfor Dagsordenen foretoges derpaa følgende Sag, som motiveredes saaledes af

Præsidenten: Mine Herrer! Hs. Excellence Lehnsgreve Danneskjold-Samsø var Præsident i det kgl. danske Landhusholdningsselskab fra Dec. 1881 til Dec. 1893. Selskabets Medlemmer ville vide, at Hs. Excellence med varm Interesse har omfattet Landbrugets Forhold og med den største Energi og særdeles Dygtighed har røgtet sit Hverv som Præsident i Selskabet. Men allerede forud for sin Indtræden i Selskabets

*) Se Aarsberetningen for 1902—3 S. 46 og 211.

Præsidium havde Hs. Excellence stillet sine Kræfter til Raadighed for Landbruget paa forskellig Maade. I 1877 varetog Hs. Excellence saaledes over for den engelske Regering og den engelske Parlamentskommission det danske Landbrugs Interesser i et Spørgsmaal, som den Gang var af største Vigtighed, nemlig Indførelsen af levende Kvæg til England. I 1886 blev Lehnsgreven valgt til Medlem af Jernbaneraadet og virkede der, varetagende Landbrugets Interesser, indtil Raadets Ophævelse. Han fungerede i 1888 som Præsident ved den nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunstudstilling i København, var Formand for det Toldudvalg, som Landhusholdningsselskabet nedsatte i 1893, og som afgav en udførlig Betænkning vedrørende Landbrugets Toldforhold, og endelig — som det Punkt, hvorpaa jeg ved denne Lejlighed særlig ønsker at henlede Opmærksomheden — skal nævnes, at Greven, da Maltbygudvalget blev nedsat i 1883, indtraadte som Formand i dette Udvalg, og at han da dette Udvalg i 1889 efter Geheimekonferentsraad Tesdorpfs Død blev sammensmeltet med det i 1882 nedsatte Hvedeudvalg overtog Formandspladsen for det samlede Maltbygudvalg. Jeg skal ikke komme nærmere ind paa den omfattende Virksomhed, som dette Udvalg har udfoldet. Beretninger derom er afgivet paa andet Sted, og i det i disse Dage udkommende Nummer af Tidsskrift for Landbrugets Planteavl vil der findes refereret et Foredrag, som Forpagter Sonne holdt i Landhusholdningsselskabet forrige Vinter, og hvori han gav en udførlig samlet Beretning om Udvalgets Virksomhed. Her skal kun nævnes, at da Udvalget den 1. April i Aar afsluttede sin Virksomhed, skete det med fuldeste Honnør og under Erkendelse fra alle Sider af, at Udvalget under Grev Danneskjolds Førerskab har udført et højst fortjenstfuldt Arbejde. Selskabets Bestyrelse besluttede derfor i Juni-Mødet at benytte den Lejlighed, som Afslutningen af Udvalgets Arbejde dertil giver, til at foreslaa Generalforsamlingen at udnævne Hs. Excellence Lehnsgreve Danneskjold-Samsøe til Æresmedlem af Selskabet i taknemmelig Erkendelse af, at Greven paa særlig og udmærket Maade har virket for Selskabets Formaal.

Forstander N. Pedersen vilde anbefale Generalforsamlingen at vedtage det med Enstemmighed. Det var den eneste Maade, hvorpaa Selskabet kunde vise sin Erkendtlighed over for Hs. Excellence Lehnsgreve Danneskjold-Samsøe.

Forslaget vedtoges enstemmig.

Efter Dagsordenen foretoges derpaa:

Virksomhedsplan for Aaret 1904—1905.

Præsidenten: I det foreliggende Forslag til Plan for Virksomheden i det kommende Aar ere Hovedtrækkene for Selskabets Virksomhed angivne, og, som man vil se, er der ikke sket nogen Forandring fra det, der har været vedtaget i de foregaaende Aar.

Forslaget vedtoges enstemmig.

Budget for Regnskabsaaret 1. April 1904 til 31. Marts 1905.

Præsidenten: Budgetforslaget har, som Lovene foreskrive, været forelagt Bestyrelsesraadet og er af dette godkendt til at fremlægges for Generalforsamlingen. Forslaget er ligelydende med foregaaende Aars Budget med den Undtagelse, at Bevillingen til Maltbyg- og Hvedeudvalget er udgaaet, idet dette Udvalg, som allerede nævnt, har afsluttet sin Virksomhed den 1. April d. A.

Uden Forhandling vedtoges ogsaa dette Forslag enstemmig og

Generalforsamlingen hævedes.

Budget for Regnskabsaaret 1. April 1904—31. Marts 1905.

	Specialsum		Hovedsum	
I. Løbende Indtægter og Udgifter *vedrørende Selskabets ordinære Virksomhed.*	Indtægt	Udgift	Indtægt	Udgift
Konto.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1. Medlemskontingenter	15800	»		
2. Renter og Depositogebyr	10600	140		
3. Statens Tilskud til Selskabets alm. Virksomhed	3200	»		
4. Bidrag fra det Classenske Fideikommis	1600	»		
5. do. fra den Raben-Lewetzauske Fond	1000	»		
6. do. fra Etatsraad Schou og Hustrus Stiftelse	200	»		
7. Plantekulturen	»	400		
8. Husdyrbruget	»	400		
9. Mælkeribruget (fra Staten 3000 Kr.)	3000	4100		
10. Agrikulturkemisk Virksomhed	»	200		
11. Udarbejdelse og Trykning af landøkon. Skrifter	800	4000		
12. Anskaffelse og Uddeling af Skrifter	»	6000		
13. Selskabets Foredrags- og Diskussionsmøder	»	600		
14. Selskabets Bestyrelses- og Udvalgsmøder	»	200		
15. Undersøgelsesrejser m. m.	»	600		
16. Selskabets Lærlinger	»	200		
17. Hædersbelønninger for Landboflid	»	400		
18. Landbrugets Binæringer	»	100		
19. De nordlige Landsdele	»	500		
20. Lønninger og Enkeunderstøttelser	»	10010		
21. Husleje og Inventarium (fra Staten 2000 Kr.)	2400	4500		
22. Regnskabets Revision	»	120		
23. Bekendtgørelser	»	150		
24. Fragt og Porto	»	1400		
25. Kontoret	»	2500		
26. Forskelligt	200	200		
27. Ledelsen af den landøkonomiske Konsulentvirksomhed (f. Staten 6000 Kr.)	6000	6000		
28. Kontrol med Lagre af dansk Korn og Foderstoffer i Frihavnen	3000	3000		
29. Udgivelsen af Tidsskrift for Landøkonomi	2400	2400		
			50200	48120
II. Kapital-Indtægter og -Udgifter *vedrørende Selskabets selvstændige Formue.*				
Forventet Kassebeholdning $^1/_4$ 1904	167	»		
Indfriet Laan	»	4000		
Nyt Laan	1920	»	2087	4000
Ialt			52287	52120
Forventet Kassebeholdning $^{31}/_3$ 1905			»	167
Balance			52287	52287

Beretning om agrikulturkemisk Virksomhed i 1903,

afgivet paa Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs
Generalforsamling den 17. December 1903
af Prof. *V. Stein.*

Jeg har i de senere Aar paa Selskabets Generalforsamling indskrænket mig til at give foreløbige Meddelelser om de i den forløbne Del af Aaret foretagne agrikulturkemiske Undersøgelser, idet jeg ansaa det for ønskeligt at kunne inddrage et helt Aars Virksomhed i den endelige Beretning, navnlig fordi der i de sidste Maaneder af Aaret ofte tilkommer et ret betydeligt Antal Prøver, særlig af Foderstoffer. Naar Beretningen skal kunne forelægges paa Generalforsamlingen i Midten af December, er det nødvendigt at afslutte Materialet senest medio November, da de for Kommenteringen nødvendige Optællinger, Sammenstillinger og Beregninger er et meget vidtløftigt Arbejde. Da der imidlertid oftere har været udtalt Ønsket om, at Aarsberetningen in extenso maatte fremkomme tidligere, end det har været Tilfældet i de senere Aar, har jeg bestemt mig til, saa vidt gørligt, at søge den fremlagt til Generalforsamlingen. Den Beretning, som jeg i Aar fremlægger, omhandler de Undersøgelser, som ere foretagne til Midten af November, altsaa kun $10^1/_2$ Maaned, men fremtidig vil den komme til at omhandle et helt Aar, fra medio Novbr. til medio Novbr. Beretningen for de $10^1/_2$ Maaned i Aar omfatter ikke desto mindre et navnlig for Foderstoffer og Gødninger ret betydeligt større Materiale end for det fulde Aar i Fjor, idet Antallet af Under-

søgelser af Foderstoffer har været 805 mod 666 i Fjor og af Gødninger 937 mod 872 i Fjor. Det samlede Antal af undersøgte Prøver vedrørende Landbruget har været c. 7200.

Af de undersøgte 805 Prøver af Foderstoffer var c. 700 Kraftfoderstoffer. Prøverne have fordelt sig saaledes:

Bomuldsfrøkager	155	Prøver.
Bomuldsfrømel	22	—
Solsikkekager	169	—
Rapskager	134	—
Hampefrøkager	50	—
Jordnødkager	37	—
Hørfrøkager	28	—
Sesamkager	9	—
Palme- og Kokoskager	11	—
Hvedeklid	44	—
Majsglutenfoder og -Mel	18	—
Melassefoder	11	—
Forskellige andre Foderstoffer	117	—
	805	Prøver.

Bomuldsfrøkagernes ydre Beskaffenhed skønnes ikke at have været synderlig forskellig fra den i senere Aar almindelige; om der vel er fremkommet en Del Prøver af en smuk lys Farve, har Hovedmassen dog været af mere eller mindre mørke og haarde Kager, og det har som hidtil vist sig, at Kagerne i en Ladning kunne være af en meget forskellig ydre Beskaffenhed. I adskillige Tilfælde har Fedtet i Bomuldsfrøkagerne udvist en ret fremtrædende Surhed, og der er ogsaa af og til fundet skimlede Kager, men i det hele har Opbevaringstilstanden kunnet kaldes upaaklagelig. Af de 155 Prøver Bomuldsfrøkager have 11 Prøver været pressede af helt uafskallede Frø, og disse Prøver have udvist et meget ringe Indhold af Næringsstof paa Grund af det store Skalindhold. Mængden af Træstof laa imellem 20 og 25 pCt.; Kagerne vare rige paa Bomuldshaar. Gennemsnitssammensætningen af disse Kager var:

Kvælstofholdige Stoffer	20.7 pCt.
Fedt	4.8 —
Kvælstoffri Extraktstoffer	36.2 —
Træstof	21.4 —
Uorganiske Stoffer	5.5 —
Vand	11.4 —
	100.0 pCt.

Det samlede Indhold af kvælstofholdige Stoffer og Fedt laa imellem c. 34 og 23 pCt.

Af Resten af Prøverne af Bomuldsfrøkager kan udsondres en lille Gruppe paa 12 Prøver, som vel ikke kan henføres til den forannævnte Sort Kager af helt uafskallede Frø, men som dog ere mere skalrige end, at de kunne gaa ind under Betegnelsen »godt afskallede« Bomuldsfrøkager.

Gennemsnitssammensætningen af disse Kager var:

Kvælstofholdige Stoffer	35.3 pCt.
Fedt	8.8 —
Kvælstoffri Extraktstoffer	27.9 —
Træstof	11.8 —
Uorganiske Stoffer	7.7 —
Vand	8.5 —
	100.0 pCt.

Det samlede Indhold af kvælstofholdige Stoffer og Fedt laa imellem c. 48 og c. 37 pCt., Træstofmængden imellem c. 11 og 14 pCt.

De øvrige 132 Prøver have kunnet henregnes til godt afskallede Kager, som dog altid udvise nogen Forskel i Træstofindholdet, som staar i Forhold til et noget større eller mindre Indhold af Skaldele. Gennemsnitssammensætningen af disse Kager var:

		Aaret forud (110 Prøver):
Kvælstofholdige Stoffer	44.2 pCt.	44.3 pCt.
Fedt	9.4 —	10.0 —
Kvælstoffri Extraktstoffer	24.2 —	23.6 —
Træstof	6.6 —	7.5 —
Uorganiske Stoffer	7.1 —	6.7 —
Vand	8.5 —	7.9 —
	100.0 pCt.	100.0 pCt
Foderværdi-Enheder (3 : 3 : 1)	185	186

Det samlede Indhold af kvælstofholdige Stoffer og Fedt laa i 68 Prøver over og i 64 Prøver under det tilsvarende Gennemsnitsindhold for Aaret; det største og mindste Indhold var c. 63 pCt. og c. 48 pCt. Træstofindholdet laa imellem 4 pCt. og c. 10 pCt.

Af de 22 Prøver Bomuldsfrømel er kun 20 undersøgt kemisk. 1 Prøve var Mel af Kager af uafskallet Frø (samlet Indhold af kvælstofholdige Stoffer og Fedt c. 29 pCt.). Af de øvrige 19 Prøver var Gennemsnitssammensætningen:

		Aaret forud (21 Prøver):
Kvælstofholdige Stoffer	41.3 pCt.	41.5 pCt.
Fedt	11.2 —	10.3 —
Kvælstoffri Extraktstoffer	23.3 —	25.4 —
Træstof	9.4 —	8.0 —
Uorganiske Stoffer	7.0 —	6.5 —
Vand	7.8 —	8.3 —
	100.0 pCt.	100.0 pCt.
Foderværdi-Enheder (3 : 3 : 1)	181	181

Det samlede Indhold af kvælstofholdige Stoffer og Fedt laa i 13 Prøver over og i 6 Prøver under det tilsvarende Gennemsnitsindhold. Det største og mindste Indhold var c. 56 pCt. og c. 45 pCt.

Det Bomuldsfrømel, som har været undersøgt i Aar, falder med Hensyn til Sammensætning sammen med de i Fjor undersøgte Prøver. Melet har gennemgaaende været af en tilfredsstillende Opbevaringstilstand, og der fandtes ved den mikroskopiske Undersøgelse i intet Tilfælde indblandet fremmede Stoffer, og med Undtagelse af den ene Prøve af uafskallede Frø fandtes ejheller noget væsentligt Indhold af Bomuldsfrøhaar.

For Solsikkekager bliver Gennemsnitssammensætningen efter Undersøgelse af 169 Prøver:

		Aaret forud (125 Prøver):
Kvælstofholdige Stoffer	35.6 pCt.	35.5 pCt.
Fedt	12.5 —	12.4 —
Kvælstoffri Extraktstoffer	20.2 —	20.8 —
Træstof	18.0 —	17.1 —
Uorganiske Stoffer	5.9 —	6.3 —
Vand	7.8 —	7.9 —
	100.0 pCt.	100.0 pCt.
Foderværdi-Enheder (3 : 3 : 1)	164	164

Det samlede Indhold af kvælstofholdige Stoffer og Fedt laa i 83 Prøver over og i 86 under det tilsvarende Gennemsnitsindhold. Det største og mindste Indhold har været c. 56 pCt. og c. 41 pCt. Indholdet af Træstof har ligget imellem c. 9 og c. 24 pCt.; i Hovedmassen af Prøverne har Træstofindholdet ligget imellem 15 og 21 pCt.

Af Undersøgelsesmaterialet synes der at være Grund til at slutte, at det samlede Indhold af kvælstofholdige Stoffer og Fedt i de i den senere Tid fremkomne Solsikkekager gennemgaaende har været noget mindre end i den tidligere Del af Aaret, hvilket dog ikke synes at være afhængigt af et større Skalindhold, men vel kan være begrundet i de anvendte Frøs Beskaffenhed.

Ved den mikroskopiske Undersøgelse er der rent undtagelsesvis fundet noget Hampefrø, men i øvrigt ingen fremmede Indblandinger, og de undersøgte Kagers Opbevaringstilstand har gennemgaaende været tilfredsstillende.

Af de 134 Prøver Rapskager var 105 rene, hvorunder er medtaget saadanne, som ved den mikroskopiske Undersøgelse kun udviste et ubetydeligt Indhold af fremmede Frø, som kun kunde skyldes en naturlig Forurening. I de 29 Prøver indeholdtes fremmede Frø i en saa stor Mængde, at det maatte skyldes Anvendelsen af blandet Frø eller fremmed Tilblanding. I 20 Prøver var Forureningen saadanne fremmede Crucifererfrø, som henføres under Betegnelsen »indisk Raps«, i 6 Prøver var det andre Frø, saasom af Agersennep, Agerkaal, Dodder o. fl., og i 3 Prøver, som stammede fra samme Ladning af

franske Rapskager, var det forurenende Stof af en hel fremmed Natur, nemlig fint malede Bomuldsfrøskaller. Denne sidste Indblanding har jeg nogle Gange tidligere iagttaget i Prøver af Rapskager, som have været indsendte fra Sverrig, men den er, saa vidt mig bekendt, ikke hidtil forefundet i Kager, som ere komne her til Landet. Da Bomuldsfrø ikke kan være nogen tilfældig Forurening af de til Rapskager anvendte Crucifererfrø, maa et større Indhold af Bomuldsfrøskaller i Rapskager, saaledes som det forefandtes i de omhandlede Prøver, skyldes Indblanding i Forfalskningsøjemed, og dertil egner Stoffet sig godt, idet det er umuligt af Udseendet at iagttage Forureningen, da de fint malede, sorte Bomuldsfrøskaller ikke kunne skelnes fra de ligeledes sorte Skaller af Crucifererfrøene. 2 Prøver af disse Kager, som underkastedes kemisk Undersøgelse, udviste vel nogen Forskel med Hensyn til Indholdet af det indblandede Stof, men i begge Tilfælde var dog Kagens Indhold af Værdistoffer en Del lavere end i rene Rapskager og ligeledes i Rapskager, som i større eller mindre Mængde indeholde fremmede Crucifererfrø. Antallet af Foderværdi-Enheder (3:3:1) var c. 135 til c. 139, medens Gennemsnitsantallet for almindelige Rapskager er 150. Saadanne Tilfælde vise, hvor uundværlig den mikroskopiske Undersøgelse er for en sand Bedømmelse af et Foderstof, hvilket næppe er ufornødent at præcisere, da det synes at være en ret almindelig Anskuelse, at det for Spørgsmaalet om Foderkagers Renhedstilstand kan være tilstrækkeligt at bedømme dem efter Udseendet. Det maa fraraades Landmændene at købe Foderstoffer efter Analyser, som ikke udvise en Renhedsbedømmelse efter mikroskopisk Undersøgelse. — Af de 20 Kager, som i større eller mindre Grad bestod af indiske Frø, blev 13 Prøver undersøgt kemisk. Det gennemsnitlige Indhold af kvælstofholdige Stoffer og Fedt var c. 42 pCt., det største og mindste Indhold c. 44 og 40 pCt.

Af de 105 rene Rapskager blev 16 kun undersøgt mikroskopisk; for de 89 Prøver, som tillige undersøgtes kemisk, fandtes som Gennemsnitssammensætning:

		Aaret forud (68 Prøver):
Kvælstofholdige Stoffer	31.9 pCt.	33.5 pCt.
Fedt	8.8 —	9.2 —
Kvælstoffri Extraktstoffer	28.1 —	28.6 —
Træstof	13.0 —	10.8 —
Uorganiske Stoffer	8.1 —	7.7 —
Vand	10.1 —	10.2 —
	100.0 pCt.	100.0 pCt.
Foderværdi-Enheder (3 : 3 : 1)	150	157

Det samlede Indhold af kvælstofholdige Stoffer og Fedt laa i 42 Prøver over og i 47 Prøver under det beregnede Gennemsnitsindhold. Det største og mindste Indhold var c. 47 og c. 37 pCt. Rapskagerne i Aar have altsaa udvist et noget mindre Næringsstofindhold end i Fjor; Træstofindholdet har gennemgaaende været større end i Fjor, gennemsnitlig 13 pCt. (mod 10.8 pCt.), det almindeligste Indhold laa imellem 12—15 Procent.

Undersøgelsen for skarpe Stoffer er bleven foretaget dels ved Lugteprøven og dels ved Bestemmelse af den udviklede Sennepsolie og dennes Kvælstofindhold. Den sidste Undersøgelse er kun foretaget i saadanne Tilfælde, hvor Lugteprøven viste en kendelig stærk Lugt. Dette var Tilfældet med 17 Prøver; i disse fandtes Mængden af Sennepsolie i 11 Tilfælde at være under 0.5 pCt., i 6 Prøver mellem 0.5 og 0.9 pCt. Kvælstofindholdet i Thiosinaminet laa for alle Prøverne mellem 20.0 og 21.3 pCt.

Af de 29 urene Kager indeholdt 15 ikke skarpe Stoffer i en saadan Grad, at en nærmere Undersøgelse fandtes fornøden; i de 14 Prøver laa Mængden af den dannede Sennepsolie imellem 0.5 og 1.1 pCt. og Thiosinaminets Kvælstofindhold imellem 20.0 og 21.1 pCt. I intet Tilfælde var Skarpheden saa stor, at der var Grund til at befrygte nogen sundhedsskadelig Indflydelse. Der er i Aar ikke kommet til min Kundskab noget Tilfælde, hvor Rapskagers Skarphed har givet Anledning til Sygdomstilfælde. Det kan ventelig frembyde nogen Interesse at se en Sammenstilling af Forholdet imellem Antallet af rene

og urene Prøver af Rapskager i en Del Aar, hvoraf det fremgaar, at Procenten af de urene har været stærkt nedadgaaende.

I de sidste 8 Aar har Forholdet været følgende:

		Af 100 Prøver	
		rene:	urene:
1896	152 Prøver	58	42
1897	132 —	55	45
1898	115 —	46	54
1899	114 —	54	46
1900	100 —	71	29
1901	109 —	80	20
1902	100 —	68	32
1903	124 —	79	21

Af de undersøgte 50 Prøver Hampefrøkager fandtes 2 at indeholde dels Dodderfrø og dels Hørfrø; af de 48 rene Prøver beregnes følgende Gennemsnitssammensætning:

		Aaret forud (49 Prøver):
Kvælstofholdige Stoffer	31.7 pCt.	30.9 pCt.
Fedt	9.0 —	8.7 —
Kvælstoffri Extraktstoffer	13.8 —	14.6 —
Træstof	26.0 —	26.7 —
Uorganiske Stoffer	8.3 —	7.9 —
Vand	11.2 —	11.2 —
	100.0 pCt.	100.0 pCt.
Foderværdi-Enheder (3 : 3 : 1)	136	133

Det samlede Indhold af kvælstofholdige Stoffer og Fedt har i 25 Prøver ligget over og i 23 Prøver under det tilsvarende Gennemsnitsindhold. Det største og mindste Indhold har været c. 44 pCt. og c. 38 pCt.

Den almindelige Ulempe ved Hampefrøkager, at de meget let blive skimlede paa Grund af deres som Følge af det store Skalindhold ret porøse Tilstand, er ogsaa ved flere Prøver i Aar iagttaget, men det har dog hovedsagelig været Tilfældet med tykke Kager, medens de tynde, som synes at blive mere og mere almind lige, udvise en større Holdbarhed.

Hørfrøkager have i Aar, som det i øvrigt har været Tilfældet i adskillige Aar, foreligget sparsomt til Undersøgelse, hvilket er ret mærkeligt, da Forbruget vel ikke er saa ringe, og der navnlig i de senere Aar har været en meget betydelig Forskel i de udbudte Hørfrøkagers Kvalitet. Det er navnlig ved en væsentlig Formindskelse af de kvælstofholdige Stoffer, at Hovedmassen af de i de senere Aar undersøgte Hørfrøkager har vist sig forskellige fra tidligere. Af de undersøgte 28 Prøver vare 4 stærkt forurenede med fremmede Frø, navnlig Dodderfrø.

Gennemsnitssammensætningen af de 24 rene Prøver var:

		Aaret forud (29 Prøver):
Kvælstofholdige Stoffer	28.3 pCt.	29.6 pCt.
Fedt	8.4 —	9.0 —
Kvælstoffri Extraktstoffer	35.8 —	34.0 —
Træstof	8.2 —	9.2 —
Uorganiske Stoffer	7.3 —	6.5 —
Vand	12.0 —	11.7 —
	100.0 pCt.	100.0 pCt.
Foderværdi-Enheder (3 : 3 : 1)	146	150

Mængden af kvælstofholdige Stoffer laa i 20 Prøver under 30 pCt. (fra 24.4—29.8), i 4 Prøver derover (30.7—33.7). Det samlede Indhold af kvælstofholdige Stoffer og Fedt laa i 13 Prøver over og i 11 Prøver under det tilsvarende Gennemsnitsindhold. Det største og mindste Indhold var c. 41 og 33 pCt.

Gennemsnitssammensætningen af de 36 Prøver af Jordnødkager, som undersøgtes kemisk, har været:

		Aaret forud (39 Prøver):
Kvælstofholdige Stoffer	47.7 pCt.	48.6 pCt.
Fedt	9.4 —	8.9 —
Kvælstoffri Extraktstoffer	21.5 —	21.4 —
Træstof	5.2 —	4.5 —
Uorganiske Stoffer	6.4 —	6.8 —
Vand	9.8 —	9.8 —
	100.0 pCt.	100.0 pCt.
Foderværdi-Enheder (3 : 3 : 1)	193	194

Det samlede Indhold af Fedt og kvælstofholdige Stoffer laa i 20 Prøver over og i 16 Prøver under det beregnede Gennemsnitsindhold. Det største og mindste Indhold var c. 62 og c. 49 pCt. Der er ikke fundet fremmede Indblandinger i nogen af Prøverne, for en enkelt fandtes en ret betydelig Mængde Bælg og Stængeldele. Kagerne have gennemgaaende udvist en tilfredsstillende ydre Beskaffenhed; i adskillige Tilfælde har Fedtet dog udvist en ret betydelig Surhed.

Antallet af Undersøgelser af Hvedeklid har i Aar, som i øvrigt i de senere Aar, været ret ubetydeligt i Betragtning af det dog meget betydelige Klidforbrug. Af de i Aar undersøgte 44 Prøver vare 35 rene, hvorunder er medtaget saadanne Prøver, i hvilke Forurening ikke var til Stede i nogen Grad af Betydning. I 9 Prøver vare Kliddene stærkt urene ved Indblanding af Afrensningsstoffer: Avner, Ukrudtsfrø, Spidsmel (Haar, Brandsporer, Sand). Gennemsnitssammensætningen af de rene Hvedeklid var:

		Aaret forud (47 Prøver):
Kvælstofholdige Stoffer	16.6 pCt.	17.0 pCt.
Fedt	3.9 —	3.8 —
Kvælstoffri Extraktstoffer	52.3 —	53.0 —
Træstof	8.9 —	8.5 —
Uorganiske Stoffer	5.6 —	5.5 —
Vand	12.7 —	12.2 —
	100.0 pCt.	100.0 pCt.
Foderværdi-Enheder (3 : 3 : 1)	114	115

Det samlede Indhold af kvælstofholdige Stoffer og Fedt laa i 16 Prøver over og i 19 Prøver under det tilsvarende Gennemsnitsindhold; det største og mindste Indhold var 23 og c. 17 pCt. Kun for nogle enkelte Prøver fandtes Anledning til Indvending imod Kliddenes ydre Beskaffenhed, navnlig paa Grund af Skimmel og Midder. Hvis man tør drage Slutning af det selv for en Del Aar ikke ret store Analysemateriale, da synes der at være en jævn Aftagen af de urene Klid.

Sammenstilles de sidste 8 Aar, faas:

1896	70	Prøver	ca.	30	pCt.	rene,	70	pCt.	urene.
1897	93	—	-	30	—	—	70	—	—
1898	63	—	-	39	—	—	61	—	—
1899	59	—	-	54	—	—	46	—	—
1900	28	—	-	64	—	—	36	—	—
1901	37	—	-	78	—	—	22	—	—
1902	57	—	-	82	—	—	18	—	—
1903	44	—	-	80	—	—	20	—	—

Af de øvrige i den samlede Oversigt over de undersøgte Foderstoffer opførte Kraftfoderstoffer er Antallet af de enkelte for lille til, at der kan drages berettigede Slutninger om Stoffernes almindelige Beskaffenhed, men de skulle dog gøres til Genstand for nogen Omtale.

Af Sesamkager undersøgtes 9 Prøver, som alle befandtes at være frie for fremmede Indblandinger. Fedtet har i nogle Tilfælde udvist en ret stor Surhed, hvad der i øvrigt er ret almindeligt for disse Kager, uden at Kagen i øvrigt udviste Forhold, som kunde henføres under daarlig Opbevaringstilstand. Der har i Aar foreligget flere Tilfælde, hvor man har ment at kunne tilskrive Sesamkager en uheldig Indflydelse paa Dyrene, hvilket navnlig har givet sig til Kende som Afslag paa Mælken, men ved Undersøgelsen af de anvendte Kager har der dog ikke kunnet findes nogen Begrundelse derfor. Det synes, at Dyrene noget vanskeligere vænne sig til Sesamkager end til de fleste andre Foderkager, og det gælder maaske nok særlig for dem, at man maa begynde med ret smaa Mængder. Det er i tidligere Beretninger omtalt, at det ret betydelige Indhold af oxalsur Kalk, som findes i Sesamfrøets Skal, maaske kan have været Aarsagen til Sygdomstilfælde, navnlig stærk Diarrhoe, som oftere ere iagttagne, hvor Sesamkager have været givne i vel store Dagsdoser. — Det gennemsnitlige Indhold af kvælstofholdige Stoffer og Fedt i de 9 Prøver laa imellem c. 55 pCt. og c. 51 pCt.

De undersøgte Prøver af Palme- og Kokoskager, henholdsvis 6 og 5, udviste alle en normal Beskaffenhed.

Det samlede Indhold af kvælstofholdige Stoffer og Fedt laa i Palmekagerne omkring 26 pCt., i Kokoskagerne omkring 34 pCt.

Af Majs-Glutenfoder og Majs-Glutenmel er der bleven undersøgt henholdsvis 13 og 5 Prøver. Den af Analysen beregnede Gennemsnitssammensætning var:

	Glutenfoder:	Glutenmel:
Kvælstofholdige Stoffer	25.3 pCt.	34.4 pCt.
Fedt	3.1 —	3.8 —
Kvælstoffri Extraktstoffer	53.6 —	47.9 —
Træstof.....	7.7 —	2.0 —
Uorganiske Stoffer	1.8 —	1.9 —
Vand.....	8.5 —	10.0 —
	100.0 pCt.	100.0 pCt.
Foderværdi-Enheder (3 : 3 : 1)	139 (145—131)	162 (166—157)

Alle Prøverne hidrørte udelukkende fra Majs.

Af Melassefoder har der været undersøgt 11 Prøver. Indholdet af Sukker har ligget imellem 32 og 24 pCt. Af Stoffer, som vare anvendte til Opblanding med Melasse, er fundet Jordnødbælg, Kartoffelaffald, findelt Træ, Hvedeklid, Kokosnød.

Af andre af de i Oversigten opførte »andre Foderstoffer« er bleven undersøgt Hø og Halm (35), Roer (36), Kornsorter (12), Bærme og Mask (7) og 27 enkelte Prøver af forskellige andre Produkter.

Som bekendt har man i lang Tid bestræbt sig for at finde det mest passende Prisværdiforhold mellem kvælstofholdige Stoffer, Fedt og kvælstoffri Extraktstoffer i Handelsfoderstofferne. Det er især de tyske Forsøgsstationer, som i mange Aar stadig have gjort denne Sag til Genstand for Overvejelser. Efter Svingningerne i Foderstoffernes Markedspris have de til forskellige Tider beregnede Værdiforholdstal været en Del varierende. Man har for længere Tid tilbage paa Grundlag af Beregninger kunnet vedtage at sætte Værdien for kvælstofholdige Stoffer

Sammenstilling af Gennemsnitstal,

beregnede af de i 1903 udførte Analyser af Prøver af Handelsfoderstoffer, som ved mikroskopisk Undersøgelse befandtes rene, med Vedføjelse af det fundne mindste og største Indhold af de forskellige Bestanddele.

	Kvælstofholdige Stoffer pCt.	Fedt pCt.	Kvælstoffri Extraktstoffer pCt.	Træstof pCt.	Uorganiske Stoffer pCt.	Vand pCt.	Foderværdi-Enheder, beregnet efter Forholdet 2 : 2 : 1
Hørfrøkager	28.3 24.4—33.7	8.4 6.6—11.4	35.8 35.7—36.1	8.2 8.0—9.1	7.3 7.0—8.2	12.0 8.7—15.3	109
Rapskager	31.9 28.8—37.3	8.8 7.1—11.8	28.1 23.6—31.2	13.0 9.5—16.5	8.1 6.4—9.6	10.1 7.7—14.4	109
Bomuldsfrøksger (afskal.)	44.2 36.6—51.3	9.4 6.9—13.9	24.2 20.3—28.7	6.6 4.1—10.4	7.1 4.4—9.8	8.5 5.7—10.6	131
Bomuldsfrøkager (uafskal.)	20.7 18.6—27.5	4.8 3.9—6.3	36.2 35.2—39.2	21.4 20.2—24.6	5.5 4.9—6.1	11.4 10.4—14.3	87
Bomuldsfrømel (afskallet)	41.3 35.1—46.1	11.2 8.8—13.2	23.3 20.5—26.8	9.4 8.7—12.4	7.0 5.9—9.8	7.8 5.8—11.0	128
Solsikkekager	35.6 26.7—44.6	12.5 7.9—18.2	20.2 15.5—25.6	18.0 9.3—24.4	5.9 4.7—8.1	7.8 6.1—10.8	116
Hampefrøkager	31.7 28.8—34.2	9.0 6.2—11.9	13.8 11.2—15.9	26.0 23.3—30.0	8.3 7.4—9.5	11.2 8.9—15.2	95
Jordnødkager	47.7 41.5—51.9	9.4 6.8—13.1	21.5 18.3—24.4	5.2 3.3—10.2	6.4 4.7—8.1	9.8 7.3—12.8	136
Hvedeklid	16.6 12.9—19.1	3.9 3.1—4.9	52.3 48.2—55.6	8.9 7.0—12.5	5.6 4.2—6.5	12.7 10.1—15.8	93

og Fedt ens, og Hovedopgaven blev da at finde det sandeste Forhold imellem kvælstofholdige Stoffer og Kulhydrater. Saadanne Beregninger ere blevne foretagne periodisk med flere Aars Mellemrum, da der ikke var Sandsynlighed for nogen væsentlig Forandring inden for kortere Tid, og en vis Stabilitet var ønskelig for Handelen. Det af de tyske Forsøgsstationer 1895 vedtagne Værdiforhold var 3:3:1, det vil sige, at Prisværdien saa vel af kvælstofholdige Stoffer som af Fedt var sat 3 Gange saa høj som af kvælstoffri Extraktstoffer, og disse Forholdstal have været benyttede lige til nu.

Da man ikke her i Landet har haft et tilstrækkelig omfangsrigt Materiale til at støtte tilsvarende, selvstændige Beregninger paa, har man benyttet de tyske Forholdstal, og saaledes har Værdiforholdet 3:3:1 nu i en Del Aar her været anvendt til Udregning af Foderværdi-Enheder og derigennem Beregning af Størrelsen af Erstatninger i Tilfælde, hvor Kontrolanalyser have udvist et mindre Indhold end det garanterede. Der har imidlertid i længere Tid været Grund til at antage, at dette Prisværdiforhold ikke længere var i Overensstemmelse med de faktiske Forhold, idet det kunde antages, at de kvælstofholdige Stoffers Pris var gaaet væsentligt ned, og at Værdiforholdet mellem Næringsstofgrupperne saaledes burde være snævrere. Dette er bleven fuldt bekræftet ved de Beregninger, som i de to sidste Aar ere blevne foretagne i Tyskland, og det er nu bleven vedtaget ved Forsøgsstationernes Hovedforsamling i September i Aar, fra 1ste Juli 1904 at benytte Forholdstallene 2:2:1 ved Beregning af Erstatninger. Det vil utvivlsomt være rigtigt, at man ogsaa her i Landet gaar over til at benytte disse Forholdstal, og jeg mener, at Forandringen passende kan ske fra det ny Aars Begyndelse. Prisforholdene i det tyske og det danske Foderstofmarked ere formentlig ikke særlig afvigende, og den Omstændighed, at Beregninger, foretagne i mit Laboratorium paa Grundlag af det der foreliggende, for de almindeligste Foderstoffer dog ikke ganske ringe Materiale, tydeligt pege i

Retning af, at det nævnte Værdiforhold absolut er mere sandt end det hidtil anvendte, taler ogsaa for at foretage Forandringen. Paa Tabellen for 1903 over Gennemsnitsindholdet i Foderstoffer er Antallet af Foderværdi-Enheder beregnet efter Forholdet 2:2:1.

Af Gødningsstoffer har der været undersøgt 937 Prøver. Disse have været:

Ublandede Gødninger.

Fosforsyregødninger.

Superfosfater	c. 40 pCt. Fosforsyre	14	Prøver,	
	17—20 — —	240	—	
	13—17 — —	26	—	
	11—13 — —	63	—	
	8—11 — —	17	—	
	under 8 — —	6	—	
Thomasslakkemel		115	—	
Naturlige Fosfater		40	—	
				521 Prøver.

Kvælstofgødninger.

Svovlsur Ammoniak	48	Prøver,	
Chile Salpeter	33	—	
Kvælstofholdige Affaldsstoffer	35	—	
			116 —

Kaligødninger.

37 pCt. Kalisalt	45	Prøver,	
Kainit	56	—	
Lavprocentigt Kalisalt	14	—	
			115 —

Benmel.

Fosforsyrerigt (30 × 1)	47	Prøver,	
Kvælstofrigt (20 × 4)	32	—	
Fiskebenmel	2	—	
Opløst Benmel	8	—	
			89 —
Hvalben og -Kødmel			4 —
Fiskeguano			8 —
Peruguano			3 —

Blandede Gødninger.

Fosforsyre og Kvælstof.

Vandopløselig Fosforsyre og Ammoniak	18	Prøver,
Vandopl. og vanduopl. do. og org. Kvælstof..	10	—
Vanduopl. Fosforsyre og org. Kvælstof	3	—
		31 Prøver.

Fosforsyre, Kvælstof og Kali.

Vandopl. og vanduopl. Fosforsyre, organisk Kvælstof og Kali.....	2	Prøver,
Vandopl. Fosforsyre, Ammoniak, Kali.....	3	—
Vanduopl. Fosforsyre, org. Kvælstof, Kali....	9	—
		14 —

Fosforsyre og Kali.

Vanduopløselig Fosforsyre og Kali.....	2 —

Kvælstof og Kali.

Organisk Kvælstof og Kali.....	1 —

Andre Gødningsstoffer.

Staldgødning, Ajle, Gødningskalk, Mergel	33 —
	937 Prøver.

For 268 Prøver af Superfosfat har der været opgivet det garanterede Indhold af vandopløselig Fosforsyre. I 73 Tilfælde fandtes Underindhold; i 36 Prøver fra $^1/_2$—1 pCt., i 37 Prøver fra 1—3 pCt.

I alle Prøverne af Thomasslakkemel bestemtes Indholdet af citronsyreopløselig Fosforsyre. Der fandtes heraf:

under 10 pCt.	i	2 Prøver	(Minimum 7.93)
10—11	—	- 2 —	
11—12	—	- 20 —	
12—13	—	- 15 —	
13—14	—	- 24 —	
14—15	—	- 43 —	
over 15	—	- 9 —	(Maximum 15.48)

Mængden af Finmel bestemtes i 62 Prøver; der fandtes som Middelindhold 82 pCt., Maximum 92 pCt., Minimum 73 pCt.

I svovlsur Ammoniak fandtes fra $19^3/_4$—$20^1/_2$ pCt. Kvælstof, i Prøverne af Chile Salpeter fandtes fra c. 15 til c. 16 pCt. Kvælstof. I Blodmel fandtes efter Vandindholdet, som varierede fra c. 5 til c. 23 pCt., fra 7 til c. 36 pCt. Kvælstof. Blandt kvælstofholdige Affaldsstoffer er i 21 Prøver af saakaldt »organisk Kvælstofgødning«, et Stof, som benyttes til Blandingsgødninger, fundet fra 3 til c. 8 pCt. organisk bundet Kvælstof. I Hornmel fandtes c. 14 pCt. Kvælstof.

I Prøverne af 37 pCt. Kalisalt fandtes fra 32.0 til 41.3 pCt. rent Kali. Indholdet fordelte sig saaledes:

32 pCt.	.....	1 Prøve
34—35 —	.....	1 —
35—36 —	.....	2 —
36—37 —	.....	14 —
37—38 —	.....	11 —
38—39 —	.....	9 —
39—40 —	.....	6 —
41—42 —	.....	1 —
		45 Prøver.

Indholdet af rent Kali i de undersøgte 56 Prøver Kainit fandtes imellem 11.0 og 14.9 pCt.; Indholdet fordelte sig saaledes:

11—12 pCt.	.....	5 Prøver,
12—13 —	.....	19 —
13—14 —	.....	26 —
14—15 —	.....	6 —

I de undersøgte 14 Prøver af lavprocentigt Kalisalt fandtes af rent Kali imellem 7.95 pCt. og 10.9 pCt.; Indholdet fordelte sig saaledes:

7—8 pCt.	.....	1 Prøve,
8—9 —	.....	6 —
9—10 —	.....	3 —
10—11 —	.....	4 —

4 af disse Prøver, med Indhold 7.95, 8.00, 8.10 og 8.50 pCt., var af Partier, solgte under Navn af Kainit, hvilket

er uberettiget, da der ved denne Betegnelse forstaas en Kvalitet med større Kaliindhold.

I de undersøgte 79 Prøver af Benmel fandtes:

	Fosforsyre:	Kvælstof:
i 47 Prøver	28—32 pCt.	0.70—2.18 pCt.
- 32 —	c. 15—25 —	2.65—5.99 —

I saakaldt Hvalben og -Kødmel fandtes omkring 23 pCt. Fosforsyre og 3 pCt. Kvælstof.

I 7 Prøver Fiskeguano fandtes fra $12^1/_4$—$15^1/_4$ pCt. Fosforsyre og fra $7^3/_4$—$9^1/_2$ pCt. Kvælstof. 1 Prøve af et Parti, som var solgt som Fiskeguano, og som indeholdt c. 17 pCt. Fosforsyre og 3 pCt. Kvælstof, befandtes at være en Blanding af Ben, et uorganisk Fosfat og kvælstofholdigt Affald, vistnok Slagteriaffald.

Af Gødning, solgt som Peruguano, undersøgtes 2 Prøver raa og 1 Prøve opløst. Ihvorvel Indholdet i de 2 Prøver raa Peruguano, Fosforsyre 29—34 pCt. og Kvælstof 1.98—2.48 pCt., er saa betydelig forskelligt fra det, som tidligere var det almindelige for Peruguano, blev det dog ved nærmere Undersøgelse bekræftet, at Stoffet virkelig var Peruguano, henhørende til de mest kvælstoffattige Sorter. I den opløste Peruguano indeholdtes c. 9 pCt. Fosforsyre og 7 pCt. Kvælstof.

»Blandede Gødninger« have været indsendte under forskellige Navne, i Hovedmassen som »Gødning« eller »blandet Gødning« uden nærmere Oplysning om, hvorvidt Gødningen var solgt eller agtedes solgt under et mere betegnende Navn. 15 Prøver indsendtes under Navn af Ammoniak-Superfosfat. For nogle af disse Prøver har der været tilføjet »Pacifik Guano«, hvilken Betegnelse er i Strid med Gødningslovens Bestemmelser, dels fordi slige Tillægsbetegnelser ikke maa benyttes, og dels fordi den nævnte Betegnelse er vildledende, idet den hentyder til en bestemt Oprindelse af det til Superfosfat anvendte Raafosfat, en Guano fra en bestemt Lokalitet, som ikke er anvendt, idet den som »Pacifik Guano« solgte Gød-

ning er en Blanding af almindeligt Superfosfat med svovlsur Ammoniak.

8 Prøver have været betegnede »Formalet Kvælstofgødning«, denne i den senere Tid saa meget omtalte, af »De danske Kunstgødningsfabriker« til en stor Del af Landets Møllere leverede Gødning, som solgtes til en efter sit Indhold aldeles ublu Pris. Uanset at dette Forhold vel næppe direkte kan rammes af Loven, da Salgspris og Indholdsopgivelse har været forelagt Køberne, har der været ligefrem Misligholdelse af Gødningslovens Bestemmelser dels ved, at det organiske kvælstofholdige Stofs Oprindelse ikke var angivet, og Slutsedlerne ikke indeholdt de i Loven fordrede Oplysninger, og dels ved, at Navnet er vildledende for en Gødningsblanding, hvori Kvælstoffet efter Mængde og Tilstandsform er af en underordnet Betydning. Efter de foretagne Undersøgelser maatte det antages, at Gødningen var blandet af et Raafosfat, vistnok det fra Tunis stammende saakaldte Gafsa-Fosfat, og organisk Stof, hovedsagelig Uldaffald. Fosforsyren i Raafosfater kan for Gødningsanvendelsen i al Almindelighed taget kun tillægges en ringe Nytteværdi, hvorfor saadanne Fosfater saa at sige kun finde Anvendelse til Tilvirkning af Superfosfater. En sand Vurdering af organiske Kvælstofforbindelsers Nytteværdi og den deraf afhængige Pengeværdi er ret vanskelig, da den jo kun kan baseres paa direkte Forsøg med de forskellige Stoffer, og saadanne Forsøg maatte da foretages under forskellige Jordbundsforhold, for at der skulde kunne drages paalidelige Slutninger. At Kvælstoffet i »Formalet organisk Kvælstofgødning« kun kan tillægges en ringe Brugsværdi, er det berettiget at slutte efter Beskaffenheden og den forefundne Tilstandsform.

Det er et sørgeligt Faktum, at der gør sig en saa stor Usagkyndighed eller Ligegyldighed gældende ved Afslutningen af Gødningshandler, at der endnu synes at være en ret frodig Jordbund for mislige Handler trods alt, hvad der i mange Aar ad forskellig Vej er virket for at retlede og hjælpe Køberne.

Der har i 1903 til medio November været udført 124 Kontrolundersøgelser i Henhold til Gødnings- og Foderstoflovens § 6 imod 112 i hele Aaret 1902. En halv Snes Prøver har maattet refuseres til Undersøgelse ad denne Vej, dels paa Grund af Mangler ved Indsendelsen, hvilket navnlig har været, at den til Identificering af Prøven i Henhold til Garantidokumentet paabudte Seddel, som skal ligge ved Prøven inden for Seglet, har manglet, og dels, fordi Prøverne ikke have været i den anordnede Tilstandsform. De undersøgte Prøver have været 46 Gødninger og 78 Foderstoffer.

Prøverne af Gødningsstoffer var:

15	Prøver	Superfosfat,	repræsenterende	11720	Centner.
8	—	Thomasfosfat,	—	2454	—
11	—	Kalisalt,	—	6654	—
9	—	Chile Salpeter	—	5010	—
3	—	Superfosfat med Ammoniak,	—	578	—
46	Prøver			26416	Centner.

Indsenderne have været:

Personlige Købere	(29 Prøver)	17	forskellige,
Indkøbsforeninger	(9 —)	1	—
Landboforeninger	(7 —)	2	—
Mejerier	(1 —)	1	—

Der har været 18 forskellige Sælgere:

1	8	Gange,
2	6	—
1	4	—
1	3	—
6	2	—
7	1	—

I 9 Tilfælde var der ikke forbeholdt noget Spillerum. I alle de andre var Spillerummet det almindeligt anvendte (for citronsyreopløselig Fosforsyre $^1/_2$—$^3/_4$ pCt., vandopløselig Fosforsyre og Kali $^1/_2$ pCt., Kvælstof $^1/_4$ pCt.). I 42 Tilfælde var Garantien fyldestgjort, i 4 ikke (paa Grund af Underindhold), nemlig:

2	Prøver	Superfosfat	repr.	738 Centner,
2	—	Thomasfosfat	—	222 —
				960 Centner.

Prøverne af Foderstoffer var:

27	Prøver	Solsikkekager	repr.	47385 Centner,
15	—	Bomuldsfrøkager	—	24151 —
11	—	Rapskager	—	10688 —
8	—	Hvedeklid	—	10429 —
6	—	Jordnødkager	—	8426 —
5	—	Hampefrøkager	—	7615 —
2	—	Bomuldsfrømel	—	1903 —
2	—	Sesamkager	—	3000 —
1	—	Palmekager	—	320 —
1	—	Majs-Glutenmel	—	357 —
78	Prøver			114274 Centner.

Indsenderne have været:

Personlige Købere	(10 Prøver)	5	forskellige,
Indkøbsforeninger	(10 —)	1	—
Landboforeninger	(32 —)	3	—
Mejerier	(26 —)	9	—

Der har været 12 forskellige Sælgere:

1	36	Gange,
1	10	—
1	7	—
1	6	—
2	4	—
1	3	—
3	2	—
2	1	—

I 75 Prøver var der garanteret Indhold af kvælstofholdige Stoffer, Fedt og kvælstoffri Extraktstoffer, i 2 kun kvælstofholdige Stoffer og Fedt, og i en enkelt Prøve var der ikke garanteret noget bestemt Indhold.

I 24 Tilfælde var der ikke forbeholdt noget Spillerum.

I 21	Tilfælde	var	forbeholdt	1 pCt.
- 27	—	-	—	3 —
- 6	—	-	—	5 —

Garantien var fyldestgjort i 64 Tilfælde, i 14 ikke, nemlig i 1 Tilfælde (Rapskager repr. 70 Ctnr.) paa Grund af uren Vare, i de øvrige 13 paa Grund af Underindhold, nemlig:

5	Prøver	Solsikkekager.....	repr.	7671	Centner,
5	—	Bomuldsfrøkager.....	—	3886	—
2	—	Rapskager.....	—	348	—
1	—	Jordnødkager.....	—	2300	—
				14155	Centner.

Af Mejeriprodukter har der været undersøgt 1823 Prøver Mælk, hvoraf 1158 skummet Mælk til Bestemmelse af Fedtmængden. Denne var:

under 0.10	pCt.	428	Prøver,
0.10—0.11	—	349	—
0.11—0.12	—	153	—
0.12—0.13	—	94	—
0.13—0.14	—	65	—
0.14—0.15	—	29	—
0.15—0.16	—	16	—
0.16—0.17	—	9	—
0.17—0.20	—	2	—
over 0.20	—	13	—
		1158	Prøver.

De øvrige 665 Prøver var sød Mælk og Kærnemælk. 2946 Prøver Smør, 626 Prøver Margarine og 44 Prøver Ost; en stor Del, hidrørende fra Statens Kontrol, undersøgtes med Hensyn til Ægthed og Tilsætning af fremmede Konserveringsstoffer.

Der er i Aarenes Løb ikke forekommet noget Tilfælde, hvor Ægtheden af det til England udførte Smør er bleven draget i Tvivl.

Af Smørprøverne blev 683 undersøgte for Indhold af Vand. Dette stillede sig saaledes:

9—11	pCt..... i	10	Prøver,
11—12	— ..... -	24	—
12—13	— ..... -	108	—
13—14	— ..... -	248	—

14—15 pCt.	i	191	Prøver,
15—16 —	-	70	—
16—17 —	-	15	—
over 17 —	-	17	—
		683	Prøver.

For fremmede Konserveringsmidler undersøgtes 465; saadanne paavistes i 17 Prøver Smør, i dem alle dog kun Borsyre.

Gode og daarlige Landbrugsaar.

Af *J. Winkel.*

Der er noget forunderligt i, at medens man nu i de senere Aar hører udelt Tilfredshed fra alle Landbokredse, er det kun faa Aar siden, at Klagerne over daarlige Tider, daarlige Kaar og ringe Forudbetingelser var det almindelige over hele Linjen. Hvad er Grunden til denne i faa Aar indtraadte Forandring, er der Aarsag til at spørge om; thi hvor glædeligt, det er, at det er til den gode Side, Bevægelsen er gaaet, er det derfor ikke mindre ønskeligt at belyse Bevægelsens Aarsager.

Alt i alt er Landbrugets første økonomiske Grundbetingelse afhængig af Høstudbyttet; hertil kommer saa i vore Dage ikke saa meget hvilken Værdi Høstudbyttet har som Salgsvare, men hvilken Værdi Høsten kan blive udbragt til, naar Udbyttet er omsat i Fedevarer. Endvidere maa der i Nutiden regnes med den Indkøbspris, hvormed Landbruget betaler sit enorme Indkøb af fremmede Fodermidler.

For at belyse Høstens svingende Størrelse er her valgt de sidste 16 Aar, nemlig Tiaaret 1887—96, Femaaret 1897—1901 og Høsten 1902. Som »Middelhøst« er Tiaarets Gjennemsnitsudbytte benyttet. Dette Middeltal er saa nær, som man kan komme det, et sandt Udtryk for en virkelig Middelhøst for Kornhøstens Vedkommende; derimod ikke for de øvrige Høstafgrøder.

Kornarealet tilsammen er nemlig ret uforandret i en længere Aarrække, hvilket ogsaa gjælder Kartoffelarealet og Landets Engareal; Arealet hvorpaa der høstes Agerhø og endnu mere det Omraade, hvorpaa der dyrkes Rodfrugter, er derimod nu meget større end hidtil. I 1887 blev der høstet Agerhø paa 329000 Tdr. Ld., i 1902 paa 473000 Tdr. Ld.; i 1887 var Roearealet 88000 Tdr. Ld., i 1902 283000 Tdr. Ld. For disse Afgrøder er det derfor ikke gjørligt at anføre noget bestemt Middeltal, almengjældende for en Middelhøst; Arealudvidelsen er saa stor, at den aarlige Tilvæxt let udsletter klimatiske Indvirkninger i mindre gode Aar.

At der i Beregningen er taget Hensyn til disse Arealudvidelser, er en Selvfølge, de ere paalignede hvert enkelt Aar; om den øvrige Beregningsmaade henvises til nedenstaaende Note.

Høstens Mængdeudbytte.

I efterfølgende Tabel I vil man finde Kornets samlede Kornudbytte angivet i Kolonne 8. Det tiaarige Middeludbytte er 38.46 Mill. Centner. Særlig fremragende Aar er Høsten 1892 og den 10 Aar derefter faldende 1902 med henholdsvis 43.59 og 43.46 Mill. Centner.

Særlig daarlige Aar havde vi 1889 og kun 4 Aar derefter 1893 med 34.02 og 33.72 Mill. Centner. Forskjellen

Anmærkning. Kornhøstens Mængdeudbytte er beregnet efter Kærneudbyttet, 1 Td. Hvede er 215, Rug 205, Byg 180, Blandsæd 155, Havre 140, Boghvede 170 og Bælgsæd 225 Pund pr. Td. Disse Vægttal er de samme som vor officielle Høststatistik benytter. For de andre Afgrøder findes ingen egentlig ligeartede Omsætningstal; men Høstberetningerne angiver derimod disse Afgrøders Pengeværdi i Forhold til Kornets Værdi. Her er der da gaaet ud fra, at det maa være lige saa berettiget, at gaa den anden Vej og først benytte de samme Forholdstal, som vor officielle Statistik anvender, for at omsætte Kartofler, Hø o. s. v. i en fælles Mængdeenhed og derefter beregne Værdien. Paa den Maade beregnet er 1 Læs Hø = 400 Pd. Korn, 1 Td. Kartofler 45 og 1 Td. Rodfrugter i Gsn. 17 Pd. Korn pr. Td.

Tabel I.

Danmarks Høstudbytte 1887—1902.

[Angivet i Mill. Centner. Kornvægt (Kornværdi).]

	Kornafgrøder								Andre Afgrøder				
	1 Hvede	2 Rug	3 Byg	4 Havre	5 Blandkorn	6 Boghvede	7 Bælgsæd	8 Ialt Korn	9 Kartofler	10 Kløver- og Enghø	11 Rodfrugter	12 Ialt Hø og Rodfrugter	13 Ialt Høstudbytte
1887	2.91	8.96	10.26	11.30	3.08	0.36	0.58	37.45	1.95	7.77	3.09	12.81	50.26
88	1.79	8.49	10.38	12.58	3.12	0.35	0.39	37.10	1.52	8.67	2.99	13.18	50.28
89	2.28	9.42	8.73	9.95	2.85	0.43	0.36	34.02	2.32	8.88	3.86	15.06	49.08
90	2.06	8.83	10.99	13.23	3.50	0.27	0.43	39.31	1.42	11.28	4.28	16.98	56.29
91	2.27	10.15	10.80	12.21	3.53	0.27	0.38	39.61	1.64	10.30	4.56	16.50	56.11
92	2.32	10.58	11.59	14.45	4.08	0.18	0.39	43.59	2.15	11.34	4.86	18.35	61.94
93	2.10	10.20	8.11	9.87	2.89	0.28	0.27	33.72	2.46	6.93	4.92	14.31	48.03
94	1.77	8.64	9.97	13.59	3.98	0.25	0.27	38.47	1.88	10.88	5.94	18.70	57.17
95	1.89	9.55	10.21	14.27	4.25	0.20	0.29	40.66	2.35	12.00	6.44	20.79	61.45
96	2.01	10.43	9.96	13.66	4.22	0.17	0.24	40.69	2.47	11.99	6.79	21.25	61.94
Gsn. 1887—96	2.14	9.52	10.10	12.51	3.55	0.28	0.36	38.46	2.02	10.00	4.77	16.79	55.25
1897	1.96	9.29	8.90	12.43	4.11	0.22	0.24	37.15	2.31	12.23	8.22	22.76	59.91
98	1.75	8.18	10.04	14.56	4.78	0.12	0.25	39.68	1.91	15.58	8.05	25.54	65.22
99	2.22	9.19	9.86	12.95	4.66	0.14	0.24	39.26	2.19	11.40	9.10	22.69	61.95
1900	2.26	9.86	10.27	14.02	5.09	0.20	0.22	41.92	2.73	10.45	12.37	25.55	67.47
01	0.51	8.62	10.60	13.27	5.15	0.18	0.27	38.60	2.51	13.34	12.05	27 90	66.50
Gsn. 1897—1901	1.74	9.03	9.93	13.44	4.76	0.18	0.24	39.32	2.33	12.60	9.96	24.89	64.21
1902	2.47	9.75	11.09	14.48	5.26	0.18	0.23	43.46	3.10	13.34	11.19	27.63	71.09

mellem det største og mindste Udbytte er 25 pCt., nemlig 13 pCt. over og 12 pCt. under Middelhøst.

Det vil endvidere ses, at den første Halvdel af Tiaaret 1887—96 gjør sig bemærket ved et Overskud af daarlige Høstaar, kun de to sidste — 1890 og 1891 — hæver sig en ringe Del over Middelhøst. Høsten 1889 var særlig slet og kun 1893 var endnu ringere. Med 1895 og derefter falder Aarene langt gunstigere; i de sidste 8 Høstaar gaar kun Høsten 1897 under Middel.

Af de enkelte Kornsorter differerer Hvedehøsten 33 pCt., naar der ses bort fra Misvæxtaaret 1901. Det største Udbytte havde vi 1902, det ringeste 1898; det første var 15 pCt. over, det sidste 18 pCt. under Middelhøst. Den største Rughøst faldt 1892, den ringeste 1898, hin var 11 pCt. over, denne 12 pCt. under Middelhøst, tilsammen en Forskjel af 23 pCt. Vaarsædens Udbytte maa man helst belyse samlet, fordi nogle Sorters Arealer gaar tilbage, medens andre Sorters — Havre og Blandsæd — gaar frem. Aarene 1892 og 1902 gav omtrent lige store Afgrøder, nemlig 30.69 og 31.24 Mill. Centner; omtrent lige slette Afgrøder faldt 1889 og 1893 med 22.32 og 21.42 Mill. Centner. Den største Afvigelse fra Middelhøst er her 16 pCt. over og 20 pCt. under Gjennemsnitsudbyttet.

Endelig bemærkes det, at Tallene for det samlede Kornudbytte kunde tyde paa, at der nu maa regnes med et noget større Tal som Middelhøst end tidligere. Middelhøsten 1887—96 var 38.46 Mill. Centner, medens Middeludbyttet i Femaaret 1897—1901 er 39.32 Mill. Centner. Om dette maa anses for at være et gunstigt Udslag af flere i Række følgende heldige Høstaar eller det er en Følge af større Kultur og dermed mere sikre Afgrøder, maa Fremtiden afgjøre.

Vi gaar herefter over til Høstudbyttet af andre Afgrøder. Af disse Afgrøder har Kartoffelhøsten givet det mest uregelmæssige Udbytte. Forskjellen mellem største og mindste Udbytte er omtrent 50 pCt. Ogsaa for denne Afgrøde finder vi baade et mere konstant Udbytte i de senere Aar og et større Udbytte. Hvad navnlig det sidste

angaar, maa Aarsagen delvis tilskrives en Dyrkning af mere givtige Sorter i Sammenligning med tidligere; men tilmed anvendes der uden Tvivl ogsaa nu mere Arbejde og gives mere Gjødning til denne Afgrøde end forhen, da Kartoffelarealet ofte var det dyrkede Areals »Askepot«.

Høudbyttet er stærkt stigende, hvilket væsentligt skyldes det voxende Høstareal. Men at Afgrøden er noget usikker, ses ret hyppigt. Sammenligner man saaledes nærliggende Aar med hinanden, hvor Arealudvidelsen altsaa ikke kan spille en meget stor Rolle, finder vi, at Høstudbyttet i 1892 var 11.34 og Aaret efter kun 6.93 Mill. Centner Kornværdi; her er Forskjellen 39 pCt. I Aaret 1898 var Udbyttet 15.58 Mill. Centner, to Aar derefter, i 1900, var det 10.45 Mill. Centner; her er Forskjellen 33 pCt.

Udbyttet af Rodfrugter er saa at sige stadigt stigende fra Aar til andet gjennem hele Aarrækken; dette skyldes først og fremmest det voxende Areal, hvorpaa Rodfrugterne er dyrket. Den stedfundne Arealudvidelse forholder sig fra Aarrækkens Begyndelse til dens Slutning som 100 til 322. Arealet voxer saa meget, at det udvidsker de mindre gode Aars Indvirkning. Kun ser vi i de 3 sidste Aar en lille Nedgang i Udbyttet, i 1900 12.37 Mill. Centner Kornværdi, i 1902 11.19 Mill. Centner. Arealudvidelsen er 16 pCt., hvilket sammenlagt med Udbytteformindskelsen, 9 pCt., giver en Forskjel af 25 pCt. i Foldudbytte.

»Andre Høstafgrøders« samlede Udbytte, som man vil finde i Kolonne 12, er mere end fordoblet i de sidste 16 Aar, og det er denne Tilvæxt, som Kolonne 13 — Ialt Høstudbytte — skylder sin store Forøgelse. Høstudbyttet er stegen fra 50 Mill. Centner Kornværdi, i 1889 var det endog kun 49 Mill., til 71 Mill. Centner i 1902.

Heri er ikke medregnet Kornarealets Halmudbytte og heller ikke Græsningsarealets Udbytte. Begge disse er vigtige Faktorer, som der imidlertid ikke foreligger talmæssige Værdier for i det hele taget eller i hele Aarrækken. Tallene for »Ialt Høstudbytte« er derfor ikke

helt udtømmende, men Bevægelsens Styrke bliver af den Grund dog næppe mindre, selv med disse Mangler.

Høstudbyttets Værdi.

Paa Tabel II vil man finde Høstens Værdi opgiven for hvert Aar i den her omhandlede Aarrække. Kornhøsten er beregnet efter hvert Aars Kapitelstaxt for hele Landet, hver Kornsort for sig. De andre Afgrøders Værdi er beregnet samlet i Forhold til Kornhøstens Middelværdi. Den endelige Middelværdi af hele Høsten, beregnet pr. Centner, finder man i Kolonne 6.

Kornhøstens højeste Værdi faldt i 1891, det laveste i 1894; i 1891 var den beregnede Værdi 249.89 Mill. Kr., i 1894 kun 163.92 Mill. Kr. Forskjellen mellem disse Aar er ikke mindre end 86 Mill. Kr. og dog var Mængdeudbyttet noget nær ens; Forskjellen var kun 1 Mill. Centner, henholdsvis 39.61 og 38.47 Mill. Cent. Det førstnævnte Aars Middelværdi pr. Centner var Kr. 6.31, det sidstes Kr. 4.26. Dette Exempel illustrerer ret overbevisende det farlige i kun at maale Høstudbyttet efter dets beregnede Værdi; men hermed være ingenlunde sagt, at denne Faktor — en højere eller lavere Kornpris — er uden Betydning. Saaledes var Kornhøstens Værdi i de to lige slette Høstaar 1889 og 1893 henholdsvis 189.45 og 171.02 Mill. Kr. At den højere Kornpris i 1889 har været en Fordel fremfor den lavere 4 Aar derefter, kan der næppe være Tvivl om; thi forholdsvise høje Priser kan altid bøde noget paa et ringe Mængdeudbytte.

Høstens samlede Værdi stiger fra 230 Mill. Kr. til 356 Mill., hvilket er noget mere end i Mængdeudbytte. Fra Aarrækkens Begyndelse til dens Slutning stiger Mængdeudbyttet 42, Værdien 55 pCt.

Forbruget af fremmede Fodermidler.

I Tabel II, Kolonne 4, vil man finde opgivet Værdien af det til hvert Aars Høstudbytte svarende Forbrug af

Tabel II.

Høstudbyttets Værdi samt Værdien af forbrugt Korn og Foderstoffer, indført fra Udlandet.

	Høstudbyttets Værdi			4 Overskuds-Indførsel af Korn og Foderstoffer	5 Ialt	Værdi pr. Centner	
	1 Korn-høsten	2 Andre Afgrøder	3 Tilsammen			6 Høstudbytte	7 Indf. Korn og Fdrstf.
	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Kr.	Kr.
1887.....	171.02	58.56	229.58	32.63	262.21	4.57	4.13
88.....	181.30	64.46	245.76	40.22	285.98	4.89	4.40
89.....	189.45	84.02	273.47	33.62	307.09	5.58	4.81
90.....	202.15	87.26	289.41	41.99	331.40	5.14	4.53
91.....	249.89	104.12	354.01	29.75	383.76	6.31	6.44
92.....	218.58	91.93	310.51	30.91	341.42	5.01	4.79
93.....	171.02	72.55	243.57	44.56	288.13	5.07	4.59
94.....	163.92	79.66	243.58	39.37	282.95	4.26	3.79
95.....	175.03	89.40	264.43	41.52	305.95	4.30	3.13
96.....	191.65	100.09	291.74	58.87	350.61	4.71	3.74
1887—96	191.40	83.21	274.61	39.34	313.95	4.98	4.27
1897.....	185.77	113.80	299.57	63.84	363.41	5.00	3.82
98.....	199.81	128.72	328.53	71.97	400.50	5.04	4.14
99.....	204.39	118.21	322.60	72.15	394.75	5.21	4.38
1900.....	204.83	124.94	329.77	75.22	404.99	4.89	4.61
01.....	195.89	141.73	337.62	95 59	433.21	5 08	4.87
1897-1901	198.14	125.48	323.62	75.75	399.37	5.04	4.37
1902.....	217.68	138.43	356.11	—	—	5.01	5.02

fremmed Korn og Foderstoffer.*) Udførslen af egne Produkter er fradraget, og den forbrugte Mængde af formalet Korn er ikke medregnet. Heller ikke er der taget Hensyn til den hjemmeproducerede Mængde af Oliekager. Det fremmede Forbrug vilde have været ikke saa lidt større end her opgivet, saafremt ogsaa disse Faktorer var medregnet og Tilvæxten større, thi tidligst i Aarrækken havde Landet endnu Overskudsudførsel af Mel, medens vi nu har Overskudsindførsel. Ligeledes er Indførslen af Oliefrø o. l. stegen meget stærkt, i 1887 37 Mill. Pd., i 1902 71 Mill. Pd.

Værdien af forbrugt fremmed Korn og Foderstoffer stiger fra Aarrækkens Begyndelse til dens Slutning med ca. 63 Mill. Kr., nemlig fra 32.6 til 95.6 Mill. Den tilsvarende Mængdeindførsel ses af den grafiske Fremstilling Tab. III. I 1887 var Forbruget 7.4 Mill. Centner, i 1902 19.1 Mill. Centner. Indførslen voxer saaledes noget mere i Værdi end i Mængde, hvilket skyldes de senere Aars store Forbrug af Oliekager. Indførslens Middelværdi pr. Centner findes opgivet Tab. II, Kolonne 7.

Indførslen er ikke jævnt stigende, det tiltagende Forbrug foregaar i Spring. I 1893 forbrugtes 6.7 Mill., i 1894 11.8 Mill. Centner; i dette Tilfælde er det sidste Aars store Forbrug en naturlig Følge af den ringe Høst 1893 i Sammenligning med det store Høstudbytte Aaret forud. I Modsætning hertil har vi et lige stort Høstudbytte af Korn i 1895 og 1896; men de tilsvarende Indførsler er 11.1 og 15.4 Mill. Centner. Her maa Grunden til Forbrugets Vext rimeligvis søges i det indkøbte Forbrugs forholdsvise Billighed. Det synes nemlig, som det ikke saa meget er den absolute Prisbillighed, der bestemmer Indkøbets Størrelse, som det beror paa Forholdet mellem vore og Udlandets Priser. Jo større Forskjellen mellem disse Prisniveauer bliver, des mere voxer Forbruget.

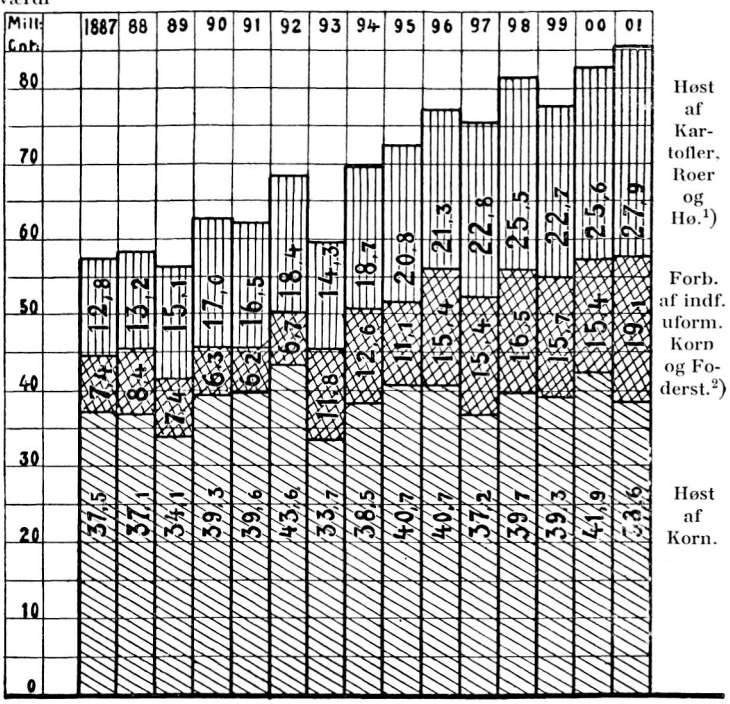
---

*) Dette skal forstaaes saaledes, at man f. Ex. ud for Høsten 1887 finder Indførslen i 1888; nærmere har man ondt ved at komme det virkelige Forhold.

Tabel III.

15 Aars Høstudbytte samt det tilsvarende aarlige Forbrug af uformalet indført Korn og Foderstoffer.

Angivet i Mill. Centner.

[1]) Omsat til Kornværdi. [2]) Det udførte Korn er fradraget.

Af Tab. III ser vi endvidere, at det hele indenlandske Forbrug formindskes i større eller mindre Grad efter Høstaarene 1889, 1893, 1897 og 1899; i nogle af disse Aar var Høstudbyttet ringe, i andre ikke, men denne Bevægelse, disse Aar er Udtryk for, synes at tyde paa, at der »kan spares« under visse Forhold.

Det samlede Forbrug er stegen fra 58 Mill. til 86 Mill. Centner og Værdien fra 262 Mill. til 399 Mill. Kr. Af denne mægtige Stigning er Høstudbyttets Tilvæxt

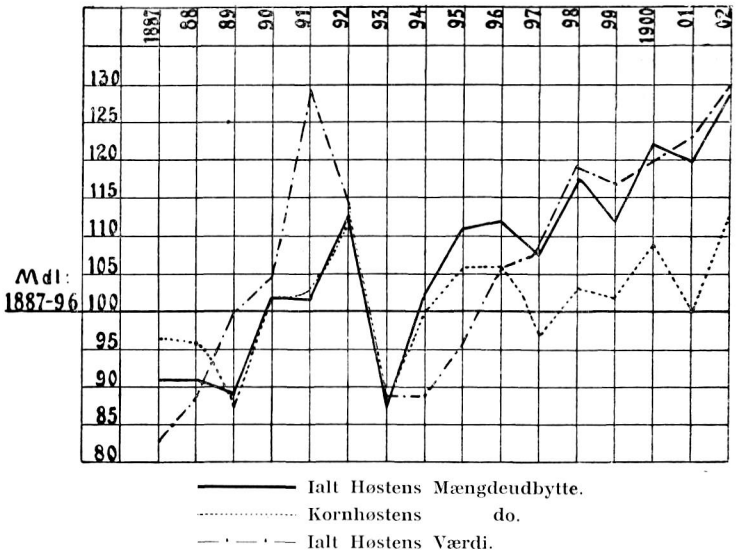
126 Mill. Kr., nemlig fra 230 Mill. til 356 Mill. Kr. Hele denne Tilvæxt betyder nu ganske vist ikke, at Landbrugets Nettoudbytte er voxet i tilsvarende Grad; men selv om den større Høst ogsaa har krævet en Del forøgede Driftsudgifter, synes det dog, at der endda kan blive et saa rigeligt Overskud tilbage, at man alene i Høstens forøgede Værdi finder en naturlig Forklaring paa, at »Tiderne« i de senere Aar er bleven afgjort bedre.

Inden vi forlader dette Afsnit, henvises ganske kort til den grafiske Fremstilling Tab. IV, som angiver Bevægelsen i Høstudbyttets Mængde og Værdi i Forhold til Middeludbyttet 1887—96.

Tabel IV.

Høstens Udbytte og Værdi

var i Aarene 1887—1902 over eller under Middelhøst,
ɔ: Gjennemsnit af 1887—96.

Fremgangen skyldes dels en Række heldige Høstaar, dels et heldigt Resultat af forøget Arbejde, forøget Kultur.

Landbrugets Udførsel og Udførselspriser.

Spørgsmaalet »gode eller daarlige Tider« kan man ikke behandle uden at berøre endnu en Faktor og en meget væsentlig Faktor, nemlig Produktionsforøgelsen i færdige Salgsvarer. At Exporten af Fedevarer er stegen i hele denne Aarrække og tilmed stegen enormt, véd Alle. Om denne Exportstigning, som med noget Forbehold her og der og med Fradrag af Indførslen er et ret paalideligt Udtryk for Fedevareproduktionens Stigning, ogsaa staar i passende Forhold til det stærkt stegne Forbrug af Fodermidler, er et Spørgsmaal, som her lades ubesvaret. Heller ikke finder vi her Anledning til at fordybe os i alle denne Sags Detailler; kun nogle enkelte Træk om Fedevarernes Prisforandringer er der i denne Undersøgelse særlig Grund til at belyse.

Aaret 1887 er i denne Forbindelse mindre heldigt at vælge til Udgangspunkt, fordi Priserne i det Aar var ødelæggende lave. Vi foretrækker at belyse Forholdene i de 10 sidste Aar, 1892—1901, des hellere fordi denne Aarrække betegner Slutningen af den lange nedadgaaende Tid og den begyndende opadgaaende.

Overskudsudførslen af levende Dyr og Fedevarer var

1892—1896	.....	145	Mill. Kr.
1897—1901	.....	194	— —
1901	.....	215	— —

Exportens Stigning skyldes dels en forøget Mængde, dels højere Priser. Det er det sidste Forhold, som her har særlig Interesse. Vor Smørudførsels Middelværdi var i 1892—96 beregnet til 90.5 Øre pr. Pd., i det næste Femaar var Middelprisen 94.3 Øre og i 1901 98.4 Øre. De tilsvarende Tal for Flæskepriserne var henholdsvis 36.6, 44.4 og 50.3 Øre pr. Pd.

Af disse to Sorter Fedevarer udførtes i 1901 126 Mill. Pd. Smør og 141 Mill. Pd. Flæsk udover hvad der indførtes. Konjunkturstigningen er 8 Øre for Smør og $13^3/_4$ Øre for Flæsk. Dette giver alene disse to Fedevarers

Exportmængde en forøget Værdi af 29 Mill. Kr. — 10 Mill. for Smørret og 19 Mill. for Flæsket. Naar hertil kommer, at Kjødmarkedet har været tilsvarende lige saa godt og Ægmarkedet ligeledes, kan man meget godt forstaa, at dette betyder en kjendelig Fremgang i Landbrugets Kaar. Af Exportens Stigning fra 1892—96 til 1901, ialt 70 Mill. Kr., maa Halvdelen heraf, ca. 35 Mill., tilskrives Prisforhøjelsen.

Naar vi da til Slutning skal opsummere Resultatet af denne Undersøgelse, skyldes de foregaaende Aars daarlige Tider først en Række slette Høstaar, blandt hvilke Høsten 1889 og 1893 var særlig ødelæggende. Dernæst var alle Priser meget slette undtagen i 1891, hvilket Aar dog i andre Henseender ikke var et godt Aar. Høsten var meget vaad, langvarig og besværlig, ikke ulig Høsten 1903. Efter denne Række ugunstige Aar, hvis Efterdønninger maa have vedvaret ikke saa kort efter deres absolute Ophør, fulgte en Del Aar, som var langt bedre og tildels gode Høstaar; men Priserne, særligt paa Fedevarer, var vedblivende slette. Først herefter lysner det; ikke blot følge gode og meget gode Høstaar i Række; men Priserne bedres og navnlig er Prisopgangen paa Fedevarer meget betydelig. — Uden den sidste medvirkende Aarsag turde det være saare tvivlsomt, om Landbruget havde faaet det forøgede Høstudbytte, den forøgede Fedeproduktion betalt saa vidt, at der havde fundet en Tidernes Omskiften Sted fra daarlige til gode Landbrugsforhold.

Mælkeribruget i Danmark 1903.

Af Professor *B. Bøggild.*

Landbrugsaaret 1902—03 gav et godt økonomisk Resultat for det danske Mælkeribrug. — Produktionen af de to vigtigste Exportvarer, Smør og Flæsk, blev saa meget større end nogensinde tidligere, at der derved blev bødet paa de noget nedadgaaende Priser paa saa vel Smør som Flæsk.

Efteraaret 1902 var temmelig græsfattigt, saa at Kvæget gjennemgaaende tidlig maatte tages paa Stald, men Køerne bleve bundne ind til store Beholdninger af Halm, Korn og ligeledes Hø, særlig Agerhø. Paa Øerne havde Udbyttet af Rodfrugter og særlig af Foderroer vel været noget utilfredsstillende, medens det var blevet bedre i Jylland, men — mærkelig nok — vare Roerne efter den kolde Sommer ualmindelig rige paa Tørstof, saaledes at det temmelig lille Tøndeareal kunde paaregnes at have en stor Næringsværdi. — Med Undtagelse af Majs var Handelsfoderstofferne ikke dyrere, end at de fleste Landmænd kunde søge en Fordel i at anvende dem i større Mængde end nogensinde tidligere, og Sundhedstilstanden blandt Køer og Svin var hele Aaret igjennem særdeles tilfredsstillende.

Vejret var ret mildt, indtil der i Slutningen af November pludselig kom saa stærk Frost, at de Roer, der endnu hist og her sad i Jorden, kom til at fryse; men de fleste Steder skete dog ikke nogen videre Skade, og

mange Mælkerier benyttede strax Lejligheden til at samle Is, saaledes at de fik Ishusene fyldte allerede inden Juletravlheden. Alt tegnede saaledes godt til Helligdagene, men disse bleve dog i sjælden Grad uhyggelige, idet der første Juledag rejste sig en voldsom Storm, som i Løbet af Natten væltede Masser af Træer, beskadigede mange Bygninger og gjorde Vejene ufremkommelige. Adskillige Mælkerier fik om ikke Skorstenen væltet saa dog Tage, Vinduer, Lemme, Plankeværker m. m. slemt ødelagte. Hvor mange Skorstene, der tog mere eller mindre Skade, er vel ikke bleven oplyst; men nogle vides bogstavelig at være brækkede over af Stormen, ligesom det skete for en Del Aar siden, da der paa én Dag væltede 3 Mælkeriskorstene paa Bornholm.

Efter Stormen fik vi Tøvejr og Regn, der var ret velkommen, da man hist og her begyndte at nære Frygt for Vandmangel, og Vejret blev endog saa mildt, at mange Plove kom i Gang i Januar Maaned, og ogsaa i Februar indtraf der kun enkelte Frostdage. — Med Undtagelse af anden Juledag kunde Mælkekuskene næsten alle Steder uden alvorlige Hindringer hele Vinteren igjennem Dag efter Dag bringe de store Mælkemængder til Mejerierne. Vejret var som Regel mildt, og ofte var der stærk Blæst, saaledes at Vejene hurtig bleve tørre igjen efter Regnen. I Marts blev Vejret næsten foraarsagtigt, idet den stærke Blæst dog gjorde en Del Skade. I Begyndelsen af April kom der vel lidt Nattefrost, men derefter fik vi atter mildt Vejr og Regn, og man havde Grund til at glæde sig til at kunne faa tidlig Græsning.

Foraarsarbejdet kom i Gang, Gartnerne havde travlt, og alt saa ud, som om Vinteren forlængst havde været forbi. Da begyndte det pludselig Søndag den 19. April at blæse og sne. Og Sneen væltede ned i saa stor Mængde baade Mandag og Tirsdag, særlig her paa den østlige Del af Sjælland, at man oplevede den Besynderlighed, efter længe at have haft Foraarsvejr, at der i et Par Dage ingen Jernbaneforbindelse kunde opretholdes mellem Roskilde og Kjøbenhavn. Al Færdsel blev vanskelig. Mælke-

vognene kunde slet ikke komme frem, og Slædekjørsel var yderst besværlig gjennem de store Driver, der laa paa Jorden, som ikke var frossen. — Det pludselig indtraadte Vintervejr voldte saaledes megen Forstyrrelse, samtidig med at al Plantevækst blev standset og i væsentlig Grad ødelagt.

Sneen smeltede hurtig bort, men Græsset havde dog taget saa megen Skade, at Tanken om at faa Køerne tidlig ud maatte opgives. — I Begyndelsen af Maj blev Vejret dog atter mildt, saaledes at enkelte Køer begyndte at komme ud, og i Midten af Maaneden blev Udbinding almindelig. — I sidste Halvdel af Maj blev Vejret endelig rigtig varmt og frodigt, saaledes at Kløver og Græs udvikledes særdeles godt. Der blev rigelig Græsning til Køerne. Mælkerierne fik i Juni meget Mælk og samtidig bjærgedes en god Mængde Agerhø.

Ogsaa Juli Maaned gav god Græsning og rigelig Staldfoder, alt imedens at Varmen var meget lempelig, saaledes at man i Mælkerierne i enhver Henseende gjennemgaaende arbejdede under særdeles gode Vilkaar; men mod Slutningen af Maaneden kom der dog mere Regn, end man ønskede. Adskilligt Enghø tog Skade, i Ribe Amt blev endog hele Høstakke ført bort af Vandet, og det var koldt og vaadt for Køerne at ligge ude.

Det vaade og kolde Vejr fortsattes hele August Maaned igjennem. De store Sædafgrøder modnedes kun langsomt, og Aaret gav en ualmindelig sen og besværlig Høst, alt imedens der var rigeligt Græs paa Marken hele Efteraaret, men Vejret var oftest saa koldt og vaadt og blæsende, at Køerne led ondt ved at være ude, og i hvert Fald om Natten maatte de hyppigst tages i Hus.

Efterfølgende Tabel viser, hvorledes Overskuds-Indførselen er tiltaget af Kornvarer, Oliekager og Klid. Der er ialt en Tilvæxt af c. 45 Millioner Pund, men denne fremkommer alene derved, at der er et forøget Forbrug af over 200 Mill. Pd. Oliekager, medens der er Nedgang i Tilførselen af Klid og Kornvarer. — Særlig maa det

Danmarks Overskuds-Indførsel i Millioner Pund af

Landbrugsaaret	Kornvarer uformalede og formalede	Oliekager og Oliekagemel	Klid
1898—1899	1208.2	289.2	127.1
1899—1900	1249.7	412.9	98.6
1900—1901	999.6	431.6	67.3
1901—1902	1211.8	477.5	158.5
1902—1903	1068.7	695.3	128.9

bemærkes, at Majs, hvoraf der for tre Aar siden var en Overskuds-Indførsel af 935 Mill. Pd. og derefter 635 og 577 Mill. Pd., sidste Aar indskrænkedes til 378 Mill. Pd., uagtet Prisen har været noget nedadgaaende, idet den gjennemsnitlig har været 4.85 Øre pr. Pd., medens den forrige Aar var 5—5$^1/_2$ Øre.

Ligeoverfor den store Tilførsel af Korn og Foderstoffer maa det erindres, at Aaret har bragt en meget stor Stigning ikke alene i Overskuds-Udførselen af Smør, der er voxet fra 126 til 139 Mill. Pd., men ogsaa i Overskuds-Udførselen af Flæsk. Denne steg fra 135 til 159 Mill. Pd., og samtidig tiltog Overskuds-Udførselen af levende Kvæg fra 43,000 til 56,000 Stkr.

Denne store Produktion af Flæsk foranlediger et stort Forbrug af Kornvarer, men det samtidige store Forbrug af Oliekager er et talende Vidnesbyrd om, at en stor Mængde danske Landmænd mere og mere mene at finde deres Fordel ved at kjøbe de kvælstofrigeste Foderstoffer til Malkekøerne.

Det store Forbrug af Oliekager begunstigedes af en Nedgang i Prisen af $^1/_4$ til $^1/_2$ Øre pr. Pd. i Sammenligning med det nærmest foregaaende Aar. Og denne Nedgang i Prisen paa Foderstofferne har man maattet trøste sig med, naar man har set hen til, at Gjennemsnitsprisen for Aaret pr. Pd. Smør er dalet 2 Øre og pr. Pd. Flæsk c. 2$^1/_2$ Øre.

Vil man dernæst undersøge nogle enkelte Mælkeriers Aarsregnskaber og sammenligne disse med de samme Mælkeriers Aarsregnskaber for de foregaaende Aar, vil man i Overensstemmelse med de statistiske Oplysninger for hele Landet finde en forøget Produktion og en noget dalende Smørpris.

Det samme sjællandske Andelsmælkeri, hvis Regnskab har været omtalt i de sidste Aarsoversigter her i Tidsskriftet, og som i Aaret 1902 havde 4,048,235 Pd. Mælk, har i 1903 haft 4,248,571 Pd. Mælk, men Mælkeforbruget er her steget fra 24.79 til 24.90 Pd. Mælk pr. Pd. Smør, og Smørprisen er dalet fra 96.28 til 93.15 Øre pr. Pd. Smør. Samtidig er Driftsudgifterne med Renter og Afdrag nedbragt fra 389 Øre pr. 1000 Pd. Mælk til 337.10 Øre, hvilket bøder noget paa det mindre Udbytte af Smørret; men det samlede Resultat bliver dog, at Mælken er afregnet Andelshaverne med en Nettopris af 3.42 Øre pr. Pd. i Aaret 1900, 3.53 Øre pr. Pd. i 1901, 3.51 Øre pr. Pd. i 1902 og nu 3.43 Øre pr. Pd. i 1903, samtidig med at der hvert Aar er leveret Andelshaverne 95 pCt. Skummetmælk og Kjærnemælk gratis tilbage, — saaledes at de nævnte Nettopriser pr. Pd. Mælk i de forskjellige Aar, ret beset, er Nettoværdien, hvortil Fedtet i den nymalkede Mælk er blevet udbragt, medens Andelshaverne have beholdt Skummetmælk og Kjærnemælk til Husholdnings brug og Opfodring.

Det samme store, meget mønsterværdige jydske Andelsmælkeri med stor Osteproduktion, som har været omtalt i de nærmest foregaaende Aarsberetninger, har i Aar velvillig fremsendt omstaaende Regnskab, der omfatter Tiden 31. Oktober 1902 til 30. Oktober 1903. — Der har været modtaget 7,718,959 Pd. Mælk, medens der i 1902 blev indvejet 6,812,110 Pd. Mælk og i 1901 6,141,200 Pd., saaledes at der har været en meget betydelig Stigning i Mælkemængden. — Driftsudgifterne have kun været 363.9 Øre pr. 1000 Pd. Mælk, medens de i 1902 vare 383.5 Øre og i 1901 endog 413 Øre, og her er alt-

UDGIFTER
paa et jydsk Andelsmælkeri med stor Osteproduktion.

	Ialt Kroner	Øre pr. 1000 Pd. Mælk
Kjørsel	7,732.68	100.0
Brændsel	2,987.02	38.7
Lønninger	5,094.60	66.0
Bødkerarbejde og Pergament	269.95	3.4
Is	93.00	1.2
Olie og Fedt	144.00	1.8
Salt, Farve, Kalk, Soda m. m.	1,412.67	18.3
Bygningernes Vedligeholdelse	211.21	2.8
Mælkevognenes Vedligeholdelse	835.69	10.8
Inventarets Vedligeholdelse	2,231.00	28.9
Papir, Porto o. l.	299.89	3.9
Nyt Inventar	1,022.50	13.3
Afdrag og Renter	4,460.00	57.8
Andre Udgifter	1,308.28	17.0
Ialt...	28,102.49	363.9

INDTÆGTER
paa et jydsk Andelsmælkeri med stor Osteproduktion.

Salg af 270,769 Pd. Smør (à 95.00 Øre)		257,245 66 Kr.
— - 190,005 - Ost		56,694.91 -
Andelshaverne, Sk.-mælk og Kjærnemælk	4,852,141 Pd.	48 521.41 -
— Valle	2,218,261 -	5,545.65 -
Salg af Mælk og Fløde		2,745.85 -
Andre Indtægter		731.41 -
Ialt...		371,484.89 Kr.

Der er ialt indvejet 7,718,959 Pd. Mælk, altsaa er Mælken udbragt i	4.81 Øre pr. Pd.
Der er udbetalt Andelshaverne for Mælk 272,559 Kr. 36 Øre, altsaa	3.53 — —
Forskjel	1.28 Øre pr. Pd.
Driftsudgift	0.36 — —
Overskud	0.92 Øre pr. Pd.

saa en økonomisk Fremgang i Løbet af 2 Aar af c. 50 Øre pr. 1000 Pd. Mælk, hvilket svarer til en Besparelse i Udgiften af $1^1/_4$ Øre pr. Pd. Smør, idet der af 1000 Pd. Mælk udvindes ikke fuldt 40 Pd. Smør. — Mælkeforbruget, der i de to nærmest foregaaende Aar har været 26.0, har sidste Aar kun været 25.77 Pd. Mælk til 1 Pd. Smør; men Salgsprisen for Smør er gaaet ned til 95.00 Øre pr. Pd., medens den i 1902 var 97.11 Øre og i 1901 endog 98.78 Øre pr. Pd.

Til Ostelavning er anvendt 707,779 Pd. nymalket Mælk, medens der Aaret før anvendtes 663,000 Pd., og der er solgt 66,000 Pd. Gouda- og Edamost, samt 130,000 Pd. Ost af $^1/_4$ Sødmælk og $^3/_4$ Skummetmælk og Kjærnemælk, og desuden en lille Mængde Ost alene af mager Mælk. — Produktionen omfatter ialt 229,000 Pd. Ost, imod 206,000 Pd. Aaret før, og Beholdningen ved Aarets Slutning er kun 25,000 Pd. mod 39,000 Pd. Aaret før, hvilket vidner om, at Efterspørgslen har været god, og Bestyreren meddeler da ogsaa, at der ved Aarets Slutning var udmærket livligt Ostemarked.

Nettoprisen, som Andelshaverne her have opnaaet, har i 1903 været 4.45 Øre pr. Pd., medens den i 1900 var 4.42 Øre, i 1901 var 4.52 og i 1902 4.48 Øre; men her maa det fremhæves, at den nævnte Pris er fuldstændig ren Nettopris. Altsaa, Bønderne have hjemme ved deres Stalddør faaet 17.80 Øre pr. Kande, idet Skummetmælk og Kjærnemælk er beregnet til 1 Øre pr. Pd.; men ingen behøver at tage mere hjem, end hvad han selv mener at have Fordel af at faa til denne Pris. — Bestyreren karakteriserer Aaret saaledes, at det helt igjennem har været et godt Mælkeriaar, alene med Undtagelse af den dalende Smørpris.

Det vestjydske Andelsmælkeri, hvis Regnskab ogsaa har været omtalt de to foregaaende Aar, ses omstaaende i Aar at have haft 9,496,614 Pd. Mælk, medens der i 1902 var 8.7 Mill. Pd. og i 1901 8.1 Mill. Pd., saaledes at Stigningen i Mælkemængden har været betydelig.

UDGIFTER
paa et vestjydsk Andelsmælkeri.

	Ialt Kroner	Øre pr. 1000 Pd. Mælk
Kjørsel af Mælk	16,711.80	175.9
Kjørsel af Kul og Smør	322.00	3.4
Lønninger	4,400.00	46.3
Brændsel	2,680.47	28.2
Is	123.00	1.3
Olie	116.40	1.2
Smørtræer og Pergament	4,511.97	47.5
Salt, Farve, Løbe m. m.	849.73	8.9
Rengjøringssager	58.50	0.6
Papir, Porto m. m.	139.47	1.5
Vedligeholdelse af Bygning og Vej	466.90	4.9
Vedligeholdelse af Inventar	1,065.57	11.2
Renter og Afdrag	2,446.13	25.7
Andre Udgifter	937.55	9.8
Ialt...	34,829.49	366.4

INDTÆGTER
paa et vestjydsk Andelsmælkeri.

362,822 Pd.	Smør à 93.5 Øre	339,567.65 Kr.
8,838,514 -	Skummetmælk og Kjærnemælk à 1/2 Øre	44,192.57 -
55,354 -	— - — i Detail à 1 -	553.54 -
23,245 -	Ost à 1 Øre	232.45 -
Affald		363.00 -
Andre Indtægter		1,196.66 -
	Ialt...	386,105.87 Kr.

Der er ialt indvejet 9,496,614 Pd. Mælk, altsaa er Mælken udbragt i ... 4.065 Øre pr. Pd.

Der er udbetalt Andelshaverne for Mælk 317,411 Kr. 06 Øre, altsaa ... 3.342 — —

Forskjel ..... 0.723 Øre pr. Pd.
Driftsudgift .. 0.366 — —

Overskud .... 0.357 Øre pr. Pd.

Mælkeforbruget til 1 Pd. Smør var i 1901 26.60, i 1902 26.62, men i 1903 kun 26.17, hvilket jo betegner et betydeligt Fremskridt. — Driftsudgifterne pr. 1000 Pd. Mælk, der i 1901 var 443 Øre og i 1902 384 Øre, har i 1903 kun været 366.4 Øre, altsaa i 2 Aar er der en økonomisk Fremgang af 77 Øre pr. 1000 Pd. Mælk, hvilket er 2 Øre pr. Pd. Smør. Og det mindre Mælkeforbrug og den billigere Drift ophæver her Nedgangen i Smørprisen fra 95.5 til 93.5 Øre pr. Pd., idet Nettoindtægten af Mælken i 1902 var 3.678 Øre pr. Pd., men i 1903 blev den 3.699 Øre pr. Pd.

For rigtig Vurdering af denne Nettoindtægt af Mælken maa det bemærkes, at Skummetmælk og Kjærnemælk her er tilbageleveret Andelshaverne til $^1/_2$ Øre pr. Pd., hvormed jo ingenlunde er sagt, at Beboerne ikke tillægge den større Værdi, og dernæst søger man her ikke Fortjeneste ved Osteproduktionen, idet der ved den kun tilsigtes at forsyne Andelshaverne med billig Ost. — Andelshaverne, der ønske det, kunne faa Ost lavet paa Mælkeriet mod at betale 1 Øre pr. Pd. Ost, medens Vallen leveres dem gratis tilbage, og Mælken, der bliver ostet, bogføres dem til samme Pris, nemlig $^1/_2$ Øre pr. Pd., som den Skummetmælk og Kjærnemælk, der direkte hjemsendes. — Som et Forhold, der formentlig kan betegnes som ret karakteristisk for det store Mælkeri i den tyndt befolkede Egn, kan det paapeges, at Kjørselsudgifterne udgjøre næsten Halvdelen af samtlige Driftsudgifter, og beløbe sig til over 17,000 Kr., en ret stor Sum, der jo imidlertid tjenes af Egnens Folk, — og samtidig maa det bemærkes, at Udgifterne f. Ex. til Lønninger og Brændsel her ere forholdsvis særdeles lave.

Mælkeforbruget til et Pd. Smør er der her særlig Anledning til at se lidt nærmere paa; thi det er jo et Forhold af den aller største Interesse for alle danske Landmænd, men som det kan være ret vanskeligt at faa noget paalideligt Overblik over. Man maa være varsom med af spredte Iagttagelser at drage almindelige

Slutninger, og man kan være meget udsat for at komme til at drage urigtige Slutninger, naar man uden fornøden faglig Forstaaelse vil sammenholde og kritisere Meddelelser fra forskjellige Tider og Steder.

Disse Bemærkninger maa det her være berettiget at fremsætte ligeoverfor Docent Stribolts Paastand om, at vore Køer ere gaaede tilbage i Fedtprocent. — Der har maaske været Tilbagegang nogle Steder; men der har sikkert været Fremgang andre Steder, og vore Køer kunne ingenlunde nu siges gjennemgaaende at give tynd Mælk. Og særlig for Vurderingen af Martens Meddelelser fra Holsten for 60—70 Aar siden, som Docent Stribolt benytter som Grundlag for sin Paastand, maa det erindres, dels at Datidens Regnskaber og Vægt og Maalangivelser kun kunde være meget vage, og dernæst, at det er en bekendt Sag, at man paa samme Gaard f. Ex. under Løsdrift om Efteraaret har kunnet kjærne et Pd. Smør af 20—22 Pd. Mælk, men dog som Gjennemsnit for hele Aaret har brugt 28—30 Pd. Mælk til hvert Pd. Smør.

Vil vi her undersøge, hvorledes Mælkeforbruget til 1 Pd. Smør har stillet sig i Aarenes Løb, f. Ex. paa de tre Andelsmælkerier, der tilfældig have været Gjenstand for Omtale i de senere Aar her i Tidsskriftet, viser det sig strax, at Forholdene kunne være ret forskjellige paa forskjellige Steder i Landet, men samtidig viser det sig, at der i de senere Aar, fra hvilke vi have paalidelige Oplysninger, i hvert Fald i nogle Egne af Landet har været en betydelig Nedgang i Mælkeforbruget til et Pund Smør, — en Nedgang der er meget større, end hvad der kan skyldes de bedre Centrifuger og den bedre Renkjærning, og som derfor nødvendig for den største Del maa skyldes, at den paa disse Mælkerier modtagne Mælk er bleven federe.

Det sjællandske Andelsmælkeri har i de fire Aar, for hvilke Regnskab foreligger, havt et Mælkeforbrug til 1 Pd. Smør af 25.10—24.89—24.79 og 24.90, hvilket viser, at Mælken kan være noget forskjellig fra Aar til Aar, men

de foreliggende Tal godtgjør, at Mælken paa dette Mælkeri, ligesom mange Steder i Sorø og Præstø Amter, er af ret tilfredsstillende Fedme, og der foreligger ingen Grund til at antage, at den tidligere har været federe.

Det jydske Andelsmælkeri med stor Osteproduktion foreligger der Regnskab fra siden 1885,*) og her har Mælkeforbruget til 1 Pd. Smør i de forløbne Aar været 28.9 — 28.1 — 28.9 — 27.8 — 27.6 — 27.2 — 26.8 — 27.0 — 26.6 26.5 — 26.5 — 26.9 — 26.8 — 26.3 — 26.2 — 26.3 — 26.0 — 26.0 og 25.77. — Her er Svingninger op og ned, men i de forløbne 19 Aar er der dog en iøjnefaldende Nedgang i denne Talrække.

Og det vestjydske Andelsmælkeri, fra hvilket der foreligger Regnskab siden 1887,*) har havt følgende Tal for Mælkeforbruget til 1 Pd. Smør: 29.9 — 28.8 — 29.5 — 28.3 — 28.8 — 28.3 — 27.5 — 27.6 — 27.1 — 26.9 — 26.8 — 26.1 (kun et Sommerhalvaar) — 26.7 — 26.7 — 26.6 — 26.6 og 26.2. — Ogsaa her er der Svingninger op og ned; men i de forløbne Aar maa der indrømmes at være en betydelig Nedgang i Mælkeforbruget til 1 Pd. Smør, som for den største Del maa skyldes Mælkens tiltagende Fedme. — Samtidig med at disse jydske Mælkerier have faaet meget mere Mælk at arbejde med, mest fordi Kørnes Mælkeydelse er gaaet stærkt fremad, har Mælkefedmen været tiltagende. — Og fremhæves maa det, at disse Tal skyldes ikke nogle Analyser eller nogle Prøvekjærninger, men hvert af dem er fremkommen ved, at Aarets Smørmængde er divideret ind i hele Aarets Mælkemængde.

Idet der her om Smørprisen og Smørexporten iøvrigt kan henvises til Artiklen om Danmarks Smørexport 1902—1903 i Tidsskrift for Landøkonomi 1903 S. 712—723, skal her kun henpeges paa hosstaaende Tabel over Englands Indførsel af Smør i Kalenderaaret 1903. Englands samlede Indførsel ses at være stegen, og dette skyldes forøget Tilførsel særlig fra Danmark og New-

*) Se Tidsskrift for Landøkonomi 1902 S. 265 og S. 266.

Englands Indførsel af Smør i Cwts.

(101.6 Pd. dansk.)

Fra	1899	1900	1901	1902	1903
Rusland	.....	209,738	378,452	489,091	484,328
Sverrig	245 509	196,041	180,212	191,591	212,232
Danmark	1,430,052	1,486,342	1,597,186	1,703,032	1,771,654
Tyskland	36.953	36,042	26,983	26,418	12,506
Holland	384,810	282,805	298,912	393,261	343,725
Frankrig.....	353,942	322,048	311,601	414,141	454,088
N. S. Wales	43,561	83,061	59,650	17,641	21,157
Victoria	211,744	264,603	186,141	62,819	98,177
New Zealand.....	111,639	162,871	167,343	157,993	249,879
Kanada.....	250,083	138,313	215,588	285,765	185,464
Forenede Stater...	159,137	56,046	150,126	54,458	42,405
Andre Lande	262,331	139,606	130,696	177,967	185,069
Ialt...	3,389,851	3,378,516	3,702,890	3,974,177	4,060 684

Zealand samt endvidere fra Sverrig, Frankrig, N. S. Wales og Victoria, medens Tilførselen har været aftagende fra Rusland, Tyskland, Holland, Kanada og de forenede Stater.

For Osteproducenterne var Aaret 1902—1903 forholdsvis særdeles godt. De høje Flæskepriser saavel i 1901 som i 1902 havde foranlediget, at Svineholdet var bragt op til en saadan Højde, at der i de fleste Egne af Landet var stor Villighed hos Andelshaverne til at tage meget Mælk hjem, og Mejeristerne havde derved let ved at begrænse Produktionen af Ost til, hvad der var god Plads til i Lagerlokalerne, og hvad der kunde ventes god Afsætniug for. Og hertil kom, at Sommeren 1903 ingenlunde bragte nogen betydelig Varme, saaledes at det har været forholdsvis let at passe Ostene paa Lagrene uden at faa Vragsost i nogen væsentlig Mængde.

Overskudsindførselen af Ost her til Landet, som forrige Aar var 1.8 Mill. Pd., ses af hosstaaende Tabel sidste Aar at have været 1.7 Mill. Pd., idet saavel Indførselen som Udførselen er aftaget. — Den Udførsel til England fra et enkelt stort Mælkeri paa Sjælland, som paa forskellig Maade blev en Del omtalt i 1902, er nu vistnok helt ophørt, idet de paagjældende Ost have fundet Afsætning herhjemme til bedre Priser, end hvad der kan opnaas i England. — Indførselen her til Landet har som sædvanlig omfattet mange forskellige Slags Ost, hvoraf en Del ligesom i tidligere Aar er bleven solgt til lavere Priser, end tilsvarende Kvalitet med Fordel kan fremstilles paa noget dansk Mælkeri. Ligesom russiske Gjæs og russiske Høns indføres formedelst deres Prisbillighed og give kjøbenhavnske Handlende en forholdsvis god Fortjeneste, saaledes indføres ogsaa særlig en Del russisk Ost til saa lave Priser, at det heldigvis ikke kan betale sig for danske Mælkerier at benytte Sødmælk til Fremstilling af saadanne Varer. — Den ringe Mængde Ost, der udføres herfra Landet, gaar ifølge Toldvæsenets Lister til mange forskjellige Steder, og blandt andet gaar der c. 30,000 Pd. til vore Bilande.

Danmarks Ind- og Udførsel af Ost

i Tusinde Pund.

Aar	Indførsel	Udførsel	Overskuds-Indførsel
1900—1901	2,034	161	1,873
1901—1902	2,043	208	1,835
1902—1903	1,887	163	1,724

Gjennemgaaende kan Kvaliteten af de danske Mælkeriers Ost, saavel de mere fede som de magre, siges i glædelig Grad at være gaaet fremad i de senere Aar. Mange Mælkeribestyrere have her gjort et dygtigt Arbejde, og det gode Samarbejde med Forsøgsostninger,

Osteudstillinger, Lagerbedømmelser m. m., der nu udføres i mange Egne af Landet, har øjensynlig gjort god Nytte. Men Mælkerierne maa altid være forsigtige med ikke at lave større Mængder, end hvad der kan afsættes herhjemme; thi Salg af en større Overproduktion til Udlandet vil kun være mulig til meget lavere Priser, end man nu faar her i Danmark, og særlig vil Tabet blive stort paa de bedste Kvaliteter, ikke fordi de staa tilbage for andre Landes Varer, men fordi Osteproducenterne i de fleste osteproducerende Lande nøjes med lavere Priser, end danske Producenter pleje at faa.

Den en Tid saa meget omtalte Pasteuriseringslov (Loven om Foranstaltninger til Bekæmpelse af Tuberkulose hos Hornkvæg) var i Overensstemmelse med Bestemmelsen i dens Paragraf 10 i Aarets Løb til Revision i Rigsdagen; men Forhandlingen blev ikke bragt til Ende, saa Loven har havt uforandret Gyldighed hele Aaret 1903.

Af Foranstaltninger, der kan betegnes som Fremskridt paa Mælkeribrugets Omraade, kan det nævnes, at i Aarets Løb blev en Del af Landets største Mælkerier forsynede med elektriske Belysningsanlæg, som Regel med Akkumulatorbatteri, og ligeledes kan det nævnes, at nogle Mælkerier have faaet indrettet Badekammer til Afbenyttelse for hele Personalet og med Adgang for Egnens Folk, hvilket særlig skyldes de Bestræbelser, som Forstander Pedersen paa Ladelund længe har udfoldet for denne Sag, og et agitatorisk Foredrag, som han holdt ved det særdeles vellykkede Mejeristmøde paa Dalum Landbrugsskole i August Maaned.

Malkningssagen og Malkningsarbejdets Betydning har været drøftet paa forskjellig Maade; men blandt det store Antal mindre Landbrugere, der alene selv eller ved deres Børn kunne overkomme Malkningen, maa der uden Tvivl siges at være almindelig Anerkjendelse af Betydningen af det for hele Malkningsarbejdet og Kvægplejen store og anselige Arbejde, der har været

udfoldet i de senere Aar særlig af Dyrlæge Hegelund og hans Elever ved Malkekursus og meget talrige Foredrag i alle Landets Egne. — Vanskeligheden ved at faa Malkningsarbejdet godt udført er derimod endnu stor paa mange Herregaarde, og det maa derfor paaregnes at være af Interesse for Tidsskriftets Læsere at fæste Opmærksomheden paa den af Overforvalter Thomsen i »Vort Landbrug« offentliggjorte Redegjørelse om, hvorledes han har ordnet Malkningen paa Brattingsborg som Akkordarbejde, og hvilket Resultat han derved har opnaaet.

Malkningen udføres af 3 eller 4 Piger og iøvrigt af Husmandskoner, og der malkes kun to Gange daglig. Malkningen har tidligere været betalt med 5 Kr. ugentlig, for hvilken Betaling der malkedes c. 100,000 Pd. Mælk aarlig. Den 1ste Marts 1900 begyndte Konerne at malke paa Akkord, og siden 1ste Maj 1901 have Pigerne ogsaa malket paa Akkord. Betalingen er 8 Øre for 100 Pd. Mælk med 1 pCt. Fedt (efter Gerbers Apparat). Konerne faa hver Uge udbetalt 5 Kr., og efter hver 1ste April og 1ste Oktbr. udbetales Overskuddet for det forløbne Halvaar. Er der Underskud ved Halvaarsopgjørelsen, trækkes denne dog ikke fra. — Pigerne faa den akkorderede Halvaarsløn og Overskud for, hvad hver i det forløbne Halvaar har malket ud over 162,500 Pd. Mælk med 1 pCt. Fedt.

Prøvemalkning afholdes hver 10 Dag. Fedtbestemmelse hver 20 Dag. Efter hver Prøvemalkning indføres paa hver Malkers Konto Køernes Nr., Pd. Mælk og Pd. Mælk med 1 pCt. Fedt. Naar det bliver gjort strax, og den samlede Sum altid indføres, saa er Halvaarsopgjørelsen let at overkomme.

Hensigten med Akkordmalkning har i dette Tilfælde, som vel overalt hvor en saadan indføres, været at give de dygtige Malkere Lejlighed til en større Fortjeneste i Forhold til det Arbejde, de udføre, og at gjøre dem saa interesseret i Arbejdets gode Udførelse, at der derigjennem kan blive fuld Dækning af de forøgede Udgifter til Malk-

ningen. Begge Dele er naaet til gjensidig Tilfredshed, og Resultatet belyses ved følgende Tal.

Aarene	Ialt Pund Mælk	pCt. Fedt	Pd. Mælk med 1 pCt. Fedt	Ialt betalt for Malkning	Deraf Overskud	100 Pd. Mælk har kostet at malke	Den enkelte Malkers aarlige Fortjeneste		
							højest	lavest	Gjennemsnit
				Kr.	Kr.	Øre	Kr.	Kr.	Kr.
1/10 97-30/9 99	3,717,245	3.350	12,452,649	9,588.86	—	25.79	260.70	260.70	260.70
1/10 01-30/9 03	4,143.520	3.506	14.525,380	11,620.30	2,139.73	28.04	422.43	259.26	319.59

Fra 1/10 97 til 30/9 99 blev der malket for en fast Ugebetaling af 5 Kr. og der blev i Gjennemsnit aarlig af hver Malker malket 100,033 Pd. Mælk. Fra 1/10 1901 til 30/9 1903 blev der paa Akkord malket i Gjennemsnit aarlig af hver Malker 113,958 Pd. Mælk. I de to mellemliggende Aar er der malket dels paa Akkord og dels for Ugebetaling, og disse to Aar ere derfor ladte udenfor Beregningerne, medens de samlede Tal for de to første Aar og de to sidste Aar sammenlignes.

Naar der kan være en Forskjel paa den aarlige Fortjeneste til den enkelte Malker af indtil 163 Kr. 17 Øre, saa er det jo iøjnefaldende, at Malkning paa Akkord er den mest retfærdige Betalingsmaade, og en Maade hvorpaa der kan uddannes dygtige og interesserede Malkere.

I de to sidste Aar har 100 Pd. Mælk kostet 28.04 Øre at malke, medens de kun kostede 25.79 Øre, da der blev malket for Ugeløn, og 4 Mill. Pd. Mælk har kostet 900 Kr. mere at malke paa Akkord end paa Ugeløn. En Udgift for Ejeren og en stor Forøgelse i Indtægten for Malkerne. — Hvad har saa Ejeren faaet i de to Aar for disse 900 Kr.? Ja! her kommer man til Sagens Kjærnepunkt. — Er Akkordmalkning kun beregnet efter Mælkemængden, saa vil Malkernes Bestræbelser naturlig gaa ud paa at malke det mest mulige Mælk i den korteste

Tid; thi ellers tabe de Udsigten til forøget Fortjeneste, og Ejerens Udsigt til forøget og forbedret Mælk bliver ret tvivlsom. Er Betalingen derimod beregnet efter Fedtindholdet, kan Malkerne drive Betalingen for 100 Pd. Mælk nogle Øre op, og deres Aarsfortjeneste kan forøges betydelig, — og jo højere Betalingen for Malkningen af 100 Pd. Mælk bliver, desto større bliver Ejerens Fortjeneste.

Fedtprocenten var i 1901—03 0.156 højere end i 1897—99, hvilket Overforvalteren dog ikke tør tillægge alene den bedre Malkning, idet Sommergræsningens Beskaffenhed kan foranledige iøjnefaldende Udslag, og Indskud i Besætningen efter Forældre med fed Mælk kan have Betydning, men den gode Malkning formenes dog at have givet det største Udslag. Han siger, at 4 Mill. Pd. Mælk med 3.5 pCt. Fedt er c. 6000 Kr. mere værd end 4 Mill. Pd. med 3.35 pCt. Fedt. Lad saa det Halve gaa paa Foderets og det bedre Indskuds Regning, saa bliver der dog god Dækning for de 900 Kr. —

Der kan ankes over, at det ikke er tilstrækkelig nøjagtigt at lægge Prøvemalkning, der kun foretages hver 10 Dag, og Fedtbestemmelser hver 20 Dag til Grund for Betalingen; men Overforvalteren mener, at dette Grundlag for Betalingen er nøjagtigt nok, og det er overkommeligt, hvortil der ogsaa maa tages Hensyn. Han oplyser, at Prøvemalkningen paa Brattingborg i de sidste 6 Aar har givet en samlet Sum af 11,692,866 Pd. Mælk, og Indvejningen i Mælkekjælderen har samtidig givet 11,697,961 Pd., saa at Forskjellen er forholdsvis meget lille. Mindre god Overensstemmelse har der derimod været imellem Fedtprocenten og Forbruget til 1 Pd. Smør i Mælkeriet. Paa Brattingborg har Smørudbyttet stadig været større, end Fjords Tabel viser. — Den Fedtprocent, som Malkningen sidste Aar er betalt efter, er 3.54, der efter Fjords Tabel svarer til næsten 26 Pd. Mælk til 1 Pd. Smør, medens der i Mælkeriet kun har været et Forbrug af 24.91 Pd. Mælk til 1 Pd. afregnet Smør, men Overforval-

teren mener, at denne Uoverensstemmelse*) ikke har nogen Betydning for det anvendte Betalingssystem.

Siden denne Akkordbetaling indførtes, har man paa Brattingborg havt let ved at faa Malkere, og Overforvalteren erklærer sig tilfreds med Systemet, som han ikke vil forlade for at gaa tilbage til Ugebetaling. Skal der en Gang gjøres Forandring, mener han, det vil blive i Retning af Betaling efter stigende Fedtprocent. — Malkning 3 Gange daglig kan foreløbig ikke indføres, fordi Husmandskonerne bo over 2000 Alen fra Gaarden.

Til Slutning skal der endnu mindes om, at to af det danske Mælkeribrugs betydeligste Personer, — hver paa sin Vis —, en Mand og en Kvinde, i Aarets Løb ere afgaaede ved Døden. — I Februar døde Hofjægermester Johannes Friis, $70\,^1/_2$ Aar gammel. Han var født paa Lyngbygaard ved Aarhus og søgte som ung Landmand Uddannelse paa Datidens bedste Instituter, saavel her i Landet som i Udlandet, studerede en Tid ved polyteknisk Læreanstalt og overtog, saaledes bedre beriget med theoretisk Viden end sine Samtidige, Lillerup ved Horsens. Her indførte han strax i Sommeren 1859 Vejning af Mælken og et vidtløftigt Regnskabsvæsen, og i de følgende Aar fik han stor Betydning ved at støtte Professor Segelcke i Bestræbelserne for at faa Vægt, Thermometer og Regnskab indført i Mælkerierne omkring paa Herregaardene. — Efter at have solgt Lillerup overtog han 1874 Fædrenegaarden, Lyngbygaard ved Aarhus, og i mange Aar blev han ogsaa dér en meget ivrig Foregangsmand paa Mælkeribrugets Omraade, samtidig med at

*) Uoverensstemmelsen skyldes for den største Del, at Fjords Tabel er beregnet efter Formlen: Pd. Mælk (pCt. Fedt $\div 0.22$) $\frac{100}{86}$ = Kvint Smør, medens der nu almindelig regnes med 0.15 i Stedet for 0.22. B. B.

han aldrig skaanede sig selv, naar han mente, det gjaldt om at varetage det danske Landbrugs Interesser eller tolke dets Krav.

Og den 15de Juni døde Fru Hanne Nielsen paa Havarthigaard. Hun var en mærkelig klog og arbejdsdygtig Kvinde, der i mange Aar stod som et lysende Exempel for alle danske Bønderkoner. — Kun 19 Aar gammel blev hun 1848 gift med Gaardejer Hans Nielsen i Øverød, der var en vindskibelig Bonde, som ombyggede sin Gaard med Teglsten fra eget Teglværk og tidlig fik Jorden i god Gjødningskraft. — Fru Nielsen optraadte snart som sin Mands Mælkeforpagter; men hun kjørte ikke Mælken til Kjøbenhavn; hun oparbejdede den til Smør og Ost, og ved Professor Jørgensens Hjælp kom hun allerede i Slutningen af Halvtredserne til at koge Myseost og lave gode Sødmælksost, som hun ogsaa med stor Dygtighed og Udholdenhed forstod at faa solgt til høj Pris. —

I mange Aar var hun Professor Segelcke en fortrinlig Støtte blandt andet i hans Bestræbelser for at oplære unge Mænd i Mælkeribrnget. Efter Professor Segelckes Anvisning fik hun indrettet først Vand- og senere Ismælkeri. Altid var hun ivrig efter at udvide sine praktiske Erfaringer. Fuldstændig ukyndig i fremmede Sprog foretog hun talrige Udenlandsrejser saavel til Udstillinger som til Produktionsstederne for de bedst betalte fremmede Ostesorter, idet hun uden Betænkning benyttede tilfældige Rejsebekjendtskaber, og med stor Dygtighed forstod hun i sin lille hjemlige Bedrift at drage Nytte af, hvad hun havde set og hørt paa sine Rejser. — En ganske særlig Betydning fik hun ved i en Aarrække at modtage et stort Antal kvindelige Elever og oplære dem i det praktiske Mælkeriarbejde, og særlig paa Sjælland og Bornholm var det i mange Aar almindeligt, at de rigeste Gaardmandsdøttre inden deres Bryllup skulde være nogle Maaneder hos Hanne Nielsen, hvor de bleve beskjæftigede ikke alene med at malke, gaa til Haande

i Mælkeriet, koge Myseost o. s. v., men ogsaa med Pasning af Høns, Rengjøring, Madlavning og al anden Husgjerning, saaledes at Hanne Nielsens store Erfaring og Dygtighed kom til Nytte hos talrige af de mest velstillede Bønder her i Danmark. — Hun havde en lang Arbejdsdag, — og hun forstod at lære andre at arbejde. —

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Kontrol med Korn og Foderstoffer i Kjøbenhavns Frihavn i Aaret 1903.

Af *James Høyer*, Inspektør.

Kontrollens Virksomhed i 1903 har, som det vil fremgaa af denne Beretning, været noget mindre end foregaaende Aar; men dette er nærmest en Følge af, at Importen af Korn og Foderstoffer, særlig Majs og Bomuldsfrøkager, var større i 1902. Den mindre Import i 1903 foraarsagede, at Prøvetagning blev forlangt i ringere Omfang end i 1902. Den effektive Kontrol af Korn og Foderstoffer er derimod ikke i nævneværdig Grad berørt af nævnte mindre Import.

Med Hensyn til de kontrollerede Varer skal bemærkes:

Majs. Der importeredes af denne Artikel til Frihavnen ca. 114000 Tons imod ca. 130000 Tons i 1902. Af de importerede 114000 Tons var ca. 90000 Tons nordamerikansk Majs; Resten hovedsagelig sydrussisk. Fra Hamburg indførtes lidt La Plata Majs. Kvaliteten har i det Store og Hele været upaaklagelig. Der kontrolleredes og udtoges Prøver af ca. 50800 Tons eller ca. 44 pCt. af Importen imod ca. 78 pCt. i 1902. Men Majsens daarlige Kvalitet i Begyndelsen af 1902 foranledigede, som ovenfor berørt, en betydelig større Prøvetagning, hvilket

er Aarsag til den procentvise store Forskjel mellem 1902 og 1903.

Bomuldsfrøkager. Som antydet i Beretningen forrige Aar, syntes Kagerne af Høsten 1902 at ville fremkomme i sunde Varer i Modsætning til Kagerne af Høst 1901. Denne Formodning viste sig at holde Stik. Derimod var der ikke nogen væsentlig Forskjel paa Kagerne efter disses ydre Udseende; de fremkom mere eller mindre mørke og haarde og det var nærmest en Undtagelse at finde en virkelig godt afskallet og lys Kage. Der blev kontrolleret ca. 27000 Tons, eller foruden hele Importen, som var ca. 24000 Tons imod ca. 59000 Tons foregaaende Aar, endda Kager fra 1902.

Bomuldsfrømel. Heraf er kontrolleret ca. 42000 Centner imod 39000 Centner i 1902 og 6500 Ctr. i 1901. Kvaliteten har efter den ydre Bedømmelse ikke været ringere end i 1902. Farven har gjennemgaaende været temmelig mørk, hvilket jo iøvrigt falder godt i Traad med Farven paa Bomuldsfrøkagerne.

Solsikkekager. Kontrollen heraf har omfattet ca. 160500 Ctr. mod ca. 149400 Ctr. i 1902 og ca. 119300 Ctr. i 1901. Hovedparten af Kagerne importeredes fra Sydrusland og Kvaliteten har gjennemgaaende været tilfredsstillende. Skimmel er kun bemærket ganske undtagelsesvis.

Hampefrøkager. Har kun været Gjenstand for ringe Import og derfor er ogsaa kun ca. 960 Ctr. passerede Kontrollens Hænder. Der fremkom mest tynde Kager og saavel Kvaliteten som Opbevaringstilstanden var god. De tykke Kager, som tidligere fremkom, synes nu at gaa mere og mere ud, heldigvis; thi som Regel udviste denne Kage mere eller mindre Skimmel inde i selve Kagen og dens Opbevaringsevne var i det Hele taget meget ringe.

Rapskager. Omtrent 17000 Ctr., dels franske, dels sydrussiske Kager ere kontrollerede og samtlige Kager ere fremkomne i god Kondition. Den sædvanlige Ulempe, som hænger ved de sydrussiske Kager og som fremhævedes i Beretningen ifjor, nemlig det store Brud, har fremdeles været tilstede; men hele Kagens Konsistens i Forbindelse med den lange Transport, før Kagerne naa til Konsumenterne, umuliggjør en Forandring heri.

Jordnødkager. Importen af denne Kage var meget mindre sidste Aar end i 1902; medens 1902 udviser en Kontrol af ca. 55000 Ctr., kan 1903 kun møde med ca. 6000 Ctr. Ogsaa denne Kage giver overordentlig mange Stumper og meget Smuld, men er iøvrigt kommen frem i gode, sunde Varer af den saakaldte »haarfri« Kage, som i Virkeligheden ikke er absolut haarfri. Enkeltvis har Kontrollen sporet nogen Surhed, dog ikke i høj Grad.

Palmekager. 1700 Ctr. ere udgaaede under Kontrol af den sædvanlige Liverpool-Kvalitet, og af Kokos-, Hørfrø- og Sesamkager nogle Smaapartier, tilsammen ca. 1100 Ctr.

Hvedeklid. Importen af denne Vare, som i 1902 androg mellem 30—40000 Tons, gik i 1903 ned til ca. 19000 Tons, hvoraf er kontrolleret ca. 7300 Tons eller ca. 40 pCt. af Importen. Kliddene vare sydrussiske og engelske.

Foruden de foran anførte Foderstoffer er der desuden kontrolleret diverse andre Artikler, hvilket vil fremgaa af Tabel I og den samlede Fortegnelse.

Majs-Glutenfoder og Majs-Glutenmel. Der er udtaget Prøver af ca. 5500 Ctr. imod ca. 2400 Ctr. forrige Aar, og der er af amerikansk Hvedemel losset ca. 12000 Ctr. under Kontrollens Tilsyn.

Med Hensyn til Kontrol af fremmed Korn skal bemærkes:

Tabel I. Oversigt over kontrollerede Va

1903	Majs	Amerikansk Hvede	Fremmed Rug	Sortehavs Byg	Amerikanske Bomuldsfrokager	Fremmede Rugklid	Fremmede Hvedeklid	Russiske Solsikkekager
Januar	4144	»	1166	2251	21661	»	4493	1250
Februar	11643	»	104	459	4600	»	1567	936
Marts	16808	»	525	894	4460	»	322	6103
April	19183	431	2510	1663	2565	»	1988	947
Maj	15459	310	1110	1337	2203	»	1019	515
Juni.....	6266	660	744	316	395	»	114	2000
Juli	7171	197	2403	2664	1137	10	1421	113
August	8258	»	688	879	493	»	178	124
September ..	2803	16	260	522	1662	»	1279	1997
Oktober	2866	10	218	1273	12823	»	693	838
November ..	4799	45	3401	5944	940	»	967	466
December...	2222	416	150	620	1122	10	617	760
Ialt...	101622	2085	13279	18822	54061	20	14658	16049

Ialt 229,316,402 Pun

Tabel II. Oversigt over kontrollerede Varer i Aare

Aar	Majs	Fremmed Hvede	Fremmed Rug	Sortehavs Byg	Amerikansk Hvedemel	Dansk Havre	Amerikanske Bomuldsfrokager	Amerikansk Bomuldsfrø-Mel	Diverse Strømel	Majs-Gluten-Foder & -Mel
1896.....	2982	»	»	»	»	»	230	»	»	»
1897.....	76410	»	»	4	»	»	495	»	»	»
1898.....	37060	138	210	1368	»	»	6692	»	»	»
1899.....	91302	»	24	516	140	»	13783	275	»	»
1900.....	74628	35	1611	99	»	100	5419	1048	»	»
1901.....	50323	3225	2594	5586	»	11	46228	653	23	»
1902.....	201308	5236	15283	7695	»	»	56703	3916	5	240
1903.....	101622	2085	13279	18822	1210	»	54061	4203	»	546
Ialt...	635635	10719	33001	34090	1350	111	183611	10095	28	786

Ialt 1040,419,621 Pun

Aaret 1903 (anført i Tusinde Pund).

Fremmede Rapskager	Russiske Hampefrø-kager	Engelske Palmekager	Franske Jordnød-kager	Diverse Foderkager	Majs-Gluten-Foder	Majs-Gluten-Mel	Fremmed Risaffald	Fremmede Maltspirer	Amerikansk Bomuldsfrø-Mel	Hørfrø	Amerikansk Hvedemel
160	8	16	185	»	»	»	»	»	120	»	»
525	2	17	25	4	»	»	»	»	128	»	»
54	11	25	7	»	»	»	»	»	291	»	»
165	»	14	7	»	»	»	4	»	102	»	»
69	1	2	»	»	200	»	4	»	22	»	»
»	»	38	»	»	»	»	»	»	6	»	»
72	»	5	1	»	»	»	»	»	379	»	490
»	55	10	»	»	»	»	»	»	970	»	50
124	»	5	88	10	210	»	»	»	1706	100	39
144	»	15	30	68	50	»	»	10	177	»	200
118	»	7	23	21	»	36	»	»	136		340
246	19	17	218	12	40	10	»	»	166	»	91
1677	96	171	584	115	500	46	8	10	4203	100	1210

= *2,293,164 Centner.*

896—1903 (begge Aar inclusive) anført i Tusinde Pund.

Fremmede Rugklid	Fremmede Hvedeklid	Russiske Sol-sikkekager	Fremmede Rapskager	Engelske Palmekager	Russiske Hampefrø-kager	Franske Jordnød-kager	Diverse Kager	Fremmede Maltspirer	Fremmed Risaffald	Fremmede Vikker	Rapsfrø	Hørfrø
»	»	90	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	62	67	12	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	1257	269	213	61	»	»	»	»	»	»	»	»
»	2784	649	1354	105	»	»	»	»	»	»	»	»
»	3498	4672	1428	112	»	»	»	»	»	10	»	»
»	3426	11939	1427	185	692	»	»	»	»	»	»	»
80	36463	14943	2349	247	971	5491	91	11	35	»	396	2117
20	14658	16049	1677	171	96	584	115	10	8	»	»	100
100	62148	48678	8460	881	1759	6075	206	21	43	10	396	2217

= *10,404,196 Centner.*

Hvede fra Amerika. Heraf er kontrolleret ca. 21000 Centner. Der er ikke fundet Løg, saaledes som i Hveden fra Baltimore 1901; se Beretningen dette Aar. Derimod har Hveden, endogsaa ret ofte, været inficeret af Brand, utvivlsomt den saakaldte »Stinkbrand«, som findes nærmere beskreven i E. Rostrups »Sygdomme hos Landbrugsplanter«, ligesom den overhovedet har været en Del befængt med andre Kornsorter og Ukrudtsfrø.

Rug fra Rusland. Prøvetagning og Kontrol omfatter ca. 133000 Ctr. Kvaliteten har været højst forskjellig, og hvad Renheden angaar, saa staar sydrussisk Rug jo ikke særlig højt. Det samme maa siges om

Byg, ligeledes fra Rusland, hvoraf ca. 188000 Ctr. ere gaaede gjennem Kontrollens Hænder, dels ved Prøvetagning, dels ved Kontrol. Af almindelig $^{60}/_{61}$ Kilog. Byg har der været Partier fremme af særlig lav Vægt og i særlig Grad befængt med Ukrudtsfrø, Snavs etc., som har voldt Kontrollen en Del Vanskeligheder. Saadan Byg kan falde meget forskjellig, baade i selve Ladningen og senere paa Pakhusene, saa man saa at sige aldrig véd, hvor man er henne; det er saa godt som umuligt at fremstille paalidelige Gjennemsnitsprøver som Følge af nævnte Uensartethed. En Prøve taget paa Pakhuset, f. Ex. under Læsning af en Banevogn, kan vise kontraktlig Vægt, medens en Prøve, taget af Sækkene efter Vognens Ankomst til Bestemmelsesstedet, kan vise en ganske anden Vægt. Det er selvfølgelig Byggens Urenhed, der her gjør sig gjældende, til lige stor Gene for alle Parter.

Den samlede Kontrol samt Prøvetagning i 1903 har omfattet følgende Varer og Kvantummer:

Majs	101,623,200	Pund,
Hvede, fremmed	2,084,314	—
Rug, do.	13,277,917	—

Byg, fremmed	18,823,683	Pund,
Majs-Gluten-Foder og -Mel	545,819	—
Bomuldsfrøkager, amerikanske	54,061,183	—
Bomuldsfrømel, do.	4,201,827	—
Solsikkekager	16,048,709	—
Rapskager, fremmede	1,677,194	—
Hampefrøkager, russiske	96,102	—
Palmekager, engelske	170,957	—
Jordnødkager, franske	584,405	—
Sesamkager, fremmede	91,000	—
Kokoskager, do.	10,520	—
Hørfrøkager, do.	10,348	—
Hvedeklid, do.	14,660,760	—
Rugklid do.	20,388	—
Maltspirer, engelske	10,067	—
Risaffald, fremmed	8,172	—
Hvedemel, amerikansk	1,209,837	—
Hørfrø	100,000	—
Tilsammen	229,316,402	Pund.

Paa Aarets forskjellige Maaneder fordele Forretningerne sig saaledes som Tabel I udviser.

I Aarets Løb blev der udfærdiget 8230 Certifikater og Attester; de enkelte Forretningers Antal udgjorde 9566. Regnes Aarets Arbejdsdage til 300, give Tallene henholdsvis 27 og 32 pr. Dag. Uoverensstemmelsen mellem Antallet af Certifikaterne og Attesterne i Forhold til Forretningernes Antal skyldes, at man fra enkelte Sider ikke ønsker Certifikater udstedt.

Angaaende Kontrollens Virksomhed i det Hele taget henvises til Tabel II, som viser Arbejdets tiltagende Omfang fra Begyndelsen til Udgangen af 1903.

Af særlige Begivenheder indenfor 1903 skal her nævnes følgende:

Med Dampskibet »Florida« fra New Orleans ankom i November Maaned nogle Partier Majs, som lossedes til Pakhus, uden at noget særligt bemærkedes. Strax efter Oplægningen expederedes en Del af denne Majs pr. Banevogne til en Provinsby, hvorfra indgik den Meddelelse, at der, efter at Majsen var kommet paa Kværnene, blev fundet Jernbolte, Skruer, Møttriker og Søm deri. Uagtet

denne Majs ikke var kontrolleret ved Afsendelsen, tog Kontrollen dog strax Sagen op og fik sig tilsendt de fundne Gjenstande, som derefter, ledsaget af en Indberetning, bleve sendte videre til »The Section of Foreign Markets, United States Departement of Agricultural«, Washington, hvis Chef, Mr. Frank H. Hitchcock, tog meget energisk Affære i en lignende Anledning i Aaret 1900. Se Beretningen dette Aar. Der er ingen Grund til at tro, at Majsens Forurening af disse for Møller og Kreaturer i højeste Grad farlige Gjenstande kan føres tilbage til Dampskibet eller Pakhuset her. Mest sandsynlig hidrøre disse fra Amerika, fra Lægtere eller Banevogne eller fra en eller anden Elevator, som har været under Reparation og derefter ikke rengjort tilstrækkeligt før den atter er benyttet til Majs. Der er endnu intet Svar indgaaet fra Mr. Hitchcock, men Kontrollen nærer ingen Tvivl om, at Sagen vil blive undersøgt i Amerika og at der fra Mr. Hitchcock's Side vil blive gjort, hvad der overhovedet kan gjøres for at den Slags Forureninger kan forhindres.

Kontrollen skal slutte Beretningen med, ligesom de foregaaende Aar, at udtale, at Arbejdet skal blive udført omhyggeligt og samvittighedsfuldt; men noget materielt Ansvar for Uheld, som maatte indsnige sig under Kontrollens ofte meget vanskelige Arbejde, kan ikke paalægges Kontrollen.

Meddelelser

fra

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Læsestue i Landhusholdningsselskabet.

Da Selskabet i Efteraaret 1884 flyttede fra »Prinsens Palæ« til de rummeligere Lokaler i den Adlerske Gaard, Ved Stranden 14, stillede Bestyrer E. Møller-Holst Forslag om, at Selskabet skulde aabne »en landøkonomisk Læsestue« for Medlemmerne i det ny Lokale. Gentagne Gange senere har Spørgsmaalet om Indrettelsen af et Læseværelse i Landhusholdningsselskabet været drøftet, men hver Gang har man maattet skrinlægge Tanken, da Selskabet ikke raadede over Lokale til et saadant. Først nu, da Selskabet er kommet i Orden i dets ny Lejlighed paa Vestre Boulevard Nr. 34, ser det sig i Stand til at realisere den gamle Tanke og det gamle Ønske om at kunne tilbyde sine Medlemmer et roligt Værelse, i hvilket de gennem inden- og udenlandske Fagtidsskrifter ville kunne søge Oplysning om de Forhold paa Nutidslandbrugets vidt forgrenede Omraade, der særlig interessere dem.

Læsestuen vil være aaben for Selskabets Medlemmer hver Dag fra Kl. 12—3, naar da ikke Lokalet paa særlig travle Mødedage helt beslaglægges. Undtagelsesvis ville, ved Henvendelse til Selskabets Sekretær, ogsaa Andre end Medlemmer kunne faa Tilladelse til at benytte Læseværelset. I dette ville de danske Landbrugstidsskrifter

— indbefattet de Blade, der beskæftige sig med Landbrugets Bierhverv — være fremlagte, endvidere Fagblade fra Sverige og Norge, Tyskland, Frankrig, England og endnu flere Lande. Fra Selskabets Bibliothek ville endvidere forskellige Haandbøger og dets ret righoldige Samling af danske og fremmede Fagbøger kunne faas til Udlaan til Brug i Læseværelset.

Om Ordningen af Landmændenes Driftskredit og Kreditsamvirke i Norge

er Titlen paa en Betænkning, der er udarbejdet af en af det norske Landbrugsministerium nedsat Komité. Da Betænkningen og dens Udkast til Cirkulære for Sparekasserne er godkendt af Landbrugsministeriet og Finansministeriet, er der sikkert Udsigt til, at den Ordning af norske Landmænds Driftskredit, som her er foreslaaet, vil blive gennemført i Norge, og det vil da formentlig have sin Interesse ganske kort at gøre Rede for Vejen, man vil betræde.

Som Grundlag for Landmændenes Driftskredit vil man søge at skabe en selvstændig, efter norske Vilkaar afpasset Organisation, der er knyttet til Sparebanksinstitutionen. I denne ejer Norge et solidt og virksomt, et almindelig udbredt og ogsaa for Landbygderne bekvemt indrettet Bankvæsen. Komiteen foreslaar nu, at der ved Bygdesparebankerne indføres den saakaldte Kassekredit eller Kontokurant (løbende Mellemregning) som regelmæssig Forretningsform, saaledes at Landmanden dels uden Varsel helt eller delvis kan hæve det ham bevilgede højeste Laanebeløb, naar han i et givet Øjeblik trænger dertil, dels kan gøre sine Afbetalinger i større eller mindre Beløb, naar som helst han har noget at afse dertil. Komiteen gaar nærmere ind paa, hvorledes denne Udlaansform, der hidtil har været ukendt ved Spareban-

kerne i Norge, bedst kan indrettes, og den tilraader, at dens Betænkning omsendes til alle Sparebankernes Direktioner for at henlede deres Opmærksomhed paa Fordelene ved Kassekrediten og for at faa dem til at træffe Forberedelser til Oparbejdelsen af denne ny Udlaansform.

For nu at skaffe Sparebankerne den nødvendige Sikkerhed som Grundlag for den af dem ydede Kassekredit, foreslaar Komiteen at organisere Sikkerheden, d. v. s. at oprette gensidige Garantisamlag for Kassekredit. Hvis dette ny Slags Udlaan skulde være afhængig af Slægtninges og Bekendtes velvillige Kaution, vilde det sikkert ikke faa den ønskede Betydning, Sikkerhedsstillelsen maa saa at sige organiseres paa et forretningsmæssigt Grundlag, som uden at formindske Sikkerheden for Sparebanken medfører mindre direkte Risiko for Kautionisterne.

Dette skal søges opnaaet ved Oprettelsen af Garantisamlag, det vil sige Fælleskautioner, byggede paa gensidigt solidarisk Ansvar. De Laansøgende garantere Sparebanken for hverandres Laan. Ethvert Garantisamlag skal tælle mindst 20 Medlemmer og paa den anden Side ikke omfatte flere Parthavere, end »at Medlemmerne gensidig kunne have Greje paa hverandres Karakter, Stilling og Hjælpekilder«. Samlaget skal særlig kunne holde sig til Medlemmernes Avling, Gaardsredskaber og Besætning, endvidere Indbo, Værdipapirer, udestaaende Fordringer, Livspolicer o. s. v., men ved Bedømmelsen om en Landmand skal optages i Samlaget eller ej, vil der endvidere tages fremtrædende Hensyn til hans personlige Paalidelighed, Dygtighed og Driftighed. I første Række skulle alle i Garantisamlaget staa lige nær til at udrede den Andel af et skyldigt Beløb, som ved Misligholdelse af et garanteret Laan falder paa hver enkelts Part. Ingen af dem kan for denne sin Andel have Tilbagefordringsret mod andre end selve Laantageren. Men dermed er det ikke tillige afgjort, at de skulle paatage sig en lige stor Andel i det til kontant Udlæg forfaldne Beløb. Komiteen tilraader tværtimod, at hver Deltager saa vel straks som

hvad den endelige Udgift angaar, alene skal svare i Forhold til Størrelsen af det højeste Laanebeløb, han for sit Vedkommende faar Samlagets Garanti for.

Dette er, kort refereret, Forslaget! Det er lige saa enkelt som det synes let gennemførligt, det gaar jo i Hovedsagen kun ud paa at organisere Sikkerheden og ikke paa at skaffe Penge til Driftskrediten, da den nødvendige Kapital haves i Sparebankerne. Det nærmeste Forbillede til den foreslaaede Ordning have de bekendte og ansete Wollembourgske Laanebanker i Norditalien været, der ere Raiffeisenkasser, omplantede paa italiensk Grund og lempede efter Forholdene der.

Komiteen, der har udarbejdet Forslaget, har bestaaet af Hypothekbankdirektør Ebbe Hertzberg, Bankchef Wilhelmsen og Landbrugsdirektør Smitt.

H. H.

Redskabsprøverne i 1903.

11te Beretning om de statsunderstøttede Redskabs- og Maskinprøver foranstaltede af det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Maskinudvalg.

Af Maskinudvalget ved *Emil Jørgensen*.

I de sidste 3—4 Aar har Maskinudvalget særlig været optaget af at foretage forskellige Prøver med saadanne Redskaber og Maskiner, som ikke ere fremme i saa stort Antal, at der dermed kunde afholdes almindelige Konkurrenceprøver med efterfølgende Præmieuddeling, og af forskellige Undersøgelser af Forhold ved Brugen af bestemte Redskaber, samt af Prøver med nyere Redskaber og Maskiner, nærmest for at undersøge Betimeligheden af og forberede en eventuel større Konkurrenceprøve med disse.

Der er saaledes foretaget Prøver med Høbjergningsapparater (Høvendere, Hesteriver, Staknings- og Aflæsningsapparater), med Arbejdsvogne med smalfælgede og bredfælgede Hjul, med Radrensere, Saamaskiner og andre Redskaber til Roekultur, gentagne Gange Prøver med selvrensende Tærskemaskiner til Hestekraft, samt forskellige Prøver med enkelte Redskaber og specielle Undersøgelser over særlige Forhold under Maskinernes Anvendelse i Landbruget, Undersøgelser som kun for en Del ere afsluttede nu.

Skønt saadanne enkeltvise Prøver og særlige Undersøgelser have en fuldtud lige saa stor Betydning for Landbruget som de større sammenlignende Konkurrenceprøver, i enkelte Henseender maaske en endog større Betydning, saa vilde formentlig dog de større Prøver med tilhørende

Medaljeuddeling kunne paaregne at have en nok saa stor Interesse for de konkurrerende Redskabsfabrikanter og for det store Publikum. Det er derfor ret naturligt, at Maskinudvalget i 1903 besluttede at genoptage de større sammenlignende Konkurrenceprøver, saa meget mere som Udvalget ved Begyndelsen af Aaret tildels stod overfor en Omlægning af Planen for dets fremtidige Arbejde, dels derved at der var kommet nye Mænd ind i Udvalget (i Stedet for afdøde Forpagter Bokelmann var Hr. Gaardfæster Laub, Sludegaard, valgt ind i Udvalget og i Stedet for afdøde Professor Th. R. Segelcke var Præsident i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab Hr. Hofjægermester F. Friis indtraadt i Maskinudvalget som dettes Formand) og dels derved, at der nu med en vis Ret kunde gøres gældende, at de større og mere væsentlige Grupper af Landbrugsredskaber og -maskiner ere blevne gennemprøvede i de forløbne 10 Aar 1892—1902 og kunne trænge til en Gentagelse.

En snarlig Gentagelse af Prøverne bliver i vor Tid hurtigere en Nødvendighed end det var tidligere; thi det ligger i Sagens Natur, at den raske Udvikling paa alle Omraader indenfor Landbruget — ikke mindst paa det landbrugsmaskinelle — og den stedse voksende Trang til gode mekaniske Hjælpemidler til Arbejdets Udførelse i Landbruget fremkalder, i hurtigere Rækkefølge nu end tidligere, baade helt nye Redskaber og Maskiner og ret væsentlige Forbedringer paa de ældre. De store sammenlignende Redskabsprøver, hvor Dommerne have saa god Lejlighed til at paapege de enkelte Redskabers Fortrin og Mangler, fremtvinger ogsaa hurtigt gode Forbedringer, saa den direkte Betydning Redskabsprøverne have derved, at hvert enkelt Redskab under Prøven sættes paa den Plads det tilkommer i Øjeblikket, saaledes at Prøven derigennem kan være vejledende for Landmændene i Valget af de for deres Behov mest passende Redskaber, svækkes meget hurtigt. Redskabsprøverne maa derfor, hvis de skulle gøre den tilsigtede Nytte, gentages med kortere Mellemrum nu end tidligere.

Medens der saaledes i Tidsrummet 1872—92, da Redskabsprøverne vare knyttede til og økonomisk afhængige af Landmandsforsamlingerne, hengik ca. 20 Aar for at gennemprøve de væsentlige Redskabsgrupper, er noget tilsvarende opnaaet i de 10 Aar, 1892—1902 ved de statsunderstøttede Redskabsprøver, og skulle Redskabsprøverne nu kunne holde Trit med Udviklingen, er det neppe urimeligt at mene, at de væsentlige Redskabsgrupper maa gennemprøves i et endnu kortere Aaremaal, t. Ex. 5—6 Aar, og at der ved Siden heraf enkeltvis prøves saa mange som muligt af de ny Redskaber og Maskiner der fremkommer, men som ikke kunne indordnes under almindelige Konkurrenceprøver.

Det er udenfor al Tvivl, at en saadan hurtig og planmæssig Prøven af alt det nye, snarest muligt efter dets Fremkomst, vilde være af stor økonomisk Betydning for Landbruget og spare Landmændene mange dyre Lærepenge, og det kom derfor Maskinudvalget uventet og overraskende, at Lovgivningsmyndighederne nedsatte Bevillingen til de aarlige Redskabsprøver med 2000 Kr. for Aaret 1903—04, og Udvalget tog under alvorlig Overvejelse, om det ikke var det rigtigste helt at opgive Redskabsprøverne, da man med den afknappede Bevilling dog ikke kunde foretage Prøver i et saadant Omfang, at de i nævneværdig Grad kunde holde Trit med Udviklingen.

I sikker Forventning om, at den foretagne Nedsættelse ikke vil blive vedvarende, men at Bevillingen før eller senere vil blive bragt tilbage til sin oprindelige Størrelse, om muligt endog forøget, besluttede man sig dog til at søge at udnytte de knappe Pengemidler paa bedst mulig Maade, og ved at afbryde nogle af de allerede i 1902 paabegyndte Undersøgelser og ved eventuelt kun at prøve et stærkt begrændset Antal af de konkurrerende Redskaber, mente man at kunde gennemføre én almindelig Konkurrenceprøve i 1903 og valgte hertil at prøve amerikanske Svingplove og saadanne danske Efterligninger, som komme dem nær.

Man vilde derved imødekomme et fra Landmændenes Side længe næret Ønske; thi siden Plovprøven paa Birkholm i 1895 og den i Tilslutning hertil afholdte Prøve i 1897 med de i 1895 præmierede amerikanske Svingplove og 17 af de mest typiske danske Svingplove, er der fremkommet en Del nye amerikanske Plove, ligesom mange af vore dygtigere Smede med mere eller mindre Held have efterlavet de amerikanske Plove, og som det kunde have sin store Betydning at faa underkastet en indgaaende Prøve, saavel for Arbejdets som, og vel navnlig, for Kraftforbrugets Vedkommende. Hertil kommer, at man under Brugen af de amerikanske Plove er blevet opmærksom paa, at forskellige Enkeltheder ved Plovens Bygning ikke altid svarer til Hensigten og kunde trænge til en nærmere Undersøgelse og Prøve.

I Maskinudvalgets Foraarsmøde besluttede man da at foreslaa Det kgl. danske Landhusholdningsselskab at lade en saadan Prøve afholde, og at Prøven blev afholdt paa Fyen, dels fordi der ikke siden 1878 har været afholdt nogen større Maskinprøve der, og dels fordi de efterlavede amerikanske Plove hovedsagelig blive lavede paa Fyen.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab bifaldt Planen og det i denne Anledning nedsatte Dommerudvalg, som kom til at bestaa af d'Hrr.:

Statskonsulent Birk, Holte,
Gaardejer Søren Boes, S.-Næraa,
Proprietær Jakobsen, Andkær,
Gaardfæster Laub, Sludegaard, og
Inspektør Emil Jørgensen, Lyngby,

afholdt sit forberedende Møde i Nyborg d. 6. Juli, hvor de nærmere Detajls for Prøven drøftedes, hvorhos man de følgende Dage besaa forskellige Marker for at finde passende Jordbundsforhold og øvrige nødvendige Vilkaar for en saadan Prøve.

Som ved tidligere Plovprøver var det om at gøre at finde passende store Hvedestub- og Græsmarker, jævn svær Lerjord, ikke bakkede, samt saavidt muligt tillige

et Stykke særlig svær og stærk Lerjord, der var vanskelig at pløje. Det er nemlig en ved alle Redskabsprøverne gentagen Erfaring, at det solideste Resultat af Prøven naaes ved at lade Redskaberne arbejde under ret strænge Vilkaar, thi kun under de strænge Vilkaar træder Forskellighederne mellem Redskaberne og Manglerne ved det enkelte Redskab stærkt nok frem, og som Regel kan man gaa ud fra at det Redskab, der klarer sig under vanskelige Forhold, ogsaa vil have let ved at magte de mindre vanskelige. Det omvendte vil sjælden eller aldrig være Tilfældet, og en Prøve under lette Vilkaar vil derfor kun have en meget begrænset Værdi.

Saadan passende Jordsmon og gode ydre Forhold fandt man paa Herregaarden Egeskov ved Kværndrup, og da Hr. Greve Ahlefeldt-Laurvig-Bille stillede sig overordentlig imødekommende overfor en saadan Prøve, enedes man om at lade Prøverne afholde paa Egeskov i Dagene omkring 1ste Oktober.

Dommerudvalget valgte Hr. Gaardfæster Laub, Sludegaard til Formand, Hr. Statskonsulent Birk til Udvalgets Sekretær, og overdrog Inspektør Emil Jørgensen at udarbejde Beretningen om Prøven.

Det vedtoges, at Prøven skulde være en almindelig offentlig Konkurrenceprøve med Præmieuddeling, men da det ved tidligere Prøver har vist sig, at Tilstrømningen af et skuelystent Publikum undertiden kan være saa stor, at det kan være generende for Dommernes rolige Arbejde, besluttede man at søge en saadan Tilstrømning formindsket noget paa de egentlige Arbejdsdage, ved i god Tid forud at bekendtgøre, at alle de prøvede Plove vilde blive forevist i Arbejde for Publikum en nærmere bestemt Dag under eller lige efter Prøven.

Som et Bindeled mellem denne Prøve og de i 1895 og 1897 afholdte Plovprøver vedtog man at benytte den amerikanske Svingplov H 2 og den tyske Rud. Sacks Universalplov, der begge udførte et fortrinligt Arbejde under disse Prøver. Svingploven H 2 blev tildelt Sølvmedalje i 1895, og Universalplovens Arbejde som Enkelt-

plov blev under begge Prøverne stærkt fremhævet af Dommerne, men fik ingen Medalje, da den ikke var amerikansk og saaledes udenfor Konkurrencen.

De nærmere Enkeltheder for Prøven ere sammenfattede i nedenstaaende

Bestemmelser for en statsunderstøttet Arbejdsprøve med amerikanske Plove og danske Efterligninger.

1. I Efteraaret 1903 foranstalter Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Maskinudvalg en Arbejdsprøve med amerikanske Svingplove og saadanne Efterligninger, som komme disse nær.
2. Prøven vil komme til at foregaa i Stubjord til forskellig Dybde samt i Grønjord, og efter endt Prøve og Bedømmelse ville Plovene blive forevist i Arbejde en Dag, der nærmere bliver averteret.
3. Til Prøven kan anmeldes enhver Art af amerikanske Svingplove til 1 og 2 Heste. Dog vil kun én Plov af samme Konstruktion og Størrelse blive tilstedt Adgang til Prøven. Plovene kunne være brugte, dog ikke mere slidte end de endnu kunne kaldes nye.

   Plovene maa møde med alm. Langjern og Forplov og helst tillige med Skivelangjern.
4. Skriftlig Anmeldelse om de Plove, der ønskes prøvede, indsendes inden den 1ste Septbr. d. A. under Adresse: Statskonsulent Birk, Holte St.

   I Anmeldelsen maa angives Fabrikantens Navn og Adresse og den Forhandlers Navn og Adresse, som indsender Ploven til Prøven, samt Plovens Handelsmærke (det Mærke, under hvilket Ploven sælges), dens Pris og Prisen paa samtlige enkelte Reservedele. Enhver Anmeldelse fra udenlandske Firmaer maa være ledsaget af en af vedkommende danske Konsul verificeret skriftlig Erklæring fra vedkommende Fabrikant, om hvem der af ham er bemyndiget til at indsende hans Plov til Prøven, hvem der har For-

handlingsret af den her i Landet, og hvem der paa hans Vegne maa modtage en eventuel tilkendt Udmærkelse.

5. Prøven vil blive afholdt paa Fyen. Prøvested og Tid vil senere blive bestemt og meddelt Anmelderne mindst 8 Dage før Prøven.
6. Dagen forud for Prøven vil der blive givet de Fabrikanter, der maatte ønske det, Lejlighed til at prøve og tilrette deres Plove paa lignende Jorder som dem, der skulle benyttes under Prøverne, men den hertil nødvendige Arbejds- og Hestekraft er Maskinudvalget uvedkommende.
7. Prøvevilkaar:
   a. Kun de Plove, der staa opstillede til Brug paa Prøvestedet om Morgenen Kl. 6 paa Prøvedagen, ville blive bedømte.
   b. Fabrikanterne besørge Plovene transporterede til og fra Prøvestedet og kunne ikke nøjes med at adressere Plovene til nærmeste Jernbanestation, da ogsaa Transporten derfra til Prøvestedet er Udvalget, saavelsom Ejeren af Prøvemarken, uvedkommende.
   c. Fabrikanterne besørge selv Mandskab til Plovenes Betjening forud for Prøverne; saa snart disse ere begyndte, maa kun den af Fabrikanten udpegede Mand styre Ploven og køre Hestene, hvorfor hver enkelt Fabrikant opfordres til forud at sikre sig en vel indøvet Plovfører.
   d. Naar flere Plove af samme Konstruktion og Størrelse ere tilstede, bestemme Dommerne, med hvilken af disse Prøven skal foretages.
   e. Maskinudvalget leverer den fornødne Hestekraft til Prøverne; Forspandet tildeles efter Lodtrækning, dog staar det enhver Fabrikant frit for selv at møde med Heste.
   f. Saavel Fabrikanterne og disses Repræsentanter som deres Mandskab maa rette sig efter de Ordensbestemmelser, som Maskinudvalget og Dommerne foreskrive.

8. Den Orden, i hvilken Plovene skulle prøves for Dommerne, fastsættes ved Lodtrækning paa den første Prøvedags Morgen. Ingen Plov maa, uden Dommernes udtrykkelige Tilladelse, borttages fra Prøvestederne, før den hele Prøve med Bedømmelse og Forevisning for Publikum er foregaaet.
9. Plovene skulle være bortskaffede fra Prøvestederne senest 2 Dage efter Prøvens Slutning.
10. Dommerne kunne, hvis de finde Anledning dertil, indstille til Det kgl. danske Landhusholdningsselskab at uddele Medaljer med Diplomer for den eller de bedste Plove.
11. Bedømmelsens Udfald og Dommernes udførlige Beretning vil ved Landhusholdningsselskabets Forsorg snarest muligt blive meddelt i »Tidsskrift for Landøkonomi« og tillige blive bragt særskilt i Handelen.

Prøven vandt livlig Tilslutning saavel fra Forhandlere af originale amerikanske Svingplove som fra danske Fabrikanter og Smede. Som det af nedenstaaende Fortegnelse vil ses, blev der anmeldt 26 amerikanske, 26 efterlavede danske og 10 tyske Plove.

Fortegnelse over de til Prøven anmeldte Plove.

A. Originale amerikanske Svingplove.

I. Amerik. Maskin-Import, Helgolandsgade 1. København. B. for Cokshutts Plow Comp. Brantford, Canada.	Nr. under Prøven	Handels-mærke	Pris for Ploven	Pris for Reservedele
1 Svingplov	1	Canada 97	55,00	
1 Plovkrop	..	..	....	10,00
1 Staalmuldfjæl	..	..	....	17,00
1 Chilled Landside	..	..	....	3.85
1 vendbar Skære	..	..	....	1,50
1 Svingplov	2	Canada 98	60,00	
1 Plovkrop	..	..	....	18,00
1 Chilled Landside	..	..	....	4,00
1 vendbar Skære	..	..	....	1,65

II. W. Langreuters Eftfl.,

Reventlowsgade 16. Kbhvn. B.

for The Oliver Chilled Plow Works, South Bend, Indiana, U. S. A.	Nr. under Prøven	Handels-mærke	Pris for Ploven	Pris for Reservedele
1 Svingplov til 1 Hest	3	Oliver Nr. 10	40,00	
1 Muldfjæl	..	..	....	9,00
1 Landside	..	..	....	3,00
1 Forstilling	..	..	....	2,50
1 Skære	..	..	....	2,25
1 Svingplov	4	Oliver Nr. 97	52,00	
1 Staalmuldfjæl	..	..	....	15,00
1 Landside	..	..	....	3,50
1 Skære	..	..	....	1,50
1 Spids	..	..	....	1,00
1 Muldfjæl til Forploven	..	..	....	2,00
1 Svingplov	5	Oliver Nr. 98	60,00	
1 do.	6	Oliver Nr. 99	65,00	
1 Muldfjæl til Nr. 98	..	..	....	18,00
1 do. - - 99	..	..	....	20,00
1 Skære	..	..	....	1,75
1 Spids	..	..	....	1,10
1 Landside	..	..	....	4,00
1 Forstilling	..	..	....	2,25
1 Langjern	..	..	....	4,00
1 Muldfjæl til Forploven	..	..	....	2,00
1 Spids - —	..	..	....	1,00

III. Axel Malmqvist,

Industribygningen. Kbhvn. B.

for South Bend, Chilled Plow Comp. South Bend, Ohio.

1 Svingplov med Forplov	7	King	60,00	
uden —	..	..	57,00	
1 vendbar Skære	..	..	....	1,80
1 Vendespids	..	..	....	1,25
1 Muldbryst	..	..	....	1,75
1 Hæl	..	..	....	1,90

IV. Kbmd. Emil Matthissen,
Roskilde.
for Syracuse Chilled Plow Comp., Ohio, ved Kockums Jernværk, Malmø.

	Nr. under Prøven	Handelsmærke	Pris for Ploven	Pris for Reservedele
1 Svingplov	8	Viktoria 31	70,00	
1 Muldfjæl	..	.....	....	20,00
1 Skære af Smedestaal	..	.....	....	3,70
1 Skære af hærdet Støbejern	..	.....	....	1,50
1 Skære af hærdet Støbejern med vendbar Spids	..	.....	....	2,00
1 vendbar Spids	..	.....	....	0,50
1 Landside	..	.....	....	3,50
1 Landslid	..	.....	....	1,50
1 Svingplov	9	Viktoria 32	65,00	
1 Muldfjæl	..	.....	....	20,00
1 Skære af Smedestaal	..	.....	....	3,50
1 Skære af hærdet Støbejern	..	.....	....	1,50
1 Skære af hærdet Støbejern med vendbar Spids	..	.....	....	2,00
1 vendbar Spids	..	.....	....	0,50
1 Landside	..	.....	....	3,25
1 Landslid	..	.....	....	1,50
1 Svingplov	10	Viktoria $31^1/_2$	70,00	
1 do.	11	Viktoria $32^1/_2$	65,00	
1 Muldfjæl	..	.....	....	20,00
1 vendbar Skære	..	.....	....	1,75
1 vendbar Spids	..	.....	....	1,25
1 Landside	..	.....	....	3,50
1 Landslid	..	.....	....	1,50
1 Svingplov	12	Viktoria $33^1/_2$	50,00	
1 Muldfjæl	..	.....	....	16,00
1 vendbar Skære	..	.....	....	1,50
1 vendbar Spids	..	.....	....	1,00
1 Landside	..	.....	....	2,50
1 Landslid	..	.....	....	1,25
Til alle Plovene:				
1 Langjern	..	.....	....	4,50
1 Muldplade til Forploven	..	.....	....	1,50
1 Sulky Plov med Sæde	13	Viktoria H 422 E.	165,00	
1 vendbar Plov	14	Viktoria H 912	75,00	

V. Gross. C. Th. Rom & Co., Axelhus. København B. a. for Gale Manufacturing Comp. Albion, Michigan. U. S. A.	Nr. under Prøven	Handels-mærke	Pris for Ploven	Pris for Reservedele
1 Svingplov	15	Albion H 2	65,00	
1 Muldfjæl	..	.....	....	18,50
1 orig. Staalskære	..	.....	....	8,50
1 dansk do.	..	.....	....	5,00
1 Chilled Skære	..	.....	....	1,50
1 do. med vendbar Spids	..	.....	....	2,25
1 do. med vendbar Spids og Vinge	..	.....	....	3,50
1 Landside af Staal	..	.....	....	5,00
1 Svingplov	16	Albion H 4	63,00	
Reservedele som til H 2.				
1 Svingplov	17	Albion H 24	50,00	
1 Muldfjæl	..	.....	....	16,50
1 dansk Staalskære	..	.....	....	5,00
1 Chilled Skære	..	.....	....	1,50
1 do. med vendbar Spids	..	.....	....	2,00
1 Chilled Landside	..	.....	....	3,00
1 Svingplov	18	Albion A 10	50,00	
1 Muldfjæl	..	.....	....	16,50
1 orig. Staalskære	..	.....	....	6,50
1 Chilled Skære	..	.....	....	1,50
1 Landside af Staal	..	.....	....	3,00
Til alle Plovene:				
1 Skivelangjern 12"	..	.....	....	12,00
1 do. 14"	..	.....	....	14,00
1 alm. Staallangjern	..	.....	....	2,50
1 vendbar Skærespids	..	.....	....	0,50
1 Forplov uden Bøjle	..	.....	....	6,00
1 Muldfjæl til Forploven	..	.....	....	2,00
1 Skærespids til do.	..	.....	....	0,60
b. for Wiard Plow Comp., Batavia N. Y., U. S. A.				
1 Svingplov for 1 Hest	19	Wiard N 74	40,00	
1 Vendeplov til 2 Heste	20	Wiard N 120	70,00	
1 Skære	..	.....	....	3,00
1 Svingplov for 1 Hest	21	Wiard N 21	35,00	
1 Skære	..	.....	....	1,50

VI. Gross. Ole Sørensen & Co.,
Kolding.
for South Bend Chilled Plow Comp., Ind., U. S. A.

	Nr. under Prøven	Handelsmærke	Pris for Ploven	Pris for Reservedele
1 Svingplov	22	N 95		
1 Svingplov	23	N 94	60,00	
1 Svingplov	24	N 94 c	70,00	
1 Muldfjæl	..	..	....	15,00
1 vendbar Skære	..	..	....	1,65
1 vendbar Spids	..	..	...	0,85
1 Landside	..	..	....	3,75
1 Slidsul	..	..	....	1,85
1 Muldplade til Forploven	..	..	....	1,65

B. Efterlavede amerikanske Plove.

VII. Maskinfabriken Allerup
ved Ditlev Petersen, Brobyværk.

1 Svingplov med amk. Muldfjæl	25	Allerup 3	58,00	
med alm. Muldfjæl	..	..	52,00	
1 Svingplov med amk. Muldfjæl	26	Allerup 3 A	56,00	
1 Skære	..	..	....	1,65
1 Spids	..	..	....	1,00
1 Landside	..	..	....	3,25
1 vendbar Hæl	..	..	....	1,35
1 vendbar Forplov	..	..	....	1,50
1 komplet Forplov	..	..	....	3,00
1 Langjern	..	..	....	1,75
1 Svingplov med amk. Muldfjæl	27	Allerup 4	53,00	
med alm. Muldfjæl	..	..	45,00	
1 Skære	..	..	....	1,50
1 Spids	..	..	....	0,90
1 Landside	..	..	....	3,00
1 vendbar Hæl	..	..	....	1,35
1 vendbar Forplov	..	..	....	1,35
1 komplet Forplov	..	..	....	3,00
1 Langjern	..	..	....	1,50
1 Svingplov med alm. Muldfjæl	28	Allerup 5	40,00	
1 Skære	..	..	....	1,35
1 Spids	..	..	....	0,85
1 Landside	..	..	....	2,00
1 vendbar Hæl	..	..	....	1,00

	Nr. under Prøven	Handels-mærke	Pris for Ploven	Pris for Reserve-dele
1 vendbar Forplov	..	.....	....	1,00
1 komplet Forplov	..	.....	....	2,00
1 Langjern	..	.....	....	1,25

VIII. Smed L. Hansen,
Langeskov.

1 Svingplov med amk. Muldfjæl	29	Langeskov N 2	55,00	
med alm. Muldfjæl	..	.....	45,00	
1 Skære	..	.....	....	3,00
1 Landslid	..	.....	....	1,60
1 Svingplov med amk. Muldfjæl	30	Langeskov N 3	50,00	
med alm. Muldfjæl	..	.....	42,00	
1 Skære	..	.....	....	2,85
1 Landslid	..	.....	....	1,45
1 Svingplov med amk. Muldfjæl	31	Langeskov N 4	45,00	
med alm. Muldfjæl	..	.....	38,00	
1 Skære	.	.....	....	2,65
1 Landslid	..	.....	....	1,35
1 Svingplov med amk. Muldfjæl	32	Langeskov N 5	40,00	
med alm. Muldfjæl	..	.....	33,00	
1 Skære	..	.....	....	2,50

IX. Smed I. P. Hansen,
S-Næraa pr. Aarslev.

1 Svingplov	33	Nr. 3 a Flint	52,50	
1 vendbar Skær	..	.....	....	2,00
1 vendbar Spids	..	.....	....	1,25
1 Landside	..	.....	....	3,25
1 Landslid	..	.....	....	0,65
1 Forplov med Laas	..	.....	....	5,50
1 Muldfjæl til Forploven	..	.....	....	1,25

X. Fabrikant A. Jakobsen,
Fraugde pr. Marslev.

1 Svingplov	34	3 A 1900	58,00	
1 Muldfjæl	..	.....	....	15,00
1 Skære	..	.....	....	2,00
1 Spids	..	.....	....	1,25

	Nr. under Prøven	Handelsmærke	Pris for Ploven	Pris for Reservedele
1 Landslid	..	.....	....	1,25
1 Landside	..	.....	....	3,25
1 Svingplov	35	4 A 1900	52,00	
1 Muldfjæl	..	.....	....	14,00
1 Skære	..	.....	....	1,60
1 Spids	..	.....	....	1,00
1 Landslid	..	.....	....	1,00
1 Landside	..	.....	....	2,25
1 Svingplov	36	3 A 1901	55,00	
1 Muldfjæl	..	.....	....	15,00
1 Skære	..	.....	. ..	3,00
1 Landslid	..	.....	....	1,25
1 Landside	..	.....	....	3,25
1 Svingplov	37	4 A 1901	47,00	
1 Muldfjæl	..	.....	....	14,00
1 Skære	..	.....	....	2,75
1 Landslid	..	.....	....	1,00
1 Landside	..	.....	....	2,25
1 Svingplov for 1 Hest	38	5 A 1901	42,00	
1 Skivelangjern for alle Plovene	..	.....	....	7,00

XI. Smed Ole Jakobsen,
Dalby St.

1 Svingplov	39	Nr. 3		
1 Svingplov	40	Nr. 4		

XII. Smed H. J. Lorentsen,
Røile pr. Middelfart.

1 Svingplov til 2 Heste	41	.....	55,00	
1 Svingplov for 1 Hest	42	.....	50,00	
1 Landside	..	.....	....	2,50
1 Staalskære	..	.....	....	3,25
1 vendbar Skære	..	.....	....	1,50
1 vendbar Spids	..	.....	....	1,25
1 Hæleslidstykke	..	.....	....	1,00

XIII. Smed Herman Nielsen, Tved pr. Svendborg.	Nr. under Prøven	Handelsmærke	Pris for Ploven	Pris for Reservedele
1 Svingplov	43	Tvedplov Nr. 4	37,00	
1 Skære	..	.....	....	2,50
1 Landslid	..	.....	....	1,00
1 Hæl	..	.....	....	0,50
1 Muldfjæl til Forploven	..	.....	....	1,10
1 Svingplov	44	Tvedplov Nr. 5	32,00	
1 Skære	..	.....	....	2,40
1 Landslid	..	.....	....	1,00
1 Hæl	..	.....	....	0,50
1 Muldfjæl til Forploven	..	.....	....	1,00
XIV. Smed N. Nielsen, Brønderslev.				
1 Svingplov	45	Brønderslevplov	55,00	
1 Muldfjæl	..	.....	....	8,00
1 Skære	..	.....	....	3,50
1 Langiern	..	.....	....	2,00
1 Forplov	..	.....	....	3,00
1 Hjul	..	.....	....	3,00
1 Landside	..	.....	....	1,50
XV. Maskinbgr. R. Pedersen, Birkum pr. Højby.				
1 Svingplov	46	Birkum Nr. 3	55,00	
1 Muldfjæl »Diamant«	..	.....	....	11,00
1 Staalskære	..	.....	....	2,85
1 vendbar Staalskære	..	.....	....	2,00
1 vendbar Spids	..	.....	....	1,25
1 vendbar Landslid	..	.....	....	0,50
1 Forplov	..	.....	....	3,50
1 Landside	..	.....	....	3,25
XVI. Fabr. C. M. Rasmussen, Sanderum pr. Odense.				
1 Svingplov med vendbare Sliddele og amerik. Muldfjæl	47	Sanderum Nr. 2	56,00	
med alm. Muldfjæl	..	.....	51,00	
1 amerik. Underplov	..	.....	....	33,00
1 alm. Underplov	..	.....	....	28,00

	Nr. under Prøven	Handelsmærke	Pris for Ploven	Pris for Reservedele
1 Skære	..	..	....	1,95
1 Spids	..	..	....	1,20
1 Landside	..	..	....	3,20
1 Landslid	..	..	....	0,70
1 Støttehjul	..	..	....	3,00
1 Forplov	..	..	....	3,25
1 Muldfjæl til Forploven	..	..	....	1,20
1 Langjern	..	..	....	1,85
1 Svingplov med amk. Muldfjæl	48	Sanderum Nr. 3	50,00	
med alm. Muldfjæl	..	..	45,00	
1 amk. Muldfjæl	..	..	....	15,00
1 alm. Muldfjæl	..	..	....	10,00
1 Skære	..	..	....	3,00

XVII. Smed L. P. Rasmussen,
Hjallese.

1 Svingplov med amk. Muldfjæl	49	Hjallese	56,00	
med alm. Muldfjæl	..	..	51,00	
1 Svingplov med Rister	50			
1 Underplov med amerik. Muldfjæl	..	..	....	33,00
1 Underplov med almindelig Muldfjæl	..	..	....	28,00
1 amk. Muldfjæl	..	..	....	15,00
1 alm. Muldfjæl	..	..	....	10,00
1 Skære	..	..	....	3,00
1 Forplov	..	..	....	3,25
1 Landside	..	..	....	3,20
1 Landslid	..	..	....	0,70
1 Støttehjul	..	..	....	3,00
1 Langjern	..	..	....	1,85

C. Tyske Plove.

Gross. Ole Sørensen & Co.,
Kolding.
for Rud. Sack, Leipzig-Plagwitz.

1 Svingplov	51	S. P. 10	55,00	
1 Muldplade	..	..	....	6,00

	Nr. under Prøven	Handelsmærke	Pris for Ploven	Pris for Reservedele
1 Skære	..	.....	....	1,90
1 Landside	..	.....	....	1,10
1 Svingplov	52	S. P. 7	45,00	
1 Muldplade	..	.....	....	4,50
1 Skære	..	.....	....	1,90
1 Landside	..	.....	....	1,10
1 Universalplov	53	D 7 M N	65,00	
1 Muldplade	..	.....	....	6,00
1 Skære	..	.....	....	1,90
1 Landside	..	.....	....	1,10
1 Universalplov	54	D. 8 S. N.	70,00	
1 Muldplade	..	.....	....	7,50
1 Skære	..	.....	....	2,10
1 Landside	..	.....	....	1.30
Til alle Plovene 1 Langjern	..	.....	....	2,00
1 dansk Svingplov med Rud. Sacks Plovlegeme Z. F. N.	55	.....	45,00	
1 Plovlegeme Z. F. N. som kan sættes paa en alm. Plov	..	.....	....	23.00
1 Skære	..	.....	....	1,90
1 Landside	..	.....	....	1,60
1 Saal	..	.....	....	0,75
1 Muldplade	..	.....	....	6,00
Støbegodset	..	.....	....	11,00
1 dansk Svingplov til 1 Hest med Rud. Sacks Plovlegeme E 6	56	.....	35,00	
1 Plovlegeme E 6	..	.....	....	16,00
1 Skære	..	.....	....	1,60
1 Landside	..	.....	....	1,00
1 Muldplade	..	.....	....	2,75
Støbegodset	..	.....	....	8,00

Axel Malmqvist,
Industribygningen. Kbhvn. B.
for A/S. H. F. Eckert, Berlin.

1 Svingplov	57	S. R. 4.	32,00	
1 Muldfjæl	..	.....	....	3,05
1 Svingplov	58	S. R. V. 4.	32,00	
1 Muldfjæl	..	.....	....	3,85

	Nr. under Prøven	Handelsmærke	Pris for Ploven	Pris for Reservedele
1 Svingplov	59	S. R. 3.	34,00	
1 Muldfjæl	..	..	....	3,60
1 Svingplov	60	S. R. V. 3.	34,00	
1 Muldfjæl	..	..	....	4,50
Til alle Plovene:				
1 Skære	..	..	....	2,20
1 Landside	..	..	....	2,00

Senere anmeldt:

Brødrene Bendix,
Vestergade 10. København K.
for Bissell Chilled Plow-Works,
South Bend, Indiana U. S. A.

1 Svingplov	..	Bissell 107	57,00	
1 Svingplov	..	Bissell 108	60,00	

Den 25de September bleve alle Anmelderne af Plove averterede om, at Plovprøven vilde blive paabegyndt Tirsdag den 6te Oktober paa Egeskov ved Kværndrup St., og at der vilde blive givet Fabrikanterne Lejlighed til, Dagen forud, at indstille deres Plove i samme Stubmark, hvor Hovedprøven skulde foretages.

Dommerkomiteen, der i Mellemtiden havde suppleret sig med Hr. Vejassistent Th. Hjorth, Hobro, samledes den 5te om Eftermiddagen, for i et Møde samme Aften at drøfte de nærmere Enkeltheder for Prøvens Udførelse.

Man besluttede at betragte Prøven ved Stubpløjningen (i Hvedestub) som Hovedprøven og der at foretage en Arbejdsprøve i 6 Tom. og i 8 Tom.s Dybde samt en Kraftprøve ligeledes i 6 og 8 Tom.s Dybde, men tillige foretage en Arbejdsprøve i Grønjord i 7 Tom.s Dybde, dog kun med de Plove, der havde udført et tilfredsstillende Arbejde ved Stubpløjningen.

Da man, hvis ellers Vejrliget vilde føje sig nogenlunde gunstigt, vilde forsøge at gøre Prøven færdig i 4—5 Dage, ansatte man Lørdag den 10de som Demonstrationsdag og lod Dagbladene — gennem Ritz. Bur. — tilflyde en Meddelelse om, at de prøvede Plove vilde blive forevist i Arbejde for et besøgende Publikum denne Dag om Eftermiddagen Kl. 1—5.

At prøve alle de anmeldte Plove kunde der slet ikke være Tale om; af Hensyn til de forhaanden værende knappe Pengemidler var man nødt til at foretage en stærk Reduktion i Plovenes Antal, for overhovedet at kunde faa Prøven gennemført, og da tilmed Vejrliget tegnede sig i højeste Grad ugunstig for en Plovprøve, besluttede man at rette en indtrængende Opfordring til Fabrikanterne om selv at foretage en saadan Reduktion og kun lade en enkelt eller højst 2 Plove af hvert Fabrikat gaa i Prøven. Dommerudvalgets Formand, Hr. Gaardfæster Laub, sammenkaldte derfor næste Morgen, før man tog ud i Marken, alle Fabrikanterne for at forhandle med dem herom, og efter nogen Forhandling enedes man om at nøjes med at prøve 25 Plove, nemlig de Plove, der i den foranførte Fortegnelse have Numrene 1, 5, 7, 11, 12, 15, 16, 23, 26, 28, 29, 32, 33, 36, 38, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 53, 55 og Bissell 108.

Der var i dette Efteraar, særlig de første Dage i Oktober, falden usædvanlig megen Regn, den 5te om Eftermiddagen og hele Natten til den 6te regnede det saa vedholdende og stærkt, at det, da man Tirsdag Morgen tog ud for at paabegynde Plovprøven, viste sig aldeles ugørligt at pløje paa Stubmarken. Man vilde da forsøge at gennemføre en Prøve paa Grønjorden, idet man nærede et svagt Haab om, at Vejret muligt imidlertid kunde bedre sig; men neppe havde man med stort Besvær faaet en halv Snes Plove transporteret ud af den stærkt opblødte Stubmar.: og begyndt Arbejdet paa Grønjorden, før det atter tog fat at regne og med en Voldsomhed, der umuliggjorde alt Arbejde i Marken.

Arbejdet maatte derfor afbrydes, og da man, nu da

Jorden var saa stærkt vanddrukken, maatte anse det for haabløst at vente, at man kunde komme til at pløje de første 3—4 Dage, selv om det ophørte at regne, var det en given Sag, at hele Prøven maatte indstilles. Man enedes saa med Fabrikanterne om at udsætte Prøven i 8 Dage og forsøge at genoptage den Mandag den 12te Oktober.

Disse 8 Dage gav imidlertid ingen Vejrforandring til det bedre, og den 10de Oktober afholdt Maskinudvalget et Møde i København for at tage under Overvejelse, hvad der var at gøre under disse exceptionelle Forhold. Helt at opgive Prøven for i Aar var en betænkelig Sag, da de store Omkostninger Forberedelserne til og Paabegyndelsen af en saadan større Prøve medførte, saavel for Maskinudvalget som for Fabrikanterne (og som for Maskinudvalgets Vedkommende beløber sig til over Halvdelen af, hvad hele Prøven vilde koste) i saa Fald vilde være spildte, men da Vejret vedvarende var regnfuldt, Jorden meget vanddrukken og Udsigterne til at faa godt Pløjevejr blev mindre jo længere man kom ud paa Efteraaret, blev man alligevel enige om, at det vilde være det rigtigste under de forhaanden værende Forhold helt at opgive Prøven for i Aar. Som Vejret og Udsigterne for den nærmeste Fremtid var, havde man mest Udsigt til atter at komme til at afbryde Prøven, eller udføre et mindre godt og forsvarligt Pløjearbejde, og intet af dette turde man udsætte sig for.

Der blev derfor samme Eftermiddag givet alle Fabrikanterne telegrafisk eller telefonisk Meddelelse om at Prøven var opgivet, og at Maskinudvalget vilde afholde alle Udgifter ved Plovenes Tilbagesendelse.

Det usædvanligt regnfulde Efteraar har saaledes ogsaa grebet forstyrrende ind i Maskinudvalgets Arbejder, og det var saa meget mere beklageligt at denne Prøve maatte opgives, som der virkelig er Trang for en saadan Prøve, hvad det store Antal anmeldte Plove giver et Vidnesbyrd om. Særlig for vore hjemlige Plovfabrikanter vilde Prøven have betydelig Interesse, og forhaabentlig vil det lykkes kommende Efteraar at faa den gennemført.

De amerikanske Svingploves Vedligeholdelse.

Ved *Emil Jørgensen.*

I det forberedende Møde, som Dommerkomiteen for Plovprøven paa Fyen 1903 afholdt den 6. Juli, besluttede man at anmode Maskinudvalget om at udsende nogle Spørgeskemaer til bekendte Landmænd rundt om i Landet, for at søge samlet noget Materiale, der kunde bidrage til at give Oplysning om de amerikanske Svingploves Udbredelse i Almindelighed, og ganske særlig søge at faa nogle Tal for Omkostningerne ved disse Ploves Vedligeholdelse, et Spørgsmaal, som man ikke kan faa belyst ved en kortvarig Plovprøve.

Den 3. August udsendtes 150 Spørgeskemaer med nedenstaaende 11 Spørgsmaal:

1. Hvilke amerikanske Plove ere mest udbredte i Deres Egn?
2. Hvilke Plove bruger De? hvor mange? originale amerikanske? efterlavede?
3. Under hvilke Forhold bruger De Ploven? uden noget Langjern? med Knivlangjern? med Skivelangjern? med Forplov?
4. Hvor dybt pløjer De og hvorledes er Jordens Beskaffenhed?
5. Hvor mange Tdr. Land pløjer De med 1 amerikansk Plov om Aaret?

6. Hvad koster 1 Plov at vedligeholde med Skære- og Langjern i 1 Aar?
7. Kan De opgive, hvor mange Tdr. Land der kan pløjes med: 1 Skærespids, 1 Skære, 1 løst Bryststykke, 1 Muldplade, før disse Sliddele skulde fornyes? Har De haft andre væsentlige Reparationer?
8. Mener De, at de amerikanske Plove ere dyrere eller billigere i Vedligeholdelse end de danske eller tyske Plove?
9. Er De fuldt ud tilfreds med den amerikanske Plov og dens Arbejde, eller har De bemærket nogle Ulemper under Brugen ved de vendbare Sliddele, ved Plovens Gang, Vending og Slipning naar den bliver slidt? Forekommer det Dem at Ploven bliver tungere, naar den bliver noget slidt?
10. Hvilken Plov (af de amerikanske og tyske) anser De i det hele for at udrette det bedste Arbejde?
11. Hvis Maskinudvalget skulde finde Anledning til at foretage nogle Prøver med slidte Plove, vil man da eventuelt kunde laane en Plov hos Dem? Udvalget afholder Omkostningerne ved Transporten frem og tilbage, og Prøven vil i saa Tilfælde finde Sted nogle Dage i første Halvdel af Oktober.

Af disse 150 Skemaer indkom i Løbet af August og September 97, hvoraf ca. 30 vare temmelig ufuldstændig besvarede, saa der bliver kun ca. 60 Skemaer med nogenlunde udtømmende Oplysninger.

Svarene paa de stillede Spørgsmaal ere ret forskellige, og navnlig ere Svarene paa Spørgsmaalet om Omkostningerne ved Plovens Vedligeholdelse meget forskellige, og svinger mellem meget vide Ydergrænser. Dette har sin naturlige Forklaring deri, at Sliddet paa Plovens Arbejdsdele er yderst forskellig efter Jordens Beskaffenhed og navnlig eftersom Jorden er mere eller mindre tør og haard, naar der pløjes. Mange Landmænd have ogsaa helt undladt at give Svar paa disse Spørgsmaal, idet de gøre gældende, at Sliddet paa samme Slags Plove er

saa forskellig fra Tid til anden, at de ikke mene Oplysninger herom kan have nogen Værdi. Det maa dog meget beklages, at saa mange af Skemaerne af denne Grund ikke give Svar paa de Spørgsmaal, som i Virkeligheden er Hovedspørgsmaalet, og hvorom de andre Spørgsmaal egentlig dreje sig og skulde tjene til at oplyse; thi vel var det at vente, at de Tal, man kunde faa opgivet for Plovens Vedligeholdelse pr. Aar eller pr. Td. Land, maatte blive meget forskellige, men ved at sammenholde mange saadanne Tal for samme Art Plove, og under behørigt Hensyn til Jordens Beskaffenhed, vilde man dog ventelig kunde finde et almindeligt Udtryk for, hvor meget de amerikanske Plove koste at vedligeholde i Forhold til vore danske Plove, og — hvad der var det væsentligste — om der var nogen Forskel i Vedligeholdelsesomkostningerne ved de forskellige Fabrikater af amerikanske Plove.

Der er dog, som nævnt, indkommet ca. 60 ret fyldige Besvarelser, men da de opgivne Tal ere saa forskellige, vilde det have været meget ønskeligt, om der havde været mange flere.

De allerfleste Besvarelser dreje sig om Oliverploven, denne Plov synes at være den mest udbredte af alle amerikanske Plove. Af de 97 Landmænd, der have indsendt Besvarelser, have:

50 Oliverploven alene,
10 Oliverploven sammen med andre Plove,
11 Albionploven alene,
4 Albionploven sammen med andre Plove,
5 Bisselploven alene,
7 Bisselploven sammen med andre Plove,
5 Fraugdeploven alene,
5 Fraugdeploven sammen med andre Plove,
1 Victoriaploven alene,
1 Victoriaploven sammen med andre Plove,
1 Imperialploven alene,
2 Canadaploven sammen med andre Plove og
2 South Bend uden nærmere Betegnelse.

Paa Spørgsmaalet: »Hvilken Plov er mest udbredt i Deres Egn«, faar man i de allerfleste Tilfælde Svaret: Oliverploven, derefter kommer Albion og Bissel. Paa Fyen og i Østjylland har Fraugdeploven en Del Udbredelse og paa Lolland-Falster Rud. Sacks en- og tofurede Plove samt Rud. Sacks Underplov paa et dansk Plovstel.

Det synes at være meget almindeligt at pløje med de amerikanske Plove uden noget Langjern; nogle bruger Forploven under alle Forhold, de fleste sætte dog kun Forploven paa, naar der pløjes Grønjord, Roejord og naar Stubben er lang. Skivelangjern bruges kun af faa, og da kun til Albion og Fraugde, enkelte have helt erstattet Forploven med Skivelangjern og udtale sig anerkendende om dette. En enkelt Landmand udtaler sig stærkt imod at bruge Ploven uden Langjern, han finder det unaturligt at bruge Ploven paa den Maade.

Paa Spørgsmaalet: »Hvor mange Tdr. Land pløjes med en amerikansk Plov aarlig«, lyder Svaret fra de mindre Gaarde i Reglen 30—40 Tdr. Land og for de større Gaarde 40—50 Tdr. Land, d. v. s. man bruger Ploven til al Slags Pløjning, dog er der enkelte Landmænd, der have baade amerikanske Plove og tyske Rud. Sacks Plove, som saa bruge de amerikanske til Brakjord og Stubpløjning, og de tyske til Grønjordspløjning.

Paa Spørgsmaalet: »Hvad koster en Plov at vedligeholde med Skære- og Langjern i et Aar«, lyder Svaret højst forskellig, og de opgivne Tal bevæge sig mellem meget vide Grænser, fra 3.25 Kr. til 17.00 Kr. pr. Plov. Den Indflydelse Jordens Beskaffenhed har paa Plovdelenes Slid, om Lerjord slider mere end Sandjord eller omvendt, lader sig ikke udlede af de indkomne Besvarelser, dertil ere de for faa og for uensartede, de gaa fra den ene Yderlighed til den anden, og mange af Oplysningerne synes noget svævende. Man kan kun se, at paa de mindre Gaarde ere Vedligeholdelsesomkostningerne gennemgaaende mindre end paa de større Gaarde, hvad der jo falder sammen med, at den enkelte Plov som Regel

bruges mere paa de større Gaarde end paa de mindre. Paa de mindre Gaarde kan Udgiften nærmest sættes til 6—8 Kr. pr. Plov, paa de større Gaarde til 10—12 Kr. Fra flere mindre Gaarde opgives 2—3 Spidser og 1 Skære aarligt, altsaa 5—6 Kr.

Enkelte Landmænd have bilagt de givne Oplysninger om Vedligeholdelsesudgifterne med de originale Smederegninger (eller Afskriften deraf), der give disse Oplysninger en forøget Værdi; nogle af disse skulle anføres her, som f. Eks.:

Paa en større Gaard paa Lolland (lermuldet Jord) med 10 Oliverplove, hvormed der gennemsnitlig pløjes 400 Tdr. Land, altsaa 40 Tdr. Land med hver Plov aarlig, har alle Vedligeholdelsesudgifterne i de sidste 4 Aar beløbet sig til 710.50 Kr., altsaa 17.76 Kr. pr. Plov aarlig. Hertil bemærker dog Indsenderen, at en Del af Gaardens Areal er træbevokset, saa der, foranlediget af Trærødderne, gaa særlig mange Spidser i Løbet.

Vedkommende Indsender meddeler dertil i en Randbemærkning, at man der paa Gaarden ved at køre rundt paa en Mark paa 50 Tdr. Land og ved at pløje 5—6" dybt med de 10 Oliverplove har pløjet de 50 Tdr. Land paa $2^1/_2$ Dag, eller nøjagtig 2 Tdr. Land daglig pr. Plov.

Paa en Gaard med 5 Oliverplove, lermuldet Jord med Lerunderlag, er der i Aaret 1902 indkøbt Skærer og Spidser for 35 Kr., altsaa 7 Kr. pr. Plov.

Paa en Gaard med 8 Oliverplove, meget forskellig Jordsmon, er i 1902 anskaffet Reservedele for ialt 113.25 Kr., altsaa 14.15 Kr. pr. Plov. Indsenderen gør dog opmærksom paa, at det ikke kan opgives, hvor mange Reservedele der vare i Behold ved Aarets Begyndelse og Afslutning.

Fra en Gaard med 1 Oliverplov og 4 hjemmelavede Svingplove, meget forskelligt Jordsmon, meddeles, at den ene Oliverplov har kostet 23.85 Kr. i Vedligeholdelse fra $^{24}/_6$ 1899 til August 1903, altsaa ca. 6 Kr. aarlig.

En Gaard med 6 Oliverplove og 1 Fraugdeplov, meget forskellig Jord, fra stivt Ler til rent Sand, har

Akkord med Smeden om at vedligeholde Plovene for 8.66 Kr. pr. Plov aarlig (rimeligvis er her Muldfjæl undtagne).

En Gaard med 7 Albionplove har i 5 Aar til alle Reparationer og Fornyelser brugt 453.71 Kr. til alle 7 Plove, altsaa ca. 13 Kr. pr. Plov aarlig. Der opgives 9.50 Kr. pr. Plov om Aaret for Vedligeholdelse af Skære og Langjern.

Paa en Gaard med 1 Bisselplov, stærk Lerjord, har Plovens Vedligeholdelse sidste Aar kostet 10.40 Kr.

Baa en Gaard med 2 Oliverplove og 2 hjemmelavede Plove, god lermuldet Jord, ere Vedligeholdelsesudgifterne for Oliverploven opgivet til 20 Øre pr. Td. Land; der angives samtidigt, at der med hver Plov er pløjet 60 Tdr. Land om Aaret, altsaa 12 Kr. pr. Plov om Aaret i Vedligeholdelse.

Til Sammenligning hermed tjener, at fra en større Gaard opgives det, at de gamle Jernsvingplove kostede ca. 12 Kr. om Aaret i Vedligeholdelse (i et enkelt tørt Aar 15 Kr.), og at Plovfabrikant A. Jakobsen, Fraugde, meddeler, at han har Akkord med flere større Gaarde paa Fyen til 6 Kr. pr. Plov om Aaret, naar han maa bruge sine vendbare Sliddele, og 10 Kr. pr. Plov uden disse (Muldfjæl beregnes ekstra).

Hvad de forskellige Slags Plove angaa, da synes Fraugdeploven at være den billigste i Vedligeholdelse, derefter kommer Oliver og Bissel, dyrest ere Albionplovene.

Fra en større Gaard i Grenaaegnen opgives saaledes 12 Kr. aarlig for de danske Svingplove, 15—16 Kr. for Oliver og 21—22 Kr. for Albion.

Fra paafaldende mange Brugere af Oliverplovene klages der over, at disse Plove ere blevne meget dyrere i Vedligeholdelse i de senere Aar end de have været tidligere, idet Skærespidserne synes at være af daarligere Materiale end tidligere, de passe ikke saa godt som tidligere og knække hyppigere. Generalagenten for disse Plove, W. Langreuters Eftf. i Kjøbenhavn, for hvem man

har forelagt Sagen, paastaar meget bestemt, at Forklaringen hertil er den, at der i de senere Aar af et enkelt dansk Firma er solgt en Mængde danske Efterligninger af Skærespidsen til Landsbysmede Landet over, men af et tarveligere Materiale end de originale amerikanske, som udelukkende føres af Generalagenten for Ploven.

Materialet i Bisselploven regnes, efter de foreliggende Udtalelser at dømme, at være noget blødere end i Oliverploven, særlig Landsiden og det løse Bryststykke.

For at supplere det foregaaende Spørgsmaal, har man rettet det Spørgsmaal til Brugerne af Plovene: »Kan De opgive, hvor mange Tdr. Land der kan pløjes med en Skærespids, et Skære, et løst Bryststykke og en Muldplade, før disse Sliddele skulle fornyes.« Svarene herpaa ere naturligvis højst forskellige. 15—20 Tdr. Land for en Skærespids, naar ikke særlige Uheld indtræffe, og 20—25 Tdr. Land med et Skære synes at være det almindelige, dog opgive enkelte indtil 30 Tdr. Land med en Spids og 50 Tdr. Land med et Skære. Paa den anden Side kan der, naar særlige Uheld træde til, særlig for Oliverploven, knække 2—3 Spidser paa 1 Time.

En Landside menes at kunne holde til 150—200 Tdr. Land og en Muldplade til 400—500 Tdr. Land. Paa mange, selv større Gaarde, har man brugt Plovene i 6 Aar uden at Muldfjælen trænger til Fornyelse. Fabrikant Jakobsen, Fraugde, regner 400 Tdr. Land for en af sine originale amerikanske Muldfjæle og 300 Tdr. Land for en efterlavet.

Af andre væsentlige Reparationer, foruden de førnævnte, bemærke flere Indsendere, at Fortøjet paa de amerikanske Plove slides forholdsvis hurtigt.

De fleste Indsendere udtale som deres Mening, at de amerikanske Plove i det Hele ere billigere at vedligeholde end de danske og tyske Plove. Nogle mene dog, at de ere dyrere, og de Opgivelser, der ere dokumenterede ved Smederegningerne, tyde egentlig ikke paa, at de amerikanske Plove ere saa meget billigere at vedlige-

holde, som man, naar man ikke fører nøjagtigt Regnskab herover, er tilbøjelig til at antage.

Spørgsmaalet om man er fuldt ud tilfreds med den amerikanske Plov og dens Arbejde eller om man havde bemærket Ulemper under Brugen, har givet flere Indsendere Anledning til forskellige Bemærkninger.

Hvad først Plovens Arbejde angaar, da ere vel de fleste enige om, at Arbejdet er smukt og godt, langt bedre end de danske Svingploves Arbejde, men enkelte mene dog, at de amerikanske Plove vende Jorden for stærkt og »klasker« den for stærkt sammen, og foretrækker af den Grund de tyske Rud. Sacks Plove. En enkelt Indsender skriver saaledes, at Rud. Sacks Plov (som Svingplov, altsaa en Rud. Sacks Underplov paa en almindelig Plovaas) er langt nemmere og behageligere at arbejde med og udfører det bedste Arbejde ved at løfte Furen højere op end Oliverploven.

Af Ulemper nævnes, at Agerryggene blive for høje og Agerrenene for brede samt at Støttehjulet er i Vejen ved Afpløjningen, saa man ikke faar den smukke Afpløjning, som man er vant til med de danske Svingplove. Endvidere, at man i Agre, hvor man kører igennem forskellige Slags Jord, har vanskeligt ved at holde ens Dybde. For Oliverplovens Vedkommende klages der meget hyppigt over, at Ploven snart bliver »ledeløs«, løs i alle Sammenføjninger, og at Fjedren, der holder Skærespidsen slappes, saa Spidsen tabes. De vendbare Skærer og Skærespidser skulle vendes hyppigt, ellers faar Ploven en skæv og urolig Gang. Om Ploven bliver tungere, naar Skæret og Spidserne blive slidte, ere Meningerne ligelige fordelte for og imod.

Paa det sidste Spørgsmaal, der er fremsat: »Hvilken Plov anser De for den bedste«, falde Besvarelserne hovedsagelig ud til Fordel for Oliverploven, hvad der har sin naturlige Grund deri, at de fleste af Indsenderne ere Brugere af Oliverploven. De, der have Bissel eller Victoriaploven, anbefale disse, og hvor man har baade Oliver- og Albionploven, og altsaa paa Stedet kan drage

Sammenligninger, ere Meningerne om disse Plove omtrent ligelig fordelte; nogle anbefale Oliver, andre Albion, dog synes Albion her at have et lille Flertal for sig.

I det Hele taget er man gennemgaaende godt tilfreds med de amerikanske Plove (og Fraugdeploven), men saa godt som alle Steder hvor man, foruden de amerikanske, tillige har de tyske Rud. Sacks en- og tofurede Plove, er man enig om, at disse Plove i flere Retninger have Fortrinet for de amerikanske, t. Eks. til Grønjordspløjning; særlig paa Lolland-Falster synes disse Plove at være meget udbredte — og navnlig er Rud. Sacks Underplov paa et almindeligt Plovstel meget yndet her.

De indkomne Besvarelser af Spørgeskemaerne have vel givet mange gode Oplysninger, hvoraf der kan udledes Et og Andet af Interesse, men det kunde være meget ønskeligt at have et betydeligt større Talmateriale til Raadighed. Maskinudvalget vil derfor meget gerne vedblivende modtage Oplysninger i denne Retning, og tillader sig at anmode Landmænd, der læse dette, om ved Tid og Lejlighed at give en Besvarelse af de her berørte Spørgsmaal og indsende dem under Adresse: Hr. Inspektør Emil Jørgensen, Lyngby.

Prøve med Mejeapparater til Slaamaskiner.

Af Maskinudvalget ved *Emil Jørgensen.*

De amerikanske Høstmaskiner ere i de senere Aar byggede saaledes, at de ogsaa under vore Forhold kunne udføre et i alle Maader smukt og solidt Arbejde og være Landmændene en værdifuld Hjælp i den travle Høsttid, og have derfor ogsaa ret hurtigt og i større Mængder fundet Indpas herhjemme, selv i de mindre Jordbrug, paa Bøndergaarde.

Den høje Pris paa disse Maskiner har imidlertid paa de mindre Gaarde fremkaldt Ønsket om at kunne faa en Maskine, der baade kunde benyttes til at slaa Græs og til at høste Korn med, og altsaa være billigere i Indkøb end to selvstændige Maskiner, en Slaamaskine og en Mejemaskine.

De ældre kombinerede Meje- og Slaamaskiner — 2-hjulede Mejemaskiner, hvor Mejebordet var til at tage af, naar man vilde benytte Maskinen til Slaaning — have ikke været set herhjemme i den sidste Snes Aar, og de kombinerede Slaa- og Mejemaskiner til Haandaflægning kræve 2 Mands Betjening, ligesom de — hvad mange Landmænd regne for en Ulempe — lægge Kornet af i det Skaar som mejes, saa Kornet skal bindes op umiddelbart efter Maskinen eller paa anden Maade føres ud til Siden, for at Maskinen kan komme frem næste Gang.

I de sidste 2—3 Aar er der fremkommet flere forskellige Konstruktioner af selvaflæggende Mejeapparater til Anbringelse paa en Slaamaskine, og disse have været omtalte en Del i Dagspressen. En af Opfinderne af et saadant Mejeapparat, Niels Møller i Vendsyssel, har solgt sit Patent til Overretssagfører J. K. Larsen, Rottrup. Hr. Larsen anmodede Det kgl. danske Landhusholdningsselskab om at faa Apparatet prøvet af Selskabets Maskinudvalg, og da saadanne Apparater kunne tænkes at have økonomisk Betydning for de mindre Jordbrug, har Maskinudvalget, skønt de til Udvalgets Raadighed staaende Pengemidler ere meget knappe i Aar, dog ment det rigtigt at underkaste disse Apparater en Undersøgelse og en foreløbig Prøve for at se, i hvor høj Grad de svarede til de Anbefalinger hvormed Fabrikanterne udsendte Apparaterne, og for tillige at undersøge, om der mulig kunde være Anledning til ad Aare at indbyde til en officiel Konkurrenceprøve med saadanne Apparater. Endydermere kunde det have sin Interesse at undersøge, om ikke saadanne Apparater, anbragte paa en Slaamaskine, kunde gøre Nytte i Lejesæd, som i det Hele under Forhold hvor Selvaflæggerne have vanskeligt ved at gøre Arbejdet godt nok.

Man kan vel i Lejesæd bruge det almindelige lille Mejebord til Slaamaskinen, men det afskaarne Korn lægges da op imod det staaende Korn, og der fordres meget Mandskab til at samle det op og binde det.

Nu paa dette Tidspunkt at indbyde til en almindelig Konkurrenceprøve, mente man ikke var rigtigt, da, saa vidt man kan skønne, mange af de Apparater, der ere fremkomne, gør Indtryk af endnu at være i Eksperimentstadiet, og de knappe Pengemidler tillade ikke Udvalget at foretage kostbare og tidsspildende Eksperimentprøver, hvorfor man besluttede at foretage nogle foreløbige Prøver, og foruden Apparatet fra Niels Møller, som var forlangt prøvet, at medtage et Par andre Maskiner til Sammenligning.

Maskinudvalget valgte da at gøre Prøve med følgende 4 Apparater:

1. Et Apparat, konstrueret af Niels Møller, forlangt prøvet af Overretssagfører J. K. Larsen, Rottrup.
2. Et Apparat, fabrikeret af Maskinfabrikant Rasmussen, Stenstrup paa Fyen.
3. Et Apparat fra Fabrikant Thestrup, Borris.
4. Et Apparat fra Grosserer W. Langreuters Eftf., Kjøbenhavn.

Hr. Gaardfæster Laub havde velvilligt lovet, at Prøverne maatte foretages paa Sludegaard, og efter forudgaaende Korrespondance bleve Fabrikanterne telegrafisk underrettede om, at Prøven kunde foretages den 4. August.

Prøven skulde foretages af d'Hrr. Gaardfæster Laub, Sludegaard, Statskonsulent Birk, Holte, og Inspektør Emil Jørgensen, Lyngby. — Statskonsulent Birk var imidlertid paa dette Tidspunkt syg og sengeliggende og kunde ikke møde.

Af de 4 Apparater mødte den 4. August kun de 2, nemlig et fra Fabrikant Thestrup, Borris, og et fra Gross. W. Langreuters Eftf., Kjøbenhavn.

Fabrikant Rasmussen, Stenstrup, havde meldt Forfald paa Grund af Sygdom og Overretssagfører Larsen, Rottrup, lod sig forlyde med, at indeværende Aars Høst var slaaet saa stærkt ned, at Mejeapparatet næppe kunde gøre Fyldest.

De 2 Apparater, der vare mødte til Prøven, ere ret forskellige i Konstruktion og Arbejdsmaade.

Fabrikant Thestrups Apparat er selvaflæggende og lægger Neget af bag ved Maskinen i Skaaret. Mejebordet er et »Tremmebord« af 20" lange og $^5/_{16}$" tykke Staalstænger, hvorpaa det afskaarne Korn samles. Bordet er fastgjort direkte paa Slaamaskinens Fingerbjælke ved et Par gaffelformede Overfald, se Fig. 1.

Aflægningen sker derved, at Neget, naar det har naaet en vis Vægt, trykker Bordet ned, Neget glider bagud og bliver liggende i Skaaret. Akslen, hvorom Bordet drejer sig, er sat i Forbindelse med en særegen formet

Vinkelvægtstang, hvis lange Arm bærer 2 Lodder som Kontravægt, der trækker Bordet op igen i sin skraa Stilling til ny Ansamling af Neg. Ved at flytte Kontravægtlodderne paa Vægtstangens Arm kan Negenes Størrelse reguleres indenfor en vis Grænse.

For at Bordet, efter Aflægningen af et Neg, hurtigt kan trækkes op igen, er Vægtstangsarmen forsynet med en flad Fjeder, der, idet Bordet gaar ned og Vægtstangsarmen op, slaar imod Slaamaskinens Hovedaksel og ved

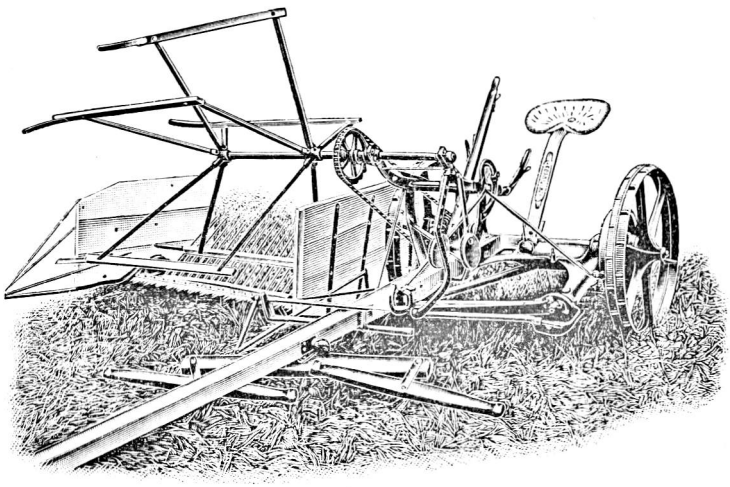

Fig. 1.

sit Anslag giver Vægtstangsarmen en hurtig tilbagegaaende Bevægelse.

En 5-vinget Haspe eller Vinde tjener til at føre Kornet mod Knivene. Vingernes Arme ere af $^3/_4$" Vinkelstaal, men Vingebladene ere af Træ, og da Erfaringen har vist, at de yderste Ender af Bladene let slaaes itu, lader Fabrikant Thestrup Bladene ende i et 9" langt, fladt og lidt tilspidset Stykke Fjederstaal. Fabrikant Thestrup har Patent saavel paa disse Vingeender, som paa Vægtstangsmekanismen til Aflæggerbordet.

Vinden kan fra Kuskesædet og under Gangen hæves og sænkes i 6 Stillinger, fra helt nede ved Kniven, til

1 Alen over denne. Vinden faar sin omdrejende Bevægelse fra et Kædehjul, der ved et Par Klammer er fæstnet til Slaamaskinens indvendige Færdselshjul.

Langreuters Maskine er til Haandaflægning ud til Siden i det foregaaende Skaar. Mejeapparatet er et Mejebord af Jernblikplader og af Form som Bordet paa en Selvaflægger. Bordet fæstnes paa Fingerbjælken ved et Par Bolte og er ophængt bagtil i en Jernramme, der er fastboltet paa Slaamaskinens Hovedstykke. Et lille Bærehjul, som er lidt stilbar i Højden, bærer Bordets ydre Del, se Fig. 2.

Kornet føres over Kniven ved en 4-vinget Vinde, der faar sin omdrejende Bevægelse fra et Kædehjul, der med et Par Klammer er fastgjort paa Slaamaskinens indre Færdselshjul.

Vindeapparatet er anbragt paa en firkantet $1^1/_4$" tyk Opstander af Jern, der staar i en firkantet Muffe, som ved et Overfald og et Par Bolte er fæstnet paa Fingerbjælkens indre Ende, saaledes at Vindeapparatet altid følger Fingerbjælkens Bevægelser, hvorved det undgaas, at Vingebladenes Ender slaaes itu.

Vinden kan, dog kun naar man holder stille, hæves og sænkes ved at forskyde den paa Bærestangen.

Paa Slaamaskinen anbringes endvidere et Ekstrasæde, hvorpaa den Mand, der skal besørge Aflægningen, tager Plads i en ridende Stilling; foran Sædet er anbragt en Træbøjle, imod hvilken Manden kan støtte Brystet under Arbejdet.

Aflægningen besørges paa den Maade, at Manden med en særegen formet Rive griber det over Kniven samlede afskaarne Korn, og fører det negvis i en Bue tilhøjre hen over Bordet og ud i det foregaaende Skaar.

De første Dage i August var Vejret meget regnfuldt, den 3. August regnede det vedholdende og stærkt hele Eftermiddagen, og skønt der den 4. kun kom enkelte Smaabyger, var Jorden dog stærkt opblødt og Kornet var kun nogenlunde tørt til Mejning efter Middag.

Det 6-rd. Byg, hvori man først prøvede de 2 mødte Maskiner, var svært med stærktvokset Kløver og laa stærkt, dog for Størsteparten kun i én Retning, men da Jorden, som tidligere nævnt, var fugtig og opblødt, var det ingenlunde lette Vilkaar, man bød Maskinerne at arbejde under.

Til Sammenligning prøvede man en af Gaardens Selvaflæggere, der klarede sig tilfredsstillende, men Negene vare vel store, skønt de lagdes af med hveranden Vinge.

Det viste sig da ogsaa, at ihvorvel Langreuters

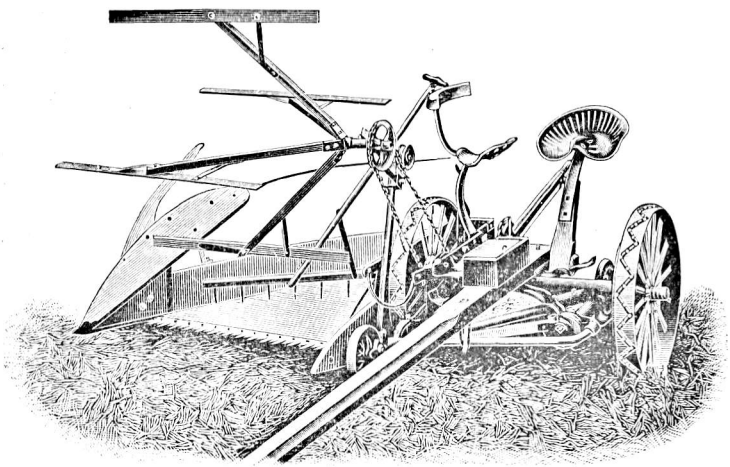

Fig. 2.

Maskine meget vel kunde skære Kornet af og samle det paa Mejebordet, saa var det umuligt for en Mand at besørge Aflægningen. Maskinen kørte fast af og til, fordi Manden ikke kunde naa at faa Kornet ført negvis ud over Bordet, tilmed er det en meget tvungen Stilling for Manden at arbejde i.

Thestrups Maskine kunde aldeles ikke arbejde i det svære Korn. Mejeapparatet til Maskinen er helt igennem bygget for let og spinkelt til saa svært Korn, og navnlig er den udvendige Deler for spinkel og uheldig bygget, saa den kunde slet ikke skille det staaende Korn fra det der skulde afskæres.

Den anden Prøve blev foretaget i Rug. Rugen var ikke stærk og laa ikke, den hængte kun noget over i én Retning.

Her kunde Langreuters Maskine slet ikke arbejde; i den løse, noget sandede Jord skar det indvendige Bærehjul saa stærkt i Jorden, at det havde sine Vanskeligheder at transportere den tomme Maskine hen over Stubben.

Thestrups Apparat, som var monteret paa en Slaamaskine med Slæbesko baade udvendig og indvendig for Fingerbjælken, kunde her gaa igennem, og Aflæggerapparatet fungerede nogenlunde, naar man fik det indrettet saaledes, at Maskinen kunde køre absolut lige imod Sæden, men hvis man ikke gjorde det, saa »klippede« Maskinen, naar Kornet hang ud over det gamle Skaar, og hang Kornet fra Maskinen, saa stoppede det paa Deleren.

Arbejdet var dog ingenlunde tilfredsstillende, men der var dog her en Antydning af, at Apparatet maaske kunde fungere tilfredsstillende i staaende og ikke for svær Sæd, og da der saaledes mulig er et Marked for denne Maskine i Jylland, mente man det rigtigt, ikke at udtale nogen Dom over Maskinernes Arbejde, før man havde set dem arbejde under lettere Forhold end de givne.

Prøven blev saa foreløbig indstillet, idet man besluttede at genoptage den en 14 Dages Tid senere, i noget mindre svær Sæd og under bedre Vejrforhold.

Efter at Fabrikanterne forud vare underrettede herom, fortsattes Prøven den 18. August i Havremarken paa Sludegaard.

I denne Prøve deltog, foruden de 2 tidligere prøvede Maskiner fra Fabrikant Thestrup og Gross. W. Langreuters Eftf.:

1. Niels Møllers Mejeapparat, indsendt ved Overretssagfører Larsen, Rottrup, samt efter Anmodning af Maskinudvalget
2. En W. A. Wood 2-sædet kombineret Slaa- og Meje-

maskine til Haandaflægning fra W. Langreuters Eftf., Kjøbenhavn.

Fabrikant Rasmussen, Stenstrup, havde atter meldt Forfald.

Havren, man prøvede i, var jævnt godt vokset, Lejepletterne kørte man uden om, og kørte kun paa den ene Side, hvor Sæden laa lige imod Maskinen. Gaardens 2 Selvaflæggere arbejdede i samme Mark, ligeledes kun ved én Side, noget senere ved to Sider.

Paa Thestrups Apparat var der i Mellemtiden gjort den Forandring, at Vægtstangsmekanismen, der besørger Aflægningen, var flyttet hen foran og fæstnet paa Slaamaskinens Stang. Fabrikant Thestrup gjorde gældende, at dette var bedre, da Vippemekanismen saa bedre kunde følge Fingerbjælkens og Aflæggerbordets Bevægelse. Iøvrigt er Vippemekanismen den samme som tidligere.

Thestrups Apparat skar ikke godt rent, det klippede meget stærkt ved den indre Skærm og stoppede hyppigt ved den ydre. Fabrikanten prøvede vekselvis at tage den ene og den anden Skærm bort, men det viste sig, at Skærmene ikke kunde undværes. Skærmene paa denne Maskine ere imidlertid af en uheldig Form, den indre Skærm trykker det Korn, der hænger lidt ud mod Stangen, ned, hvorved det klippes af, og den ydre Skærm kan — med sin tarvelige Deler — ikke skille det staaende Korn godt nok fra det afskaarne.

Niels Møllers Apparat (ved Overretssagfører Larsen, Rottrup) var monteret paa en Mc. Cormicks Slaamaskine med $4^1/_2$ Fods Snitbrede. Fig. 3.

Aflæggerbordet er et Tremmebord af 20″ lange og $^1/_2$″ tykke Rundjernstænger med $2^1/_2$″ Mellemrum. Stængerne ere fæstnede i et 3″ bredt Brædt, som i hver Ende er forsynet med en Krog, der griber ind i tilsvarende Øjer paa Fingerbjælkens Ender.

Der er ingen Deler udvendig, men paa Tremmebordets indvendige Side er anbragt en lille, foroven afrundet Jernplade, der fungerer som indre Skærm, og hvori en Kæde fra Løfteapparatet er hægtet med en Krog.

Løfteapparatet er en 2 Gange bøjet Vinkelvægtstang af $^3/_4$" Rundjern, drejelig i en simpel Holder, som er fæstnet paa Slaamaskinens Stang. Denne Vinkelvægtstang ender i et Traad, hvorpaa Kusken træder med sin venstre Fod for at holde Mejebordet oppe i sin skraa Stilling under Ansamling af Neget. Naar der er samlet saa stort et Neg, som Kusken ønsker, slipper han Traadet, dette vipper tilvejrs, Bordet falder ned og glider under Neget, som bliver liggende i Skaaret. For at vippe Bordet tilvejrs igen, maa Kusken hurtigt — men dog ikke før

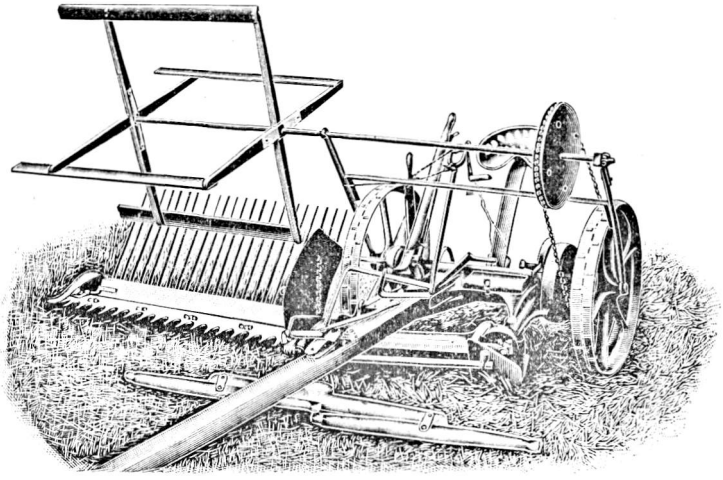

Fig. 3.

Tremmerne i Bordet ere helt frie af det aflagte Neg — gribe Traadet med Foden og holde Vægtstangen nede saa længe et nyt Neg samles. Der skal nogen Øvelse til fra Kuskens Side for at slippe og gribe Traadet i rette Tid, saa ikke Negene slæbes ud og speges.

Overretssagfører Larsen, som selv var med til at føre Maskinen, forklarede, at paa hans andre Maskiner fortsættes Vinkelvægtstangen bagud forbi Traadet, saa denne Forlængelse kan virke som en Slags Kontravægt mod Bordet, og Kusken under Aflægningen kun behøver at slippe og gribe Traadet med en lille Bevægelse af

Foden; her skal han løfte Foden temmelig højt for at gribe Traadet, naar Neget er lagt af.

Kornet føres til Kniven af en meget tarvelig udført Haspe med 4 Vinger. Haspen hænger i en Slags Ramme af flade Jernstænger, der med Øjer griber om Slaamaskinens Hjulakselender udenfor Hjulet, og bæres af en foroven gaffelformet Opstander, der er boltet paa Slaamaskinens Stang. Fra Opstanderens Gaffel fører en Snor (alm. Hovedlagreb) hen over en lille Trætridse, $1^3/_4$" i Diam., som ved et Stykke alm. Hegnstraad er fæstnet paa Rammen. Snoren gaar om Tridsen tilbage til Gaflen og er viklet i nogle faa Vindinger om et lille Haandsving. Ved at dreje paa dette Haandsving kan Haspen hæves og sænkes noget. Hele Haspen er altsaa ophængt i Opstanderen og hænger og dingler i den lille Tridse; da Opstanderen, der er 26" høj, ikke alene vilde kunne holde til Trykket af Haspen, er den afstivet med et Par Stykker alm. Hegnstraad hen til Slaamaskinens Sæde.

Hele Apparatet var yderst primitivt og husflidsagtigt lavet, og det er ufatteligt, at Patenthaveren, der selv havde anmodet Det kgl. danske Landhusholdningsselskab om at faa Apparatet prøvet, og derved givet den egentlige Anledning til hele Prøven med Mejeapparater, turde møde til Prøve med et saa tarveligt sammenbikset Apparat, der knapt kunde gaa saa længe, at man kunde se det funktionere, før det gik i Stykker snart et Sted, snart et andet.

Det er en urigtig Opfattelse af Maskinudvalgets og de statsunderstøttede Prøvers Opgave, naar man, som Patenthaveren her og andre før ham, tror at Maskinudvalget kan spilde Tid og Penge paa at prøve halvfærdige og halvt udformede »Ideer« og »Principer«; ere saadanne »Principer« ikke i det mindste nogenlunde haandværksmæssigt udførte, er det ikke mere end rimeligt, at et saadant Apparat bliver afvist fra Prøven.

Det her omhandlede Apparat gik da heller ikke ret længe ad Gangen, før saa et, saa et andet var i Uorden, og efter gentagne Gange at have »været ved Smeden for

at reparere«, maatte man opgive at prøve Apparatet videre.

W. Langreuters Mejebord til Sideaflægning, som blev prøvet i 6-rd. Byg den 4. August, blev nu igen prøvet i Havren. Der kan siges det samme om Maskinens Arbejde her i Havren som i Bygget. Maskinen selv synes nok at kunne gøre sit Arbejde, men skønt Havren ikke var særlig svær og man kun kørte paa én Led og hvor Havren stod op, var Arbejdst for den Mand, der skulde føre Negene ud over Bordet, for svært, og Maskinen kørte af den Grund for hyppigt fast.

Sluttelig havde Maskinudvalget, som før nævnt, anmodet Firmaet W. Langreuters Eftf. om at faa et originalt amerikansk Walter A. Woods Mejeapparat til Haandaflægning til en sammenlignende Prøve med de andre.

Et saadant Mejeapparat blev paasat en Woods Slaamaskine tilhørende Sludegaard, og prøvet i Havren. Disse Mejeapparater ere saa almindelig kendte, at en Beskrivelse deraf turde være overflødig. Fig. 4.

Der skal 2 Mand til Maskinens Betjening, foruden Kusken en Mand, der med en særegen formet Rive fører Sæden i smaa Portioner hen over Kniven ind paa Mejebordet. Ved at virke med Foden paa et Traad og trykke paa det paa Mejebordet ansamlede afskaarne Korn, besørger han Aflægningen af Neget. Neget lægges af bag Kniven i Skaaret, og skal altsaa straks bindes op eller paa anden Maade fjernes, før Maskinen kan komme frem til næste Skaar.

Denne Maskine var den eneste af de prøvede, der kunde udføre et nogenlunde tilfredsstillende Arbejde under de Forhold, hvor der blev prøvet, og har man en flink og øvet Mand til at besørge Aflægningen, vil denne Maskine kunne gøre Fyldest under de fleste Forhold.

Resultatet af denne Prøve er da dette, at ingen af de prøvede danske Mejeapparater kan udføre et tilfredsstillende Arbejde under de givne Forhold, altsaa naar Sæden er nogenlunde svært voksen, derimod vil Fabri-

kant Thestrups Mejeapparat muligt kunne bruges i tynd, staaende Sæd.

I det Hele taget har denne Art Mejeapparater ikke ved denne Prøve vist sig saa brugbare, som man skulde formode og kunde vente efter den Reklame, der har været gjort for dem, og den Mængde Apparater der ere blevne solgte det sidste Aar. Den Opgave, at kunne undvære Selvaflæggeren og nøjes med Slaamaskinen alene med et tilhørende Apparat for Mejning, synes kun løst for de magre Egnes Vedkommende med ikke for svært Korn. I Egne med sværere Korn vil det amerikanske

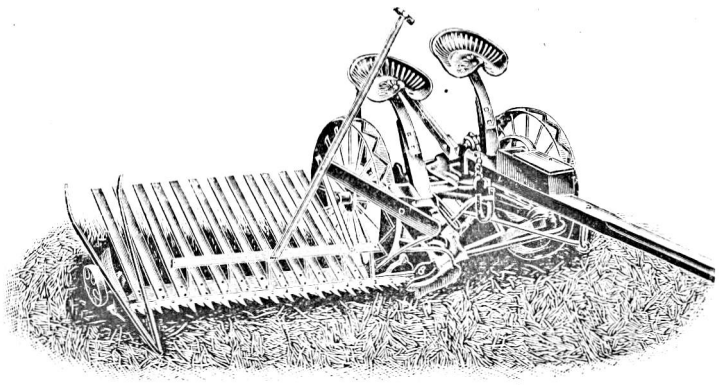

Fig. 4.

Mejeapparat til Haandaflægning altid kunne bruges, men der skal jo 2 Mand til at betjene denne Maskine og Kornet skal bindes op straks efter Maskinen. Denne sidste Ulempe — som dog af de Landmænd, der ere vante til at binde op efter Leen, ikke regnes for nogen egentlig Ulempe — har det amerikanske Apparat dog fælles med de danske. Det Forsøg, W. Langreuters Eftf. har gjort for at komme over denne Ulempe ved sit Mejebord med Sideaflægning, er ikke lykkedes; thi i nogenlunde godt vokset Korn er det Arbejde, at føre det afskaarne Korn negvis ud til Siden, for svært for Haandkraft, det maa aabenbart udføres maskinmæssigt, som Selvaflæggerne gøre det.

Straks efter Prøvernes Afslutning blev der gennem Ritz. Bureau tilstillet Landbrugsbladene og Dagspressen en kort Redegørelse for Udfaldet af Prøverne.

Prisen for de prøvede Mejeapparater er opgivet til:

W. Langreuters Eftf.s Mejeapparat til Sideaflægning	115 Kr.
Fabrikant Thestrups Mejeapparat	95 —
Niels Møllers (Overretssagf. Larsen) Mejeapparat	50 —
W. A. Woods amerikanske Mejeapparat til Haandaflægning	45 —

Denne Prøve var, som tidligere nævnt, direkte foranlediget ved en enkelt Fabrikants Anmodning om at faa sit Apparat prøvet, og da denne Art Apparater har vundet nogen Udbredelse i det sidste Aarstid, besluttede Maskinudvalget at foretage Prøven som en foreløbig Undersøgelse af, hvorvidt der kunde være Anledning til ved første Lejlighed at foranstalte en almindelig Konkurrenceprøve med dem. Resultatet af de foretagne Prøver opfordrer ikke hertil; man har ikke fundet noget brugbart udover det tidligere kendte amerikanske Mejebord til Haandaflægning, men da der til Høsten 1903 er solgt en Del Mejeapparater, og da mange Fabrikanter rundt om i Landet ere stærkt i Gang med at fabrikere og forbedre disse Apparater, er der Grund til at holde Øje med Udviklingen paa dette Omraade.

Englands Indførsel af Fødemidler.

Storbrittanien og Irland forbruger som bekjendt meget store Masser af Fødevarer, angaaende hvilke nogle faa Tal turde være af Interesse.

Indførslen var af:

Kvæg	c. 522,000	Stkr.	i	1903	og	495,000	Stkr.	i	1901
Faar	354,000	—	-	—	-	383,000	—	-	—
Oxekjød	416	Mill.	Pd.	i	1903	og	450	Mill.	Pd.	i 1901
Faarekjød	401	—	-	—	-		361	—	-	—
Fersk Flæsk	70	—	-	—	-		79	—	-	—
Kaniner (døde)	47	—	-	—	-		39	—	-	—
Flæsk (Bacon)	516	—	-	—	-		577	—	-	—
Skinker	114	—	-	—	-		186	—	-	—
Henkogt Kjød	77	—	-	—	-		77	—	-	—
Fjerkræ og Vildt for	22	Mill.	Kr.	i	1903	og	18	Mill.	Kr.	i 1901
Æg	118	—	Snese	-	—	-	102	—	Snese	- —
Smør	406	Mill.	Pd.	i	1903	og	370	Mill.	Pd.	i 1901
Ost	c. 270	—	-	—	-		260	—	-	—
Kondenseret Mælk:										
usukret	4.1	—	-	—	-		3.6	—	-	—
med Sukker til Hjemmeforbrug	79	—	-	—	-		49	—	-	—
Æbler	457	—	-	—	-		183	—	-	—
Kirsebær	11	—	-	—	-		21	—	-	—
Ribs	$7^1/_2$	—	-	—	-		7	—	-	—
Pærer	27	—	-	—	-		35	—	-	—
Blommer	60	—	-	—	-		26	—	-	—
Gjær	16	—	-	—	-		13	—	-	—
Kartofler	915	—	-	—	-		707	—	-	—

Rudolf Schou.

Kapitelstaxter for Aaret 1903.

	Rug pr. Td.		Byg pr. Td.		Havre pr. Td.		Hvede pr. Td.		Hvide Ærter pr. Td.		Graa Ærter pr. Td.		Bog-hvede pr. Td.		Boghvede-degryn pr. Td.		Smør		Flæsk pr. Pd.		Honning pr. Pot	
	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.
Sjællands Stift (Bornholm undtaget)	9	28	9	21	6	86																
Møen	...	...	...	...	...	...	10	81	12	91	11	97					pr.Pd.					
Bornholm	9	48	9	43	6	73	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	0	86				
Fyens Stift	9	27	9	45	6	63																
Lolland-Falsters Stift:																						
forrige Halsted Amt	9	57	9	55	6	65	11	09	11	39	10	80										
forrige Maribo Klosters og Aalholm Amter	9	75	9	61	6	86	11	12	11	79	11	05										
forrige Nykjøbing Amt	9	73	9	58	6	96	11	19	12	07	11	34										
Aalborg Stift:																						
Vendsyssel og Han-Herrederne	9	87	9	21	6	87																
Thy og Morsø	9	80	9	21	6	74																
Viborg Stift	9	74	9	22	6	62											pr.Td.*					
Aarhus Stift	9	31	9	34	6	66	...	...	...	...	...	...	...	...	20	29	214	39				
Ribe Stift:																	pr.Pd.					
Ribe Amt	10	26	9	46	7	32	...	...	...	...	...	...	9	53	...	...	0	97	0	52	0	96
Vejle Amt	9	48	9	55	6	87	...	...	...	...	...	...	9	56	...	...	0	96	0	54	1	03
Ringkjøbing Amt	10	24	9	38	7	28	...	...	...	...	...	...	10	33	...	...	0	95	0	49	0	94
Gjennemsnit for 1903	9	68	9	40	6	85	11	05	12	04	11	29	9	81	20	29	0	94	0	52	0	98
— - de sidste 10 Aar	9	56	9	21	6	81	11	05	11	74	11	04	9	34	20	39	0	94	0	47	0	93

*) 1 Td. Smør à 224 Pd.

En Marmorbuste af Kong Christian IX i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Mandagen den 14. Marts 1864 havde Selskabets Præsidium Audiens hos Hs. Majestæt paa Christiansborg Slot. Om Hensigten med den søgte Audiens og dennes Forløb findes i Selskabets Arkiv følgende, af Etatsraad A. L. Drewsen forfattede Beretning:

»Efterat en Selskabets Præsidenter tidligere i nedenfor nævnte Anledning tilstaaet Adgang til Audients hos Kongen ikke havde kunnet benyttes paa Grund af Hans Majestæts paa den berammede Dag uventet indtrufne Afrejse til Armeen, stædedes samtlige Præsidenter: Etatsraad Tesdorpf, Professor Jørgensen og Etatsraad Drewsen paa fornyet Begjæring til Audients d. 14de Marts 1864. Sidstnævnte som Ordfører udhævede Selskabets snart hundredeaarige Virksomhed, dennes store Betydning for Staten i den forløbne Aarrække, Agerbrugets lave Standpunkt, da det stiftedes i Aaret 1769, og de overordentlige Fremskridt, dette senere havde gjort, hvortil Selskabet havde medvirket ikke Lidet; nogle af dettes vigtigste Foranstaltninger berørtes; men uden Regjeringens kraftige Understøttelse paa forskjellig Maade, som kortelig nævnedes, kunde saameget ej være udrettet.

Det ydre Udtryk havde denne Regjeringens Medvirken fundet i, at Hs. Majestæts Forgjængere paa Thronen havde erklæret sig for Selskabets Beskyttere, hvilket ikke havde

været nogen tom Form; derfor bad man, at Hs. Majestæt vilde erklære sig for det Samme.

Det behagede derefter Hs. Majestæt i de naadigste Udtryk at besvare Andragendet og at erklære sig for at ville, ligesom hans Forgjængere i Regjeringen, være det kgl. Landhusholdningsselskabs Beskytter.«

Efter at Kong Christian saaledes havde overtaget Protektoratet for Selskabet, stadfæstede Hs. Majestæt paa Bestyrelsens Anmodning Selskabets tidligere tilsikrede Rettigheder og Begunstigelser. Dette »Autorisationspatent« har følgende Ordlyd:

»Vi Christian den Niende, af Guds Naade Konge til Danmark etc., giøre vitterligt: at, eftersom hos Os er af Formændene for det siden 29de Januar 1769 med Kongelig allernaadigst Bevilling i Vor Residentsstad Kjøbenhavn oprettede Landhusholdningsselskab allerunderdanigst ansøgt og begjært Vor allernaadigste Confirmation paa de bemeldte Selskab ved allerhøieste Autorisationspatent og Bevilling af 29de Januar 1776 og de derpaa under 2den Marts 1810 og 16de Juni 1850 meddeelte Confirmationer allernaadigst tilsagte Begunstigelser, dog med de Modificationer, som de siden stedfundne Forandringer gjøre fornødne, saa have Vi paa Vor Indenrigsministers derom, efter forudgaaet Brevvexling med Vor Finantsminister, allerunderdanigst nedlagte Forestilling fundet for godt allernaadigst at bevilge og tilstaae, ligesom Vi herved tilstaae og bevilge, som følger:

1.

Selskabet maa fremdeles som hidtil føre Navn af det Kongelig danske Landhuusholdningsselskab og i Listen over dets Medlemmer anføre Os som Selskabets Beskytter, ligesom det ogsaa fremdeles maa have og føre sit eget Segl, fremstillende i Midten det egentlige Kongerige Danmarks Vaaben, omgivet af Agerdyrkningsredskaber, med Omskrift: »Det Kongelige danske Landhuusholdningsselskab« og med Underskrift: »Rigdoms Kilde« og Aarstallet af dets Oprettelse 1769.

2.

Til dets almeennyttige Formaals Fremme vil Selskabet fremdeles kunne af Finantskassen forvente sig aarligen udbetalt et saadant Beløb, som ved hvert Aars Finantslov nærmere maatte fastsættes.

3.

Ligesom Selskabet fremdeles beholder Berettigelse til, som Paaskjønnelse af særdeles Flid og Vindskibelighed, at uddele saavel Bægere eller Pocaler af Sølv som ogsaa Medailler (der dog ikke maa bæres) i ædle og uædle Metaller, saaledes tillade Vi lige allernaadigst, at disse Medailler maa udpræges paa Vor Mønt uden Erlæggelse af Slagskat, alene mod Betaling af de sædvanlige Møntomkostninger.

4.

Selskabet ville Vi fremdeles have tilsagt fortrinlig Adgang til at forundes frie Værelser i en Kongelig eller offentlig Bygning, forsaavidt saadanne efter de til enhver Tid træffende Bestemmelser om disse Bygningers Anvendelse maatte kunne indrømmes.

5.

Gjennem vedkommende Vore Ministerier ville Vi have Selskabet givet al den Leilighed til, at dets Aarsberetninger kunne blive udbredte i Landet, som Omstændighederne tillade.

6.

Naar Selskabet til dets almeennyttige Hensigters Opnaaelse lader fra Udlandet hidkomme Maskiner, Redskaber, Planter, Frøsorter, Modeller eller deslige, vil samme paa derom til vedkommende Ministerium indgiven Ansøgning kunne forvente sig tilstaaet al den Lettelse i Henseende til Tolden og Toldbehandlingen, som efter de til enhver Tid gjeldende Regler kan indrømmes.

7.

Endeligen ville Vi allernaadigst have Selskabet hos dets Kasserer for de denne betroede Oppebørsler fremdeles tillagt samme Fortrinsret, som ved Forordningen af 8de Juli 1840 § 50 er tillagt Communer og offentlige Stiftelser.

Hvorefter alle Vedkommende sig allerunderdanigst have at rette. Forbydende Alle og Enhver mod det, som foreskrevet staaer, Hinder at gjøre.

Givet paa Vort Slot Fredensborg, den 22de Octbr. 1864.

Under Vor Kongelige Haand og Segl.

Christian R.

(L. S.)

Tillisch.

Da 40 Aars Dagen for Hs. Majestæts Overtagelse af Protektoratet for Det kgl. danske Landhusholdningsselskab nærmede sig, var det under Overvejelse i Selskabets Bestyrelse, hvorledes denne Mærkedag kunde mindes paa synlig og varig Maade. Og efter at Kongens Tilladelse var indhentet til, at Selskabet lod hugge en Buste af Hs. Majestæt, rettedes der en Opfordring til Medlemmerne om at skænke Selskabet en Marmorbuste af Kong Christian IX til Anbringelse i Biblioteks- og Bestyrelsessalen i Selskabets ny Lejlighed paa Vestre Boulevard. Som det var at vente, fandt denne Opfordring den gunstigste Modtagelse. Store og smaa Bidrag strømmede ind, og allerede faa Uger efter, at Opfordringen var udsendt, kunde Selskabet anmode den udmærkede Kunstner, Professor V. Bissen, om at hugge Hs. Majestæts Buste.

Denne er nu færdig og opstillet i den ovennævnte Sal. Den er som Kunstværk og som portrætlignende Buste af høj Rang. Kunstneren har paa en Gang ædrueligt og med varm Følelse mejslet et Billede af Selskabets Protektor, i hvilket det kongelige og det ædelt menneskelige i lige Grad har faaet Udtryk.

Foruden med denne Buste er Bestyrelsessalen smykket med Marmorbuster af Professor B. S. Jørgensen, Docent N. J. Fjord, Kapt. J. C. la Cour og Prof. Th. R. Segelcke.

Bestyrelsessalen.

Deltagerne i de mange Møder, der ville blive afholdte i denne Sal, ville sikkert glæde sig over at have for Øje Busterne af Selskabets høje Beskytter og de fire fortjenstfulde Landøkonomer.

Meddelelser

fra

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Forsøgene med Urin og Ajle paa Dalum Landbrugsskole.

I Slutningen af Februar Maaned d. A. udsendte Hr. Landbrugslærer N. A. Hansen, Dalum Landbrugsskole, paa Milos Forlag i Odense en Pièce, betitlet: »Forsøgsgaarden paa Fyn, Ajleforsøg — Staldgødningsforsøg«, hvori Forfatteren som Indledning til et Forslag om Optagelse af Forsøg med Staldgødning ved en Forsøgsstation paa Fyn retter et Angreb mod Selskabet i Anledning af nogle kritiske Bemærkninger, som Statskonsulent F. Hansen, Askov, og Selskabets Kasserer for ca. 4 Aar siden have knyttet til en til Selskabet indsendt Beretning af Hr. N. A. H. om Forsøg med Urin og Ajle.

Da det ikke af Piècen med tilstrækkelig Tydelighed fremgaar, hvorledes den Kritik, som Hr. N. A. H. søger at imødegaa, er fremkommen, men dette er af væsentlig Betydning for den rette Bedømmelse af Angrebet, skal her i korte Træk gøres Rede for de Forhold, der have Interesse i den foreliggende Sag.

Som det vil være bekendt, har Hr. Landbrugslærer N. A. Hansen i en lang Aarrække udført Forsøg med Urin og Ajle paa Dalum Landbrugsskole. Disse Forsøg

vare bestandig Genstand for megen Interesse og Opmærksomhed i Selskabet, og det med Rette, thi der var hidtil ikke foretaget Undersøgelser i denne Retning herhjemme, og mange Spørgsmaal baade med Hensyn til Urinens og Ajlens Opbevaring, Anvendelse og Værdi under forskellige Forhold forelaa til Løsning.

Det maatte derfor i høj Grad paaskønnes, at Hr. N. A. Hansen paa eget Initiativ og med Opofrelse af megen Tid og mange Kræfter uegennyttigt tog fat paa Løsning af de foreliggende Spørgsmaal ved Forsøg paa den Skole, ved hvilken han virker, og hvor han ved Velvilje af Skolens Forstander fik stillet det nødvendige Materiale samt Medhjælp til Raadighed ved Forsøgenes praktiske Udførelse. Selskabet ydede da ogsaa Arbejdet sin Anerkendelse og Støtte, bl. a. ved at afholde Udgifterne ved største Delen af de ved Forsøgene udførte kemiske Analyser, ligesom Hr. N. A. H. gentagne Gange har holdt Foredrag i Selskabet om de indvundne Resultater, og Beretninger om disse ere optagne i »Tidsskrift for Landøkonomi«: i 1893 om Forsøgene fra 1889—92 og i 1896 om Forsøgene fra 1889—95.

I 1898, efter 10 Aars Forløb, afsluttedes Ajleforsøgene, og i Sommeren 1899 indsendte Hr. N. A. H. Manuskript til en samlet Beretning om Forsøgene til Selskabet med Tilbud om at holde Foredrag for Selskabets Medlemmer om Resultaterne og stille Beretningen til Raadighed for nærværende Tidsskrift.

Selskabet modtog med Tak Tilbudet, men ytrede i Skrivelsen til Hr. N. A. H. herom bl. a.: ». . . der vil saaledes kunne blive Lejlighed til forud nærmere at overveje, hvorvidt og paa hvilken Maade der maatte være Anledning til eventuelt at ændre eller modificere enkelte Punkter i Beretningen, paa hvilke man er bleven opmærksom ved Gennemlæsningen.« Herpaa modtog Selskabet en imødekommende Skrivelse fra Hr. N. A. H., hvori han udbeder sig Manuskriptet tilbagesendt tilligemed Forslag til Ændring af de paagældende Punkter, hvilke Ændringer han vilde være villig til at foretage.

Efter Præsidiets Anmodning havde Selskabets Kasserer gennemgaaet Manuskriptet til Beretningen og gjort nogle »spredte Bemærkninger« til dette for i et paafølgende Præsidentmøde at kunne gøre foreløbig Rede for, om der var Grund til at ændre og mulig indskrænke Beretningen, som var ret omfattende. Det besluttedes gennem Statens Planteavlsudvalg at anmode Statskonsulent F. Hansen, der er Ordfører for Gødningsforsøgene paa Forsøgsstationerne, om at foretage et nøjere Gennemsyn af Manuskriptet, for at Beretningen efter nærmere Forhandling med Forfatteren om Enkelthederne kunde fremtræde i den bedst mulige Skikkelse baade med Hensyn til Form og Indhold. Statskonsulentens Bemærkninger formede sig derfor ganske naturligt som motiverede Forslag til de Ændringer og Indskrænkninger, der efter hans Mening burde foretages i Beretningen.

Saavel Statskonsulentens som Kassererens Bemærkninger, der altsaa fremtraadte som fortrolige Udtalelser til Selskabet om det foreliggende Arbejde, bleve uden Betænkelighed fra Selskabets Side, med fuld Tillid til Hr. N. A. H.'s Loyalitet og overensstemmende med hans eget Ønske tilstillede ham in extenso tilligemed Manuskriptet til Beretningen for derved at give ham Lejlighed til paa bedste Maade at foretage de Ændringer, som han havde erklæret sig villig til at indføre i Beretningen.

Hr. N. A. H. misforstod imidlertid Selskabets Hensigt, blev ilde berørt af de fremsatte Bemærkninger og henstillede, om ikke det paatænkte Foredrag og den derefter følgende Offentliggørelse af Beretningen i Tidsskriftet burde opgives, da han vel »vilde være villig til at tage Hensyn til flere af de fremsatte Anker«, men ikke kunde foretage væsentlige Ændringer eller Omarbejdelse af Beretningen. Hr. N. A. H. sluttede sin Henvendelse med følgende: ». . . Jeg vil kun høfligst og ærbødigst spørge det høje Selskab, om jeg er frit stillet overfor de fremsatte Anker, saa jeg altsaa frit kan tage Hensyn til dem eller lade være at tage Hensyn, alt efter som de stemmer eller ikke stemmer med min Overbevisning. Dersom jeg ikke

er frit stillet, kommer jeg rimeligvis til at trække mig tilbage.« Herpaa svarede Selskabet, at det, »selv om det kunde ønske, at De ogsaa ved Deres Foredrag saa vidt muligt tager Hensyn til de fremsatte Bemærkninger, dog ikke nærer Betænkelighed ved i saa Henseende at stille Dem frit«, hvorefter det udtalte Forventningen om, at Hr. N. A. H. »i Betragtning af Spørgsmaalets store Betydning vilde efterkomme Selskabets Ønske og forelægge Beretningen i et af dets Møder.« Senere, naar Manuskriptet efter Foredragets Afholdelse forelaa, kunde der tages Bestemmelse om Beretningens Optagelse i Tidsskriftet.

I Henhold hertil aflagde Hr. N. A. Hansen i et Foredrag i Selskabet den 31. Januar 1900 Beretning om »Forsøg med Urin og Ajle paa Dalum Landbrugsskole 1889—1898«. Foredraget gav kun Anledning til anerkendende Udtalelser af de tilstedeværende og navnlig af den ledende Præsident, Kammerherre Sehested.

Selskabet ventede derefter i Henhold til den trufne Aftale at modtage Manuskriptet til Beretningen om Forsøgene tilbage til Optagelse i nærværende Tidsskrift i Lighed med, hvad der er Tilfældet med ethvert Foredrag, som afholdes i Selskabet, og som offentliggøres efter Talerens Manuskript. Dette skete imidlertid ikke, hvorimod Hr. N. A. H. samme Aar paa Milos Forlag i Odense udgav en Beretning om Forsøgene under Titlen: »Forsøg med Urin og Ajle paa Dalum Landbrugsskole 1889—98. Foredrag herom afholdt i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 31. Januar 1900.«

Hvorvidt og i hvilket Omfang der i denne Beretning var taget Hensyn til de fra Selskabets Side gjorte Bemærkninger til det oprindelige Manuskript, var det vanskeligt eller umuligt at afgøre, da dette ikke forelaa til Sammenligning, og det var for saa vidt ogsaa af mindre Interesse for Selskabet, som dette nu var uden Ansvar for Beretningen. Det foretog sig derfor ikke videre i Sagen, men betragtede denne som afsluttet.

I Efteraaret 1901 sendte Hr. N. A. Hansen imidlertid Selskabet til Gennemsyn en til Offentliggørelse bestemt Afhandling, i hvilken han fremdrog de kritiske Bemærkninger, der for 2 Aar tilbage vare tilstillede ham, og imødegik dem ud fra den Betragtning, at det efterhaanden var blevet bekendt som »en offentlig Hemmelighed«, at Ajleforsøgene vare blevne stærkt kritiserede, og at denne Kritik ikke burde staa uimodsagt. Selskabet tilbagesendte Afhandlingen til Forfatteren med følgende Udtalelse: ». . . Da det af Manuskriptet, der hermed følger tilbage, ses, at De er sindet at offentliggøre og offentligt kritisere Bemærkninger, der fra Landhusholdningsselskabet er tilstillet Dem til eventuel Benyttelse ved et Foredrag for Selskabets Medlemmer om nævnte Emne, kan Præsidiet ikke undlade at gøre Dem opmærksom paa, at De efter Præsidiets Mening gør Dem skyldig i et Tillidsbrud ved at offentliggøre de paagældende Aktstykker, hvis Form med tilstrækkelig Tydelighed viser, at de ikke ere bestemte til Offentliggørelse.«

Hr. N. A. H. fastholdt dog sit Ønske om at offentliggøre Kritikken og fremkom i den Anledning overfor Selskabet med mange bitre Udtalelser, som der ikke er Grund til her at drage frem.

Der fandt imidlertid ingen Offentliggørelse Sted af den omhandlede Afhandling. Sagen har hvilet i Fred indtil nu, da Spørgsmaalet om Oprettelsen af en Forsøgsstation paa Fyn ligger for. Hr. N. A. H. benytter denne Lejlighed til at give sin Vrede Luft, idet han i den foran nævnte Pièce offentliggør og kritiserer »nogle af de vigtigste« af de omtalte Bemærkninger til hans Beretning om Ajleforsøgene.

Det ligger i Sagens Natur, at der ikke kan være Tale om en Imødegaaelse af Hr. N. A. H.'s Pièce, eftersom den Beretning, Statskonsulent F. Hansen og Selskabets Kasserer for ca. 4 Aar siden kritiserede, ikke alene ikke foreligger offentlig, men end ikke er tilgængelig, da den som nævnt blev tilbagesendt Hr. N. A. H. samtidig med de kritiske Bemærkninger. En Imødegaaelse vilde ogsaa

have saare ringe Interesse for Offentligheden. Derimod skylder Selskabet baade Hr. N. A. H. og sig selv at gøre opmærksom paa de væsentligste af de Misforstaaelser og fejlagtige Forudsætninger, hvorpaa han har bygget sine Argumenter og Slutninger, og som mere end noget andet har bidraget til at stemme ham saa beklageligt ilde mod Selskabet og de Mænd, der have tjent dette i denne Sag.

Forfatterens Opfattelse af Selskabets Hensigt med at gennemgaa hans Beretning om Ajleforsøgene, inden den kom offentlig frem, er, som tidligere antydet, ganske fejlagtig. Hensigten med de kritiske Bemærkninger var ikke, som Hr. N. A. H. bestandig forudsætter, at »nedbryde og sønderlemme« hans Arbejde. Tværtimod, — de fremkom som et Udtryk for Interesse for Arbejdet og for at bidrage til, at Resultaterne af dette kunde fremtræde i en saadan Form, at de kunde gøre størst mulig Nytte. At dette var saaledes, vil ogsaa fremgaa af, hvad der foran er meddelt.

Det er endvidere, med et mildt Udtryk, urigtigt, naar Forfatteren Gang paa Gang paastaar, at der fra Selskabets eller de Mænds Side, der skrev de meget omtalte Bemærkninger, ikke har været lagt Skjul paa, at Ajleforsøgene vare blevne kritiserede. Bemærkningerne ere selvfølgelig blevne behandlede med den Diskretion, hvormed slige Sager altid behandles i Selskabet.

Det er endelig en Misforstaaelse, naar Forfatteren gaar ud fra, at der i Bemærkningerne er tillagt ham Forsøgsfejl paa 60 pCt.

Som Hr. N. A. H. selv anfører i sin Pièce, viste Forsøgene med forskellige Ajlemængder pr. Td. Land en Forskel mellem Udnyttelsen af Ajle, anvendt i Oktober, og Ajle, anvendt i Januar, paa ca. 60 pCt. Hertil bemærkede Hr. N. A. H. i den Beretning, der var indsendt til Selskabet,*) »at Grunden til, at Oktoberforsøgene viser den bedste Udnyttelse af den største Ajlemængde »kan

*) Her citeret efter Hr. N. A. H.'s Gengivelse i den nu foreliggende Pièce.

muligvis ligge i uundgaaelige Fejl ved Forsøgene (uens Jord), og dels i, at Jorden paa de paagældende Steder har begunstiget Udnyttelsen af den større Ajlemængde«.«

Denne Forklaring af en Forskel eller Afvigelse mellem 2 Forsøgsresultater, som vare fremkomne ved Anvendelse af forskellige Ajlemængder paa forskellige Tidspunkter, og som altsaa hverken kunde direkte sammenlignes, eller hvis Afvigelse behøvede at skyldes Fejl ved Forsøgene, var ret paafaldende. Og det var for at markere dette, at Selskabets Kasserer skrev i sine »spredte Bemærkninger«: »En Afvigelse paa ca. 60 pCt. regnes her til »uundgaaelige Fejl ved Forsøgene (uens Jord)« (!).« Men hermed var, og det maa bestemt fastholdes, ikke fra Kritikkens Side sagt eller ment, at Forsøgene indeholdt Fejl paa 60 pCt. Det var derimod Hr. N. A. H. selv der anførte, at Afvigelsen muligvis skyldtes »uundgaaelige Fejl ved Forsøgene«, og det var Kritikkens Hensigt at gøre opmærksom paa, at en Formodning om Forsøgsfejl paa 60 pCt. let fejlagtig kunde udledes af hans Forklaring. Naar der til Bemærkningen ikke blev føjet nogen nærmere Udtalelse herom, hvilket maaske var en Fejl, laa det netop i, at Kritikken ikke var skreven for Offentligheden, og i, at det i den efterfølgende Bemærkning, som Hr. N. A. H. ikke har citeret i sin Pièce, henstilledes, om det af denne og andre Grunde ikke vilde være rettest at stryge hele det paagældende Afsnit.

Disse og enkelte andre Misforstaaelser, hvori Hr. N. A. H. har gjort sig skyldig, maa, som nævnt, anses for den væsentligste Grund til den Holdning, han siden Ajleforsøgenes Afslutning har indtaget overfor Selskabet og dets Mænd. Sagen har i det hele taget forvoldt Hr. N. A. H. mange unødvendige Bryderier og givet Anledning til megen Misstemning, hvilket saa meget mere maa beklages, som der mellem ham og Selskabet altid tidligere var den bedste Forstaaelse og godt Samarbejde.

Det maa imidlertid nu haabes, at Misforstaaelserne og Misstemningen maa vejres bort, og at Hr. Landbrugslærer N. A. Hansen i den stigende Anvendelse, der i det

praktiske Landbrug gøres af Resultaterne af hans Ajleforsøg, og i den Nytte, de have stiftet, vil se den Anerkendelse for hans samvittighedsfulde og uegennyttige Arbejde, som han ikke mener at have faaet af Selskabet, men som han, ogsaa efter dettes Mening, har fortjent.

H. C. L.

Belgiens Indførsel af levende Dyr og Kødvarer.

I en Indberetning fra det kgl. Generalkonsulat i Antwerpen fremhæves det, at Kødpriserne i de tre sidste Aar ere stegne stærkt i Belgien, og allerede i Slutningen af 1902 hævede der sig i Parlamentet Røster, der krævede, at Grænserne skulde aabnes for Indførselen af levende Dyr. I Fjor blev Kravet herom almindeligt fra alle Sider, og Regeringen blev tilsidst nødt til at aabne en hel Del Grænsestationer for Indførsel af levende Dyr. Følgen heraf har været, at Indførselen har taget et betydeligt Opsving i dette tæt befolkede Fabriksland.

Generalkonsulatet anfører Indførselen af Tyre, Stude, Kalve, Køer og Kvier angivet i Kilogram. Sammendrager man Opgivelserne under ét, viser det sig, at der i de 3 sidste Aar i Alt er indført følgende Mængder:

i 1901	i 1902	i 1903
Kg.	Kg.	Kg.
27,047,632	26,382,878	35,346,768

Det er særlig fra de Forenede Stater i Nord-Amerika, at der er begyndt en stor Indførsel af levende Kvæg — der er herfra siden August 1903 indført 12,478 Stkr. Kvæg til Belgien. Allerede for ca. 30 Aar tilbage var man begyndt at indføre Kvæg fra de Forenede Stater; men paa Grund af Karantænen, der fordyrede denne Indførsel meget, var den næsten helt ophørt. Paa Grund af Kødprisernes stadige Stigning tog man imidlertid kraftig fat

paa at genoprette denne Indførsel. Den første Uge i August ankom de første to Sendinger af levende Kvæg fra New York og Baltimore, og der indføres nu Kvæg fra Chikago, Canada og Boston. Det er navnlig de store amerikanske Slagterier Armour & Co. og Swift & Co., der have denne Udførsel i deres Hænder. Fra Argentina indføres intet Kvæg, da der er lukket for Indførselen fra dette Land.

Transportmaaden af det amerikanske Kvæg var tidligere mindre god, mange Dyr ankom derfor saarede eller syge paa Grund af Sammenstuvningen ombord.

Selskaberne have imidlertid nu i de Forenede Stater faaet Forskrifter med Hensyn til Ombordbringning, Ernæring og Anbringelse af Dyrene. Før Skibets Afgang fra Amerika undersøger Toldvæsenet, om der er tilstrækkelig meget Hø, Majs og Drikkevand ombord. Skibene rumme i Reglen 200 til 500 Stkr. Kvæg og ere særlig indrettede for Transporten. Det er ogsaa af Vigtighed, at Dyrene befinde sig vel ombord og ankomme i sund og god Tilstand, idet den belgiske Lov kræver, at de skulle slagtes tre Dage efter Ankomsten.

Indførselen af Heste til Slagtning stiger stadig. Der er saaledes alene i December Maaned 1903 indført 3349 Heste til Slagtning i Belgien. Disse Heste komme navnlig fra de engelske Kulgruber. Ialt er der i 1903 indført 19,974 Heste til Slagtning i Belgien, deraf 16,985 Stkr. fra England og 1913 Stkr. fra Luxemburg.

Af Kødvarer (paa hvilke der er en Told af 15 Frc. pr. 100 Kg. hele og halve Kroppe og 30 Frc. paa Fjerdedele og andre Stykker) var Indførselen i Kg.:

	1901	1902	1903
af hele og halve Kroppe	63,515	48,349	388,592
af Fjerdedele og andre Stykker..	558	265	252

Ogsaa Indførselen af slagtet Kød har altsaa taget stærkt Opsving i Fjor. Navnlig ankommer der store Mængder fra Argentina, der tidligere ikke deltog i Belgiens Forsyning.

— Af Dagspressen erfarer man, at Lolland-Falsters Andelssvineslagteri i Aar er begyndt med at udføre Svin til Belgien, og at Slagteriet haaber at kunne skabe sig et Marked dér. Røgede og saltede Skinker indgaa toldfrit, hvorimod fersk Svinekød fortoldes som Kødvarer; levende Svin, der indgaa toldfrit, kunne indføres over Havnene i Antwerpen, Gent og Ostende, de skulle slagtes senest 3 Dage efter deres Udskibning.

Belgien har med en Befolkning, der er omtrent 3 Gange Danmarks, en mindre Kreaturstyrke end vort Land. Forstaaeligt nok kan Belgien da ikke forsyne sig selv med animalske Produkter, men naar Indførselen af disse hidtil har været forholdsvis ringe, maa en væsentlig Aarsag hertil søges i de hidtil gældende ret strænge prohibitive Forholdsregler.

Udførsel af Kartofler fra Danmark.

Det synes som om der vil blive taget fat med Kraft paa at avle Kartofler til Udførsel herfra Landet til England, idet der sidste Aar er bragt en Del Læggekartofler af Arten »Up to date« til Landet.

Fra en paa dette Omraade sagkyndig har man faaet nogle Oplysninger om vor Handel med Kartofler til det engelske Marked.

Det fremgaar heraf, at Priserne paa tyske »Magnum bonum« i Eftervinteren 1903 vare betydelig højere end for danske, nemlig fra 20 til 100 pCt. højere.

I Efteraaret 1903 har der fundet en glædelig Forandring Sted i dette Forhold, hvilket ogsaa var i høj Grad ønskeligt, thi de opnaaede Priser dækkede stundom knap Omkostningerne.

I engelske Markedsberetninger findes nu Udtalelser om en forbedret Behandling og Pakning af danske Kartofler og navnlig bedre Sortering, hvorved der er naaet betydeligt højere Priser.

Det synes saaledes som om de danske Kartofler har faaet noget Fodfæste i England, hvorfor det er Umagen værdt at fortsætte Arbejdet. Men Betingelsen for et godt Resultat er, at der kun udføres store, smukke Kartofler ikke under $1^5/_8$".

Om Udsigterne for Fremtiden kan man ingen Mening have. Kartoffelhøsten i England var ualmindelig slet sidste Aar, hvorfor Priserne vare høje, og det siges at være en Regel, at Priserne holde sig høje i to paa hinanden følgende Aar, naar det har været et daarligt Kartoffelaar i England.

Som Kuriosum kan anføres, at danske Kartofler ere exporterede til Transvaal, hvor de delvis ere ankomne i god Tilstand.

R. S.

Om Landbrugsbiblioteker og Udbredelse af Landbrugslitteratur.

Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 17. Februar 1904.

Af Overlærer *Andr. Sch. Steenberg,* Horsens.

(Landbrugsbiblioteker i Danmark; Landboforeningernes Bogsamlinger, Landbohøjskolens Bibliotek, det Classenske Bibliotek. — Landbrugsbiblioteker i Norge, Sverrig og Holland. — Landbrugsbiblioteker i de nordamerikanske Fristater; amerikanske Læseklubber og Vandrebogsamlinger. — Landbrugslitteraturens Betydning for den praktiske Virksomhed. — Landbrugsskolernes og Landbrugsforedragenes Forhold til Læsningen. — Læseevnens Udvikling i Barneskolen. — Mangel paa Undervisning i Naturkundskab i Folkeskolen. — Lettere Adgang til Landbrugslitteraturen.)

Det ligger nær for mig med et Par Ord at forklare Dem, hvorledes det er gaaet til, at jeg staar her for at indlede en Diskussion om denne vigtige Landbrugssag. Det kgl. danske Landhusholdningsselskab nedsatte i Foraaret 1900 et Udvalg, som skulde besørge Udgivelsen af en Fortegnelse over Bøger, passende for Sogne- og Landbrugsbiblioteker. Dette Udvalg kom til at bestaa af afd. Forpagter F. Bokelmann, Justitsraad H. Wulff, Sekretær H. Hertel og mig; Udvalget valgte mig til sin Formand. Under vort Arbejde kom vi naturligvis ofte til at berøre Spørgsmaalet om Landbrugslitteraturen og dens Benyttelse. I den af os fremskaffede Bogfortegnelse fylder Afsnittet om Skrifter vedrørende Landbruget og dets Bierhverv (udarbejdet af Sekretær Hertel) 36 Sider*). Vi

*) En fuldstændig Oversigt over Landbrugslitteraturen findes i: K. Hansen, Fortegnelse over danske Landbrugsskrifter, Bidrag til en systematisk Fortegnelse over den danske Landbrugslitteratur, udgivet af Den 18. danske Landmandsforsamlings landbohistoriske Sektion. Odense 1900. 172 Sider i 8vo.

mente, at det maatte være af Interesse at vide, hvad der blev gjort for at udbrede denne Litteratur gennem Bogsamlinger og paa anden Maade, samt at overveje, om der kunde gøres mere. Det er da min Stilling som Formand i dette Udvalg, der bragte Landhusholdningsselskabet til at anmode mig om at indlede denne Diskussion. At jeg efterkom Anmodningen — ja det har bl. a. sin Grund i, at jeg, saavidt det er mig muligt, ikke lader nogen Lejlighed gaa fra mig til at virke for en mere udbredt og en fornuftigere Brug af Bøger her i Landet.

Naar vi i Udvalget drøftede Spørgsmaalet om Landbrugslitteraturens Benyttelse for Tiden og de Veje, ad hvilken den udbredtes, tænkte vi bl. a. paa Landbrugsforeningernes Bogsamlinger. Da Landhusholdningsselskabet tog Spørgsmaalet op til Drøftelse, søgte det ganske naturligt at skaffe Oplysning om disse Bogsamlinger. I den Anledning udsendte det i December 1903 et Spørgeskema til 107 Landboforeninger. Der spurgtes i dette, om Foreningen havde oprettet nogen Bogsamling. I saa Fald udbad man sig Oplysning om følgende Forhold:

Bogsamlingens Navn, Styrelse, Stiftelsestid, Indtægter, Opbevaringssted, Bibliotekar;
Udgifter til Bøger og Bibliotekar;
Udlaansted, Kataloger, Læsestue, Kontingent, Antal Bind (sondret i Landbrugslitteratur, anden oplysende Litteratur, Skønlitteratur);
Laanernes Antal, Udlaanets Størrelse (sondret paa samme Maade som ved Opgivelsen af Bindtallet).

Desuden spurgtes der, om Foreningen havde noget Samarbejde med andre Bogsamlinger (f. Eks. Sognebogsamlingerne) samt om Foreningen iøvrigt udøvede nogen Virksomhed for at udbrede Landbrugsskrifter. Forsaavidt Landboforeningen ikke havde oprettet nogen Bogsamling, bad man ogsaa om at faa dette meddelt.

Af de 107 Landboforeninger svarede 43.

Fra 24 Foreninger kom kort og godt det Svar, at de ingen Bogsamling havde.

10 Foreninger oplyste ligeledes, at de ingen Bogsamling havde; en enkelt meddelte, at et Forsøg var opgivet, fordi Medlemmerne ikke havde Interesse for Sagen*). De gav tillige Oplysninger om anden Virksomhed for Udbredelse af Landbrugslitteratur.

Fra 9 Landboforeninger (Frederiksborg Amt, Aalborg Amt, Randers Amt, Aarhus Amt, Kolding Herred, Nordthy, Kolind og Skanderborg) kom Meddelelse om, at de havde en Bogsamling. Oplysningerne om disse Bogsamlinger viser imidlertid, at de saa godt som alle kun indeholder faa Landbrugsskrifter, særlig nyere, og for dem alle gælder det, at Udlaanet af disse er meget lille. Derimod gør enkelte af dem god Nytte som Romanbiblioteker. En Bogsamling opgiver saaledes, at den indeholder c. 1000 Bind Landbrugslitteratur, hvoraf der aarlig udlaanes c. 40 Bind, samt 550 Bind anden oplysende Litteratur og Skønlitteratur, hvoraf det aarlige Udlaan er c. 2000 Bind. En anden Bogsamling, der ikke kan opgive Udlaanets Størrelse, meddeler, at Skønlitteratur falder mest i Laanernes Smag.

Man kan da formentlig uden Overdrivelse sige, at Landboforeningernes Bogsamlinger ikke spiller nogen stor Rolle for Udbredelsen af Landbrugslitteratur. Derimod viser de udfyldte Skemaer, at en Del Foreninger foruden deres Medlemsblad uddeler nogle Bøger vedrørende Landbrug, undertiden som Præmier; disse Bøger uddeles ogsaa ofte til Husmænd.

Blandt andre Foreninger, der arbejder for Virksomheder, der høre til Landbruget, er der en Del, som udbreder Landbrugsskrifter, heriblandt det danske Hedeselskab, der ogsaa uddeler sine Skrifter gratis til et be-

*) Blandt de Foreninger, som ikke har svaret, eller som har svaret, at de ingen Bogsamling havde, findes der dog 15, der tidligere end 1900 har modtaget Understøttelse af Sophus Skeels Biblioteksfond.

grænset Antal Sogne- og Landbrugsbogsamlinger efter Anmodning fra disse.

Et ejendommeligt Forsøg paa Oprettelsen af smaa Landbrugsbogsamlinger er foretaget af Thy Have- og Plantningsselskab, hovedsagelig efter Tilskyndelse fra afd. Generalkonsul H. Pontoppidan og Landstingsmand, Konsul M. Johnsen, Thisted. I 1894 oprettede Selskabet Thylands Sognebogsamlinger for Landbrug, 29 Bogsamlinger, en for hver Kommune, paa over 100 Bind. Bogsamlingen indeholdt Bøger om almindeligt Landbrug, Træplantning, Havedyrkning, Fjerkræavl, Biavl, Frøavl, Husflid. De oprettedes især for at give de mindre Landbrugere let Adgang til at erhverve sig Kundskaber om den hensigtsmæssigste Form for et rentabelt Jordbrug. For hver Kommunes Bogsamling ansattes en Bibliotekar, der opbevarede Bogsamlingen, udlaante Bøgerne — Udlaanet var gratis — og virkede for, at Bogsamlingen blev benyttet saa meget som muligt*).

Som ovenfor nævnt var det afd. Generalkonsul Pontoppidan, der hjalp til ved Oprettelsen af disse Bogsamlinger. Hans Navn træffer man ofte paa, naar man undersøger Udbredelsen af Landbrugslitteratur i Jylland. Han havde et aabent Øje for, hvor megen Kundskab der kunde udbredes gennem Bøger. Det er oftere hændet mig, naar jeg i en jydsk Købstad indledede en Diskussion om Oprettelsen af en Folkebogsamling, at det under Diskussionen oplystes, at man kunde gøre Regning paa et saa og saa stort Tilskud fra Generalkonsul Pontoppidan. Han har ogsaa gennem Udvalget for Folkeoplysnings Fremme støttet Oprettelsen af Sognebogsamlinger rundt om i Hedeegnene. Men det er særlig for Udbredelse af Landbrugslitteratur, at han har virket. Han stiftede Sophus Skeels Biblioteksfond og forhøjede det, den sidste Dag han levede, fra 5,200 Kr. til 10,200 Kr.

*) Smlgn. Medlemsblad for Thisted Amts Landboforeninger. 1. Aarg. Nr. 32 (Fred. d. 26. Aug. 1898).

Det styres af »Foreningen af jydske Landboforeninger«; hver December Termin uddeles Understøttelser til jydske Landboforeningers Biblioteker; siden 1881 er der til 21 Landboforeninger uddelt omtrent 4,000 Kr. ialt. Han har gennem Hedeselskabet uddelt en stor Mængde oplysende Skrifter. Nogle Dage før sin Død lod han 100 Husmænd indmelde i det jydske Haveselskab, bl. a. for at de kunde faa dets Tidsskrift. Hans Navn bør da nævnes med Taknemlighed, naar en Sag som den foreliggende behandles.

Ogsaa de mere omfattende Landboforeninger udøver nogen Virksomhed for Udbredelse af Landbrugsskrifter. Mellem dem bør nævnes Det kgl. danske Landhusholdningsselskab. Allerede i 1807 kunde Selskabet i Fortalen til den første af det udgivne Bogfortegnelse*) skrive følgende:

»I adskillige Aar har Selskabet, for at udbrede nyttige Kundskaber ved Læsning blandt Bondestanden, søgt at opmuntre Patrioter, saavel af Geistligheden som andre, til at anlægge Laanebibliotheker. Nogle saadanne Samlinger ere anmeldte for det, og Stifterne tildeelte Selskabets Hæderstegn; og saavel til disse Samlinger, som til andre, om hvis Tilværelse og ordentlige Bestyrelse Selskabet underrettes, leverer det desuden de Skrifter, som det udgiver. For nærværende Tid er nogle og tyve deslige Samlinger det bekjendte.« Da Selskabet imidlertid har bemærket, »at ikke alle Samlere have været lige heldige eller strænge i deres Valg«, har det besluttet at udgive den omtalte Fortegnelse. Denne indeholder bl. a. i Afsnittet Landhuusholdning 55 Titler og i Afsnittet: »Til almindelig Oplysning og nyttig Tidsfordriv« 45 Titler. Lignende Fortegnelser**) er udgivne i 1864, 1873, 1889

*) Fortegnelse over Skrifter passende for den dansk-norske Landalmue, udgiven af det Kgl. D. Landhuusholdningsselskab. Kjøbenhavn 1807. 6+30 Sider i 8vo.

**) I 1844 udgav Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug: Fortegnelse over Skrifter til Læsning for Menigmand, af J. W. Mark-

og 1902. Selskabet har ogsaa købt en Del Eksemplarer af »A. S. Steenberg, Folkebogsamlinger, deres Historie og Indretning, Aarh. og Kbhvn. 1900« til Uddeling blandt Landbrugsbiblioteker. Selskabet uddeler jævnlig Bøger til Laanebogsamlinger paa Landet, til sine Medlemmer, til sine Lærlinge, til Folkehøjskoler og til Skolelærere.

Dette var en kort Oversigt over Landbrugsforeningernes Virksomhed. Der er dernæst de offentlige Biblioteker. Saavel det store kgl. Bibliotek, som Universitetsbiblioteket og Statsbiblioteket i Aarhus — dette gør sig særlig Umage for at faa sine Bøger ud blandt Befolkningen — indeholder betydelige Samlinger af Landbrugslitteratur. Her skal kun nærmere omtales Landbohøjskolens Bibliotek og det Classenske Bibliotek i Nykøbing F.

Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Bibliotek er vort eneste store Landbrugsfagbibliotek. Dets trykte Katalog*) viser en stærkt gennemført Klassedeling; det har en god Fortegnelse over Klasserne og en særlig bogstavordnet Fortegnelse over Forfatternavnene. Bibliotekets egentlige Virksomhed er naturligvis at forsyne Skolens Lærere, Assistenter og Elever med Bøger. Men det gør sig Umage for ved Siden heraf at være til Nytte for saa stor en Kreds som muligt, bl. a. ved meget liberale Bestemmelser om Forsendelse af Bøger til Laanere. Udlaanet fra Biblioteket er i stadig Stigen. I 1900—01 udlaantes 4,127 Bind, i 1901—02 4,835 Bind og i 1902—03 5,123 Bind. Hertil kommer Brugen af Haandbiblioteket og Tidsskrifter i Læsestuen. Til Laanere udenfor Skolen udlaantes i 1901—02 160 Bind, i 1902—03 248 Bind; det er sikkert kun Ukendskab med denne Adgang til Laan, der bevirker, at Udlaanstallet ikke er større.

---

mann. X+109 Sider i 8vo. Heri findes 47 Titler paa Landbrugsskrifter.

*) Katalog over den kongelige Veterinær- og Landbohøjskoles Bibliotek indtil Udgangen af 1894. Kbh. 1898. XII+888 Sider i 8vo. Tillæg omfattende Bibliotekets Tilvækst 1895—1900. Kbh. 1901. 184 Sider i 8vo.

Dernæst er der det Classenske Bibliotek i Nykøbing F. Oprindelig blev det jo oprettet paa Corselitze. Gennemlæser man Fortalen til dets første Katalog*), saa slaar der Læseren imøde noget af det bedste fra den store Oplysningsbevægelse, der naaede herop til Danmark i Slutningen af det attende Aarhundrede: en varm Kærlighed til Oplysning og en ivrig Stræben efter at skaffe saa mange som muligt Del i Oplysningens Velsignelser. Biblioteket er oprettet for »at afhjælpe den landlige Trang paa nyttige Bøger, som baade Videnskabsmænd og oplyste Landmænd ofte maa føle«. »Vi ere forsikkrede om, at vor Læser med os ønsker en saadan Indretning alt mueligt Held, al tænkelig Fremgang for Eftertiden.«

Biblioteket, som nu findes i Nykøbing F.**), har 9,133 Bind. Det aarlige Udlaan er 2,500—3,000 Bind til 250—300 Laanere. Der findes 749 Bind Landbrugslitteratur (aarligt Udlaan: 40—50 Bind), 7,690 Bind anden oplysende Litteratur (aarl. Udlaan: 800—900 Bd.), Skønlitteratur 694 Bind (aarl. Udlaan: 2000 Bd.)

Landbrugsskolerne rundt om i Landet har smaa Bogsamlinger, der dog mest bruges af Skolens Lærere. Bogsamlingerne støttes af »Udvalget for Folkeoplysnings Fremme«. Dette har udgivet enkelte Landbrugsskrifter, der, ligesom Selskabets andre Skrifter, overlades Landbrugsskolernes Elever til meget lav Pris.

Heller ikke gennem denne Oversigt over Bibliotekernes Benyttelse faar man noget Indtryk af, at Landbrugslitteraturen læses meget — mon ikke Stifteren af det Classenske Bibliotek vilde vende sig i sin Grav, naar han hørte, hvorledes Biblioteket nu benyttes. Mine Erfaringer fra min Virksomhed for Folkebogsamlingerne gaa i samme

*) Fortegnelse over Bøgerne i det Classenske Bibliothek paa Corselitze paa Falster. Kjøbenhavn 1822. VIII+67 Sider i 8vo.

**) Fortegnelse over den Classenske Bogsamling i Nykøbing paa Falster, ved J. V. Gudmand-Høyer. Nykjøb. F. 1878. 10+339 Sider i 8vo. (Indeholder en klassedelt Fortegnelse og en bogstavordnet Forfatterfortegnelse). Tillæg udkom 1890.

Retning; der findes i Sognebogsamlingerne og andre Bogsamlinger paa Landet kun meget lidt Landbrugslitteratur, og den, der findes, benyttes ikke meget. Jeg har i hver af Statens Vandrebogsamlinger indsat et Par Bøger om Landbrug; de er bleven meget lidt læste.

Det har naturligvis Interesse for det foreliggende Spørgsmaals Behandling at se, hvad der er gjort i andre Lande for Udbredelsen af Landbrugslitteratur. Jeg har valgt at skaffe mig Oplysning herom fra Lande, der er nogenlunde ligestillede med Danmark, nemlig Norge, Sverrig og Holland.

Oplysningerne fra Norge skylder jeg Direktionen for »Det kgl. Selskab for Norges Vel«. Der findes i Norge kun to egentlige Landbrugsbiblioteker, nemlig Selskabets Bibliotek og Aas Landbrughøjskoles Bibliotek. Dette sidste er kun til Benyttelse for Skolens Lærere og Elever.

Det førstnævnte er vistnok af meget gammel Oprindelse, men har døjet en ublid Skæbne, fordi Selskabet ikke havde noget eget Lokale. Først i den nyeste Tid har man begyndt at ordne Biblioteket. I 1902 udkom dets systematisk ordnede Katalog*), der ogsaa indeholder en bogstavordnet Forfatterfortegnelse. Det udlaaner Bøger saa vel til Medlemmerne som til andre og sender Bøger til Laanerne mod Godtgørelse af Forsendelsesomkostningerne.

De offentlige Biblioteker indeholder forholdsvis lidet af Landbrugslitteratur. I Folkebogsamlingerne har der hidtil kun været meget faa Landbrugsskrifter; det af Kirkedepartementet nylig udgivne Katalog**) indeholder under Afsnittet »Næringsliv« en Del Titler paa Landbrugslitteratur og vil sikkert bidrage til, at Folkebogsamlingerne anskaffer flere Bøger angaaende Landbrug.

*) Katalog over det kgl. Selskab for Norges Vels Bibliotek indtil Udgangen af 1901. Christiania 1902. 4+149 Sider i 8vo.

**) Katalog over bøger skikkede for folkebogsamlinger, udgivet af kirkedepartementet, udarbejdet af Haakon Nyhuus med bistand af flere fagmænd. Kristiania 1903. XI+96 Sider i 4to.

»Det kgl. Selskab for Norges Vel« har spillet en betydelig Rolle ved Udbredelsen af Landbrugslitteratur. Det var oprindelig meget litterært anlagt og har gennem Tiderne udgivet en Mængde Bøger, dels i Form af Tidsskrifter, dels enkeltvis, i Begyndelsen til Dels mere videnskabelige Bøger, senere hovedsagelig vedrørende praktiske Æmner. Disse Skrifter er i Reglen uddelte gratis til Landhusholdningsselskaber eller holdte til Salg for en meget billig Pris. Mindre Samlinger af Bøger har gentagende været uddelte til Sogneselskaber og Landbrugsforeninger; siden 1896 er denne Foranstaltning optaget som en fast Post paa Selskabets Budget, idet der hvert Aar uddeles 10 Bogsamlinger, hvortil anvendes c. 750 Kr. aarlig, foruden Selskabets egne Skrifter. Bogsamlingerne uddeles efter Andragender, som fordres anbefalede af vedkommende Landhusholdningsselskab; de ledsages af en trykt Fortegnelse. Betingelsen for at kunne faa disse Bogsamlinger er, at Bogsamlingens Bestyrelse lader Bogsamlingen opstille paa et for Udlaan bekvemt Sted i Bygden og ansætter en Mand til at forestaa Udlaanet og føre Tilsyn med Bøgernes Behandling, at Bøgerne udlaanes gratis til Foreningens Medlemmer og at der gives andre interesserede Anledning til at benytte dem, endelig at Bestyrelsen efter Lejlighed sørger for Indbinding og Komplettering af Bogsamlingen. Fortegnelsen fra 1903 indeholder 130 Landbrugsskrifter, nogle i flere Eksemplarer. I Aarene 1896—1903 er der uddelt 73 saadanne Bogsamlinger.

Amtslandhusholdningsselskaberne, der alle sorterer under »Selskabet for Norges Vel«, uddeler ogsaa forskellige populære Skrifter, der indkøbes i større Antal forholdsvis billigt.

Direktionen udtaler, at i det hele synes Sansen for Landbrugslæsning at være tiltaget betydeligt i den senere Tid, ligesom ogsaa Adgangen til at faa den tilfredsstillet er tilstede.

Fra Sverrig har jeg faaet Oplysninger gennem det kgl. Landhusholdningsakademi i Stockholm. Dette meddeler, at der, saa vidt vides, ikke er gjort noget for Oprettelsen af særlige Landbrugsbiblioteker ude paa Landet. Det kgl. Landhusholdningsakademi og begge Sverrigs Landbrugsskoler har Biblioteker, hovedsagelig bestaaende af Landbrugslitteratur. De svenske Husholdningsselskaber har ligeledes Bogsamlinger, men af ringe Omfang og hovedsagelig dannede af Bøger, der er skænkede til Selskabet. Husholdningsselskaberne uddeler Smaaskrifter vedrørende Landbrug til smaa Jordbrugere indenfor Selskabets Omraade og delvis ogsaa til Sognebogsamlingerne.

Oplysninger fra Holland er sendt mig af Sekretæren for det hollandske Selskab »De Maatschappij tot nut van 't algemeen«. Statens Agerbrugsinspektør har efter hans Opfordring i December 1903 undersøgt Forholdene og meddelt de følgende Oplysninger. I Groningen findes et Landbrugsbibliotek, stiftet af Afdelingen »Appingedam« i »De Groninger Maatschappij voor den Landbouw«. I Friesland findes en Del Bogsamlinger, oprettede af Elever i de saakaldte Landbrugs-Vinteraftenskoler. Ogsaa de Biblioteker, der er oprettede af »De Maatschappij tot nut van 't algemeen« har Bøger om Landbrug, men de bliver desværre sjældent læste. I Drente arbejder den Drenteske Landbrugsforening for denne Sag; den har forbundet Landbrugsbiblioteker med de af »De Maatschappij tot nut van 't algemeen« oprettede; de gør megen Nytte. Ogsaa i Gelderland og i Zeeland er der lignende Bogsamlinger. I de øvrige Provinser findes saa godt som ingen.

Som det vil ses, indeholder disse Oplysninger fra andre Lande ikke meget nyt. Stillingen synes at være den samme som i Danmark. Værd at lægge Mærke til er dog det norske Selskabs Uddeling af smaa Bogsamlinger, de svenske Husholdningsselskabers Samarbejde med Sognebogsamlingerne, de hollandske Landbrugsfor-

eningers Samarbejde med andre Oplysningsforeninger og de af tidligere Aftenskoleelever stiftede Landbrugsbogsamlinger.

Der er imidlertid endnu et Land, om hvis Landbrugsbogsamlinger jeg har gjort mig Umage for at skaffe mig Oplysning, uagtet det baade er fjerntliggende og lidet ligt vort eget: det er de nordamerikanske Fristater. Grunden hertil er den meget nærliggende, at der — det kan jeg roligt sige — i intet Land paa Jorden gøres saa meget for at udbrede Kundskab gennem Bøger som i Amerika. Det amerikanske Folk har udviklet et fortrinligt System af Folkebogsamlinger*); det har, praktisk anlagt som det er, indset Betydningen af »at bringe den rette Bog til den rette Mand i det rette Øjeblik«, og dette søger det ogsaa at udføre for Landbrugslitteraturen. De forskellige Landbrugsforeninger arbejder for at udbrede Læsning; Staterne skaffer gennem Vandrebogsamlinger Bøger ud til afsides liggende Landsbyer og Landejendomme; man søger at indrette faste Landbrugsbiblioteker, der indeholder Landbrugslitteraturens bedste Bøger; de meget talrige Folkebogsamlinger (free public libraries) har blandt deres Bøger mange Landbrugsbøger. Og hvad der er det vigtigste: man arbejder ivrigt for at lære Landbrugerne at benytte disse Bøger.

I det amerikanske Landbrugsdepartements Aarbog for 1899 findes en Fremstilling af de amerikanske Landbrugsbiblioteker**). Paa en Rejse i Nordamerika i Efteraaret 1902 søgte jeg at skaffe mig nærmere Underretning om disse Biblioteker. Jeg skal her omtale enkelte Biblioteker og Institutioner.

Som Eksempel paa et rent Landbrugsbibliotek nævner jeg det i Amherst, Mass (Fig. 1 og 2). Ved Amherst College findes Massachusetts' vigtigste Landbrugs-

*) Smlgn. A. S. Steenberg, Folkebogsamlinger, deres Historie og Indretning. Aarh. og Kbh. 1900. VI+176 Sider i 8vo. S. 36 og flg.

**) Charles H. Greathouse, Development of Agricultural Libraries, i Yearbook of the Department of Agriculture. 1899. Washingt. 8vo. S. 487—512.

skole. Biblioteket har en særlig Bygning af Granit, med Taarn og Spir. Det indeholder c. 20,000 Bind. Laanerne har Adgang til hele Biblioteket, saa at de selv kan tage Bøgerne ned af Hylderne og undersøge dem. Et udmærket Kortkatalog staar til Laanernes Afbenyttelse. Et saadant Katalog kender vi omtrent ikke her i Landet. De fleste af Kortene er trykte enten i det store Kongresbibliotek i Washington eller i Landbrugsdepartementet i Washington;

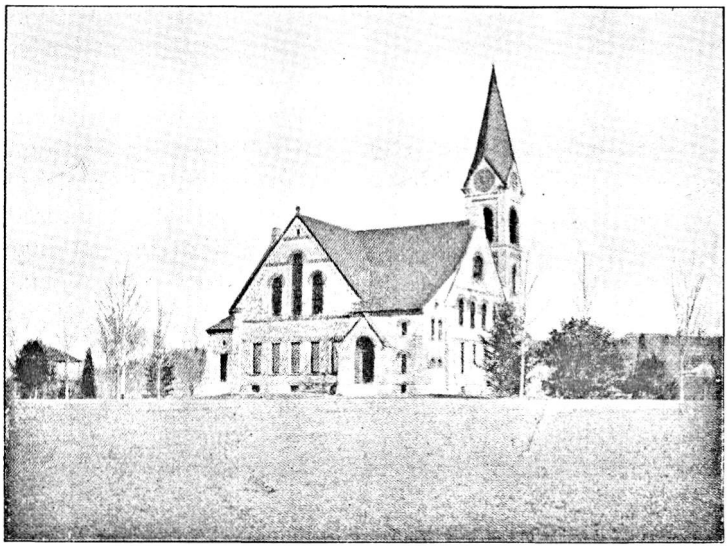

Fig. 1. Landbrugsbiblioteket i Amherst, Mass.

de faas herfra og sættes ind i Bibliotekets Kortkatalog. Dette indeholder en stor Mængde Henvisningskort, saa at Kataloget giver en udmærket Oversigt over, hvad Biblioteket indeholder angaaende de forskellige Æmner. Naar hertil kommer, at de amerikanske Biblioteker har udmærket ordnede, trykte Fortegnelser over Tidsskrifters Indhold — noget, der savnes meget her i Landet — vil man forstaa, hvor godt alt er lagt til Rette for Læserne. I Biblioteket findes en stor Læsestue. Læsestuerne spiller overhovedet en betydelig Rolle i de amerikanske Biblio-

teker. Ovre i Madison, Wisc., hvis Universitet har et Landbrugsfakultet, omtrent svarende til vor Landbohøjskole og lige saa stort, fortalte de mig, at de var ved at indrette en Læsestue for deres Elever med nogle hundrede Siddepladser. Dette Forhold staar sikkert i Forbindelse med det store Arbejde, Lærerne udfører for at vejlede deres studerende i Læsning af Landbrugslitteratur og vænne dem til at benytte den.

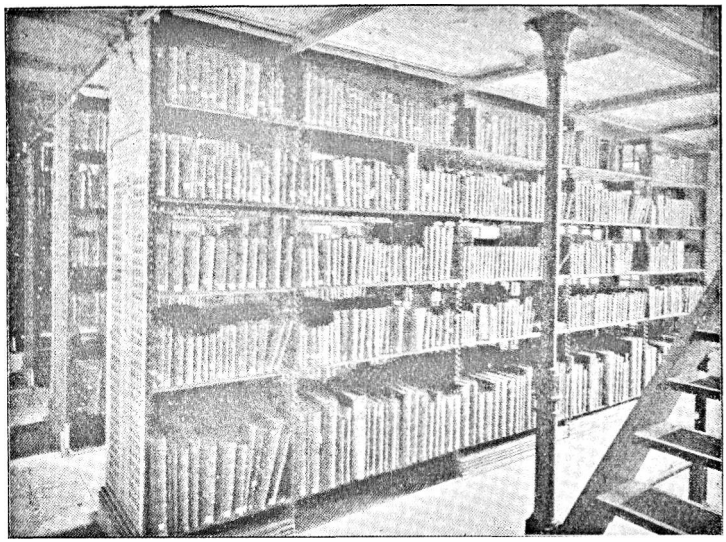

Fig. 2. Fra en amerikansk Landbrugsbogsamling.

En ejendommelig amerikansk Form for Undervisning er Læseklubberne. De er byggede paa den Tanke, at naar flere læser samme Bog eller Bøger om samme Æmne, kan de hjælpe hverandre ved Forstaaelsen og Tilegnelsen. Fem, ti eller flere Landmænd slaar sig sammen og danner en Læseklub til Gennemgang af en Del Bøger. En saadan organiseret Klub byder sine Medlemmer forskellige Fordele. I Connecticut kan en saadan Klub faa 50—100 Bøger til Laans fra en Statsinstitution. I New York støtter Staten gennem et særligt Departement disse Læse-

klubber og anden »home education«, som det kaldes, dels ved at give Anvisning paa Bøger, dels ved at udlaane Bøger til Klubberne, og endelig ved at indrette Eksaminationer med Eksamensbevis for Erhvervelse af Kundskaber gennem saadan Læsning; Departementet har udgivet en Del Bøger, særlig til Brug for disse Landmændenes Læseklubber. Man søger ogsaa at organisere smaa, naturhistoriske Foreninger blandt Skolebørnene. I Pennsylvanien har Statens Landbohøjskole organiseret et System af Læsekredse. Disse faa Anvisning paa, hvad de skal læse i hvert Æmne (5 Bøger og en Tillægsliste paa 15 Bøger) og paa, hvorledes Bøgerne skal bruges; hvorledes der til Læsningen kan knyttes Forsøg; Anvisningerne er ledsagede af en Række Spørgsmaal til Besvarelse. Man forudsætter, at de studerende drøfter disse Spørgsmaal og besvarer dem, førend de gaar over til et andet Æmne*).

Ejendommelig for Amerika er ogsaa den stærke Benyttelse af Vandrebogsamlingssystemet. Først anvendt af Staten New York har det bredt sig til flere Stater, bl. a. til Wisconsin, hvor Statens Bibliotekskomité — bl. a. ved Rigmænds Hjælp — sender Vandrebogsamlinger ud til afsides liggende Landsbyer og Landejendomme (se Fig. 3). En særlig udviklet Form for Vandrebogsamlinger, bestemte for Landboere, findes i Illinois. De er her satte i Forbindelse med Statens Virksomhed for Afholdelse af Landbrugsforedrag (Farmers' Institutes). Paa Anmodning af 5 eller flere Personer i en Kommune sendes der en Vandrebogsamling til den Mand, der opgives som Bibliotekar. Den eneste Udgift er Forsendelsesomkostningerne. Bogsamlingerne (se Fig. 4) indeholder 50 Bind, dels underholdende Læsning, dels Landbrugslitteratur og anden oplysende Læsning. Bogsamlingen opstilles i Skolen, i en Butik, paa Posthuset, eller et andet let tilgængeligt Sted.

*) Smlgn. Education in the United States, a series of monographs edited by N. M. Butler. Albany, N. Y. 1900: Charles W. Dabney, Agricultural education, S. 593—652.

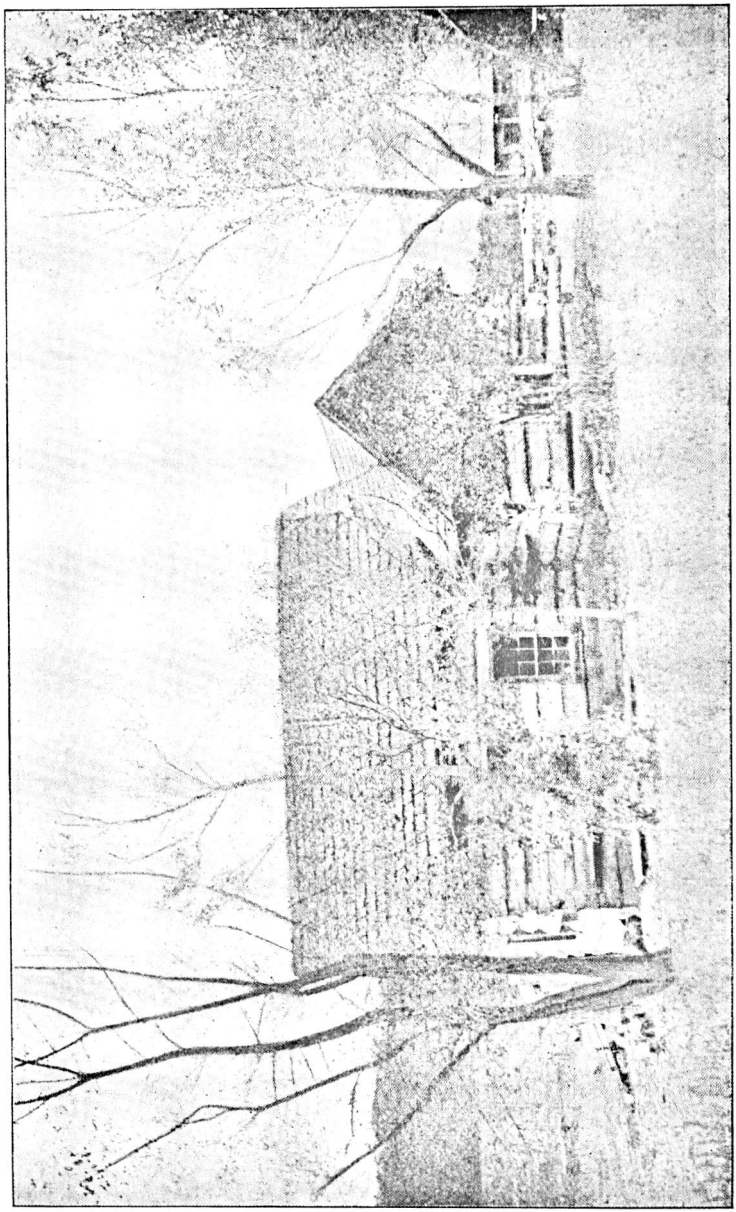

Fig. 3. En Vandrebogsamlingsstation i Wisconsin.

Den kan, naar det ønskes, faas ombyttet med en anden. Der er for Tiden henimod 130 Vandrebogsamlinger i Brug; af de Bøger, der er anskaffede til dem, er c. 14 pCt. Landbrugsskrifter.

De forskellige Forsøgsstationer og Landbrugsinstituter (disse virke gennem Afholdelse af Landbrugskursus og

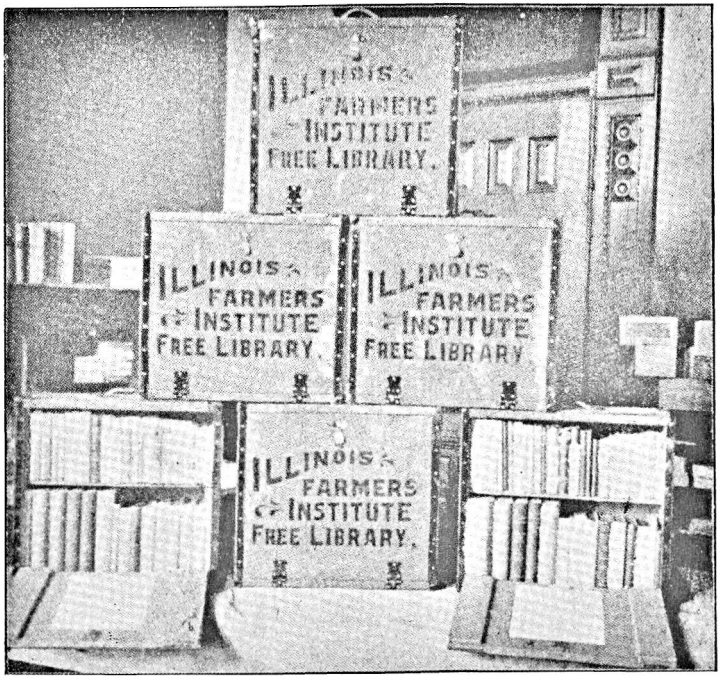

Fig. 4. Vandrebogsamlinger for Landbrugere i Illinois.

Landbrugsforedrag) uddeler deres Skrifter gratis, ofte samtidig med Foredragene.

En meget betydelig Rolle spiller Agerbrugsdepartementets Bibliotek i Washington, D. C. Det indeholder c. 70,000 Bind, hvoraf c. 75 pCt. er landbrugsvidenskabelige Skrifter. Det benyttes særlig ved Udarbejdelsen af de Bøger, som Departementets forskellige Afdelinger udgiver. Disse Bøger uddeles til Videnskabs-

mænd og Biblioteker over hele Jorden, til Skoler, offentlige Personer og Landmænd i de forenede Stater; til disse sidste fordeles de bl. a. gennem Medlemmerne af den lovgivende Forsamling, der har Ret til at raade over en stor Del af Skrifterne. Der udsendes hvert Aar omtrent 6 Millioner Eksemplarer af disse Skrifter.

Det vil af denne Fremstilling ses, at det amerikanske Folk har fundet Former for Udbredelse af Landbrugslitteratur og for Brugen af Bøger om Landbrug, som er forskellige fra andre Landes.

Efter denne Oversigt over Forholdene hos os og Forholdene i nogle andre Lande kommer jeg til den mere praktiske Side af Sagen:

Er der Anledning til at gøre mere for Udbredelse af Landbrugslitteratur — og hvad kan der i saa Fald gøres?

Hvad det første Spørgsmaal angaar, da er det naturligvis noget vanskeligt for mig at fælde en sikker Dom; det maa nærmest være Landbrugerne selv og Landbrugernes Lærere, som kan afgøre det. Rent i Almindelighed skal jeg sige, at det skulde undre mig, om ikke mange vilde mene, at der ikke er noget at gøre — den Mening vilde stemme godt med en Opfattelse af Bøger og Bøgers Værd som Arbejdsredskab, som jeg ofte og fra mange Sider træffer her i Landet.

Andre vil have en anden Mening, og da især de, som har lært at bruge Bøgerne paa fornuftig Maade og har vænnet sig til at bruge dem. Trykte Udtalelser om denne Sag træffer man kun sjældent; jeg har dog fundet een, som jeg skal anføre — ogsaa paa Grund af dens Sjældenhed.

I »Andelsbladet« for 1903 har Severin Jørgensen skildret et Par danske Husmænd. Den ene af disse, Hans Kristensen, N. Nebel ved Kolding, har fortalt noget om sin Virksomhed og herunder ogsaa, hvad Betydning Læsningen har haft for ham. Han siger: »Naar jeg

tænker paa, hvad der væsentlig har hjulpet os saa godt frem i økonomisk Henseende, som sket er, saa er det — næst Guds Velsignelse — det, at jeg har haft en trofast Hustru, . . . og dernæst, at jeg tidligt fik Sans for landøkonomisk Læsning. Jeg kan sige, at jeg har haft uberegnelig Fordel af den landøkonomiske Litteratur. Ikke alene har den givet mig Forstaaelse af og Interesse for min Gerning, men den har tillige opmuntret mig og givet mig Lyst til at tage fat paa nye Opgaver, efterhaanden som jeg vandt mere af Forstaaelsens Glæde.« Han fortæller dernæst om, hvorledes han har anskaffet en stor Del Skrifter om Landbrug, ogsaa Aargange af landøkonomiske Tidsskrifter og studeret dem ivrigt, og han udtaler Ønsket om, at ret mange af de smaa Jordbrugere herefter maatte faa Syn for, hvilken stor Hjælp de kan opnaa ad den her antydede Vej.

Dette er en Udtalelse af en Husmand, der — som han selv siger — ikke har gaaet paa en Landbrugsskole, til de smaa Jordbrugere. Man skulde synes, at de Jordbrugere, som har gaaet paa en Landbrugsskole og som har med større Jordbrug at gøre, maatte kunne have endnu mere Nytte af den Kundskab, som kan erhverves gennem Bøger.

En amerikansk Ven skrev en Gang til mig: »De vil erfare, at hvor der er flest Maskiner, der er ogsaa de fleste Bøger og den største Intelligens.« Hvis dette er rigtigt, maa der være god Jordbund for Landbrugslitteratur i vore Dage. Ikke blot bruger Landboerne flere og flere Maskiner, men selv Køerne gøres jo nu til Maskiner, saa at man fylder et vist — nøje afmaalt og afpasset — Kvantum Foderstoffer i dem og saa forlanger at faa et temmeligt nøjagtig afmaalt Kvantum Fedtstof m. m. ud af dem.

Jeg tror, skønt jeg ikke er Landmand, at turde udtale, at der er Anledning til at gøre mere for Udbredelse af Landbrugslitteratur, og vil derfor gaa over til det næste Spørgsmaal, hvad kan der gøres herfor?

Jeg mener, at vi om denne Sag først maa henvende os til Landbrugernes Lærere, til dem, der paa Landbrugsskolerne og gennem Landbrugsforedrag gør et saa udmærket Arbejde for at bringe vore Landbrugere og vort Landbrug længere og længere frem.

Der er først Landbrugsskolerne. Jeg kender jo en Del til dansk Undervisningsvæsen og har ogsaa haft Lejlighed til at sammenligne det med andre Landes, f. Eks. Amerikas. Den danske Undervisning gaar for den største Del ud paa at give Eleverne et saa stort Forraad af positive Kundskaber som muligt; disse Kundskaber søges slaaede fast gennem Gentagelse og Gentagelse, undertiden med det Maal, at de skal være til Stede til øjeblikkelig Aflevering ved en afsluttende Prøve.

De danske Skoler gør langt mindre for at øve deres Elever i selv at skaffe sig Kundskaber, vise dem de Veje, som findes til at søge Oplysning om det, som det i Øjeblikket er vigtigt at vide. Derfor spiller Lærebøgerne saa stor en Rolle i Undervisningen og Haandbøgerne saa lille en Rolle. Det skulde være underligt, om Landbrugsskolerne ikke var paavirkede noget af denne Form for Undervisning. Men denne Form er en daarlig Forberedelse til Selvstudium. Den medfører ogsaa, at voksne Mennesker her i Landet ikke er vante til og har meget ondt ved at benytte et Haandbibliotek. Der findes naturligvis Undtagelser; blandt andet vil den Undervisningsform, som benyttes i flere af Landbohøjskolens Fag, Laboratoriemetoden (»the seminar method« kaldes den i Amerika), være en god Forskole for Selvstudium.

Jeg overser ikke, at den Omstændighed, at de fleste Landbrugsskoler kun har deres Elever i kort Tid, gør det naturligt, at man søger at give Eleverne saa meget som muligt af det positive Kundskabsstof, som Landbrugsvidenskaben indeholder. Men paa den anden Side vil Læretidens Korthed gøre det saa meget ønskeligere, at Skolerne i saa høj Grad, som det er muligt, lærer

Eleverne at hjælpe sig selv til Kundskab. Jeg ved, at ved enkelte Skoler gives der Eleverne Anvisning paa Bøger til Selvstudium; jeg kender ogsaa Eksempler paa, at Eleverne, naar de har forladt Skolen, har dannet Læsekredse med Bogpakker, der sendtes fra Elev til Elev. Jo mere der fra Skolernes Side gøres for denne Sag, des varigere Frugter vil Undervisningen bære. Jeg skal her nævne, at Landhusholdningsselskabets Fortegnelse over Bøger, passende for Sogne- og Landbrugsbiblioteker vilde kunne bruges hertil. Man kunde paa Skolen gennemgaa Afsnittet vedrørende Landbrug, karakterisere og kritisere de i dette nævnte Skrifter og uddrage en lille Bogfortegnelse, som anbefaledes Eleverne til fremtidig Brug*).

Det er jo i den senere Tid blevet meget almindeligt at holde Foredragsmøder for Landbrugere; paa disse Møder behandles af Sagkyndige Æmner fra Landbrugsvidenskab og Landbrugspraksis. De gør sikkert udmærket Nytte; det levende Ord er jo det allerbedste Middel til at vække Interesse og udvide Synskredsen; sikkert gives der ogsaa gennem disse Foredrag mange udmærkede praktiske Raad og Anvisninger. Og saa kan det levende Ord jo ganske anderledes begejstre de fleste til at tage fat, end Bøgerne kan. Jeg læste for nylig om et Foredragsmøde i en Landsby, hvor en Taler i den Grad begejstrede Tilhørerne — jeg tror, han talte om Svineavl —, at Forsamlingen, da han skulde rejse, fulgte ham til Toget og gav ham et Hurra; og saa stor var Begejstringen, at nogle af Tilhørerne, der skulde have været med det samme Tog, helt glemte, at de skulde med, og blev staaende tilbage paa Perronen og raabte Hurra.

---

*) Højskolernes og Landbrugsskolernes Lærere og Lærerinder drøftede ved et Møde i Lyngby d. 4. Sept. 1897 Højskolernes Stilling til Folkets Læsning. Højskoleforstander L. Schrøder holdt det indledende Foredrag. Forhandlingen berørte, saa vidt det kan ses af Referatet, ikke Læsning af Landbrugslitteratur. Der nedsattes et Udvalg til at tage Spørgsmaalet under Overvejelse. (Referat i Sorø Amtstidende Mandag d. 6. Sept. 1897.)

Men ligesaa sikkert som det er, at disse Foredrag gør stor Nytte, ligesaa sikkert er det, at de vilde gøre endnu større Nytte, hvis de fremkaldte en Lyst til gennem Læsning at komme dybere og sikrere ind i det Spørgsmaal, som Foredraget behandlede. Thi det kan jo ikke nægtes, at Bøgerne har deres Fortrin fremfor Foredraget. Det skrevne Ord kan man altid have ved Haanden, det kan gennemgaas atter og atter; man kan stanse ved det, som man ikke forstaar, og man har Tid til at skaffe sig nærmere Underretning derom. Men den skrevne Fremstilling skulde helst knytte sig saa nær op til Foredraget som muligt. Man kunde benytte trykte Grundrids (som dem, der bruges ved den folkelige Universitetsundervisning); disse Grundrids kunde indeholde Henvisning til Bøger og Tidsskriftartikler om det behandlede Æmne. Og for at skaffe disse Bøger tilveje, kunde der indrettes smaa Bogsamlinger, der efterlodes paa det Sted, hvor Foredraget var holdt.

Men Betingelsen for at faa Læsningen knyttet til den mundtlige Undervisning er naturligvis først og fremmest den, at Folk kan læse. Hvorledes det staar til med Læsefærdigheden og Vanen til at bruge Bøger hos den Ungdom, der gaar ud af Folkeskolen — og hos en stor Del af dem, der gaar ud af den højere Skole — skal jeg ikke her komme nærmere ind paa. Jeg tror, at det ikke staar saa overdrevent godt til. Jeg ved ogsaa, at der hos en stor Del af Folkeskolens Lærere er ved at opstaa Fornemmelsen af, at her er en Mangel, der maa afhjælpes*). Kan Manglen ikke afhjælpes i Barneskolen, saa maa Efterskolerne (Aftenskoler og Højskoler) tage fat. Det maa kunne bringes saavidt med Læsningen, at den unge kan forstaa en dansk Tekst, der handler om et eller andet Forhold, som han kender noget til; Skolen

*) Herom vidner bl. a. den af Lærer R. P. Nielsen, Klodskov, rejste Bevægelse for Oplæsning af gode Bøger i Skolerne og Forsamlingshusene og det af det københavnske pædagogiske Selskab nedsatte Udvalg til Undersøgelse af Børne- og Ungdomslitteratur.

maa kunne give sine Elever en saadan Læsefærdighed, at de kan bruge Bogen som et Arbejdsredskab, et Redskab til at skaffe sig Kundskaber. Men for at opnaa dette, maa Skolen bringe Bøgerne i Forhold til det praktiske Liv, lære Eleverne at bruge Bøgerne til at forstaa og skaffe sig Kundskab om den Verden, hvori de lever.

Denne Samvirken mellem Bøgerne og Livet kan nu ikke bringes i Stand, uden at Børnene har nogen Kundskab om det Liv, der rører sig omkring dem. Kundskaber kan ikke faas alene gennem Bøger, hvor udmærket en Hjælp end disse er. Jeg er glad ved at faa Lejlighed til at sige dette, fordi det let kunde se ud, som om jeg mente, at naar man blot kunde faa Folk til at læse, saa var Spillet vundet. Nej, man maa først have et Fond af Kundskaber, opstaaet gennem Iagttagelse og Erfaring, saa kan Bøgerne hjælpe til at udvide disse og bringe Orden i dem.

Vil vi altsaa have de unge til at skaffe sig Kundskab om Landbrug gennem Bøger, saa maa vi først skaffe dem Kundskab om den Natur, hvori de lever og som de skal gøre sig underdanig — ved at kende og bruge dens Love. Men her staar vi ved den store Mangel, at vore Børneskoler paa Landet ikke giver eller ikke behøver at give Undervisning i Naturkundskab. Og det er i ethvert Tilfælde min Erfaring, at de fleste Børn paa Landet gaar sovende omkring i al den Naturens Herlighed og Vidunderlighed, som de daglig lever i. Allerede i Fortalen til det af mig omtalte Katalog over det Classenske Bibliotek paa Corselitze klages der over Mangel paa Undervisning i Naturvidenskab*); det var i 1822 — og synderligt videre er vi ikke komne i 1904. Jeg tror,

*) Det hedder her: »Hvor skal Jorddyrkeren søge hen, for at faae sine Fordomme rettede, sine Tvivl opløste, sin Kundskab forøget? Hvor henter han paa Landet den for ham nødvendige Indsigt i Naturkyndighed, især i Chymie, for ret at kjende de Ting, med hvilke han befatter sig: at anvende den hist med større Kraft, her med fordeelagtigere Oeconomie? Endnu læres ikke Mekanik i vore Skoler.«

at Det kgl. danske Landhusholdningsselskab vanskeligt kunde finde et for Landbruget nyttigere Virkefelt, end hvis det vilde virke for Indførelsen af Naturkundskab i Skolerne paa Landet*).

Men indtil videre maa vi jo bygge paa den Læsefærdighed og den Læselyst, som nu en Gang findes. Det sidste Spørgsmaal bliver da: ad hvilke Veje kan der skaffes en lettere Adgang til Læsning af Landbrugslitteraturen. Jeg skal kun her fremsætte nogle Bemærkninger og Forslag, som kan tjene til Grundlag for en Diskussion.

Spørgsmaalet bliver først, om Landboforeningerne kan udrette noget mere for denne Sag. Nogen stor Interesse synes der ikke at være; der er vistnok ogsaa Mangel paa kyndige Bibliotekarer. At overlade dette Arbejde, som det er gjort enkelte Steder, til en Boghandler, vil næppe være praktisk, hvis Bogsamlingen skal yde mere end blot underholdende Læsning; saa vil i Almindelighed en oplyst Landmand eller en Landbrugskandidat være at foretrække. Det forekommer mig imidlertid, at her er en betydelig Opgave for Landboforeningerne.

Det vilde ogsaa være naturligt at benytte Sognebogsamlingerne. Der arbejdes fra anden Side paa at gøre disse Bogsamlinger til noget mere end en Samling af underholdende Bøger; man vil søge at gøre dem til Centrum for Oplysningsarbejdet i Sognet. Det var da naturligt at knytte en Samling Landbrugslitteratur til dem. Jeg tænker mig ogsaa, at Kommunerne vilde være villigere til at støtte Sognebogsamlingerne, naar disse kunde hjælpe med til Erhvervslivets Udvikling.

---

*) Den omtalte Mangel ved vort Folkeskolevæsen føles ogsaa stærkt af mange Folkeskolelærere. Værd at lægge Mærke til er bl. a. det af Lærer M. J. Mathiassen, Mullerup, begyndte Arbejde dels for at skaffe Skolerne Anskuelsesstof til Undervisning i Naturkundskab, dels for at vænne Børnene til at iagttage og gøre Optegnelser om Vind og Vejr, Dyr og Planter, Landbrugsarbejdets Forløb m. m.

Man kunde tænke sig en Samvirken mellem Egnens Landboforening og Sognebogsamlingerne, saaledes at Landboforeningen forsynede Sognebogsamlingen med Landbrugslitteratur. Ogsaa de mere omfattende Foreninger vilde her have en Opgave. Jeg maa om denne Uddeling af Skrifter til mindre Bogsamlinger fremhæve, at det er af stor Betydning, at Skrifterne uddeles indbundne i gode, stærke Bind. Netop fordi det gælder om at faa Læsningen af denne Litteratur stærkere frem, bør Bøgerne gives til Bogsamlingerne i en saadan Tilstand, at de er færdige til Benyttelse.

Der kunde for de større Landbrugsforeninger virkes gennem Vandrebogsamlinger, der udsendtes til de mindre Bogsamlinger. Vandrebogsamlingernes Indhold kunde rette sig efter, hvad der for Øjeblikket var oppe af Landbrugsspørgsmaal i Egnen. Særlig Betydning vilde en Vandrebogsamling have, naar den indeholdt Raad mod en pludselig opstaaet Plante- eller Dyresygdom; en hurtig Hjælp til at udbrede Kundskab om, hvorledes Sygdommen skulde bekæmpes, vilde da være til stor Nytte.

Maa jeg, forinden jeg slutter, gentage, hvad jeg tidligere har sagt, at det vigtigste for denne Sags Fremme er, at Landbrugernes Lærere — baade Lærerne paa Landbrugsskolerne og dem, der rundt om i Landet virker gennem Landbrugsforedrag — vindes for den. Men jeg synes, at det maa ligge nær for Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, der i saa mange Aar har virket for Landbrugets Fremme og Landbobefolkningens Oplysning, at sætte Sagen i Gang og overtage Ledelsen af den.

Foredraget ledsagedes af følgende Diskussion:

Forstander Tuxen vilde som gammel Landbrugslærer og Foredragsholder have Lov til at sige Overlærer Steenberg Tak for hans indholdsrige Foredrag. Det indeholdt Oplysning ikke blot om, hvorledes Tilstanden er, men ogsaa Antydning af, hvad der kan gøres for at fremme Benyttelsen af Bøger. En Kendsgerning er det jo nemlig, at der læses ikke megen Landbrugslekture her i Landet, hvilket maa vække Forundring, eftersom man dog maa sige, at der her i Danmark er en stærk Interesse for at indhente Oplysninger, hvor de kan hentes, og der er derfor en Del Modsigelse til Stede, naar man ser hen til, hvorledes Bøger bliver benyttet, og det Antal Tilhørere, som et Foredrag kan samle; men det har vel sin naturlige Forklaring i, at det ene fanger lettere end det andet. Benyttelsen af Bøger kræver Arbejde, og det et Arbejde, som ikke er underholdende, mere eller mindre tørt. Der skal være en, der, om man saa maa sige, fanger, og det har man ved Foredragsvirksomheden; der er nemlig Forholdet det, at der bagved staar en Mand, der skal fange sine Tilhørere. Saa snart imidlertid en Husmand har faaet fat paa en Bog, og han opdager, hvilken udmærket Kilde han der har at øse af, bliver han ilter og fortsætter. Forklaringen heraf ligger naturligvis i, at Landbrugeren har en lang Arbejdsdag i fri Luft, og naar den er til Ende, tager han ikke gerne fat paa Bogen; der skal en særlig Kraftanstrengelse til, for at han skal gøre det. Ved Foredrag derimod faar han Besked paa en lettere Maade, og derfor benyttes de ogsaa efter en større Maalestok. Foredragsmøder kaldes forøvrigt Diskussionsmøder, for at der efter Foredraget kan blive Lejlighed til at tale om Sagen. Efter Talerens Mening maa Foredragsvirksomheden gaa forud for en større Anvendelse af Bøger. Hvad Landbrugsskolerne angaar, da slutter Kursus med at aabne Elevernes Blik for den Litteratur, som foreligger paa Landbrugets forskellige Omraader. Der peges paa, hvilken udmærket Litteratur, der haves paa mange Omraader. Kursus afsluttes ikke med nogen Eksamen; det er et frit Studium, der øves ved disse Skoler, men dog ikke i den

Forstand, at Skolerne stærkt opmuntrer Eleverne til at søge Biblioteker, thi den Tid, der er til Raadighed, er saa optagen af Arbejde, at det hele vilde blive uden Udbytte, naar der tillige skulde indsamles Oplysninger her og der gennem Bøger. Men afslutter Skolerne ikke deres Kursus med nogen Prøve, har de dog et Maal at naa, og det er Forstaaelsen af visse Ting; heri skal der i den korte Tid, Kursus varer, gaas til Bunds.

Det, der maa interessere mest, er at faa Landbrugslitteraturen spredt i de brede Lag, og hvad det angaar, tror Taleren, at der her i Landet gøres for faa Anstrengelser for at fremme Læsning af den Litteratur, som foreligger. Der kan vistnok i saa Henseende gøres en Del mere, end der nu gøres. Taleren vilde vise hen til Landbohøjskolens Bibliotek. Der foreligger for det en udmærket Katalog, som er spredt Landet over; men det er sikkert gaaet i Glemmebogen, at det er Tilfældet. Der burde jævnlig gøres opmærksom derpaa. Ser man hen til Nabolandene, da staar det paa dette Omraade ikke bedre til end her hos os. Fra Amerika kan der læres en Del i saa Henseende, men der savnes Oplysning om, hvorledes det reagerer i Befolkningen. I Frankrig gøres der en Del i saa Henseende, men hvorledes er Virkningerne deraf? De er forholdsvis smaa. Hvis der derfor kunde skaffes Oplysning om, hvilken Virkning Bestræbelserne i Amerika har haft for at udbrede Kendskab til Landbrugslitteraturen, hvilken Frugt de har bragt, kunde der faas en Vejledning med Hensyn til dette Forhold.

Naar der slaas stærkt paa, at man i Almueskolen skulde søge at udbrede Kendskab til Naturfagene, da maa man jo sige, at der er gjort en Del i saa Henseende, men Taleren hører nu til dem, der har været Modstander af det forberedende Arbejde, der i Almueskolen gøres for at udbrede Kendskab til Naturfagene. I Almueskolen skal der søges at skaffe Eleverne et almindeligt Dannelsesgrundlag og det saa fyldigt som muligt, og ikke saa meget tænkes paa det faglige; thi det er sørgeligt, naar Fagskolen skal beskæftige sig med at lægge et almindeligt Dannelsesgrundlag. Det burde være til Stede, naar Eleverne komme i Fagskolen. Desværre

maa Fagskolen beskæftige sig dermed, og derfor er Taleren bange for at anbefale Indførelse af Naturfagene som Led i Undervisningen i Almueskolen.

Professor Bøggild havde det interesseret at høre om Forholdene i Amerika, og han havde derfor Lyst til at rette et Par Spørgsmaal til den ærede Foredragsholder. Taleren havde af og til haft Besøg af Amerikanere, f. Eks. fra Madison og faaet en Del Tryksager derfra. Men naar han havde talt med de Herrer, havde de gennemgaaende beklaget, at de Skrifter, der udsendtes, blev saa lidt læste. Der skelnes forøvrigt mellem de egentlige Forsøgsberetninger og de Tryksager, der sendes ud for at tiltrække sig Opmærksomhed. Naar man nu hører de Erfaringer, som Overlærer Steenberg har gjort, nemlig at Folk ikke vil læse den tunge Litteratur, eftersom de er trætte, naar de kommer fra Arbejde og derfor hellere vil have Morskabsbøger, saa er det ikke saa underligt. Det er jo egentlig ikke saa længe siden, at Bønderne ikke kunde læse, eller i alt Fald ikke gav sig af dermed. I Talerens Opvækst var det paa Landet kun Præst og Degn, der fik Aviser tilsendt. Der skal jo Tid og Lyst til at læse og navnlig til at læse, hvad der maa siges at være tung Læsning, Læsning, som kræver Anstrengelse og Eftertanke, og ligger det derfor ikke nær at antage, at først og fremmest maa der gøres noget mere i Retning af, at den egentlige Landbrugslitteratur bliver mere letlæselig end Tilfældet hidtil har været; og er det ikke rigtigt, hvad der er sagt til Taleren, at man er nødt til at fylde Bøgerne med mange Illustrationer, for at Landmændene skal give sig af med at læse dem. Derhos er Bøger herhjemme forholdsvis dyre, hvad der jo er en Følge af, at Oplagene kun kan være smaa, og særlig dyre bliver Bøgerne naturligvis, naar de skal illustreres. I Amerika har man derimod rige Pengemidler til Raadighed, og derfor kan Bøgerne ikke alene illustreres, men endogsaa uddeles gratis. Har Overlærer Steenberg ikke den samme Opfattelse, at Grunden til, at man i Amerika giver sig af med Læsning, er, at Bøgerne ikke alene er rigeligt illustrerede og uddeles gratis, men ogsaa, at de Spørgsmaal, de behandler, er aktuelle,

medens de Bøger, der staar urørte i Bogsamlingerne væsentlig er af ældre Dato og ikke behandler aktuelle Spørgsmaal? Det er vistnok disse Spørgsmaal, der maa tages i Betragtning, naar der skal gøres Fremskridt med Hensyn til Benyttelsen af Bøger. De maa være billige og forsynet med Illustrationer, hvis der skal gøres Fremgang.

Sekretæren, cand. polit. Hertel omtalte hvad der var gjort i Norge og Sverrig for Udbredelsen af Laudbrugslitteratur og navnlig hvad der var gjort i Finland. Der er her oprettet et stort Andelsselskab, Pellervo, som paa en beundringsværdig Maade har arbejdet for Andelssagens Udbredelse. Selskabet blev stiftet i 1899 og har altsaa nu virket i 5 Aar. En af dets Opgaver har været at faa dannet smaa Landboforeninger, og i en Aarbog, som denne Forening har udgivet for kort Tid slden, oplyses det, at Selskabet har faaet stiftet ca. 300 smaa Landboforeninger, og at det har virket for Oprettelsen af Landbrugsbiblioteker, samt at Løsningen af denne Opgave er lykkedes godt. En Maade at vække Folks Interesse for Læsning er den, at naar der holdes Foredrag f. Eks. om Vinterfodring, møder Landbrugsbibliotekaren med Bøger, der omhandler Æmnet. Naar da Foredragsholderen er færdig med Foredraget, siger han, at her er Skrifter, som omhandler Spørgsmaalet, og som Tilhørerne kunne have Interesse af at læse. Naar saa en har læst den paagældende Bog eller de paagældende Bøger, vil en anden have dem; den ene tager den anden med, saa at Bøgerne kommer til at gøre deres Nytte. Det gaar med Biblioteker som med Kroer: opretter man en Kro, skaber man Krogæster, opretter man et Bibliotek, skaber man Læsere. Hvor mange Biblioteker, der er oprettet i Finland, kendes ikke, men der er udmærket Fremgang i Bevægelsen, og den tegner til at føre til Fornøjelse og Glæde for dem, der har virket for Sagen.

Overlærer Steenberg sagde, at under Arbejdet med det Materiale, som Landhusholdningsselskabet havde indsamlet fra Landboforeningerne, kunde man faa det Indtryk, at der ikke var meget at gøre for Landbrugslæsningens Vedkommende. I Modsætning hertil troede Taleren, at der er Trang

til Stede for at erhverve Kundskaber ved Læsning. Det giver sig efter Talerens Mening Udslag paa forskellig Maade. Landbrugsskolerne er stærkt besøgte, de vandrende Kursus bliver ligeledes stærkt besøgte og har stærkt interesserede Tilhørere. Husholdningsskolerne bliver ogsaa stærkt besøgte, og den Trang til at erhverve sig Kundskaber, som der saaledes efter Talerens Mening er til Stede, gælder det om at imødekomme og tilfredsstille. Der er ikke færre end 11 Landboforeninger, som udgiver Blade, hvortil kommer de mange specielle Foreninger som Fjerkræavlerforeninger o. s. v., der ligeledes udgiver Blade eller Tidsskrifter eller Piècer. Endelig skal nævnes at vi har en stor og dygtig Landbrugspresse. Naar altsaa en Landbefolkning af Størrelse som vor kan underholde saa mange Blade, som den faktisk gør, maa man ubetinget sige, at der er Læselyst til Stede hos den, at der her er en Jordbund til Stede, som det kan nytte at opdyrke og arbejde videre med.

Overlærer Steenberg nævnte med Anerkendelse Generalkonsul Pontoppidans Navn, og han gjorde det netop for at paavise, hvad denne Mand har gjort for at udbrede Læsning i vort Land. Taleren vilde henlede Opmærksomheden paa denne Udtalelse ved at pege paa, at naar der i et eller andet Tidsskrift havde været en god Afhandling, som havde interesseret Generalkonsul Pontoppidan, skrev han til den paagældende Redaktør og udtalte Ønske om, at man vilde sende ham saa og saa mange Særtryk af denne Afhandling, hvilke han da lod uddele gennem den jydske Fællesforening. Det gjorde Generalkonsulen flere Gange, medens Taleren var Redaktør af »Ugeskrift for Landmænd«. Han mindedes saaledes en Artikel, som Pontoppidan havde udsendt i 40,000 Særtryk over hele Landet. Professor Bøggild spurgte, om ikke Grunden til, at i Amerika Bøger blev mere læste end andre Steder, var den, at de uddeles gratis. I hvilken Udstrækning Læsningen foregaar, foreligger der ikke Oplysning om, men i den i 1899 udgivne Aarsberetning fremhæver Landbrugsdepartementet, at der i det sidste Aar er uddelt 6 Millioner Skrifter til Landmænd, og der siges med Stolthed, at intet andet Land i Verden gør saa meget som Nordamerika for at

udbrede Landbrugslæsning. Taleren vilde til Slutning minde om Andræ's bekendte Ord: Der gives ingen bedre Venner end dem, der kommer, naar man har Brug for dem og gaar, naar man ikke mere har Brug for dem, nemlig Bøgerne.

Overlærer Steenberg mente, at det, hvad Naturkundskab angik, maatte være umaadelig vigtigt for de Lærere, der skal undervise Landbrugselever, at den Side af Opfattelsesevnen, som har sit Redskab i Øjnene, er saa udviklet som muligt. Taleren havde forøvrigt, naar han omtalte Naturkundskab, ikke saa meget tænkt paa en systematisk Undervisning heri, og det var egentlig rent tilfældigt, at Ordet Kemi blev nævnet. De Herrer, der har med den opvoksende Slægt, der gaar til Landbruget, at gøre, maa sikkert have følt, at der er mange af de unge, der ligefrem sover lige over for det, der omgiver dem. Det var i hvert Fald en praktisk Erfaring, som Taleren havde gjort Gang efter Gang ved Optagelsen af Elever i Latinskolen. Gang efter Gang viser det sig, at mange Ting, som de har haft lige for Øjnene, har de aldrig lagt Mærke til. Den Evne at kunne bruge sine Øjne med Hensyn til Omgivelserne, er, saaledes forekom det Taleren, langt vigtigere end meget andet; der maa med Hensyn til dette Forhold være en Mangel ved Undervisningen i Folkeskolen paa Landet, og den burde der bødes paa. Hvad Læsefærdigheden angaar, da maa det indrømmes, at der er noget galt, og Taleren kunde derfor godt forstaa, at det mange Gange kneb med at faa noget ud af Eleverne i Landbrugsskolerne. Taleren var ikke sagkyndig hvad Landbrugsskolerne angik, men kunde der ikke gøres noget — selv om Undervisningstiden er kort — i Retning af at lære Eleverne at samle en vis Mængde Stof om et eller andet bestemt Æmne fra forskellige Bøger? Det vilde være heldigt, om der blev gjort en Prøve i saa Henseende. At de amerikanske Bøger er bedre illustrerede og deres Indhold mere aktuelt, gør naturligvis en Del til, at de bliver mere læste; men dette skyldes ogsaa andre Forhold. Der er sikkert ingen Tvivl om, at de amerikanske Børn bedre lærer at bruge Bøger end Børnene herhjemme. Men i Amerika kom-

mer vistnok ogsaa det til, at der er Fremtidsmulighederne store for dem, der kan noget. Der frembyder der sig saa mange Muligheder for at komme frem, at det maa spore Ungdommen til at lære noget. Taleren havde forøvrigt ikke sagt, at der herhjemme ikke var meget at gøre for Landbrugslæsningen, men han sagde, at det lod til, at Landboforeningerne ikke havde Interesse for Sagen.

Bibliotekar Meyer: Det er ganske rigtigt som udtalt af den ærede Foredragsholder, at det i sin Tid er blevet meddelt i stort Omfang, hvor Kataloget over Landbohøjskolens Bibliotek var fremlagt, ligesom det ogsaa er blevet offentliggjort, at Folk udenfor København let kunde faa Bøger fra Biblioteket til Laans. Det bedste vilde imidlertid være, om der paa hver Jernbanestation fandtes Opslag derom, ja paa hver Omnibus, og Taleren skulde med Glæde gøre sit til, at Oplysning om den lette Adgang, der haves til Biblioteket, kunde blive udsendt til og mulig optaget i alle Landbrugsskrifter. Efter Talerens Anskuelse vilde det imidlertid ikke i Fremtiden være saa nødvendigt som i Øjeblikket at sprede Kendskab dertil, idet Eleverne paa Landbohøjskolen benytter Biblioteket i større og større Omfang, og gennem disse Elever spredes saa Kendskabet til Bibliotekets Tilstedeværelse og i hvilket Omfang det kan benyttes. Der blev af den ærede Foredragsholder ogsaa henvist til de med Biblioteket forbundne Læseværelser. Desværre er man paa Landbohøjskolen ikke stillet saa heldig i saa Henseende, som man burde være, men desuagtet er Besøget meget stort.

Biblioteket paa Landbohøjskolen kan vanskeligt sammenlignes med de amerikanske Biblioteker og navnlig ikke med Biblioteket i Washington, idet Amerika indtager en saadan Position, at Alverden sender sine Sager derhen mod igen at modtage, hvad der derfra udsendes. Men alt, hvad et Bibliotek indeholder, bliver ikke benyttet. Der er mange, der har Biblioteker paa 10,000 Bind, men det gaar vistnok her, som naar en Muselmand har et lignende Bibliotek. Han benytter kun faa Bøger, nemlig i Almindelighed kun Koranen. Det er et sandt Kunststykke, Amerika udfører ved at afsætte

6 à 7 Millioner Bøger om Aaret, men man faar dem ogsaa ligesom kastet i Hovedet. Landbohøjskolens Bibliotek faar saa mange Bøger, at det er vanskeligt at blive af med dem; det gør imidlertid hvad det kan ved at sende Bøger ud til Lærere, Skoler o. s. v. og endda sidder Biblioteket tilbage med en Del, som det ikke kan blive af med. Taleren formodede, at det gik andre Steder paa lignende Maade. Der skal imidlertid ikke falde nogen Skygge paa Amerika. Det er ikke Amerika selv, som sender Bøgerne, men de bliver sendte gennem Konsulerne, og hvad der kommer hertil og ingen andre vil have, det faar Biblioteket. Ved Oprettelsen af Biblioteker paa Landet troede Taleren, at man vilde have en god Støtte i Landbohøjskolens Bibliotek, idet dette har en stor Samling Dubletter, som det engang i Tiden maa skaffe sig af med, idet Pladsen er kostbar og Bøgernes Antal vokser stadig, ja med rivende Fart. Det vilde da være naturligere og rigtigere, at man gjorde Gavn med det overflødige paa den Maade, end at lade det gaa til Papirmøllen.

Forstander Tuxen: Der er vistnok Grund til at pege paa Faren ved at gøre Folk for blaserte lige over for Tryksager, thi man er godt paa Veje dertil. Naar man faar en Konvolut eller Pakke, hvorpaa der staar anført »Tryksager«, lægges den i Reglen ganske rolig til Side, uden at man agter paa den. Hvad det imidlertid gælder om er, at faa udnyttet den gode Litteratur, og at der lægges mere Vægt paa Kvantiteten end paa Kvaliteten. Foredragsmøderne afsluttes i Reglen med at paavise Skrifter eller fremlægge Skrifter, hvori det Æmne, som Foredraget har omhandlet, omtales. Forøvrigt har mange Gange Foredragets Titel ogsaa Indflydelse paa, hvorvidt det kan fremkalde Interesse. Medens et Foredrag om Fodring vel kan lokke Folk til, stiller det sig da anderledes, naar det hedder: »Foredrag om billig Fodring.« Blot et saadant lille Ord som »billig« kan gøre sin Nytte. Efter Udbredelsen af Blade og Tidsskrifter kan man ikke dømme om, hvor meget der læses. Hvad Naturkundskab angaar, da er det let at bibringe Eleverne den Lærdom deri, som de

savner. Selv om det ikke er et Fag ved Skolerne, tager Lærerne sig dog deraf.

Sekretæren, cand. polit. Hertel: Naar Bibliotekar Meyer udtalte, at Amerika næsten kaster Bøgerne i Hovedet paa Folk, saa vilde Taleren dertil sige, at han vilde ønske, det vilde vedblive dermed, thi det synes næsten som det ikke mere gør det. Det synes at gaa fra den ene Yderlighed til den anden. I Oktober fik Selskabet en Meddelelse fra Washingtonbiblioteket, hvori det hedder, at fremtidig vil det sende en maanedlig Fortegnelse over de Skrifter, der er udgivne, og man kan saa derefter rekvirere det man ønsker. Selskabet har herefter skrevet gentagne Gange efter Skrifter, men ingen modtaget. I Forbindelse hermed meddelte Taleren, at Bladet »Husmanden« vilde forsøge at føre Skrifter ind i Hjemmene. Det hedder i Bladets Nummer for Januar i Aar, at det hveranden Uge vil bringe et ottesidigt Tillæg af samme Størrelse som Bladet. Dette skal saa trykkes i Bogform og indeholde Bidrag af saavel økonomisk som almenoplysende, historisk Natur, saaledes at Læserne i Aarets Løb vil erhverve en eller flere Bøger paa tilsammen 400 Bogsider. Med andre Ord, man kan paa denne Maade skaffe Husmændene en fortrinlig Bogsamling, som med Rette kan kaldes Husmandens Bogsamling. Der vil paa denne Maade sikkert kunne gøres en stor og god Gerning ved at bringe virkelig belærende og oplysende Læsestof ind mellem Husmændene.

Gennemføres det Forslag, som her er refereret, vil det gøre Gavn.

Præsidenten (Hofjægermester Friis) vilde paa Landhusholdningsselskabets Vegne takke den ærede Foredragsholder for hans interessante Foredrag, ligesom han ogsaa paa Selskabets Vegne vilde rette en varm Tak til Overlærer Steenberg for det store Arbejde, han har udført ved at indtage en ledende Stilling ved Udarbejdelsen af den ny Bogfortegnelse.

Beretning fra de i Henhold til Lov om Handel med Gødnings- og Foderstoffer af 26. Marts 1898 autoriserede Laboratorier.

Nedenstaaende findes Beretninger fra 4 af disse Laboratorier, nemlig Detlefsen & Meyers og H. Struers, begge i Kjøbenhavn, samt Ladelund Landboskole pr. Brørup og Qvist's Laboratorium i Aarhus.

Fra Budde & Schou, Kjøbenhavn, findes ingen Beretning, da de ingen Undersøgelser have udført i Henhold til den nævnte Lov. Beretningen fra Professor V. Stein findes i nærværende Tidsskrift, Side 50 og følg.

Detlefsen & Meyers Laboratorium, Kjøbenhavn.

Af Gødningsstoffer er indsendt til Undersøgelse ialt 127 Prøver, der fordele sig saaledes:

Thomasfosfat	6	Prøver,
Benmel	10	—
Superfosfat	84	—
Kainit og 37 pCt.s Kaligødning	14	—
Diverse	13	—

Af Superfosfaterne indeholdt 18 Prøver under 12 pCt. vandopløselig Fosforsyre og 66 Prøver mellem 12 og 20 pCt. vandopløselig Fosforsyre. Af førstnævnte indeholdt

6 Prøver, af sidstnævnte 31 Prøver mindre Fosforsyre end det paa Prøverne angivne Indhold efter Fradrag af $^1/_2$ pCt.

Indholdet af citronsyreopløselig Fosforsyre i Thomasfosfatprøverne varierede fra 12.70 pCt. til 14.66 pCt. og var gennemsnitlig 13.81 pCt.

Af Foderstoffer har været indsendt til Undersøgelse ialt 58 Prøver, hvoraf 19 Prøver Oliekager. Nogen Forfalskning har ikke fundet Sted ved nogen af disse Prøver, hvorimod en Prøve Hampefrøkager var saa angrebet af Skimmel (Aspergillus), at den var ubrugelig som Kvægfoder.

Ingen af de nævnte Undersøgelser have fundet Sted i Henhold til § 6 i Lov af 26. Marts 1898 om Handel med Gødnings- og Foderstoffer.

H. Struers kemiske Laboratorium, Kjøbenhavn.

Ialt indsendtes til Undersøgelse 133 Prøver Gødning, nemlig:

Superfosfater	123	Prøver,
Tørret Blodgødning	4	—
Blandede Gødninger	6	—
	133	Prøver.

Af Superfosfaterne indeholdt 33 Prøver fra 17 til 20 pCt. vandopløselig Fosforsyre; 83 Prøver indeholdt fra 11 til 17 pCt. og 7 Prøver fra 8 til 10 pCt.

Med Hensyn til Forholdet imellem det garanterede eller det ved Indsendelsen opgivne Indhold, har der — naar det forbeholdte Spillerum af $^1/_2$ pCt. tages i Betragtning — været Mindreindhold i 29 Prøver, nemlig i 5 Prøver c. $1^1/_2$ pCt. og i Resten c. 1 pCt.

Af Prøver indsendt til Undersøgelse i Henhold til Gødningsloven, har Laboratoriet ingen modtaget.

Ladelund Landboskoles Laboratorium pr. Brørup.

I det nu forløbne Aar er der foretaget Undersøgelse af 423 Prøver Foderstoffer, disse have været:

Solsikkekager	129	Prøver,
Bomuldsfrøkager	103	—
Bomuldsfrømel	4	—
Rapskager	25	—
Hørfrøkager	39	—
Hampefrøkager	37	—
Jordnødkager	21	—
Hvedeklid	28	—
Hvedefodermel	12	—
Kokus- og Sesamkager	7	—
Forskellige andre Foderstoffer	18	—
	423	Prøver.

Gennemsnitsindholdet af kvælstofholdige Stoffer og Fedt har været i:

			Kvælstofholdige Stoffer:			Fedt:		
127	Prøver	Solsikkekager	35.9	pCt.	(30.2-40.9)	12.7	pCt.	(9.1-17.1)
94	—	Bomuldsfrøkager	44.4	—	(39.2-50.5)	8.9	—	(6.9-12.8)
25	—	Rapskager	32.6	—	(30.1-36.3)	8.3	—	(7.2-10.6)
39	—	Hørfrøkager	30.1	—	(26.7-35.1)	8.5	—	(6.8-12.0)
37	—	Hampefrøkager	32.6	—	(30.0-36.4)	9.4	—	(7.6-11.2)
21	—	Jordnødkager	46.7	—	(37.7-53.8)	9.6	—	(6.6-15.3)
28	—	Hvedeklid	15.9	—	(13.2-18.5)	3.6	—	(3.0- 4.2)
12	—	Hvedefodermel	17.4	—	(14.7-21.0)	3.6	—	(2.8- 4.3)

(De i Parentes staaende Tal er mindste og største Indhold.)

Af de 103 Prøver Bomuldsfrøkager ere kun de 94 komne med ved Udregningen af Gennemsnitstal, de andre 9 Prøver havde kun et Gennemsnitsindhold af 20.5 pCt. kvælstofholdige Stoffer og 4.7 pCt. Fedt. I de 3 Prøver Bomuldsfrømel fandtes 44.9 pCt. kvælstofholdige Stoffer og 9.1 pCt. Fedt, i den fjerde, som var opgivet for at være sekunda Vare, fandtes 23.4 pCt. kvælstofholdige Stoffer og 5.2 pCt. Fedt.

De fleste af Prøverne ere tillige blevne mikroskopisk undersøgte; der er i intet Tilfælde paavist fremmed Indblanding, som kunde henregnes til Forfalskning.

Der er foretaget 9 Undersøgelser af Foderkager i Henhold til Gødnings- og Foderstofloven; Prøverne have haft det garanterede Indhold, saa der har ikke været Tale om Erstatning. I de under forskellige Foderstoffer opførte Prøver har været Maltspirer, Bygaffald, Rugsigt, Blodfoder, Mask og Hirseskaller.

Af Gødningsstoffer har der været undersøgt 119 Prøver, disse have været:

Kainit	22	Prøver,
Kaligødning	10	—
Thomasslakkemel	12	—
Superfosfat	24	—
Chilisalpeter	9	—
Benmel	6	—
Mergel	17	—
Staldgødning og Ajle	11	—
Forskellige andre Gødningsstoffer	8	—
	119	Prøver.

I 5 af de 22 Prøver Kainit var Indholdet af Kali kun 7.25 — 7.69 — 7.80 — 7.82 og 9.86 pCt. Der er ikke foretaget nogen Undersøgelse af Gødningsstoffer i Henhold til Gødnings- og Foderstofloven.

Foruden nævnte Gødnings- og Foderstoffer er der bleven undersøgt c. 2000 Prøver Skummet- og Kærnemælk, 400 Prøver Roer og Kartofler, samt en Del Smør- og Osteprøver.

Qvist's Laboratorium, Aarhus.

Af Gødninger har der i det forløbne Aar været undersøgt 91 Prøver.

13 Prøver 9 pCt. Superfosfat indeholdt vandopløselig Fosforsyre:

Størst	Middel	Mindst
10.33 pCt.	9.39 pCt.	8.40 pCt.

Deraf indeholdt 1 Prøve mindre end garanteret 9 pCt. (med 0.5 pCt. Spillerum).

20 Prøver $11^1/_2$ pCt. Superfosfat indeholdt vandopløselig Fosforsyre:

Størst	Middel	Mindst
12.69 pCt.	11.56 pCt.	9.79 pCt.

Deraf indeholdt 3 Prøver mindre end garanteret (med 0.5 pCt. Spillerum).

1 Prøve 12 pCt. Superfosfat indeholdt vandopløselig Fosforsyre 12.70 pCt.

1 Prøve 14 pCt. Superfosfat indeholdt vandopløselig Fosforsyre 14.03 pCt.

1 Prøve 17 pCt. Superfosfat indeholdt vandopløselig Fosforsyre 16.71 pCt.

32 Prøver 18 pCt. Superfosfat indeholdt vandopløselig Fosforsyre:

Størst	Middel	Mindst
18.76 pCt.	17.77 pCt.	16.87 pCt.

Deraf indeholdt 8 Prøver mindre end garanteret (med 0.5 pCt. Spillerum).

1 Prøve 19 pCt. Superfosfat indeholdt vandopløselig Fosforsyre 18.74 pCt.

5 Prøver 20 pCt. Superfosfat indeholdt vandopløselig Fosforsyre:

Størst	Middel	Mindst
20.54 pCt.	20.10 pCt.	19.74 pCt.

Desuden 8 Prøver mrkt. Ammoniak Superfosfat Nr. 3, garanteret 9.5 pCt. vandopløselig Fosforsyre og 1.25 pCt. Kvælstof i Ammoniak. Der indeholdtes af Fosforsyre:

Størst	Middel	Mindst
10.59 pCt.	10.21 pCt.	9.65 pCt.

Der indeholdtes af Kvælstof i Ammoniak:

Størst	Middel	Mindst
1.55 pCt.	1.39 pCt.	1.21 pCt.

Deraf indeholdt 1 Prøve mindre Kvælstof end garanteret.

Af Thomasfosfatmel er undersøgt 7 Prøver, indeholdende citronopløselig Fosforsyre:

Størst	Middel	Mindst
14.58 pCt.	13.49 pCt.	12.25 pCt.

1 Prøve formalet Kvælstofgødning indeholdt:

Organisk Stof	32.81 pCt
(heri Kvælstof 1.34 pCt.)	
Uorganisk Stof opl. i Saltsyre	28.01 —
(heri Fosforsyre 3.13, Kali 5.59, Kalk 5.44 pCt.)	
Uopløselige Stoffer	24.01 —
Vand	15.17 —

1 Prøve 37 pCt. Kaligødning indeholdt 42.17 pCt. Kali.

Ingen af de indleverede Prøver Gødningsstoffer ere undersøgte i Henhold til § 6 i Loven af $^{26}/_{3}$ 1898.

Foderstoffer.

Af Bomuldsfrøkager har været undersøgt 28 Prøver afskallede og 2 Prøver uafskallede.

Indholdet af afskallede Bomuldsfrøkager stiller sig saaledes:

	Størst:	Middel:	Mindst:
Fedt	17.39 pCt.	9.77 pCt.	7.23 pCt.
Kvælstofholdige Stoffer	48.98 —	43.07 —	38.34 —
Aske	8.59 —	6.68 —	5.12 —
Vand	10.53 —	8.44 —	7.09 —
Træstof	11.03 —	8.82 —	6.23 —
Kvælstoffri Stoffer	26.86 —	24.07 —	20.81 —

Den mikroskopiske Undersøgelse af disse Kager udviste tilfredsstillende Renhed. En enkelt Prøve med Indhold af 17.39 pCt. Fedt var stærkt branket og harsk.

Iøvrigt maa Kvaliteten af disse Kager siges at have været tilfredsstillende.

Forskellen i Kvalitet mellem lyse og mørke Kager, saaledes som disse ofte fremkomme i samme Ladning, har vist sig ret betydningsløs.

Indholdet af uafskallede Bomuldsfrøkager stiller sig saaledes:

Fedt	4.62 pCt.	4.90 pCt.
Kvælstofholdige Stoffer	20.91 —	19.40 —
Aske		8.19 —
Vand		12.19 —
Træstof		24.23 —
Kvælstoffri Stoffer		31.09 —

Disse Kager maa betragtes som en meget simpel Vare, da de ved mikroskopisk Undersøgelse have vist sig at være opfyldte af Skaller og Haar.

Af Bomuldsfrømel har der været undersøgt 7 Prøver. Indholdet af disse stiller sig saaledes:

	Størst:	Middel:	Mindst:
Fedt	15.12 pCt.	10.87 pCt.	8.26 pCt.
Kvælstofholdige Stoffer	45.63 —	42.67 —	39.36 —
Aske	7.04 —	6.52 —	5.65 —
Vand	9.53 —	7.99 —	6.78 —
Træstof	13.77 —	9.49 —	6.80 —
Kvælstoffri Stoffer	24.45 —	23.16 —	20.91 —

Den mikroskopiske Undersøgelse af denne Vare udviste tilstrækkelig Renhed.

Af Rapskager har været undersøgt 11 Prøver. Indholdet af disse stiller sig saaledes:

	Størst:	Middel:	Mindst:
Fedt	14.37 pCt.	9.52 pCt.	7.79 pCt.
Kvælstofholdige Stoffer	36.75 —	31.49 —	27.19 —
Aske	10.59 —	7.88 —	6.67 —

	Størst:	Middel:	Mindst:
Vand	11.05 pCt.	9.57 pCt.	7.76 pCt.
Træstof	13.60 —	12.97 —	11.23 —
Kvælstoffri Stoffer	30.08 —	28.35 —	27.54 —

Den mikroskopiske Undersøgelse udviste for de 5 Prøvers Vedkommende rene Rapskager.

Ved 2 af Prøverne bestod Forureningen væsentlig af almindeligt Ukrudtsfrø, saasom Frø af Græs, Ærteblomstrede, Skedeknæfamilien og Hør. 1 Prøve bestod for største Delen af indisk Raps, de 3 andre Prøver vare mere eller mindre forurenede med indisk Raps.

I Næringsstofindholdet er der ikke nogen kendelig Forskel mellem rene og urene Kager.

Det maa anses for heldigt, om Undersøgelse for Indhold af Sennepsolie og dennes Beskaffenhed fordredes hyppigere foretaget.

Af Solsikkekager har været undersøgt 25 Prøver. Indholdet af disse stiller sig saaledes:

	Størst:	Middel:	Mindst:
Fedt	16.82 pCt.	11.91 pCt.	8.28 pCt.
Kvælstofholdige Stoffer	41.61 —	34.35 —	24.53 —
Aske	6.88 —	5.67 —	4.79 —
Vand	9.36 —	7.37 —	6.05 —
Træstof	25.90 —	19.88 —	13.46 —
Kvælstoffri Stoffer	22.59 —	19.95 —	17.56 —

Ved mikroskopisk Undersøgelse fandtes Kagerne rene. 4 af Prøverne havde en mindre god Opbevaringstilstand, idet Kagerne vare mere eller mindre harske.

Af Hampefrøkager har været undersøgt 12 Prøver. Indholdet af disse stiller sig saaledes:

	Størst:	Middel:	Mindst:
Fedt	10.23 pCt.	8.38 pCt.	5.98 pCt.
Kvælstofholdige Stoffer	34.32 —	31.95 —	29.50 —
Aske	8.93 —	7.97 —	7.22 —
Vand	14.71 —	11.90 —	9.68 —
Træstof	30.56 —	26.98 —	24.40 —
Kvælstoffri Stoffer	16.67 —	12 75 —	8.78 —

Den mikroskopiske Undersøgelse udviste, at Prøverne vare uden fremmede Indblandinger. 1 Prøve indeholdt noget Sand og 1 Prøve en Del Skimmel, hvilken Skimmel dog paa Grund af gode Forhold under Opbevaringen ikke havde bevirket nogen særlig gennemgribende Omdannelse i Kagen.

Af Hørfrøkager har været undersøgt 12 Prøver. Indholdet af disse stiller sig saaledes:

	Størst:	Middel:	Mindst:
Fedt	9.78 pCt.	7.53 pCt.	5.88 pCt.
Kvælstofholdige Stoffer	34.89 —	30.08 —	24.40 —
Aske	7.28 —	6.61 —	6.09 —
Vand	12.75 —	10.81 —	9.01 —
Træstof	10.86 —	9.59 —	8.30 —
Kvælstoffrie Stoffer	36.59 —	34.60 —	33.10 —

Ved mikroskopisk Undersøgelse fandtes 6 af Prøverne at indeholde en Del Ukrudtsfrø, væsentlig Korsblomstrede og Skedeknæfamilien.

Af Kokuskager har været undersøgt 5 Prøver. Indholdet af disse stiller sig saaledes:

	Størst:	Middel:	Mindst:
Fedt	11.25 pCt.	9.54 pCt.	7.31 pCt.
Kvælstofholdige Stoffer	21.94 —	21.39 —	20.78 —
Aske	6.44 —	6.09 —	5.60 —
Vand	9.91 —	7.97 —	4.61 —
Træstof	20.73 —	18.09 —	14.73 —
Kvælstoffrie Stoffer	38.07 —	36.35 —	34.99 —

Ved mikroskopisk Undersøgelse fandtes Prøverne at være rene.

1 Prøve Majsglutenmel indeholdt:

Fedt	2.31 pCt.
Kvælstofholdige Stoffer	25.16 —
Aske	1.14 —
Vand	8.45 —
Træstof	7.66 —
Kvælstoffrie Stoffer	55.58 —

1 Prøve Bygpillemel indeholdt:

Fedt	3.79	pCt.
Kvælstofholdige Stoffer	12.02	—
Aske	5.41	—
Vand	12.02	—
Træstof	11.36	—
Kvælstoffrie Stoffer	55.40	—

1 Prøve Jordnødkager indeholdt:

Fedt	8.96	pCt.
Kvælstofholdige Stoffer	47.77	—

1 Prøve Solsikkeaffald indeholdt:

Fedt	18.54	pCt.
Kvælstofholdige Stoffer	11.22	—
Aske	11.12	—
Vand	7.60	—
Træstof	31.83	—
Kvælstoffrie Stoffer	19.69	—

1 Prøve Sesamkager indeholdt:

Fedt	10.55	pCt.
Kvælstofholdige Stoffer	43.48	—
Aske	10.21	—
Vand	10.85	—
Træstof	5.53	—
Kvælstoffrie Stoffer	19.38	—

1 Prøve Melassefoder indeholdt:

Fedt	0.87	pCt.
Kvælstofholdige Stoffer	14.65	—
Aske	7.53	—
Vand	17.75	—
Træstof	14.56	—
Kvælstoffrie Stoffer	20.57	—
Sukker	24.07	—

1 Prøve Klid indeholdt:

Fedt	3.35	pCt.
Kvælstofholdige Stoffer	14.85	—

1 Prøve Sukkerroesnitsler indeholdt:

Fedt	1.04 pCt.
Kvælstofholdige Stoffer	8.06 —
Aske	3.93 —
Vand	11.30 —
Træstof	18.33 —
Kvælstoffrie Stoffer	57.34 —
Sukker	3.97 —

2 Prøver Blodfoder indeholdt:

Fedt	0.75 pCt.	0.65 pCt.
Kvælstofholdige Stoffer	19.50 —	27.81 —
Aske	6.23 —	5.24 —
Vand	20.30 —	20.24 —
Træstof	12.26 —	9.56 —
Kvælstoffrie Stoffer	24.65 —	12.70 —
Sukker	16.31 —	23.80 —

4 Prøver Hønsefoder indeholdt:

Fedt	15.81 pCt.	11.17 pCt.	12.89 pCt.	14.82 pCt.
Kvælstofholdige Stoffer	50.85 —	32.63 —	39.49 —	35.80 —
Aske	» —	4.82 —	6.73 —	6.88 —
Vand	» —	14.90 —	14.48 —	11.38 —
Træstof	» —	4.50 —	8.78 —	3.63 —
Kvælstoffrie Stoffer	» —	31.98 —	17.63 —	27.49 —

Ingen af de indleverede Prøver Foderstoffer ere undersøgte i Henhold til § 6 i Loven af $^{26}/_{3}$ 1898.

Meddelelser

fra

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Om Landbrugsforholdene i Tyskland 1903

foreligger der fra det danske Generalkonsulat i Berlin en udførlig Beretning, af hvilken det fremgaar, at Tysklands Indførsel i 1903, sammenlignet med Aaret forud, var af:

	1903:	1902:
Heste	126,742 Stkr.	111,485 Stkr.
Koer	121,068 —	117,064 —
Tyre	9,696 —	10,585 —
Okser	90,737 —	73,268 —
Ungkvæg til $1^1/_2$ Aar	105,794 —	96,018 —
Svin	78,579 —	70,892 —
Faar	1,702 —	1,077 —

Fra Danmark indførtes der 782 lette Arbejdsheste og 21,995 svære, 46 svære Avlshingste og 132 andre Heste, 25,375 Køer, 3,617 Tyre, 1,950 Okser, 30,929 Stkr. Ungkvæg og 1,025 Faar.

Tysklands Indførsel af levende Kreaturer er altsaa vokset ganske betydeligt, sammenlignet med Aaret forud. Tilførselen fra Danmark har ogsaa været større end i 1902, men den tyske og den danske Statistik stemmer ikke helt overens. I Følge den sidste udførtes der fra Danmark til Tyskland i

	1903:	1992:
Heste og Føl	21,897 Stkr.	21,484 Stkr.
Hornkvæg	62,625 —	46,827 —

Tysklands samlede Indførsel af Kød har derimod været mindre i Fjor end i Forfjor. Efter den danske Statistik har Danmarks Andel i Tysklands Forsyning været akkurat den samme i de 2 Aar, idet vor Udførsel af »Kød af Hornkvæg« i hvert af Aarene opgives til 13.5 Mill. Pund. Af Flæsk og Skinker udførte vi i 1902 2.9 Mill. Pd. til Tyskland, i 1903 7.3 Mill. Pd.

Indførselen af Smør til Tyskland stiger Aar for Aar, den var i 1902 ca. 32 Mill. Pd. og i 1903 ca. 47 Mill. Pd. Ogsaa i denne Forsyning tager Danmark Del, i 1902 med 5.8 Mill. Pd. og i Fjor med 9.3 Mill. Pd.

Danmarks Udførsel af levende Dyr gaar, som bekendt, omtrent udelukkende til Tyskland, der tillige tager godt Halvparten af »Kød af Hornkvæg«. Af Flæsket og Smørret udføres derimod kun et Par Procent til Tyskland og af Æggene intet.

Landbrug og Kvægavl i Sverige 1903.

(Beretning fra det kgl. danske Generalkonsulat i Stockholm.)

I Oversigten for 1902 blev der nogenlunde udførligt gjort Rede for Aarets Høstudbytte saavel i Almindelighed som særligt for Norrlands Vedkommende, navnlig af Hensyn til Mulighederne for en ekstraordinær Indførsel som Følge af det knappe Udbytte i visse Landsdele. Til en lignende Udførlighed er der, hvad Høstudbyttet for 1903 angaar, mindre Opfordring. Sidste Aars Høst blev anslaaet til over Middelhøst, et Resultat, der maatte grundes paa det kvantitative Udbytte i de sydlige Provinser, Mälaredalen og den sydligste Del af Norrland, og dette saavel hvad Brødsæden angaar som med Hensyn til Bælgfrugter, Hø, Halm og Rodfrugter. Høstens Beskaffenhed har imidlertid ikke været i Højde med dens Mængdeudbytte. Allerede dette indeholder Forklaring til den ogsaa i Aarets sidste Kvartal fortsatte store Kornindførsel, især af Hvede og Byg; Rugindførselen var derimod væsentligt mindre

end i 1902. Dertil kommer, at Norrlands nordlige Provinser atter i 1903 have været uheldigt stillede og kræve ret stor Tilførsel, en Tilførsel, der ofte med større Fordel kan ske ad Søvejen end fra Indlandet paa Jernbane.

Sædekorn har det svenske Landbrug, som tidligere meddelt, i stor Udstrækning maattet hente udefra, da det svenske Frø baade af Havre, Hvede og Rug fra 1903 gav et højst utilfredsstillende Resultat i Retning af Spireevne. Der indførtes Sædekorn baade fra Rusland, Tyskland og Holland, men ikke i fuldt passende Kvaliteter; særligt var den tyske Havre stærkt blandet med Hvidhavre. I Norrbotten er der gjort Forsøg med kanadisk Byg og Havre til Udsæd; om Udbyttet af disse Forsøg er der meget delte Meninger, og Modningen af Sæden synes ved Brug af disse Frøsorter noget forsinket. En fortsat Afsætning af dansk Sædekorn, ogsaa for 1904, synes paa ingen Maade udelukket.

Den i forrige Aarsberetning omtalte projekterede Centralanstalt for Landbrugsforsøg er i 1903 rykket sin Virkeliggørelse nærmere. Forslaget tilsigter Oprettelsen af en Statsanstalt i fire Afdelinger: en for Jordbrug og Agrikulturkemi, en for Kvægavl, Mejeridrift og Bakteriologi, en for Vækstfysiologi samt en for Skadeinsekternes Bekæmpelse. Det har nu været forelagt saavel Landbrugsakademiet som Husholdningsselskabernes Repræsentantmøde og er i alt væsentligt tiltraadt af disse Organisationer; Meningsforskel synes nærmest kun at foreligge angaaende den Maade, hvorpaa Bestyrelsen for Anstalten skal sammensættes.

For flere andre Statsforanstaltninger til Landbrugets Udvikling arbejdes der vedblivende, især med det Formaal, at hæve det lille Jordbrug (egne Hjem, Vandringslærere, Kontrolforeninger o. s. v.). Regeringens Villighed til at støtte disse Bestræbelser fremgaar bl. a. af dens nu paa Rigsdagen 1904 forelagte Forslag i saadanne Øjemed, saasom til Bevillinger af 70,000 Kr. til det mindre Landbrugs Fremme, af 500,000 Kr. til Bekæmpelse af Frostskader, 25,000 Kr. til Tørvemosers Bearbejdelse og 25,000

Kr. til Ansættelse af to Tørveingeniører med to Assistenter.

Det vigtige og ikke mindst for Danmarks Afsætningsmuligheder interessante Spørgsmaal om Kreaturbestandens Tilvækst i Sverige er stadigt noget omtvistet. At dømme efter Kreaturtællingerne, hvis Resultat dog ikke foreligger for en senere Tid end 1901, er her ingen stor Fremgang i de madnyttige Dyrs Antal. I det nævnte Aar steg vel Antallet af Køer og Svin absolut set, men det var nogenlunde konstant i Forhold til Folkemængden; Faar og Ungkvæg var tilmed absolut i Tilbagegang.

Den almindelige Mening er dog vistnok, at i al Fald Svinebestanden er stegen i de sidste Aar, understøttet bl. a. ved den indenlandske Kornhøsts uheldige Kvalitet, der ikke gjorde den brugbar til Udsæd eller Formaling. Derfor kunde ogsaa den Omstændighed tale, at Eksporttallene, som i alt Fald for 1902 og 1903 maa anses for temmelig nøjagtige, vise nogen Fremgang baade i Flæsk og i Hornkvæg. Udførselen af disse Artikler gaar imidlertid saa godt som alene til Norge, og Forøgelsen i Udførsel er vistnok opvejet ved en forøget Indførsel af Kreaturer og Kød, især fra Finland og Rusland til Sveriges Østkyst. Tilbøjeligheden til at forsyne sig med Fødemidler fra det nærmeste Marked er, som det viser sig, paa disse Steder ofte stærk nok til at sætte sig ud over Toldhindringerne. Der finder saaledes en ganske regelmæssig Kødforsyning Sted til Luleå tværs over Østersøen fra Karleby; tidligere tog man der hele Kreaturer, nu siges de svenske Opkøbere selv at sende Slagtere over til Finland og indføre Kødet i slagtet Tilstand.

Dette er kun et Vidnesbyrd blandt mange andre om Trangen til en rigeligere Kødforsyning paa Sveriges Østkyst. I saa godt som alle nordsvenske Byer er denne Trang følelig og ikke mindst i Stockholm, hvor der kun er ganske faa Slagtere. Kødtilførselen her vil, haaber man, vel stige, naar det paatænkte offentlige Slagtehus bliver til Virkelighed; men der er hidtil ikke en Gang

truffet endelig Bestemmelse om dettes Anlæg; Autoriteterne synes vedblivende uenige om, hvor det skal placeres.

Fjerkræavlsforeninger dannes i den senere Tid rundt om i Sverige. Denne Avl er dog forholdsvis langt tilbage endnu. En almindelig Udstilling af Fjerkræ paatænkes afholdt i Stockholm den 13.—15. Maj 1904.

Foranstaltninger til Tuberkulosens Bekæmpelse blandt Hornkvæget ere i Foraaret 1903 bragte i Forslag ved en af Landbrugsstyrelsen og Medicinalstyrelsen i Forening afgiven, udførlig Betænkning. Der foreslaas bl. a. en simplere Fremgangsmaade ved Bestemmelsen af den til syge Dyrs Ejere ydede Erstatning for Kødet. I Juli Maaned nedsattes af Regeringen en Kommission med den Opgave at lægge en Plan for Forsøg angaaende Kvægets Infektion, særligt for at komme til Klarhed om, hvorvidt Isolering af reagerende Dyr var nødvendig. Kommissionen, der efter et Par Maaneders Forløb havde en Betænkning færdig, tilraadede, at der i første Række gjordes Forsøg med reaktionsfrie Kalves Modtagelighed for Smitte ved Støv og senere, naar fornøden Forberedelse dertil var truffen, med ældre Dyrs Modtagelighed for Tuberkulose. For Rigsdagen 1904 har Regeringen foreslaaet at yde en Bevilling af 50,000 Kr. til Bekæmpelse af Tuberkulose hos Hornkvæget.

Endnu tilføjes, at der vil blive Lejlighed til at studere den svenske Ostetilvirkning ved den Udstilling, som med Understøttelse af offentlige Midler vil blive afholdt i Stockholm den 27.—28. April 1904 og hvor Mejerier fra hele Landet ventes at blive repræsenterede. Denne Produktionsgren er i rask Fremgang her i Landet, særligt i Skaraborgs Len, hvor henved Halvdelen af al svensk Ost fremstilles. Forbruget af Ost i Sverige er i regelmæssig Stigning, saa at det holder Skridt med den forøgede Produktion; Forsøg paa at skabe en Eksport af svensk Ost have været gjorte, men maa nu anses for opgivne, og den tidligere Afsætning til Norge er efter Mellemrigslovens Ophævelse standset. Finere Ostesorter indføres vel ved-

blivende i Sverige, men kun i ringe Mængder; Importen i hele Landet er knap en Tredjedel af Danmarks Osteimport.

Landbruget i Storbritannien og Irland 1903.

Fra det kgl. danske Generalkonsulat i London foreligger der en længere Indberetning, af hvilken det fremgaar, at som i en Række foregaaende Aar er i Storbritannien og Irland ogsaa i 1903 det til Agerdyrkning anvendte Areal formindsket, nemlig med 182,000 Acres, medens de permanente Græsgange ere forøgede med 138,000 Acres. Kreaturbestanden er med en Undtagelse for Faarenes Vedkommende vokset. Særlig betydelig har Tilvæksten været for Svinenes Vedkommende, nemlig ca. en halv Million, hvilket, hedder det i Beretningen, »ikke er uden Betydning for Danmark, navnlig sammenholdt med en Forøgelse af $^1/_4$ Million i 1902«. Beretningen fremhæver den gode Efterspørgsel og de høje Priser, der gælde for al Slags Racekvæg, af hvilket der udføres stigende Mængder Verden over.

»Et stort Tab — hedder det — led Landbruget ved den energiske Landbrugsminister Mr. Hanbury's Død. Lord Onslow, hans Efterfølger, har imidlertid optaget de forskellige Planer, som undfangedes og forberedtes under hans Formand, blandt hvilke bør nævnes en Organisation af korresponderende Agenter til Agerbrugsdepartementet. Den sidste Plan gaar ud paa at udnævne en eller flere praktiske Landmænd i hvert Grevskab til at hjælpe Landbrugsministeriet i dets Arbejde til Landbrugets Oplysning og Fremgang.

Disses Opgaver ville blive at indsende Beretning om:

Enhver ny Sygdom, abnorm Udvikling af kendte Sygdomme.

Tab paa Grund af urene Gødninger, Saafrø eller Foderstoffer.

Vanskeligheder ved Kvægopdrætning.
Nye Arter af Produkter og Behandlingsmetoder.
Fordeling af Kvæg og Sædarter.
Vanskeligheder ved Forsendelser.
Vanskeligheder i Henseende til Markeder.
Forandringer i Priser og i Konsumenternes Smag og Ønske.

Korrespondenterne ville ikke blive lønnede, men alligevel synes Planen at vække megen Velvillie, og talrige Tilbud om at fungere ere modtagne af Ministeriet.

Transportudgifterne og de høje Jernbanetakster mener man at kunne faa reducerede ad kooperativ Vej, idet Jernbanernes væsentligste Grund til de høje Priser siges at være den, at Landmanden ikke sender sine Produkter i store, let haandterlige Enheder, men stykkevis og pakkede paa de forskelligste Maader. Hvis derfor navnlig de mindre Producenter slutte sig sammen og paa en rationel Maade indføre Andelssystemet, venter man ogsaa, at Fragtspørgsmaalet vil blive løst paa en heldig Maade, men det har dog vist temmelig lange Udsigter, da Andelssystemet kun gaar langsomt fremad i England.

Anderledes derimod i Irland.

Efter at »The Irish Agricultural Organisation Society« i 1894 havde sat sig for at reformere Irlands Landbrug og Husflid paa Grundlag af de Erfaringer, man havde høstet om Andelssystemet, væsentligst i Danmark, har der været arbejdet med rastløs Iver paa Landets Opkomst.

Talrige Flyveskrifter om alle mulige Detailler vedrørende Andels-Produktion, -Køb og -Salg ere blevne fordelte i mange Tusinde Eksemplarer. Selskabet og Regeringen have ladet Landet berejse af Foredragsholdere og Lærere, og senere ere regelmæssige Kursus indførte under Kontrol af de lokale Myndigheder. Pengehjælp er given paa forskellig Maade og Andelsbanker satte i Gang, saa at det ikke er for meget at sige, at Stemningen i Befolkningen, dens Haab til Fremtiden og Landbrugets Muligheder ere undergaaede en fuldstændig Revolution. Gen-

nem den materielle Udvikling synes Lyst til allehaande sociale Fremskridt, Forbedring i Hjemmene og højere Livsnydelse at være vakt hos det begavede, men af uheldige politiske og sociale Forhold tilbageholdte Folk.

I Selskabets sidste Beretning hedder det derom:

»Der er ny Erfaring for Irland at finde mellem de Klasser, hvor Kampen for Eksistensen er størst, et Ønske om Samarbejde for sociale Forbedringer og alskens Husflid, hvilke ikke kunne benyttes som egentlige Levebrød, men kun tjene som en behagelig og indbringende Maade at anvende sin Fritid paa. Disse Tegn paa Lyst til at hæve Hjemmets Liv til et højere Niveau og til nyttig Anvendelse af Fritiden er i Komiteens Øjne det mest opmuntrende Tegn paa den industrielle og sociale Opvaagnen, som Bevægelsen (Andels) har givet Stødet til.«

Et andet Sted hedder det:

»Vigtigheden af at bringe Landarbejderne (Daglejere og Husmænd) ind under Bevægelsen er blevet foreholdt Selskabets Agenter. — Svine-, Fjerkræ- og Biavl ere navnlig de Industrier, som Landarbejderen kan drive. — Bankerne ville yde den fornødne Kapital. — En velvillig Følelse mellem alle Klasser er et af de mest værdifulde Resultater af Kooperation for det nationale Fremskridt.

Som Følge af den store Virksomhed findes der nu, ti Aar efter, af Andelsselskaber:

Mejerier	369
Landbrugs-Banker	201
Indkøb af Gødninger, Redskaber o. s. v.	146
For Husflid	55
- Fjerkræ	36
- Biavl	28
- forskellige mindre Øjemed	19
Associationer af Selskaber for Salg af Andelsprodukter	3

	1903:	1902:	1901:
Antal Selskaber	857	706	564
Antal Medlemmer	c. 80,000	71,296	57,211
Omsætning i £		1,415,000	1,168,000

At Danmark saaledes Aar for Aar vil komme til at føle Konkurrencen fra Irland mere og mere er højst rimeligt.

Andelsprincipet har slaaet fast Rod, begavede og energiske Mænd sætte alt ind paa at udnytte de Studier af Metoder, Maskiner og Driftsregnskaber, som der i Danmark i saa rigt Maal er givet dem Indsigt i, og de Udviklingsmuligheder, dette maa medføre for et Lands Landbrug, kan man intet Steds bedre dømme om end i Danmark.«

Lovforslag om Tilvejebringelse af Jordlodder for Landarbejdere i Sverige.

Som meddelt i Tidsskrift for Landøkonomi 1903, S. 213 og følg., har der i Sverige været nedsat en Kommission for at overveje Spørgsmaalet om, hvorledes man paa formaalstjenlig Maade kan hjælpe Landarbejderne til egne Hjem, og der blev samme Sted gjort Rede for Kommissionens Forslag. Paa Grundlag af, men dog i flere Punkter afvigende fra dette, er der den 15. Marts i Aar for den svenske Rigsdag fremlagt et Lovforslag angaaende »Laan af Statsmidler for at hjælpe Arbejdere i Landdistrikterne til at erhverve egne Hjem«. Da dette Spørgsmaal er aktuelt her i Landet, vil det formentlig have sin Interesse at se, hvorledes man vil gribe Sagen an i vort Naboland.

Ved Love vedrørende Jords Udstykning og Salg af Staten tilhørende Landejendomme har man i 1890'erne i Sverige søgt at lette Landarbejderne Erhvervelsen af egne Hjem, og der er i de senere Aar oprettet ikke faa saadanne, saaledes som nedenstaaende Tal vise:

	Af Hjem for smaa Jordbrugere og Landarbejdere er der oprettet:	
	Med Jord:	Uden Jord:
1897—99	1,670	4,998
1900—02	3,573	7,872

Man vil nu ved Statens direkte Medvirken søge at lette Landarbejderne Erhvervelsen af egne Hjem. Lovforslagets Hovedbestemmelser ere følgende:

Af Arbejderforsikringsfondens Midler udlaanes der i Aarene 1905—1909 højst 10 Mill. Kr. til Husholdningsselskaber, Foreninger eller Arbejdsgivere, som ved Laan ville hjælpe Arbejdere i Landdistrikterne til at erhverve egne Hjem. Laanene maa kun gives til uberygtede Arbejdere, Mænd eller Kvinder, der have svensk Indfødsret og hovedsagelig ernære sig ved legemligt Arbejde, der ikke helt savne Midler til at hjælpe med til at danne egne Hjem, men som dog trænge til en Haandsrækning, og som ikke ere under 25 Aar eller over 50.

For at Laan skal tilstaas, maa Ejendomme med Jordtilliggende (jordbrukslägenheter) ikke have højere Værdi end 6000 Kr. og Ejendomme uden Jord (bostadslägenheter) end 3000 Kr.

Den før nævnte Kommission havde i sit Forslag sat Maximumsværdien af jordbrukslägenheter til 4000 Kr., da den ønskede Jordtilliggendet holdt indenfor saadanne Grænser, at Arbejderne »i främsta rummet« vare henviste til at søge Arbejde ude. Regeringsforslaget har imidlertid forhøjet Værdien til 6000 Kr., da Landbrugsministeren lægger en Hovedvægt paa, at Laanene ogsaa kunne hjælpe med til at skabe selvstændige Smaaejendomme, hvis Ejere kunne leve af at dyrke Lodderne. Ministeren støtter sig her til Erfaringerne fra Danmark. Han har berejst vort Land, særlig for at lære vort Husmandsbrug at kende, og han er kommet til det Resultat, at de Brug ere de bedst drevne, hvis Ejere kun i ringe Grad eller helst slet ikke behøve at søge Arbejde hos andre.

Der skal kunne ydes Arbejderne Laan af indtil $^5/_6$ af jordbrukslägenheternes og $^3/_4$ af bostadslägenheternes Værdi. Der fordres ingen anden Sikkerhed for Laanet end en første Prioritet i Ejendommen. Laanet forrentes med $3^1/_2$ pCt. p. a., og det deles i 2 lige store Dele, en Amortisationsdel og en staaende Del. Af den

første Del erlægges, til den bliver helt afbetalt, en Annuitet af $6^1/_2$ pCt., hvoraf regnes som Rente $3^1/_2$ pCt. af det ikke afbetalte Kapitalbeløb. Den første kontante Afbetaling skal finde Sted, naar der er gaaet 3 Aar efter Udgangen af det Kalenderaar, i hvilket Laanet er udbetalt. Laanets staaende Del kan ikke opsiges, før Amortisationsdelen er afbetalt, og Opsigelsesfristen skal være et halvt Aar. Men i alle Tilfælde skal den staaende Del være afbetalt senest 5 Aar efter, at den sidste Indbetaling af Amortisationsdelen har fundet Sted.

Kommissionen havde, som omtalt i Redegørelsen for dens Betænkning (l. c. Side 215—17), foreslaaet at forene Optagelsen af Laan med Tegning af Livsforsikring, og dette Forslag gav dens Betænkning det Nyes og Interessantes Præg. Betænkningen har bl. a. været sendt til Kungl. Maj:ts befallningshafvandes (de 24 länsstyrelsers) Erklæring, og kun 3 af disse have sluttet sig til det nævnte Forslag. De øvrige have fraraadet det, dels af Hensyn til det indviklede Arbejde, det vil medføre, dels paa Grund af den Risiko, de mene, at Staten vil løbe ved dets Gennemførelse. Landbrugsministeren finder Tanken tiltalende, men ogsaa han mener, at Arbejdet bliver for indviklet, og da Forslaget har mødt stærk Modstand »fra mange Sider«, lader han det falde. Det Lovforslag, der nu er forelagt den svenske Rigsdag, indeholder derfor intet om en Kombination af Laan og Livsforsikring.

H. Hertel.

Fremme af den ungarske Kvægavl ved Statens Hjælp.

Der er her i Tidsskriftet anført flere karakteristiske Eksempler paa, hvorledes det Offentlige i andre Lande griber ind i Landbrugets Foreningsliv og Virksomhed paa en Maade, som heldigvis er ukendt og vel ogsaa

utænkelig herhjemme*). Nu, da Spørgsmaalet om Krydsning med Jerseykvæg har vakt Røre i visse Landbrugskredse, vil det maaske interessere at høre, hvorledes den ungarske Regering griber ind i Spørgsmaalet om Krydsningsavl. Oplysningerne herom findes i en Indberetning, der er afgivet af Tysklands landøkonomiske Attaché i Buda-Pest og offentliggjort i »Mitteilungen der Deutschen Landwirtschafts-Gesellschaft«.

Den ungarske Regering gaar ud fra den Anskuelse, at en enkelt Opdrætters Indførelse af en ny Kvægrace under visse Omstændigheder kan have en uheldig Indflydelse paa Omegnens Avl, idet Fejlene ved urigtige Krydsningsforsøg hævne sig ikke blot paa den enkelte Opdrætter, men ogsaa paa den hele Omegn, hvorfor Regeringen har erklæret, dels at Kvægavlen kun inden for visse Grænser bør være en Privatsag, dels at det er en Pligt for Staten at forhindre, at »Ustadighed, Vekslen med Racer, Krydsningsmani og andre Fejl« ikke skade den almindelige Avlsinteresse.

En ungarsk Lov af 1894 paabyder derfor, at Benyttelsen af Tyre, der tilhøre en anden Race end den, der er hjemmevant i det paagældende Avlsomraade, kun maa finde Sted indenfor Ejerens egen Besætning, hvorimod det er forbudt at lade fremmede Køer bedække af saadanne Tyre.

Samtidig har Staten paataget sig saa vidt muligt at forsyne de enkelte Avlsomraader med Tyre af passende Race. Da det indenlandske, sølvgraa Kvæg ikke tilfredsstillede Fordringerne, indførte man Simmentalere; allerede i Aarene 1880—88 blev der indført 1367 Tyre, og Indførselen steg stadig til Aaret 1899, da der blev indkøbt 1315 Tyre. Men i de senere Aar er Indførselen gaaet meget stærkt tilbage, da Ungarn nu ved Statens og Privates Avl af Simmentalere i stigende Grad er i Stand til at forsyne sig selv med disse Tyre.

---

*) Jvfr. Tidsskrift for Landøkonomi 1902, S. 554, og 1903, S. 687.

Der er i de sidste 4 Aar ved Statens Mellemkomst fordelt følgende Antal Tyre til Kommunerne:

Aar	Tyre af ungarsk Race	Tyre af Simmentaler, Pinzgauer og enkelte andre Racer	Ialt
	Stkr.	Stkr.	Stkr.
1900	1036	1850	2886
1901	1185	2243	3428
1902	1162	2864	4026
1903	1242	2940	4182

H. H.

Majsglutenmel — Majsglutenfoder.

Redaktionen er bleven gjort opmærksom paa, at den i Tidsskriftets 3. Hefte, Side 218, aftrykte Analyse passer paa Majsglutenfoder, men ikke paa Majsglutenmel, og har ved at forhøre sig om Sagen bragt i Erfaring, at den omhandlede Prøve var af Majsglutenfoder og fejlagtig er indsendt til det paagældende Laboratorium under Betegnelsen: Majsglutenmel. Da der ikke var forlangt mikroskopisk Undersøgelse til Bedømmelse af Varens Oprindelse, Renhed o. s. v., har Laboratoriet kun undersøgt den kemiske Sammensætning.

Redaktionen.

Husdyrbruget i 1903

med særligt Henblik paa Kvægavlen og Kvægbruget.

Af Statskonsulent *Axel Appel.*

Det var under jævnt gode Vilkaar, at Husdyrbruget arbejdede i 1903. Vel vare Priserne paa Hovedprodukterne: Smør og Flæsk noget lavere end i 1902, men til Gengæld vare Betingelserne for en større og en billigere Produktion gunstigere, idet Ernæringsforholdene for Kvægets Vedkommende vare ikke saa lidt bedre i Sommerhalvaaret 1903, end de vare i det tilsvarende i 1902, et Forhold af meget stor økonomisk Rækkevidde. De gode Kødpriser i 1903, der vare en Del højere end i 1902, har ogsaa udøvet en kendelig Indflydelse i heldig Retning, thi selv med et Kvæghold som det danske, der i Hovedsagen er grundlagt paa Mælkeridrift, bliver Udsætternes Værdi ikke destomindre et meget betydningsfuldt Spørgsmaal for Kvægholdets samlede Økonomi, et Forhold, man gør vel i at holde sig for Øje, hvor Talen bliver om, hvilke Kvægracer, der bør være Grundlaget for Kvægavlen her til Lands.

For Vinterfodringen i 1902—1903 vare Udsigterne i Efteraaret 1902 overvejende ganske gode, men dog ret forskellige i de forskellige Egne af Landet, og baade i Jylland og paa Øerne maatte man adskillige Steder fra Begyndelsen af anvende megen Sparsommelighed overfor Forbruget af Halm. Grundet paa Græsmangel i Eftersommeren 1902 var man i adskillige Landbrug tyet til

Opfodring af en Del Roer før Indbindingen, en Fremgangsmaade, der i og for sig er fuldt berettiget og heldig, men da Roehøsten, særlig for Øernes Vedkommende, kun var lille, var det med smaa Roebeholdninger, at man der i Efteraaret 1902 i mange Kvægbrug gik Vinteren i Møde. Paa den sparsomme Roebeholdning bødede meget det høje Tørstofindhold. En udmærket Støtte havde man i den gode og fyldige Høst af Agerhø, ligesom at Vaarsædshalmen gennemgaaende var af god Kvalitet, et Forhold, der desværre ikke har været tilstede ved den i Vinteren 1903—1904 opfodrede Halm, der paa Grund af det højst ugunstige Høstvejr i 1903 blev meget udvadsket og tildels daarlig indbjerget.

Kraftfoderforbruget i Vinteren 1902—1903 har, som nu i en Aarrække, været meget betydeligt. Hvor man kun havde smaa Roebeholdninger og tillige maatte spare paa Halmen, er der brugt meget Kraftfoder forrige Vinter. I rationelt fodrede Kvægbesætninger er der iøvrigt ikke megen Forskel i Kraftfoderforbruget fra Aar til andet ud over det, der foraarsages ved forskellige Høstforhold med Hensyn til Mængden af hjemmeavlede Fodringsmidler, i Særdeleshed Roer og Græs. — Det samlede stigende Forbrug af Handelsfoderstoffer maa derfor for en ikke uvæsentlig Del tilskrives det Forhold, at disse vinde Indpas i en hel Del Besætninger, der til Dato have været fodrede meget smaat eller væsentlig — maaske udelukkende — med Korn.

Overskudsindførselen af Handelsfoderstoffer var:

	Oliekager	Klid	Ialt
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
I 1899	339.6	115.0	454.6
- 1900	388.4	98.7	487.1
- 1901	457.2	81.0	538.2
- 1902	560.0	173.5	733.5
- 1903	687.1	89.4	776.5

Af uformalet Korn var Overskudsindførselen i Millioner Pund:

1899	1900	1901	1902	1903
1181.3	1085.5	1031.2	1179.9	1007.7

Heraf var Majs:

922.3	827.2	592.3	630.6	420.1

De ovenanførte Tal for Overskudsindførselen af Handelsfoderstoffer og uformalet Korn vise flere interessante Ting. For det første den imponerende Forøgelse af Overskudsindførselen af Oliekager, nemlig med 127 Millioner Pund. Fra 1899 til 1903 er Overskudsindførselen af Oliekager voxet til det dobbelte. Dette Forhold er fulgt af en stærk Forøgelse af det med Roer dyrkede Areal og afgiver saaledes et Vidnesbyrd om, at Befolkningen i det Hele og Store har ganske god Forstaaelse af, hvad der hører til Sammensætningen af en økonomisk Foderblanding.

Den samlede Overskudsindførsel af Oliekager og Klid tilsammen er kun 40 Mill. Pd. større end i 1903, hvilket i denne Forbindelse vil sige, at Klidforbruget, der i Fjor var uforholdsmæssigt højt, atter er gaaet ned til, hvad det var i Aarene 1899—1901. I Summen for Klid er indbefattet »Glutenfoder«, af hvilket der i 1903 er indgaaet 2.60 Mill. Pd. til Forbrug.

Overskudsindførselen af uformalet Korn er aftaget med 170 Mill. Pd. — for Majsens Vedkommende endogsaa med over 200 Mill. Pd., medens der er indført ikke saa lidt mere Byg end Aaret i Forvejen.

Som Exempel paa Brugen af de forskellige Slags Kraftfoder og Udviklingsgangen paa dette Omraade skal jeg anføre Forbruget i Vejen og Omegns Kontrolforening for de sidste 6 Regnskabsaar.

I Regnskabsaaret $^1/_5$ 1902—$^{30}/_4$ 1903 blev der til Malkekøerne anvendt ialt 698,147 Pd. Kraftfoder eller 1,413 Pd. pr. Ko. (I 1901—1902 1,635 Pd., i 1900—1901 1,447 Pd. og i 1899—1900 1,476 Pd.)

Heraf var:	1902—1903		1901—1902	1900—1901	1899—1900	1898—1899	1897—1898
	Pd.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
Oliekager	541,993	77.6	73.4	67.8	64.6	59.7	55.4
Klid	63,139	9.1	9.1	6.7	8.9	13.5	15.5
Korn	58,780	8.4	7.1	12.7	12.6	15.7	10.3
Melasse, Maltspirer	23,725	3.4	8.6	6.7	3.3	8.3	10.6
Majs	10,510	1.5	1.8	6.1	10.6	2.8	8.2
Ialt...	698,147	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

I 1902—1903 have Oliekagerne udgjort over de $^3/_4$ af alt det forbrugte Kraftfoder, for 6 Aar siden udgjorde de kun lidt over Halvdelen. Forbruget af Klid, Korn og Majs er omtrent det samme som i Fjor, af Melasse og Maltspirer er der brugt betydeligt mindre.

Brugen af de forskellige Slags Oliekager har været følgende:

	1902—1903		1901—1902	1900—1901	1899—1900	1898—1899	1897—1898
	Pd.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt	pCt.
Bomuldsfrøkager....	208,308	38.4	42.0	37.3	49.8	57.00	47.0
Solsikkekager.....	218,814	40.4	42.9	57.8	45.3	36.10	48.8
Hampefrøkager	53,865	9.9	8.9	2.3	4.1	3.60	2.9
Palme-, Raps- og Jordnødkager (Hørfrøkager)	61,006	11.3	6.2	2.6	0.8	3.30	1.3
Ialt...	541,993	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Bomuldsfrø- og Solsikkekagerne ere fremdeles de Kager, der finder langt den største Anvendelse, men efter ovenstaaende Tal er der dog en betydelig Stigning sidste Aar i Forbruget af Raps-, Jordnød- og Hampefrøkager, og dette Forbrug i Vejen staar, efter Beretningerne at dømme, i god Overensstemmelse med Brugen i Almindelighed

her i Landet. Rapskagen har været et billigt Foder til Malkekøer, og da denne — efter Prof. Steins Beretning — i Sammenligning med nogle Aar tilbage nu fremkommer med et langt færre Procenttal forurenede Prøver, er der sikkert god Grund til at skænke denne Kage mere Opmærksomhed end det almindeligt er Tilfældet.

Jordnødkagen er brugt i større Mængde end tidligere, og den har været billig i Forhold til sit Indhold og overvejende en god Vare. Det samme gælder Hampefrøkager.

Bomuldsfrøkager have været forholdsvis dyre, særlig sidst paa Aaret, om end med lidt lavere Gennemsnitspris end i 1902, og hertil kommer, at der ogsaa i 1903 har været Grund til Klage over Kvaliteten. Der er vedvarende kommen mange mørke og haarde Kager i Handelen, ligesom Ladningerne ofte have været meget uensartede. Bomuldsfrømel er — efter Prof. Stein — fremkommen i bedre Kvaliteter end tidligere, og det fremhæves som en mere ensartet Vare end Bomuldsfrøkagerne, hvorfor det muligt burde anvendes mere herhjemme. I England og Tyskland er Brugen af Bomuldsfrømel meget stor. For Solsikkekagen har Prisen været rimelig med Undtagelse af Aarets første 2 Maaneder. Den er gennemgaaende fremkommen i god Kvalitet.

Hvedeklid har — ikke mindst i Sommer- og Efteraarstiden — været forholdsvis billig sidste Aar. Da Hvedeklid egner sig godt til Opfodring ved Siden af Græs og Grøntfoder, saa var der sikkert god Grund til at give dette Foderstof en større Plads i Forbruget af Kraftfoder om Sommeren, end Tilfældet er, ikke mindst om Foraaret og i Forsommeren. Majsglutenmelet har fundet en Del Anvendelse og har vist sig at være et fortrinligt Foder, hvorom Fodringsforsøgenes Resultater er et paalideligt Vidnesbyrd. — Majsen har været dyr, og der har ingen Grund været til at foretrække denne for Byg. — I sin Helhed have Priserne paa Kraftfoder været lidt lavere i Gennemsnit end i 1902 og ret rimelige, saa at Nedgangen i Priserne paa Fedevarer nogenlunde har kunnet bæres.

Mælkeudbyttet i Vinteren 1902—1903 var gennemgaaende godt trods den mange Steder sparsomme Mængde Roer. Her maatte da et øget Forbrug af Kraftfoder erstatte den manglende Roemængde, hvorved det vel blev muligt at holde Mælkeudbyttet nogenlunde oppe, men hvor selvfølgelig Produktionen fordyredes ikke ubetydeligt.

I Sommeren 1903 var Mælkeudbyttet mere variabelt, men det maatte dog som Helhed kaldes godt, og paa nogle Egne endogsaa særdeles godt, og det vilde have været bedre, om ikke det ofte ubehagelige Vejrlig gjorde Opholdet paa Markerne mindre tiltalende for Køerne. Vejrforholdene spille jo en meget stor Rolle overfor baade Planter og Dyr.

Aaret 1903 var i det Hele et mærkværdigt Aar, hvad Vejrforholdene angik; det bød i saa Henseende paa adskillige Overraskelser. Medens Februar og Marts mødte op med en Middeltemperatur af 3—$3^1/_2$ Grad over det normale, saa blev April Maaned 1 Grad for kold og tildels meget regnfuld. Den bød ogsaa paa en Snestorm, den 19. og 20. April, der særlig var slem i Landets østlige Del, hvor den, foruden at bevirke Togstandsning paa Jernbanen, i høj Grad hæmmede Plantevæxten i sin Udvikling. Den mærkedes mindre paa Halvøen, hvor man i April ikke saa sjældent saa Ungkvæg og Plage paa Græs.

Med Maj Maaned bedrede Forholdene sig. Middeltemperaturen var $1^1/_4$ Grad over Normalen og for den sidste Uge af Maj var Temperaturen endog $5^1/_2$ Grad for høj. Vejret var da at betegne som rigtigt »Sommervejr«, varmt, stille med lummer Luft, og dette i Forbindelse med en af Væde mættet Jord virkede en paa kort Tid usædvanlig Fylde og Frodighed af Plantevæxten.

En hel Del Besætninger bleve satte paa Græs ved Maj Maaneds Midte, Flertallet i Maanedens sidste Trediedel, og et lille Mindretal saas paa Græs i den første Uge af Maj. Huldet var gennemgaaende godt.

I sin Helhed var der gode Græsningsforhold i Som-

meren 1903 og i ikke faa Egne maa disse endogsaa betegnes som havende været fortrinlige. Dette udelukkede ikke, at der var Grund til Klage paa sine Steder, nemlig der, hvor der herskede en tør Periode fra omkring den 20. Maj til Midten af Juni omtrent. Juni havde en Del kolde Dage, og det skortede jo i det Hele paa »Dagvarmen«, om end ikke i saa høj Grad som i 1902. Juli og August Maaneder frembøde gode Vejrforhold for Græsmarkernes Trivsel; der var rigelig Væde, særlig i August, med jævn, om end noget lav Temperatur, og dette Vejrlig gav grønne og fyldige Græsmarker. For den noget koldere Jord blev det dog for meget af det gode, og det vaade Vejr generede Kvæget ikke saa lidt. Ogsaa September var som Helhed kold og med megen Blæst. Begyndelsen og Slutningen af Maaneden gjorde en Undtagelse med varmt Vejr. Senere fik vi atter grumme megen Væde, hvilket blandt andet bevirkede, at den meget rigelige Efteraarsgræsning, som vi havde, ikke med Fordel kunde udnyttes af vore Malkekøer i den Grad, som ønskeligt havde været.

Ifølge Beretningen fra Statens statistiske Bureau om Udfaldet af Høsten i 1903 have Græsmarkerne faaet en Gennemsnitskarakter af meget godt?, medens denne for de to foregaaende Aars Vedkommende kun var godt?. Gennemsnitskarakteren for 1903 er fremgaaet af følgende Special-Karakterer for de enkelte Amter, nemlig »meget godt +« for Aarhus Amt, »meget godt« for Kjøbenhavns, Frederiksborg, Holbæk, Sorø, Maribo, Odense, Vejle, Randers, Hjørring og Ribe Amter, »meget godt?« for Svendborg, Aalborg, Viborg og Ringkjøbing Amter, »godt +« for Præstø og Thisted og »temmelig godt +« for Bornholm. Dette har gennemgaaende været ensbetydende med en ganske god Sommerernæring af vore Malkekøer i 1903. Der er dog næppe Tvivl om, at selv under saa gunstige Græsningsforhold, der desværre ikke er Reglen, staar Sommerernæringen af Kvæget her til Lands tilbage for Vinterernæringen og det baade i Retning af tilstrækkelige og til enhver Tid tiltalende Fodringsmidler, som og til

den jævne, den ligelige Ernæring Sommerhalvaaret igennem. Vi kende alle den betydelige Forskel paa Køernes Mælkeudbytte i de forskellige Egne af Landet og i de enkelte Besætninger indenfor samme Egn. Aarsagerne til dette Forhold ere flere. Der er megen Forskel paa Køernes Godhed, men der er ogsaa overordentlig megen Forskel paa Forplejningen, Røgt og Pasning i det Hele, og undersøger man Sagen nærmere, vil man som Regel finde den store Forskel i Udbyttet hidrørende fra den højst forskellige Behandlingsmaade i Sommerhalvaaret. Man kan sikkert uden Overdrivelse sige, at der er endnu langt frem, før Flertallet er kommen til at byde Malkekøerne lignende ensartede og betryggende Ernærings- og Forplejningsvilkaar i Sommerhalvaaret, som der bydes disse i Vinterhalvaaret. Det er vanskeligt at komme bort fra den Tankegang, at med Tildelingen i Foraaret af et vist Areal Græsland til et vist Antal Køer, har man i Grunden gjort sin Pligt og er dermed saa nogenlunde ansvarsfri. Men vi maa bort fra den som uøkonomisk og uforenelig med et godt Aarsresultat. Ligesom vi ved Vinterfodringen, i Tilfælde af, at et Fodermiddel slipper op — f. Ex. Roerne — erstatter dette med et andet eller andre Fodermidler og finder dette at være ganske i sin Orden, saaledes maa vi ogsaa handle overfor Ernæringsforholdene i Sommerhalvaaret og ikke lade disse mere eller mindre bero paa Tilfældigheder, ɔ: paa Vejret. Vi have det samme økonomiske Ansvar overfor Kvægets gode, ligelige Ernæring i Sommerhalvaaret, som vi have i Vinterhalvaaret, der er slet ingen Forskel. Og dette trænge vi til at mindes atter og atter, thi det er et svagt Punkt i vor Kvæghusholdning, og et Forhold, som det slet ikke er nemt at faa tilfredsstillende ordnet, selv der hvor den fulde Forstaaelse er til Stede.

Det er imidlertid en glædelig Kendsgerning, at Forholdene bedres Aar for Aar paa dette Omraade. Et Udslag heraf er, at Dyrkningen af Grøntfoderafgrøder er stigende i mange Egne og at Brugen af Kraftfoder ved Siden af Græs og Grøntfoder vinder mere og mere Ud-

bredelse, alt efter Forholdene. Og vi have al Aarsag til at vente, at den i de sidste Aar stærkt øgede Interesse for Planteavlen vil medføre, at vi maa blive dygtigere til at dyrke saadanne Afgrøder, der byder gode og forbedrede Vilkaar for Tilvejebringelsen af en tilstrækkelig og tiltalende Sommerernæring for vort Kvæg. Adskilligt tyder paa en frugtbar Udvikling paa dette Omraade, og der er Udsigt til, at en udvidet Dyrkning af adskillige Bælgsædsplanter, forskellige efter de forskellige Jordbunds- og Dyrkningsforhold, i Blanding eller rene, er forestaaende, og at denne, med de nu indvundne Erfaringer, i mange Tilfælde vil give gode Resultater.

Hvad Rodfrugtdyrkningen angaar, da meldes der saa godt som enstemmig fra hele Landet, at denne stadig udvides. Og det er ingen Tvivl underkastet, at forsaavidt man med Dygtighed passer sin Roemark, og denne virkelig derigennem kommer til at yde gode og store Afgrøder, da er man her inde paa en Vej, der fører til Erhvervelsen af det billigst mulige Kreaturfoder. At kunne passe en Roemark til Gavns er derfor en Færdighed, som ingen, der vil drive økonomisk Kvægbrug, maa savne. — Men der er endnu langt frem, før Roedyrkningen indtager den Plads blandt vore dyrkede Afgrøder, som den fortjener, og som betinger en økonomisk Vinterfodring i Landets samtlige Kvæghold. — Desværre optræde der flere og flere Fjender af vore Kulturplanter, og for Kaalroens Vedkommende, der i stort Maal i de senere Aar har afløst den mindre værdifulde Turnips paa den nørrejydske Halvø, synes Kaalbroksvampen at skulle blive en farlig Fjende. For det jydske Kvæghold vil Ansættelsen af en Plantelæge, der med Virkning kan bekæmpe denne Plage, blive af meget stor økonomisk Betydning.

Skønt Roehøsten vilde være bleven bedre i 1903, hvis vi havde faaet mere Varme, blev den alligevel god. Efter de i 1903 i Jylland afholdte Planteudstillinger at dømme var Centnerudbyttet pr. Td. Land for baade Runkelroer, Kaalroer, Turnips og Gulerødder betydeligt

større end i de 3 foregaaende Aar, men Tørstofprocenten noget mindre end i Fjor og tilsyneladende en Del lavere paa Øerne end i Jylland, hvor særlig det sydlige Jylland viste Roer med forholdsvis stort Tørstofindhold. Tørstofbestemmelserne have atter vist den store Forskel — indtil 5—6 pCt. — i Tørstofmængden af samme Slags Roer, dyrket under forskellige Forhold. — Roehøsten var paa Grund af det vaade Vejr, og hvad dermed fulgte, yderst besværlig og trak meget længe ud. En Mængde Roer bleve kulede paa Markerne, fordi man ikke kunde køre dem bort. Trods det milde Vintervejr have Roerne gennemgaaende holdt sig godt.

Med Tilstedeværelsen af gennemgaaende rigelige Roebeholdninger var der i Efteraaret 1903 et solidt og godt Grundlag for Vinterfodringen i 1903—1904. Vi havde desuden i 1903 en temmelig stor Høst af Agerhø af udmærket Kvalitet. Enghøet gav en ret god Afgrøde kvantitativt, men store Mængder heraf, særlig fra store og lave Engdrag, blev meget daarlig bjerget, stærkt udvadsket af Regnen, og en Del blev ligefrem ødelagt. Halmen har overvejende ikke været af den Kvalitet og Værdi som efter mere gunstigt Høstvejr, end det i 1903, men der har været rigelig af den, og man har let kunnet fodre igennem i indeværende Vinter.

Vende vi os herefter til selve Produktionen og dennes Afsætningsforhold, da se vi, at vort vigtigste Landbrugsprodukt, Smørret, atter i 1903 viser en meget stærk Stigning i Overskudsudførselen. Ifølge Oplysningerne fra Statistisk Bureau i »Danmarks Vareomsætning med Udlandet i 1903« har Overskudsudførselen været 148.7*) Mill. Pd. imod 125.4 Mill. Pd. i 1902. Værdien for Udførsel af indenlandske Varer var i 1903 152 Mill. Kroner imod 135.2 Mill. Kroner i 1902, en Opgang af over 16 Mill. Kroner. Hvad enten vi nu holder

*) Dette Tal refererer sig til Specialhandelen. Efter Generalhandelens Tal, hvor Indførselen af Smør kun er angivet til 42 Mill. Pd. — hvilket Bureauet mener er alt for lidt — bliver det 155 Mill. Pd.

os til det ene eller det andet af de opgivne Tal for Overskudsudførselen, saa viser denne, at der er produceret en stigende Mængde Smør her i Landet i 1903, hvortil den gode Sommergræsning har bidraget grumme meget. En omhyggeligere Forplejning, en jævnere Ernæring, bedre udført Malkning vil kunne bringe Udbyttet betydeligt højere op endnu; det vil med andre Ord sige, at den personlige Dygtighed er der yderligere forundt smukke økonomiske Sejre ved Produktionen af Fedevarer. Smørprisen har desværre i 1903 været nedadgaaende. Gennemsnitsnoteringen kun lidt over 92 Øre, den laveste i de sidste 5 Aar. Men da »Overpriserne« yderligere ere tiltagne med $^1/_2$—1 Øre i Aarets Løb og de fleste Mejerier saaledes faa fra 2—3 Øre over »Top« — nogle mere — saa er Nedgangen ikke saa stor, som Noteringen udtrykker, men den er dog følelig.

Forholdene vedrørende selve Afsætningen af vore Landbrugsprodukter til Udlandet ere uforandrede. Udførselen af levende Dyr er — praktisk taget — udelukkende gaaet til Tyskland, der tillige tager imod over Halvparten af »Kød af Hornkvæg«.

Der er en betydelig Opgang i vor Udførsel af levende Kvæg; samtidig er der Nedgang i Udførselsmængden af Kød. — Det viser sig tydeligt, at man i Tyskland, trods alle de Hindringer, der lægges os i Vejen for Exporten, gerne vil have og trænger til det danske Kvæg. De skærpede Bestemmelser vedrørende Kødets Forsendelse med vedhængende Organer have næppe skadet os, snarere har maaske det modsatte været Tilfældet, idet der herigennem er tilvejebragt Betingelsen for en paa et solidere og mere sigende Grundlag udøvet Kontrol, hvorigennem de foreliggende Manglers Rækkevidde bedre kan bedømmes og saaledes eventuelt medføre, at en Kassation nu undgaas, hvor denne tidligere fandt Sted, fordi man ikke havde de samhørige Dele af samme Dyr til Undersøgelse.

Overskudsudførselen af levende Dyr var:

	1903	1902	1901	1900	1899	1898
	Stkr.	Stkr.	S kr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.
Af stort Hornkvæg ..	57,945	44,552	40,163	38.861	36,608	35,671
- Kalve	64	198	÷ 26	÷ 170	÷ 2	260
- Faar	÷ 689	÷1,206	÷ 732	348	985	2,635

Den samlede Udførsel af Hornkvæg (stort Hornkvæg og Kalve) i 1903 var 62,929 Stkr. og fordelte sig til følgende Steder:

	1903:	1902:
	Stkr.	Stkr.
Slesvig og Holsten	43,036	28,105
Hamburg	12,256	13,191
Lübeck	2,739	2,389
Øvrige Tyskland	4,594	3,142
Hele Tyskland	62,625	46,827
Rusland	289	112
Sverige	2	61
Norge	8	6
Nordlige Bilande	5	»
Ialt...	62,929	47,006

Fra Kolding Fedekvægsmarked, der er meget betydeligt, er afgaaet noget over 37,000 Stkr. Kvæg til forskellige Karantænestationer, nemlig til Aabenraa godt 25,000, til Flensborg ca. 8,000 og til Kiel ca. 4,000 Stkr. Der er saaledes en meget stor Udførsel over Kolding.

Til Esbjerg Fedekvægsmarked har Tilførselen i 1903 været 19,900 Stkr. mod 16,800 i 1902 og 25,000 i 1901 og 1900. Der er slagtet 14,900 til Export imod 18,600 i 1902 og 15,000 i 1901, altsaa $3^1/_2$ Tusinde færre end i Fjor.

Aalborg Kreaturmarked har i 1903 været tilført 19,200 Stkr., det samme Antal som i Fjor.

Den samlede Overskudsudførsel af Kød er aftaget en Del og var i Mill. Pd.:

	1903	1902	1901	1900	1899	1898
	Mill. Pd	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd
Kød af Hornkvæg, fersk ...	20.77	27.74	22.67	26.60	31.34	23.46
— - — saltet og røget	0.51	÷0.20	0.10	0.30	1.12	0.35
— - Faar, fersk	0.76	1.11	0.73	0.70	0.90	0.48
— - — saltet og røget	÷0.35	÷1.68	÷0.57	0.60	0.90	0.64
— - andre Dyr; Pølser og Indvolde.....	13.08	12.46	8.46	10.10	11.75	9.75

Dette er en Nedgang i den samlede Overskudsudførsel af Kød af omtrent 6 Mill. Pd., der saa godt som udelukkende falder paa fersk Kød af Hornkvæg, lidt paa Faarekød, medens der er en Opgang i Kød af andre Dyr; Pølser og Indvolde. For saltet og røget Oxekød ere vi i 1903 atter naaede til en Overskudsudførsel.

Hvad den samlede Udførsel af Kød af Hornkvæg angaar, da var denne i:

	1903	1902	1901
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
	25.51	30.37	25.35
Heraf: Til Tyskland	13.53	13.50	13.70
- Storbritannien og Irland	6.52	11.30	6.60
- Norge	4.39	5 15	4.47

Det fremgaar heraf, at Tyskland, foruden at have taget imod 16,000 Kreaturer flere i 1903 end i 1902, har aftaget det samme Kødkvantum, ja endog lidt mere. Norge ialt væsentlig det samme, dog noget mindre end forrige Aar, og England henved 5 Millioner Pd. mindre end i 1902 og kun Halvdelen af, hvad vi have sendt til Tyskland. Udviklingen i det forbigangne Aar er saaledes ikke fortsat i den i 1902 paabegyndte Retning, hvor Englands Betydning for os som Afsætningssted for slagtet Kød voxede stærkt. Forholdene i 1903 med Hensyn til

Afsætningsmængde af Oxekød vare i alt væsentlig de samme som i 1901 (se omstaaende Tabel).

Kødpriserne have været gode og stigende i 1903, og da vor Export af levende Kvæg desuden er tiltaget meget betydeligt, have disse Forhold spillet en stor økonomisk Rolle. Dog har det magre Kvæg muligt været endnu i stærkere Prisstigning, saa det har ikke altid været saa let at faa Balance i Fedningsregnskabet, naar Fedningsobjekterne have været dyrt indkøbte. Tidsskriftets mangeaarige Korrespondent fra Taastrupegnen, en stor og meget dygtig Feder, skriver bl. a.: »Priserne paa Lødekøer ere højere end i Begyndelsen af Firserne, da fede Malkekøer kunde sælges for 33 Øre pr. Pd. Med den nuværende Pris paa fede Køer, ca. 26 Øre, skal der i Reglen gives et ikke saa lille Tilskud ved Omsætningen. Jeg opgiver da ogsaa nu at holde Malkekøer for udelukkende at fede Kvier. Magre Kvier til Græs vare ogsaa dyre i Foraaret (1903). De kostede vejede herhjemme et Par Dage efter Ankomsten 27.1 Øre pr. Pd. imod 24.3 Øre i Fjor. Salgsprisen var i Aar 30.5 Øre mod 28.5 i Fjor. De give i Aar i Græspenge 67 Kroner Stykket mod 63 Kroner i Fjor. Der er solgt Kvier til 31.5 Øre at levere i Marts—April.« Dette er jo Priser, der minde om Firsernes Periode. Ogsaa for Mælkeribesætningerne i Almindelighed har denne Prisstigning spillet en betydelig Rolle. Magre Stude have kostet over 400 Kroner Parret. Kreaturpriserne faldt dog meget i sidste Halvdel af Oktober.

Kjøbenhavns Kvægtorv var i 1903 tilført 61,300 Stkr. Kreaturer (67,000 i 1902) og 59,800 Kalve. Den noterede Gennemsnitspris for 1ste Kl. Kød (Stude og Kvier) var:

1903	51.34	Kroner	pr.	100	Pd.	slagtet	Vægt,
1902	48.00	—	-	100	—	—	—
1901	45.64	—	-	100	—	—	—
1900	45.60	—	-	100	—	—	—
1899	42.00	—	-	100	—	—	—
1898	42.80	—	-	100	—	—	—

De 3 højeste maanedlige Gennemsnitsnoteringer faldt paa September, Oktober og November Maaneder med 54.75 Kr.—54.00 Kr., de 3 laveste paa Januar, Februar, Marts med 49.75—49.25 Kr. Svingningerne ere mindre end i 1902.

Paa Hamborgs Kødmarked var Gennemsnitsprisen for 1ste Kl.s Varer i Kroner pr. 100 Pd.:

	Kvæg:	Faar:
1903	62.9	64.5
1902	59.4	57.7
1901	57.9	56.9
1900	58.2	55.4
1899	57.7	

For 1903 ere Priserne paa Faarekød i Hamborg gaaet $1^1/_2$ Øre over Prisen paa Oxekød pr. Pd., tidligere var den et Par Øre lavere. Den højeste maanedlige Gennemsnitspris for Oxekød i 1903 var i December med 64.75, laveste i Februar med 60.8. Svingningerne vare mindre end i Fjor.

Fra Esbjerg Fedekvægsmarked noteredes i Gennemsnit for 1ste Kl.s Stude og Kvier i Kroner pr. 100 Pd. levende Vægt:

1903	24.1
1902	23.9
1901	23.3
1900	22.5
1899	22.3

Det ser mærkeligt ud, at Esbjerg, skønt Priserne i 1903 vare betydeligt højere — Noteringen i Kjøbenhavn og Hamborg for 1ste Kl.s Varer var henholdsvis 3.34 og 3.50 Øre højere end i 1902 — dog møder med faktisk samme Notering for 1903 som for 1902.

Paa gode Kælvekøer have Priserne været endnu højere end i de nærmest forudgaaende Aar, og det vil ikke sige saa lidt. 1ste Kl.s Køer have kostet fra 250 til 350 Kr. pr. Stk., jævnt gode Køer fra 200 til 250 Kr. og tomme Køer med lidt Kød op til 200 Kr. Gode Køer

af jydsk Malkerace have været fuldt saa dyre som tilsvarende af den røde danske Malkerace, vel fordi, at Tilbudet paa de sidste har været forholdsvis rigeligere.

Af Æg har Overskudsudførselen været noget større end i 1902, nemlig 19.98 Mill. Snese imod 19.09.

Kvægavlen. Man hørte ikke saa meget i 1903 om de ny Principer for Kvægavlens Ledelse som i 1902. Talen om Fortræffeligheden af disse, ved hvis Brug der skulle indledes en ny Æra paa Kvægavlens Omraade, lød mere dæmpet. Kvægavlsarbejdet gik sin rolige, jævne Gang mod samme Maal og ved samme Midler i alt væsentligt, som i en Aarrække. Trods Manglerne ved den hidtidige Arbejdsmaade fandt selv de, der mente sig at være ivrige Tilhængere af den ny Lære, at de hidtil anvendte Midler vare ganske gode, naar man virkelig skulde have et Arbejde i Gang til Fremme af økonomisk Kvægavl. Men man tør maaske haabe, at den stærke Hævdelse af Ydelsen, som den enebestemmende Faktor ved Ledelsen af vor Malkekvægsavl, altsaa ved Udvalg af Avlsdyr, vil medføre eller foraarsage, at det kontrollerende Arbejde, som vi nu have udført i en Aarrække, særlig gennem vore Kontrolforeninger, og som tager Sigte paa at bringe os en reel Viden om Ydelsen og Rentabiliteten af vore Malkekøer til Anvendelse i Avlens Ledelse og ved Kvægets Brug, maa faa et Stød fremad, at det maa uddybes og finde Vej til mange flere, end det endnu er Tilfældet. Fra den samme Side, der har fremsat den stærke Kritik over de herhjemme som andensteds brugte Avlsprinciper, er der i Begyndelsen af indeværende Aar udstedt en Million-Anvisning til de danske Kvægbrugere, hvis Besiddelse ganske vist er betinget af, at man snarest muligt gør op med det nærværende Kvægmateriale, ofrer de hjemlige Racer og fuldstændig skifter Maal og Midler. Hvorledes danske Kvægbrugere i det Hele og Store vil tage mod denne Anvisning, derom kunne vi bedre danne os en grundet Mening til næste Aar. Der er dog for-

haabentlig kun faa danske Landmænd, der finde det givne Raad, og det dermed paa Kvægavlens Omraade i Udsigt stillede Slaraffenland, saa begrundet, at de ville stille deres Besætninger til Raadighed for et Forsøg af denne Art.

I min Beretning for 1902 omtalte jeg Husdyrloven af 23. Maj samme Aar med særligt Henblik paa de Forandringer flere af dennes Lovbestemmelser medførte for Kvægavlens Vedkommende. Loven traadte i Kraft den 1. April 1903 og har saaledes nu virket i et Aar. For Kvægavlens Vedkommende tror jeg, at man i sin store Almindelighed ere enige i at udtale Tilfredshed med Loven, saa vidt man er kommen i dens Anvendelse. At enkelte Bestemmelser vedrørende Fordringerne til Udstilling af Kvæg ved vore Dyrskuer, navnlig paa Egne med særlige Avlsforhold, vilde komme til at virke ret generende i Øjeblikket og derfor blive mindre velkomne, var noget, man paa Forhaand maatte være klar over. Dette har saaledes for det sydvestlige Jyllands Vedkommende været Tilfældet overfor de i Loven foretagne Indskrænkninger med Hensyn til Fremstillingen og Præmieringen af enkelte Køer, hvilken nu kun er tilladt fra Besætninger paa 6 Køer og derunder, samt overfor Fordringen om, at i Samlinger skulle Hundyrene være af eget Tillæg eller Opdræt og i sidste Tilfælde indkøbte eller anskaffede inden 3 Maaneders Alderen. Om Grænsen for Præmieringen af enkelte Køer: Besætninger med indtil 6 Køer, er absolut den heldigste, kan der tvistes om, men at der er bleven sat en Grænse for denne Præmiering af enkelte Køer, ere saa godt som alle enige i at betegne som et Fremskridt. I Egne med en blandet Kvægbestand, men hvor man søger at slaa over til Renavl af en af vore hjemlige Racer og derfor indkøber Avlsdyr, ofte efter 3 Maaneders Alderen, kan man godt forstaa den Tankegang, der giver sig Udslag i Ønsket om, at ogsaa gode, indkøbte Køer, efter at de have været i Udstillerens Eje i f. Ex. 2 Aar, skulle kunne præmieres paa Dyrskuerne.

Paa slige Særforhold har Loven imidlertid ikke kunnet bygges.

Hvad Kvægavlsforeningsinstitutionen angaar, der nu er en gammel og prøvet Institution, da har denne udfoldet et frodigt Liv i det første Aar under den nye Husdyrlovs Vinger. At de bedre Vilkaar: Større Statstilskud og færre Udgifter til Dyrlægeundersøgelser samt Statstilskud fra den Dag, Foreningen har modtaget Tyren, have bidraget meget til den stærke Forøgelse af Kvægavlsforeningernes Antal i 1903, kan der selvfølgelig ikke være delte Meninger om, men jeg mener dog, det er berettiget at fremhæve, naar denne betydelige Forøgelse af Kvægavlsforeningerne omtales nærmere, at Forstaaelsen af Kvægavlsarbejdet, ogsaa saaledes, som det giver sig Udslag gennem Arbejdet i Avlsforeningerne, er i Vækst, og at denne Forstaaelse har resulteret i Oprettelsen af mange Kvægavlsforeninger, visende Trangen til at være med i et Foreningsarbejde, der paa lempelig og billigst mulig Maade fører til det attraaede Maal, alt i Henhold til, hvorledes man tager fat. — Paa den nørrejydske Halvø blive Tyrene klassificerede, og i Henhold til denne modtage de et Statstilskud, forskelligt efter Godheden og efter Foreningens Arbejde. Denne Deling finder ikke Sted for Øernes Vedkommende. Jeg anser den for heldig og fremmende for Formaalet: Anvendelse af de bedst mulige Tyre. Maaske man ikke behøver denne Spore paa Øerne? Det kan noteres, at der vises større Kritik i Valget af Foreningstyre end tidligere, særligt med Hensyn til Undersøgelser af Tyrens Ophav, men der er Grund til at fremhæve, at det paa dette Omraade lønner sig at se sig meget godt for. Det gør ikke alle de Udvalg i tilstrækkelig Grad, der rejse for at købe Foreningstyre. I Henhold til Bestemmelserne i Husdyrlovens § 15 have en hel Del Kvægavlsforeninger i 1903 faaet yderligere Støtte, idet saadanne, der ved Fremstilling af fortrinligt Afkom have vist sig at være i Besiddelse af særlige Betingelser for Udvikling af gode Kvægstammer, ere tilkendte Præmier til Beløb fra 50 til 150 Kroner. — For

at de vedkommende Foreninger kunne opnaa at komme ind under denne Afkomsbedømmelse, der foretages af den vedkommende Tyreskuekommission, maa der paa Afkomsskuet, efter Regler udarbejdede af Statsdyrskuekommissionen og godkendte af Ministeriet, fremstilles:

1. Foreningens Stamtyre.
2. Afkommet, hvis Antal skal udgøre mindst $^1/_3$ af de kaarede Køers Antal, dog ikke under 24 Hundyr og 2 Handyr.

   Af de fremstillede Hundyr skal $^1/_4$ være mellem 1 og 2 Aar gamle, og for mindst $^1/_3$ af det samlede Antal skal der foreligge Oplysning om Mælkeydelsen (forsaavidt det af Aldershensyn lader sig gøre) for mindst 2 Aar.

   Det fremstillede Afkom skal være tillagt hos Medlemmerne og disse tilhørende, men det forlanges ikke, at det skal være faldet efter de kaarede Køer ved en af Foreningens Tyre.
3. Afkommets Mødre, saafremt de ere tilstede i Foreningen.

At denne yderligere Opmuntring, der saaledes herigennem kan ydes de mere fremskredne Kvægavlsforeninger, virker som en kraftig Spore til yderligere Fremskridt, er der ingen Tvivl om, og da Paavirkningen og Udslaget heraf breder sig til den almindelige Avl, maa denne yderligere Støtte, der saaledes i Henhold til § 15 kan ydes Kvægavlsforeningerne, betragtes som meget værdifuld for disse og dermed for Kvægavlens gode Trivsel. Ikke mindst paa den nørrejydske Halvø, hvor der for Aar tilbage var dannet en Del Opdrætterforeninger for Kvæg, har man — og med gennemgaaende godt Udfald — konkurreret med Afkom fra Kvægavlsforeninger til yderligere Støtte ifølge § 15.

Nummerisk er Væxten af Kvægavlsforeningerne meget betydelig i 1903. Naar Jylland møder med en Tilvæxt af 100 Foreninger, saa skal der dog gøres opmærksom paa, at Optællingen for 1903 refererer sig til Aarets Slutning,

i tidligere Aar til 1. September. Dette kan have indvirket noget paa det store Tal i Forhold til tidligere. For Øernes Vedkommende referere Opgivelserne sig til de paa Delegeretmøderne i Efteraaret 1903 afgivne Beretninger.

Fordelingen til de forskellige Provinser var følgende:

N. Jylland med Samsø ..	570	Foreninger	med	608	Tyre,
Sjælland med Møen	203	—	—	221	—
Fyen	80	—	—	90	—
Lolland-Falster	49	—	—	49	—
Bornholm	27	—	—	32	—
Langeland	6	—	—	6	—
Ialt...	935	Foreninger	med	1,006	Tyre.

N. Jylland har fra 1902 forøget Tallet med 99 Foreninger, Sjælland har 30 flere, hvoraf atter den største Fremgang, som nu i de senere Aar, har fundet Sted i Holbæk Amt; iøvrigt er der Fremgang i samtlige sjællandske Amter, Præstø undtaget, men dette sidste har stadig talt de fleste Foreninger. Fyen har betydelig Fremgang, nemlig 23, men er dog endnu ikke naaet de 100 Foreninger. Fra mange Egne berettes om, at Foreningerne nu — i Forhold til tidligere — omfatte færre Medlemmer, men at de enkelte Medlemmer lade et større Antal Køer bedække ved Foreningens Tyre, en Udviklingsretning, der maa anses for særdeles heldig.

Indenfor Kvægavlsforeningernes Fællesledelser har der i det forløbne Aar rørt sig forstærkede Bestræbelser for at fremme Familiestambogsførelsen, en Opgave, til hvis Løsning der bliver ydet Støtte i Henhold til Husdyrloven, og en Opgave, der fortjener at blive løst i størst muligt Omfang, for at vi derigennem kan faa et paalideligt og klart Overblik over alle de mange Forhold, der blive bestemmende for en bevidst, maalførende ledet Avl. Forudsætningen for dette Arbejdes tilfredsstillende Udførelse hos Kvægopdrætterne er, at disse gennem Kontrolforeningerne skaffe sig det Materiale tilveje, der vedrører Dyrets Ydelser og Nydelser, og vi komme da atter

og atter tilbage til Betoningen af, hvor betydningsfuldt det er, at Kvægavlsforeningerne og Kontrolforeningerne komme til at arbejde Haand i Haand, og at dertil bør der arbejdes hen af al Evne. For de jydske Fællesledelsers Vedkommende er man i 1903 blevne enige om, at samtlige disse, enhver efter sin Evne og Forhold, skulle arbejde hen til at fremme en Familiestambogsføring, som den bedste Form for Stambogsføring, fornemlig hos den enkelte Opdrætter, som maatte ønske en saadan optaget, men ogsaa saaledes, at den enkelte Fællesledelse fører en Hovedstambog over de bedste Familier indenfor Kredsen. Til Brug i nævnte Øjemed er der bleven udarbejdet en Stambogsform, som nu vil blive fælles for alle de Fællesledelser, der optage det nævnte Arbejde.

Kontrolforeningerne, der i adskillige Henseender ere blevne yderligere gunstigt stillede under den ny Husdyrlov, ere ogsaa voxede i Antal i det forløbne Aar, men denne Vext har ikke været saa stor, som ønskeligt havde været. Efter Oplysningerne i »Lommebog for Mejerister 1904« var Antallet i Efteraaret 1903, den 1. Oktober, 367 Foreninger imod 327 i 1902, altsaa kun en Forøgelse paa hele Landet af 40 Foreninger. Deraf falde de 10 paa N. Jylland, 10 paa Fyen, 17 paa Sjælland med Møen og Bornholm og 3 paa Lolland-Falster. Skøndt Antallet af Kontrolforeninger saaledes ogsaa for N. Jyllands Vedkommende er tiltaget, saa er det samlede Medlems- og Koantal her gaaet nedad, hvilket betyder færre Antal Medlemmer og færre Antal Køer pr. Forening. — At det samlede Antal Køer under Kontrol i Jylland har været noget i Nedgang er selvfølgelig ikke et Resultat, man kan glæde sig ved, men dette betyder i og for sig næppe nogen Svækkelse i Arbejdets gavnlige Indflydelse. Tværtimod, der var og er fremdeles Foreninger, der ere alt for store, og man maa derfor ønske, at Udviklingen vil gaa i den Retning, som den ny Husdyrlov ogsaa begunstiger, at den enkelte Forening vil indskrænke sit Medlemsantal til Fordel for et omhyggeligere og mere om-

fattende Arbejde hos det enkelte Medlem med Optagelse af andre Grene af Landbrugsbedriften end netop Malkekøerne. — Herved bør vi ikke blive staaende i Kontrolforeningsarbejdet. Enkeltkoregnskabet er ikke nok, hvor fortjenstfuldt og uundværligt dette end er! Vi bør af al Evne stile der henimod, at vi gennem Kontrolforeningerne lidt efter lidt hjælpes til Klarhed over Omsætningen i den samlede Landbrugsbedrift. Der er sikkert Grund til at slaa kraftigt til Lyd for denne Tankegang, til hvis Realisation der særlig paa Lolland-Falster og delvis i N. Jylland er gjort et ikke saa lille Arbejde, der ogsaa har baaret sine gode Frugter. Tilsyneladende har det forløbne Aar andet Steds snarere vist en Tilbagegang i saa Henseende. — Da der i det forløbne Aar har været knapt med Tilgang af Assistenter, har dette Forhold sikkert ikke været uden Indflydelse paa den Tilgang i Kontrolforeningernes Antal, der har fundet Sted. Et andet Forhold, der ogsaa er en Hæmsko for Dannelsen af Kontrolforeninger, er dette, at der endnu i 1904 i »Fremskridtslandet« Danmark er en betydelig Del Mejerier, hvor man ikke afregner Mælken efter Fedtindhold (Flødeprocent), men efter Vægt alene, og hvor man altsaa ikke betaler Mælken efter det, den er værd. Det er paa Tide, at der gøres op med denne forældede og uretfærdige Fremgangsmaade, der kvæler alt privat Initiativ i Retning af gennem Avls- og Kontrolforeninger at arbejde hen imod federe Mælk, værdifuldere Mælk og dermed en billigere Produktion. — Der er fremdeles Grund til at mindes, at i Kontrolforeningernes Arbejde ere Foderopgivelserne det svageste Punkt, som man bør søge bedre befæstet end hidtil. Dette bliver saa meget mere nødvendigt i en Tid som vor, hvor Tallene, og med fuld Føje, drages saa stærkt frem. Selv med ædruelige Oplysninger fra de enkelte Besætninger i de forskellige Egne bliver en Sammenligning af Udbyttet i Forhold til det givne Foder altid vag paa Grund af, at Skønnet spiller og maa spille en meget stor Rolle ved Bedømmelsen af adskillige af de foreliggende Forhold. Særlig paa dette

Punkt bør det stadig erindres, at Foreningernes fornemste Opgave, som den kan løse tilfredsstillende, er at vejlede den enkelte Bruger ved Vurderingen og Brugen af det Materiale, han arbejder med. Og i anden Række kommer saa Sammenligningen udadtil, der taber i Betydning, eftersom Forholdene, hvorunder der i det Hele taget er arbejdet, ere forskellige. — Og disse ere saare forskellige! Ikke alene med Hensyn til Foder og Ernæringsforhold, men til Pasning og Pleje Sommer og Vinter.

Regnskabsbogen for Kontrolforeninger (Konrad Jørgensens Forlag, Kolding), udgivet i 1900 af »Udvalget til Fremme af ensartet Regnskabsføring i Kontrolforeningerne«, er i 1903 udkommen i anden og udvidet Udgave, medtagende Skemaer, hvis Udfyldning betyder en »Kontrol med Kontrollen«. Endvidere har samme Udvalg, efter Tilskyndelse fra det praktiske Landbrug, udarbejdet og udgivet en Arbejds- og Driftsregnskabsbog paa Grundlag af forskellige i Praxis prøvede og anerkendte Regnskabsformer.

Dyrskuevirksomheden. Denne Side af Arbejdet til Husdyrbrugets Fremme har, trods den megen Kritik, saa langt fra været i Nedgang, at den tværtimod har evnet baade at uddybe de alt optagne Former for Arbejdet og at tiltrække sig nye Arbejdere eller Deltagere. Ikke mindst vore ledende Skuer, de større Fællesskuer, de store Landboforeningsskuer og Statsskuerne vise øget Tilslutning, de voxe, der kommer flere Udstillere og flere Tilskuere, der søge Belæring, og blandt de ny Udstillere er der adskillige, der med godt Resultat gør de ældre og anerkendte Rangen stridig — saaledes som det bør være.

Som man kunde vente det, efter at Kontrolforeningerne nu have vundet megen Udbredelse og virket i en Del Aar, have Landboforeningerne rundt omkring i Landet i det forløbne Aar i øget Grad søgt at ledsage de udstillede Malkekøer med Oplysninger om Ydelsen (Mælke- og Smørudbytte) for ogsaa at kunne gøre denne til Genstand

for Bedømmelse. Fremgangsmaaden har formet sig noget forskelligt i Landets forskellige Egne. Paa Øerne har man overvejende slaaet Bedømmelsen af Ydelsen sammen med Exterieurbedømmelsen (Størrelse, Bygning, Præg, Ensartethed o. s. v.) og saaledes bedømt Samlingerne i 2 Hold, med og uden Oplysning om Ydelsen. Paa Halvøen holder man overvejende for, at det giver den klareste Position og den klareste Dom at give Præmier for god Ydelse som »Tillægspræmier«, hvor samtlige Samlinger eller Familiegrupper bedømmes i ét Hold, og blandt disse præmieres altsaa yderligere saadanne, der møde med betryggende Oplysninger om god Ydelse, uafhængig af Bedømmelsen iøvrigt.

Hvad Statsdyrskuerne vedrøre, da har den ny Husdyrlov i § 9, 5. Stykke, en Bestemmelse, der lyder saaledes, at »ved Præmieuddelingen skal der tages overvejende Hensyn til Beskaffenheden af de præmieæskende Dyrs Afkom, saaledes at den væsentligste Del af Beløbet anvendes til Præmier for godt Afkom«. Denne Bestemmelse har medført, at til Tyre, der æske Afkomspræmier, bliver det vedkommende Pengebeløb i Flertallet af Skuekredsene udelukkende anvendt eller uddelt som »Afkomspræmier«, og i de Skuekredse, hvor der tillige gives Individspræmie, er denne kun af ringere Størrelse. Fordringerne til Antallet af det krævede Afkom er i god Overensstemmelse hermed voxet fra henholdsvis 8, 10 og 12 Stkr., efter Tyrenes Alder, til 10, 12 og 14, og i enkelte Skuekredse har man forlangt Oplysninger om Mødres og Afkommets Ydelse, »hvor saadanne haves«.

Af større Fællesskuer, afholdte i 1903, er der særlig Grund til at nævne Foreningen af jydske Landboforeningers Ungdyrskue — det 7. i Rækken — i Skive d. 10.—12. Juli, der var det største af de hidtil afholdte og bar Vidne om et energisk og frugtbringende Opdrætterarbejde paa den nørrejydske Halvø. For Kvægskuets Vedkommende var det selvfølgelig det jydske Malkekvæg, der gav dette sin Karakter, og den jydske Malkerace var smukt repræsenteret, men ogsaa for det røde

danske Malkekvægs Vedkommende var det en smuk, om end ikke særlig talrig, Repræsentation, hvad ej heller var at vente efter Stedet for Skuets Afholdelse. Det fortjener ogsaa at fremhæves, at der var en meget god, men ikke stor, Udstilling af Faar, særlig for Oxforddownsfaarets Vedkommende, der tiltrak sig megen og fortjent Opmærksomhed. — Besøget var fortrinligt. Til Skuet, og som et væsentligt Led af dette, knyttede sig en ret betydelig Foredragsvirksomhed, til hvilken der var særdeles god Tilslutning. Ligesaa afholdtes der en meget interessant og instruktiv Planteavlsudstilling i Forbindelse med Skuet og paa selve Udstillingspladsen. Landbrugsministeren beærede Skuet med sin Nærværelse.

Avlscenterudvalgene for henholdsvis den jydske og den røde danske Malkerace have i 1903 afsluttet deres Virksomhed ved Udarbejdelsen og Fremlæggelsen af omfattende Beretninger — udgivne af Landbrugsministeriet — om de sidst afholdte Konkurrencer med Udpegning af Avlscentrer og om den Kontrol, der i de mellemliggende Aar er ført med de Besætninger, der i 1900 tilkendtes henholdsvis Avlscenter- eller Opmuntringspræmier.

I Henhold til § 18 i Husdyrloven af 23. Maj 1902 er der paa Foranstaltning af de provinsielle Fællesforeninger og under disses Ledelse iværksat adskillige toaarige Konkurrencer mellem hele Kvæghold under i alt væsentlig tilsvarende Former som ved Konkurrencen til Avlscentrer, om end ikke med Udpegning af saadanne som slutteligt Resultat og uden Præmiering. Saadanne Kvægavlskonkurrencer ere i 1903 paabegyndte paa Fyen og i N. Jylland. I sidstnævnte Provins er der fire Konkurrencer iværksatte, nemlig i Horsens Landboforening, paabegyndt i Foraaret 1903, i Vejle Amts Landboforening, af Fællesledelsen af Kvægavls- og Kontrolforeninger samt Landboforeningerne i Koldingkredsen og endelig af Fællesledelsen af Kvægavls- og Kontrolforeningerne i Ringkøbing Amt. De sidste 3 Konkurrencer ere paabegyndte i Efteraaret 1903.

Gode Avlsdyr have ogsaa i 1903 været meget begærede, saavel Tyre som Køer og Kvier, og Priserne have været gode. For fortrinlige Avlsdyr med nogen Garanti ere Opdrætterne meget villige til at betale endog høje Priser, men af den Vare er Tilbudet ikke stort nok i Forhold til Efterspørgslen. Efterstaaende Priser, tagne som sædvanlig efter de fremkomne Meddelelser i »Jydsk Husdyravl« over Omsætningen af Avlsdyr, ere noget lavere end de tilsvarende fra i Fjor. Muligt Grunden hertil er, at Gennemsnitsprisen for 1903 refererer sig til et — særlig for den jydske Malkeraces Vedkommende — betydeligt større Antal Tyre end Aaret i Forvejen. For 1903 var Gennemsnitsprisen for 76 Tyre af jydsk Malkerace 661 Kroner — heri beregnet Vilkaarspenge — den kontant betalte Gennemsnitspris var 502 Kroner mod 604 i 1902 og 543 i 1901.

Gennemsnitsprisen for Tyre af rød dansk Malkerace refererer sig til et Antal af 36. Den er ogsaa en Del lavere end i Fjor, men som sædvanlig noget højere end for Tyre af jydsk Malkerace. Den var i 1903 — Vilkaarspenge medregnet — 722 Kroner, uden Vilkaar — altsaa kontant Salgssum — 585 Kroner mod 697 i 1902 og 743 i 1901. — Forskellen mellem Gennemsnitspriserne for rødt dansk og for jydsk Malkekvæg er mindre end tidligere, men da de givne Oplysninger kun omfatte en Del af de stedfundne Køb, kan intet absolut paalideligt i saa Henseende fastslaas paa Grundlag heraf.

De aarlige store jydske Avlsdyrauktioner paa S. Elkjær og Langholt faldt ogsaa i 1903 heldigt ud, særlig for S. Elkjærs Vedkommende vare de betalte Priser gennemgaaende høje.

Til Rusland er der ifølge Udførselslisterne exporteret 289 Stkr. Hornkvæg i 1903 imod 112 Stkr. i 1902. Dette er jo en betydelig Forøgelse i vor Afsætning af Avlsdyr til dette Land, der jo imidlertid alt i alt endnu kun er ubetydelig, men synes dog at voxe jævnt og kan saaledes muligt med Tiden komme til at spille en Rolle. Det ex-

porterede Kvæg er overvejende hørende til den røde danske Malkerace.

Ligesom i 1902 har Fodringsspørgsmaalet i 1903 tiltrukket sig megen Opmærksomhed. Der er bl. a. i Aarets Løb offentliggjort en Beretning fra d'Hrr. H. Goldschmidt, C. Moesgaard-Kjeldsen og J. A. Lemming om de af dem ledede »Rentabilitetsfodringsforsøg« med Malkekøer i Vinteren 1902—1903. Forsøgene have været udførte paa 13 Gaarde her i Landet (12 paa Øerne, kun 1 i Jylland). Denne Beretning har vakt en Del Opmærksomhed paa forskellig Maade. Hensigten med disse Fodringsforsøg angives at være, at søge tilvejebragt et Grundlag for Fodersammensætningen, der tager direkte Sigte paa Fodringens Økonomi. Til den Ende har følgende Hovedpunkter været grundlæggende ved Forsøgsplanen: 1) at der ved Fastsættelsen af Fodersammensætningen skulde tages Sigte paa Vedligeholdelsen af Legemsvægten samt paa den kemiske Sammensætning af Mælken; 2) at Foderblandingen skulde bestemmes efter de benyttede Foderstoffers kemiske Sammensætning og formodede Fordøjelighed, og at Foderets Størrelse skulde bestemmes efter de enkelte Forsøgskøers Vægt og Mælkemængde.

Paa Grundlag af Resultaterne af dette ene henved 100 Dages Forsøg, som vi ikke her kunne komme nærmere ind paa, mene Forsøgslederne at kunne udtale, at med den Fodring, som der nu i Almindelighed anvendes her i Landet, ødsles der med Foder til en samlet Værdi i 100 Dage af 15 Mill. Kroner, og disse Penge vilde man kunne spare ved at følge Beretningens Anvisning paa et »Normalfoder«, der stadig staar i Forhold til den ydede Mælkemængde. — Da Forudsætningerne for disse Forsøgs Gennemførelse paa en saadan Maade, at man kan bygge paa deres Resultater, i flere og væsentlige Henseender ikke have været tilstede — det er t. Ex. saaledes kun paa 6 Gaarde, at Køernes Begyndelsesvægt har været medbestemmende for Foderansættelsen, der dog var en Forudsætning for at »Foderets Størrelse skulde bestemmes

efter de enkelte Forsøgskøers Vægt og Mælkemængde«, og der kunde nævnes flere andre og væsentlige Mangler — saa bør man sikkert afvente yderligere Forsøg i denne Retning, men udført paa anderledes betryggende og solidt Grundlag, end de hidtil udførte og offentliggjorte, inden man tager Sigte paa at tilegne sig de i Udsigt stillede mange Millioner og paa saa væsentlige Omraader forandrer Kurs ved vore Malkekøers Fodring i Henhold til de fremkomne Resultater.

Spørgsmaalet om Roernes Tørstofindhold er blevet livligt debateret i 1903 efter at Forsøgslaboratoriets Fodringsforsøg med Malkekøer have vist, at 1 Pd. Roetørstof i de vedkommende Foderblandinger havde samme Værdi som 1 Pd. Korn og som $^3/_4$ Pd. Bomuldsfrøkager. Udslaget heraf er bleven dette, at der er foretaget en Mængde Tørstofbestemmelser for paa Grundlag af disse at vurdere Roefoderet i Foderblandingen. Hertil høre dog meget omhyggeligt udtagne Roeprøver til Analysering, ligesom der mindst bør udtages Prøver af vedkommende Roebeholdninger tre Gange i Løbet af Vinteren; sker disse Fordringer ikke Fyldest, kan Resultatet af Tørstofbestemmelserne blive meget misvisende, hvilket vel maa erindres, naar man ved at forlade de hidtil brugte Forholdstal for Roer mener at gaa over til noget solidere i Tørstofbestemmelserne og Beregningerne derefter.

Husdyrloven af 23. Maj 1902 har, som man kunde vente, vist sine Virkninger overfor Arbejdet til Fremme af Faareavlen, saaledes som antydet i min Beretning om Husdyrbruget i 1902. Det er Oprettelsen af Faareavlsforeninger, der i saa Henseende karakteriserer Bevægelsen paa dette Omraade, der gennem Oprettelsen af saadanne har været ret livlig, naar man erindrer, at man hidtil paa dette Felt har sovet saa godt som over hele Linien. Lovens Tilsagn om Støtte til Faareavlscentrer er der ikke gjort Brug af endnu, formentlig fordi man har villet afvente Udslaget af Arbejdet for Dannelsen af Faareavlsforeninger, der selvfølgelig maatte staa i første Linie, som det der først tiltrængtes. Der har været søgt

om Statstilskud til 35 Faareavlsforeninger for 1903—04, og mindst dette Antal er der saaledes oprettet i sidste Finansaar. Som det var at vente efter Faareavlens Betydning i Landets forskellige Egne, har Oprettelsen af Faareavlsforeninger været livligst paa den nørrejydske Halvø. De 30 af de 35 Foreninger, der have søgt om Statstilskud, ere hjemmehørende i N. Jylland, og kun de 5 paa Øerne. Af disse sidste findes 4 i Holbæk Amt og 1 i Frederiksborg Amt. Af de 4 i Holbæk Amt findes de 2 paa Samsø. Paa Fyen, Lolland-Falster og de mindre Øer, paa hvilke sidste der endog er et ret betydeligt Faarehold, har Interessen for dettes Forbedring gennem Oprettelse af Avlsforeninger og Anskaffelse af gode Væddere endnu ikke givet sig synlige Udslag. Uden Tvivl har man dog ogsaa der Grund til at være med i et Fremskridtsarbejde paa dette Omraade. Ret mærkeligt er det desuden at se, at der er 3 jydske Amter, der trods dette, at Faareholdet i samme spiller en ikke ubetydelig Rolle, heller ingen Faareavlsforeninger have faaet oprettede, nemlig Aalborg, Hjørring og Thisted. I de øvrige 6 jydske Amter er der i 1903 oprettet følgende Antal:

Ribe Amt	8	Faareavlsforeninger,
Viborg Amt	7	—
Randers Amt	4	—
Aarhus Amt	4	—
Ringkøbing Amt	4	—
Vejle Amt	3	—
Ialt...	30	Faareavlsforeninger.

De til Faareavlsforeningerne anskaffede Væddere høre overvejende til Oxforddowns Racen, der jo i de sidste 10—15 Aar har bredt sig stærkt her i Landet, og af hvilken der findes adskillige meget gode Stammer og Besætninger.

Det er ikke udelukket, at dette Faar er erhvervet til Foreninger, hvis Medlemmer i Længden var nok saa godt tjente med et mindre Faar end Oxforddownsfaaret.

Men Begæret er overvejende for det store, kraftige Faar, og det er aabenbart Hensynet til de store, hurtigtvoxende Lam, der her bliver bestemmende overfor den Vædder, man vælger. Enkelte Foreninger have indkøbt Vædder af Dishleyracen (Leicester) og en enkelt af Shropshireracen. — Denne findes ren paa Mejlgaard ved Grenaa.

Flere af vore kjendte, fortrinlige Faarestammer have i 1903 fremmet Forudsætningen for en videre god Udvikling af Bestanden ved Indkøb af gode Avlsdyr fra England. Dette har saaledes bl. andre været Tilfældet med Besætningerne paa Enggaarden og i Haverslev (Oxforddowns) samt i Børkop (Leicester).

En ny Race her i Landet have vi faaet i 1903 ved at der til Rosenholm er indført 1 Vædder og 3 drægtige Faar af Suffolk Racen, der nyder stort Renome i England, men er mindre end Oxforddowns. — Paa gode Avlsdyr har der været gode Priser, der vise, at man ogsaa paa Faareavlens Omraade har god Forstaaelse af Betydningen af det gode Udvalg. — Det paabegyndte planmæssige Arbejde for Udviklingen af en værdifuldere Faarebestand og en mere økonomisk ledet Faareavl vil forhaabentlig yderligere fæstnes og udvikles i indeværende Aar. En Del Foredrag om Faareavl og Faarehold ere afholdte i 1903, hovedsagentlig i Jylland, et enkelt paa Sjælland.

Kvægets Sundhedstilstand har i sin Helhed været upaaklagelig. Vi have været forskaanede for saadanne ondartede smitsomme Sygdomme, hvis Udbrud foraarsager Hindringer i den fri Omsætning.

Af landøkonomisk Literatur i 1903, vedrørende Kvægets Avl og Brug, skal fremhæves Beretningerne om Avlscentrer for Kvæg af jydsk og af rød dansk Malkerace, ved de respektive Statskonsulenter, samt de af samme forfattede Stambogsbind over Tyre, nemlig X og

XI Bind af Stambog over Tyre af jydsk Malkerace og VI og VII Bind af Stambog over Tyre af rød dansk Malkerace. Endvidere: Kvægbrugets Udvikling i Holbæk Amt af Richard Jensen og K. M. Jensen. — Kvægbrugets Udvikling paa Bornholm, af Dyrlæge Albrechtsen, samt Landøkonomisk Aarbog for 1903.

Dagsorden for Bestyrelsesmødet

i

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab

Fredagen den 17. Juni 1904, Kl. 1.

(Mødet afholdes i Selskabets Lokale, Vestre Boulevard 34.)

Forslag fra Præsidiet.

1. Optagelse af ny Medlemmer.
2. Forslag om, at Selskabets Sølvbægre fremtidig benævnes det største, det store og det mindre.
3. Forslag om, at Statskonsulent C. V. Birk optages som Medlem af Selskabets Redskabs- og Maskinudvalg.
4. Virksomhedsplan og Budget for Regnskabsaaret 1. April 1905—31. Marts 1906.

Meddelelser fra Præsidiet.

5. Skrikes Stiftelses Bevilling til Landbrugsforanstaltninger i 1904.
6. Udnyttelsen af Huder og Skind.
7. Konsulentmødernes fremtidige Ordning.
8. Prisopgaver angaaende 1) hensigtsmæssig Indretning af Kostalde og 2) Svinets Røgt og Pleje.
9. Udgivelsen af Landbrugsskrifter.
10. Redskabs- og Maskinprøverne.
11. Mejerskers og Mejeristers Videreuddannelse.
12. Uddeling af en Portion af Forpagter Bokelmanns Legat.
13. Den permanente Udstilling af Redskaber og Maskiner ved Landbrugsmusæet i Lyngby.

Hesteavlen i 1903.

Beretning af Statskonsulent *J. Jensen.*

Det forløbne Aar hører absolut til de bedste, vi have kendt, naar Hensyn tages til Afsætning og Pris. Der er ialt udført 23,014 Heste og 1486 Føl imod 20,033 Heste og 2983 Føl i 1902 og 16,875 Heste og 916 Føl i 1901, der var det daarlige Aar. Taget under ét var Udførselen 24,500, hvilket er det største Antal, vi hidtil have drevet det til. Og samtidig med at Antallet er steget, er Gennemsnitsprisen ogsaa gaaet lidt i Vejret — fra 670 til 680 Kr. pr. Hest (fraregnet Føl). Værdien af de udførte Heste er i 1903 beregnet til 15.9 Mill. Kr. mod 13.9 det foregaaende Aar. Om Gennemsnitsværdien er rigtig, bliver sikkert vanskeligt at afgøre — for lav er den næppe — men de 2 Millioners Merindtægt i 1903 er ret paalidelig.

Af det samlede Antal Heste og Føl ere 21,900 Stkr. udførte til Tyskland. Da næsten alle Føllene ere gaaede dertil, bliver Udførselen af Heste alene c. 20,500 Stkr. Til England er gaaet c. 2200, til Sverrig 329, til Norge 63 og til Rusland 14. Det er altsaa stadig Tyskland, der er vor Hovedkunde; men ved Siden af have vi faaet en ny, der dog betyder noget, nemlig England, hvortil der opkøbes mindre og lettere, billige Heste til Droske- og Omnibuskørsel, en lignende Vare, som vi i sin Tid afsatte til Paris. Det er Heste, der maa være temmelig korrekte, hvad Ben og Bevægelse angaar. For os, der ere

vante til at betragte Omnibusheste som store, noget tunge Trækheste, er det lidt ubegribeligt, at Heste paa 10 Kv. 3" og til c. 550 Kr. kunne anvendes til Omnibuskørsel; men ser man, hvad det er for en Slags Heste, der gaa for Londons Omnibuser, bliver det mindre urimeligt. Vor Udførsel til England skyldes i første Række den sydafrikanske Krig og derefter den formindskede Hesteudførsel fra Amerika, der har forsynet England i 10—12 Aar.

Hesteindførselen til England var:

	1903	1902	1901
Fra De nordamerikanske Fristater	3,160	7,146	19,360
— Canada	421	1,869	1,500
— Andre Lande	23,685	23,671	19,996
	27,266	32,686	40,856
Gennemsnitspris	415 Kr. og 460 Kr.		

Prisen er altsaa dalende, hvilket tyder paa, at Kvaliteten er forringet, da Verdensprisen ellers er stigende. Hovedparten af Hestene fra »Andre Lande« er sikkert Ponier, »Russere« og »Islændere« til Kulgruberne.

Hvad Tyskland angaar, da opgives Indførselen der til 125,000, hvilket er mere end nogensinde før. Af disse ere de 23,000 indførte fra Danmark, medens vi kun have udført 21,900 til Tyskland. Efter tyske Opgivelser have vi i 1902, 1901 og 1900 udført henholdsvis 21,000, 18,000 og 22,500 Heste til Tyskland, hvilket ligeledes betydeligt overskrider vor Udførsel!

Hesteindførselen i Tyskland var i 1903:

Fra Danmark	23,000	Stkr.
— Belgien	22,000	—
— Holland	14,000	—
— Frankrig	5,000	—
— England	1,000	—
— Rusland	44,000	—
— Østrig-Ungarn	16,000	—
— Amerika	83	—

Deraf ere over 50,000 opgivne som Arbejdsheste, hvoraf Hovedleverandørerne ere Danmark og Belgien, medens Amerika er gaaet helt ud af Spillet.

Vi staa lige for Øjeblikket saa gunstigt paa Verdensmarkedet som tænkes kan, og uagtet der hænge truende Skyer over vore Hoveder, er det svært at se sort paa Hesteforretningen. Det Uvejr, der er nærmest ved at bryde løs, er den tyske Toldforhøjelse til 90 Mk. pr. Hest indtil 1000 Kroners Værdi. Kommer den i en nedgaaende Periode, kan den virke lammende; men som Situationen er, vil den kun have til Følge, at de tyske Forbrugere komme til at betale noget højere Statsskat. Vi og Belgierne have Magten; man trænger til Arbejdsheste, fuldt saa meget som vi til at sælge. Der er jo næsten ikke en god, »fuldtandet«, 5—6 Aars Hest at faa. Maaske den tyske Regering har paa Fornemmelsen, at forhøjet Indførselstold er et tveægget Sværd, der for Hestenes Vedkommende rammer dem selv, og derfor ser Tiden an, inden den lader Forhøjelsen træde i Kraft.

Venter man paa, at Udsigterne til den større Toldbeskyttelse allerede skulde opmuntre de tyske Landmænd til større Hestetillæg, saa Tyskland stod parat med Varen, og den forhøjede Pris derfor kunde komme Opdrætterne tilgode den Dag, da Tolden opkræves, saa regner man sikkert forkert. Saa længe man i Tyskland vedligeholder den stramme Ledelse af Hesteavlen for Remonteringens Skyld, opnaar man kun at formindske Tillægget i alle de Egne, hvor Halvblodsavlen ikke staar højt. Man kan jo forhindre Folk i at lægge andet end Remonter til, derimod kan man ikke tvinge dem til at lægge til. Men selv om al Tvang ophævedes — hvad saa? Paa Sjælland har man nu i 10—15 Aar drevet Avl af Arbejdsheste, og hvor vidt er man saa naaet? Er der nogen fornuftig Grund til at tro, at Tyskerne i denne Henseende skulde være klogere end Sjællænderne? Se til Slesvig, der indtager en Særstilling, idet den slesvigske (danske) Hest er Avlsformaalet dér, er man, trods Hjælp fra Jylland, i de sidste 20 Aar gaaet frem eller tilbage? De fleste Theoretikere regne sikkert forkert, naar de tro eller frygte, at en Avl kan opbygges i en Haandevending. Ja, ser man hen til Amerika, hvad er saa en Eksport af alle mulige

Blandinger og Typer, for Tiden paa 3000 Stkr. og i sin Tid paa 30—40,000 Stkr. aarlig, naar Hestebestanden beløber sig til c. 16 Mill. Stkr.? Bilde Tyskerne sig ind, at kunne blive konkurrencedygtige paa Arbejdsheste-Markedet i en Fart ved at indføre en Mængde tarvelige, svære Hingste fra Belgien, Frankrig, England og Danmark til Krydsning med fine, tarvelige, højtforædlede Hopper, saa bliver man sørgeligt skuffet, thi Resultatet vil ingenlunde svare til Forventningerne i første Led, idet Flertallet af Afkommet blot bliver smaa, fine, grimme Heste, medens der i de næste Led bliver grænseløs Forvirring og Forværring. Den eneste sunde og sande Vej er at indføre baade Hingste og Hopper; men hvor faar man dem i tilstrækkeligt Antal og af en Kvalitet, der kan forskaffe Fremgang? Der hører desuden baade Penge og Forstand til at købe Heste i fremmed Land. Man henviser stadig til den belgiske Avl i Rhinpreussen; men svarer det, der fremstilles ved de store Skuer i Tal og Godhed nogenlunde til, hvad der findes i Provinsen af Heste? Og endda ligger Rhinpreussen lige ved Belgien. Tænk blot paa Forholdet mellem den jydsk-belgiske Avl, efter Fremstillingen ved Fællesskuet i Slagelse 1902 at dømme, og Landavlen ude i Løve- og omliggende Herreder.

Frygten for Tyskerne som Opdrættere af svære Heste kan altsaa ikke forstyrre vor Ro, og vore europæiske Konkurrenter blive heller næppe farlige; England og Frankrig faa sandsynligvis mindre og mindre at undvære, og Belgien er jo et begrænset Omraade med dyr Jord. Faren skal komme fra Amerika, hvor der er Betingelser for billig Masseproduktion. Amerikanerne ere hurtige i Vendingen, og et forøget Tillæg af 100,000 Heste betyder ikke overvættes meget. Blot 10—20,000 deraf bliver god, salgbar Vare, er dette Antal, kastet ind paa det europæiske Marked, i Stand til at bringe Forstyrrelse i Afsætning og Pris. I 1892 begyndte Amerikanerne at sende deres Overproduktion til Europa til Salg for enhver Pris, og denne Oversvømmelse varede saa længe,

til de fødte Føl bleve salgbare. Da samtidig Tillæget ophørte, viste det sig ogsaa, at Udførselen tog stærkt af i 1897 og 1898. Med de bedre Tider tog man igen fat paa Forretningen, og vi kunne saa mulig vente »Amerikanerne« i de følgende Aar. Spørgsmaalet bliver da kun: i hvor stor Maalestok?

Den mekaniske Drivkraft i Form af Automobiler skræmmer ikke mere. Den kæmper endnu med praktiske Vanskeligheder, saa den foreløbig næsten er begrænset til Sportsomraadet. Og Overgangen til elektrisk Drift af Sporvogne er fuldbyrdet, saa der ikke truer nogen Fare fra den Kant. Det ser saaledes ud, som om Hesteopdrætterne kunne leve nogenlunde roligt og samle alle deres Tanker om at forbedre Produktet.

Samtidig med at vi udføre Overskuddet af vor nationale Avl, indførte vi i det forløbne Aar over 6000 Heste, dels billige og dels saadanne, som vi ikke producere selv. Kulturlivet kræver flere og flere Hesteformer, og da Hesteavl, ligesom enhver anden Fabrikation, skal specialiseres og drives i det store for at betale sig, kan det lille Land ikke være sig selv nok. Selv England, der jo har de forskelligste Hesteslags, maa indføre Luksuskøreheste og Ponier, og Tyskland fornemlig Arbejdsheste. Fra Tyskland have vi faaet c. 950 Heste, hvoraf en Del antagelig ere slesvigske Heste og mulig nogle »Russere«, men det store Flertal er sikkert Luksusheste og Remonter. Fra England have vi hentet 250 Blodsheste, mest Remonter. Fra Sverrig, der tidligere var vort Hovedforsyningssted, have vi kun faaet c. 700, delvis Luksusheste, men fornemlig billige Heste. Fra Norge er det kun Ponier, vi faa, og Antallet var 234, medens det fra Island var 112. Men Hovedmassen af Ponierne — over 4000 Stkr. — fik vi fra Rusland. Det er i Stand til at forsyne baade Tyskland, England og os med Godtkøbsheste. Denne russiske Import, der synes i stadig Tiltagen, er gennem Aarene bleven en fast Faktor i vor Økonomi. Hestene komme nu mest hertil ad Søvejen fra Østersøprovinserne og mulig længere inde fra Landet, og indskibes for en

Del i Libau. Racen er den lille, spinkle, tørre, kantede, men utrolig haardføre, sejge og levedygtige Landhest, der er sultet op. Det er ganske unge Heste, der komme hertil, omkr. 3 Aar gamle, altsaa ikke fuldvoksne, saa de baade vokse og udvikles under dansk Behandling og derfor slet ikke blive saa slemme at skue i 5—6 Aars Alderen. En Fare, der klæber ved »Russerne«, er Snivesmitten, som til Tider er overført fra dem til vore Heste, men heldigvis saa sjældent, at Snivesygdommen nu næsten slet ikke eksisterer her til Lands, medens den tidligere var ret hyppig i og om København, hvortil de svenske Heste fornemlig kom. Nu skal Kontrollen med de Heste, der udføres fra Havnene i Rusland, være god, og dette viser sig ogsaa derigennem, at vort Veterinærpoliti sjældent finder Anledning til at stoppe nogen for Snive mistænkt Hest. Naar »Russerne« have konkurreret baade »Norbagger« og »Islændere« ud af Markedet her, skyldes det, at de ere meget billigere end de første og mere passende i Størrelse til Landbrug end de sidste.

»Russeren« er Jyllands Husmandshest. Det er fornemlig Husmændene i Hedeegnene, de tidligere Studeegne, der ere Hovedforbrugerne af dem. Efter Kreaturtællingen i 1898 var der ialt 25,600 Smaaheste her i Landet, hvoraf over 19,000 i Jylland, men deraf kun 3300 i de tre bedste østjydske Amter: Vejle, Aarhus og Randers. De Amter, hvor der forholdsvis er flest, ere Ringkøbing, Thisted og Hjørring, og Antallet løber der op til over 20 pCt. af hele Hestestyrken over 3 Aar. De ere Studenes Afløsere som Trækdyr i de magre Egne. Siden Studeholdet hørte op at være lønnende, vare Trækstudene dødsdømte. »Den kommer ogsaa med, der kører med Stude!« gælder ikke længere, det betaler sig ikke for en rask og dygtig Arbejder at gaa og drive bag efter et Par Smaastude. Udviklingen fører det med sig, at Hestene gaa ind som Trækdyr i Studenes Sted; saaledes gik disse ud af Spillet forlængst i det større Agerbrug, og det vilde være en daarlig Økonomi i vore Dage at drive et større Landbrug med Stude, uagtet en Karl paa en Herregaard

næppe har saa travlt som en Husmand i eget Arbejde. Det er ogsaa nærmest unødigt Hensyn til Næsten, naar de højere Samfundslag filosofere over denne Husmændenes Luksus; de Folk forstaa sikkert bedre end de fleste andre at økonomisere.

Spørgsmaalet om at tjene de Penge, som vi give ud for »Russere«, c. 800,000 Kr., ved at lægge dem til her i Landet, har mærkværdigt nok ikke været offentligt fremsat, derimod har der været talt meget om at forhindre deres Indførsel, noget, som fornuftigvis ikke bør ske, saa længe de ikke befænge vor Hestebestand med Snive i langt højere Grad, end Tilfældet hidtil har været, eller vor Hesteudførsel helt stoppes, saa vi maa gribe til det sidste Nødmiddel og kræve: Danmark for Danskerne.

Hvad det hjemlige Arbejde angaar, da har det gaaet godt og ret maalbevidst i det forløbne Aar. Det gaar fremad, om end heller ikke saa hurtigt, som ukyndige vente, at det skulde gaa. Det er nok en gammel Sætning, at Hesteavl gaar langsomt; men der er næppe mange, der rigtig have gjort sig klar, hvor langsom og brydsom den er. Fremgang eller Tilbagegang kan kun maales med 10-aarige Perioder.

Tager man den jydske Avl er den tilsyneladende gaaet stærkere fremad i de sidste 10—20 Aar end nogen anden svær Race, noget, som mulig kan forklares ved, at den har staaet længere tilbage. Den belgiske Hest er ganske vist ogsaa forbedret betydeligt, men Forbedringen gaar hos denne i en helt anden Retning end hos vor jydske Hest, idet man har fulgt Franskmændene og forlangt mere korrekte Ben og gode Hove, hvilket nok kunde tiltrænges og virkelig synes at naas, men rigtignok kun paa Bekostning af Massen. Størrelsen og Vægten ere tilsyneladende i Tilbagegang, og Præget er hos Spidserne forandret i ædel Retning.

Vor Race er derimod synlig forbedret, hvad Størrelse og Masse — især Benførhed — men ikke absolut Korrekthed angaar, om end Formen er bleven betydeligt forbedret

og Typen mere jydsk, idet vi ere komne stærkt bort fra det forædlede Præg, som skyldtes tidligere Krydsninger. Naar vi saaledes gaa vore egne Veje, skyldes det aldeles bestemte Aarsager, som vi ikke ere fuldt Herrer over. Først og fremmest have Bestræbelserne været rettede paa at forbedre det væsentlige. Markedet har mere og mere krævet og betalt en Hest med Størrelse og Masse, og den havde vi næsten ikke. Da vi saa kom til at undersøge Arvelighedsforholdene, har det vist sig, at det fornemlig var Hingste og Hopper af den gamle jydske Type, der gave godt Afkom, medens Blandingsformerne gennemgaaende ikke svarede til Forventningerne som Avlsdyr, hvor værdifulde og søgte de end vare paa Markedet. Og at gaa mod Naturens Fingerpeg have vi ikke Raad til mere. Tidligere ledede man ogsaa Avlen efter Kulører; saaledes foretrak man brune Heste, men taalte ikke Aftegn i brunt eller sort og kun lidt i rødt. Da vort Forbedringsarbejde blev maalbevidst, slog man en Streg over adskillige mindre væsentlige Ting, bl. a. Farven. Resultatet af denne Avlsmetode er, at Racen bliver mere og mere rød og ender sandsynligvis som saadan. Naar Naturen altsaa faar Lov at raade for Farven, bliver denne rød, ikke alene her, men tilsyneladende ligeledes i Belgien. Vi have et Fortrin, som det vistnok for største Delen skyldes, at Fremgangen er saa synlig, nemlig det, at næsten hele Racen, i alt Fald det, der duer noget, nedstammer fra et eneste Individ, Hingsten Oppenheim, som Hestehandler Oppenheimer i Hannover købte i England 1862 og sendte til Jylland. I denne Stamme falde Hingstene, dog nu fornemlig indenfor Valdemar- og specielt Munkedal-Stammen. Idet de mest sagkyndige udpege de bedste Individer alene efter Eksteriør, viser det sig nu næsten altid, at de ere »Munkedalere«, og navnlig straaler Aldrup-Munkedal i Horsens som en Sol i Avlen ved sin fænomenale Nedarvningsevne. Naturen viser altsaa Vej, men Opdrætterne følge i en forbausende Grad Anvisningen. Kun i Fuldblodsavlen kender man en lignende Forstaaelse af og Beredvillighed til Ofre for at

komme til den bedste Hingst. Jævne Bønder sende Hopper langvejs bort med Jernbanen til Opstaldning for at faa dem bedækkede ved en »Matador«, for hvilke Springpengene alene ere 100—300 Kr.

Det Spørgsmaal fremsættes ofte: Da hele vor Race nedstammer fra en engelsk Hingst, var der saa ikke Anledning til at forsøge at faa en anden Oppenheim? Herpaa maa først svares, at »Oppenheimere« sandsynligvis ikke ere meget hyppigere i England eller andet Steds end »Aldrup-Munkedalere« ere i Danmark, og for det andet er der stor Risiko ved at forstyrre den Stamme- eller Racedannelse, som er ved at fuldbyrdes. Den engelske Korthornsrace nedstammer ogsaa fra en rød, skotsk Ko; men derfor vilde man vist betænke sig paa at krydse Racen med skotsk kullet Kvæg, naar man gaar videre end til at avle Slagtekvæg. Enhver Opdrætter véd, at der iblandt de Dyr, han begynder med, kun er enkelte, der gøre sig som Avlsdyr, og iblandt disse er det endda en stor Sjældenhed, at der er én, der er virkelig stammedannende. Af Tyre indenfor jydsk og rød Race er der i strengere Forstand vel kun én Stamfader i hver, ligesom der kun er én Hingst. Det, at alle Racens Avlsdyr ere af den bedste »Linie«, er saa betydningsfuldt, at virkelige Fagmænd betænke sig paa at eksperimentere, saa længe det ikke er en tvingende Nødvendighed. Hvis Slægtskabsavlen, som er og endnu mere bliver en Følge af at vælge det bedste, skal vise sig skadelig, bliver der jo intet andet Raad end at ty til Krydsning; men det Spørgsmaal ligger ikke for nu.

Ligesom man har fuldt Rede paa alle Hingstefamilier i c. 50 Aar og af deres Skæbne skønner, hvad der er bedst, er der i flere Aar gjort et Arbejde for at udrede de forskellige fremragende Hoppefamilier, i hvilke der er falden Præmiehingste og Præmiehopper i flere Led. En Redegørelse herfor er et Supplement til Stambogsførelsen. Men i den spredte Hesteavl, hvor en Hoppes Afkom kommer ud i Verden, uden af nogen tidligere anede Familieforbindelser, kommer Kendskabet til de

enkelte Led i Familien ikke af sig selv. »Samvirkende jydske Hesteavlsforeninger« tog Sagen op som et nødvendigt Arbejde i den rationelle Hesteavls Tjeneste og lod Jylland berejse for at indsamle Oplysninger. Resultatet af Arbejdet udkom i Foraaret 1903 som en Beretning: Oversigt over Hoppestammerne indenfor den jydske Race af August Kjær. Der er medtaget 70 Hoppefamilier, og der er næppe mere end 5—10 til for Øjeblikket. Men hvordan Forholdet vil stille sig om 10 Aar, bliver vanskeligt at sige. En Del gaa ind, andre brede sig og nye komme til. Enderesultatet bliver dog, at én viser sig bedre end de andre, ligesom indenfor de tidligere talrige Hingstefamilier.

Tyngdepunktet indenfor den jydske Hesteavl er ved at flyttes fra Randers- til Horsens-Egnen, hvilket skyldes Anskaffelsen af et Par ekstra gode Hingste dér.

Som en Underafdeling af den svære Hesteavl maa nævnes Krydsningsavlen paa Sjælland mellem indførte belgiske og engelske Hingste og sværere, fornemlig jydske Hopper. Centret for denne Avl er den vestlige Del af Holbæk Amt, hvor der nu i c. 20 Aar er gjort et energisk og godt Arbejde for svær Hesteavl, dels ved Indkøb af gode Hoppeføl i Jylland og derefter ved Indkøb af gode belgiske Hingste. Sagen er fra Begyndelsen gaaet meget naturligt til. De gode, jydske Hingste vare faa og dyre, og i Udlandet fik man mere for Pengene. Desuden er Belgieren jo bleven Europas svære Modehest i de senere Aar. Da man saa alligevel skulde begynde paa omtrent bar Bund, valgte man naturligt det, man mente var det bedste. Danmark er, i det mindste i Teorien, et Renavlsland, som intet andet i Verden, saa en hvilkensomhelst Krydsning paa Forhaand fordømmes som en Forsyndelse mod det, der er os helligt. Slig Gaaen til Yderlighed afføder let sin Modsætning, og det er ikke frit for, at der er fremkommen Antydninger af, at Krydsning alene var den eneste saliggørende Avlsmetode, ligesom Renavlen i den modsatte Lejr. Sagen er vistnok den, at Sandheden ligger i Midten, at hverken den ene

eller den anden Metode som Regel gør Underværker, det er her som der Undtagelsen at faa Dyr med stærk Nedarvningsevne. En let og køn Belgier er naturligvis ikke meget fjernere fra en god jydsk Hoppe end en almindelig jydsk Hingst. Vælger man typiske Racedyr, faar man naturligvis større Udslag — ogsaa i gal Retning.

Den lette Hesteavl er jo i Betydning en ringe Sag ved Siden af den svære, men den afføder forholdsvis større Interesse. Det forløbne Aar har dog ikke været noget »Krigsaar«; der synes at komme nogenlunde Ro over Sindene blandt dens Venner.

Frederiksborghestene danne den største og væsentligste Afdeling, der er Grundlaget for de andre. Det er Gaardmændenes Heste og kunne maaske derfor betegnes som »Landheste«, uagtet de omtrent ere lige saa lette og ædle som Halvblodet og egentlig heller ikke mere renblodige. Det er for en Del Typen og Farven, der gør dem til Frederiksborgere i Folks Bevidsthed, og det er sikkert ogsaa fornuftigere at drive Avlen mere efter Typen end efter Blodet. Det, der giver »Racen« Værdi, er den gode Rejsning, rundbyggede Form og høje Gang, men disse Egenskaber ere ikke særlig hyppige. Hvis Frederiksborghesten ikke kan oparbejdes som en Luksuskørehest, er dens Eksistens næppe økonomisk berettiget, og saa vil den sikkert ogsaa ændres til en mere formaalstjenlig Type. Af Hingsteslægter indenfor Frederiksborghestene er det fremdeles »Hamlet'erne«, »Pegasus'erne« og »Regulus'erne«, der raade. Hamlet-Sønnen, Zarif, synes at være Frederiksborghestenes Aldrup-Munkedal, idet den bedækker c. 150 Hopper; medens de fleste andre Frederiksborgheste kun bedække meget faa Hopper.

Det fremmede Halvblod er en stor Afdeling ved Sjællands Hingsteskue, og den bestaar i det væsentlige af indførte, tildels kostbare Hingste, mest tyske Halvblodshingste af Karossierslaget, men ogsaa af forskellige andre Halvblodsslag, hvoriblandt Hackneys og Travere. Ligesom Frederiksborghingstene bedække de kun faa Hopper,

saa Anskaffelsen af dem næppe er nogen direkte lukrativ Forretning.

Statens Remontehingste-Afdeling, bestaaende af 4 Fuldblods og 4 østpreussiske Hingste, har til Opgave at producere tjenlige Rytteriremonter. Det er et lille Landstutteri under Militærets Ledelse, hvilket just ikke kan siges at være meget populært, men som er funden nødvendigt, for at vi i Krigstilfælde kunne remontere indenfor Landets Grænser og for at Pengene til Indkøbet kunne blive her i Landet! Begyndelsen skete med Anskaffelsen af 3 østpreussiske Hingste, der efter halv-officielle Udtalelser have givet meget godt Afkom, dog mindre Remonter end værdifulde Luksusheste. Senere ere de 4 Fuldblodshingste komne til, paa hvilke Remonteringen for Rytteriets Vedkommende fremtidig skal bygges. Endnu ere vi ikke naaede til Maalet, da de 2 sidst anskaffede Fuldblodshingste først kom ifjor, men der er dog indkøbt 50 3-aarige Remonter her i Landet à 664 Kr., saa man er godt paa Vej. Hele Forbruget var 390 Heste til en Gennemsnitspris af noget over 750 Kr. Flertallet af Rytteriremonterne komme nu fra England.

Af Midlerne til Hesteavlens Fremme staar Husdyrloven, der netop traadte i Kraft 1903, øverst. Forandringerne, den bragte, vare for det første et forøget Tilskud paa 10,000 Kr. til Præmier ved Hingsteskuer. Forøgelsen kom væsentlig Sjælland til Gode, saa Præmiesummen dér for Tiden maa siges at være bleven meget rigelig. Men Hovedforandringen var, at Individs- og Afkomspræmien skiltes ad, saaledes at Hingstene over 7 Aar fremtidig kun kunne æske Afkomspræmie. Det er tilsyneladende en meget priselig Forandring. En anden Sag bliver det, om Afkomspræmieringen vil gaa glat, naar den skal føres ud i Livet. Som Prøve betragtet gik det meget godt første Gang; men Vanskelighederne vise sig ogsaa først senere, naar Publikum kommer til at forstaa, at Meningen med Forandringen ikke er at uddele nogle »Trækkerpenge«, men at virke belærende om, hvilke Hingste der ere de bedste Avlsdyr. Tidligere kom Dom-

merne let over det ved at præmiere de 8 bedste af de fremstillede Plage højest o. s. fr. nedefter. Herefter skal det gennem Præmien udtales, hvilken Hingst, naar alle Forhold ere lige, der gennemgaaende giver det bedste Afkom, og det kræver indgaaende Sagkundskab.

Af Dyrskuer er der afholdt det sædvanlige Antal under de gamle Former. Til »Fællesskuerne« ydes der nu Tilskud fra Staten til alle Dyreklasser. »Foreningen af jydske Landboforeninger«s Ungskue afholdtes i Skive. Det var et ret godt Skue, nogle Klasser vare meget gode, andre mindre gode. Atter her var det Hingsten Aldrup-Munkedal og dens 5-aarige Søn, Prins af Jylland, der beherskede Hesteskuet. Fornemlig blandt de 2-aarige, baade Hingste og Hopper, vare »Aldrup'erne« aldeles dominerende.

Hesteavlsforeningerne have nu tilsyneladende naaet Kulminationspunktet, og der er mulig Udsigt til nogen Nedgang, i det mindste i Jylland, hvor deres Antal er c. 150 Stkr. Landet er ogsaa godt forsynet med Foreninger, og Folk have faaet Syn for, at det ikke er Foreningen, der foranlediger godt eller mindre godt Afkom, — det er Hingsten. Men af saadanne, der synlig fremme Avlen, er der kun faa, samtidig maaske højst 25—30 indenfor hele den jydske Race. Hvor Standpunktet ikke er absolut slet, er det Opgaven at faa en god Hingst, og af dem fødes der højst 4—5 aarlig. De formentlig gode ere derfor efterspurgte, medens Flertallet af Foreningerne se Tiden an i Stedet for at købe en Middelmaadighed. I mange Egne er der jo ikke Mangel paa anstændige, private Hingste. Den ny Husdyrlov har forsaavidt givet Hesteavlsforeningerne bedre Vilkaar, som der fremtidig ydes Halvdelen af Købesummen i Løbet af 5 Aar, højst 800 Kr. aarlig, i Stedet for indtil 500 Kr. i 8 Aar. Men herefter stilles der saa til Gengæld den Betingelse for Statstilskuddets Ydelse, at Hingsten først har opnaaet Pengepræmie ved et Statsskue.

Foruden disse Foreninger, der ere gamle og have staaet deres Prøve, er der i de senere Aar opstaaet en

Del Foreninger, der give sig af med Hesteopdræt, nemlig en paa Bornholm for Frederiksborgheste, en i Maribo Amt for jydske Heste og tre i Jylland. Uagtet de faa Statstilskud, foreligger der intet officielt om deres Virksomhed, der vistnok heller ikke kontrolleres. Dog skyldes dette maaske, at de endnu intet have præsteret i eller for Avlen. Dette vilde mulig ogsaa være et dristigt Forlangende af dem, da deres Hoppebestand er meget begrænset, og Hingstene, der benyttes, blot ere de bedre i Egnen.

Her synes igen et praktisk Udslag af den Tro, at en Forening skulde være i Stand til med samme Materiale at avle bedre Føl end Privatmænd — oven i Købet de dygtigste — nej, det er ikke altid Mængden alene, der gør det! Den Erfaring, der formentlig er gjort paa dette Omraade, er, at gode Foreningsføl ere meget faa og blive meget dyre.

I det forløbne Aar er der af Forsøgslaboratoriet foranstaltet Fodringsforsøg med Heste efter Tilskyndelse af »Samvirkende jydske Hesteavlsforeninger«. Forsøgene ere meget begrænsede og have nærmest været Prøver paa, om der overhovedet kunde gøres Forsøg med Heste under vore landlige Forhold. Andet Steds, navnlig i Paris og London, have de kolossale Befordringskompagnier foranstaltet storartede og udmærkede Forsøg med Fodring af Heste, hvoraf selvfølgelig for største Delen Resultaterne kunde overføres paa vore Forhold; men der er nu en Gang den Ejendommelighed ved vor Landbefolkning, at den tager meget lidt Hensyn til, hvad der er udført andet Steds, medens de hjemlige Forsøgsresultater staa i meget høj Kurs. Der er naturligvis endnu heller ikke sagt det sidste Ord i Hestefodringsspørgsmaalet, og desuden kunne vore Forhold paa Landet og de i Paris' Droske- eller Omnibuskompagnier ikke ganske sammenstilles. Endelig er Fodringen af Landets 450,000 Heste, deraf 300,000 Arbejdsheste, en meget stor økonomisk Sag, der ikke staar saa fjernt i Betydning fra Kvæg- og Svinefodringen. I Virkeligheden vide vi meget lidt faktisk om den bedste

og billigste Fodring og den hensigtsmæssigste Brug af Hestene. Blot dette: Hvilket Huld bør en Arbejdshest have, naar skal man begynde at fodre stærkt, og naar skal man holde op, naar Talen er om strengt Arbejde eller Hvile, hvad Værdi har vandrigt, saakaldt slappende Foder, ligeoverfor det tørre, koncentrerede, o. s. v.? De æggehviderige Foderstoffers — som Ærter og Bønner — Betydning som Kraftfoder for Hesten ligeoverfor de sukker- eller melstofholdige gælder jo ikke længere som Trosartikel, men alligevel ødsles der utroligt med den dyre Æggehvide til Hestene, idet de ikke alene kunne leve, men arbejde strengt næsten uden den.

Hestehandelen har, som foran anført, været meget livlig til forhøjede Priser, navnlig for 2den og 3die Klasses Varer, saa livlig endog, at Produktionen ikke kan følge med, og Køberne derfor til Dels have maattet nøjes med 4—5-aarige Heste. Hestehandlerne klage stadig over Kvaliteten i Sml. med forhen; det samme har man set paa Tryk for c. 150 Aar siden. Men den rigtige Hestehandlerhest er en køn Hest, en, der mere eller mindre er eller kan gøres til en Luksushest. Naa, Hestehandlernes og Opdrætternes Interesser falde ikke altid sammen, men, naar galt skal være, tage Hestehandlerne jo ogsaa det, de holde mindre af. I sin Tid krævede de saaledes rene Farver, men da Opdrætterne saa bøde dem Heste med Aftegn og alligevel forlangte fuld Pris for dem, fandt de sig ogsaa deri. Prisen kan herhjemme sættes til c. 1000 Kr. for allerbedste Heste, en enkelt Luksushest mulig lidt højere; men det er kun ganske faa, der naa Top. Gode Heste betales med 8—900 Kr., 2den Klasses 6—700 Kr. og mindre, lettere eller mindre gode ned til 4—500 Kr. Nogen Notering over Hesteprisen haves ikke og kan vistnok vanskeligt faas. Man hjælper sig med Markedsberetninger, der maaske ikke altid ere særlig paalidelige, og den mundtlige Overlevering. Prisen falder eller stiger hurtigt efter Tilbud og Efterspørgsel, men

man maa stadig erindre, at Svingningerne i Prisen for Handelsheste ere smaa.

Handelen med jydske Avlsdyr har været noget trykket. Der er stadig Efterspørgsel efter gode Hingste til Foreninger til stigende Priser; men Fordringerne stige endnu stærkere, saa Flertallet af Køberne ikke blive tilfredsstillede. En god 4-Aars Hingst staar kun undtagelsesvis usolgt, og der er næsten heller ingen 3-Aars i Handelen. Køberne maa tage til Takke med 2-Aars, 1-Aars, ja endog Føl til kolossale Priser. Ved denne Trafik, navnlig Følhandelen, kan der indtræffe Uheld, endog saa store, at Hingste, der have kostet Tusinder som Føl, sælges som kassable i 4-Aars Alderen for Hundreder. Hingstehandelen er mest i Hænderne paa enkelte Spekulanter, der købe de bedste Føl; saaledes er der et Konsortium »Frem« i Aarhus-Egnen, der opkøber de bedste Hingsteføl efter Aldrup-Munkedal for c. 3000 Kr. foruden »Vilkaar«, og saa sælger de vellykkede til Priser, som det pengestærke Selskab selv bestemmer. Der er jo faktisk ingen Konkurrence, og derved er det bleven muligt, at en 1ste Kl. Hingst i Løbet af 15 Aar er stegen til den 3—4-dobbelte Pris, til 25—30,000 Kr. Sandt nok, Hingstene ere heller ikke de samme. Gamle Valdemar Engebjerg vilde mulig heller ikke for Tiden naa højere nu end i 1887 (8500 Kr.), men den var dog den Gang Nr. 1. Den høje Købesum betinger høje Bedækningspenge, og vi ere nu oppe paa 50—100 Kr. for de bedste Hingste. Lykkes Føllet ikke, saa det skal sælges til Dagens Markedspris, c. 150 Kr., bliver Fortjenesten ringere end ingen. Der er i Jylland en priselig Forstaaelse af det bedstes Værdi i Avlen, og der er stærk Spekulation oppe, hvilket gør sin store indirekte Nytte; men direkte lønnende er den fulgte Fremgangsmaade maaske ikke altid.

Foruden de faa Foreningshingste er der solgt nogle billige Hingste til Tyskland, nærmest kurante Handelsheste, store og stærke, men »højstillede«. En Del gaa til Brandenburg til Statens Hingstedepoter for at anvendes

som Krydsningsmateriale. Tyskerne have deres egen Mening om, hvordan en jydsk Hingst skal være; de konstruere sig et Ideal, hvorefter Naturen sig haver at rette. Vore ledende Mænd gjorde tidligere det samme; det er en let Metode, den kræver intet Studium. Men her i Landet gik den ikke og er derfor helt forladt. Man tvivler jo ogsaa noget om, at Tyskerne faa megen Fornøjelse af deres Virksomhed. Den sikreste Vej er grundigt at kende det, man vil give sig af med.

Handelen med Hopper er ikke livlig, men Tendensen er stigende for virkelig gode Dyr. Udmærkede Hoppeføl efter de bedste Hingste og gode Hopper ere meget dyre, ofte dyrere, end hvad Dyret kan koste som fuldvoksent, 6—800 Kr. og mere, foruden Vilkaarspenge. Prisforskellen efter Kvalitet er ved at blive lige saa stor som i England, det er et glædeligt Tegn. Men Sikkerheden er mindre, dels fordi vor Race ikke endnu er tilstrækkelig konstant, og dels fordi alle ikke rigtig vurdere Præstation ligeoverfor Eksteriør.

Danmarks Smørexport 1902—1903.

En Berigtigelse af Professor *B. Bøggild.*

I den i Marts 1904 fra Statens statistiske Bureau udsendte Aarsberetning om Danmarks Vareomsætning med Udlandet i 1903 meddeles det, at Bureauets Angivelser om Smørudførselen i Juli Kvartal 1903 have været 10 Mill. Pd. for lave, og deraf følger, at Tallene angaaende Smørudførselen fra Danmark i min Artikkel om Danmarks Smørexport i 1902—1903 her i Tidsskriftet (1903 S. 712—723) ogsaa ere c. 10 Mill. Pd. for lave. — Det maa saaledes bemærkes, at i Tabellerne Side 716 bør den samlede Smørudførsel angives til 192.94 Mill. Pd. og Overskudsudførselen for Juli Kvartal bør angives til ikke 26.7, men 36.7 Mill. Pd.

Formodentlig er der flere Tal, der senere ville vise sig at trænge til Berigtigelse. Der siges nemlig i en Fodnote i Bureauets Aarsoversigt, at Tallet for den samlede Indførsel af Smør vistnok er for lavt, men det har ikke været muligt at konstatere Fejlkilden. Og i en anden Fodnote siges der, at ved de Toldsteder, hvor Udførselen af Smør er størst og har været i særlig Opgang, er der paa Bureauets Foranledning foretaget en Revision af Varelisterne for 1903 for at skaffe Sikkerhed for, at ikke en Del af den usædvanlig stærke Stigning i det samlede Exporttal skyldes Fejltagelser ved den statistiske Registrering.

Man maa nu oppebie Bureauets følgende Publikationer for at faa nærmere Oplysninger om, hvorledes Tallene bør ændres. I Øjeblikket er Forholdet altsaa det, at selve Statens statistiske Bureau er i Tvivl om, hvor meget Smør der er udført, og særlig om hvor meget Smør der er indført i 1903; men saa meget synes sikkert, at Udførselen har været meget større end nogensinde tidligere og meget større, end der var ventet. Den samlede Udførsel af Smør i Kalenderaaret angives til næsten 198 Mill. Pd., og Aaret 1903 viser saaledes en Stigning i Landets samlede Smørudførsel i Sammenligning med 1902 af henimod 25 Mill. Pd.

Planteavlen 1903.

Af Statskonsulent *K. Hansen.*

Pengeværdien og Størrelsen af Danmarks Høst har i de senere Aar været i jævn Stigning. I Følge Statens statistiske Bureau var Høstens Værdi i hver især af de sidste 5 Aar:

1899	370,981,345	Kroner,
1900	375,861,051	—
1901	399,475,230	—
1902	417,973,314	—
1903	418,930,498	—

Overhovedet har Høstudbyttet ingensinde været opgjort til en saa stor Pengeværdi som i 1903. Dette skyldes ingenlunde høje Priser. Tværtimod er Forholdet dette, at hvis de ved Værdiberegningen for 1902 benyttede Afgrødepriser lagdes til Grund for Beregningen af Værdien af Høsten 1903, vilde man for dette Aar naa en Værdi af 432 Millioner Kr. Aarsagen til den paapegede Fremgang maa hovedsagelig søges dels i en — ganske vist ikke stærk — Stigning af Udbyttet pr. Arealenhed, dels i Forøgelse af det dyrkede Areal, dels i den stærke Fremgang i Rodfrugtdyrkningen, idet Rodfrugtarealet som bekjendt giver en betydelig større Værdi pr. Arealenhed end de øvrige Afgrøder.

Og dog var Sommerhalvaarets Vejrforhold langt fra efter Ønske. Foraaret begyndte usædvanlig tidligt. Marts bragte udpræget Foraarsvejr, og i Landets tidlige Egne blev betydelige Arealer tilsaaet i denne Maaned. Men

dermed var ogsaa Freden forbi. April blev i høj Grad regnfuld og temmelig kold. Nedbørsmængden var i April Maaned for Landet i Gjennemsnit 76 Mm. over det for denne Maaned normale, ligesom Regnvejrsdagenes Antal nærmede sig det dobbelte af de for Maaneden almindelige. Omkring den 20. April faldt der endog i visse Egne — særlig i Landets østlige og sydlige Egne — store Snemasser, der hist og her laa til langt ind i Maj. Den Sæd, der var lagt, før det kolde og vaade Vejr indtraadte, klarede sig udmærket, særlig paa nogenlunde rene Jorder, medens den paa urene Jorder blev stærkt trykket af Ukrudt. Men hele April Maaned igjennem gik Foraarsarbejdet i de fleste Egne meget langsomt og besværligt fra Haanden og maatte en stor Del af Maaneden ligge stille, og grumme megen Sæd, der efter Bestemmelsen skulde have været i Jorden i April, blev først saaet i Løbet af Maj, i mange Tilfælde tilmed i højst ubekvem Jord. Maj Maaned bragte atter nogenlunde normale Vejrforhold og kan betegnes som mild og middelfugtig. Juni Maaneds Varme svarede nøje til det for denne Maaned almindelige, med en noget knap Regnmængde. Juli var noget koldere og noget fugtigere end almindeligt for denne Maaned, og August var usædvanlig kold og regnfuld. Det kølige Vejr varede ved endnu i September, der dog gav mere tørt Vejr.

Kornavlen svarede i det Hele ret nøje til det foregaaende Aar med Hensyn til Mængde. Det særdeles ugunstige Høstvejr skadede derimod saavel Kærnens som Halmens Kvalitet meget betydeligt. Hvorledes Høstvejret paavirkede de forskjellige Kornafgrøder, giver Tabel I en Antydning af. Det ved Sammenstillingen af denne Oversigt benyttede Materiale er fremkommen som Svar paa følgende Spørgsmaal: »Hvilken af de 4 Kornarter led mest under det regnfulde Høstvejr, og hvilken led mindst?« Tallene i Tabellen er det Antal indkomne Svar, der for hver især af de 4 Kornarter lød paa henholdsvis mindst eller mest Skade. Det fremgaar af Tabellen, at Rugen kun i forholdsvis faa Tilfælde er regnet mellem de Af-

Tabel I.

Oversigt over det ustadige Høstvejrs Indflydelse paa de forskjellige Kornafgrøder.

Efter Opgivelser fra ca. 200 Egne.

Landsdel	Mindst Skade led				Størst Skade led			
	Rug	Hvede	Byg	Havre	Rug	Hvede	Byg	Havre
Nordjylland.....	12	3	5	2	1	—	5	13
Vestjylland	14	4	3	1	1	—	7	11
Midtjylland.....	23	6	6	2	1	—	10	25
Østjylland	22	12	10	4	5	1	11	26
Fyen, Langeland, Ærø	26	14	7	4	2	10	17	24
Sjælland, Samsø.....	44	22	16	4	3	11	30	44
Lolland, Falster, Møen	10	9	2	6	5	7	13	6
Bornholm	2	2	2	2	1	1	2	2
Hele Landet...	153	72	51	25	19	30	95	151

grøder, der led mest. Det lykkedes de fleste Steder at faa denne godt bjerget. Forholdsvis flest Klager over Rughøsten lød fra de sydlige Øer og fra Østjylland. I ikke faa Tilfælde stod Hveden saa længe paa Marken, at den blev temmelig medtaget. Ogsaa Bygget led mange Steder ret føleligt, og der blev næppe indhøstet ret meget »fint« Byg. I ganske særlig Grad gik det ud over Havren. Denne blev gjennemgaaende saaet meget sent, og i det kølige og fugtige Sommervejr vedblev den at voxe, saa at dens Modning indtraadte meget sent. Store Mængder af Havre blev først indhøstet i det sene Efteraar, en Del endog først i Løbet af Vinteren, og ikke lidt gik desværre fuldstændig tabt.

Største Parten af Høet blev godt bjerget. En Del Enghø tog dog betydelig Skade, og noget gik tabt.

For at erholde et Bidrag til Skjøn over, hvilke Høstværdier der gik tabt paa Grund af de uheldige Vejrfor-

hold, udsendtes et saalydende Spørgsmaal: »Hvor mange Læs Korn og Hø skønner De, at der i Deres Sogn ligefrem er tabt eller bleven værdiløs som Følge af Regnen?« Noget sikkert Svar herpaa var det selvfølgelig vanskeligt at give. En Del Besvarelser giver dog en Forestilling derom. Fra 9 Sogne i Nordjylland opgives det omtrentlige Tab til ialt 825 Læs Korn og 760 Læs Hø. Fra 8 Sogne i Vestjylland 350 Læs Korn og 800 Læs Hø. 11 Sogne i Midtjylland 1040 Læs Korn og 1135 Læs Hø. 14 Sogne i Østjylland 1840 Læs Korn og 2745 Læs Hø. Fra Fyen og Langeland lyder de fleste Meddelelser paa ubetydeligt eller intet Tab; fra 8 Sogne angives Tabet til 470 Læs Korn og 165 Læs Hø. Paa Sjælland er Tabet i 12 Sogne anslaaet til 685 Læs Korn og 390 Læs Hø. Paa Lolland-Falster synes Tabet at have været ubetydeligt, et enkelt Sted dog meget følelig. Fra 5 Sogne angives Tabet ialt til 260 Læs Korn og 100 Læs Hø. Paa Bornholm, hvor hele Sommeren i Voxetiden var ualmindelig tør, var Høstvejret i høj Grad vanskeligt, og der berettes derfra om meget store Tab paa Kornafgrøderne. Disse Opgivelser i Forening med hvad der i Efteraarstiden kom frem i Bladene og paa anden Maade tyder paa, at der er gaaet overordentlig store Værdier tabt.

Høsttiden indtraadte for Kornafgrødernes Vedkommende noget senere end sædvanligt, dog lidt tidligere end i 1902, og trak usædvanlig længe ud, endnu længere end forrige Aar (se Tabel II). Den korteste Gjennemsnitsvarighed, Høsten har haft i de 11 Aar, der er indsamlet Oplysninger herom, er 30 Dage (i 1899), medens Gjennemsnitsvarigheden i 1903 var 50 Dage. At en saa lang Høsttid fordyrer og besværliggjør Høstarbejdet i følelig Grad er ligesaa selvfølgeligt, som at andet Arbejde forsinkes derved og lider derunder. I 1903 maatte man saaledes de fleste Steder opgive al Stubbehandling, og Vintersædens Saaning forsinkedes mange Steder i høj Grad, ligesom Tærskearbejdet trak hen i den ustadige Efteraarstid. I mange Tilfælde havde man sin Nød

Tabel II.

Høsttidens Begyndelse og Varighed i 1903.

Efter Opgivelser fra 200 Egne.

Landsdel	Rug-høsten		Hvede-høsten		Byghøsten				Havre-høsten		Høhøsten paa				Bog-hvede-høsten		Ærte-høsten		Høstens Varighed Dage *)
					6-rd.		2-rd.				Ager		Eng						
	beg.	sl.	beg.	sl.	beg.	sl.	beg.	sl.	beg.	sl.	beg.	sl.	beg.	sl.	beg.	sl.	beg.	sl.	
Nordjylland	5/8	21/8	21/8	2/9	20/8	11/9	21/8	13/9	31/8	5/10	22/6	14/7	11/7	5/8	—	—	22/9	21/10	61
Vestjylland	8/8	22/8	20/8	1/9	19/8	6/9	25/8	16/9	25/8	25/9	22/6	12/7	8/7	8/8	22/8	19/9	28/9	14/9	52
Midtjylland	7/8	20/8	20/8	30/8	20/8	6/9	22/8	11/9	26/8	23/9	22/6	8/7	8/7	1/8	2/9	20/9	29/8	10/9	50
Østjylland	8/8	20/8	19/8	6/9	14/8	5/9	21/8	16/9	24/8	26/9	22/6	11/7	8/7	2/8	—	—	3/9	28/9	53
Fyen, Langeland, Ærø	7/8	20/8	15/8	6/9	10/8	1/9	20/8	12/9	20/8	12/9	17/6	13/7	30/6	24/7	—	—	18/8	27/8	41
Sjælland, Samsø	5/8	21/8	14/8	9/9	7/8	28/8	17/8	14/9	17/8	19/9	18/6	15/7	3/7	25/7	—	—	28/8	13/9	44
Lolland, Falster, Møen	2/8	23/8	12/8	8/9	2/8	19/8	11/8	11/9	10/8	14/9	16/6	11/7	1/7	25/7	—	—	11/8	1/9	45
Bornholm	9/8	24/8	14/8	3/9	23/8	6/9	30/8	20/9	31/8	31/9	25/6	14/7	10/7	27/7	—	—	13/8	6/9	51
Hele Landet	6/8	21/8	17/8	4/9	14/8	3/9	21/8	14/9	23/8	23/9	21/6	12/7	8/7	30/7	28/8	19/9	27/8	15/9	50

*) For de 4 Kornarter (Rug, Hvede, Byg og Havre).

med at faa Sædekornet til Vintersædmarkerne aftærsket nogenlunde rettidig.

Til Rodfrugtavlen nærede man ikke store Forventninger fra Foraaret af. Saaningen foregik gjennemgaaende sent, og Jorden var i mange Tilfælde ikke i tilfredsstillende Forfatning. Men hertil kom særlig den Omstændighed, at det viste sig, at det meste af det i Sommeren 1902 avlede Runkelroefrø havde en meget mangelfuld Spireevne, og at det var meget vanskeligt at opdrive Roefrø af gode Stammer med høj Spireevne. Spiringen forløb dog bedre end man under disse Forhold skulde have ventet. Dels blev Opmærksomheden i Tide stærkt henledt paa dette Forhold — særlig fra Statens Planteavlsudvalgs og Dansk Frøkontrols Side —, saa at Landmændene til en vis Grad kunde tage deres Forholdsregler derefter, og dels viste det sig, at Spireevnen gik op i Løbet af Eftervinteren og Foraaret. Nogen særdeles god Roesommer blev det dog ingenlunde. For Runkelroernes og Sukkerroernes Vedkommende var Eftersommeren for kold. Sammenlignet med 1902 var Rodfrugtavlen imidlertid efter Omstændighederne ret tilfredsstillende. Gjennemsnitsudbyttet var for hvert af de 2 Aar pr. Td. Ld.:

	1903:	1902:
Runkelroer	290 Tdr.	200 Tdr.
Kaalroer	302 —	237 —
Turnips	290 —	239 —
Gulerødder	202 —	169 —
Sukkerroer	311 Cnt.	226 Cnt.

Der er saaledes for alle Rodfrugtarter et anseligt Merudbytte i 1903, sammenlignet med 1902, der ganske vist ogsaa var et usædvanlig daarligt Roeaar.

Med den Udstrækning, Rodfrugtdyrkningen nu har, er en betryggende Forsyning med Roefrø af den største Betydning. Det er bekjendt, at der endnu sælges betydelige Frøpartier af udenlandsk eller ubestemt Herkomst.

Der er ligesom i Fjor indsamlet Oplysning om betalte Priser for Frø af henholdsvis indenlandsk Avl, almindeligt Handelsfrø af ubekjendt Afstamning og af udenlandsk Avl. De indkomne Opgivelser er sammenstillede i Tabel III, hvis første Rubrik angiver de af Forbrugerne betalte Priser i Øre pr. Pd., medens Tallene i de følgende Rubrikker angiver det Antal Gange, da de paagjældende Priser er opgivet som betalt. Som det fremgaar af Tabellen, er Runkelroefrø hyppigst betalt med 40—50 Øre, dernæst med 50—60 Øre, i en Del Tilfælde med 30—40 Øre pr. Pd., undtagelsesvis over eller under disse Grænser. Udenlandsk Frø har forholdt sig ganske paa samme Maade, medens almindeligt Handelsfrø synes at have stillet sig ubetydeligt billigere. Dansk Kaalroefrø er ligeledes hyppigst betalt med 40—60 Øre, og ganske det samme gjælder Kaalroefrø af de to andre Grupper. Turnipsprisen har hyppigst været 30—50 Øre, ligeledes omtrent ens i alle 3 Grupper. Gulerodfrø har i alle 3 Tilfælde været mere vexlende, for indenlandsk Frø lige fra 50 Øre til 3 Kr. pr. Pd. De meddelte Priser tyder ikke paa, at der har været nogen nævneværdig Besparelse ved at kjøbe tilfældigt Handelsfrø eller udenlandsk Frø, og det er berettiget at antage, at Frø af disse to Kategorier har givet mindre Afgrøder end det indenlandske Frø.

Ligesom i tidligere Aar er der indsamlet Oplysninger om, hvilke Forskydninger der har kunnet skjønnes foregaaet imellem de forskjellige Rodfrugtarters Dyrkningsomraade. Tabel IV gjengiver det herved indkomne Materiale, der selvfølgelig kun er at betragte som Antydninger, der dog i Henhold til Erfaringer fra beslægtede Forhold tør antages i Hovedsagen at pege i den rigtige Retning. Der synes navnlig i Midt- og Vestjylland at være Tilbøjelighed til at prøve Runkelroer paa Bekostning af Turnips, noget der sikkert hænger sammen med Kaalbroksvampens tiltagende Udbredelse. Naar der fra Østjylland og fra Sjælland er indgaaet mange Meddelelser om Runkelroernes Indskrænkning og om Udvidelse af Kaalroedyrkningen, da er dette antagelig dels en Følge

Tabel III.

Betalte Priser for Rodfrugtfrø Foraar 1903.

Pris pr. Pund. Øre	Frø af indenlandsk Avl				Alm. Handelsfrø af ubekjendt Afst.				Udenlandsk Frø			
	Runkelroer	Kaalroer	Turnips	Gulerødder	Runkelroer	Kaalroer	Turnips	Gulerødder	Runkelroer	Kaalroer	Turnips	Gulerødder
20—30	4	1	6	—	5	—	1	—	1	—	—	—
31—40	19	7	26	—	22	4	15	—	9	—	5	—
41—50	63	43	34	1	22	14	9	—	14	5	1	—
51—60	43	25	6		6	9	6	—	7	4	2	—
61—70	4	3	3	1	—	2	—	—	—	2	3	—
71—80	3	—	1		1	—	—	—	—	—	—	—
81—90	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	1
91—100	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	1
101—110	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
111—120	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—
121—130	—	—	—	3	—	—	—	3	—	—	—	2
131—140	—	—	—	2	—	—	—	1	—	—	—	—
141—150	—	—	—	18	—	—	—	6	—	—	—	—
151—160	—	—	—	2	—	—	—	2	—	—	—	—
161—170	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	+	1
171—180	—	—	—	6	—	—	—	1	—	—	+	1
191—200	—	—	—	9	—	—	—	4	—	—	—	—
201—240	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
241—270	—	—	—	2	—	—	—	1	—	—	—	—
271—300	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—
	136	79	76	54	56	30	31	19	31	11	11	6

Tabel IV.

Forandringer i de forskjellige Rodfrugtarters Dyrkningsomraade 1903.

Rodfrugtart		Nordjylland	Vestjylland	Midtjylland	Østjylland	Fyen, Langeland, Ærø	Sjælland, Samsø	Lolland, Falster, Møen	Bornholm	Hele Landet
Runkelroer	udvidet	3	10	13	6	19	16	6	3	76
	indskrænket	—	3	4	18	2	15	1	—	43
Kaalroer...	udvidet	9	15	21	30	4	23	3	3	108
	indskrænket	—	2	—	—	5	3	2	—	12
Turnips ...	udvidet	5	4	4	4	17	14	3	1	52
	indskrænket	3	12	14	18	2	6	2	2	59
Gulerødder	udvidet	3	4	10	4	2	2	—	—	25
	indskrænket	2	7	6	14	14	14	5	3	65

af den højst uheldige Runkelroeavl forrige Aar, dels en Bestræbelse efter at komme ind paa en noget billigere Rodfrugtdyrkning. Der høres ogsaa stedse stærkere Klager over Sygdomsangreb paa Runkelroerne i Spiringstiden. Plantepathologen Dr. phil. Kølpin-Ravn har begyndt at undersøge dette Forhold, og forhaabentlig maa det lykkes at faa Aarsagen til denne ofte betydelige Ødelæggelse fundet og forebygget. At dømme efter Tabellen, er det for Tiden i det Hele taget særlig Kaalroerne, der vinder Terræn, noget der for Jyllands Vedkommende er en Fortsættelse af det ved Arealopgjørelsen 1901 konstaterede Forhold.

Af de i Tabel V sammenstillede indsamlede Oplysninger om Forskydninger i Arealets Benyttelse synes der i Henseende til Kornavlen særlig at være nogen Tilbøjelighed til at indskrænke Bygarealerne; navnlig synes dette at være Tilfældet i visse Egne af Jylland og paa Sjælland. Blandsæddyrkningen udvides stadigt og — hvad der ikke fremgaar af Tabellen — man gaar mere og mere over til Indblanding af Bælgsæd i Blandingen.

Tabel V. Forskydninger i Arealets Benyttelse 1903.

Efter Opgivelser fra ca. 200 Egne.

Afgrøde		Nordjylland	Vestjylland	Midtjylland	Østjylland	Fyen, Langeland, Ærø	Sjælland, Samsø	Lolland, Falster, Møen	Bornholm	Hele Landet
Hvede	udvidet	—	2	—	1	2	4	1	1	11
	uforandret	9	8	9	18	21	42	19	1	127
	indskrænket	—	1	—	10	8	3	3	2	27
Rug	udvidet	—	6	2	2	10	3	—	1	24
	uforandret	10	10	18	16	28	49	21	3	155
	indskrænket	2	4	5	10	3	2	1	—	27
2-rd. Byg	udvidet	—	2	2	—	3	1	1	—	9
	uforandret	8	15	14	24	27	43	18	4	153
	indskrænket	2	2	6	7	2	10	2	—	31
6-rd. Byg	udvidet	—	1	1	8	11	7	2	—	30
	uforandret	7	12	3	19	22	36	17	1	117
	indskrænket	5	7	9	2	2	7	1	2	35
Havre	udvidet	2	2	5	3	5	4	6	—	27
	uforandret	8	11	16	24	25	43	15	4	146
	indskrænket	2	5	4	3	3	7	—	—	24
Blandsæd	udvidet	9	11	17	11	13	17	7	3	88
	uforandret	3	9	7	15	16	33	14	1	98
	indskrænket	—	—	1	—	4	4	1	—	10
Staldfoder	udvidet	9	18	20	19	22	22	12	3	125
	uforandret	3	3	5	12	11	31	11	1	77
	indskrænket	—	—	—	1	1	—	—	—	2
Ærter	udvidet	3	5	3	4	13	15	5	1	49
	uforandret	7	13	15	24	15	37	13	3	127
	indskrænket	—	1	2	—	2	2	4	—	11
Hestebønner	udvidet	—	2	—	4	5	2	1	—	14
	uforandret	5	7	14	20	16	39	19	2	122
	indskrænket	—	1	—	2	2	2	1	—	8
Rodfrugter	udvidet	11	19	24	29	23	40	13	4	164
	uforandret	—	1	1	2	12	18	10	—	44
	indskrænket	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kartofler	udvidet	3	7	10	7	5	6	2	1	41
	uforandret	9	11	15	21	28	45	18	3	150
	indskrænket	—	2	—	—	1	2	1	—	6
Græsfrø	udvidet	1	—	3	5	2	4	1	1	17
	uforandret	8	13	16	19	29	42	18	3	148
	indskrænket	—	1	—	2	2	1	2	—	8
Rodfrugtfrø	udvidet	1	3	4	9	13	14	10	2	56
	uforandret	7	11	15	18	16	35	10	2	114
	indskrænket	—	—	—	1	2	1	3	—	7

Efter Tabellens Oplysninger at dømme har der endvidere været en kjendelig Forøgelse af Staldfodermarkerne. Et forholdsvis stort Antal Opgivelser lyder paa Udvidelse af Ærtedyrkningen, ligesom der ogsaa hist og her — dog sædvanligvis kun i det smaa — prøves med Hestebønner. I det Hele har Aaret paa mange Maader bragt Vidnesbyrd om stærkt stigende Interesse for Bælgsæddyrkning, og Efterspørgslen efter Saaærter har meget langt fra kunnet tilfredsstilles, endda de er gaaet op i høje Priser. Hertil har sikkert Godsejer Harald Branths energiske Agitation for Bælgsæddyrkningen og for Erstatning af Oliekager med Bælgsæd bidraget betydeligt. Der er næppe Tvivl om, at Bælgsæddyrkningen staar ved Begyndelsen af en Opgangsperiode. — Som sædvanlig lyder det overvejende Antal Opgivelser angaaende Rodfrugterne paa Udvidelse, ikke en eneste Meddeler mener at have sporet Indskrænkning. Der synes ligeledes at have været Tilbøjelighed til Udvidelse af Kartoffelavlen. Dette staar vistnok noget i Forbindelse med Tanken om Kartoffelexport til England. En saadan Export er i det sidste Aar foretaget med tilfredsstillende Resultat i nogen Udstrækning. Hvorvidt den engelske Kartoffelsort »Up to Date«, der nærmest menes at skulde danne Grundlaget herfor, vil vise sig tilfredsstillende, trænger dog maaske til nærmere Bekræftelse. Endelig har der kunnet iagttages en yderligere Udvidelse af Roefrøavlen.

Statens Forsøgsvirksomhed har i Hovedsagen gaaet ud paa en umiddelbar Fortsættelse af de tidligere paabegyndte Arbejder*). Ved N. P. Nielsen er der (i Tidsskr. f. Landbr. Planteavl) afgivet Beretning om Dyrkningsforsøg med Kløver og andre Bælgplanter for Udlægsmarken, og L. Helweg har givet Beretning om Forsøg med indenlandske Rodfrugtstammer i 1902. Af Forsøgsrækker, der ere afsluttede i 1903, skal nævnes Forsøg med Bygsorter, Forsøg med Kartoffelsorter, Saatids-

*) Detailleret »Plan for Statens Forsøg i Plantekultur« findes for hvert Aar i »Tidsskrift for Landbrugets Planteavl«.

forsøg med Havre og Forsøg med forskjellige Blandinger af Byg, Havre og Bælgsæd. Ved Askov Forsøgsstation er paabegyndt en Undersøgelse af forskjellige Methoders Brugbarhed ved Opbevaringsforsøg med Staldgødning. Af Forsøg, vedrørende Rodfrugtdyrkningen, skal nævnes, at der (paa Samsø) er paabegyndt Overvintringsforsøg med Rodfrugter. Paa et dertil sikret Areal ved Abed paa Lolland er der iværksat — nærmest som Filial under Forsøgsstationen i Tystofte — saadanne Forsøg, som det særlig vilde være af Betydning at faa udført paa de sydlige Øer. Statens Planteavlsudvalg har indledet et Samarbejde med Landboforeningernes Planteavlsudvalg, der gaar ud paa, at Forsøgsstationerne kan modtage til sammenlignende Dyrkning Prøver dels af de Partier af Saasæd, som Landboforeningerne fordeler til deres Medlemmer, dels saadanne lokale Sorter og Stammer, som der maatte være Ønsker om at faa inddraget i Dyrkningsforsøgene.

Landboforeningernes Virksomhed til Planteavlens Fremme har været mere omfattende end i noget tidligere Aar. Landboforeningerne har nu ikke alene erkjendt, at de har vigtige Opgaver og Pligter paa dette Omraade, men hvad mere er, der er nu i stor Udstrækning skredet til Handling.

De lokale Gødningsforsøg har været udført i et lignende Antal som forrige Aar, nemlig:

i Jylland	407	Forsøg.
paa Fyen	66	—
— Sjælland og Møen	54	—
— Lolland-Falster	25	—
— Bornholm	10	—
Ialt	562	Forsøg.

Om Forsøgene foreligger der udførlige Beretninger fra de respektive Udvalg. Foruden Gødningsforsøgene har Landboforeningerne begyndt at optage forskjellige andre lokale Markforsøg, saasom Saatidsforsøg, Ukrudtsharvning og Lugning, Grøngødningsforsøg, enkelte Steder Varietets-

(Fortsættes.)

forsøg osv. Gødningsforsøgene er i en Del Tilfælde udvidede til ogsaa at omfatte Eftervirkningen af de anvendte Gødninger. Paa Fyen er der i større Udstrækning anstillet Forsøg med Udstrøning af Chilisalpeter til forskjellig Tid.

Efter det fyenske Planteavlsudvalgs Exempel har man nu i talrige Landboforeninger begyndt at virke for Udbredelsen af de bedste Kulturformer, særlig af Kornarterne, Rodfrugter og Ærter, ved til Fordeling at sikre sig Produktioner af bekjendt Oprindelse og dyrkede under betryggende Vilkaar.

Et Landboforeningsarbejde, der først kom rigtig i Gang i 1903, var Planteavlsudstillinger, hvoraf der holdtes mindst 20. Hovedformaalet med disse Udstillinger var — og bør sikkert indtil videre være — at vække Interesse for Planteavlsspørgsmaal. Dette søgte man dels at naa ved Hjælp af Demonstrationsmateriale fra Forsøgsstationerne, fra Landboforeningernes Forsøg, fra Hedeselskabet osv., dels ved Udstilling af Afgrødeprøver fra Landmænds Marker — væsentlig Roer, Kartofler, Korn og Bælgsæd. Der er ikke Tvivl om, at saadanne Udstillinger for en Tid vil kunne gjøre stor Nytte. En Hovedbetingelse herfor er imidlertid, at de bliver flittig besøgt. Og i den Henseende lod Udstillingerne i 1903 ikke saa lidt tilbage at ønske, og navnlig var der adskillige Steder et uheldigt Forhold mellem Udgifterne og Besøget. Der foreligger saaledes adskillige Exempler paa, at Udgifterne svarede til 2 Kr. for hver Besøgende, og undtagelsesvis gik Udgifterne i Forhold til Besøget endnu betydeligt højere. Følgen blev da den, at de fleste endte med et større eller mindre Underskud. Skal disse Udstillinger have nogen Livskraft i sig, maa der sikkert arbejdes hen til et gunstigere Forhold mellem Udgifter og Indtægter; ellers vil de let komme til at hæmme andre Arbejder mere end ønskeligt.

Af andre Landboforeningsarbejder skal nævnes, at Forevisningsmarkernes Antal er bleven forøget med et Par, at et større Antal Landbrugsforedrag end i noget foregaaende Aar har drejet sig om Planteavlsspørgsmaal,

at Landbodelegeretmøderne ligeledes i højere Grad end tidligere bar Præg af Interesse for herhenhørende Opgaver, og at flere Landboforeninger — bl. a. Foreningen af jydske Landboforeninger — har antaget særlige Konsulenter eller Assistenter i Planteavl.

Staldgødningsspørgsmaalet har atter i det forløbne Aar været Gjenstand for megen Opmærksomhed og livlig Drøftelse, og Ønsker om Iværksættelse af grundige Forsøg, saavel vedrørende Staldgødningens Opbevaring som dens Anvendelse, er atter kommen stærkt til Orde. Som foran nævnt, er der gjort indledende Skridt i denne Retning fra Forsøgsvirksomhedens Side. Med Hensyn til Ajlens Anvendelse i Praxis har der kunnet spores Tilbøjelighed til en Ændring, idet man ikke faa Steder — og vistnok med Rette — søger at komme ind paa en mere alsidig Anvendelse af denne værdifulde Bestanddel af Gødningen. Dels gaar man mere og mere over til at anvende en Del Ajle til Roerne, og dels begynder man — tilsyneladende med fortrinligt Resultat — at anvende en Del Ajle til Vaarsæden. En Hindring for en fuldt økonomisk Anvendelse af Ajlen bestaar i, at de allerfleste Ajlebeholdere er for smaa, saa at man de fleste Steder nødes til at kjøre megen Ajle ud i Løbet af Sommeren, Efteraaret og Vinteren, medens N. A. Hansens Forsøg, som bekjendt, udpeger Foraaret som den Tid, da al Ajlen helst skal anvendes. Det er imidlertid ikke Reglen, at Ajlebeholderen er stor nok til at rumme hele Aarets Produktion. Ikke faa bygger dog nu en ny Beholder ved Siden af den gamle, og dette kunde der være god Grund til i Flertallet af Landbrug.

I det Hele synes der at være en betydelig Fremgang i Opførelsen af Ajlebeholdere. Nogen officiel Statistik over Antallet af disse findes som bekjendt ikke — det vilde være af stor Interesse, om Statens statistiske Bureau i en nær Fremtid maatte se sig i Stand til at foretage en Optælling af Ajlebeholdere, f. Ex. i Forbindelse med den forestaaende Arealopgjørelse. — Ad privat Vej indsamledes i 1896 Oplysninger om Antallet af Ajlebeholdere

i 150 Sogne. Paa Grundlag af de indkomne Oplysninger kalkuleredes Antallet af Ajlebeholdere i hele Landet paa dette Tidspunkt til ca. 28,000 (se Tidsskr. f. Landbr. Planteavl IV, S. 183). Forfatteren af nærværende Artikel har i afvigte Aar foretaget en ny Indsamling af Oplysninger om dette Æmne ved Udsendelse af følgende Spørgsmaal: »Hvor mange Ajlebeholdere findes der omtrent i Deres Sogn, og hvor mange af disse er opført i det sidste Aar?« Paa Spørgsmaalets første Del er der indgaaet Oplysninger fra 140 Sogne. Resultatet, der selvfølgelig ikke kan udgives for tilnærmelsesvis nøjagtigt, men som dog antagelig kan opfattes som en Antydning af det virkelige Forhold, stiller sig saaledes:

Nordjylland	8	Sogne,	hvert	m.	gjennemsn.	44	Beholdere,
Vestjylland	15	—	—	-	—	31	—
Midtjylland	23	—	—	-	—	44	—
Østjylland	22	—	—	-	—	52	—
Fyen og Langeland ...	23	—	—	-	—	62	—
Sjælland og Samsø	39	—	—	-	—	39	—
Lolland-Falster	10	—	—	-	—	17	—
Ialt...	140	Sogne,	hvert	m.	gjennemsn.	42	Beholdere.

Enkelte paafaldende høje Opgivelser er udeladt ved Beregningen. Fra Bornholm foreligger der saa faa Opgivelser, at man ikke har turdet benytte dem; men Antallet synes at være forholdsvis meget stort. Gaar man ud fra, at Gjennemsnitsantallet i de 140 Sogne svarer til Gjennemsnitsantallet i alle Landets ca. 1600 Sogne, kommer man til et Tal af $1600 \times 42 = 67{,}200$ som Udtryk for det Antal Ajlebeholdere, der for Tiden skulde findes her i Landet. Tør man gaa ud fra, at Tallet 28,000 var i Nærheden af det rigtige i 1896, skulde der i de mellemliggende 7 Aar være opført ca. 39,000 ialt eller 5550 aarlig i hele Landet, svarende til ca. 3.5 Beholdere aarlig i hvert Sogn. I 1896 beregnedes den aarlige Tilvæxt til gjennemsnitlig 2 Beholdere pr. Sogn. Herefter skulde Tilvæxten være stigende, hvad der stemmer godt med Svarene paa det foran citerede Spørgsmaals anden Del, hvor mange

Beholdere der var opført i det sidste Aar. Opgivelserne varierer efter Landsdelene fra 3 til 8 i Gjennemsnit for hvert Sogn. I Gjennemsnit for hele Landet er Antallet af Beholdere, opførte i 1903, 4.8 i hvert Sogn.

Tør man gaa ud fra, at disse Tal ikke fjerner sig alt for stærkt fra Virkeligheden, da maa det erkjendes, at der er god Fremgang paa dette Omraade. Men samtidig ses det, at der endnu er saare langt tilbage, inden hver Bedrift har sin Ajlebeholder.

Som foran anført begynder man at anvende en Del Ajle paa andre Afgrøder end Græs og Roer. Der er herom indsamlet en Del Erfaringer og Udtalelser, hvoraf følgende skal anføres:

Fra Nordjylland: »Til Rug, udkjørt paa Frost med kjendelig Virkning.« »Til Rug, sidst i April og først i Maj, tilfredsstillende, med mindre Jorden er særlig god og i god Gødningskraft, da Rugen saa gaar i Leje.« »Byg, Blandsæd og Havre, April og Maj, fortrinlig Virkning, dog undertiden Lejesæd.« »Til Vintersæd umiddelbart før Saaningen eller i Løbet af Vinteren, naar Jorden er frossen. Til Vaarsæd umiddelbart før Saaningen. Godt Resultat.« »Til Grønfoder, meget god Virkning, til Byg lige før Udsæden god Virkning.« »Blandsæd lige før Saaningen, udmærket. Rug før Saaningen og tidlig i Foraaret, god.« »Rug i April og Grønfoder i Maj, meget godt.« »Rug kort før Saaningen, god Virkning.«

Fra Vestjylland: »Særlig til Rug, i Marts og April, meget tilfredsstillende, naar bortses fra, at Græsset og navnlig Kløveren i Rugen til Udlæg bliver mindre godt udviklet, rimeligvis hidrørende fra Rugens betydelig stærkere Vækst.« »Havre, først i April, udmærket.« »Anvendt til Havre baade med og uden Udlæg, baade Efteraar og Foraar. Udkjørt om Foraaret lige før Svenskharvning til Saaning har den givet kolossale Afgrøder, oftest Lejesæd, maaske næppe det ventede Kærneudbytte i Forhold til Fylden. Udkjørt om Efteraaret langt mindre Udbytte, men dog kjendelig Virkning. Kløveren trives mindre godt efter ajlegødet Dæksæd, selv om denne ikke

har været for syær«. »Staldfoder, kort før Saaningen, forbausende stort Resultat.« »Ajle til Grønjordshavre er meget almindelig her [Lemvig Egnen] paa den ikke helt fede Jord. Den giver meget stort Fyld men undertiden, hvis der ikke tillige gives Fosforsyre, temmelig lidt Kærne. Den kjøres da ud midt i April. En Del Ajle kjøres ud paa Rug i Marts og April med udmærket Resultat. I tørre Aar giver Ajlen bedre Resultater til Korn end til Græs.« »Til Sæd tilbøjelig til at give Lejesæd. Til Grønfoder godt.« »Til toradet Byg i Februar godt.« »Blanding af Havre og Ærter i reolpløjet Grønjord fik Ajle sidst i April og blev kjendelig kraftigere deraf, men gav neppe forøget Kærneudbytte, snarere lidt mindre end uden Ajle.« »80 Tdr. Ajle lige før Saaningen saavel til Sæd som til Roer synes at have gjort samme Virkning som 32 Læs fast Gødniug.« »Havre, Vintertiden, meget god Virkning.« »Rug og Staldfoder, April, god Virkning.« »Rug, April, megen Halm, forholdsvis mindre Kærne.« »Rug, December og Februar. De med Ajle gødede Agre var bedre baade i Halm og Kærne.«

Fra Midtjylland: »Havre, lige før Saaningen, gav stort Udbytte i Forhold til det ikke ajlegødede.« »Rug og Staldfoder, til Rugen paa Frost, til Staldfoder ved Saatiden, godt Resultat, dog ikke under Forhold, hvor Rugen gaar i Leje.« »Til Rug i Marts Maaned og spredt tyndt finder mange sig godt tilfreds med.« »Til Rug i Marts Maaned med ypperligt Resultat.« »Har baade selv brugt og set andre bruge Ajle til Rug, udkørt lige før Saaningen, med udmærket Resultat, navnlig naar der tillige er gødet med Superfosfat.« »Byg og Havre, baade i April og Juni, rigtig godt Resultat i begge Tilfælde.« »Rug, Oktober og April, god Virkning.« »Rug lige før Saaningen; Rugen blev meget kraftig og syntes godt kærnesat.« »Rug, Efteraar og Vinter, med godt Udfald.« »Til Rug i Slutningen af November med udmærket Resultat. For et Par Aar siden kørte jeg derimod noget ud paa Rugen under Snesjap, og om Natten derefter kom der Frost, som sved Rugen helt bort, hvor Ajlen var

falden lidt rigelig. Udkørt til Blandsæd lige før Saaningen og ligeledes 14 Dage efter at Sæden er kommen op, har jeg set storartet Virkning paa Kvantiteten; men Kornets Kvalitet bliver i Reglen ikke saa god.« »Til Rug og Blandsæd, i December, Marts og Maj, meget godt Resultat.« »Til Blandsæd, anden Kjærv efter Turnips, anvendt Ajle i 1903; udkørt lige før Saaningen. Blandsæden blev fuldt saa god efter Ajlen som efter 125 Pd. Chilisalpeter.« »Rug, Marts og April, meget god Virkning.« »Rug, i Reglen i første Halvdel af Marts. Rugen er her [V. Hornum-Egnen] næst Roerne den Afgrøde, der betaler Ajlen bedst. Udbyttet forøges ofte med 25 pCt.; bliver dog ikke derfor saa svær, at den giver Lejesæd; Rugen saaes efter dyrket Brak og faar 10 Læs tørvblandet Staldgødning samt 200 Pd. 18 pCt. Superfosfat.« »Havre til Udlæg, udkørt om Foraaret, virket ganske fortrinlig.« »Byg, sidst i April, umiddelbart før Saaningen, udmærket Virkning, antagelig 50 pCt. mere Afgrøde.«

Fra Østjylland: »Til Rug, før Saaningen, Forøgelse saavel af Straaet, som særlig af Kærnen.« »Havre, kort før Saaningen, udmærket smukt Udslag — at se til.« »Havre og Blandsæd, samtidig ved Saaningen, 50 til 100 pCt. Merudbytte.« »Til et Stykke Udlægshavre, Marts Maaned, udmærket.« »Havre, kort før Saaningen, absolut godt.« »Staldfoder, i Maj før Jorden pløjes og saaes, god Virkning.« »Til Grønjordshavre, om Efteraaret paa Grund af for lille Ajlebeholder, fortrinlig Virkning.« »Til Havre om Foraaret, meget godt Resultat.« »Til Staldfoder, lige før Saaningen, godt Resultat.« »Ajle anvendt flere Steder baade til Vintersæd og Vaarsæd med meget god Virkning.« »Undtagelsesvis anvendt til Rug, Hvede og Vintersædgrønfoder, og da med rigtig gode Resultater.« »Hvede, Sommer, kraftig Sæd.« »Havre, før Saaning, stærkt forøget Fyld; Foldene kan ikke opgives.« »Hvede, Marts og April, meget godt.« »Grønjordshavre, paa den upløjede Jord i April, udmærket Virkning.« »Havre, Foraaar, udmærket.« »Ajle til Vaarsæd har givet stærk Lejesæd.«

Fra Fyn og Langeland: »Har været anvendt enkelte Gange til Rug og Havre, udkørt om Foraaret i fugtigt Vejr, da Rugen var begyndt at gro og Havren et Par Tommer høj; foraarsagede en overordentlig kraftig Vækst, saa Halmudbyttet forøgedes meget; hvorvidt det samme var Tilfældet med Kærnen blev ikke undersøgt. Udkørt Vinter paa Sne uden Virkning.« »Toradet Byg, midt i April, Sæden groede for stærkt til, saa Kærnedannelsen blev mindre god.« »Havre og Blandsæd, naar Kornet er 3 Tommer højt, udmærket Virkning, hvor Sæden ikke i Forvejen er saa kraftig, at der kan ventes Lejesæd. Paa let Jord er der i tørre Forsomre Fare for, at Sæden brænder af.« »Byg, April, godt Resultat.« »Byg, kort efter at Sæden er kommen op, ikke frugtet meget.« »Rug og Vikkehavre, naar Sæden er 3—4 Tommer høj. Sæden gror meget kraftigt.« »Ajle til Vaarsæd bruges ikke saa meget her, mest til Grønjordshavre. Ajlen udkøres da før Vinteren paa Grønjorden og nedpløjes naar denne pløjes; giver godt Udbytte; men jeg antager, at det vilde være langt bedre at køre den ud om Foraaret paa den pløjede Jord, da en Del ved Efteraarspløjningen vistnok kommer for dybt ned, og en Del antagelig udvaskes i Vinterens Løb.« »Vintersæd og Havre, i Løbet af Vinteren, fortrinligt.« »Grønjordsblandsæd, sent paa Efteraaret, god Virkning.« »Blandsæd, strax efter Saaning, gunstig; Vikkehavre, som Overgødning, ugunstig.« »Byg paa Lermuld, April, i det Hele godt. Havre paa gødningskraftig Lermuld, første Dage i April, stærk Lejesæd, stort Fyld, let Kærne.« »Havre, April, 2 à 3 Fold Merudbytte.« »Byg og Havre, Vinter og Foraar, god Virkning.« »Havre, i November, udmærket Resultat.« »Rug og Vinterbyg, Februar og Marts, godt Udbytte.« »Vinterbyg, Foraaret, særdeles tilfredsstillende.« »Til Rug om Efteraaret, megen Halm, for lidt Kærne.«

Fra Sjælland: »Vintersæd, Vintermaanederne paa Frost, meget godt.« »Ajlen har ikke vist sig heldig til Korn.« »Grønjordshavre, November—December før Reolpløjningen, tilsyneladende ret godt.« »Anvendelse af Ajle

til Havre har givet fortrinligt Resultat, udkørt samtidig med Saaningen.« »Anvendt enkelte Steder til Havre, tilsyneladende meget stor Virkning; var der en Plet eller Stribe, hvor der ingen Ajle var kommen, kunde det ses hele Sommeren. Foldudbyttet vides ikke men antagelig 6 à 8 Fold Merudbytte. Paa god lermuldet Jord i god Gødningskraft gaar det neppe at bruge Ajle til Byg, da der vil blive for megen Halm.« »Toradet Byg, kort før Saaningen, kraftig Virkning, men i Regnperioden før Høst gik Bygget vel meget i Leje.« »Rug, Byg og Havre, om Vinteren paa Frost, i det tidlige Foraar og efter at Vaarsæden er saaet, aldeles fortrinlig Virkning. Erstatter komplet Chilisalpeter. Vi har her paa Gaarden bl. a. Exempel med et meget sent saaet Stykke Rug, der ajlet i April gav megen Straa og en stor, fyldig Kærne — lige saa god, om ikke bedre, som den rettidig saaede uden Ajle.« »Byg, lige før Saaningen, tilsyneladende samme Virkning som Latrin anvendt lige ved Siden af.« »Rug, lige før Saaning, Rugen buskede sig stærkt og var meget kraftig fra Efteraaret; henad Sommeren gik den noget i Leje. Om Kærneudbyttet kan intet opgives.« »Rug, kort før Saaningen. Der var ingen Forskjel paa Rugen, hvor den havde faaet Ajle og hvor der var paakjørt fast Gødning.« »Svag Vintersæd, i Marts paa frossen Jord, udmærket Resultat.« »Til Blandsæd, 14 Dage efter Saaningen, tilfredsstillende.« »Til Vaarsæd før Saaning, til Rug i Februar, altid med god Virkning.«

Fra Lolland-Falster: »Havre og Blandsæd, Marts om Formiddagene efter Nattefrost, meget stærk Udvikling af Fyld og Plantebestand, ikke tærsket særskilt.« »Havre, Marts og April, meget godt.« »Blandsæd med god Virkning.« »Havre, saavel før Saaning som i første Regnperiode eller blot i Bygevejr efter Saaningen, glimrende Virkning.« »Havre, i Februar, viste ikke særligt Udslag.« »Havre, Marts, godt Resultat.« »Ikke prøvet, men det vilde sikkert være en udmærket Anvendelse til Havre, naar Ajlen blot kan spredes tilstrækkelig tyndt enten ved Hjælp af Spredere, der giver betydeligt mindre end de

hidtil almindelige eller ved ligefrem at fortynde den med Vand.« »Vikkerug til Staldfoder, sidst i April, udmærket Virkning.«

Fra Bornholm: »Havre, umiddelbart før Saaningen, modstod den tørre Forsommer bedre.« »Byg om Foraaret efter Jordens Overslæbning 33 Tdr. Ajle pr. Td. Ld.; umiddelbart op til under samme Forhold gaves 100 Pd. Chilisalpeter pr. Td. Ld. Bygget stod hele Sommeren lidt kraftigere efter Ajlen end efter Salpetret og blev fuldt saa godt. Til Havre efter Hvede blev paa et Stykke midt i September udkørt og nedpløjet 12 Læs Staldgødning pr. Td. Ld. Ved Siden af blev i Februar udkørt samme Mængde og spredt jævnt paa den pløjede Jord, og ved Siden heraf udkjørtes midt i April 33 Tdr. Ajle pr. Td. Ld. Tilsyneladende var Havren efter Ajlen langt den bedste, efter Skjøn en Fjerdedel ringere efter Vintergødningen og en Trediedel ringere efter Efteraarsgødningen; hvor ingen Gødning kom, var neppe halv Afgrøde som efter Ajle.«

Disse Udtalelser viser, at man mange Steder begynder at bruge Ajle paa Kornafgrøderne. De fleste Steder har man ment at se stærk Virkning heraf. Naar det jævnlig anføres, at Sæden groede meget stærkt til, men at Straaet blev for blødt eller Kærneudviklingen mindre tilfredsstillende, da er dette hvad man kunde vente, navnlig fordi man sandsynligvis ofte har anvendt for meget og vel i Reglen har undladt at give Superfosfat sammen med denne stærkt virkende Kvælstofgødning. Der er neppe Tvivl om, at vi i Ajlen, brugt paa rette Maade, har et fortrinligt Middel til at fremme Kornavlen og dermed tillige til at hemme Ukrudtet. Det vilde være i høj Grad ønskeligt at faa de nærmere Forhold undersøgt gjennem Forsøg.

Angaaende Dyrkning af mindre almindelige Kulturplanter skal anføres, at Kællingtand har været prøvet en Del Steder. Fra ca. 30 forskjellige Egne er der indgaaet Meddelelser om den. Disse gaa næsten alle ud paa, at den er mere varig end Kløveren, medens Meningerne

om dens Ydeevne ere delte; det skal dog tilføjes, at det i flere Tilfælde angives, at der kun er saaet $^3/_4$ à 1 Pd. pr. Td. Ld. En saa ubetydelig Indblanding kan ikke ventes at yde noget væsentligt Bidrag til Afgrøden. Flere Meddelere fremhæve dens Modstandsevne imod Sygdomsangreb. At dømme efter de ved Forsøgsstationerne opnaaede Resultater (se den herom nævnte Beretning om Kløverforsøgene) fortjener den afgjort at prøves i større Udstrækning. Særlig er der Grund til stærkt at anbefale Forsøg med den paa »kløvertrætte« Jorder. Flere Indsendere klage over Frøets høje Pris. Sandsynligvis vilde dette kunne ændres til det bedre, hvis man lagde sig efter hjemlig Avl af dens Frø. For Tiden kommer saa godt som alt Kællingtandfrø fra Italien, men der synes ikke at være noget til Hinder for at drive Frøavl af den her i Landet.

Af andre nyere Planter har man adskillige Steder begyndt at dyrke Vinterærter i Blanding med Rug, dels til Staldfoder, dels til Modenhed. Særlig har denne Afgrøde vundet nogen Udbredelse paa Bornholm og er ligeledes prøvet nogle Steder paa Lolland og Sjælland. Foreløbig synes den at være meget tilfredsstillende. Om dens Vinterfasthed har man dog endnu neppe fornøden Erfaring.

Prøve med Korsgaards Kartoffeloptagningsmaskine.

(Af Maskinudvalget ved *Emil Jørgensen.*)

Paa magre Jorder er Kartofler i og for sig en lønnende Afgrøde, men Avlen af denne Kulturplante besværliggøres ikke saa lidt derved at Optagningen om Efteraaret er et besværligt, sent og ingenlunde billigt Arbejde. I et regnfuldt Efteraar er Optagningen særlig vanskelig, men selv i et almindeligt Efteraar kan det sine Steder knibe stærkt med at faa Folk til dette Arbejde. Baade herhjemme og i Udlandet er der derfor ogsaa gjort adskillige Forsøg paa at konstruere et Redskab eller en Maskine der kunde lette og simplificere dette Arbejde, men som det synes, endnu uden Held; da Sagen imidlertid er af stor Interesse, og en tilfredsstillende Løsning af Spørgsmaalet vil være af indgribende Betydning for Driften af de lettere Jorder, er det naturligt at alle Forsøg i denne Retning har Krav paa Landmændenes Interesse.

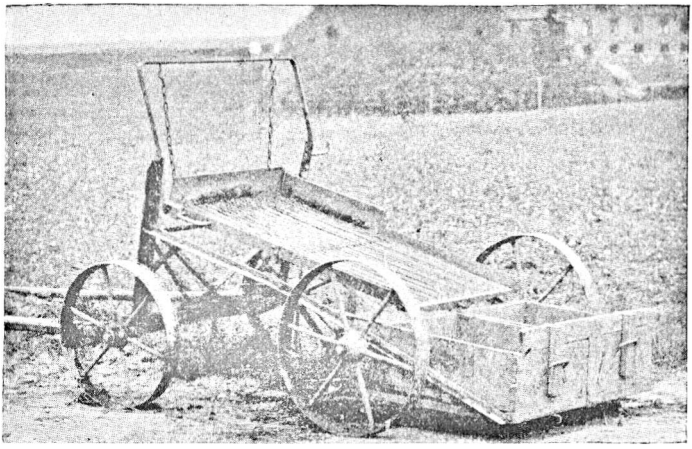
Herhjemme dukker der af og til et nyt Forsøg frem, og et af de seneste er et Forsøg af Gaardejer Korsgaard, Haslevgaard pr. Hadsund, paa at konstruere et Apparat hvorved man skulde kunde undgaa den besværlige Opsamling af Kartoflerne ved at rode den oppløjede eller opgravede Fure igennem med Hænderne.

Som Tegningen viser bestaar Apparatet af et skraatliggende bevægeligt Sold eller en Rist af tynde Jærnstænger ophængt i en Ramme af Vinkeljærn, som igen hviler paa 4 smaa Hjul; Risten er ophængt i 2 Kæder fortil og

drejer sig om en Styretap bagtil. Ristestængerne ere at $^5/_{16}$ " Rundjærn og Mellemrummene ere $^5/_8$ " i Lysning.

Bag ved Risten paa Rammens bageste Ende, staar der ved Siden af hinanden 2 Trækasser med Hanke, hver Kasse rummer ca. $^1/_2$ Td. Kartofler.

Maskinen trækkes af 1 Hest og betjenes af 2 Mand og Arbejdsmaaden er nu den, at Maskinen køres langs Kartoffelrækkerne, et lille Stykke, ca. 2 Favn frem ad Gangen, ved den ene Side af Maskinen graver den ene Mand med en Greb eller en Graveskovl de 2 nærmeste

Kartoffelrækker op, og kaster den opgravede Masse op paa Risten mod Ristens øverste Ende. Paa den anden Side af Maskinen staar den anden Mand, som med den ene Haand sætter Risten i en kraftig rystende Bevægelse og med den anden Haand samler Kartoffeltoppe og større Sten af, som han kaster ud til Siden, medens Kartoflerne trille ned af Risten i de 2 Kasser der staar bag Risten.

Efter at Hr. Statskonsulent Birk forrige Efteraar (1901) havde set denne Maskine i Arbejde og ved en foreløbig Prøve paa meget let Jord, fandt at der kunde være Anledning til nærmere at undersøge Arbejdsmethoden med dette Apparat, foretog Maskinudvalget en indgaaende

Prøve med Maskinen c. 24 Oktober 1902 i en Kartoffelmark paa Rosendal ved Hobro.

Prøven foretoges af Hr. Statskonsulent Birk, Vejassistent Hjorth, Hobro, og Inspektør Emil Jørgensen.

Man lod først Maskinen arbejde 2—3 Timer for at gøre sig bekendt med Arbejdsmaaden, hvorefter man undersøgte Maskinens Arbejdsydelse ved at lade den arbejde i 2 Timer og maale hvormange løbende Favne Kartoffelrækker man i denne Tid havde opgravet.

Til Sammenligning lod man 2 Mand opgrave og opsamle 2 Rækker Kartofler (à 119 Favne lange) paa den i Egnen almindelig brugte Maade, at grave Kartofler løse med en Greb og derefter samle dem op med Hænderne.

Vejret var tørt og blæsende og Jorden var nogenlunde tør saa den faldt let fra Kartoflerne under Opsamlingen.

Ved denne Prøve viste det sig saa, at medens de 2 Mand opgravede og opsamlede $2 \times 119 = 238$ løbende Favn Kartofler i $3^3/_4$ Time, opgravede og opsamlede de 2 Mand med Korsgaards Maskine $2 \times 83 = 166$ løbende Favn i 2 Timer.

Omregnes Arbejdsydelsen i løbende Alen i 1 Time, har de 2 Mand med Hænderne optaget 190 Alen og de 2 Mand med Maskinen 249 Alen i 1 Time.

Med Maskinen udrettes altsaa $^1/_3$ mere i Arbejde i samme Tid, saaledes at naar t. Ex. 2 Mand med Greb og Hænderne kunne optage 3 Skpr. Land Kartofler, saa vil 2 Mand med Maskinen i samme Tid kunne optage 4 Skpr. Land.

Hvad Maskinens Betjening angaar, skal man bemærke, at der skal 2 ret kraftige Mænd til at betjene den, at løfte den megen Jord i ca. $1^1/_2$ Alens Højde op paa Risten fordrer en nogenlunde kraftig Mand, ligesom Arbejdet med at ryste Soldet og samle Toppen af, heller ikke er noget let Arbejde naar den Mand der graver paa Maskinen bestiller noget.

Kartoflerne trille, som før nævnt, ned ad Risten i de 2 Kasser der staar bag paa Maskinen og det er jo uund-

gaaeligt at alle de Sten, som ikke kunne falde igennem Risten, triller sammen med Kartoflerne ned i Kasserne. Skal Maskinen præstere det Mængdearbejde som her ved denne Prøve, kan Manden ved Soldet ikke faa Tid til at samle ret mange Sten af.

Dette er naturligvis en Ulempe, men da dette Forhold er ens ved alle hidtil kendte mekaniske Opsamlingsmethoder, kan det ikke særlig lægges denne Maskine til Last.

Ved denne Prøve brugte man en Graveskovl til at grave Kartoflerne op med, det er sandsynligt, at en stor velformet Greb var bedre; thi med Skovlen undgaaes der ikke at der skæres en Del Kartofler i Stykker.

Det maa endnu nævnes, at den betydelige Mængde Jord der falder igennem Risten samles i en Dynge under Maskinen, og skønt de 2 Kasser ved at slæbe henover disse Dynger udjævnede dem noget, ville de dog rimeligvis medføre nogen Ulempe ved Jordens senere Behandling.

Fabrikanten har opgivet at han har haft Maskinen udlejet for en Betaling af 25 Kr. pr. Td. Ld., Lejeren lægger Hest til og giver Folkene Kosten.

Efter Kartoflerne i Tøndevis har han faaet 33 Øre pr. Td. Kartofler paa Folkenes egen Kost, medens Lejeren lægger Hest til.

Prisen paa Maskinen kunde Fabrikanten ikke opgive, da han kun har lavet dette ene Exemplar, men da hele Maskinen er bygget af Jærn (undtagen Kasserne) og dens Vægt opgives til 360 Pd., vil Prisen herefter antages at blive noget over 100 Kr.

Som Hovedresultat af denne Prøve kan det siges, at skønt Maskinens Arbejdsydelse ikke er stor, kan dens Brugbarhed maaske paa sine Steder dog være berettiget derved, at man lettere kan finde Betjening til denne end til Optagning paa almindelig Maade.

Ved at gaa over Risten bliver Jorden jo meget stærkt findelt; det er muligt at en saa vidtgaaende Findeling paa visse Jorder kan være uheldigt.

Prøve med Indfedtning af Plovmuldfjæl.

(Af Maskinudvalget ved *Emil Jørgensen*.)

Siden de amerikanske Svingplove med deres staalhaarde og spejlblanke Overflade paa Muldfjælen ere blevne almindelige i Brug her i Landet, er man mere end tidligere blevet opmærksom paa den store Betydning Muldfjælens glatte og blanke Overflade har for Plovens Arbejde.

En rusten Plov er, selv om den ellers er nok saa god, kedelig at arbejde med, og i den Tid det tager for at slide Muldfjælen blank, gaar Ploven tungt og udfører et utilfredsstillende Araejde.

Dette er ganske vist ikke noget nyt, som de amerikanske Svingplove har lært os, men Forskellen mellem den rustne Plovs mindre gode Arbejde og den blanke Plovs gode Arbejde, træder tydeligere frem under Arbejdet med den amerikanske Svingplov, hvis Muldplades Overflade er ganske anderledes haard og glat end Muldpladen paa vore gamle Jærnsvingplove.

Det er derfor ret naturligt at man gør noget for at bevare den blanke Overflade paa Muldfjælen fra den ene Pløjning til den anden, men en simpel Indfedtning af Muldfjælen med almindelig Maskinolie er ikke tilfredsstillende, naar Ploven staar ude fra den ene Pløjning til den anden. Bliver Ploven derimod sat under Tag og dens blanke Sliddele før Indfedtningen bliver tørret godt og omhyggeligt af, kan Maskinolie dog gøre god Fyldest.

Maskinudvalget har nu og da, naar Lejlighed gaves, forsøgt forskellige Indfedtningsmidler. For et Par Aar siden prøvede man »Metaline«, som i og for sig er et udmærket Konserveringsmiddel, men skønt ikke særlig dyrt, dog for vanskelig tilgængeligt, da det ikke sælges i Smaapartier.

I den regnfulde Sommer 1903, havde man Lejlighed

til paa nogle amerikanske Svingplove at prøve som Indfedtningsmidler, Vognsmørelse og en Salve tilberedt af Talg, der i smeltet Tilstand udrøres med vandrevet Kridt. (Denne Salve bruges bl. a. af Plovfabrikanten Rud. Sack i Leipzig.)

3 Plove, tilhørende Hr. Forpagter la Cour Brede-Ladegaard, blev velvillig stillede til Raadighed til et lille Forsøg og om Udfaldet af Forsøget har Hr. la Cour udtalt sig som følgende:

»Efter Anmodning af Inspektør Emil Jørgensen har jeg gjort nogle Forsøg med at indsmøre de blanke Sliddele paa mine amerikanske Svingplove for at bevare den blanke Slidflade fra den ene Pløjning til den anden.

Vi indsmurte 3 Plove:

1 med almindelig Vognsmørelse,
1 med en Blanding af 1 Del Talg + 1 Del vandrevet Kridt og
1 med en Blanding af 1 Del Kridt og 2 Dele Talg.

De sidste 2 Blandinger ere faste ved almindelig Temperatur og maa varmes noget før de kunne smøres paa.

Plovene bleve indsmurte den 5. Juni og stode ude i det Fri til jeg den 7. September skulde bruge dem. I Mellemtiden var der kommen megen Regn og det viste sig ret snart, at paa den Plov der var indsmurt med Vognsmørelse, var Smørelsen regnet af i Striber og i disse Striber var Staalet rustent.

Kridtsmørelsen, som stivner straks efter at den er smurt paa, havde ingen Skade taget, den dannede et vandtæt Lag overalt. Det var at vente at dette Lag vilde være vanskeligt at slide af, naar Ploven skulde bruges igen, men det viste sig, at man kun behøvede at køre en kort Omgang i Jorden og derefter tørre Muldfjælen af med en Græstot, saa gik Smørelsen let af, og Muldfiaden var skinnende blank og uden Rustpletter.

Der var i saa Henseende ingen væsentlig Forskel paa de 2 Blandinger, men Blandingen 1 Del Kridt til 2 Dele Talg vil formentlig være den, der er den letteste

at faa til at smelte før Paastrygningen og den der lettest igen slides af.

Jeg tror man i denne Smørelse har et godt Middel til at kunne bevare den blanke Overflade paa Staaldelene i vore Avlsredskaber, selv under vanskelige fugtige Forhold.

Brede Ladegaard, $^{21}/_{9}$ 1903.

(sign.) Poul B. la Cour.«

Meddelelser

fra

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Bestyrelsesmødet den 17. Juni 1904.

Til Stede vare Præsidenterne: Hofjægermester F. Friis, Kammerherre Sehested og Lensgreve B. Wedell. Af Bestyrelsesraadets Medlemmer vare mødte: d'Hrr. Godsejer A. Bech (Kruusesminde), Proprietær H. C. la Cour, Forpagter Fonnesbech-Wulff, Proprietær Grüner, Forpagter Høffding, Gaardejer Jensen (Gl. Sole), Proprietær Jespersen, Gaardfæster Laub, Godsejer de Lichtenberg, Gaardejer A. Nielsen, Direktør M. Nielsen, Forstander J. Petersen (Dalum), Greve Reventlow, Forpagter Skov, Forpagter Sonne, Hofjægermester A. V. Tesdorpf, Forpagter Thalbitzer, Professor Westermann og Forpagter Willumsen.

Den ledende Præsident, Hofjægermester Friis, aabnede Mødet med at byde Velkommen og vilde særlig rette en Velkomsthilsen til Forpagter Willumsen, som ved dette Møde første Gang havde taget Sæde i Bestyrelsesraadet.

Præsidenten udtalte sig derpaa saaledes:

I Lighed med, hvad der hidtil har fundet Sted ved Bestyrelsesraadets Møder, vil jeg, forinden vi gaa til Behandling af de Sager, som staa paa Dagsordenen for Mødet i Dag, et Øjeblik dvæle ved de Tab af Medlemmer, som Døden har forvoldt Landbruget og Landhusholdningsselskabet i Særdeleshed i det siden forrige Møde forløbne

Halvaar. Jeg er imidlertid i det heldige Tilfælde at kunne konstatere, at Tabene ere faa, og at der i Dag kun er Anledning til at dvæle ved Tabet af Proprietær J. G. Boye til Østerteglgaard ved Viborg. Han, som var Landhusholdningsselskabets sidste korresponderende Medlem, døde tidlig i Foraaret. De Herrer ville erindre, at da Selskabets Love i 1857 bleve ændrede, blev det bestemt, at Landhusholdningsselskabet kunde optage korresponderende Medlemmer, og der blev da dengang optaget 12 saadanne; senere er Tallet imidlertid ikke blevet suppleret ved Afgang, og nu er som sagt det sidste korresponderende Medlem afgaaet ved Døden. Proprietær Boye var rask og rørig til sit Livs Aften. Han var ifjor i København og aflagde her en Del Besøg og da ogsaa paa Forsøgslaboratoriet og i Selskabet, og der var ikke Forskel at se paa ham fra 12 til 14 Aar siden, da jeg sidst saa ham i Viborg, og indtil Besøget paa Laboratoriet. I tidligere Aar havde Proprietær Boye væsentlig koncentreret sit Arbejde i kommunal Retning i Viborg, hvor han boede, men senere gik han over til Landbruget, idet han erhvervede en Gaard paa Viborg Bys Grund. Det var imidlertid en meget utaknemmelig Gaard at drive, idet den var af en meget slet Beskaffenhed, men Boye arbejdede med Taalmodighed, og jeg tror, jeg tør sige med stor Dygtighed paa at føre den fremad samtidig med, at han drev en ret stor Tørvefabrikation, hvis Produkt for Størstedelen anvendtes paa et nærliggende Teglværk.

Med Interesse omfattede Proprietær Boye forskellige Formaal særlig med Landbrugets Vel for Øje, og han var saaledes blandt de første, der henledte Opmærksomheden paa Betydningen af, at Eksporten af Landbrugsprodukter fra Danmark til England kunde foregaa fra en paa Vestkysten af Jylland anlagt Havn og da specielt ved Esbjerg, ligesom han ogsaa har virket for Anlægget af Fr. VII's Kanal ved Løgstør. Der er saaledes al Grund for Selskabet til at mindes den afdøde med Taknemmelighed.

(De tilstedeværende tilkendegav deres Tilslutning til Præsidentens Udtalelse ved at rejse sig).

Derefter foretoges:

Forslag fra Præsidiet.

Optagelse af ny Medlemmer. De indmeldtes Antal var 12; de optoges alle.

Forslag om, at Selskabets Sølvbægre fremtidig benævnes det største, det store og det mindre. Selskabet har oprindelig haft fem Sølvbægre at uddele som Belønning for Landboflid, men senere har Uddelingen været indskrænket til 3 Bægre, nemlig det første, det tredie og det femte. Belønningsudvalget har imidlertid fundet denne Benævnelse mindre heldig og bragt i Forslag, at Bægrene herefter benævnes det mindre, det store og det største. Dette Forslag har Præsidiet accepteret, og Bestyrelsesraadet vedtog det, dog med den Ændring, at det mindre Bæger kaldes Landhusholdningsselskabets almindelige Sølvbæger, saa at Rækkefølgen bliver: Landhusholdningsselskabets almindelige Sølvbæger, dets store Sølvbæger og dets største Sølvbæger.

Forslag om, at Statskonsulent Birk optages som Medlem af Selskabets Redskabs- og Maskinudvalg. Statskonsulent Birk fratraadte d. 1. April d. A. Stillingen som Sekretær for Redskabs- og Maskinudvalget. Samtidig udtalte Udvalget Ønsket om, at Hr. Birk vedblivende maatte være knyttet til Redskabs- og Maskinudvalget som Medlem deraf, og Præsidiet har ikke noget at erindre derimod. For Tiden bestaar Udvalget af en af Selskabets Præsidenter, nemlig Hofjægermester Friis, og to valgte Medlemmer, nemlig d'Hr. Gaardfæster Laub og Godsinspektør Tilemann, og vedtages Forslaget, kommer det altsaa herefter til at bestaa af 4 Medlemmer.

Forslaget vedtoges.

Virksomhedsplan og Budget for Regnskabsaaret 1. April 1905—31. Marts 1906.

Forslaget, der var enslydende med, hvad der var vedtaget i det nærmest foregaaende Aar, fremlagdes og

blev gennemgaaet af den ledende Præsident og vedtoges uforandret.

Præsidenten gjorde opmærksom paa, at det egentlig vilde være heldigere, om Budgetforhandlingen blev henlagt til en senere Tid paa Aaret. I Lovene staar, at Budgettet skal behandles i Bestyrelsesraadet i sidste Halvdel af Aaret, og medens man tidligere har afholdt Mødet først i Juli Maaned, har man senere ændret det til at afholde Mødet i Juni, i Terminstiden, da det saa var lettere at samle Medlemmerne til Møde. En anden Grund til at holde Møde midt i Aaret er den, at der i dette skal foregaa Optagelse af de i Aarets første Halvdel indmeldte ny Medlemmer, men paa den anden Side kan ifølge Lovenes § 7 Medlemmers Optagelse foregaa ved skriftlig Votering, og da dette er Tilfældet, mener Præsidiet, at det formentlig vilde være rigtigst herefter at henlægge Budgetforhandlingen til et Bestyrelsesmøde i Oktober Maaned, hvilket dog ikke forhindrer, at der, hvis Forholdene kræve det, ogsaa kan holdes Bestyrelsesmøde midt i Aaret.

Meddelelser fra Præsidiet.

Skrikes Stiftelses Bevilling til Landbrugsforanstaltninger i 1904. Sekretæren gav Meddelelse om, at der for indeværende Aar er 5100 Kr. til Raadighed, og dette Beløb vil ifølge Selskabets Indstilling faa følgende Anvendelse:

Til Undersøgelse vedrørende Ordning og Bearbejdelse af Dyrkningsforsøg med Landbrugsplanter	600 Kr.
Til en Redegørelse for de Erfaringer, der ere indhøstede under de danske Kvægavlsforeningers Virksomhed	600 -
Understøttelse til Alm. dansk Gartnerforening til Afholdelse af Havebrugsudstillinger...	600 -
Til Videreuddannelse af Landhusholdningsselskabets vel udtjente Lærlinge	800 -

Til Præmier for Tjenestetyende for lang og tro Tjeneste	200 Kr.
Tilskud til Foren. til Oprettelse af Landbrugskolonier for fattige Børn	800 -
Fhv. Forstander Tuxen for Ledelsen af de »vandrende Kursus for bosiddende Landmænd«	900 -
Agerbrugets Fremme i Danmarks Bilande	600 -

Med Hensyn til den til Alm. dansk Gartnerforening ydede Understøttelse af 600 Kr. har Landhusholdningsselskabet tilskrevet Foreningen, at den vilde anse det for ønskeligt, om Havebrugsudstillingerne kunde faa en større Betydning end hidtil for Landbruget og har derfor henstillet til Gartnerforeningens velvillige Overvejelse, om den ikke maatte finde det formaalstjenligt, at der med Udstillingerne forbindes en Typefremstilling til Belysning af de Fordringer, der i England stilles med Hensyn til Udseende, Sortering, Emballage, Forsendelse m. v. af Produkter som Kartofler, Træ- og Bærfrugter, forskellige Køkkenurter o. s. v., som Landmændene kunne avle til Eksport. En saadan Typefremstilling kunde maaske tilvejebringes ved Hjælp fra Dansk Eksportforening. Alm. dansk Gartnerforening har herpaa svaret, at i det Bestyrelsesmøde, som skal afholdes i Juli Maaned, skal Landhusholdningsselskabets Henstilling blive taget under nøje Overvejelse.

Det henstilledes fra Bestyrelsens Side til Præsidiet, om det ikke vilde søge at udvirke, at der, ligesom der nu ydes Understøttelse af Skrikes Legat til de vandrende Kursus, blev ydet Hjælp til Undervisning i Brugen af Redskaber og Maskiner. Skolerne have formaaet Inspektør Jørgensen til at give en saadan Undervisning, men som bekendt er det kun et ringe Vederlag, som de kunne yde derfor. Fra Præsidiets Side ytredes, at Sagen skulde blive taget under Overvejelse, naar der atter skulde indsendes Forslag til Midlernes Anvendelse.

Udnyttelsen af Huder og Skind. Sekretæren gav Meddelelse om, at Sagen gentagne Gange har været drøftet saavel i Præsidiet som i Forening med d'Hr. Garvermester Gluud, Fabrikant John Messerschmidt, Skotøjsfabrikant Jørgen Petersen og Prof. Westermann. Meningerne have imidlertid været ret delte om, hvorvidt der kunde vindes noget ved at virke hen til, at danske Huder bleve beredte herhjemme, medens der derimod har været Enighed om, at de herhjemme bleve mindre godt behandlede ved Aftagningen. For Øjeblikket er Sagen optagen af »Garverforeningen i Danmark«, »De samvirkende Centralforeninger af Slagtermestre i Danmark« og »Københavns Slagterlav«, som have nedsat et Udvalg med Fabrikant John Messerschmidt som Formand, og det er meddelt Landhusholdningsselskabet, at det skal faa tilsendt Referat af Udvalgets Forhandlinger, samtidig med at Selskabet er anmodet om at lade en Repræsentant for dette overvære Forhandlingerne; hertil har Præsidiet valgt Sekretær Hertel. Udvalget har endnu ikke haft nogen Behandling af Sagen, idet det først ønsker at erholde og gøre Forsøg med nogle fra Tyskland forskrevne Redskaber, som skulle være formaalstjenlige til Hudernes Aftagning og Behandling. Landhusholdningsselskabet har altsaa ikke skudt Sagen til Side, men afventer blot det Resultat, som det sidstnævnte Udvalg maatte komme til.

Konsulentmødernes fremtidige Ordning. Den ledende Præsident gav Meddelelse om, hvorledes Konsulentmøderne fremtidig ville blive ordnede. Angaaende denne Ordning henvises til den efterfølgende Meddelelse fra Landhusholdningsselskabet.

Prisopgaver angaaende

1) hensigtsmæssig Indretning af Kostalde og
2) Svinets Røgt og Pleje.

Om den første af disse Prisopgaver er der indkommet 15, om den anden 21 Besvarelser. Den første bedømmes

af d'Hrr. Hofjægermester Bech, Engelsholm, Gaardejer Frandsen, Havrebjerg, Arkitekt Glahn, Nykøbing F., Proprietær Lisborg, Sandlynggaard, og Statskonsulent Mørkeberg, den anden af d'Hrr. Gaardejer K. M. Christensen, Klastrup pr. Hjørring, Statskonsulent Mørkeberg og Forpagter Skov, Tybrind. Nogen endelig Dom over de indkomne Besvarelser foreligger endnu ikke.

Udgivelsen af Landbrugsskrifter. Konsulentberetningen vil blive udsendt i Løbet af en Maanedstid, Selskabets Aarsberetning i Løbet af et Par Uger. I Løbet af Aaret vil udkomme 2. Oplag af Fru Sofie Rostrups Skrift om Vort Landbrugs Skadedyr blandt Insekter og lavere Dyr (c. 17 Ark), og med Statskonsulent K. Hansen som Forfatter et nyt Landboskrift paa c. 15 Ark, nemlig om Ukrudtets Bekæmpelse. Endelig skal nævnes, at 5. Bind af Landbrugets Udvikling i Danmark fra 1835 til Nutiden, der omfatter Sjælland med omliggende Øer, og som vil udgøre c. 40 Ark, vil udkomme i indeværende Aar. Det forfattes af Hr. Forstander Tuxen, der ligeledes har paataget sig Udarbejdelsen af 6. Bind, omfattende Lolland-Falster og Bornholm. Manuskriptet til 6. Bind skal være afleveret senest den 1. April 1906.

Redskabs- og Maskinprøverne. Det var Planen, at der i afvigte Efteraar skulde været afholdt en Plovprøve, men paa Grund af Vejrforholdene maatte den opgives. Forberedelserne dertil vare imidlertid langt fremskredne, saa at en stor Del af de bevilgede Midler vare opbrugte, idet man nemlig maa erindre, at medens Bevillingen tidligere var 5000 Kr., er den nu kun 3000 Kr., hvoraf endda 1000 Kr. ere forbeholdte Maskinkonsulenten til Anvendelse efter nærmere Forhandling med Ministeriet. I den sidste Tid er der foretaget Prøver med 3 forskellige Saamaskiner og med Gødningspredere. Disse Forsøg ere afsluttede, og Beretning derom vil komme til at foreligge i den nærmeste Tid. Til Efteraaret vil der blive afholdt den Plovprøve, som forrige Aar maatte indstilles.

I øvrigt vil der paa Grund af Indskrænkningen af Bevillingen kun kunne være Tale om at foretage enkelte mindre Prøver.

Mejerskers og Mejeristers Videreuddannelse. Der er i Aar ligesom i Fjor bevilget 20000 Kr. til dette Øjemed. Præsidiet har forhandlet med Delegerede fra Mejeristforeningen om Ændringer i den hidtil fulgte Plan, dels med Hensyn til Rejsens Varighed og dels med Hensyn til de Krav, der skulle stilles til Ansøgerne. Resultatet er blevet, at da Virksomheden egentlig er gaaet over til at blive fabriksmæssig, vil et 13 Dages Ophold paa de paagældende Steder — i Stedet for som hidtil 21 Dage — være tilstrækkeligt for Vedkommende til at gøre sig bekendt med Forholdene. Samtidig har man vedtaget at fritage Amtets Tilsynsmænd for at udtale sig om de Mejersker og Mejerister, der søge Ophold paa en Mejeriskole og at anmode Kredsformændene i Dansk Mejeristforening om at paatage sig det, idet man er gaaet ud fra, at de have et større Kendskab til de vedkommendes Kvalifikationer end hine. Der tilstodes i Fjor 71 Ansøgere Rejseunderstøttelse og 56 Understøttelse til Ophold ved en Skole; i Aar er der tilstaaet 110 Ansøgere Rejseunderstøttelse og 60 Understøttelse til Ophold ved en Skole. Nedgangen i Tiden, hvori Understøttelse tilstaas — fra 21 Dage til 13 Dage — har saaledes bevirket, at flere kunne komme i Betragtning ved Understøttelsernes Uddeling.

Uddeling af en Portion af Forpagter Bokelmanns Legat. Da en af dem, som har faaet Legatet tildelt af Frøken Bokelmann, er afgaaet ved Døden, er Præsidiet kommet til at disponere over en Portion, og den er tilstaaet forhenværende Forpagter Langheim fra Aastrup pr. Hjørring. Der forelaa 52 Ansøgninger.

Den permanente Udstilling af Redskaber og Maskiner ved Landbrugsmusæet i Lyngby.

Statskonsulent K. Hansen, som af Landhusholdningsselskabet er overdraget Bestyrelsen af Musæet og

Udstillingen i Lyngby, gav en fyldig Udsigt over, hvorledes Udviklingen har været. I Hovedtrækkene er Forholdet det, at allerede paa et tidligt Stadium af Musæets Tilblivelse har man ønsket ved Siden af de gamle Sager, som Musæet rummer, at have en Udstilling af moderne Redskaber, og da Musæet flyttede til Lyngby, blev denne Tanke tildels realiseret; men da der senere tilflød Musæet en stor Del Genstande, blev det af Pladshensyn nødvendigt at opgive Udstillingen af de moderne Genstande. Ved Aarhundredskiftet fremkom imidlertid fra de samvirkende sjællandske Landboforeninger Ønske om at faa oprettet en permanent Udstilling af Redskaber og Maskiner, og det Udvalg, der blev nedsat for at fremkomme med Forslag til Ordning af Musæumsforholdene, suppleret med Redskabs- og Maskinudvalget, udarbejdede da en Plan, som gik ud paa, at der i Forbindelse med de tre Afdelinger, hvori Musæet tænktes delt — Odense, Aarhus og Lyngby — skulde etableres en permanent Udstilling af nye Redskaber og Maskiner. Den udarbejdede Plan om Musæets Ordning traadte imidlertid ikke i Live og følgelig heller ikke Forslaget om den permanente Udstilling af Redskaber og Maskiner. Ved Musæet i Lyngby er der nu imidlertid gjort en Begyndelse i saa Henseende, eftersom man har fundet Fabrikanter og Forhandlere villige til at udstille. Der blev nemlig her for Musæets Regning opført en Bygning til det Brug, og ved Henvendelse til et begrænset Antal af de større Fabrikanter og Forhandlere af Landbrugsredskaber og Maskiner er der i Løbet af sidste Aar indsendt saa mange Genstande, at Lokalet nu er fuldt optaget deraf. For at sikre Udstillingen en lille Indtægt, betale Fabrikanterne og Forhandlerne en mindre Afgift for den Plads, som Genstandene optage. Genstandene tilsendes og opstilles for Udstillernes Regning og kunne ikke ombyttes eller borttages uden at der gives et vist Varsel. Oprindelig var det Tanken, at de Genstande, der udstilledes, skulde være præmierede eller anerkendte af Maskinudvalget ved en Prøve, men denne Tanke har vist sig uigennemførlig, eftersom der

stadig foregaar en Udvikling og Forbedring af Genstandene, som ere ordnede saaledes, at de af samme Art ere stillede sammen, idet man har anset denne Ordning for at være den bekvemmeste for de besøgende. Hver enkelt Genstand er forsynet med en Etikette, hvorpaa er anbragt Genstandens Navn, Udstillerens Navn, Pris og eventuelt andre Oplysninger. Udstillingen er aaben til samme Tid som Musæet, men er iøvrig tilgængelig til enhver Tid, og Adgangen er gratis. Besøget er godt, og det synes, at de besøgende ere veltilfredse med her i Ro at kunne studere Genstandene i Stedet for at skulle gøre det i Udstillernes Forretningslokaler.

Kammerherre Sehested bemærkede, at det havde været Præsidiet en Glæde og særdeles Tilfredsstillelse at kunne række Haand til Gennemførelsen af det første Skridt til Oprettelsen af en Redskabs- og Maskinudstilling. Heldigt vilde det imidlertid være, om man kunde faa Demonstrationer med de udstillede Genstande iværksatte, thi det vilde i høj Grad vække Interesse hos Landboerne for at gøre sig bekendt med dem. Det er dog ikke tilstrækkeligt, at en saadan Udstilling findes paa et enkelt Sted; der maa absolut oprettes saadanne Udstillinger andre Steder i Landet, og ogsaa burde der oprettes Landbrugsmusæer. Hvis man ude i Landet i Byerne eller ved Landbrugsskoler vilde oprette smaa Musæer i Forbindelse med en Redskabs- og Maskinudstilling, vilde der til disse kunne ventes udlaant Dubletter fra Musæet i Lyngby.

Fra flere Sider udtaltes Ønsket om at faa Genstandene spredte i flere Musæer, og dette foranledigede

Kammerherre Sehested til at udtale, at det var ikke tilstrækkeligt at slutte sig til Tanken derom, men at de Herrer, der interesserede sig for Sagen, skulde se om der ikke et eller andet Sted var Mulighed for at faa gjort en Begyndelse i saa Henseende, og naar saa det var Tilfældet, kunde der skrives til Musæet i Lyngby; man vilde da kunne faa Musæumsgenstande til Laans samt Raad og Vejledning. Det vilde fremme Sagen ganske

anderledes, end om man skal vente paa at faa Statsunderstøttelse til Sagens Fremme. Naar Sagen først er i god Gang og trives godt, vil Statsunderstøttelsen nok komme, og da vil Sagen bringes yderligere frem. Det Forslag, der tidligere har været fremme for Ministeriet, om Oprettelsen af Musæer i Odense, Aarhus og Lyngby, er ikke til Hinder for at gaa frem paa den her antydede Maade.

Den ledende Præsident rettede en Tak til Statskonsulent K. Hansen og Inspektør E. Jørgensen for det store Arbejde, de havde haft med at ordne alt, hvad der vedrører Musæet og Redskabs- og Maskinudstillingen i Lyngby, og derhos havde ordnet det paa en saa god Maade som Tilfældet var.

Konsulentmødernes fremtidige Ordning.

Det første almindelige Konsulentmøde afholdtes den 22. og 23. November 1892. Lederen af det i Maj Maaned s. A. oprettede Konsulentkontor, Kaptajn J. C. la Cour, udtalte i den Tale, med hvilken han aabnede Mødet, bl. a. følgende:

»I April 1892 opnaaedes en Bevilling paa 4000 Kr. for gennem samlede Forhandlingsmøder af Statskonsulenterne og Foreningskonsulenterne, og gennem en Offentliggørelse af sidstnævntes Beretninger, i Lighed med hvad der finder Sted for Statskonsulenternes Vedkommende — at tilvejebringe en Samvirken af de Mænd, der arbejde paa samme Opgaver herhjemme, og for at Fællesarbejdet i Agerbrugets og Husdyrbrugets Tjeneste derved kan blive saa meget vægtigere og fyldigere og modstridende Anskuelser saa vidt muligt kunne undgaas.«

Det følgende Aar afholdtes der ikke noget alminde-

ligt Konsulentmøde, men derimod et Statskonsulentmøde, paa hvilket Kapt. la Cour fremhævede, at Hovedhensigten med Konsulentmøderne »var at faa et gavnligt Samarbejde tilvejebragt mellem Konsulenterne, en indbyrdes Meningsudvekslen, der kunde lære Konsulenterne at kende hinandens Virksomhed og at undgaa Misforstaaelser. Den gensidige Underretning fra den ene Konsulent til den anden om, hvad der gjordes og udførtes, vilde bidrage til, at hver enkelt vilde føle sig som et Led af et Konsulentkorps«.

I 1894 blev Konsulentkontoret atter ophævet. Af de Forhandlinger, der gik forud for Ophævelsen, kan fremhæves, at Landhusholdningsselskabet i Efteraaret 1893, efter Forhandling med Fællesforeningernes Formænd, indgik til Ministeriet med et »Forslag angaaende den fremtidige Ledelse og Ordning af en Del af den statsunderstøttede Konsulentvirksomhed«, hvilket Forslags Punkt 6 var saalydende:

»Der afholdes aarligt et almindeligt Konsulentmøde, der sammenkaldes og ledes af Præsidiet, og hvortil Fællesforeningernes Formænd, Statskonsulenterne og de statsunderstøttede Foreningskonsulenter indbydes. Ministeriet kan, hvis det ønsker det, lade en Repræsentant overvære og deltage i disse Møder, ligesom ogsaa i de Møder, som Præsidiet afholder med Fællesforeningernes Formænd.«

Paa Grundlag af Selskabets Forslag stillede Ministeriet til Finanslovens 3. Behandling et Forslag til »Ordning af den landøkonomiske Konsulentvirksomhed«, der blev vedtaget i Rigsdagen. Denne »Ordning« bestemmer om Konsulentmøderne følgende:

a) Landhusholdningsselskabet afholder aarlig mindst 1 almindeligt Konsulentmøde;
b) Tilskudet til Foreningskonsulenterne gives paa Betingelse af, at de deltage i Konsulenternes Fællesmøder.

Om Formen for Møderne indeholder »Ordningen« ingen Bestemmelser, og Ministeriet har aldrig grebet ind

i Konsulentmødernes Ledelse. Denne har altid været overladt til Landhusholdningsselskabet.

Fra og med 1894 er der afholdt et aarligt almindeligt Konsulentmøde. I de første Møder deltog, foruden Konsulenterne, kun faa indbudte, men i de senere Aar er der fra ikke faa Mænd, der arbejde for og i Landbruget, sket Henvendelse til Selskabet om at faa Tilladelse til at overvære Møderne, og Antallet af indbudte har derfor været voksende fra Aar til Aar; i Konsulentmødet i Fjor deltog saaledes ikke mindre end 21 Foreningsformænd og 12 andre indbudte, og dette Forhold har unægtelig noget forrykket Mødernes Karakter som strengt faglige Møder for Konsulenterne. Gentagne Gange har det derfor været under Overvejelse i Landhusholdningsselskabet, hvorledes man, uden at indskrænke Tallet af indbudte, kunde give Møderne en Form, ved hvilken deres Karakter af egentlige Fagmøder for Konsulenterne kom mere til sin Ret end i de senere Aar.

— Paa det i Efteraaret 1903 afholdte Konsulentmøde udtalte Konsulent, Dyrlæge Richard Jensen følgende om Konsulentmøderne:

»Jeg skal først udtale, at vi alle ere glade for og fuldt ud indse Nytten af disse Møder under den Form, hvorunder de hidtil have været afholdte, men jeg maa dernæst fremhæve, at vi have Følelsen af, at det skorter os paa Lejlighed til at tale sammen, og der er dog saa mange Spørgsmaal, vi trænge til at drøfte.

Jeg føler mig overbevist om, at det vil vække megen Glæde hos Konsulenterne, og at det tillige vil virke ansporende paa dem, om man gik tilbage til 2 Dages Møder, og da saaledes, at den første Dag blev Konsulenternes egen Dag, paa hvilken vi afholdt Sektionsmøder. Paa disse Møder, hvor selvfølgelig Konsulenterne vare pligtige at give Møde, og som helst maatte ledes af vedkommende Statskonsulent, vare vi da i Stand til at behandle forskellige Spørgsmaal, som uden just at egne sig til Be-

handling paa det egentlige Konsulentmøde, dog have Betydning for os. Jeg tillader mig at henstille til det højtærede Præsidium, hvorvidt det maatte finde Anledning til at støtte denne Anmodning fra Konsulenterne. Bliver den taget til Følge, tør jeg paa Konsulenternes Vegne love, at vi skulle lægge os i Selen den paagældende Dag.«

Det af Konsulent Richard Jensen saaledes fremsatte Ønske blev tiltraadt af forskellige andre Konsulenter, og Selskabets Præsidium lovede at tage den fremsatte Henstilling under velvillig Overvejelse.

Spørgsmaalet var derefter til fornyet Overvejelse i Selskabet, og til den 20. Maj i Aar indbød Præsidiet Statskonsulenterne J. Jensen, Mørkeberg, Appel, K. og Fr. Hansen, Birk, Nissen Dall og Riedel til et Møde for bl. a. at drøfte Spørgsmaalet om Konsulentmødernes fremtidige Ordning med dem. Ved denne Sammenkomst fremsatte Selskabet forskellige Forslag til Mødernes fremtidige Ordning, og efter en udførlig Diskussion enedes man om at følge Selskabets principale Forslag, hvorefter der, foreløbig for i Aar, vil blive afholdt et 2 Dages Møde, saaledes at den første Dag bliver »Konsulenternes egen Dag«, i hvis Forhandlinger alene Stats- og Foreningskonsulenterne deltage.

Paa den første Dag vil der under Ledelse henholdsvis af d'Hrr. Statskonsulenter A. Appel, Fr. Hansen og I. Nissen Dall blive afholdt Sektionsmøder vedrørende Husdyravl (herunder Fjerkræavl) fra Kl. 9—1, Planteavl fra Kl. 1—4 og Mejeribrug fra Kl. 6—9. Enhver Konsulent kan deltage enten i alle 3 Sektionsmøder eller i 2 eller 1 af dem.

Til den anden Dags Møde ville Foreningsformændene og forskellige andre som sædvanlig blive indbudte, og der vil paa dette dels blive givet Meddelelse om Resultatet af Forhandlingerne paa den første Dags Sektionsmøder, dels blive holdt Foredrag og Diskussion om Emner af saa vidt mulig mere almindelig Natur. Manuskripterne til disse Foredrag vil Selskabet søge at faa trykte og udsendte i behørig Tid inden Mødet, saaledes at Foredrags-

holderne paa dette ville kunne indskrænke sig til at genkalde Foredragets Hovedpunkter i Erindringen, hvorved der vil blive levnet mere Tid end hidtil til en frugtbringende Diskussion.

Konsulentmødet vil antagelig blive afholdt i Slutningen af Oktober Maaned. Herom og om Mødets ændrede Ordning vil der blive givet Fællesforeningerne og de Foreninger, der have statsunderstøttede Konsulenter, samt Statskonsulenterne Underretning paa sædvanlig Maade.

Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 24. Februar 1904.

Den ledende Præsident, Hofjægermester Friis, indledede Mødet med følgende Udtalelse:

Saavel til de vandrende Kursus som til Landbrugskolonier for Børn er der knyttet Midler af Jul. Skrikes Stiftelse, og dennes Bestyrelse har gjort Landhusholdningsselskabet den Ære at ville overvære dette Møde, hvorved den vil faa Lejlighed til at blive bekendt med, hvorledes disse Midler anvendes. Paa Selskabets Vegne byder jeg Stiftelsens Bestyrelse Velkommen til Mødet, idet jeg tillige bringer den Selskabets Tak ikke alene for de Midler, der anvendes i det her nævnte Øjemed, men for de rige Midler, som der overhovedet af Stiftelsen ydes til Gavn for det danske Landbrug.

Derefter holdt Etatsraad J. Chr. Lembcke følgende Foredrag om:

Hvilken Nytte kan den danske Landbostand have af Landbrugskolonierne for fattige Børn?

Det er ikke min Hensigt at holde noget egentligt Foredrag, men kun at meddele nogle Oplysninger om

Landbrugskolonierne for fattige Børn, saa at den ærede Forsamling selv kan dømme om, hvorvidt disse Kolonier kunne gavne vort Landbrug.

Forinden jeg kommer nærmere ind herpaa, har jeg den Ære at bringe det høje Præsidium for Det kgl. danske Landhusholdningsselskab en varm Tak for den Sympathi og kraftige Støtte, der er skænket vor Stiftelse. Det skyldes jo nemlig det høje Præsidiums Initiativ, at Bestyrelsen for Jul. Skrikes Stiftelse i flere Aar har tilstaaet Landbrugskolonierne et større Tilskud, der har været os saa meget mere kærkomment, som vi kan behøve al den Hjælp, det er muligt at opnaa.

Men det har derhos været Bestyrelsen en stor Tilfredsstillelse, at en med Rette saa højt anset Autoritet som Det kgl. danske Landhusholdningsselskab har et aabent Blik for den Nytte, vort Landbrug kan have af Kolonierne og disses Opdragelsesmaade. Den Plan, vi have lagt til Grund for Virksomheden, faar derved en Tilslutning, hvis Betydning ikke kan overvurderes.

Jeg benytter Lejligheden til ligeledes at udtale en Tak til den højtærede Bestyrelse for Julius Skrikes Stiftelse, der saa beredvillig har efterkommet Indstillingen fra Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Det er et glædeligt Faktum, at Omsorgen for ulykkeligt stillede Børn i vor Tid har taget et stort Opsving. Ad forskellige Veje tilstræbes et og samme Maal — at redde saa mange som muligt af disse Stakler fra Nød og sædelig Fordærvelse.

Men de utallige Beretninger, der fremkomme i Dagspressen om Forbrydelser, begaaede af Børn, endog længe før disse have naaet Konfirmationsalderen, viser noksom, at meget staar tilbage at gøre.

Har man faaet et Indblik i denne Elendighed, er det kommet til vor Kundskab, at der i vort Samfund findes Masser af Smaabørn, som staa Fare for at gaa til Grunde, saafremt de ikke i Tide rykkes bort fra de uheldige Omgivelser, blandt hvilke de leve, da have vi jo et Ansvar, som vi ikke kunne kaste fra os.

For de Børn, der ved daarlige Hjem, Nød og slette Eksempler ere komne ind paa Forbryderbanen, virkes der overordentlig meget gennem de Foreninger, der have stillet sig denne særlige Opgave at redde dem; men det turde være ikke mindre vigtigt at forebygge Faldet, og det er dette Maal, Landbrugskolonierne tilstræber.

Jeg skal indskrænke mig til i stor Korthed at omtale disse Koloniers Tilblivelse, den Opdragelsesmaade der gennemføres i dem, og hvorfor vi formene, at de kunne blive til Gavn for det danske Landbrug.

Det var i Maj Maaned 1892, at en Kreds af Mænd sluttede sig sammen og stiftede »Foreningen til Oprettelse af Landbrugskolonier for fattige Børn«. Denne Forening mødte straks ved sin Fremtræden for Offentligheden en glædelig Sympathi:

H. M. Kongen viste os den Naade at overtage Protektoratet; — velgørende Institutioner, adskillige Amtsraad og Sogneraad samt en Del private Personer skænkede større eller mindre Bidrag, flere Legater ere oprettede og senere blev der baade direkte og indirekte ydet kraftig Støtte af Regering og Rigsdag.

Det maatte imidlertid ligge Bestyrelsen paa Hjerte, at Grundprinciperne for Koloniernes Virkemaade kunde have Udsigt til at forblive uforandrede gennem Tiderne, og da det blev os klart, at en tilfældig Majoritet paa en Generalforsamling havde det i sin Magt at kuldkaste den oprindelige Plan og erstatte den med noget, der muligt laa fjernt fra Stifternes Mening, besluttede man at lade Foreningen overgaa til at blive en selvejende Stiftelse under Kultusministeriets Tilsyn og med kgl. konfirmerede Vedtægter.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab kom os nu atter til Hjælp ved velvillig at give os Løfte om at besørge Revisionen af Stiftelsens Regnskaber, saa

at vi ogsaa for denne Gunstbevisning have Grund til at takke det høje Præsidium.

Vort Formaal med Oprettelsen af Landbrugskolonierne var selvfølgelig at redde det størst mulige Antal ulykkeligt stillede Børn ved at opdrage dem til gode Mennesker og nyttige Medlemmer af Samfundet.

I dette Øjemed have vi søgt at efterligne Familiehjem saa meget som vel muligt, og det højeste Antal Børn i én Koloni blev derfor ansat til 20.

I Førstningen optoge vi dem indtil 8 Aars Alderen, men det viste sig desværre meget snart, at en og anden allerede var beheftet med slemme moralske Skavanker, som man udsatte sig for at se overførte paa Kammeraterne.

Dertil kommer, at Børn i denne Alder bevare Mindet om Forældrehjemmet og drages henimod det, hvor slet det end var, fordi de der havde kunnet føre et tøjlesløst Liv.

Skulde de bringes til at betragte Kolonien som deres virkelige Hjem, Forstanderen og hans Hustru som kærlige Forældre — saa at Forholdet mellem Plejeforældre og Børn bliver et Tillids- og Kærlighedsforhold, hvad der jo er af aller største Vigtighed, — da maa vi have dem langt tidligere. Det blev derfor besluttet at fastslaa 4 Aar som Maximumsalder for Optagelsen.

I Byerne vilde vi ikke have vore Hjem, men netop fjernt derfra, ude paa Landet, hvor Børnene kunne tumle sig i den friske Luft, og idet vi følte os overbeviste om, at det tjente dem selv bedst at de opdroges til landlig Gerning, besluttede vi at erhverve Landejendomme med et passende Jordtilliggende, saa at Børnene, efterhaanden som de voksede til, kunde indøves i alt ved et veldrevet Landbrug forefaldende Arbejde.

Stiftelsen ejer nu 4 Gaarde:

Frihedslyst og Ubberødgaard ved Hørsholm,
Elieser i Raaby ved Storehedinge og
Løvstrupgaard i Hanning Sogn ved Ringkøbing.

Det er Hensigten at gennemføre en rationel Drift af disse Landbrug og i dette Øjemed at forøge Kreaturbesætningerne til mindst 1 Ko paa hver 3 Tdr. Land foruden Ungkvæg og et Antal Svin i et passende Forhold dertil.

Medens Frihedslyst, Ubberødgaard og Elieser ere erhvervede ved Køb, er Løvstrupgaard delvis skænket Stiftelsen af senere afdøde Justitsraad Heiberg i Odense; til Minde herom er den paa Gaarden oprettede Koloni givet Navnet »Heibergs Gave«.

Gaardens Jordtilliggende er 137 Tdr. Land Ager, 74 Tdr. Land Plantage, $24^1/_2$ Td. Land uopdyrket Hede og 7 Tdr. Land Mose.

Der er saaledes Mulighed for paa Gaarden at oprette endnu 1 Koloni, hvad det ogsaa er Hensigten at gøre, saa snart Stiftelsens pekuniære Kræfter tillade det.

I forrige Aar har Bestyrelsen ved Køb erhvervet en ved Skjern beliggende udmærket Englod, c. 15 Tdr. Land, som er henlagt til Løvstrupgaard.

Ubberødgaard med 35 Tdr. Land blev købt i forrige Efteraar; en Forstander er i disse Dage antaget, og her vil altsaa vor 4. Koloni være rede til at modtage Plejebørn.

Til Dato have vi haft omtrent 60 Børn af begge Køn under vor Forsorg; de begynde nu at gaa fra Haanden, og der bliver saaledes Plads til andre, der kunne afløse dem.

Landbrugskolonierne skal, som jeg før bemærkede, være Hjem for Børnene og ikke have Karakteren af Opdragelsesanstalter; men de adskille sig ogsaa fra andre Børnehjem derved, at de optage Børn af begge Køn, at disse forblive i Kolonien indtil 18 Aars Alderen og at de oplæres i Landbrug.

Den Omstændighed, at de Børn, vi antage os, ofte have daarlige Forældre at slægte paa, har foranlediget, at vi fra første Færd besluttede at beholde dem saa længe under vor Varetægt; vi gik ud fra, at visse Anlæg muligt kunde være nedarvede, og at det derfor var af Vigtighed, at Børnene fik den størst mulige Modstandskraft over for Fristelser af forskellig Art, inden disse mødte dem ude i Livet.

Vi mente endvidere, at de ikke burde udgaa som Tyender, forinden de havde erhvervet fornøden Dygtighed til at gøre Fyldest som saadanne.

Jeg skal tillade mig at oplæse nogle af Bestemmelserne i Stiftelsens kgl. konfirmerede Vedtægter, hvoraf den ærede Forsamling vil kunne erfare, hvilke Grundregler for Opdragelsen der gøres gældende, ligesom det vil være Dem muligt herfra selv at drage Slutninger m. H. t. hvorvidt Kolonierne har nogen Betydning for vort Landbrug.

§ 1.

Denne Stiftelse er en selvejende Institution, som under særligt Tilsyn af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet har til Opgave:

a. at antage sig til Opdragelse og Forsørgelse det størst mulige Antal fattige Børn af begge Køn fra Landets forskellige Egne;
b. at uddanne disse fortrinsvis til dygtige og paalidelige Tyender særlig for Landet; og
c. at gøre det muligt for dem, som egne sig dertil, i en ikke alt for sen Alder at blive Ejere af Husmandslodder, enten ved at benytte Loven af $^{24}/_{3}$ 1899 eller paa anden Maade.

§ 2.

b. Ved Optagelsen maa Børnene ikke være over 4 Aar.

De, som have Raadighed over Barnet, maa forinden Optagelsen overdrage alle deres Rettigheder over dette til Stiftelsen, og Børnene forblive som

Regel i Kolonien, indtil de ere 18 Aar gamle, samt søges derefter anbragte i gode Tjenester hovedsagelig paa Landet.

§ 3.

Børnene skulle opdrages med Folkekirkens Lære som Rettesnor for Undervisningen, og der bør gives dem Lejlighed til at deltage i Gudstjenesten paa Søn- og Helligdage.

Der skal i høj Grad lægges Vind paa at bibringe Børnene en Tro, som viser sig virksom i Kærlighed. I det hele bør Hjertelivets Udvikling hos de Unge haves alvorligt for Øje.

De, til hvem det overdrages at forestaa Kolonien, skulle derfor opdrage Børnene i Gudsfrygt, Menneskekærlighed og Humanitet overfor Dyr samt foregaa dem med et godt Eksempel i saa Henseende.

Det maa strengt paases, at f. Eks. vanføre eller aandssvage Mennesker ikke latterliggøres eller fortrædiges; men Børnene skulle tvertimod opdrages til at føle Deltagelse med disse og til at yde dem al den Hjælp de formaa.

Ej heller maa noget som helst Dyrplageri, lige meget under hvilket Paaskud, foregaa indenfor Koloniernes Enemærker. Det Ansvar, der følger med Menneskets Herredømme over Dyrene, skal meget alvorligt indskærpes, og Dyrebeskyttelsens Grundsyn være det ledende med Hensyn til Børnenes Opfattelse af Pligterne over for de lavere Medskabninger.

§ 4.

Børnene skal opdrages i stor Tarvelighed. Fra en saa tidlig Alder som muligt skal ethvert af dem have en Gerning at udføre, og de skal efterhaanden deltage i alt forefaldende Arbejde uden dog at overanstrenges.

§ 5.

b. Der gives Børnene Uddannelse i Landbrug, Havebrug, Husflid m. v., og der skal lægges stor Vægt

paa Oplæring i Husdyrenes omsorgsfulde Røgt og Pleje, saaledes, at Kolonierne ogsaa i denne Henseende maa blive mønsterværdige.

Baade Piger og Drenge skulle lære Malkning og daglig deltage i denne, saa snart deres Alder og Kræfter tillade det. Pigebørnene undervises tillige i al Slags Husgerning, Forfærdigelse og Istandsættelse af Gangklæder og overhovedet i alt, hvad der kræves af et kvindeligt Tyende.

§ 10.

a. Naar Børnene have tjent udenfor Kolonierne i mindst 10 Aar og kunne fremlægge paalidelige Vidnesbyrd for samvittighedsfuld Opfyldelse af deres Pligter, samt naar de selv have sammensparet et efter Omstændighederne passende Beløb, kan Bestyrelsen hjælpe dem, som efter dens Skøn egne sig til at være Selvejere, til at erhverve en Ejendom. For at kunne yde denne Hjælp til Selvhjælpen, skal der søges oprettet en Laanefond, af hvis Midler der kan ydes rentefri Laan mod Pant i Ejendommen og paa saa lidet tyngende Afbetalingsvilkaar som muligt.

Som det heraf fremgaar, tages der i Landbrugskolonierne Sigte paa at vække Interesse for og Kærlighed til Landlivet hos Plejebørnene. Hele Opdragelsen er anlagt herpaa. Derfor uddannes de i alle de Arbejder, som kræves af et dygtigt Tyende paa Landet, og det er vort Haab, at Tyendeklassen vil blive rekrutteret ved Flertallet af den fra Kolonierne udgaaende Ungdom.

Jeg indskrænker mig med Forsæt til at sige Flertallet, thi det vilde selvfølgelig være urigtigt at tvinge Børn ind paa en Livsbane, for hvilken de ikke nære Tilbøjelighed. Viser der sig hos et Barn udprægede Anlæg i anden Retning, tages der Hensyn hertil. En af vore Drenge havde en ubetvingelig Lyst til at blive Sø-

mand, en anden til Maler-Professionen, og begge befinde sig vel og opføre sig godt, der hvor de ere anbragte.

Vor Bestræbelse gaar ud paa at formindske den for Individet som for vort Landbrug, — ja for hele Samfundet ødelæggende Tilstrømning af mandlig og kvindelig Ungdom til Hovedstaden og andre større Byer.

Som et af de Midler, vi anvende i dette Øjemed, skal jeg nævne, at vi stille vore Drenge i Udsigt, at Stiftelsen vil paa billige Vilkaar yde dem Hjælp til at blive Selvejere af Huse med Jordlodder, naar de i 30 Aars Alderen — altsaa efter at have været Tyender en halv Snes Aar — har sammensparet en Del af deres Løn og præstere Vidnesbyrd om god Opførsel.

Ogsaa i disse Hjem vil der efterhaanden opvokse en Børneflok, som i kommende Tider forhaabentlig vil afgive god Arbejdskraft for Landbruget.

Lægges der Mærke til, at der ved Opdragelsen søges bibragt de unge en levende Pligtfølelse, — at Børnene af begge Køn fra tidlig Alder maa deltage i alt forefaldende Arbejde, derunder Malkning, og endelig, at Dyrebeskyttelsens Grundsætninger gennemføres under hele Opholdet i Kolonien, saa at en Husbond trygt kan stole paa, at hans Heste og Kreaturer ville blive behandlede omsorgsfuldt og humant af et saadant Tyende, vil det næppe kunne betvivles, at det danske Landbrug vil kunne drage Nytte af Landbrugskolonierne for fattige Børn.

Vel have vi endnu kun 4, men tager man i Betragtning, at der ikke er forløbet 10 Aar, siden den første blev indviet, er dette Resultat dog ikke saa ganske ringe, tværtimod styrker det vort Haab om vedvarende Fremgang i kommende Aar.

Skal dette Haab gaa i Opfyldelse, maa der ydes os fornøden Hjælp.

Jeg tillader mig derfor at rette en indtrængende Appel til vore ærede Landmænd, at de efter Evne ville støtte vore Bestræbelser, — naturligvis under Forudsætning af,

at de billige vor Virkemaade. »Mange Bække smaa gør en stor Aa.« Lad os faa de mange smaa Bidrag; Bestyrelsen skal da med al Kraft fortsætte og søge at udvide den begyndte Gerning til Bedste for de stakkels, ulykkelige Smaabørn, der lide under Savnet af et godt og kærligt Hjem — men samtidig ogsaa til Gavn for den danske Landbostand, som nu har saa vanskeligt ved at skaffe sig den fornødne Arbejdskraft.

Foredraget ledsagedes af følgende Diskussion:

Herredsfoged Krabbe havde med den største Interesse fulgt Etatsraad Lembckes Foredrag, som det jo var naturligt at fremføre i en Kreds som den, der her er forsamlet, da Sagen jo har Betydning for Landbruget, og derhos har Sagen ikke alene Betydning i human Henseende, men den har ogsaa stor Betydning i Retning af at formindske Kriminaliteten. Et Spørgsmaal, som det laa nær at rette til den ærede Foredragsholder var, paa hvilken Maade Foreningen faar de Børn, som den vil tage sig af, ind under sin Myndighed og Omsorg. Den Virksomhed, som Foreningen udfolder, er en Foregangsvirksomhed for Fremtiden, og det vilde derfor være interessant at høre dette Spørgsmaal besvaret.

Etatsraad Lembcke: Dels komme private Personer og anmode Foreningen om at tage sig af dette eller hint Barn, dels faas Børnene gennem Kommunerne. Der er mange Kommuner, som henvende sig til Foreningen med Anmodning om at optage Børn. Børnene, som ere under Foreningens Forsorg indtil det 18. Aar, kunne desværre ikke optages gratis; der forlanges 100 Kr. aarlig for hvert Barn, og disse 100 Kr. betales da af vedkommende private, der har ønsket Barnet optaget, eller af vedkommende Kommune. Det er fuldkommen rigtigt, at det er den humane Side af

Sagen, som Hovedvægten lægges paa, og naar Taleren her ogsaa havde nævnt den Gavn, som Landbruget kunde have af Foranstaltningen, saa vil dette jo blive Følgen af den Maade, paa hvilken Opgaven løses.

Redaktør Petersen forekom det, at hvad der var fremført af den ærede Foredragsholder, fremkaldte det Spørgsmaal, om der ikke kunde optages en Gerning, som kunde udfylde den, som her var paabegyndt ved Oprettelsen af Landbrugskolonier for Børn. Naar man tænker en lille Smule over Sagen og er en lille Smule kendt med det Spørgsmaal, her er draget frem, vil det let falde en ind, at de Midler, som Foreningen raader over, ere, saa forekom det Taleren, for smaa i Forhold til den store Opgave, der ligger for, nemlig at hjælpe lidt paa den sociale Brøst, som viser sig i, at en Mængde Børn bliver slet opdraget. Den ærede Foredragsholder fremhævede, at det, Bestyrelsen for Foreningen vilde, var at danne Hjem for Børnene, og det laa da nær at spørge, om dette Formaal ikke kunde naas paa anden Maade end netop den, Foreningen vil, en Maade, som førte længere fremad, nemlig ved at søge at faa Børn optagne i Hjem af den bedste Slags, saaledes som de findes rundt omkring i Landet. Taleren kunde godt indse, at der kunde indvendes noget derimod, og da navnlig, at det vil være vanskeligt at finde saadanne Hjem, hvortil man kan sende Børnene for at blive opdragne, indtil de engang kunne staa paa egne Ben.

Det forekom Taleren, at det, naar man vilde gøre noget for den opvoksende Slægt, maatte være Hovedsagen at faa den opdraget og uddannet saaledes, at den engang kunde blive skikket til selv at danne Hjem, i hvilke der kunde opvokse gode og dygtige Mennesker. Men naar det skal være Hovedsagen, mente Taleren, at man ogsaa burde tage sig af saadanne Børn, som ikke kunde komme i Foreningens Hjem, fordi der ikke er Midler dertil. Har denne Fremgangsmaade nogle Mangler, saa har den ogsaa nogle gode Sider og deriblandt da den, at der ikke her, som hvor mange Børn ere samlede, bliver Lejlighed for Børnene til at lære hinanden

Unoder. Man maatte kunne finde saadanne Hjem, naar der blev dannet en Organisation, der sluttede sig til Foreningen; de maatte kunne findes gennem Præster, Degne, Sogneraad eller andre, som have Øje og Øre for Sagen. Taleren vidste ikke, om det var utidigt af ham at udkaste en saadan Tanke, men det forekom ham, at det laa nær at gøre det, da han syntes, at den Opgave, som her var omtalt, var stor i Forhold til de Midler, Landbrugskolonierne hidtil have haft at raade over og fremtidig kunde komme til at raade over.

Etatsraad Lembcke: Der er en Arbejdets Deling i dette som i alt andet. Der findes en saadan Forening som den, den ærede foregaaende Taler pegede paa, nemlig Plejehjemsforeningen, som sender Børn til private Hjem, og det er en meget stor Virksomhed, som denne Forening under Pastor Kaa har udfoldet. Taleren vilde imidlertid tilstaa, at han nærede nogen Tvivl om, hvorvidt man kan finde tilstrækkelig mange gode Plejeforældre til paa den Maade, som den ærede Taler mente, at tage sig af alle de Børn, der trænge til at komme bort fra deres egentlige Hjem. I hvert Fald vil det Maal i væsentlig Grad forrykkes, som vi tilstræbe, nemlig, gennem at opdrage Børnene ved rationelt drevne Landbrug, at tilvejebringe dygtige Tyender for Landet, og derhos saavidt muligt at modarbejde den Tilstrømning til de store Byer, som er saa ødelæggende ikke blot for Børnene selv, men ogsaa for vore Landmænd, ja, for hele Samfundet.

Det er jo netop med dette for Øje, vi give Børnene Tilsagn om Hjælp til at blive Ejendomsbesiddere — se Vedtægternes § 10.

Med Hensyn til det Punkt, at det vilde være vanskeligt for Foreningen at skaffe de fornødne Midler til Sagens Fremme, da vilde Taleren hertil svare, at man maatte arbejde i Haabet. Foreningens Bestyrelse paabegyndte Sagen med slet intet. Den fik saa skænket en Grundejendom, som vel nu er 100,000 Kr. værd, og desuden har Foreningen faaet flere Legater for ikke at tale om Løvstrupgaard. Dette, at man har skænket Foreningen en saadan Tillid, at der er tilflydt den disse Gaver, gør, at Bestyrelsen haaber, at Fremtiden

vil bringe flere. Hvad der sker i Dag, kan gentage sig i Morgen, og arbejdes der blot videre i Kærlighed, komme nok ogsaa de Midler der behøves, det troede Taleren ganske sikkert.

Departementschef Krieger vilde, som Formand for Bestyrelsen for Jul. Skrikes Stiftelse, udtale en Tak til Det kgl. danske Landhusholdningsselskab for den Gæstfrihed, det havde vist Stiftelsens Bestyrelse ved at indbyde den til at overvære Selskabets Møde, idet den derved havde faaet Lejlighed til at blive nøjere bekendt med Sager, som den havde den Glæde at yde Bidrag til.

Præsidenten (Hofjægermester Friis) vilde rette en Tak til Etatsraad Lembcke for hans Meddelelser. Det har været Selskabet kært at høre, at det har bidraget noget til at fremme denne Sag, som Etatsraaden tager sig saa varmt af, ligesom det ogsaa vil være Selskabet kært, om det i Fremtiden kan virke noget til Gavn for det Arbejde, der udføres af denne Forening, som ikke alene har et humant, men ogsaa et praktisk Formaal at forfølge.

Dernæst holdt Forstander S. C. A. Tuxen følgende Foredrag om:

De vandrende Kursus for bosiddende Landmænd.

Den spredte Beboelse, som nødvendigvis følger med Landmandens Gerning, gør det naturligt, at mange af Landbrugets Hjælpemidler til fælles Brug faa en vandrende Karakter, og særlig hvor det gælder at sprede Oplysning til Mænd, der ere bundne ved det praktiske Landbrugs Arbejde, kan man jævnlig finde Anledning til

at bruge Ordet om Profeten, der maa gaa til Bjerget, naar Bjerget ikke vil gaa til ham.

For fem Aar siden blev der givet mig Lejlighed til her i Selskabet at fremsætte en almindelig Oversigt over »Oplysningsarbejdet i vort Landbrug« *), og som dettes nyeste Form kunde jeg da pege paa de just i Jylland indledede saakaldte »vandrende Kursus for bosiddende Landmænd«. Tanken om saadanne kan vist tildels siges at have ligget i Luften. Vi vare fra de almindelige Foredragsmøder naaede til saadanne med flere Foredragsholdere ved samme Møde, fra enkelte Foredrag til Foredragsrækker, og efter Eksempel fra Falster, i hvert Fald to Steder i Jylland, i Ringkøbing og Malling, var i en Række af Aar under stor Tilslutning afholdt Møder, der strakte sig over to hele Dage. — De enkelte Foredragsmøder maa stedse mere erkendes at have deres største Betydning som blot tankevækkende eller som Agitationsmidler for en og anden god Sag, medens de som egentlig Oplysningsmiddel have en lovlig flygtig Karakter. Selv bortset fra den bekendte Upræcished, hvormed der ofte mødes, gives der Foredrageren for ringe Lejlighed til at underbygge og fordybe sig i sit Emne, og for Tilhørerne vil ofte savnes baade den gode Underbygning for det Meddelte og tilstrækkelig Lejlighed til sluttelig ret at faa klaret det Uforstaaede eller Misforstaaede. Der er imidlertid i Virkeligheden for Tiden en meget stor og tildels utilfredsstillet Oplysningstrang i vort Landbrug. Skolerne gøre deres til at tilfredsstille den for de Unges Vedkommende; men en stor Mængde Landmænd har ikke i deres Ungdom søgt Skolerne, og for dem, der have det, mangler det aldrig paa Trang til at faa Landbrugsskolens Arbejde opfrisket eller fortsat saa vidt det kan forenes med det daglige Livs Pligter.

De vandrende Kursus, jeg her skal omtale, og hvis Ordning og delvise Ledelse har optaget mig stærkt i de sidste 6—7 Aar, have alle varet i to Uger med 4—5

*) Tidsskrift f. Landøkonomi 1899.

Timer hver Dag og besøgtes af 25 til 75, gennemsnitlig omtrent 50 Deltagere i hvert. Deltagerne vare overvejende ældre Landmænd op til 60 Aarene og i Reglen saavel Gaardmænd som Husmænd, sjældent Brugere af større Gaarde. — Det første Kursus afholdtes i Viborg Amt i September 1898, derpaa fulgte 4 Kursus i September og Oktober 1899 i Viborg og Ringkøbing Amter, 5 Kursus i September og Oktober 1900 i Viborg, Ringkøbing, Randers og Vejle Amter og atter 5, hvoraf et i Juni, mens Resten vedblivende i September og Oktober, i 1901 i de samme jydske Amter. I 1902 skete imidlertid den væsentlige Forandring, at Virksomheden, der hidtil havde været begrænset til Jylland og med en enkelt Undtagelse til Efteraarsmaanederne, nu udstraktes ogsaa til Sjælland og til Vintertiden. Antallet steg til 7, deraf de 4 om Efteraaret i Viborg, Aarhus og Ribe Amter, men de tre paa Sjælland, de to i September i Gl. Roskilde Amt og et i December i Præstø Amt, og siden har Efterspørgslen været større end den lod sig tilfredsstille, naar vi ikke vilde se disse Kursus gaa tilbage i Godhed samtidig med at de steg i Antal. — I 1903 afholdtes dog under min Ledelse 13 Kursus, deraf tre i Jylland, alle som Vinterkursus, ni paa Sjælland og et paa Lolland, og de fordele sig paa syv af Aarets Maaneder, nemlig to i Januar, tre i Februar, tre i Marts, et i Maj, et i Oktober, to i November og et i December. I indeværende Aar har jeg endelig siden 1. Januar haft Lejlighed til at ordne 6 Kursus her paa Sjælland, et er i Øjeblikket i Gang som det første paa Fyn og følges af to paa Langeland i Marts. Det er da det 44., som jeg har haft Lejlighed til at ordne — i Jylland har denne Sag i denne Vinter ikke været under min Ledelse. Havde der været Lærerkræfter nok, havde vi desuden haft Kursus i Hørve, Dalby, Olstrup, paa Møen, Bornholm o. fl. Steder; men forhaabentlig vil de fremsatte Ønsker i Fremtiden i rigere Maal kunne imødekommes, og der er blandt andet kommet den gode Gænge i Sagen, at man nu allerede sikrer

sig Tilsagn om Kursus for næste Aar, hvad der vil lette Arbejdet med at skaffe de fornødne Lærerkræfter.

Det, der sætter Grænse for Antallet af Kursus, er nemlig ikke Deltagerne, men i høj Grad Tallet af de gode Lærerkræfter, der kan tilbyde deres Hjælp. — Naar man fra Begyndelsen indskrænkede sig til Kursus i Efteraarsmaanederne, var Grunden just den, at der paa den Tid ret let kan faas Hjælp fra en Del af Landbrugsskolernes erfarne Lærere. Ved Efteraarskursus have efterhaanden Lærere fra alle vore almindelige Landbrugsskoler været medvirkende; medens disse om Vinteren ere temmelig stærkt bundne ved Skolearbejdet. At vi kunde begynde med Kursus om Vinteren i 1902 hænger da ogsaa sammen med, at jeg da selv ikke længere var bunden til saadan Gerning og havde vundet nogle gode Hjælpere med hvem det samme var Tilfældet. Lidt efter lidt udvides nu ogsaa Tallet paa dem, der kunne være med om Vinteren, da Landmændene helst vil have Kursus; men jeg maa beklage, at Vilkaarene ikke gør det muligt at binde de gode Lærerkræfter nogenlunde fast til denne Gerning, og det falder derfor vedblivende yderst vanskeligt at give bindende Tilsagn om Kursus, til de mange Anmodninger, som fremsendes.

Indtil 1902 arbejdede de vandrende Kursus uden nogen Støtte af Staten og vi fandt indtil da endog Grund til at sky en saadan, for at der ikke skulde kunne rejses Tvivl om Sagens sunde Natur. Men den havde dog vakt saa megen Opmærksomhed og Sympathi, samt Erkendelse af dens Betydning særlig for Husmændene, at de bevilgende Myndigheder paa Forslag af Husmandsskolekommissionen fandt Anledning til fra 1902 at tilbyde uformuende Deltagere Dækning af deres direkte Udgifter. Dette har jo bidraget sit til at forøge Tilslutningen til og Kravet om Ordning af Kursus; men at sætte de gode Kursus paa Benene er ikke derved blevet lettere og der kan være nogen Fare for, at Tallets Stigen vil ske paa Godhedens Bekostning. — Der blev nemlig ikke ved samme Lejlighed tænkt paa at gøre det lettere at imøde-

komme de stærkt stigende Ønsker om Kursus. Det havde allerede i 1899 sin Vanskelighed at skaffe Lærere til de 4—5 Kursus, skønt der endnu da kun var Tale om Efteraarskursus; nu maa vi være forberedte paa Krav om 20, 30 eller flere Kursus og helst alle om Vinteren. Gerningen er moden til delvis lige som Skolerne at benytte faste Lærere, og der maa vel saa ogsaa efterhaanden findes Midler til at binde saadanne til den, naar de ere fundne.

Planen maa sikkert siges fra først af at have været god; thi det skyldes ikke manglende Villie til at gøre Forandringer, naar den i Hovedtrækkene er den samme i Dag som for syv Aar siden. Hovedpunkterne have stadig været faa Lærere, der behandle faa Fag gennem to Ugers Kursus. Alle disse Kursus have været saakaldte fjorten Dages, Lærernes Antal har været to eller tre og Fagene tre ved Siden af Indøvelsen i Bogføring. I disse Ejendommeligheder ser jeg Grunden til, at vore Kursus som Regel i 1904 som i 1898 ende med samme Tilfredshed hos Deltagere og Lærere, og det maa beklages, naar der her og der nu ordnes lige saa kortvarige eller endog kortere Kursus med indtil tolv Lærere og lige saa mange eller flere Fag. Det gør et overvældende Indtryk, men Frugterne ville ganske sikkert ikke staa i rimeligt Forhold dertil; noget ganske andet er det, naar f. Eks. Statskonsulent K. Hansen i Vinter har samlet Deltagere til Rækker af Foredrag, fordelte over hele Vinteren, er det end ikke det samme som vore Kursus, er det dog ogsaa her én Mand og ét Emne, der fremlægges for erfarne Landmænd gennem ti—tolv Foredrag og med god Lejlighed til gennem Forespørgsel at faa alt klaret. Det er en almindelig Ytring fra Lærerne ved vore Kursus, at de ikke kende fornøjeligere Lærergerning end denne, hvor de faa Lov til at tale fuldt ud overfor ældre erfarne Landmænd, der rigtig véd at skønne paa ethvert praktisk Vink eller lettet Forstaaelse af de dagligdags Anliggender, og naar Deltagerne sædvanlig have været ikke mindre glade ved saaledes at slide Skolebænken paa

de gamle Dage, finder jeg Hovedgrunden deri, at vor Skole søger ud til Hjemmene eller i deres Nærhed, at Kundskaben, der meddeles, er bedst mulig afpasset til at møde netop de Punkter, der ved det daglige Arbejde trænge til Belysning eller, som en Kursusdeltager udtrykte det, vi faa Næringen tilført, ligesom Planterne helst skulle have den, under selve Væksten. Der sker fra Foredragsholderne stadig Anmodning om ikke at holde Kritikken tilbage, men kræve fuld Besked overalt, hvor en saadan ikke synes given; og saa maa forøvrigt heller ikke undervurderes Betydningen af det Samliv, der gennem Kursusets to Uger udvikler sig mellem Deltagerne. Det hele er et smukt Vidnesbyrd om, hvor lidt danske Gaardmænd og Husmænd have taget Skade af den Ros, der til Overmaal udgydes over dem, de mene dog alle, at de endnu have en hel Del at lære.

Der er herhjemme efterhaanden skabt en Række af gode Institutioner, der gennem Forsøg eller paa anden Maade stadig udvider vort Kundskabsfond paa Landbrugets mange forskellige Omraader; jeg kan nævne Landbohøjskolens Laboratorium for landøkonomiske Forsøg med dets forskellige Afdelinger, Statens Planteavlsudvalg med dets Forsøgsstationer, Landhusholdningsselskabets Maskinudvalg med dets indgaaende Prøver m. m. fl.; men der er tit Grund til at beklage den Langsomhed, hvormed Frugterne af disse Institutioners oplysende Arbejde naar ud i de Kredse, hvor de ret skulle komme til Nytte. Til paa en virksom og ret grundig Maade at afhjælpe denne Mangel ere de vandrende Kursus et udmærket Middel, ligesom de paa den anden Side kunne hjælpe Landmændene til at holde Tungen lige i Munden og ikke tabe Hovedet, naar det skulde hænde, at der fra tilsyneladende ogsaa ret høje Steder trues med lovlig megen Bølgegang og Virvar i Begreberne, det være sig om Avlens Grundsætninger eller andet.

Som gammel Landbrugsskolemand har jeg dernæst ofte ved Siden af megen Lovtale overfor vore Landbrugsskoler mødt Bebrejdelser for, at de paa enkelte Omraader

have ydet Landmændene for ringe Hjælp, og det er næppe tilfældigt, at de vandrende Kursus særlig have taget fat netop paa saadanne Omraader, jeg tænker paa Maskinkundskab og Landbrugsbogføring. Siden Oktober 1901 har Maskinlæren været et af Fagene ved alle de Kursus, hvor vi have kunnet faa Hjælp af den nødvendige Lærekraft, nemlig Maskinudvalgets Inspektør; det vil sige til dette Foraar i Alt ved 12 Kursus saavel i Jylland som paa Sjælland og i Fyns Stift, og Bogføringen har hidtil været et Fag ved alle vore Kursus, uagtet hverken den eller Maskinlæren paa Forhaand kunne vente at øve den Tiltrækning paa almindelige Landmænd som Fodringslære, Gødningslære, Planteavl o. l. Som Vidnesbyrd om, at de vandrende Kursus ikke have deres Maal i sig selv, men som alle gode Midler pege videre frem, skal jeg endelig anføre, at de just paa disse to Omraader have affødt nye Former for Oplysningsarbejdet. Fra 1902 har saaledes Hr. Emil Jørgensen ført sin Undervisning i Maskinlære ind paa flere af vore Landbrugsskoler, hvor der gives ham Lejlighed til at holde lignende Foredragsrækker som ved de vandrende Kursus, og disses Vejledning i Landbrugsbogføring er ved at afføde en Undervisningsform, som jeg mener skal føre Nutidslandbrugets vigtigste Opgave et stort Skridt nærmere til sin Løsning, en inderligere Kontrol med Arbejdets Økonomi.

Alt i Alt have de vandrende Kursus for bosiddende Landmænd nu vundet en Plads blandt Landbrugets Oplysningsmidler, som de forhaabentlig vil kunne bevare i en Række af Aar og gøre det paa en god Maade. Hertil er det ikke uden Betydning, at Ledelsen møder Sympathi og Støtte hos vore offentlige Institutioner saaledes som den har nydt det siden 1903 ved Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Foredraget ledsagedes af følgende Diskussion:

Forpagter Abel vilde spørge den ærede Foredragsholder, om han ikke mente, at Lærerne ved de vandrende Kursus havde Gavn af denne Virksomhed. Taleren mente, at netop Diskussionen om de forskellige Æmner med ældre Landmænd havde en gavnlig Virkning for Lærernes Vedkommende, og da nu den ærede Foredragsholder er en ældre Lærer og har levet ved og for disse Kursus, kan han vistnok bedst give Oplysning i saa Henseende. De ældre praktiske Landmænd havde som oftest en Følelse af, at Theorien er ligesom vokset lidt fra dem, og naar man saa faar det Svar, at Theori egentlig er Praksis, kommer man undertiden til at tænke paa, om Theorien skulde være løbet fra Praksis, eller om Theorien ikke kunde have nødig at blive fornyet. Taleren har stillet sin Forespørgsel i den Tro, at enhver Foredragsholder, enhver Theoretiker bør søge nogen mere Forbindelse med det praktiske Landbrug, nogen større Klarhed i mange Punkter ved at faa Diskussion og Samarbejde i Gang med praktiske Folk paa Landbrugets Omraade, end der maaske i Almindelighed finder Sted.

Forstander Tuxen var glad ved, at dette Spørgsmaal var draget frem. Det er en Selvfølge, at enhver Lærervirksomhed har Gavn af, at der er en saadan Forbindelse til Stede, som Forpagter Abel omtalte. Ved disse vandrende Kursus er der nu det Forhold til Stede, at Størsteparten af Lærerne — og det var navnlig Tilfældet i Begyndelsen — fortrinsvis er ældre erfarne Lærere, der som oftest tillige ere praktiske Landmænd; men i det hele taget ville jo baade ældre og yngre Lærere altid have Gavn af at udveksle Tanker med de ældre erfarne Kursusdeltagere. Forholdet herhjemme er jo saaledes, at der er en ganske god Samvirken af Theori og Praksis. Der findes jo ikke en Lærer i Landbrugsfag, der ikke er uddannet som praktisk Landmand, ja en Del virker endogsaa samtidig som praktiske Landmænd. Taleren har haft en overordentlig Støtte i sin Lærervirksomhed ved

at have gaaet en saadan Skole igennem. Naar man som han og flere har drevet en Bondegaard samtidigt med Lærergerningen, er man en dygtigere Lærer, end naar man ikke gør det. Paa Kursus er Forholdet det, at Lærerne sige til Deltagerne, at de for alting ikke maa holde deres Kritik tilbage, hvor der findes Grund til en saadan. Vi diskutere ikke til daglig Brug, under de almindelige Foredrag maa der sædvanlig ikke finde Diskussion Sted, men der siges til Deltagerne, at de skulle have Blyant og Papir ved Haanden og optegne, hvad de ikke forstaa, eller naar de mene, at der kan være Indvendinger at gøre mod det, som Foredragsholderen fremsætter. Naar saa den første Uge er gaaet, samles Læreren og Elever i den næste Uge i Ekstratimer til Diskussion og saa komme alle Spørgsmaalene frem og blive besvarede.

Taleren vilde her ikke undlade at nævne, at en af de mange gode Sider ved disse vandrende Kursus er den forøgede Tillid, som de kunne vække hos Landmændene til vore gode Landbrugsskoler. De meget unge, der undtagelsesvis ere Deltagere i Kursus, faa en Trang, som de ogsaa jævnlig udtale, til at søge Skolerne, og hos de ældre Deltagere vil Tilbøjeligheden til at sende deres Unge paa Landbrugsskole sikkert ofte blive styrket, efter at de saaledes selv have været paa Skolebænken til faglig Undervisning. Disse vandrende Kursus have saaledes ved Siden af den Gavn, de gøre, ganske i Almindelighed tillige den Mission at vække Opmærksomhed for, hvad der kan læres, og saaledes drage de unge hen til Skolen. Paa den anden Side faa de Kræfter, der virke i Landbrugsskolens Tjeneste, her den bedst mulige Lejlighed til at komme frem og gøre sig gældende og vække den Tillid, de fortjene.

Forpagter Abel havde stillet sin Forespørgsel af Hensyn til, at de Theorier, der fremsættes, ikke altid passe i Praksis. Den højeste Videnskabelighed, som er samlet her i København, kan vistnok trænge til at diskutere Spørgsmaalene med praktiske Landmænd for at faa sine Theorier berigtigede gennem nogle af de Erfaringer, som de praktiske Landmænd

have gjort. Det viser sig nemlig, at Foredragsholdere som oftest komme i Forlegenhed, idet de Theorier, de fremsætte, ikke altid holde Stik, naar de diskutere dem med erfarne Landmænd. Videnskabeligheden kan tage fejl, og det er farligt for de Mennesker, der rette sig efter den. Taleren kunde nævne et Eksempel fra sin Egn. Ifjor var der en Mand, som holdt Foredrag, og i dette udtalte han, at Hø var aldeles unødvendigt for en fornuftig Fodring. I Aar var der en anden Foredragsholder, og han udtalte, at man ikke kunde undvære Hø ved Fodring. Der var da en rask Husmand, som rejste sig og sagde, at det kunde han ikke forstaa. Han havde rettet sig efter, hvad den forrige Foredragsholder havde udtalt og havde i Aar altsaa ikke noget Hø, og nu kommer man her og siger, at Hø er aldeles nødvendig ved en fornuftig Fodring. Saadant noget kunde han ikke forstaa, og det er ogsaa uheldigt, at saadanne modsigende Udtalelser fremkomme uden at være begrundede. Det gaar de unge Landmænd let galt, naar de skulle undervises af Folk, der ere blevne for theoretiske, af Folk, der ikke rigtig have fulgt med Udviklingen paa Landet. Taleren vilde derfor pege paa, at det kunde være heldigt, om der ved disse Møder gaves Anledning til, at praktiske og erfarne Folk toge Del i Diskussionerne. Det vilde vise de Herrer Professorer, hvorledes Forholdene i Virkeligheden stille sig.

Forstander Tuxen gjorde nogle Bemærkninger om, hvorledes Forholdet mellem Theori og Praxis havde været i tidligere Tider. Hovedsagen var, at man skulde vurdere Landbrugets Praxis efter Fortjeneste og ikke overvurdere Theorien. De »højvidenskabelige« Mænd have deres Styrke i det ensidige, og skulle have det, og just derfor er der Trang til Midler, der staa mellem det videnskabelige og det praktiske, som vi have dem i Konsulenterne o. A. Der er i Øjeblikket ikke Grund til at raabe Vagt i Gevær, men der kan ganske vist nu og da skimtes en Fare for, at Forbindelsen mellem det videnskabelige og det praktiske kan blive for løs. Der kan undertiden fra »højvidenskabelig« Side komme Udtalelser frem, som forvirre Begreberne, f. Eks.

i Avlsspørgsmaal, men saa have Konsulenterne og Lærerne den Opgave, at optræde som Midlere og hjælpe til, at det praktiske Landbrug ikke taber Hovedet, men nogenlunde uanfægtet lader Stormene i de Lærdes Lejr gaa hen over det. Den Foredragsholder, der talte mod Høet, har muligvis ikke været tilstrækkelig i Ilden, fordi der her kun har været Tale om et enkelt Foredrag; havde han virket ved et 14 Dages Kursus, saa havde han nok faaet Lov til at gøre Rede for sine Udtalelser.

Som Indledning til de vandrende Kursus peges der stedse paa, at det kun er en lille Hjælp, der bydes, men en Hjælp, der kan have sin store Betydning, naar den mødes med et vaagent og fremskridende Selvarbejde i den daglige Gerning, i Marken, i Stalden o. s. v. Skoler, Konsulenter m. m. ere en udmærket Hjælp, men kun som Hjælp til Selvhjælp.

Forpagter Abel vilde forsvare sig mod, at nogen skulde tro, at han mente, at disse vandrende Kursus ikke vare en udmærket Indretning; tværtimod navnlig fordi Hr. Tuxen har dermed at gøre og har faaet udvalgt Kræfter, der passe til Gerningen. Forstander Tuxen sagde, at man skulde se op til Theorien . . . (Modsigelse af Tuxen.) . . . Taleren vilde bede om, at Theoretikerne vilde se hen til det praktiske Landbrug og til alt, hvad der kan læres i Landmandens Gerning. Naar Theoretikeren taler af Overbevisning, har man ikke noget at bebrejde ham; han kan tage fejl, men Landmændene, som benytte Theorien, gaa i Stykker, hvis de rette sig efter den, naar den er fejl. Det er derfor nødvendigt, at Theorierne prøves i det praktiske Liv, inden de føres videre ud, saaledes at de kunne doceres med Sikkerhed. Theorien har sin Berettigelse, men Taleren vilde advare mod ikke at tage Praxis med og lade sig belære af den. Taleren havde truffet paa en ældre Elev fra en Landbrugsskole; det var en Mand, som havde en Mening. Han havde faaet den Opgave at give en Fremstilling af, hvilke Maskiner der haves Brug for paa en almindelig Bondegaard, og han nævnte da deriblandt Radsaamaskinen, men han fik kun en daarlig Karakter for sin Besvarelse af Opgaven. Læreren havde nemlig den Mening,

at det skulde være en Bredsaaningsmaskine. Eleven vilde imidlertid ikke bøje sig, han vilde nu have en Radsaaningsmaskine. Her har man et Eksempel paa, at Mening staar mod Mening.

Forstander Tuxen: Af de praktiske Landmænd, særlig dem i den store Bedrift, maa der virkelig forlanges, at de selv tage Ansvaret for deres Handlinger og ikke lægge dette over paa Theoretikerne, eller lade sig lede vild af dem. Lader man sig bedrage af en Handelsmand, bliver det ens egen Sag og egen Skade. Hvad Videnskaben fremsætter, maa vi Landmænd virkelig benytte paa eget Ansvar og under egen Kritik. Hvis Landmanden fodrer efter et Raad, som er galt, bliver Skaden Landmandens, men Fejlen bliver ogsaa hans ved uden videre at følge Raadet. Der kræves ogsaa Forudsætninger til paa rette Maade at tage mod Raad, ikke mindst i Landbruget, og det er en Hovedopgave for vore Kursus som for det hele Oplysningsarbejde at skabe saadanne Forudsætninger.

Præsidenten (Hofjm. Friis) takkede Forstander Tuxen for hans interessante Foredrag og for de store Resultater, han har naaet gennem sin Virksomhed ved de vandrende Kursus, og udtalte Haabet om, at de maatte blive fortsatte i de kommende Aar og vedblivende give tilfredsstillende Resultater.

Agerdyrkningsberetning

(indtil Slutningen af Maj Maaned).

Resultaterne af Kornhøsten 1903 foreligge jo nu og vise sig, til Trods for det ualmindeligt slette Høstvejr, at være ikke saa daarlige og Foldene kunde have været særdeles gode, om ikke meget var blevet ødelagt, dels af Væde, dels ved Afblæsning, ligesom ogsaa Halmen har lidt særdeles meget ved det vaade og ublide Vejr, som Høsttiden bragte.

Udbyttet af Rodfrugt var ikke saa lidt bedre end i 1902, dog maa undtages Kartofler, der paa Grund af megen Sygdom have givet et tarveligt Udbytte, baade hvad Kvalitet og Kvantitet angaar.

Ved Betragtning af Tabel I ser man, at 1903 for de enkelte Hovedkornsorters Vedkommende har givet et Udbytte, der ligger ikke saa lidt over Gennemsnittet af de sidste 14 Aar, og ser man paa Middeltallet af Fold i Udbyttet for 1903, i Sammenligning med de foregaaende 14 Aars Middeltal, kommer man ogsaa til et tilfredsstillende Resultat, idet

1889 gav	12.20 Fold,	1896 gav	13.66 Fold,
1890 —	13.46 —	1897 —	13.66 —
1891 —	13.48 —	1898 —	12.82 —
1892 —	15.07 —	1899 —	13.01 —
1893 —	11.96 —	1900 —	13.07 —
1894 —	12.80 —	1901 —	12.18 —
1895 —	13.42 —	1902 —	14.56 —

medens 1903 gav ..... 14.50 Fold.

Dette Tal er 1.25 over de foregaaende 14 Aars Middeltal og overgaas kun af Udbyttet i 1892 og 1902.

Tabel I.

Aaret	Hvede	Rug	2-rd. Byg	6-rd. Byg	Havre
1889.....	14.8	12.6	10.6	11.2	11.8
1890.....	13.9	11.2	13.1	13.1	16.0
1891.....	15.7	12.9	12.8	12.9	13.1
1892.....	17.5	13.4	14.1	14.5	16.6
1893.....	15.3	12.5	10.6	10.8	10.6
1894.....	14.6	10.4	12.0	11.8	15.0
1895.....	14.6	11.4	12.3	12.4	16.4
1896.....	16.8	12.6	12.1	11.9	14.2
1897.....	16.3	12.0	11.4	10.5	13.1
1898.....	14.2	10.1	11.9	11.9	16.0
1899.....	16.5	12.0	11.8	12.4	12.7
1900.....	16.1	12.1	12.9	13.1	14.5
1901.....	12.9	10.9	12.2	11.8	13.1
1902.....	17.8	12.7	13.3	13.5	16.0
Gennemsnit	15.5	11.9	12.2	12.3	14.2
1903.....	17.5	12.7	12.7	13.8	15.8

Til Bedømmelse af Afgrødernes Værdi have vi i Tabel II givet en Oversigt over Sædarternes Kvalitetsvægt i 1903, sammenlignet med deres Kvalitetsvægt i de foregaaende 14 Aar. Det vil af denne Tabel ses, at Vægten af Rug og Havre er over Middelvægt, 6-rd. Byg Middelvægt, medens Hvede og 2-rd. Byg ere under Middelvægt.

Endelig findes i Tabel III den sædvanlige Oversigt over Gennemsnitsudbyttet af Hovedkornsorterne og deres Kvalitetsvægt for Aaret 1903, sammenlignet med Gennemsnitsudbyttet og Kvalitetsvægten for Aarene 1889—1902, beregnet for de forskellige Landsdele.

Af Tabel III ses endvidere, at Hvede gennemsnitlig har givet et Par Fold over Middelhøst paa Jyllands middelgode

Tabel II.

Aaret	Hvede	Rug	2-rd. Byg	6-rd. Byg	Havre
1889	130.4	123.8	113.4	106.6	79.8
1890	126.0	119.0	111.8	104.1	80.3
1891	124.6	115.9	109.6	104.5	79.1
1892	129.1	122.3	112.7	107.5	82.5
1893	130.4	124.9	113.4	107.0	80.7
1894	127.0	118.7	110.7	103.8	78.0
1895	127.9	119.1	110.2	103.2	81.9
1896	130.0	122.8	112.8	104.6	80.7
1897	127.4	120.3	107.7	107.7	76.0
1898	127.5	119.4	112.5	104.5	84.0
1899	132.3	123.5	114.7	108.5	83.4
1900	128.9	121.1	112.0	105.4	79.9
1901	129.3	121.5	110.8	106.9	79.3
1902	128.6	120.0	112.9	108.8	82.8
Gennemsnit	128.5	120.9	111.8	105.9	80.6
1903	127.8	121.9	111.7	105.9	82.3

Jorder, endogsaa 3 Fold, og sammesteds er Kvalitetsvægten ogsaa højere end middel, medens Kvalitetsvægten ellers gennemgaaende er lavere. Rugen har alt i alt givet Middelhøst og Kvalitetsvægten er ogsaa omtrent lig Gennemsnitstallet. Tallene for de enkelte Landsdele variere dog meget, baade hvad Kvalitet og Kvantitet angaar, idet Sjælland og Falster møde med større Fold og Vægt end de øvrige Landsdele. Den større Kvalitetsvægt, som disse to Landsdele har, ligger sikkert i, at Rugen her naaede at komme i Hus før Regnen rigtigt tog fat.

Bygget, det 2-radede saavelsom det 6-radede, har i Kvantitet givet over Middelhøst, det 6-radede endogsaa $1^1/_2$ Fold over. Kvalitetsvægten er for det 2-radede middel, for det

Tabel III. **Gennemsnit af Foldene (Tdr. pr. Td.** **sammenl**

	Hvede				Rug			
	1903		1889-1902		1903		1889-1	
Sjælland[1]	17.9	128.4	15.2	129.1	14.9	123.1	12.8	1
Lolland	17.5	127.5	15.1	129.9	11.0	»	12.9	1
Falster	17.5	130.5	16.3	129.1	14.8	122.0	13.2	1
Fyen	»	»	15.7	127.7	»	»	12.7	1
Langeland	18.5	125.5	16.7	128.7	»	»	14.2	
Jylland:								
a) gode Jorder[2]	16.5	128.0	17.1	127.3	12.2	119.7	12.3	1
b) middelgode do.[3]	16.5	125.8	13.3	126.8	11.3	119.6	10.0	1
c) simple do.[4]	»	»	»	»	9.8	119.5	8.0	1
I Gennemsnit	17.4	127.6	15.6	128.3	12.3	120.8	12.0	1

[1]) Med Samsø, Møen og Bornholm. [2]) Østkysten af Halvøen op til Ra
ders samt Viborg, Struer og Herningegnen. [4]) Hammerum Herred og Vestk

6-radedes Vedkommende lidt under middel; 6-radet Byg paa middelgode, jydske Jorder har givet meget høje Fold; fra Kolindegnen meldes saaledes om 19 Fold med en Vægt af 108 Pd. holl. Det 2-radede Byg synes at have givet de største Fold paa Langeland, $15^1/_2$ Fold, medens Horns Herred melder om den højeste Vægt, 114.5 Pd. holl.

Havrens Fold og Vægt er ogsaa over middel, uagtet denne Kornsort sikkert mange Steder er høstet uden at være kommen til fuld Modenhed; meget er blæst af og meget har lidt betydeligt ved den vedholdende Regn, medens den stod i Hobe paa Marken. Egnen nord for Aalborg har lidt ganske særligt meget, idet denne Egn melder om meget lave Fold (6.5) og lav Vægt, 78 Pd. holl., medens saa til Gen-

Kornets Vægt (holl.) for Aaret 1903, 1889—1902.

2=rd. Byg			6=rd. Byg				Havre			
1903	1889-1902		1903		1889-1902		1903		1889-1902	
114.2	12.9	112.5	14.2	109.0	13.0	107.4	17.8	86.2	15.1	83.0
112.0	12.3	112.4	14.0	106.0	13.5	107.6	18.5	86.0	14.5	82.0
112.0	14.1	111.2	»	»	»	»	18.0	84.0	17.3	82.1
»	13.1	111.4	»	»	12.6	107.9	»	»	15.9	78.8
112	13.6	112.9	»	»	13 6	107.5	21.0	87.5	17.5	79.7
110	12.5	111.7	13.5	102.0	14.2	105.6	15.7	78.7	14.8	80.2
110.2	10.2	111.2	17.0	108.0	11.0	103.1	10.4	81.7	11.8	79.3
110.2	8.7	108.6	11.3	100.0	9.3	100.2	14.3	72.0	10.4	76.5
111.5	12.2	111.5	14.0	105.0	12.5	105.6	16.5	82.3	14.7	80.2

Thy og Mors. [3]) Den lille jydske Halvø, Jyllands Østkyst nord for Ran-

gæld Samsø er bleven favoriseret med 26 Fold og en Vægt af 86 Pd. holl.

Bønner, som endnu ikke dyrkes ret mange Steder, have givet et Middeludbytte af 14.7 Fold, varierende mellem 11 og 19 Fold. Udbyttet af Ærter var gennemsnitligt 11.8 Fold mod 10.1 Fold ifjor, og her møder Langeland med de største Fold, $14^1/_2$.

Om Boghveden haves kun 2 Indberetninger; den ene melder om 5, den anden om 12 Fold.

Spergel har, som det meldes fra Skernegnen, givet 8 Fold.

Hvad Rodfrugterne angaa, saa have Kartoflerne i 1903 givet ikke saa lidt mindre end sædvanligt og Kvaliteten har gennemgaaende været ringe, mange syge og mange raadne i

Kulerne i Vinterens Løb. Gennemsnitsudbyttet for 1903 viser sig at være 75.7 Tdr. pr. Td. Land ($9^1/_2$ Td. mindre end i 1902), bevægende sig mellem 40 og 105 Tdr. pr. Td. Land som Grænser.

Udbyttet af Runkelroer har været højere i 1903 end i 1902, nemlig 295.6 Tdr. i 1903 imod 232.3 Tdr. i 1902. Dyrkningen af Runkelroer synes at være i Tiltagende, idet flere og flere optage denne Rodfrugt, medens derimod de enkelte Dyrkere ikke udvide deres Arealer paa Grund af Vanskeligheden ved at faa dem passede. Rutabaga har givet 290.5 Tdr. pr. Td. Land mod 265.7 i 1902, altsaa ogsaa nogen Fremgang i Udbyttet. Turnips 320 Tdr. mod 283.9 i 1902, ligeledes Fremgang. Sukkerroer 310 Centner pr. Td. Land, hvad der viser nogen Fremgang, mod 217 Centner i 1902, men jo ikke naar 1901, hvor Gennemsnittet var 339.8 Centner.

Fra et enkelt Sted meddeles om et Udbytte af 200 Tdr. Gulerødder og 200 Centner Cichorierødder pr. Td. Land.

Vi have her søgt at give en kortfattet Oversigt over Høstens Resultater i 1903 og skulle nu i det følgende samle de Svar, som vore Korrespondenter i Landets forskellige Egne velvilligst have stillet til vor Disposition angaaende forskellige Spørgsmaal.

Det vaade og ugunstige Vejr, vi havde sidste Efteraar, var overmaade uheldigt for Lægningen af Vintersæden (flere Steder fra meldes endogsaa, at Rugen slet ikke blev saaet). Den kom derfor tyndt op. Det ret milde Vejr, vi havde Vinteren igennem, var dog til Gavn for den og den har rettet sig betydeligt i Foraaret. Rugen staar nu de fleste Steder med kraftige Planter, men temmelig tynd og bliver næppe lang. Hveden har døjet noget af det kolde Vejr, vi havde i April—Maj, men hvor man har anvendt Chilisalpeter, har det haft en udmærket Virkning paa den.

Den nye Kløver er ikke saa faa Steder bleven angrebet af Bægersvampen, som har huseret saadan med den, at den næsten rent er gaaet væk. Flere Steder begyndte Angrebene inden Dækfrugten blev høstet. Kun undtagelsesvis melde vore Korrespondenter om ordentlige Kløvermarker. Det med-

deles, at en Landmand, som lod sin nye Kløver bide af lige til Roden i Efteraaret — Kvæget ligefrem trampede Marken op — nu har en meget køn Afgrøde af Kløver; dette synes at være et Vink om, at lade 1ste Aars Marken omhyggeligt afbide om Efteraaret.

Græsserne have staaet sig godt, saaledes at der ikke faa Steder alligevel ses ret fyldige Græsmarker, og Høafgrøden kan derfor forventes at blive nogenlunde ordentlig alligevel.

Hvad Husdyrenes Foder- og Sundhedstilstand angaar, saa synes denne gennemgaaende at være ganske god. Den fra sidste Høst stammende Halm var jo ganske vist en Del udvasket, men samtidigt avledes der jo en Del Korn, som kun egnede sig til Foderbrug, og dette er fodret op, ligesom ogsaa Roeafgrøden jo var god, saaledes at der ikke er ret mange Klager over, at Roerne ere slupne for tidligt op. Efteraarskælverne synes at holde Huldet bedre end de Køer, der kælve ved Nytaarstid. Hvad Sygdomme blandt Husdyrene angaa, saa er en Del af Præstø Amt jo, som bekendt, belemret med Mund- og Klovesyge, og der klages fra Jylland noget over Lutterstald og Kastning af Hopper paa Grund af Fodring med muggen Halm; hist og her ogsaa nogen Kalvediarrhoe samt enkelte Tilfælde af Meningitis blandt Køer. Indkøbet af Foderstoffer har paa Grund af det meget Foderkorn, der er avlet sidste Aar, maaske nærmest været noget mindre end sædvanligt og har da nærmest omfattet Kager, hvoraf ingen kan nævnes som særligt søgte, idet Indberetningerne om de mest brugte varierer meget stærkt for de forskellige Landsdeles Vedkommende; dog have maaske Hampefrøkager paa Grund af deres forholdsvis lave Pris været ret meget anvendte. Majs har været ganske uden Interesse.

Særlig megen Dødelighed blandt Smaagrise har ikke været iagttaget; der lægges megen Vægt paa Tillæg af disse og Prisen holder sig ogsaa godt, uagtet Svinepriserne dale. Denne sidste Omstændighed synes ogsaa at være uden Indflydelse paa Svinebestandens Størrelse, der er normal eller maaske i langsom Stigning, idet Producenterne synes at gaa over til at lade deres Bestand af Salgssvin være uafhængig

af de maaske mere tilfældige Svingninger i Priserne paa denne Vare.

Rodfrugtbeholdningerne have gennemgaaende holdt sig godt i Kulerne og der har de fleste Steder ogsaa kunnet fodres igennem med dem. Enkelte Steder havde man endnu ved Køernes Udbinding saa mange Rodfrugter i Behold, at en Nedkuling og Opbevaring af dem til Brug i August—September har fundet Sted, en Metode, der dog næppe tør anbefales, da disse Roer sikkert vil blive alt for kostbare. Naar vi skrive, at Rodfrugterne have holdt sig godt, saa maa derfra dog undtages Kartofler, som, syge allerede fra Marken, have holdt sig meget daarligt i Kulerne.

Hvor man har haft rigeligt med Vinterens Foderemner, har man, navnlig da Vejret jo var køligt først i Maj, holdt igen med at sætte Køerne paa Græs. Udbindingen synes almindeligt at have fundet Sted omkring 10. Maj, men hvor det har kunnet overkommes, har man taget Køerne ind om Natten; dette er jo desværre ret ugørligt paa store Gaarde.

Hvad Vinterarbejderne angaa, saa har det frostfri Vejr været saavel til Gavn som Skade; det har forhindret eller hæmmet Kørsel af Roer og Gødning samt Hjemkørsel af Stakke, men samtidigt givet Lejlighed til at faa pløjet en hel Del, som stod til Rest fra Efteraaret. Nogle Frostperioder have der jo dog været, saaledes at Samlingen af Is har kunnet foretages tilfredsstillende. Den megen Væde, som Vinteren bragte, bevirkede, at Jorden, da Foraarsarbejderne skulde begynde, var vaad, tung og ubekvem de fleste Steder. Saaningen, der paabegyndtes i April, afbrødes igen af Regn, der piskede Jorden sammen, og hvor denne alt var underharvet, var det særligt galt. Det derpaa følgende milde og tørre Vejr gav navnlig det tidligt saaede Korn god Vækst, saa Udsigterne ere lovende. Roerne synes mange Steder at have haft Vanskelighed ved, navnlig paa stærke Jorder, at gennembryde den haarde Skorpe, som Sol og Vind dannede paa den af Regnen sammenpiskede Jord. Medens Saaningen paa Øerne blev tilendebragt i ret god Tid, var den meget tilbage i det nordlige Jylland.

Arealet som dyrkes med Rodfrugter synes at være i Til-

tagende, ikke saa meget hos den enkelte Dyrker som fordi flere tage denne Dyrkning op. Hvad Sorter, der dyrkes, angaar, saa er paa Øerne Runkelroer, og da navnlig Barres, i Fremgang, mens i Midt- og Nordjylland Kaalrabien synes at falde mere i Folks Smag, men gennemgaaende synes det, som Dyrkningen af Turnips er i nogen Tilbagegang. Kun fra en enkelt Egn meldes om Fremgang for denne Rodfrugt.

Hvad Arbejderforholdene angaa, saa ere de omtrent som tidligere Aar; der klages stadigt over Mangel paa Piger til at malke, og Lønningerne, der bydes disse, ere meget høje, men desuagtet betakke Pigerne sig for at malke, selv paa Bøndergaardene, der dog hidtil have kunnet faa kvindelig Hjælp til dette Arbejde.

De forøgede Roearealer gøre ogsaa deres til, at Manglen paa Arbejdskraft føles stærkere, og Importen af polske Arbejdere er derfor i stærk Tiltagende. Stærke socialistiske Rørelser blandt Landarbejderbefolkningen spores endnu ikke.

Afsætningen af Kødkvæg har været god sidste Efteraar og Vinter indtil Mund- og Klovesygen begyndte; saa faldt Priserne og det ret betydeligt, 40—50 Kr. pr. Individ. I Efteraaret og Begyndelsen af Vinteren vare Priser som 30 Øre pr. Pd. for gode Køer, 18—21 Øre pr. Pd. for Udsætterkøer, 25—28 Øre pr. Pd. for store, fede Tyre og 22—28 Øre pr. Pd. for Kalve ikke ualmindelige, men senere faldt de meget stærkt.

Hestehandelen har været ganske god og Priserne ret høje, 1ste Klasses Arbejds- og Luksusheste 600—800 Kr., 3 Aars 450—650 Kr., 2 Aars 400—525 Kr. Hjallerup Marked var stærkt besøgt og der handledes meget til gode Priser.

Af vore Korrespondenters Indberetninger hidsætte vi her følgende Foldangivelser (Tdr. pr. Td. Land og hollandsk Vægt).

Fra Horns Herred: Rug 12 Tdr. til 125—126 Pd., 2-rd. Byg 10 Tdr. til 114—115 Pd., 6-rd. Byg 12 Tdr. til 110 Pd., Havre 15 Tdr. til 90 Pd., Kartofler 80 Tdr., Runkelroer 350—400 Tdr., Turnips 350—400 Tdr.

Fra Jyderupegnen: Hvede 18 Tdr. til 128—129 Pd., Rug 16 Tdr. til 120 Pd., 2-rd. Byg 15 Tdr. til 112 Pd.,

Havre 15 Tdr., Ærter 10 Tdr., Kartofler 100 Tdr., Runkelroer 300 Tdr., Rutabaga 300 Tdr.

Fra Korsøregnen: Hvede 17—19 Tdr. til 125—128 Pd., Rug 14—16 Tdr., 2-rd. Byg 13—16 Tdr. til 110—116 Pd., Havre 16—20 Tdr. til 80—88 Pd., Kartofler ca. 100 Tdr., Sukkerroer ca. 250—300 Tdr.

Fra Egnen mellem Slagelse og Kallundborg: Hvede 16 Tdr. til 128 Pd., Rug 15 Tdr. til 122 Pd., 2-rd. Byg 14 Tdr. til 108 Pd., 6-rd. Byg 14 Tdr. til 102 Pd., Havre 16 Tdr. til 80 Pd., Ærter 10 Tdr., Kartofler 60 Tdr., Runkelroer 300 Tdr., Turnips 350 Tdr.

Fra Vordingborgegnen: Hvede 15 Tdr. til 130 Pd,, Rug 13 Tdr, til 123 Pd., 2-rd. Byg 14 Tdr. til 115 Pd., Havre 15 Tdr. til 90 Pd., Kartofler 65 Tdr., Runkelroer 300 Tdr., Sukkerroer 340 Centner.

Fra Samsø: Hvede 17 Tdr. til 129 Pd., Rug 16 Tdr. til 124 Pd., 2-rd. Byg 13 Tdr. til 118 Pd., Havre 26 Tdr. til 144 Pd. dansk, Kartofler 100 Tdr., Runkelroer 400 Tdr.

Fra Bornholm: Hvede 20—27 Tdr. til 127—130 Pd., Rug 12—22 Tdr. til 124 Pd., 2-rd. Byg 12—18 Tdr. indtil 120 Pd., 6-rd. Byg 15—18 Tdr. indtil 116 Pd., Havre 15—25 Tdr. ca. 85—90 Pd., Ærter 8—10 Tdr., Kartofler 70—90 Tdr., Runkelroer 250—500 Tdr.

Fra Nordøstfalster: Hvede 14—21 Tdr. til 130—131 Pd., Rug 10—12 Tdr., 2-rd. Byg 12—15 Tdr. til 112 Pd., Havre 16—20 Tdr. til 140 Pd. dansk, Ærter 12—14 Tdr., Kartofler 50—60 Tdr., Runkelroer 600 Centner, Sukkerroer 250—300 Centner.

Fra Midtlolland: Hvede 16 Tdr. til 128 Pd., Rng 13 Tdr. til 122 Pd., 2-rd. Byg 13 Tdr. til 112 Pd., Havre 16 Tdr. til 85 Pd., Ærter 12 Tdr., Kartofler ca. 100 Tdr., Runkelroer ca. 350 Tdr., Sukkerroer ca. 330 Centner.

Fra Vestlolland: Hvede 18—20 Tdr. til 126—128 Pd., Rug 16—17 Tdr. til 121—123 Pd., 2-rd. Byg 15 Tdr. til 112 Pd., 6-rd. Byg 14 Tdr. til 106 Pd., Havre 20—22 Tdr. til 87 Pd., Bønner 10—12 Tdr., Ærter 13—14 Tdr., Kartofler 60—80 Tdr., Runkelroer 300—350 Tdr., Sukkerroer 310—350 Centner.

Fra Langeland: Hvede 17—20 Tdr. til 125—126 Pd., 2-rd. Byg 14—17 Tdr. til 110—114 Pd., Havre 17—25 Tdr. til 85—90 Pd., Ærter 14—15 Tdr., Runkelroer 400 Tdr., Bortfelder 500 Tdr.

Fra Askovegnen: Rug 9 Tdr. til 119 Pd., 2-rd. Byg $9^1/_2$ Tdr. til 108 Pd., 6-rd. Byg 9.5 Tdr. til 100 Pd., Havre 16 Tdr. til 72 Pd., Bønner 14 Tdr. til 129 Pd., Ærter 12.5 Tdr. til 129 Pd., Boghvede 5 Tdr. til 96 Pd., Kartofler 105 Tdr., Runkelroer 180 Tdr., Rutabaga 250 Tdr., Turnips 280 Tdr., Gulerødder 200 Tdr., Cichorie 200 Centner.

Fra Egnen ved Fredericia: Hvede 16 Tdr., Rug 14 Tdr., 2-rd. Byg 15 Tdr., 6-rd. Byg 16 Tdr., Havre 16 Tdr., Kartofler 50 Tdr., Runkelroer 200 Tdr., Rutabaga 300 Tdr., Turnips 300 Tdr.

Fra Hammelegnen: Rug 10—12 Tdr., 2-rd. Byg 10—12 Tdr. til 110—114 Pd., Havre 14—16 Tdr. til 78—80 Pd., Kartofler ca. 60 Tdr., Rutabaga ca. 280 Tdr., Turnips ca. 250 Tdr.

Fra Odderegnen: Hvede 16—18 Tdr. til 128 Pd., Rug 12—14 Tdr. til 120 Pd., 2-rd. Byg 12—14 Tdr. til 110—112 Pd., Havre 14—16 Tdr. til 80 Pd., Runkelroer 300 Tdr., Rutabaga 325 Tdr., Turnips 300 Tdr.

Fra Kolindegnen: Hvede 16—20 Tdr. til 125—126 Pd., Rug 10—12 Tdr. til 120—121 Pd., 2-rd. Byg 10—12 Tdr. til 110—114 Pd., 6-rd. Byg 18—20 Tdr. til 106—110 Pd., Havre 11—16 Tdr. til 80—85 Pd., Bønner 18—20 Tdr., Kartofler 40—50 Tdr., Runkelroer 220—250 Tdr., Rutabaga 3—400 Tdr., Turnips 3—350 Tdr.

Fra Egnen mellem Aalborg og Hadsund: Rug 13 Tdr. til 120 Pd., 2-rd. Byg 11 Tdr. til 112—114 Pd., Havre 11—12 Tdr. til 80—81 Pd., Kartofler 80—100 Tdr., Rutabaga ca. 350 Tdr., Turnips ca. 350—400 Tdr., Bortfelder ca. 500 Tdr.

Fra Egnen nord for Aalborg: Rug 9 Tdr. til 200 Pd. dansk, 2-rd. Byg 10 Tdr. til 180 Pd. dansk, Havre 6—7 Tdr. til 130 Pd. dansk, Kartofler 30—50 Tdr., Rutabaga 100—250 Tdr., Turnips 100—250 Tdr.

Fra Hjørringegnen: Hvede 15 Tdr. til 126 Pd., Rug

12 Tdr. til 118—120 Pd., 2-rd. Byg 12 Tdr. til 110—114 Pd., 6-rd. Byg 15 Tdr. til 108 Pd., Havre 10 Tdr. til 86 Pd., Kartofler 80 Tdr., Runkelroer 200 Tdr., Rutabaga 296 Tdr., Turnips 370 Tdr.

Fra Thy: Rug 12—16 Tdr. til 120 Pd., 2-rd. Byg 14—16 Tdr. til 108 Pd., 6-rd. Byg 14—16 Tdr. til 104 Pd., Havre 15—18 Tdr. til 84 Pd., Kartofler 50—80 Tdr., Runkelroer 200 Tdr., Rutabaga 250 Tdr., Turnips 300 Tdr.

Fra Herningegnen: Rug 10 Tdr., 2-rd. Byg 10 Tdr., 6-rd. Byg 12 Tdr., Havre 14 Tdr., Kartofler 60—70 Tdr., Rutabaga 250 Tdr., Turnips 300 Tdr.

Fra Hobroegnen: Rug $9^1/_2$ Tdr. til 120 Pd., 2-rd. Byg 10 Tdr. til 108 Pd., 6-rd. Byg 12 Tdr. til 100 Pd., Havre 14 Tdr. til 72 Pd., Boghvede 12 Tdr., Kartofler 100 Tdr., Rutabaga 350 Tdr., Turnips 300 Tdr.

Fra Skjernegnen: Rug 10 Tdr. til 200 Pd. dansk, 6-rd. Byg 10 Tdr. til 170 Pd. dansk, Havre 15 Tdr. til 120 Pd. dansk, Kartofler 80 Tdr., Rutabaga 300 Tdr., Turnips 300 Tdr., Spergel 8 Tdr. til 170 Pd. dansk.

Af modtagne Beretninger meddeles følgende:

Horns Herred.

Besætningerne ere langt fra alle Steder paa Græs endnu (ultimo Maj) og det er da særligt de store Gaarde, der af Frygt for Kulden og det vedblivende vaade Vejr holde Besætningen inde. Græs er der nok af, men naar man her paa store Gaarde slaar Køerne ud, saa skal de blive ude Nat og Dag, idet det betragtes som en uovervindelig Vanskelighed at faa dem ind om Natten; i den Retning havde Sjællænderne godt af at tage Lære af Jyderne, hos hvem det at koble og trække med en 20—30 Køer paa én Gang er et ganske almindeligt Arbejde for en Mand.

Jyderupegnen.

Jeg tror nok, at der paa en Del Steder er begyndt en Forøgelse af Roearealet. Vi have her begyndt at tage et Stykke af Brakmarken til Turnips, hvorved vi opnaa at kunne behandle den noget inden Turnipssaaningen, og naar vi tage

dem lidt tidligt op, kan man atter behandle Jorden og saa enten Rug eller Vaarhvede, hvad jeg har tænkt at prøve og har saaet et mindre Areal med iaar.

Korsøregnen.

Med Hensyn til Smaagrisenes Dødelighed maa siges, at den er meget forskellig. Enkelte Steder have jo i flere Aar været plagede deraf, trods al anvendt Umage; pludselig kan den saa ophøre uden nogen paaviselig Grund. Jeg tror ikke, her har været mere Dødelighed end sædvanligt. Bestanden er vistnok ogsaa normal. Folk haaber paa bedre Svinepriser.

Egnen mellem Slagelse og Kallundborg.

Jorden var fast og trængte til god Behandling for at afgive et bekvemt Sædleje, stærke Regnskyl forsinkede Arbejdet og gjorde Jorden noget fast og skorpet efter Saaningen, og ofte og med god Virkning blev en Ukrudtsharve benyttet for at bryde Skorpen. Denne Harve benyttes nu meget og Folk lærer at benytte den i rette Tid, inden Ukrudtet viser sig over Jorden.

Vordingborgegnen.

Husdyrenes Foder- og Sundhedstilstand har været normal med Undtagelse af et Tilfælde af stærk Diarrhoe i et Par Kvægbesætninger, foraarsaget af Jordnødkager, der ved Undersøgelsen viste sig at indeholde Ricinusfrø. Her paa Egnen er særligt anvendt Solsikke-, Bomuldsfrø- og Jordnødkager. Af Klid anvendes ikke meget.

Samsø.

Den unge Kløver har lidt meget af Kløverens Bægersvamp, men er det meget forskellig paa de forskellige Steder. Det ser ud, som Angrebene af Bægersvamp have været mindre, hvor Kløveren er græsset godt af om Efteraaret af Køerne. Kulden i Foraaret har jo hæmmet Væksten betydeligt. Der er dog fundet unge Planter, angrebne af Bægersvamp, der have skudt friske Skud igen.

Bornholm.

Foraarsarbejdet forsinkedes meget af Regnvejr og som Regel var Jorden meget vanskelig at behandle. Paa faste Jorder flød Jorden sammen og skorpede og paa disse Jorder skal tidligt saaet Sæd staa daarligt.

Meget sildigt saaet Sæd er kommen daarligt op paa Grund af Tørke, der har varet fra først i Maj og vedvarer endnu.

Nordøst-Falster.

Vintersæden var ret lovende i Foraaret; Hveden har tabt sig noget gennem det kolde Foraar, men har nu faaet Farve i den senere Tids stærke Varme.

Straks i Foraaret mente man ikke den trængte til Chilisalpeter, men senere gav mange dog omkring 100 Pd., hvilket var rigtigt.

Midtlolland.

Ved de lave Smør- og Svinepriser, som den forløbne Del af 1904 har budt paa, vil Husdyrbrugets Conto næppe give et Udbytte, som staar Maal med det tilvante. Mængdeudbyttet af de nævnte Produktioner har vel iøvrigt nærmest svaret til det normale, ligesom Produktionen forsaavidt har fundet Sted under tilfredsstillende Forhold som Beholdningerne af hjemmeavlet Fodermateriale gennemgaaende vare rigelige.

Vestlolland.

Rodfrugtdyrkningen bliver mere almindelig, særlig Foderroerne vinder Terræn paa Sukkerroernes Bekostning, og det selv af de Sukkerroedyrkere, der ere meget ivrige i at forsikre, at Roesukkeraffald giver mere Mælk end Foderroer. Roerne holdt sig temmelig godt i den milde Vinter, hvorimod Kartoflerne led meget efter det vaade Efteraar i Kulerne, da de bleve dækkede for vaade ned mange Steder.

Langeland.

Vintersæden overvintrede godt og der fandtes en god, tæt Bestand; det kolde og stormfulde Vejr har imidlertid bevirket, at der for Tiden findes en Del tarvelig Hvede og der findes betydelig Rust paa den de fleste Steder, saa Udsigterne kunde være bedre.

Askovegnen.

Svinebestanden, som altid er stor her, holdt sig omtrent normal, snarest lidt opadgaaende. Flertallet af Landmændene har gjort sig fortrolig med, at Priserne paa denne Vare maa have Lov at svinge op og ned uden at man derfor bør ændre sin Bestand synderligt derefter.

Egnen ved Fredericia.

Afsætningen af Heste og Kvæg har været rigtig god, til sine Tider, navnlig hen paa Sommeren ifjor, særdeles god. Hestepriserne, særligt for gode Heste, have været høje og der er handlet meget. Markederne om Tirsdagen i Kolding faa stigende Betydning, og jeg tror ikke at fejle, naar jeg antager, at de snart blive blandt de allerbetydeligste i Landet.

Hammelegnen.

Arbejderforholdene ere ikke undergaaede større Forandringer; der er en Løshed tilstede, som man efterhaanden vænner sig til, idet saavel Husbonde som Tyende gensidigt betragter hinanden som Udbyttere. Der er ingen følelig Mangel paa Arbejdskraft, men heller ikke for meget, kun skorter det i høj Grad paa Piger til Malkning; de, der ville malke, kunne omtrent stille hvilkesomhelst Fordringer, de ville.

Hads Herred.

Kvæget kom paa Græs først i Maj, og enkelte Landmænd fik derfor ret mange Roer tilovers. Der gøres Forsøg med at nedkule disse i raspet Tilstand for senere at fodre det hele op. Det er dog vist en vel kostbar og upraktisk Maade at skaffe Kreaturfoder paa i August og September under almindelige Forhold.

Kolindegnen.

Rodfrugtdyrkningen udvider sig Aar for Aar. Da Kaalrabi de senere Aar har været fri for sine forskellige Angreb og har givet udmærket Udbytte, tror jeg nok, den har vundet Terræn. Runkelroen er ogsaa i Fremgang, men den giver for lidt paa middelgod Jord; ved stærk Roefodring har den sikkert ogsaa flere Steder virket for afførende. Barres Roe foretrækkes.

Egnen mellem Aalborg og Hadsund.

Efter min Mening er og bliver Brakken den allerbedste Behandling af Jorden til Vintersæd (Rug), særligt for de større Ejendomme, hvor det ikke er muligt med den nu saa knappe Arbejdskraft at give Jorden den nødvendige Behandling i en meget udvidet Rodfrugtdyrkning. En velbehandlet Brak giver altid Lejlighed til at saa tidligt og beherske Arbejdet, og da det har udviklet sig dertil, at Halmvarefabrikkerne jo lader til at kunne bruge en ubegrænset Mængde Rughalm, behandlet paa rette Maade, saa har det stor Betydning ogsaa at avle en stor Halmmængde.

Egnen nord for Aalborg.

Arbejderforholdene og Lønningerne ere nogenlunde nærmest som foregaaende Aar; kun i den mindre travle Tid kan faas lige tilstrækkelig Arbejdskraft, i den mere travle er der alt for faa Folk. Mange polske Arbejdere ere iaar komne til Vendsyssel og mange, mange flere tiltrænges.

Hjørringegnen.

Kvægpriserne høje indtil Jul, senere dalende og kan ikke mere ventes synderligt højere, saa længe Svinepriserne ere saa lave. Hestepriserne ere kun gode for 1ste Klasses Handelsheste, og af dem er der for faa, næppe flere end for 20 Aar siden; uagtet Hingstematadorerne nu betales med 30,000 Kr., er der ikke flere 1ste Klasses Handelsheste eller gode Arbejdsheste paa vore Markeder end da Matadorerne kun kostede 10,000 Kr.

Thy.

Der er her de fleste Steder ikke saaet før midt i Maj, og det har kostet meget Arbejde at faa Jorden behandlet for at den kunde blive nogenlunde bekvem. Rodfrugtdyrkningen tiltager Aar for Aar; det er særligt Kaalrabi, der vinder Fremgang.

Herning-Egnen.

Kalvehandelen har næppe været saa god i Vinter som tidligere; Priserne have været fra 18 Øre til 28—30 Øre for gode Buksekalve. Hestehandelen har været god, næsten uden Afbrydelse siden Nytaar. Priserne for jævnt gode 2 Aars have været ca. 400 Kr., 3, 4 og 5 Aars fra 450—650 Kr. pr. Stk.

Hobro-Egnen.

En større Aa, Skals Aa, som ogsaa berører denne Egn, skal i Sommerens Løb reguleres. De forberedende Arbejder ere udførte af Hedeselskabet og have varet det meste af 3 Aar. Aaen danner et langt Stykke Skel mellem Randers og Viborg Amt; den udmunder i Hjarbæk Vig, en Del af Limfjorden. Naar Reguleringen har fundet Sted, ville store Arealer lavtliggende Kærjord kunne blive ordentligt afvandede og tjenlige til Agerbrug, ligesom de store Tørvemasser, Aadalen indeholder, ville kunne blive bedre udnyttede. Et Andelsslagteri bygges i Sommer i Hobro.

Skern-Egnen.

Dødeligheden blandt Smaagrise har ikke været ud over det sædvanlige; Svinebestanden øges sikkert ikke med nuværende Flæskepriser, derimod bliver det mere almindeligt at opføde Kalve lidt rigeligere end sædvanligt til Tillæg og sælge disse i en Alder fra 4—5 Maaneder. En saadan Kalv, opfødt med Skummetmælk og et Par Pund Kager i de sidste to Maaneder, har kostet omtrent som et Slagterisvin og koster ikke saa meget at føde.

Arbejdsprøve med Radsaamaskiner.

Af Maskinudvalget ved *Emil Jørgensen.*

Det er en Kendsgerning, at Radsaaning vinder i Udbredelse i de senere Aar. Det er et glædeligt Faktum, at danske Fabrikanter i ret betydelig Grad er slaaet ind paa Tilvirkningen af disse Maskiner. Derimod er det ikke ganske klart, om man i den store Almindelighed er ganske fortrolig med, hvilke Fordringer man bør — eller dog i hvert Fald vil — stille til en Radsaamaskine. Og da Fabrikanterne baade vil og maa rette sig efter de Krav, Brugerne af Maskinerne stiller, fandt Maskinudvalget det rigtigt at anstille nogle Prøver, særligt med danske Fabrikater, og ved en Redegørelse for de udførte Arbejder søge at klare, hvad der har Interesse at vide.

Efter direkte Opfordring til 4 danske Fabrikanter sendte følgende 3 Maskiner til Prøve:

Hr. Fabrikant P. Nielsen, Hillerød.
- — A. C. Rasmussen & Co., Stubbekjøbing.
- — H. Christoffersen, Holeby.

Desuden fandt man Anledning til at tage til Prøve Gødningsspredemaskinen »Westfalia« fra Kuxmann & Co., Bielefeldt, indsendt ved Peter Korff i Sønderborg paa Als. (Denne Gødningsspreder er senere overtaget i Eneforhandling for Danmark af Firmaet Ole Sørensen & Co., Kolding og København.)

Prøven blev foretaget hos og af Hr. Gaardfæster Laub, Sludegaard, og paa den Maade, at Maskinerne indordnedes under Gaardens almindelige Arbejde i Sædetiden, og saaede Side om Side i Gaardens Marker de almindelige Kornsorter: Havre, 2-rd. Byg og 6-rd. Byg i afsvampet Tilstand (Havre tillige tør) samt Hestebønner og Vikkehavre. Ved Siden heraf blev der foretaget saa mange Drejeprøver paa Laden, som man fandt nødvendige, for at faa Tal for den Ensartethed, hvormed de enkelte Maskiner kunde udføre Arbejdet under forskellige Forhold. Drejeprøverne bleve foretagne af Inspektør Emil Jørgensen, Lyngby.

Da Sæden var kommen op, blev den besigtiget, og Spiringen bedømt den 31. Maj og 1. Juni af en Dommerkomité, bestaaende af de Herrer:

Gaardfæster Laub, Sludegaard,
Forpagter Schroll, Hollufgaard,
Gaardejer Anders Knudsen, Dyrupgaard, og
Inspektør Emil Jørgensen, Lyngby,

for hvem Saamaskinerne tillige bleve førte frem under Saaning af 1 Td. Ld. Vikkehavre for hver Maskine og Gødningsspredereren for Spredning af Superfosfat i Blanding med Kaligødning, fugtet Superfosfat samt Chilisalpeter.

Beskrivelse af Maskinernes vigtigste Bygningstræk.

1. P. Nielsen, Hillerød.

Radsaamaskinen »Dansk Saxonia« er i det væsentlige en Efterligning af den tyske Radsaamaskine »Saxonia« fra Siedersleben i Bernburg. Den er en solid Maskine, godt udført og af godt Materiale helt igennem.

Maskinen hviler paa et Par høje Færdselshjul, 47 Tom. i Diam., og har en højtbygget Forvogn med en Styrestang, der baade kan benyttes som Forstyr og som Bagstyr, Forvognen har foranderlig Sporvidde.

Saaapparaterne til Korn og Runkelroer ere korte, støbte Cylindre, hvis Overflade er forsynet med smaa Knaster, ordnede i 2 Rækker korsvis for hinanden. Saahjulene arbejde i særlige Saahylstre, der ere anbragte udenpaa Saakassen, hvert Saahjul gaar i sit Hylster, der omslutter Saahjulets nederste Halvdel. Saahylstrets forreste Kant dannes af en bevægelig Klap, drejelig om et Hængsel, og holdes i sin normale Stilling af en temmelig stiv Spiralfjeder. Saakornet falder gennem forstilbare Skodaabninger ud i Saahylstret og føres over den bevægelige Klap ud i Nedfaldsrørene. Til Saaning af meget smaat Frø, som Turnips og Kaalrabi, og meget stort Frø som Bønner, Ærter og Majs, haves særlige Former af Saahjul. Fig. 1 viser den tyske »Saxonia«s Saakasse i Snit og Fig. 2 viser et Saahjul til Korn, et til smaat Frø, og et til stort Frø, hvert Saahjul anbragt i sit Saahylster, man ser tillige her Saahylstrets bevægelige Klap og Fjedren, der holder den i sin normale Stilling.

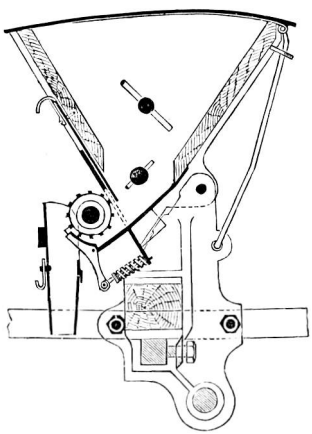

Fig. 1.

Indstillingen til forskellig Saamængde sker ved at ændre Saaakslens Hastighed ved Vekselhjul, der drives fra det højre Færdselshjul. Da der er 9 Vekselhjul og der tillige kan gives Skodaabningerne fra Saakassen 3 forskellige Stillinger, kan Maskinen indstilles fint og nøjagtigt.

Saakassen er af Jernplade med et buet Laag. Laaget er ophængt saaledes, at det aabner sig selv fortil, naar Saakassen kippes forover. Herved kan Saakassen let og bekvemt tømmes. Det udtømte Korn optages i et løst Trug, der anbringes foran Maskinen. I Saakassen er der 2 Røreaksler, en med lige og lange Pigge og en med korte, bøjede Pigge, der bevæge sig under Maskinens

Arbejde modsat hinanden. — Sædlederne eller Nedfaldsrørene ere spiralformede Rør med en rummelig vid Tragtmunding foroven. En halvrund Rille i Kanten af det Staalblik, hvoraf Rørene ere lavede, giver Røret baade

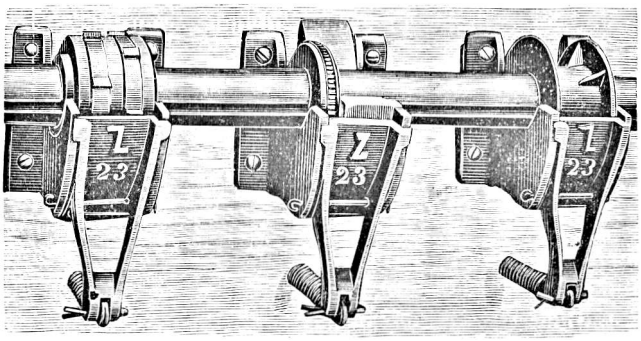

Fig. 2.

Styrke og Elasticitet og gør det tillige saa tæt, at der ikke kan falde Jord ind i Vindingerne. Rørene ere ophængte i en Hægte paa en Tverstang, de dykke løse ned i Skærerne, men saa langt, at de ikke kunne hoppe op under Arbejdet.

Fig 3.

Skærearmene ere godt befæstede og godt styrede med Sidebevægelse, men Skærerne ere uheldigt formede (Fig. 3), de ere for brede i Udløbet, og i Modsætning til de andre Maskiners Skær (se Fig. 4 og 5), hvor Kornet falder lodret ned i den af Skæret dannede Rille, og hvor Skæret er forsynet med Vinger, der samler det udflydende Korn, er dette Skær uden Vinger, og Kornet glider skraat bagud af

Skæret, hvorved det dækkes ufuldkomment og i uens Dybde. — Skærets Fastholdelse til Røret, der optager Nedfaldsrøret, er ikke heldig, da denne sker ved en tynd Bolt, der gaar tvers igennem Skærerøret, omtrent paa dettes Midte, hvorved Sædens frie Løb hæmmes. Skærespidsen kan fornyes særskilt. Saavel Ringene som Kæderne, hvori Skærearmene ere ophængte paa Hæveakslen, ere for svage, de gaa let itu.

2. A. C. Rasmussen, Stubbekjøbing.

Maskinen er lav, stærkt bygget og godt afstivet. Saakassen er af Træ med et løst Trælaag. Kassen er meget let at tømme gennem 2 aflange Bundklapper med Kroge, hvori man kan hænge en Sæk. Skal Maskinen gøres helt ren, kan hele Saaakslen let tages ud.

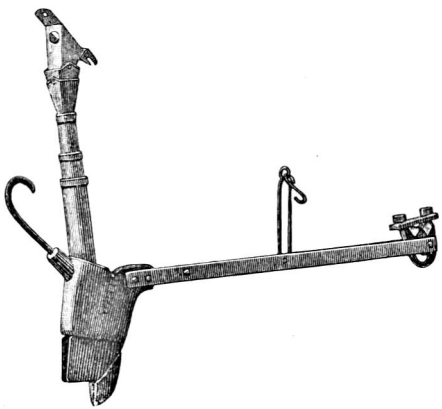

Fig. 4.

Saaapparatet er det samme som paa de nu almindelige Bredsaamaskiner: udskaarne Kamhjul, der fører Kornet ud gennem forstilbare Udstrømningsaabninger nær Saakassens Bund. Stilleskinnen kan her stilles meget fint, da Indstillingen sker ved en Skrue. Til Saaning af Ærter og Bønner bruges Saahjul med noget kortere Kamme end de til Korn. Saaakslen hviler i 3 Lejer og kan, som ovenfor nævnt, let tages ud, naar der skal skiftes Saahjul. Saahjulene fæstnes paa Akslen ved en Skrue, der griber ind i en Fordybning paa Akslen. Mærker paa Saaakslen for hvert Saahjuls Plads letter i høj Grad disses Anbringelse.

Nedfaldsrørene ere Teleskoprør, der omslutte Udstrømningsaabningen og ere fæstede til Saakassen ved en

Skrue og en Fløjmøttrik. Til Skærerøret ere de fæstede ved en Split. De enkelte Saahuller kunne lukkes ved en støbt Klap, fastholdt af den samme Fløjmøttrik, som fastholder Nedløbsrøret.

Skærearmene ere befæstede til Maskinen med Overfald og 2 Bolte, hvad der er noget ubekvemt, naar Skærerne skulle omstilles. Naar Armenes Nitning til Hængslerne bliver noget slidt, vil Styringen mod Sidebevægelse rimeligvis blive noget vaklende, fordi Mellemstykket mellem Skærearmene er for kort. Paa det prøvede Eksemplar var denne Nitning for stram, Skærerne faldt ikke let nok ned, naar Maskinen blev slaaet til Saaning.

Skærerne have en god Form, skarpe fortil og med brede Vinger (Fig. 4). De hæves og sænkes gennem en Parallel-Vægtstangsforbindelse, der er særdeles bekvemt anbragt midt for Maskinen. Skærespidserne kunne let fornyes.

Maskinen har en lav Forvogn med Træhjul og foranderlig Sporvidde. Maskinen har kun Bagstyr, men dette er særdeles godt formet og navnlig falder det bekvemme Haandtag udmærket i Haanden.

3. H. Christoffersen, Holeby.

Holeby-Maskinen er en lav, letbygget og spinkel Maskine, Materialet og Forarbejdningen kunde paa flere Punkter være solidere.

Saakassen er af Træ med Lærredsdække som Laag. Kassen er vanskelig at tømme og gøre ren, den kan kun tømmes ved at give Udstrømningsaabningerne fuld Lysning og lade Kornet strømme ud paa en Presenning, lagt under Maskinen.

Saahjulene ere stjerneformede, tilspidsede Rørere, der føre Kornet ud gennem runde Udstrømningsaabninger, anbragte nær Saakassens Bund. Indstilling til forskellig Saamængde og forskelligt Korn og Frø sker ved Forandring af Udstrømningsaabningens Størrelse ved en Stilleskinne, der forskydes ved et Haandtag, anbragt midt paa Maskinen, ligesom paa Bredsaamaskinerne.

Saahjulene fæstnes paa Saaakslen ved en Skrue, der klemmes ind i en Forsænkning i Saaakslen. Udførelsen af denne Befæstelsesmaade er utilfredsstillende. Under Saaningen af Hestebønner arbejdede Saahjulene sig let løse. Til Saaning af Ærter og Bønner bruges Rørere med kortere Spidser end de til Korn og fint Frø. Smaa Blikplader tjene til at lukke for de enkelte Saahuller.

Saaakslen hviler i 3 Lejer og kan kun tages ud gennem den venstre Endebund af Saakassen, efter at alle Saahjulene ere løsnede. Nedfaldsrørene ere spiralformede Tragte med en rummelig Tragtaabning (Fig. 5). De ere af tarveligt Materiale og aabne sig let i Vindingerne. Tragtenes Befæstelse til Maskinen er uheldig, de to midterste Tragte falde let ud i den ene Side saa de hænge skævt, og alle Tragtene krumme sig stærkt, naar Skærerne løftes, og blive da ofte hængende i denne Stilling, naar Skærerne atter sænkes.

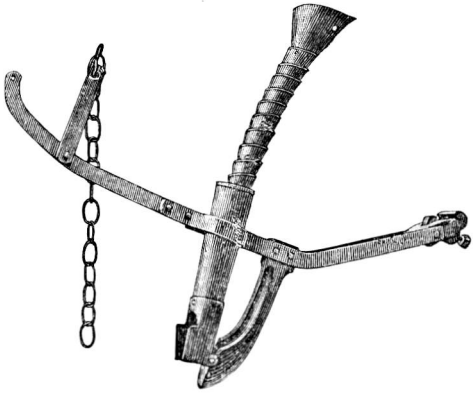

Fig. 5.

Skærearmene ere godt og bekvemt befæstede til Maskinen, de have godt Styr mod Sidebevægelse, men Skærearmene viste sig for svage. Skærerne have en god Form, ere i et Stykke og med Vinger. Skærerne hæves og sænkes ved en primitiv og ledeløs Vægtstangsforbindelse, anbragt paa den højre Side af Maskinen.

Maskinen har en lav Forvogn med Træhjul og foranderlig Sporvidde. Skønt Færdselshjulene ikke ere særlig jordkastende, fyldes og tilstoppes de Tragte, der ere nærmest Hjulene, med Jord.

Maskinen har kun Bagstyr og er let at styre.

Gødningsspredemaskinen »Westfalia«, $2^1/_4$ Meter, fra Kuxmann & Co., Bielefeldt.

Maskinen afviger meget betydeligt fra de tidligere her i Landet kendte Gødningsspredemaskiner, Udstrøapparatet er her en Kæde uden Ende, hvor hvert andet Led er noget lignende et Led af en svær amerikansk Drivkæde, og hvert andet Led er forsynet med en 7 Tom. lang skraatstillet Stav, som er det egentlige Udstrøapparat. Kæden, som iøvrigt kan skilles ad Led for Led, ligesom de amerikanske Kæder, løber omkring Bunden af Saakassen fra venstre til højre. Under Kædens Vandring paa langs af Kassebunden, vil de korte Stave skrabe Kunstgødningen ud igennem en forstilbar Længdeslidse i Kassens Bagside tæt ved Bunden.

Indstillingen til Udstrømningen af de forskellige Gødningsemner og Gødningsmængder sker dels ved at indsnevre eller aabne Længdeslidsen og dels ved at regulere Kædens Hastighed ved Vekselhjul. Indstillingen for samme Gødningsart kan ske indenfor vide Grænser med Hensyn til Udstrømængden.

Under Arbejdet holder Kæden sig selv ren for vedhængende Gødning, idet den stryges ren af en Børste, naar den forlader Saakassen, og af en Afstrygerfjeder, før den gaar ind i Kassen.

Da Kæden arbejder fra venstre til højre, skal Saakassen ved Begyndelsen af Arbejdet fyldes saaledes, at den er helt fyldt i den venstre Side og næsten tom i den højre.

For at forhindre, at der danner sig Hulrum i Gødningsmassen i den venstre Ende af Saakassen, er der paa Kassens Bagvæg anbragt en lodret Jernplade, der under Arbejdet bevæger sig langsomt frem og tilbage.

Maskinen hviler paa 2 meget høje — $1^1/_2$ Meter — Færdselshjul, og er den prøvede Maskine forsynet med Forhjul (Forvogn). Maskinens og Forvognens Hjulafstand er saaledes afpasset, at man faar den rette Spredebredde, naar man kører med Forhjulet i Færdselshjulets Spor.

De høje Færdselshjul gør, at Maskinen trækkes let af en Hest, og Forvognen giver den en støt og rolig Gang.

Den virkelige Spredebredde, maalt under Arbejdet med Spredning af Superfosfat, er meget nær de opgivne $2^1/_4$ Meter (2.21 Meter).

Maskinen er helt igennem solidt og godt udført og trækkes let af en Hest.

Arbejdsprøven.

Som tidligere nævnt, bleve Prøverne foretagne paa den Maade, at Maskinerne indordnedes under det almindelige Arbejde paa Gaarden og saaede Side om Side hver sin Omgang. Da det ikke passede saa godt at køre med 3 Maskiner efter hinanden samtidig, kørtes de 2 smaa Maskiner, Holeby og Rasmussens, Side om Side i den ene Side af Marken og den større Hillerødmaskine i den anden Side af Marken.

Hillerødmaskinen, som er 2 Meter bred, er bygget til 19 Rækker, Rasmussens til 17 Rækker og Holebymaskinen til 15. Under Prøven arbejdede Hillerødmaskinen med 17 Rækker og de andre 2 Maskiner, som ere 6 Fod brede, med 15 Rækker.

Det første, der blev saaet med Maskinerne, var Hestebønner af den Varietet, som dyrkes paa Sludegaard, og som har fundet en Del Udbredelse.

Ved Indstillingen paa Laden viste det sig straks, at ingen af Maskinerne kunde saa de foreliggende Hestebønner fuldt tilfredsstillende. Dels kneb det med at naa op til det ønskede Kvantum (400 Pund pr. Td. Land i 8 Rækker med 9 à $9^1/_2$ Tom. Afstand), dels bleve Bønnerne mere eller mindre beskadigede. En Optælling viste, at Hillerødmaskinen gav 16 pCt. mere eller mindre beskadigede Bønner, Rasmussens 8 pCt. og Holeby 6 pCt.

Endelig var Udstrømningen ikke tilstrækkelig jævn af de enkelte Saahuller.

Da det saaledes viste sig, at Dommen over Maskinernes Præstationer paa dette Omraade vilde falde uhel-

digt ud, fandt man Anledning til at spørge Statskonsulent K. Hansen i Lyngby om hans Opfattelse af Bønnedyrkningen. Hans Svar, der støttedes paa Resultaterne af Dyrkningsforsøg paa Forsøgsstationerne og paa den Tendens, der for Tiden synes at være oppe i Retning af at udvide Bælgsædsarealerne, gik ud paa at anbefale, at der fremstilles Maskiner, som kan saa Hestebønner. Han tør paa Grundlag af det foreliggende Materiale ikke udtale sig om, hvilken Varietet, der er den mest ydedygtige, og han maa holde paa, at Maskinerne indrettes saaledes, at Bønnesaaapparatet bliver særskilt, saa Maskinerne ikke fordyres for den, der ikke ønsker dette. Men han gør tillige opmærksom paa, at det var heldigt at stramme Fordringerne lidt højere end til Bønner af Sludegaardstypen, der vejede 126 Gram pr. 100 Frø; han foreslaar at gaa til 200 Gram pr. 100 Frø.

Det er en Kendsgerning, at Bønnedyrkningen er drevet med Held i en Aarrække paa Sludegaard, og det er ligeledes en Kendsgerning, at den er ved at brede sig, ligesom anstillede Forsøg give Grund til at antage, at Bønner kan erstatte Solsikkekager i en rimelig Blanding til Malkekøer. Naar saa hertil kommer Bønnehalmens store Foderværdi, kan man ikke se rettere, end at det vil være et ganske betydeligt Plus for en Maskine, naar den fremstilles med et godt Saaapparat til Hestebønner.

Saaning af Bønner i Marken blev prøvet med alle 3 Maskiner. Hillerødmaskinen maatte opgives efter at have kørt $1^1/_2$ Omgang. De to andre Maskiner besaaede Resten af Marken. Men om man end ikke bør tillægge Maskinerne hele Skylden for, at Bønnerne ere komne saa uregelmæssige op, idet Bønnerne kun havde 85 pCt. Spireevne i Aar, saa maa Dommen dog falde saaledes, at det ydede Arbejde var utilfredsstillende. Bønnerne kom op med ret store Spring i Rækkerne og med Klumper af Planter paa andre Steder, men der var ikke kendelig Forskel paa Maskinernes Præstationer.

De andre Vaarsædmarker bleve derefter tilsaaede saaledes, at Holeby og Rasmussens Maskiner tilsaaede

Marken med 2-rd. Byg, Hillerødmaskinen en Mark med Havre og alle 3 Maskiner en Mark med Havre og en Mark med 6-rd. Byg.

Under Saaningen bleve Maskinernes Arbejde og Haandtering iagttagne af Hr. Gaardfæster Laub, som paapeger følgende Ulemper: Alle Maskiner saa mindre i Marken end de efter Indstillingen paa Laden skulde. Forskellen er for Hillerødmaskinen mindst, for de andre 2 Maskiner større. Forskellen er for Hillerødmaskinen let at rette i Marken, da Maskinen har en saa sikker Indstilling ved Vekselhjul, og Indstillingstabellen, der følger med Maskinen, giver en god Vejledning. For de andre to Maskiner, hvor Indstillingen sker ved Stilleskinne, er Omstillingen i Marken mere usikker, da det ikke forud lader sig beregne, hvor lidt eller hvor meget Udstrømningsaabningerne skulde aabnes. Hvor meget der strømmer ud efter en Omstilling, er ret vilkaarligt, hvorfor man flere Gange maa foretage Eftermaalinger for at være sikker paa at saa det Kvantum, man ønsker.

Hillerødmaskinen har, som tidligere nævnt i Maskinernes Beskrivelse, daarligt formede Skær, Kornet lægges som Følge heraf i uens Dybde. Maskinen er noget ubekvem for Kusken at styre ved Bagstyr, fordi Skærmene paa Enderne af Saakassen ere for høje og ere i Vejen for Styrestangen under Vendingerne, og derved, at Styrestangen er for kort og uheldigt formet. Kusken kan ikke naa det, naar han gaar i Hjulsporet.

Under Paafyldningen i Marken er det meget vanskeligt at undgaa at spilde Korn mellem Saakassen og Laaget, fordi Laaget ikke slutter tæt i Bagkanten, naar det aabnes; endvidere er det ubekvemt at skulle bruge Skruenøgle, hver Gang man skal veksle Hjul; en Skrue med et lille Haandtag, saaledes som der er paa den tyske Maskine, er mere bekvem; endelig ere Kæderne og Ringene, der bære Skærearmene, for svage og gaa let itu.

Paa Rasmussens Maskine ere Skærearmene saa fast nittede til sine Hængsler, at Skærerne ikke falde let nok ned. Trods al Agtpaagivenhed fra Betjeningens Side

kunde det ikke undgaas, at et Skære nu og da paa kortere eller længere Strækninger blev hængende oppe. Det er uheldigt, at en Maskine udgaar fra Fabrikken med saa fast nittede Skærearme. Paa den anden Side bliver Styret mod Sidebevægelse næppe god nok, naar Nitningen bliver løs.

Holebymaskinen er en letbygget Maskine, og det, at den ikke er saa godt afstivet som de andre to Maskiner, giver sig tilkende under Arbejdet i Marken. Uden just at være ledeløs, er den dog ikke saa fast og støt at arbejde med som t. Eks. Rasmussens.

Tragtene krumme sig stærkt, naar Skærene hæves, og blive da ofte siddende med Mundingen mod Maskinen, naar Maskinen saar, saa man kan ikke se det udstrømmende Korn. Skærearmene ere for svage, et Par af Armene have under Arbejdet vredet sig til Siden.

De Skærerør, som ere nærmest Færdselshjulene, fyldes med Jord, hvorved Tragtene klemmes fast i Røret. Da Skærerørene ere saa vide, burde de yderste Rør være beskyttede ved et lille tagformet Dække, saaledes som man ser paa flere tyske Radsaamaskiner.

Med Gødningsspredemaskinen »Westfalia« spredtes Superfosfat alene og Superfosfat i Blanding med 37 pCt. Kaligødning i lige Blanding samt Chilisalpeter. Da Vejrliget var meget regnfuldt i Sædetiden, havde man rig Lejlighed til at iagttage Maskinens Arbejde under fugtige Vejrforhold, og den udførte alt Arbejde fuldt tilfredsstillende, dertil er Maskinen let for en Hest at trække og meget let at betjene. Yderligere kan det tilføjes, at Maskinen er betydelig lettere at gøre ren efter Brugen end de tidligere her i Landet kendte Gødningsspredemaskiner.

Den 31. Maj samledes Dommerkomiteen paa Sludegaard for denne og den følgende Dag at foretage den endelige Bedømmelse af Maskinerne og deres Arbejde.

Først lod man alle 3 Radsaamaskiner saa 1 Td. Ld. med Vikkehavre for at vise d'Hrr. Forpagter Schroll og Gaardejer A. Knudsen Maskinerne i Arbejde, og hvortil

man saa knyttede en Prøve for hvilket Kvantum Korn, Maskinerne saaede i Marken i Forhold til det Kvantum, de vare indstillede til paa Laden. Det Areal, Maskinerne tilsaaede (hver Maskine ca. 1 Td. Ld.), blev nøjagtigt opmaalt, og det udsaaede Kvantum bestemt ved Tilbagevejning af det ikke saaede Korn.

Denne Prøve gav følgende Resultat:

Hillerødmaskinen gav ved Indstillingsprøven paa Laden for $^1/_{10}$ Td. Land 292 Pd. Vikkehavre pr. Td. Ld., men saaede i Marken kun 279 Pd., altsaa 13 Pd. for lidt pr. Td. Ld.

Rasmussens Maskine gav ved Indstillingsprøven 282 Pd. pr. Td. Ld., men saaede kun 230 Pd., altsaa 52 Pd. for lidt.

Holebymaskinen gav 298 Pd. ved Indstillingen, men saaede kun 235 Pd., altsaa 63 Pd. for lidt.

Med Gødningsspredemaskinen »Westfalia« blev saaet noget tør Superfosfat og noget Superfosfat, der blev stærkt fugtet med Vand samt Chilisalpeter.

Efter at man havde gennemgaaet Maskinernes Bygning, gik man rundt over Markerne for at besigtige det saaede og spirede Korn.

I Sæden undersøgte man meget nøje Plantebestanden i de enkelte Rækker for de forskellige Maskiner og Ensartetheden i Saadybden ved at opgrave en Del Planter med Rod.

Hillerødmaskinen var den af Maskinerne, der havde saaet mest ensartet, dog var der noget Spring i Rækkerne, rimeligvis hidrørende fra Skærets Form og deraf følgende mangelfulde Dækning af det saaede Korn. Den uensartede Dybde, hvori Kornet var nedbragt, maa rimeligvis ogsaa tilskrives Skærets uheldige Form.

Efter Rasmussens Maskine og Holebymaskinen var Kornet kommet upaaklageligt op. En opgravet Prøve viste, at Kornet var nedbragt i fuldkommen ensartet Dybde. Med kortere og længere Mellemrum var der dog Spring i Rækkerne, for Rasmussens Maskine rimeligvis hidrørende fra, at de for fast nittede Skærer efter at være

hoppede op, maaske for en Sten, ikke ere faldne helt ned igen straks.

Efter begge disse Maskiner stod Sæden mindre ensartet i Rækkerne end efter Hillerødmaskinen, hidrørende fra det mindre gode Saasystem i disse Maskiner.

Af Inspektør Jørgensen blev der foretaget nogle Drejeprøver paa Laden med de forskellige Maskiner for at undersøge Ensartetheden af Udsæden for de enkelte Saahuller og den Indflydelse Kørehastigheden kunde have paa Udsædsmængden. Prøverue bleve foretagne med 2-rd. Byg, for $^1/_{10}$ Td. Ld. og begge de nævnte Forhold undersøgtes ved samme Drejeprøve, idet man bandt Poser under hver enkelt Skære og vejede først de enkelte Poser og derefter den samlede udsaaede Mængde. Udsædsmængden undersøgtes for Hastighederne ca. $2^1/_2$ Secundfod og $4^1/_2$ Secundfod, og der blev taget 2 Kontrolprøver for hver Hastighed.

Vejningen blev foretaget med en ny (justeret) Prøvemalkningsbismer.

Resultatet af disse Prøver er følgende:

Hillerødmaskinen saar saa nøjagtig ens Mængder af de enkelte Saahuller, at kun en fin Vægt kan paavise Forskelligheder.

Med en Kørehastighed af 5.5 Secf. saaedes 235.0 Pd. pr. Td. Ld.
— — - 4.2 — — 235.5 — —
— — - 2.4 — — 235.5 — —

altsaa ens Udsædsmængde, enten man kører hurtigt eller langsomt.

Rasmussens Maskine gav for

en Kørehastighed af 4.7 Secf. 230 og 232 Pd., gen. 231 Pd. pr. Td. Ld.
- — - 2.7 — 280 - 279 - — 279.5 — —

altsaa saaedes 48.5 Pd. mere pr. Td. Ld. ved den langsomme Kørsel end ved den hurtige. Udsæden fra de enkelte Saahuller var ikke helt regelmæssig. Ved 4.7 Secf. Hastighed var Forskellen mellem det Rør, der saaede mest og det, der saaede mindst 13 pCt. af det

Kvantum, hele Maskinen saaede, ved 2.7 Secf. Hastighed 17 pCt.

Holebymaskinen gav for

en Kørehastighed af 4.8 Secf. 246.5 og 234.0 Pd., gen. 235.25 Pd. pr. Td. Ld.
- — - 2.7 — 264.0 - 274.0 - — 269.0 — —

altsaa saaedes 33.8 Pd. mere ved den langsomme Kørsel end ved den hurtige.

Forskellen af Udsæden fra de enkelte Saahuller var ved 4.8 Secf. Hastighed 19 pCt. og ved 2.7 Secf. 16 pCt.

En Drejeprøve for at se det mindste Kvantum Kaalrabifrø, Maskinerne kunde saa, gav 3.2 Pd. pr. Td. Ld. for Hillerødmaskinen, 1.7 for Rasmussens og 3.35 for Holeby.

Forskellen af Udsæden fra de enkelte Saahuller var her for de to af Maskinerne betydelig større, nemlig henholdsvis 0.7, 66 og 42 pCt. af det, der saaes.

Med Gødningsspredemaskinen er ingen Drejeprøve foretaget, da Arbejdet i Marken viste, at den temmelig nøje udstrør det Kvantum, den efter Indstillingstabellen skal; nogen særlig stor Nøjagtighed forlanger man heller ikke af denne Art Maskiner.

Man fandt ingen Anledning til at foretage Kraftmaalinger over Maskinernes Kraftforbrug, da alle 3 Radsaamaskiner let kunde trækkes af 2 Heste og Gødningsprederen af 1 Hest.

Som Hovedresultat af de foretagne Prøver mener Dommerkommiteen at kunne udtale:

Hillerødmaskinen er en solid og godt forarbejdet Maskine. Den har det bedste og sikreste Saasystem af de prøvede Maskiner. Naar de ved Prøven nærmere paapegede Fejl i Bygningen, navnlig Skærernes uheldige Form, blive afhjulpne, har man her en god Maskine, der kan staa ved Siden af de bedste tyske. Den kan ikke saa Hestebønner.

Rasmussens Maskine er en lille stærkt bygget og godt afstivet Maskine, der er særdeles let og bekvem at arbejde med. Den vil dog, trods den gode Udførelse,

altid lide af de Ulemper, der klæbe ved det i Maskinen benyttede Saasystem. Den saar ikke Hestebønner tilfredsstillende.

Holebymaskinen er en letbygget Maskine, lidt for svag i Bygning, Udførelse og Materiale. Dens billige Pris vil dog altid skaffe den Købere. Det i Maskinen benyttede Saasystem er som i Rasmussens utilfredsstillende. Den saar ikke Hestebønner tilfredsstillende.

Gødningsspræderen »Westfalia« er en solid og godt forarbejdet Maskine, der i rimelig Grad tilfredsstiller de Fordringer, man stiller til en Gødningsspreder.

Danmarks Omsætning med Udlandet af Landbrugets Produkter og Hjælpestoffer i Aaret 1903,

sammenlignet med Omsætningen heraf i tidligere Aar,

af

N. C. Christensen,
Fuldmægtig i Statens statistiske Bureau.

Ligesom i sine tidligere Aargange bringer Tidsskriftet herved — i to Hovedtabeller og med en Række Bemærkninger og mindre Tabeloversigter, der knytte sig til disse — en Oversigt over Danmarks Omsætning med Udlandet af de væsentligste Landbrugsvarer i 1903.

Hovedtabellerne, der ere opførte paa de næstfølgende Sider, 386—393, omhandle Ind- og Udførsel af alle de enkelte Vareposter, der har kunnet udskilles som hørende til Landbrugsomsætningen. En saadan Udskillelse kan uden Vanskelighed foretages for de egentlige Landbrugsvarers Vedkommende saavel i Udførsels- som i Indførselsstatistikken, men ikke for de Industriprodukter (Maskiner o. s. v.), som indføres fra Udlandet til Landbrugets Tjeneste; Tabellernes Udførselsopgjørelse medregner altsaa omtrent alt, hvad der har Interesse for Landbrugsomsætningen, medens deres Indførselsopgjørelse ikke er saa fuldstændig, men dog omfatter de fleste af de Varer, hvor det er af Interesse at kjende Svingningerne fra Aar til Aar. — Forøvrigt henvises med Hensyn til Indholdet af de to Hovedtabeller I og II til Overskrifterne for de enkelte Kolonner og til de efter hver af Tabellerne anførte Noter.

Tabel I. **Kvantum for Danmarks Omsætning med Udla**
saavel kvarta

Produkternes Navne	Udført i Alt til Udlandet fra Danmark				
	Januar—Marts	April—Juni	Juli—Septbr.	Oktbr.—Decbr.	A
	1903	1903	1903	1903	
	1	2	3	4	
Husdyr og Madvarer heraf:					
Heste ..... i Stkr.	9708	6121	4952	3040	2
Føl ..... —	5	5	1060	410	
Oxer og Køer ..... —	15996	19895	13162	12866	6
Kalve ..... —	192	460	205	153	
Faar og Lam; Geder .. .. —	9	342	353	222	
Svin ..... —	»	»	48	»	
Grise ..... —	»	52	2	»	
Flæsk og Skinker, fersk .... i Mill. Pd.	0.467	0.284	0.148	0.184	
— - — ikke fersk —	39.044	44.604	43.609	42.559	16
Kjød af Hornkvæg, fersk ... —	9.109	5.466	2.744	3.650	2
— - — ikke fersk —	1.310	0.955	0.607	1.673	
Kjød af Faar, fersk ..... —	0.047	0.055	0.124	0.541	
— - — ikke fersk.... —	0.119	0.321	0.180	0.354	
Kjød af andre Dyr; Pølser, Indvolde, Tunger..... —	5.575	3.847	3.887	4.240	1
Fedt og Ister ..... —	3.042	1.884	2.888	6.298	1
Oleomargarin ..... —	0.692	0.895	0.824	1.127	
Smør i almindelig Emballage*) —	48.073	51.932	51.033	43.113	19
— i hermetisk do. —	0.800	0.890	1.091	0.932	
Margarine ..... —	0.057	0.104	0.093	0.084	
Æg ..... i Mill. Snese	4.492	6.935	7.013	5.418	2
Ost ..... i Mill. Pd.	0.039	0.037	0.048	0.037	
Mælk og Fløde..... i Mill. Potter	0.171	0.138	0.167	0.131	
Biprodukter ved Husdyrbruget; Gjødningsmidler:					
Haar, raa..... i Mill. Pd.	0.227	0.245	0.636	0.211	
Uld ..... —	1.512	1.096	3.842	0.624	
Skind og Huder, uberedte... —	7.614	7.197	6.200	5.658	2
Ben og Tænder, raa..... —	2.485	2.376	1.391	1.586	
Talg, almindelig..... —	0.374	0.344	1.387	1.315	
Handelsgjødning (naturlig) (kunstig) —	9.371	4.473	4.829	0.833	1
Stassfurter Salte ..... —	»	»	»	»	
Chilisalpeter til Agerbruget . —	»	»	»	»	

*) Som omtalt af Professor Bøggild Side 283 er der foretaget en Ræk
Undersøgelser angaaende den statistiske Opgjørelse af Smøromsætning
i 1903, da det var givet, at Indførselstallet var for lavt, og man tilli

Landbrugets Produkter og Hjælpestoffer i Aaret 1903, for hele Aaret.

Heraf **indenlandske Varer**					**Indført i Alt** fra Udlandet til Danmark				
Marts	April—Juni	Juli—Septbr.	Oktbr.—Decbr.	Aaret 1903	Januar—Marts	April—Juni	Juli—Septbr.	Oktbr.—Decbr.	Aaret 1903
03	1903	1903	1903		1903	1903	1903	1903	
	7	8	9	10	11	12	13	14	15
06	6112	4917	3033	23768	1752	2091	1411	1056	6310
5	5	1060	410	1480	»	2	20	3	25
06	19895	13162	12866	61919	1058	683	1056	1177	3974
02	460	205	153	1010	150	264	296	236	946
9	342	351	222	924	115	731	663	106	1615
»	»	48	»	48	»	40	»	33	73
»	52	2	»	54	279	230	64	31	604
67	0.284	0.148	0.184	1.083	0.047	0.070	0.065	0.375	0.557
218	42.540	41.183	39.397	160.338	2.181	2.538	3.056	3.419	11.194
109	5.466	2.744	3.650	20.969	0.093	0.020	0.019	0.065	0.197
97	0.540	0.268	1.117	2.322	1.074	0.731	0.991	1.252	4.048
47	0.055	0.124	0.541	0.767	»	0.002	0.006	0.001	0.009
»	»	0.074	0.013	0.087	0.409	0.077	»	0.834	1.320
165	3.713	3.697	4.089	16.664	1.098	0.776	0.727	1.873	4.474
985	0.860	0.995	0.744	3.584	5.696	5.155	6.167	8.770	25.788
..	....	....	....	....	2.829	5.865	4.518	4.728	17.940
937	42.182	37.971	35.475	156.565	8.118	9.865	15.397	8.707	....
798	0.882	1.091	0.932	3.703	0.000	0.000	0.005	0.114	0.119
055	0.094	0.041	0.031	0.221	1.380	1.187	1.605	1.442	5.614
434	6.687	6.868	5.255	23.244	0.474	1.741	1.137	0.528	3.880
025	0.027	0.029	0.019	0.100	0.364	0.512	0.514	0.519	1.909
171	0.138	0.167	0.131	0.607	0.090	0.175	0.282	0.214	0.761
162	0.154	0.256	0.154	0.726	0.113	0.139	0.486	0.175	0.913
290	0.420	1.086	0.280	2.076	1.993	1.372	4.818	1.369	9.552
909	4.041	2.706	3.424	14.080	4.600	3.800	3.849	3.996	16.245
485	2.376	1.391	1.526	7.778	0.511	0.680	0.263	0.587	2.041
112	0.132	0.133	0.162	0.539	0.221	0.252	1.263	1.108	2.844
582	2.669	1.450	0.800	9.501	26.380	19.595	73.205	17.214	136.394
»	»	»	»	»	6.098	2.444	5.010	12.409	25.961
»	»	»	»	»	9.351	6.958	0.082	0.035	16.426

ygtede, at Udførselstallet, der viste en ganske overordentlig stor Stigning fra 902, skulde være for højt. Dette sidste synes dog ikke at være Tilfældet; vad Indførselen angaar, kan man ikke endnu fastslaa nogen Berigtigelse.

Produkternes Navne	Udført i Alt til Udlandet fra Danmark				
	Januar—Marts 1903 1	April—Juni 1903 2	Juli—Septbr. 1903 3	Oktbr.—Decbr. 1903 4	A 1
Korn, Frø, Mark- og Havevæxter; Produkter heraf:					
Uformalet Korn ..... i Mill. Pd.	50.786	36.882	28.281	65.450	18
Heraf: Hvede ..... —	4.541	15.386	14.310	16.546	5
Rug ..... —	5.286	5.310	3.560	4.541	1
Havre ..... —	5.642	4.513	1.134	2.820	1
Byg ..... —	21.389	3 075	4.619	39.738	6
Malt ..... —	0.637	0.488	0.545	0.583	
Majs ..... —	9.110	6.481	3 886	0.688	2
Bælgsæd ..... —	1.363	0.823	0.192	0.409	
Boghvede ..... —	0.005	0.003	0.015	»	
Formalet Korn ..... —	5.218	9.987	6.525	7.308	2
Heraf: Hvedemel ..... —	3.169	6.158	4.109	5.103	1
Rugmel ..... —	1.094	2.474	1.545	0.694	
Havregryn ..... —	0.596	0.569	0.438	1.394	
Byggryn etc. ..... —	0.288	0.740	0.289	0.065	
Præpareret Majs ..... —	0.065	0.103	0.143	0.051	
Boghvedegryn ..... —	0.006	0.003	0.001	0.001	
Hørfrø ..... —	0.067	0.002	0.742	0.001	
Hampefrø ..... —	0.002	0.010	0.014	0.020	
Raps ..... —	0.001	»	»	»	
Anden Sæd til Oliepresning. —	0.184	0.006	0.560	0.200	
Palme- og Kokosnødkjærner —	1.939	1.880	2.290	»	
Kløverfrø ..... —	1.122	0.359	0.002	0.138	
Græsfrø ..... —	0.938	0.369	0.079	0.827	
Mark- og Havefrø uden Specifikation ..... —	4.044	1.776	0.187	0.529	
Kartofler ..... i Tdr.	53142	57388	9456	28606	14
Andre Mark- og Havevæxter i Mill. Pd.	11.434	4.059	1.995	8.283	2
Æbler og Pærer ..... i Tdr.	385	299	157	7558	8
Bærfrugt, Blommer, Tomater i Mill. Pd.	0.032	0.002	0.449	0.099	
Halm og Hakkelse ..... —	0.993	0.089	0.044	0.418	
Klid og Majsglutenfoder .... —	4.272	6.287	12.803	8.464	3
Oliekager og -mel ..... —	11.322	4.595	7.336	9.154	3
Melassefoder ..... —	1.033	0.508	0.343	0.728	
Roesukker, indenlandsk .... —	1.404	0 001	0.709	»	

Anm. Kol. 1—5 angive Kvantum for *Totaludførselen fra Danmark* (inkl. Kjøbenhavns Frihav *til Udlandet* (til sidstnævnte er henført de danske Bilande og Kolonier). Under Totaludførsel regnes Udførselen **ikke** blot af *indenlandske* Varer og af *fremmede* Varer, der have været klarere til Indgang i Toldterritoriet eller oplagte i Frihavnens Pakhuse, og som atter føres ud af Land men ogsaa af *fremmede* Varer, der i danske Havne simpelthen omlades mellem Skibe kommen fra og gaaende til fremmede Havne.

Kol. 6—10 angive Kvantum for *Varer af indenlandsk Oprindelse* i ovennævnte Totaludførs

Heraf **indenlandske Varer**				**Indført i Alt** fra Udlandet til Danmark				
April—Juni	Juli—Septbr.	Oktbr.—Decbr.	Aaret 1903	Januar—Marts	April—Juni	Juli—Septbr.	Oktbr.—Decbr.	Aaret 1903
1903	1903	1903		1903	1903	1903	1903	
7	8	9	10	11	12	13	14	15
13.099	16.490	45.353	105.907	223.267	321.838	296.299	347.665	1189.069
4.399	9.396	5.150	20.866	34.193	49.010	34.254	83.193	200.650
2.202	1.588	0.808	6.300	41.199	72.469	72.338	89.838	275.844
2.512	0.541	1.424	8.986	17.934	19.302	5.668	10.874	53.778
2.648	4.343	37.439	65.312	14.047	39.296	62.843	68.341	184.527
0.298	0.485	0.428	1.706	3.894	6.482	4.897	4.153	19.426
»	»	»	»	107.074	132.086	114.597	86.526	440.283
0.348	0.102	0.044	0.733	3.689	1.779	0.970	2.878	9.316
0.003	0.015	»	0.020	1.232	1.404	0.730	1.819	5.185
5.374	3.298	1.587	12.857	25.508	35.682	32.295	36.690	130.175
2.137	1.440	0.773	5.540	16.415	24.615	22.142	20.002	83.174
2.414	1.531	0.694	5.694	5.233	6.084	5.773	10.380	27.470
0.103	0.016	0.030	0.165	1.215	1.000	1.009	2.665	5.889
0.664	0.288	0.065	1.304	1.519	1.362	1.615	2.027	6.523
0.053	0.022	0.024	0.143	0.699	1.878	1.056	0.941	4.574
0.003	0.001	0.001	0.011	0.427	0.743	0.700	0.649	2.519
0.002	0.005	0.001	0.008	6.295	9.783	11.439	9.543	37.060
»	»	»	»	0.045	0.071	0.123	0.152	0.391
»	»	»	0.001	0.130	0.000	3.698	3.062	6.890
»	»	»	»	3.699	8.087	1.635	0.244	13.665
»	»	»	»	8.339	8.821	5.432	5.947	28.539
.....	.....	.....	0.050	3.812	0.376	0.223	2.920	7.331
.....	.....	.....	1.800	4.911	0.714	1.160	4.224	11.009
.....	.....	.....		3.950	1.400	0.400	2.133	7.883
57203	9442	28144	140188	8524	4393	468	4301	17686
3.968	1.945	8.259	25.572	1.243	1.519	1.116	1.121	4.999
»	65	72	156	1856	634	4356	16504	23350
0.001	0.130	0.016	0.147	0.058	0.164	2.635	0.163	3.020
0.089	0.044	0.418	1.544	0.580	0.639	0.387	0.451	2.057
1.515	1.630	1.188	5.221	29.644	22.468	38.362	29.699	120.173
0.965	1.127	2.441	7.876	292.033	68.818	164.774	193.903	719.528
0.508	0.343	0.728	2.592	1.154	0.260	»	0.679	2.093
0.001	0.709	»	2.114	.....	.....	.....	.....	.....

rskjellen mellem Tallene i Kol. 1—5 og Kol. 6—10 angiver følgelig Andelen i Totaludførselen for *ver af udenlandsk Oprindelse.*

Kol. 11—15 angive Kvantum for *Totalindførselen til Danmark* (inkl. Kjøbenhavns Frihavn) *fra Udlandet* (inkl. danske Bilande og Kolonier). Totalindførselen omfatter dels de fremmede Varer, *r forbruges i Danmark,* dels de fremmede Varer, der *transitere over Danmark.* Under *Transitten* regnet ikke blot de fremmede Varer, der klareres til Indgang i Toldterritoriet eller oplægges i ihavnens Pakhuse, forinden de atter udføres, men ogsaa rent Omladningsgods (jfr. Bemærkn. 1 Kol. 1—5).

Tabel II. **Kvantum for Danmarks Omsætning med Udla**
sammenlignet med 190

Produkternes Navne		Udført i Alt til Udlandet fra Danmark			Heraf: Indenlandske Va		
		1903	1902	1891-95 Gjennemsnit	1903	1902	1891 Gjenne
		1	2	3	4	5	6
Husdyr og Madvarer heraf:							
Heste	i Stkr.	23821	20154	13256	23768	20033	13
Føl	—	1480	2983	549	1480	2983	
Oxer og Koer	—	61919	46440	102934	61919	46440	102
Kalve	—	1010	568	3086	1010	568	3
Faar og Lam; Geder	—	926	392	14445	924	392	14
Svin	—	48	3	134802	48	3	134
Grise	—	54	40	912	54	40	
Flæsk og Skinker, fersk	i Mill. Pd.	1.083	1.644	89.746	1.083	1.644	82
— - — ikke —	—	169.816	145.984		160.338	138.297	
Kjød af Hornkvæg, fersk	—	20.969	27.909		20.969	27.909	
— - — ikke —	—	4.545	2.461		2.322	1.699	
Kjød af Faar, fersk	—	0.767	1.112	12.127	0.767	1.109	10
— - — ikke —	—	0.974	0.319		0.087	0.017	
Kjød af andre Dyr; Pølser, Indvolde, Tunger	—	17.549	17.611		16.664	16.670	
Fedt og Ister	—	14.112	9.417	2.966	3.584	3 058	1
Oleomargarin	—	3.538	2.641		.....	0.150	
Smør i alm. Emball.*)	—	194.151	168.746	103.207	156.565	135.100	96
— i hermetisk do.	—	3.713	4.433		3.703	4.433	
Margarine	—	0.338	0.310	0.064	0.221	0.240	0
Æg	i Mill. Snese	23.858	21.842	7.598	23.244	21.530	7
Ost	i Mill. Pd.	0.161	0.207	0.053	0.100	0.157	0
Mælk og Fløde	i Mill. Potter	0.607	0.666	0.219	0.607	0.664	0
Biprodukter ved Husdyrbruget; Gjødningsmidler:							
Haar, raa	i Mill. Pd.	1.319	2.230	0.775	0.726	0.543	0
Uld	—	7.074	5.011	2.491	2.076	1.221	1
Skind og Huder, uber.	—	26.669	26.744	7.609	14.080	13.513	6
Ben og Tænder, raa.	—	7.838	7.404	7.405	7.778	7.404	7
Talg, almindelig	—	3.420	1.872	0.906	0.539	0.834	0
Handels- naturlig gjødning kunstig	—	19.506	17.672	12.371	9.501	14.454	10
Stassfurter Salte	—	»	0.100	0.001	»	»	
Chilisalpeter til Agerb.	—	»	0.069	»	»	»	
Korn, Frø, Mark- og Havevæxter; Produkter heraf:							
Uformalet Korn	i Mill. Pd.	181.399	210.773	181.708	105.907	91.461	130
Heraf: Hvede	—	50.783	66.491	45.998	20.866	5.568	31
Rug	—	18.697	23.107	35.007	6.300	5.268	22

*) Jfr. om Tallene for Smør i 1903 Noten Side 386. Tallene i Kol. 1 og 14 ere delvis ansatte efter Skon og maa betragtes som foreløbig Tallet for Merudførsel (Kol. 10) er for Smør opgjort efter Specialhandel

andbrugets Produkter og Hjælpestoffer i Aaret 1903, nemsnittet af 1891—95.

Indført i Alt fra Udlandet til Danmark			Merudført + Merindført ÷			Indgaaet til Forbrug i det danske Toldterritorium	
3	1902	1891-95 Gjennemsnit	1903	1902	1891-95 Gjennemsnit	1903	1902
	8	9	10	11	12	13	14
10	5668	6328	+ 17511	+ 14486	÷ 6928	6257	5547
25	60	16	+ 1455	+ 2923	+ 533	25	60
74	1888	7588	+ 57945	+ 44552	+ 95346	3974	1888
46	370	477	+ 64	+ 198	+ 2609	946	370
15	1598	7584	÷ 689	÷ 1206	+ 6862	1613	1598
73	7	1376	÷ 25	÷ 4	+ 133426	73	7
04	1074	660	÷ 550	÷ 1034	+ 252	604	1074
557	0.194	7.677	+ 0.526	+ 1.450	+ 82.069	0.557	0.194
194	10.241		+ 158.622	+ 135.743		1.725	2.257
197	0.174		+ 20.772	+ 27.735		0.197	0.174
048	2.659		+ 0.497	÷ 0.198		1.812	1.907
009	0.001	6.678	+ 0.758	+ 1.111	+ 5.449	0.009	0.001
320	2.001		÷ 0.346	÷ 1.682		0.573	1.650
474	5.150		+ 13.075	+ 12.461		3.611	4.221
788	25.857	14.278	÷ 11.676	÷ 16.440	÷ 11.312	15.700	18.518
940	18.791		÷ 14.402	÷ 16.150		15.300	15.762
..	47.802	27.718	+ 144.965	+ 120.944	+ 75.489	11.600	11.600
119	0.000		+ 3.594	+ 4.433		0.000	0.000
614	6.013	2.300	÷ 5.276	÷ 5.703	÷ 2.236	5.496	5.896
880	2.753	1.020	+ 19.978	+ 19.089	+ 6.578	3.266	2.446
909	1.952	1.489	÷ 1.748	÷ 1.745	÷ 1.436	1.862	1.892
761	0.631	2.937	÷ 0.154	+ 0.035	÷ 2.718	0.761	0.629
913	2.022	0.173	+ 0.406	+ 0.208	+ 0.602	0.274	0.319
552	7.455	3.504	÷ 2.478	÷ 2.444	÷ 1.013	4.030	3.510
245	20.284	4.394	+ 10.424	+ 6.460	+ 3.215	5.231	7.270
041	3.037	0.647	+ 5.797	+ 4.367	+ 6.758	1.980	3.036
844	1.489	0.900	+ 0.576	+ 0.383	+ 0.006	0.046	0.219
394	114.541	75.366	÷ 116.888	÷ 96.869	÷ 62.995	127.081	112.342
961	21.583	7.631	÷ 25.961	÷ 21.483	÷ 7.630	25.961	21.483
426	13.296	2.598	÷ 16.426	÷ 13.227	÷ 2.598	16.426	13.227
969	1390.707	713.977	÷1007.670	÷1179.934	÷ 532.269	1142.635	1255.761
650	235.633	139.941	÷ 149.867	÷ 169.142	÷ 93.943	164.910	176.000
844	309.825	170.276	÷ 257.147	÷ 286.718	÷ 135.269	275.845	276.000

ol. 4 ÷ Kol. 13); der foreligger nemlig, som nævnt, ikke et brugeligt Tal · Totalindførselen (Kol. 7), idet Toldvæsenets Opgiørelse (42.087 Mill. Pd.) for lav.

Produkternes Navne		Udført i Alt til Udlandet fra Danmark			Heraf: Indenlandske Va		
		1903	1902	1891-95 Gjennemsnit	1903	1902	189 Gjenn
		1	2	3	4	5	
Havre	i Mill. Pd.	14.109	5.467	5.397	8.986	4.744	5
Byg	—	68.821	81.486	74.617	65.312	71.735	67
Malt	—	2.253	2.293	2.617	1.706	2.133	2
Majs	—	20.165	25.176	16.701	»	»	
Bælgsæd	—	2.787	4.702	1.232	0.733	1.047	0
Boghvede	—	0.023	0.068	0.139	0.020	0.065	0
Formalet Korn	—	29.038	20.781	28.474	12.857	12.747	26
Heraf: Hvedemel	—	18.539	10.272	21.637	5.540	3.690	20
Rugmel	—	5.807	6.927	5.053	5.694	6.783	4
Havregryn	—	2.937	0.339	0.037	0.165	0.130	0
Byggryn etc.	—	1.382	2 216	1.553	1.304	1.978	1
Præpar. Majs	—	0.362	1.021	0.176	0.143	0.160	0
Boghvedegryn	—	0.011	0.005	0.017	0.011	0.005	0
Hørfrø	—	0.812	0.066	0.208	0.008	0.011	0
Hampefrø	—	0.046	0.120	0.161	»	0.001	0
Raps	—	0.001	0.085	0.112	0.001	0.065	0
Anden Sæd til Olie-presning	—	0.950	0.199	0.071	»	»	0
Palme- og Kokosnød-kjærner	—	6.109	5.271	»	»	»	
Kloverfrø	—	1.621	0.978	0.698	0.050	0.050	....
Græsfrø	—	2.213	1.882	1.122	1.800	0.400	....
Mark- og Havefrø uden Specifikation	—	6.536	2.764	1.153		0.700	....
Kartofler	i Tdr.	148592	35556	36248	140188	35383	362
Andre Mark- og Have-vækster	i Mill. Pd.	25.771	30.185	15.697	25.572	29.660	15
Æbler og Pærer	i Tdr.	8399	3695	3329	156	2755	31
Bærfrugt, Blommer, Tomater	i Mill. Pd.	0.582	0.274	0.191	0.147	0.102	0
Halm og Hakkelse	—	1.544	2.712	4.012	1.544	2.712	4
Klid } Majsglutenfoder }	—	31.826	39.289	5.206	5.221	3.013	2
Oliekager og -mel	—	32.407	44.838	4.527	7.876	3.670	1
Melassefoder	—	2.612	3.122	0.000	2.592	3.122	
Roesukker, indenl.	—	2.114	2.977	4.677	2.114	2.977	4

Anm. Om Kol. 1—3, der omhandle *Totaludførselen fra Danmark til Udlandet*, Kol. 4—6, omhandle *Varer af indenlandsk Oprindelse* i Totaludførselen, og Kol. 7—9, der omhandle *Totalindførselen til Danmark fra Udlandet*, jfr. Anm. under Tab. I, Side 388—389, henholdsvis til Kol. 1—Kol. 6—10 og Kol. 11—15.

Kol. 10—12 angive *Forskjellen mellem* Rubrikkerne for *Totaludførsel* og *Totalindførsel*. Merudførsel er betegnet ved +, Merindførsel ved ÷.

De i Kolonne 13—14 opførte Tal for *Indgaaet til Forbrug* ere fremkomne ved, at man fra Varekvanta, som i hvert af de paagjældende Aar ere klarerede til Indgang i Toldterritoriet, saa *fra Udlandet som fra Kjøbenhavns Frihavn*, har draget de Varer af udenlandsk Oprindelse,

Indført i Alt fra Udlandet til Danmark			Merudført + Merindført ÷			Indgaaet til Forbrug i det danske Toldterritorium	
03	1902	1891-95 Gjennemsnit	1903	1902	1891-95 Gjennemsnit	1903	1902
	8	9	10	11	12	13	14
.778	45.272	45.036	÷ 39.669	÷ 39.805	÷ 39.639	49.424	45.412
.527	120.565	183.918	÷ 115.706	÷ 39.079	÷ 109.301	180.720	116.374
.426	6.578	6.233	÷ 17.173	÷ 4.285	÷ 3.616	18.696	6.380
.283	655.801	154.976	÷ 420.118	÷ 630.625	÷ 138.275	440.540	622.100
.316	9.149	8.826	÷ 6.529	÷ 4.447	÷ 7.594	7.258	5.620
.185	7.834	4.726	÷ 5.162	÷ 7.766	÷ 4.587	5.182	7.826
.175	110.186	39.879	÷ 101.137	÷ 89.405	÷ 11.405	114.061	101.930
.174	67.538	20.443	÷ 64.635	÷ 57.266	+ 1.194	70.361	60.716
.470	27.816	11.479	÷ 21.663	÷ 20.889	÷ 6.426	27.357	27.637
.889	2.477	0.978	÷ 2.952	÷ 2.138	÷ 0.941	2.892	2.236
.523	4.381	2.607	÷ 5.141	÷ 2.165	÷ 1.054	6.444	4.157
.574	5.660	1.093	÷ 4.212	÷ 4.639	÷ 0.917	4.462	4.870
.519	2.294	3.070	÷ 2.508	÷ 2.289	÷ 3.053	2.519	2.294
.060	28.709	23.217	÷ 36.248	÷ 28.643	÷ 23.009	36.699	28.194
.391	2.394	0.501	÷ 0.345	÷ 2.274	÷ 0.340	0.313	2.240
.890	8.931	7.854	÷ 6.889	÷ 8.846	÷ 7.742	6.890	8.910
.665	14.604	9.062	÷ 12.715	÷ 14.405	÷ 8.991	12.739	14.350
.539	23.012	1.957	÷ 22.430	÷ 17.741	÷ 1.957	22.400	17.504
.331	5.940	4.954	÷ 5.710	÷ 4.962	÷ 4.256	5.815	5.132
.009	9.182	5.231	÷ 8.796	÷ 7.300	÷ 4.109	9.368	7.768
.883	5.704	4.555	÷ 1.347	÷ 2.940	— 3.402	2.903	3.247
386	27248	6805	+ 130906	+ 8308	+ 29443	9764	26469
.999	5.163	1.976	+ 20.772	+ 25.022	+ 13.721	4.721	4.499
350	6648	2488	÷ 14951	÷ 2953	+ 841	15022	6169
.020	1.970	1.249	÷ 2.438	÷ 1.696	÷ 1.058	2.549	1.813
.057	2.592	0.519	÷ 0.513	+ 0.120	+ 3.493	2.057	2.592
.173	217.360	191.308	÷ 88.347	÷ 178.071	÷ 186.102	106.706	154.788
						2.600	13.712
.528	614.829	161.999	÷ 687.121	÷ 569.991	÷ 157.472	704.770	593.400
.093	1.925	0.021	+ 0.519	+ 1.197	÷ 0.021	2.072	1.925
...	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....

denfor samme Tidsrum ere førte ud af Toldterritoriet. Da Frihavnen altsaa i denne Opgjørelse regnet sammen med Udlandet, ville de Varer (navnlig Kornvarer og Foderstoffer), der i et givet ar fra Udlandet indføres til Frihavnen, men som ved Aarets Udgang endnu henligge i dennes plag, vel blive optagne i Tallet for Aarets Totalindførsel, men ikke i dets Forbrugstal; omvendt lle Varer, der ved Begyndelsen af et givet Aar henligge paa Oplag i Frihavnen, og som i Aarets ob indklareres til Forbrug i Toldterritoriet, ikke blive regnede med i Aarets Totalindførsel. Bort- t herfra maa Tallene i Kol. 13—14 svare til Totalindførselen (Kol. 7—8) ÷ Gjenudførselen af emmede Varer (Differencen mellem Totaludførselen (Kol. 1—2) og Udførselen af indenlandske arer (Kol. 4—5)).

Som Materiale har man for 1903 benyttet den officielle Statistiks Kvartalsoversigter over Danmarks Vareomsætning med Udlandet, for 1902 og tidligere Aar de endelige Opgjørelser i Handelstabelværkerne. Endvidere har man ved velvillig Imødekommenhed fra Statens statistiske Bureau kunnet benytte de Indberetninger og andet Materiale, hvorpaa de officielle Opgjørelser ere byggede.

Et fuldstændigt Overblik over Landbrugsomsætningens økonomiske Resultat kan ikke faas af Tabellerne paa Side 386—393, da disse kun omhandle de omsatte Kvanta, men intet meddele om de Prisforhold, hvorunder Omsætningen er foregaaet. For, under en Helhed, at kunne foretage en Sammenligning mellem 1903 og de forudgaaende Aar, ere Hovedposterne blandt Landbrugets Omsætningsværdier samlede i en enkelt Opgjørelse i efterfølgende Tabel paa næste Side. — Mere detaillerede Værdiangivelser ville for de vigtigste Vareposter findes i de efterfølgende Bemærkninger.

En til Tabel 1 svarende Værdiopgjørelse for Landbrugsomsætningen har været meddelt i de nærmest foregaaende Aargange af Tidsskriftet, og der er i de paagjældende Afhandlinger (Aargang 1901: Side 260 og f., Aargang 1900: Side 225 og f.) gjort Rede for de Forbehold, der maa tages overfor en saadan Opgjørelse, medens det dog samtidig er hævdet, at det Vidnesbyrd om Fremgang eller Tilbagegang fra Aar til Aar, der fremgaar af Tabellens samlede Værdibeløb, dog i Hovedsagen maa betragtes som nogenlunde svarende til den virkelige Bevægelse i Landbrugets økonomiske Udbytte i de paagjældende Aar. Idet man altsaa henviser til Fremstillingen paa de nævnte Steder, skal man i Tabellen paa næste Side anføre Værditallene for 1903, sammenlignet med Tallene for 1902 og 1901.

Summatallene i Tabellens Kolonner 5—7, nederste Linje, vise Overskudsbeløbene i 1901—1903 for Omsæt-

Tabel 1.

Værdi for Omsætningen med Landbrugsprodukter og -hjælpestoffer i 1903, 1902 og 1901.

Varerne*)	Udførsel af indenlandske Varer		Indførsel til Forbrug af fremmede Varer		Udførsel af indenlandske Varer større (+) eller mindre (÷) end Indførsel til Forbrug af fremmede Varer		
	1903 1	1902 2	1903 3	1902 4	1903 5	1902 6	1901 7
	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
Heste og Føl	15.94	13.92	1.98	1.83	+ 13.96	+ 12.09	+ 9.39
Oxer, Køer og Kalve	14.18	10.03	0.95	0.44	+ 13.23	+ 9.59	+ 8.13
Andre lev. Kreaturer	0.03	0.01	0.04	0.04	÷ 0.01	÷ 0.03	÷ 0.01
Flæsk	74.77	69.48	0.94	1.06	+ 73.83	+ 68.42	+ 57.74
Kjød af Hornkvæg ..	7.40	9.49	0.48	0.51	+ 6.92	+ 8.98	+ 7.05
Kjød af Faar og andre Dyr; Pølser, Indvolde, Tunger m. m.	6.38	7.34	1.45	1.94	+ 4.93	+ 5.40	+ 2.64
Tilsammen for Hornkvæg, Faar og Svin, levende og slagtet .	102.76	96.35	3.86	3.99	+ 98.90	+ 92.36	+ 75.55
Smør	152.02	135.12	9.40	9.76	+142.62	+125.36	+122.20
Æg	27.43	24.07	2.78	2.25	+ 24.65	+ 21.82	+ 19.52
Andre Madvarer af Landbrugets Husdyr	1.83	1.93	15.52	20.54	÷ 13.69	÷ 18.61	÷ 17.01
Biprodukter af do. do.	8.75	7.60	3.31	4.30	+ 5.44	+ 3.30	+ 3.37
Uformalet Korn	5.87	5.06	55.48	61.85	÷ 49.61	÷ 56.79	÷ 47.25
Formalet Korn	0.91	0.88	8.11	7.28	÷ 7.20	÷ 6.40	÷ 6.08
Foderstoffer	0.24	0.19	40.63	40.05	÷ 40.39	÷ 39.86	÷ 28.36
Frø til Udsæd	0.38	0.37	6.52	5.58	÷ 6.14	÷ 5.21	÷ 4.49
Fremmede Gjødningsmidler	.....	.....	4.81	4.34	÷ 4.81	÷ 4.34	÷ 4.76
Anslaaet Værdi for Foderstof i indført Oliefrø	»	»	2.10	2.00	÷ 2.10	÷ 2.00	÷ 1.80
Summa af ovennævnte Landbrugsprodukter og -hjælpestoffer ...	316.13	285.49	154.50	163.77	+161.63	+121.72	+120.28

*) Nogle mindre betydende af de i Hovedtabellerne Side 386—393 nævnte Vareposter (saasom Frugter, forskjellige Have- og Markvæxter, Uld) ere udeladte i ovenstaaende Tabel, da Værditallene her rette sig mindre efter den indenlandske Produktion end efter Forbrugsopgjørelsen for indførte Varer. Ligeledes er der set bort fra Udførselen af nogle indenlandske Varer, nemlig Oliekager, Melassefoder, Roesukker og Gjødningsmidler, der nærmest ere Industriprodukter.

Anm. Ved 0.0, 0.00 og 0.000 forstaaes her og i det Følgende Beløb henholdsvis under 50000, 5000 og 500.

ningen med de i Tabellen nævnte Varer; tilsvarende Opgjørelser foreligge tilbage indtil 1897, og fra disse Opgjørelser i Forbindelse med Tabellen fra forrige Side har man da nedenanførte Overblik over Landbrugsomsætningens Overskud siden nævnte Aar.

1903	161.6	Mill. Kr.
1902	121.7	—
1901	120.3	—
1900	117.8	—
1899	112.0	—
1898	103.8	—
1897	106.2	—

Der var altsaa fra 1902 til 1903 en Stigning i Overskudet paa 40 Mill. Kr., hvilket er langt mere end det dobbelte af den Fremgang, der blev naaet i hele det forudgaaende Femaar. Stigningen vilde være noget mindre paafaldende, hvis 1902 havde været et Tilbagegangsaar, hvorved altsaa en Del af Fremgangen i 1903 kun var bleven en Gjenoprettelse af, hvad der var tabt Aaret forud, saaledes som det f. Ex. er Tilfældet ved Aaret 1899 i Forhold til 1898 og 1897. 1902 viser imidlertid ikke en saadan Tilbagegang; Overskudet her var større end i noget af de tidligere Aar, om end Fremgangen fra Aaret forud ikke var stor.

Aaret 1903, der i adskillige Henseender var et besværligt Aar for Landmanden, synes altsaa til Gengæld at have givet et særligt gunstigt økonomisk Udbytte. Ganske vist kan man ikke uden Forbehold tage Opgangen i den statistiske Værdiopgjørelse af den udenlandske Landbrugsomsætning i et bestemt enkelt Aar som ubetinget Maalestok for den Tilfredshed, hvormed Landmanden bør betragte netop dette Aar. En Del af Fremgangen kan hidrøre fra heldige Forhold i det forudgaaende Aar og burde altsaa regnes begge Aarene til Gode, ikke alene det Aar, hvor Fremgangen kommer til Syne i Handelsopgjørelsen. Endvidere kan de Vilkaar, under hvilke Overskudet er stegen i den uden-

landske Omsætning, samtidig have bevirket en Nedgang i Udbyttet af Landbrugets Afsætning til Indlandet. Endelig er det en given Sag, at den statistiske Registrering af hele den store Ind- og Udførsel af Landbrugsvarer ikke kan være fuldstændig nøjagtig, navnlig da den saa godt som slet ikke støttes af nogen Toldberegning, ej heller af nogen bestemt formuleret lovmæssig Anmeldelsespligt, der med virkeligt Eftertryk kan gjøres gjældende overfor Importører og Exportører, saaledes som Tilfældet er i andre Lande. — Efter hvad der foreligger er der i Virkeligheden ogsaa Grund til at antage, at hvert enkelt af de her nævnte Momenter — om man kunde tage dem med ind i Beregningen — vilde udjævne en Del af Forskjellen mellem 1903 og 1902. Men selv om dette blev Tilfældet, saa er dog Stigningen i 1903 saa kraftig, og den stemmer rundt omkring paa de forskjellige Omraader saa vel overens baade med den almindelige sagkyndige Opfattelse af Forholdene, og med hvad der paa anden Maade end gjennem Handelsstatistikken kan talmæssig belyses, at man rolig kan regne, at 1903 var et extraordinært gunstigt Aar i økonomisk Henseende.

Aarsagerne til den store Fremgang, som den handelsstatistiske Opgjørelse udviser, finde vi rundt om i Omsætningens forskjellige Grene som Forskydninger i Tallene for de ind- og udførte Mængder og for de derfor betalte Varepriser. Naturligvis kan man kun i en vis overfladisk Forstand betragte Mængde- og Prisforskydningerne som Aarsager til Fremgang eller Tilbagegang i Værdiudbyttet. De egentlige Aarsager ligger jo i selve Handels-, Produktions- og Konsumforholdene saavel her i Danmark som rundt om i andre Lande; men for Bevægelsen i disse mange forskjellige Forhold er der i Handelsstatistikkens Sprog intet andet Udtryk end Mængde- og Prisbeløbene. Ved at følge Svingningerne opad eller nedad ved hver enkelt Vare faar man da ogsaa et Fingerpeg om, hvor de virkelige Aarsager ere at søge.

Den største Fremgang i Overskudet vilde naas, naar der paa én Gang var Opgang baade i Mængde og i Pris for

de væsentligste blandt Landbrugets Udførselsprodukter og Nedgang baade i Mængde og i Pris for de væsentligste blandt Landbrugets Indførselsvarer. — Det har nu ikke været nødvendigt for at fremkalde den store Stigning i Overskudet i det sidst forløbne Aar, at alle disse fire Faktorer helt igjennem have maattet stille sig gunstigt i 1903, sammenlignet med 1902. Der var Opgang i Udførselsmængden næsten overalt, stærkest ved de vigtigste Poster: Smør og Flæsk; og der var Nedgang baade i Mængde og Pris paa Landbrugets Importside, naar denne betragtes som Helhed. Men ved den fjerde Faktor — Prisen paa Udførselsprodukterne — var Forholdene ikke saa gode som i 1902. Ganske vist var der Prisstigning i adskillige vigtige Exportgrene (Heste, levende og slagtet Kvæg, Æg), men Værdien for denne Stigning kunde langt fra opveje Værditabet ved, at Priserne baade for Smør og Flæsk vare lavere end i 1902. Dette Tab opvejes heller ikke ved de Besparelser, som de billigere Priser for udenlandsk Korn og Foderstof have bragt Landet. En Bibeholdelse i 1903 af Prisniveauet fra 1902 baade paa Indtægts- og Udgiftssiden vilde altsaa have bragt Aarets Overskud endnu højere i Vejret. Hertil kommer — hvad der ikke giver sig Udtryk i den handelsstatistiske Opgjørelse — at Prisfaldet for Produkterne ogsaa forplanter sig til Afsætningen her i Landet, og her opvejes Landbrugets Tab ikke delvist ved Besparelser i Raastofindkjøbet som i den udenlandske Omsætning. — Imidlertid maa det dog erindres, at Udførselspriserne i 1903, trods Nedgangen i Forhold til 1902, maa regnes for gode i Sammenligning med dem, der opnaaedes for nogle faa Aar siden.

De senere følgende Redegjørelser angive, saa vidt muligt, hvad der har været de egentlige Aarsager til Forandring i Mængde eller Pris ved de enkelte Omsætningsgrene; Resultatet af disse Redegjørelser kan i Korthed sammenfattes til følgende: Overvejende gunstigt Udbytte af Agerdyrkningen her i Landet i de to sidste Aar frembragte en særlig stor Mængde Korn, Foderstof og Græs

til Brug for 1903; Størstedelen heraf fik Anvendelse gjennem en Udvidelse, større end nogensinde, af Produktionen i Husdyrbruget, en mindre Del blev brugt til en Indskrænkning i Forbruget af udenlandsk Korn og Foderstof, hvilket Forbrug i 1902 var drevet extraordinært højt i Vejret. Fremgangen blev — som Helhed betragtet — modvirket af Prisbevægelserne, hvad der for en Del hidrører fra, at ogsaa andre Lande have haft gunstigt Høstudbytte, men hvortil ogsaa en Række andre Aarsager i de producerende saavel som i de konsumerende Landes øvrige Forhold have medvirket.

Efterfølgende Oversigt angiver de samlede Værdier for Landbrugets Udførsel og Indførsel, Tallene ere tagne fra de samme Opgjørelser som ovennævnte Tabel angaaende Overskudet; enkelte Rettelser ere foretagne i nogle af de Tal, der have været meddelte i tidligere Aargange som Følge af senere fremkomne Oplysninger. — Det ses af Oversigten, at Overskudsstigningen fra 1902 til 1903 paa 39.9 Mill. Kr. er fremkommet ved en Opgang i Udførselsværdien paa 30.6 Mill. Kr. og en Nedgang i Indførselsværdien paa 9.3 Mill. Kr. 1903 er det første Aar indenfor den i Oversigten behandlede Periode, hvor der er Nedgang i Indførselsværdien, d. e. Besparelse i Landets Udgift til fremmede Landbrugsvarer. — Det samlede Værdiomfang af Landbrugsomsætningen med Udlandet er siden 1897 steget fra 316.2 til 470.6 Mill. Kr.,

	Udførsel af Landbrugsprodukter	Indførsel af Landbrugsvarer	Ind- og Udførsel tilsammen	Overskud
	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
1903	316.1	154.5	470.6	161.6
1902	285.5	163.8	449.3	121.7
1901	260.6	140.3	400.9	120.3
1900	249.5	131.7	381.2	117.8
1899	242.2	130.2	372.4	112.0
1898	217.2	113.4	330.6	103.8
1897	211.2	105.0	316.2	106.2

altsaa i Løbet af 6 Aar med 154 Mill. Kr., eller gjennemsnitlig mere end 25 Mill. Kr. om Aaret; en forholdsvis lille Del af denne Stigning falder paa 1903, paa Grund af Importværdiens Nedgang.

Af Tabel 1, Side 395, ses det, at Udførselsstigningen fra 1902 til 1903, ialt 30.6 Mill. Kr., især hidrører fra følgende Vareposter: Udførselsværdien steg for Smør med 16.9 Mill. Kr., for Flæsk med 5.3 Mill. Kr., for Æg med 3.4 Mill. Kr., for Heste med 2.0 Mill. Kr., for levende og slagtet Hornkvæg tilsammen med 2 Mill. Kr.; derimod var der ved Biprodukter fra Svineslagterier o. l. samt ved Huder og Skind og andre lignende Produkter tilsammen en Nedgang paa ca. 1 Mill. Kr. for hver af disse Poster. — Nedgangen i Indførselsværdien i 1903, godt 9 Mill. Kr., er fremkommen ved en Nedgang i Indførselen af Korn paa $5^1/_2$ Mill. Kr. og en Nedgang for Stoffer til Margarinefabrikation og forskjellige andre Madvarer af Dyr paa ca. 5 Mill. Kr., medens der for adskillige Poster, navnlig for Frø og Gødningsstoffer, var en Opgang i Indførselsværdien paa tilsammen et Par Mill. Kr.

En Oversigt over Værdien i Landbrugets Omsætning siden 1874 — saa langt tilbage som ensartede Værdiopgjørelser overhovedet forefindes i den danske Statistik — er meddelt i efterfølgende Tabel. Opgjørelsen for de enkelte Aar er noget mindre omfattende end i Tabel 1, men den medtager dog de Varer, der have størst Betydning i Landbrugsomsætningen. I sine Hovedresultater, nemlig de i Kol. 7 anførte Overskudsbeløb, følger Tabellen da ogsaa som Helhed de samme frem- og tilbagegaaende Bevægelser, som Oversigten Side 364 for 1897—1903, om end med andre — noget større — absolutte Tal.

(Se Tabel 2, Side 401.)

Af Kol. 7 ser man, at Værdioverskudet i Landbrugsomsætningen allerede i en Aarrække har været højere end i de kornudførende Tider, efter hvilke der fulgte en lang Nedgangsperiode. Overskudet i 1903 rager som Følge heraf saa meget desto stærkere op over hele den trediveaarige Række.

Tabel 2.

Værdi for Omsætningen af Landbrugsvarer*) i 1874—1903.

	Værdi for Udførselsoverskud af			Værdi for Indførselsoverskud af			Overskud
	Levende Dyr 1	Fedevarer 2	Tilsammen 3	Kornvarer 4	Foderstoffer 5	Tilsammen 6	7
	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
1903	27.2	242.6	269.8	56.8	39.9	96.7	173.1
1902	21.6	215.0	236.6	63.2	39.6	102.8	133.8
1901	17.5	196.2	213.7	53.3	28.0	81.3	132.4
1900	19.4	184.5	203.9	50.9	25.3	76.2	127.7
1899	17.2	181.5	198.7	54.8	22.9	77.7	121.0
1898	16.2	163.9	180.1	50.6	17.5	68.1	112.0
1897	25.1	151.4	176.5	43.9	18.5	62.4	114.1
1896	21.3	134.3	155.6	31.7	13.1	44.8	110.8
1895	37.0	120.1	157.1	38.6	14.8	53.4	103.7
1894	34.6	109.4	144.0	31.7	15.4	47.1	96.9
1893	19.7	110.0	129.7	16.5	14.7	31.2	98.5
1892	36.3	101.6	137.9	12.8	16.0	28.8	109.1
1891	39.6	94.5	134.1	24.4	15.9	40.3	93.8
1890	38.8	88.4	127.2	16.5	14.9	31.4	95.8
1889	30.6	81.7	112.3	18.8	18.3	37.1	75.2
1888	25.0	71.2	96.2	13.5	14.5	28.0	68.2
1887	41.3	48.7	90.0	6.3	11.8	18.1	71.9
1886	37.0	38.9	75.9	÷ 3.5	7.0	3.5	72.4
1885	33.6	32.2	65.8	2.8	9.7	12.5	53.3
1884	49.2	37.7	86.9	10.0	11.3	21.3	65.6
1883	58.2	33.8	92.0	3.7	6.6	10.3	81.7
1882	57.8	27.7	85.5	÷ 9.3	4.9	÷ 4.4	89.9
1881	50.0	19.0	69.0	÷ 22.1	6.9	÷ 15.2	84.2
1880	51.2	21.2	72.4	÷ 35.3	4.6	÷ 30.7	103.1
1879	41.9	16.2	58.1	÷ 31.6	1.3	÷ 30.3	88.4
1878	40.3	18.1	58.4	÷ 23.5	1.1	÷ 22.4	80.8
1877	44.6	22.2	66.8	÷ 11.9	5.5	÷ 6.4	73.2
1876	40.1	31.9	72.0	÷ 36.6	4.3	÷ 32.3	104.3
1875	40.1	33.4	73.5	÷ 33.4	2.3	÷ 31.1	104.6
1874	39.4	38.8	78.2	÷ 29.7	1.8	÷ 27.9	106.1

*) Under Fedevarer er regnet Kjød, Flæsk, Fedt, Smør og Æg; under Foderstoffer Klid, Oliekager og Glutenfoder.

Med Hensyn til en nærmere Redegjørelse angaaende de omsatte Kvantiteter og Værdier ved de enkelte Vareposter skal man henvise dels til Hovedtabellernes Mængdeopgjørelser, Side 386—393, dels til de efterfølgende Bemærkninger, der mere indgaaende behandle Omsætningen med levende og slagtede Dyr, med Smør og Æg samt med Kornvarer og Foderstoffer. For det samlede Overbliks Skyld skal man dog her angive, i hvilken Retning Bevægelsen i Mængde og Pris er gaaet fra 1902 til 1903 ved hver af de vigtigste Omsætningsgrene. Bemærkningerne om Mængden refererer sig til »Specialhandelens« Tal, d. e. Udførsel af indenlandske Varer (Kol. 4 og 5 i Tabel II, Side 388—393) og Indgaaet til Forbrug af fremmede Varer (Kol. 13 og 14).

Udførsel af Heste: Opgang i Antal og Pris.

Udførsel af levende Hornkvæg og Kjød af Hornkvæg: Opgang i Antallet af levende Kvæg, Nedgang i Vægten af Kjød, Nedgangen dog af noget mindre Omfang end Opgangen; Prisen opadgaaende for begge Poster.

Udførsel af Flæsk: Stor Opgang i Mængde, Nedgang i Pris.

Udførsel af Smør: Stor Opgang i Mængde, Nedgang i Pris.

Udførsel af Æg: Opgang i Mængde og Pris.

Indførsel af animalske Fedtstoffer til Erstatning af Smør (Margarine, Oleomargarin, Neutrallard m. m.): Nedgang i Mængde og navnlig i Pris.

Indførsel af Rug og Hvede (uformalet og formalet tilsammen): Omtrent uforandret Mængde; Nedgang i Indførselspris for Rug, men Opgang for Hvede (Udførselsprisen for dansk Hvede nedadgaaende).

Indførsel af Foderkorn og Foderstoffer (Byg, Majs, Klid, Oliekager og Glutenfoder): Nedgang i Mængde for Majs, Klid, Glutenfoder, Opgang i Mængde for Byg og Oliekager; Nedgang i Pris for samtlige Sorter.

Udførsel af dansk Byg: Nedgang i Mængde og Pris.

Levende Dyr — Flæsk, Kjød o. l.

Nedenstaaende Tabel 3 indeholder en Oversigt over Danmarks Ud- og Indførsel af Heste siden Begyndelsen af 1870erne. Det tidligere for 1898 publicerede Tal er rettet ifølge senere fremkommen Oplysning.

Tabel 3.

Danmarks Omsætning med Udlandet af Heste og Føl i 1870—1903.

(Transitten fraregnet.)

	Udførsel af indenlandske Heste og Føl.	Indførsel (til Brug her i Landet) af fremmede Heste og Føl.
	Stkr.	Stkr.
1903	25248	6282
1902	23016	5607
1901	17791	6284
1900	20452	5982
1899	19882	7049
1898	ca. 20000	6768
1897	20800	5868
1896	16922	6139
1895	17857	5450
1894	13264	4300
1893	11306	5319
1892	11508	7049
1891	14900	9415
1890	16217	6468
1889	15974	5883
1888	17753	6250
1887	17332	3125
1886	13138	3008
1885	10975	3718
1895—99 (Gjennemsnit)	ca. 19000	6255
1890—94 do.	13439	6510
1885—89 do.	15034	4397
1880—84 do.	11447	5554
1875—79 do.	9200	2600
1870—74 do.	12020	3009

Tabellen udviser, at der i 1903 udførtes af indenlandske Heste 25248 Stkr., hvoraf 1480 vare opførte som Føl*); i 1902 udførtes 23016 Stkr. (2983 Føl) og i 1901 17791 Stkr. (916 Føl); Udførselen er altsaa stegen meget stærkt i det sidste Par Aar, og den var i 1903 større end nogensinde før. Som man ser af Opgjørelsen i Tabel 3 viser der sig frem- og tilbagegaaende Bevægelser, ikke blot mellem enkelte nærliggende Aar, men ogsaa naar længere Tidsrum sammenlignes. Navnlig var der for 10 Aar siden, i Begyndelsen af 1890erne, en udpræget Nedgangsperiode; men siden den Tid har Stigningen været stærk og vedholdende, om end med enkelte Aars Afbrydelser, og Udførselen er nu, i 1903, næsten dobbelt saa stor som Gjennemsnittet af 1890ernes første Halvdel. — Indførselen af fremmede Heste til Danmark talte i 1903 6282 Stkr. mod henholdsvis 5607 og 6284 i 1902 og 1901. Tabel 3 viser, at Indførselen af fremmede Heste er mindre nu end i Begyndelsen af 1890erne. Exportforøgelsen af danske Heste er altsaa ikke fremkaldt ved, at man i større Omfang end den Gang ombytter vore egne Heste med indførte, men maa hidrøre fra et talrigere Tillæg af Heste til Export. Forøgelsen finder jo iøvrigt sin tilfredsstillende Forklaring ved de gode Prisforhold, som det tyske Marked i adskillige Aar har budt de danske Hesteopdrættere. De tyske Priser vare stigende i 1903; men forøvrigt staar ikke den hele Udførselsstigning i 1903 i Forbindelse hermed, idet nemlig Størstedelen af det Antal, hvormed Udførselen steg i 1903 gik til England. — Værdien for Udførselen af Heste er anslaaet til 15.9 Mill. Kr. i 1903 og til 13.9 Mill. Kr. i 1902, medens Indførselsværdien, der saa vidt mulig er beregnet med forskjellig Gjennemsnitspris for de forskjellige Slags Heste,

*) Der kan ved den statistiske Registrering ikke følges nogen bestemt Regel angaaende den Alder, hvor der skelnes mellem Heste og Føl; af det aarlige Udførselstal for Føl er omtrent de to Trediedele opførte i Varelisterne for Juli Kvartal, omtrent en Trediedel i Oktober Kvartal, altsaa næsten ingen i Januar og April Kvartaler.

er opgjort til henholdsvis 2.0 og 1.8 Mill. Kr. I Omsætningen med Udlandet i 1903 indbragte Hesteavlen altsaa et Værdioverskud paa 14 Mill. Kr., henimod 2 Mill. Kr. mere end i 1902. — Som Udførselspris har man regnet med 680 Kr. pr. Stk. (for Føl 180 Kr.) i Udførselen til Tyskland og 500 Kr. pr. Stk. i Udførselen til England; begge Priser ere ansatte efter sagkyndigt Skjøn, da der ingen direkte Værdiangivelse foreligger. Usikkerheden er størst overfor Tyskland, thi selv om det ikke er vanskeligt for virkelig Sagkyndige at skjønne over Prisniveauet i et givet Aar for en bestemt Klasse Heste, saa kan den talrige Export dog omfatte saa mange Afskygninger i Kvalitet, at ingen Enkeltmand kan have Overblik over, hvor megen Betydning man maa tillægge hver enkelt af disse i det fælles Gjennemsnit. Efter alt hvad der foreligger, synes det iøvrigt, som om den anvendte Pris snarere er for lav end for høj.

Bestemmelseslandene for de udførte Heste fremgaar af nedenstaaende Tabel 4. For Heste, der passere Landgrænsen, opføres Tyskland som Bestemmelsessted, selv om Hestene i enkelte Tilfælde gaa videre til andre Lande.

Tabel 4.

Udførsel af indenlandske Heste (og Føl) fordelt paa Bestemmelseslande.

Udført til	1903	1902	1901	Gjennemsnit af 1891—92
	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.
Tyskland	21894	21468	16828	ca. 10970
England	2995	903	686	ca. 120
Sverrig	286	549	239	ca. 60
Norge	63	96	34	50
Andre Lande.....	10	»	4	4
Tilsammen...	25248	23016	17791	11204

Medens hele Udførselen tidligere, paa et Par Hundrede nær, udelukkende gik til Tyskland, er der i 1903 udført 3000 Heste til England, hvilke dog, som foran nævnt, ere

af en ringere Værdi end den øvrige Udførsel. Udførselen til Tyskland er efter den tyske Statistik, der støtter sig til Toldberegningen og derfor maa være mere fuldstændig end den danske, stegen noget stærkere end ovenfor angivet, nemlig med ca. 1300 Stkr. — Udførselen til England gaar over Esbjerg, Udførselen til Tyskland over Landgrænsen (18060 over Vamdrup, 2207 over Vedsted) paa nogle faa Hundrede nær over hver af følgende Byer: Faaborg, Gjedser, Kolding.

Nedenstaaende Tabel 5 angiver, hvorfra de udenlandske Heste ere indførte til Danmark i de sidste 3 Aar.

Tabel 5.

Danmarks Indførsel af Heste og Føl fra de forskjellige fremmede Lande i 1901—1903.

(Transitten medregnet.)

Fra	1903 Stkr.	1902 Stkr.	1901 Stkr.
Rusland	4055	3422	3491
Slesvig og Holsten	427	502	333
Lybæk	31	20	4
Hamborg	9	8	»
det øvrige Tyskland	514	319	990
Sverrig	698	841	1002
Norge	234	159	50
vore nordlige Bilande	115	111	153
England	251	346	329
Belgien	1	»	11
Tilsammen	6335	5728	6363
Heraf gjenudført	53	121	79
Forblevne her i Landet	6282	5607	6284

Fraregnet nogle Luxusheste, især fra England og Tyskland, samt den aftagende Indførsel af Remonter fra de samme Lande, bestaar Indførselen gjennemgaaende af billige Hesteracer; de russiske Heste omfatte en stadig større Part af det indførte Antal; forøvrigt er maaske en Del af den russiske Import af noget sværere Art og større Værdi nu end tidligere.

Paa Grund af den store Betydning Tyskland har for vor Udførsel af Heste og derigjennem for Hesteavlen i det Hele, navnlig i Jylland, skal meddeles efterfølgende Oplysninger om Tysklands Indførsel og Bestand af Heste.

Efterfølgende Tabel indeholder en Oversigt over den samlede Indførsel af Heste til Tyskland i 1903, fordelt saavel paa de forskjellige Hovedarter af Heste som paa de Lande, hvorfra de ere indførte. — Udførselen af Heste fra Tyskland er ganske betydningsløs.

Indførsel af Heste til Tyskland i 1903*).

Indført fra	Svære Arbejds-heste	Lette Arbejds-heste	Svære Avls-hingste	Andre **) Heste	Ialt i 1903
	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.
Danmark***)	21995	772	46	ca. 200	ca. 23000
Belgien	21242	ca. 200	145	- 450	- 22000
Rusland	ca. 100	41921	—	- 1600	- 43600
Ostrig	3682	9048	—	- 3300	- 16100
Holland	2548	10044	—	- 900	- 13500
Frankrig	3776	816	—	- 250	- 4850
Andre Lande	ca. 230	ca. 433	—	- 1300	- 1930
Tilsammen	53573	63234	217	7956	124980

Tyskland indførte altsaa i 1903 125000 Heste, hvoraf de 51 pCt. ere karakteriserede som lette og de 43 pCt. som svære Arbejdsheste. Paa en ringe Part nær hører hele Danmarks Export ind under sidstnævnte Gruppe, og dets eneste virkelige Konkurrent er her Belgien, idet ikke

*) Tallene for nogle af de mindre Poster ere endnu ikke publicerede og derfor ansatte efter Skjøn i Tabellen.

**) »Andre Heste« omfatter Ponyer, Ride-, Luxus- og Væddeløbsheste etc. samt Føl, der følge Moderen.

***) Blandt svære og lette Arbejdsheste fra Danmark fandtes henholdsvis 8074 og 367 Hopper. Blandt lettere Heste fra Danmark findes maaske en Del af fremmed Oprindelse.

en Gang en Femtedel af det samlede Antal svære Arbejdsheste kom fra andre Lande.

Indførselstallet for danske og belgiske Heste er nu næsten lige stort, men Danmarks Andel har været i stærkere Tilvæxt end Belgiens i det sidste Tiaar, hvad man ser af nedenstaaende Oversigt. Forøvrigt kan man ikke af Indførselstallets Størrelse nøjagtig slutte sig til den Styrke, hvormed danske og belgiske Heste konkurrere med hverandre paa det tyske Marked. Den belgiske Hestebestand er nemlig mere forskjelligartet end den danske; den omfatter en Del overordentlig svære Heste, men ogsaa en Del lettere Hvis en tilsvarende Fordeling gjør sig gjældende blandt den Del af Hestene, der sendes til Tyskland, formindskes jo derved Konkurrencen — i hvert Fald den direkte — med den danske Hest.

Indførsel af Heste til Tyskland.

	Ialt.	Fra Danmark.	Fra Belgien.
1903	124980	23000	22000
1902	111667	21691	20963
1901	100321	17397	17987
1900	111336	20963	19582
1899	118796	19929	22516
1898	121806	20057	24274
1897	120334	20228	21550
1896	103260	15876	21453
1895	103967	15468	19942
1894	85312	11562	19237
1884—93 gnst.	78300	—	—

Indførselen af Heste til Tyskland var altsaa større i 1903 end nogensinde før, og de seneste delvise Tællinger (i 1902) af Hestebestanden tyde da ogsaa nærmest paa Tilbagegang i Tillæget. — Ved den sidste fuldstændige Tælling, i Aaret 1900, for hele det tyske Rige fandtes 4195400 Heste, hvoraf 637900 vare under 3 Aar; Tillæget af Føl i samme Aar var 229000. Hestebestanden i Danmark i 1898 udgjorde 449300, hvoraf 117000 under 3 Aar; Til-

(Fortsættes)

læget var 46400. Ser man bort fra Heste af de tre yngste Aargange, der i Danmark ere særlig overfyldte af Plage, der senere udføres, og i Tyskland særlig tyndt besatte, fordi en Trediedel af Tilgangen sker gjennem Indførsel, fremgaar det af de nysnævnte Tal, at der i Tyskland aarlig blev lagt eet Føl til for hver sextende Hest, men i Danmark eet for hver syvende Hest. I de forløbne Aar er Tillæget i Danmark sikkert voxet, i hvert Fald efter Udførselstallene at dømme.

Den aarlige Tilgang til Tysklands Hestebestand i de senere Aar ved Indførsel og eget Tillæg tilsammen kan altsaa anslaas til 330000 à 350000, hvoraf ca. 6 pCt. kommer fra Danmark. — Fra 1892 til 1900 voxede det samlede Antal fra 3836300 til 4195400; af disse udgjorde de Heste over 4 Aar, der hovedsagelig anvendes i Landbrugets Tjeneste, henholdsvis 2384400 og 2390500; næsten hele Tilvæxten falder altsaa paa Heste, der anvendes til andre Formaal. I Militæretaten anvendtes i 1900 138800 Heste.

Forinden vi anføre Omsætningstallene for Hornkvæg, Faar og Svin i levende og slagtet Stand, skal omtales de inden- og udenlandske Lov- og Administrationsbestemmelser vedrørende Omsætningen med Kreaturer, Kjød og Flæsk m. m., der i det forløbne Aar særlig have haft Betydning for den danske Export.

Ved Begyndelsen af 1903 vare følgende udenlandske Bestemmelser i Kraft:

I England:

Forbud (fra 1892) mod al Indførsel fra Danmark af klovbærende Dyr. — Af andre Bestemmelser kan nævnes Forordningen om, at Vandmængden i indført Smør ikke maa overstige 16 pCt. (traadt i Kraft 15. Maj 1902), og en Forordning for Mælkehandelen (fra 1. September 1901) om Minimumsindhold af Fedt og Tørstof, hvilke Bestemmelser forøvrigt ikke have praktisk Betydning for dansk Landbrugsexport, da Procenten for Vandmængde i det danske Smør sædvanligvis er ad-

skilligt lavere end den nævnte Grænse, og da Udførsel af almindelig Mælk ikke finder Sted, i hvert Fald kun rent undtagelsesvis.

I Tyskland:

Af Bestemmelser gjældende for Indførsel overalt fra Udlandet til Tyskland skal nævnes Forbudene (paa Grundlag af den tyske Kjødsynslov af 3. Juni 1900) mod Indførsel af Kjød i lufttæt tillukkede Daaser eller lignende Beholdere samt af Pølser og andre Blandinger af smaatskaaret Kjød (traadt i Kraft fra 1. Oktober 1900) og mod Indførsel af Kjød med Tilsætning af forskjellige nærmere angivne kemiske Stoffer og Farvemidler (fra 1. Oktober 1902).

For Indførsel af levende Dyr fra Danmark vare følgende Bestemmelser i Kraft: Indførsel af Drøvtyggere ad Søvejen har (siden 1895) været indskrænket til Pladser med autoriserede Karantæneanstalter (Ophold i 10 Dage). Siden Begyndelsen af 1897 underkastes Hornkvæg Tuberkulinprøve, og fra 1. Marts 1898 er der paabudt Slagtetvang for de ikkereagerende og Tilbagevisning eller Nedslagning ved Politiet af de reagerende Dyr. Indførsel over Landgrænsen af Drøvtyggere er forbudt. Dog kan et begrænset Antal magert Kvæg (Stude under 4 Aar) indføres over Hvidding Karantæne i $1^1/_2$ Maaned hvert Foraar og Efteraar (henholdsvis fra 1. April og 15. Oktober) efter Karantæneophold og Tuberkulinprøve; Antallet blev for Efteraaret 1900 og Foraaret 1901 tilsammen sat til 6000 Stkr. med en Formindskelse af 1200 Stkr. i hvert paafølgende Aar. Udførselen over Hvidding, der forøvrigt stadig har holdt sig betydelig under det tilladte Antal og, som Helhed betragtet, har været nedadgaaende, skulde altsaa ophøre i 1905. — Indførsel af Svin og raa Produkter heraf forbudt (fra December 1895), ligesaa af letsaltede Produkter fra Svineslagterier (fra August 1896), fra hvilket sidste Forbud dog fra Midten af Januar 1900 (indtil 1. April

1903) undtoges Indførsel af letsaltede (indsprøjtede) Svinelevere.

I Løbet af 1903 foretoges ingen Ændring af Betydning for dansk Export i de engelske Bestemmelser, og det samme gjælder Tysklands Bestemmelser overfor Indførsel af levende Dyr. Derimod skete der med Hensyn til Dyr i slagtet Stand den betydelige Forandring, at den ovennævnte tyske Rigslov om Tilsyn med Kjød blev i sin Helhed sat i Kraft fra 1. April 1903 ved en Instrux fra Forbundsraadet, der nærmere præciserer Lovens Bestemmelser. Ved Loven indføres der Kontrol saavel med Slagtning (i Erhvervsøjemed) over hele det tyske Rige som med Indførsel af Kjød m. v. til det tyske Toldterritorium fra Udlandet. — Om Indførselskontrollens mange Detailbestemmelser og omstændelige Definitioner — hvilke selvfølgelig maa kjendes ved den faktiske Udøvelse af Exporten her fra Landet — kan der ikke gives fyldestgjørende Besked i et kort Referat, og man skal derfor blot nævne Hovedtrækkene i de Vilkaar, der fra 1. April 1903 fastsattes for vor Kjødudførsel til Tyskland (jfr. de forud nævnte Forbud angaaende Daasekjød, Pølser m. m.).

Kontrollen omfatter — i Korthed sagt — alle Dele og Produkter af slagtede varmblodige Dyr, der kunne gjøres tjenlige til Menneskeføde. Der skjelnes mellem ferske og tilberedte Varer, idet dog forskjellige mindre indgribende Tilberedningsmaader (f. Ex. overfladisk Saltning, Indsprøjtning af Konserveringsmidler osv.) ikke medføre, at Varen behandles som tilberedt og opnaar de for tilberedte Varer gjældende Fordele. — Fersk Kjød maa kun indføres i hele Kroppe (stort Hornkvæg og Svin kan dog deles i to Halvdele); Kroppene skulle være ledsagede af forskjellige ydre og indre Organer og Dele. Særskilt Indførsel af enkelte Stykker og Organer i fersk eller letsaltet Tilstand er altsaa forbudt. Tilberedt Kjød m. m. kan indføres i særskilte Stykker, naar disse veje mindst 8 Pd. (for Tarme, Skinker og

Spæk er dog ikke fastsat nogen Minimumsvægt); Organer, der veje mindre end 8 Pd., og som tidligere kunde indføres særskilt, maa derfor ved Slagtningen udskjæres i Forbindelse med andre Dele, saa at Vægten naas. — Indførsel kan kun foregaa over et begrænset Antal Pladser med tilhørende Undersøgelsesstationer, hvor Varerne mod fastsatte Gebyrer godkjendes til Indførsel, tilbagevises eller beslaglægges til Destruktion.

Forholdsreglerne i Danmark vedrørende Omsætningen med dansk og med fremmed Kvæg vare følgende:

Overfor dansk Kvæg:

Det er forbudt at føre dansk Kvæg, der er tilbagevist fra tyske Karantæner, tilbage til Danmark. — Efter Tilfælde af Mund- og Klovesyge indenfor Landets Grænser, forbydes Udførsel af klovbærende Dyr fra vedkommende Landsdel, saa længe Smittefare kan befrygtes. Til saadan Afspærring har der dog ikke været Anledning i 1903. — Siden 1897 har der været ført Kontrol med Udførsel her fra Landet af fersk og let saltet Kjød. Dette Tilsyn er bleven mere effektivt ved den i 1903 udstedte Lov af 24. April (med tilhørende Bekjendtgjørelser af 15. August og 1. Oktober s. A.). Denne Lov giver nemlig Ret til at beslaglægge til Uskadeliggjørelse fersk og letsaltet Kjød og Slagteaffald af Hornkvæg, Faar, Gjeder, Svin og Heste (sidstnævnte ikke medregnede i Loven af 1897), naar dette ved Udførselskontrollen findes at være fordærvet eller at hidrøre fra selvdøde Dyr eller fra Slagtedyr, hvis Kjød paa Grund af Sygdom eller stærk Afmagrethed hos Dyret ikke kan anses for tjenligt til Menneskeføde. Hensigten med Loven har bl. a. været at forhindre, at fersk Kjød, der er tilbagevist ved Udførselskontrollen, senere, som »Tøndekjød« eller paa anden Maade, i stærkt saltet Tilstand udføres til Udlandet eller ogsaa sælges her i Landet som Pølser el. a. Loven indfører forøvrigt ogsaa en delvis Kontrol med Slagtning, der ikke er beregnet paa Export.

Overfor Kvæg fra Udlandet:

Som almindelig Bestemmelse overfor alle fremmede Lande gjælder, i Henhold til Lov om Bekæmpelse af Tuberkulose hos Hornkvæg af 26. Marts 1898 og ministeriel Bekjendtgjørelse af 28. Maj s. A., at Indførsel af Hornkvæg kun maa foregaa over Kjøbenhavn, Helsingør og Frederikshavn, og, hvis Dyrene ikke ere bestemte til Slagtning, kun efter Karantæneophold og Tuberkulinprøve, med Tilbagevisning eller Slagtetvang for de reagerende Dyr. — I 1903 var der forøvrigt (ligesom i en Række tidligere Aar), af Hensyn til andre smitsomme Sygdomme end Tuberkulose, Forbud mod Indførsel af Drøvtyggere og Svin fra alle Lande undtagen Norge og Sverrig; Tilladelse er dog i nogle Tilfælde givet af Landbrugsministeriet til Indførsel af Avlsdyr fra Lande, hvorfra Indførsel ellers er forbudt.

Mængden og Værdien af vor Udførsel af indenlandsk Hornkvæg, Faar og Svin i levende og slagtet Stand i de senere Aar ses af efterstaaende Tabel, der tillige indeholder en Mængdeopgjørelse for Gjennemsnittet af 1891—1895. I Opgjørelsen af Flæskeudførselen i Aarene 1900—1902 er der foretaget nogle Berigtigelser, saa at de paagjældende Tal ikke stemme helt overens med dem, der ere meddelte i de tidligere Afhandlinger.

(Se Tabel 6, Side 414.)

Af Kol. 8 i Tabel 6 ses det, at den samlede Export af levende og slagtet Kvæg (bortset dog fra de Biprodukter ved Slagtningen, der ikke ere Fødemidler) ialt har haft en Værdi af $102^{3}/_{4}$ Mill. Kr. Heraf faldt ca. $80^{1}/_{2}$ Mill. Kr. paa Svineavlsexporten (Flæsk, Indvolde etc.), ca. $21^{3}/_{4}$ Mill. Kr. paa Hornkvægsexporten og mindre end $^{1}/_{2}$ Mill. Kr. paa Exporten af Faar. Medregnes Uld, Huder og Skind og lignende Biprodukter, vil Exportandelen for Hornkvæg og Faar stige med omtrent en halv Snes Mill. Kr.

Tabel 6. **Danmarks Udførsel til Udlandet af indenlandsk Hornkvæg, Faar og Svin i levende og slagtet Stand i Begyndelsen af 1890erne samt i 1897—1903.**

	Antal eller Vægt								Værdi						
	1903	1902	1901	1900	1899	1898	1897	1891-95 (gnstl.)	1903	1902	1901	1900	1899	1898	1897
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Udforsel af indenlandsk	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
Hornkvæg	61919	46440	41138	40407	37549	35772	80067	102903	14.10	9.99	8.33	8.37	6.70	6.06	14.41
Kalve	1010	568	180	171	187	294	1093	3086	0.08	0.04	0.01	0.02	0.01	0.02	0.05
Faar	924	392	76	2095	2469	2644	6250	14439	0.03	0.01	0.00	0.06	0.08	0.07	0.15
Svin	48	3	18	6	4	16	186	134801	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.01
Grise	54	40	36	4	142	1	»	912	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	»
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.							
Flæsk (inkl. Svinehoveder)	161.4	139.9	117.5	124.4	144.1	117.8	120.0	82.5	74.77	69.48	59.03	57.87	53.68	48.63	53.61
Kjod af Hornkvæg	23.3	29.6	24.3	28.3	33.1	24.8	9.9		7.40	9.49	7.39	8.56	9.79	7.07	2.39
Kjod af Faar	0.9	1.1	0.7	0.9	1.0	0.5	0.8	10.7	0.38	0.51	0.31	0.39	0.47	0.22	0.37
Indvolde m. m.*)	16.7	16.7	12.4	13.4	14.4	12.2	8.0		6.00	6.83	4.13	4.02	3.61	3.05	1.42
Tilsammen for Svin og Kvæg, levende og slagtet	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	102.76	96.35	79.20	79.29	74.34	65.12	72.41

*) Størstedelen er Produkter fra Svineslagterier.

Af Tabel 6 ser man, at Udførselen af Flæsk i 1903 og de to forudgaaende Aar har udgjort henholdsvis 161.4, 139.9 og 117.5 Mill. Pd., og der var altsaa i hvert af de to sidst forløbne Aar en Forøgelse paa omkring 22 Mill. Pd.; men medens Stigningen i 1902 ikke bragte Udførselen helt op til den Størrelse, den havde haft et Par Aar tidligere, i 1899, saa betyder Stigningen i 1903 en Udvidelse langt ud over alle tidligere Grænser. Muligvis er selve Produktionens Stigning endda lidt større end den Stigning, der nominelt fremgaar af Udførselstallene; disse Tal omfatte nemlig foruden egentligt Flæsk og Skinker tillige Svinehoveder, hvis Andel i den samlede Vægt sikkert var noget mindre i 1903 end i 1902. De nedenfor meddelte Tal for Englands Baconindførsel efter engelsk Statistik vise da ogsaa en større Stigning for Danmark i 1903 end i 1902; det samme fremgaar af Beretningerne fra Andelsslagterierne, idet disse slagtede følgende Antal Svin:

i 1903	928850 Stkr.
i 1902	777262 —
i 1901	651261 —

Her viser sig altsaa ogsaa en betydelig større Opgang i 1903 end i 1902; dog hidrører en Del af Forskjellen maaske fra nytilkomne Medlemmer, der tidligere solgte deres Svin til andre Slagterier.

Medens Exportforøgelsen i 1902 kunde foregaa til næsten de samme Priser som i 1901, saa holdt Priserne i 1903 sig som bekjendt ikke paa Højde med Niveauet fra disse to Aar. Værdien for Udførselen af Flæsk er i Tabel 6 beregnet til 74.8 Mill. Kr. mod 69.5 Mill. Kr. i 1902; der var altsaa en Stigning paa godt 5 Mill. Kr., men havde man kunnet anvende den Gjennemsnitspris, der benyttedes i 1902, vilde Stigningen være bleven 5 à 6 Mill. Kr. større. Forøvrigt lader Prisnedgangen sig ikke bestemme nøjagtigt. Ved Beregningen er man gaaet ud fra en Nedgang paa ca. $3^1/_4$ Øre; den engelske Statistik viser en noget mindre Prisforskjel; men ved den danske Beregning har man kunnet støtte sig til Op-

gjørelser over den samlede Udførselsvægt og den derfor i Udlandet opnaaede Betaling fra saa mange Slagterier, at man har ment sig berettiget til at tage den hos disse konstaterede Prisnedgang for Bacon m. m. som Gjennemsnit for hele Exporten.

Overfor denne Nedgang maa det imidlertid erindres, at Flæskepriserne i 1901 og 1902 vare ganske usædvanlig høje; i Rækken af de af Statistikken benyttede Gjennemsnitspriser maa man helt tilbage til Begyndelsen af 80erne for i et enkelt Aar (med en langt mindre Exportmængde end nu) at finde en tilsvarende Pris. Selv med den ovennævnte Nedgang bliver Gjennemsnittet for 1903 da ogsaa omtrent det samme som i 1900, hvor man var overmaade vel tilfreds med, hvad der blev opnaaet. — Som paavist i Aarsoversigten i 1. Hefte er der saa meget mere Grund til at være fornøjet ogsaa med 1903, som der var en Række Momenter til Stede, der let kunde have drevet Prisen endnu længere ned, hvis deres Virkninger ikke vare blevne krydsede paa et afgjørende Punkt. Kjøbevnen i mange engelske Kredse var ikke saa god som tidligere, og de høje Flæskepriser havde animeret Produktionen stærkt. Svineavlen er jo som bekjendt den Gren af den animalske Produktion, der hurtigst kan udvide sig, naar Konjunkturerne opfordre dertil; men den kan naturligvis ikke standse i samme Nu, som disse vende sig. Om Udvidelsen i Danmark ere vore Exporttal et tydeligt Vidnesbyrd; Tællingerne af Svinebestanden i 1902 og 1903 vise ligeledes et stigende Antal i Tyskland (hvis Import af saltet Flæsk o. l. gik ned med ca. 10 Mill. Pd. i 1903), i Irland og i England selv; endvidere var der en stærk Stigning i Indførselen til England af godt og billigt Flæsk fra Canada. Men samtidig med alt dette var der i 1903 en Nedgang paa 40 Mill. Pd. i Englands Baconimport fra de forenede Stater, og heri har altsaa ligget en kraftig Modvægt mod de nævnte prisforringende Momenter.

Til Udførselen af Svineavlsprodukter er ovenfor henført saa godt som hele den Varepost, der i Tabellerne

benævnes Indvolde, Pølser, Tunger o. s. v. Nøjagtig Opgjørelse over, hvad der udføres under denne Post, kan ikke fremskaffes; men af det foreliggende fremgaar det dog, at den aldeles overvejende Part deraf er Tarme, Levere og andre Biprodukter fra Svineslagtningen. Den udførte Vægt i 1903 var 16.7 Mill. Pd., nøjagtig det samme som i 1902, hvor Udførselen var større end i noget tidligere Aar. Maaske bør det dog anføres, at Vægten af de udførte Varer, der kan komme til virkelig Nytte, er lidt mindre i 1903 end i 1902 til Trods for, at Totalvægten er lige stor i begge Aar; thi paa Grund af Tysklands nye Indførselsbestemmelser maa Affaldsstykker, der tidligere særskilt kunde udføres, nu være ledsagede af mere eller mindre værdiløse Nabodele for at kunne opnaa den nødvendige Stykkevægt. I det hele taget er det især Exporten af denne Vare, der efter 1. April 1903 er bleven paavirket af den nye Kontrol i Tyskland, en Virkning, der vil fremgaa af nedenstaaende Oversigt over de kvartalsvise Udførselstal for denne Varepost.

Udførsel af Slagteaffald m. m.

	1903	1902	1901
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
Januar Kvartal.....	5.16	3.77	2.96
April —	3.71	4.57	2.89
Juli —	3.70	4.10	3.12
Oktober —	4.09	4.23	3.41
Ialt...	16.66	16.67	12.38

Medens Udførselen i Januar Kvartal i 1901 og 1902 ikke naar op til en Fjerdedel af hele Aarets Udførsel, udgjør den i 1903 omtrent en Trediedel; det er Udførselen til Tyskland, ikke til de andre Lande, der er kjendelig formindsket i de senere Kvartaler. Nedgangen vilde sikkert være bleven endnu større, hvis ikke de høje Kjødpriser i Tyskland havde gjort det muligt, trods forøget Besvær og Omkostning, at sende i hvert Fald en Del af Slagteaffaldet derned. — En Værdiansættelse

for denne stærkt sammensatte Varepost med dens uregelmæssige Omsætningsforhold er selvfølgelig yderst vanskelig. Af Tabellen ses det, at man har regnet med en Værdinedgang paa henimod 1 Mill. Kr.

En Oversigt over Bestemmelsesstederne for Danmarks Udførsel af Flæsk og Slagteaffald findes meddelt i Tabel 9, Side 391, sammen med Udførselen af levende og slagtet Kvæg. Fraregnet nogle ganske faa pCt. gaar hele vor Flæskeudførsel til England. — Til Belysning af vor egen og vore Konkurrenters Stilling paa det engelske Marked hidsættes Side 387 efter engelsk Statistik en Tabeloversigt over dette Lands Indførsel fra Udlandet af Bacon i det sidste Tiaar. Da Tabellen ikke, saaledes som den danske Udførselsstatistik, medregner Skinker, forskjellige Slags Svinekjød m. m., vil den ikke kunne vise de samme Vægtmængder som den danske Statistik, men vel den samme Bevægelse i Tallene fra det ene Aar til det andet; noget lignende gjælder ved Tabellens Tal for Gjennemsnitspriser. Foruden de forenede Stater og Canada har Danmark ingen Konkurrenter af væsentlig Betydning. Bacon fra »andre Lande« kom tidligere især fra Sverrig, i de senere Aar især fra Holland; nogle faa pCt. af Indførselen fra Danmark er forøvrigt svensk Flæsk.

(Se Tabel 7, Side 419.)

Danmarks Bidrag til Englands Baconforbrug, der i 1903 naaede op til omtrent 30 pCt., var i enkelte af de forudgaaende Aar, naar Tilførselen fra de forenede Stater var særlig stor, nede under 20 pCt. Priserne for dansk Flæsk have hele Tiden holdt sig betydelig over Priserne for de amerikanske Varer. Forskjellen er imidlertid aftaget betydelig i det sidste Par Aar, hvor den i Forhold til Flæsk fra de forenede Stater kun udgjorde 6 à 9 Øre mod 14 à 20 Øre i den forudgaaende Del af Tiaaret. Et nøjere Kjendskab til Markedet maa afgjøre, om denne Ændring hidrører fra, at det amerikanske Flæsks Beskaffenhed nærmer sig mere til det danske, altsaa bliver en haardere Konkurrent for dette, eller om det er de

Tabel 7.

Indførsel af Bacon til Storbritanien og Irland fra Udlandet og fra britiske Besiddelser.

Indførselsmængde, angivet i Mill. Pd.

	1903	1902	1901	1900	1899	1898	1897	1896	1895	1894
Indført fra										
Danmark	152.0	127.6	107.8	111.2	123.0	103.4	104.3	124.2	103.1	77.9
Am. foren. Stater..	294.0	333.6	431.2	402.0	415.4	415.3	365.0	279.6	269.2	260.2
Kanada	67.6	47.0	40.5	53.8	46.1	54.5	29.5	46.4	27.3	25.9
Andre Lande	10.4	8.9	7.0	6.2	5.2	7.3	9 7	12 0	13.2	10.9
Tilsammen...	524.0	517.1	586.5	573.2	589.7	580.5	508.5	462.2	412.8	374.9
	Aarlig Gjennemsnitsværdi, Øre pr. Pd.									
Danmark	51.3	53.4	54.5	49.8	43.4	47.4	47.7	40.7	44.1	50.5
Am. foren. Stater..	45.5	44.8	38.9	33.7	28.5	28.0	26.6	26.4	30.9	35.4
Kanada	45.4	46.4	41.3	36.3	30.0	33.2	32.2	27.1	33.2	.....

amerikanske Slagterisammenslutninger, der mere indrette sig paa at holde Priserne højt oppe end paa at skabe den størst mulige Omsætning — hvad der jo egentlig skulde blive til Gavn for den danske Export. I den forløbne Del af 1904, hvor Flæskepriserne, som bekjendt, ere faldne stærkt, synes det forøvrigt, som om Prisforskjellen igjen er bleven større. — Den usædvanlig store Vægtmængde for amerikansk Flæsk i hele Aarrækken 1897—1901 er fremkaldt ved, at Staterne gjennem sidste Halvdel af 1890erne uden en eneste Afbrydelse havde en udmærket Majshøst, medens det almindelige for Majsdyrkningen i Nordamerika netop er store Svingninger i Høstudbyttet, fordi Majsplanten forholdsvis let ødelægges ved ugunstige Vejrforhold. Saa heldige Naturbetingelser faar den amerikanske Export derfor næppe saa let igjen; men dette er ogsaa omtrent det eneste, man med nogenlunde Sikkerhed kan sige om Staternes fremtidige Udførselsforhold. Landbruget i de forenede Stater vil sikkert i høj Grad udvide sin »animalske Industri«, men ingen kan sige, om ikke Udviklingen i de andre Næringsveje vil forøge Konsumevnen endnu stærkere. Det vil lige saa meget blive Kjøbeevnen som Produktionsevnen i de for. Stater, der maa regnes med.

Exporten af levende og slagtet Hornkvæg omfattede i 1903 61919 Stkr. stort Hornkvæg, 1010 Kalve og 23.3 Mill. Pd. Kjød, hvoraf 21.0 Mill. Pd. fersk. Tallene for 1902 vare henholdsvis 46440 Stkr., 568 Stkr. og 29.6 Mill. Pd. Alt det udførte levende Kvæg i 1903 blev paa omtrent 1000 Stkr. nær strax slagtet i Udlandet, og man kan, efter hvad der foreligger, ansætte Gjennemsnitsvægten af salgbart Kjød til ca. 500 Pd. pr. Stk., idet Udførselen i aldeles overvejende Grad bestod af Køer og Ungkvæg (jfr. Side 396). Det samlede Resultat af Opgangen for levende og Nedgangen for slagtet Kvæg bliver herefter en Exportopgang i 1903 paa ca. $1^1/_2$ Mill. Pd. salgbart Kjød*).

*) Det maa erindres, at efter 1. April 1904 bestaar omtrent 6 pCt. af Oxekjødvægten til Tyskland af de Organer, der for Kontrol-

En tilsvarende Beregning for de forudgaaende Aar er meddelt i følgende Oversigt:

1903	54	Mill. Pd.	salgbart	Kjød.
1902	$52^1/_2$	—	—	—
1901	$44^1/_2$	—	—	—
1900	48	—	—	—
1899	51	—	—	—
1898	$42^1/_2$	—	—	—
1897	$47^1/_2$	—	—	—

Der opnaaedes højere Priser i 1903 baade for Kvæg og for Kjød. Ganske vist sank Prisen i England bl. a. ved større Import af amerikansk Kjød, saa at vor Kjødudførsel til England næsten ophørte henimod Slutningen af Aarets andet Kvartal (jfr. Tabel 8); men da Priserne vare saa meget des højere i Tyskland, voxede Udførselen til dette Land, dog mere som levende Kvæg end i slagtet Stand (formentlig under Paavirkning af den nye Kontrol med Kjødimporten fra 1. April). — Som bekjendt er Kjød omtrent det eneste Exportomraade, hvor vi — praktisk set — have flere Markeder til vor Raadighed (Tyskland, England, Norge); det har altsaa i 1903 været til god Nytte, at vi have kunnet skifte mellem disse Afsætningssteder.

Nedenstaaende Oversigt viser Udførselens Fordeling paa Aarstiderne med særlig Angivelse af Kjødudførselen i 1903 til Tyskland og England og derigjennem indirekte ogsaa Udførselen til Norge, da der kun gaar meget lidt Kjød til andre Lande. Det udførte levende Kvæg gik paa 3 à 400 Stkr. nær til Tyskland i alle 3 Aar. — Tabellen viser, at saavel i 1903 som i de 2 andre Aar foregik den betydeligste Del af Exporten i Aarets første Halvdel.

---

lens Skyld skal ledsage Kroppen. Der er ved Prisberegningen taget Hensyn til, at disse Dele have betydelig ringere Værdi end det egentlige Oxekjød, idet man ikke har ladet Gjennemsnitsprisen stige saa højt, som den ellers skulde.

Tabel 8.

Udførselen af dansk Hornkvæg i levende og slagtet Stand fordelt paa Aarstiderne.

Kvartal	Levende Hornkvæg			Kalve	Kjød af Hornkvæg, Mill. Pd.				
							1903		
	1901 1	1902 2	1903 3	1903 4	1901 5	1902 6	Ialt 7	tilTyskl. 8	til Engl. 9
Januar . .	11006	13176	15996	192	9.9	8.8	9.5	4.5	4.1
April . . .	13114	12438	19895	460	6.5	9.0	6.0	3.0	1.9
Juli	7684	10090	13162	205	3.5	4.9	3.0	1.9	0.2
Oktober .	9334	10736	12866	153	4.4	6.9	4.8	3.7	0 3
Ialt . . .	41138	46440	61919	1010	24.3	29.6	23.3	13.1	6.5

Tabel 9, Side 391, giver en Oversigt over Bestemmelseslandene for Danmarks Udførsel i 1903 af levende og slagtet Hornkvæg, Faar og Svin. Tabellen indeholder tillige forskjellige Sammenligninger med de foregaaende Aar, navnlig for slagtet Hornkvæg, hvor Svingninger i Landefordelingen ere forholdsvis størst. Med Undtagelse af sidste Kolonne omhandler Tabellen kun den indenlandske Produktion, idet Gjenudførselen af fremmede Varer saavidt muligt overalt er udskilt; i Udførselslisterne over saltet Kjød og Flæsk, der i Transit passerer Kjøbenhavn, kan en saadan Udskillelse dog ikke altid foretages helt nøjagtigt. Kolonne 14 i Tabellen omhandler Transitten af fremmed Flæsk over Kjøbenhavn, navnlig svensk Flæsk til England og amerikansk Flæsk til Sverrig og Rusland. Af anden — i Tabellen ikke indbefattet — Mellemhandel over Kjøbenhavn kan nævnes amerikansk Oxekjød og islandsk Faarekjød, især til Sverrig og Norge.

(Se Tabel 9, Side 423.)

Man ser af Tabellen, at Hornkvægsexporten til Tyskland, regnet efter anslaaet Kjødvægt, er stigende i Aarene

Tabel 9.

Danmarks Udførsel af Hornkvæg, Faar og Svin i levende og slagtet Stand.

(Levende Svin udføres ikke.)

Udført til	Hornkvæg							Faar		Indvolde m. m.		Flæsk indbefattet Svinehoveder		Transit af frem. Flæsk
	Levende	Kød, angivet i Mill. Pd.			Beregnet Kjødvægt i levende og slagtet Kvæg Mill. Pd.			Levende	Faarekjød					
	1903 1	1903 2	1902 3	1901 4	1903 5	1902 6	1901 7	1903 8	1903 9	1903 10	1902 11	1903 12	1902 13	1903 14
	Stkr.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd	Mill. Pd.	Stkr.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
England	»	6.51	11.23	6.51	6.5	11.2	6 5	»	0.70	5.94	5.05	156.48	136.27	4.34
Tyskland	62625	13.05	13.24	13.34	43.7	36.2	33.5	916	0.07	9.48	10.60	*) 4.00	2.40	0.30
Norge	8	3.60	4 97	4.18	3.6	5.0	4.2	»	0.09	0.28	0.15	0.65	1.07	0.94
Sverrig	2	0.05	0.08	0.26	0.1	0.1	0.3	»	»	0.87	0.78	0.11	0.11	1.46
Rusland	**)	»	0.00	0.00	0.1	0.0	0,0	»	»	0.07	0.00	»	»	2.35
Amerika	»	0.00	»	»	0.0	»	»	»	»	0.02	0.07	0.01	0,00	0.00
Andre Lande	5	0.08	0.09	0.03	0.1	0.1	0.0	8	»	0.00	0.02	0.17	0.09	0.09
Ialt	62929	23.29	29.61	24.32	54.1	52.6	44.5	924	0.86	16.66	16.67	161.42	139.94	9.48

*) Muligvis har en Del af denne Udførselsmængde ikke været dansk, men genudført fremmed Flæsk.

**) Den direkte søværts Udførsel til Rusland af Hornkvæg i 1903 udgjorde 300 à 350 Stkr.

1901—1903. Af Totalvægten for salgbart Kjød i 1903, ialt 54 Mill. Pd. (se Kol. 5), gik de 4 Femtedele til Tyskland, Resten til England og Norge. Om Udførselen til Tyskland og England findes Side 395—400 meddelt nogle Oversigter fra disse Landes egen Statistik. Englands Indførsel af Kjød fra Danmark holdt omtrent helt op i 1903; af de 6.5 Mill. Pd. udførtes nemlig de 6 Mill. Pd. i første Halvdel af Aaret. I de to andre Kvartaler samt i Januar Kvartal 1904 blev kun udført ca. 1 Mill. Pd. til England. Udførselen til Norge er mere stabil; der er ganske vist nogen Nedgang paa Grund af formindsket Kjøbeevne i Christiania, hvilken By modtager den overvejende Part af Exporten; men Udførselen er omtrent ligelig fordelt paa Aarstiderne, saa at der ingen Tendens er til Ophør. Det norske Marked for vort Kjød er ganske vist ikke meget omfattende, og Gjennemsnitsprisen derfra ikke saa høj som fra Tyskland; men Forbruget i Christiania fordrer heller ikke særlig fint Kjød, og det har sin Betydning at have forskjelligartede Afsætningsomraader, særlig da den danske Kjødproduktion for en stor Del er en Sidegren af Mejeribruget og derfor ikke kan levere ensartet Produkt.

De vigtigste Afsendelsessteder for indenlandsk Hornkvæg samt for indenlandsk Flæsk og Kjød ere angivne i efterfølgende Tabel 10 og 11.

(Se Tabel 10, Side 425.)

Naar bortses fra magre Stude, hvoraf der i 1903 førtes 721 Stkr. til Hvidding Landkarantæne, er al Kvægudførsel over Landgrænsen forbudt, og Kvæget maa derfor sendes pr. Skib til Pladser med autoriserede Karantæneanstalter. Afskibningen foregaar navnlig fra de to nær ved Grænsen liggende Pladser, Esbjerg og især Kolding; over sidstnævnte Plads udførtes omtrent de to Trediedele af det hele Antal i 1903, medens Esbjerg et Par Aar tidligere havde det største Udførselsantal.

Tabel 10.

Afsendelsesstederne for indenlandsk Hornkvæg.

Udførsel fra	Stort Hornkvæg				Kalve
	1903 1	1902 2	1901 3	1900 4	1903 5
	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.
Kjøbenhavn	3464	3235	3297	1334	16
Helsingør	»	»	»	66	»
Korsør	3177	2900	»	»	»
Gjedser	2368	932	19	48	164
Nykjøbing F.	»	234	»	»	»
Nysted	»	»	»	22	»
Nakskov	1226	824	931	904	4
Assens	»	»	922	1074	»
Faaborg	37	60	»	»	»
Svendborg	367	688	391	57	20
Æroskjøbing	80	30	48	149	»
Tilsammen fra Øerne	10719	8903	5608	3654	204
Aalborg	1792	2803	2834	2169	»
Aarhus	1286	3083	4305	5766	»
Esbjerg	8950	7077	15476	16334	228
Fredericia	»	117	8	»	»
Frederikshavn	4	6	»	»	4
Horsens	»	58	»	»	»
Kolding	38447	22966	11852	10191	574
Landgrænsen { Vedsted / Hvidding }	721	1427	1055	2293	»
Tilsammen for Jylland	51200	37537	35530	36753	806
Hele Landet	61919	46440	41138	40407	1010

Tabel 11.

Afskibningsstederne (eventuelt Grænsestationerne o. l.) for Udførselen af indenlandsk Flæsk og Kjød i 1903 og 1902.

Fra	Udførsel af indenlandsk					
	Flæsk		Kjød af Hornkvæg		Kjød af andre Dyr*); Pølser, Indvolde, Tunger	
	1903 1	1902 2	1903 3	1902 4	1903 5	1902 6
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
Kjøbenhavn	19.713	15.341	1.362	1.551	7.433	5.944
Sjælland (øvrige):						
Helsingør	0.024	0.026	0.047	0.064	0.002	0.005
Korsør	0.076	0.262	0.295	0.283	0.308	0.416
Falster og Lolland:						
Gjedser	0.005	0.003	0.441	0.040	0.170	0.502
Nykjøbing	0.128	0.412	»	»	»	»
Nakskov	0.995	0.579	»	»	0.034	0.005
Fyn:						
Odense	3.686	3.165	»	0.000	0.092	0.062
Svendborg	0.442	0.307	»	»	0.058	»
Jylland:						
Aalborg	4.844	4.126	0.178	0.310	0.875	1.387
Aarhus	1.095	0.790	»	»	2.939	2.428
Esbjerg	127.228	112.239	5.958	10.442	4.390	4 314
Frederikshavn	1.204	1.072	3.513	4.695	0.162	0.094
Horsens	»	»	»	»	0.070	»
Kolding (med Taps) .	0.002	0.022	0.105	0.102	0.005	0.024
Randers	0.655	0.696	»	0.024	0.071	0.049
Vejle	0.005	0.019	»	»	»	0.051
Andre Steder	»	0.016	0.003	0.005	»	»
Landgrænsen (undt. Taps):						
Ribe (Vedsted)	0.333	0.253	0.224	0.356	0.411	1.531
Vamdrup	0.986	0.613	11.165	11.736	0.498	0.983
Hele Landet	161.421	139.941	23.291	29.608	17.518	17.795

*) Heraf i 1903: 0.767 Mill. Pd. fersk Faarekjød (0.698 fra Esbjerg, 0.069 fra Frederikshavn og 0.087 Mill. Pd. saltet og røget Faarekjød (hvoraf 0.070 Mill. Pd. fra Esbjerg). — I 1902: 1.109 Mill. Pd. fersk Faarekjød (1.015 fra Esbjerg, 0.080 fra Frederikshavn, 0.013 fra Kjøbenhavn) og 0.017 Mill. Pd. saltet og røget Faarekjød (næsten udelukkende fra Kjøbenhavn).

Tabel 11, Kol. 1 og 2, viser, at omtrent 8 Tiendedele af Flæskeexporten foregaar over Esbjerg, godt 1 Tiendedel over Kjøbenhavn og knap 1 Tiendedel over samtlige andre Byer. — Exporten af Oxekjød over Esbjerg gaar til England, over Frederikshavn især til Norge og over Landgrænsen naturligvis til Tyskland.*) Fordelingen mellem disse Pladser svarer derfor i Hovedsagen til Fordelingen mellem Bestemmelseslandene i Tabel 9.

Indførselen til Danmark af Kvæg, Kjød, Flæsk o. l. har ligesaa lidt i 1903 som i tidligere Aar været af større Betydning ved nogen enkelt af disse Poster. Den samlede Udførselsværdi for dem alle er i Tabel 1, Side 386, Kol. 3 og 4, opgjort til 3.9 Mill. Kr. i 1903 mod 4.0 Mill. Kr. i 1902, heri dog ikke medregnet Slagteriprodukterne Fedt og Oleomargarin til Margarinefabrikationen. — Indførselsmængden under hver enkelt Post i 1903 og 1902 ses af Kol. 13 og 14 i Tabel II, Side 391, hvoraf det fremgaar, at der er Nedgang for Flæsk og Kjød, men Opgang for levende Kvæg. Der indførtes 3341 Stkr. Hornkvæg og 918 Kalve fra Sverrig, næsten altsammen Slagtekvæg til Kjøbenhavn, endvidere 608 Stkr. stort Hornkvæg og 28 Kalve (Jerseykvæg) fra England (over Frederikshavn).

I Tilslutning til den foran meddelte Opgjørelse om Kjødudførselen efter dansk Statistik, skal anføres nedenstaaende Data, der ere uddragne af den tyske og den engelske Indførselsstatistik, og som vise den højst forskjellige Stilling, som den danske Kvægexport i levende og slagtet Stand indtager paa de to Markeder i Sammenligning med Konkurrenterne. I Tyskland udgjør Importen af Kjød og Kvæg fra Danmark en forholdsvis betydelig og trods alle Hindringer ret stabil Andel af Forsyningen. I England har Importen af dansk Kjød i en Række af Aar været, forholdsvis set, ganske forsvindende.

*) Den Del af Udførselen fra Exportslagterierne i Esbjerg, der gaar over Landgrænsen til Tyskland, er i Tabellen regnet under Udførselen fra Vamdrup (eventuelt Vedsted)

Selv naar den har været størst, som i 1902, har den kun udgjort mellem een og to Procent af Englands samlede Kjød- og Kvægindførsel fra Udlandet og Kolonierne.

Tysklands Indførsel af levende Kvæg (bortset fra Kalve under 6 Uger) og af Oxekjød i 1903 fremgaar af nedenstaaende Oversigt. Kvægindførselen fra »andre Lande« kommer næsten udelukkende fra Sveits, Kjødindførselen fra Holland (fersk Kjød) og de forenede Stater (ikke fersk Kjød).

Indførsel til Tyskland i 1903.

	Ialt.	Fra Danmark.	Fra Østrig-Ungarn.	Fra andre Lande.
	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.
Køer	121068	25375	83601	12092
Tyre	9696	3617	5902	177
Stude	90737	1950	88758	29
Ungkvæg indtil $2^1/_2$ Aar	105794	30929	70091	4774
Tilsammen...	327295	61871	248352	17072
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
Oxekjød, fersk	21.30	11.18	0.81	9.31
— ikke fersk...	8.91	1.53	0.00	7.38

Indførselen af Kvæg og Kjød tilsammen i 1903 kan herefter anslaas til ca. 385000 Stkr. Hornkvæg, hvoraf godt 85000 Stkr. kom fra Danmark. Den danske Andel i Indførselens Værdi er noget lavere end den beregnede Andel efter Stykketal, fordi Danmark udfører forholdsvis faa af stort Kvæg. Af Stude over $2^1/_2$ Aar udførtes der nemlig herfra kun 1950 Stkr.; det er dog sandsynligt, at der fedes en hel Del flere Stude til Export end ovennævnte, men Udførselen foregaar da i slagtet Tilstand paa Grund af den store Forskjel i Tolden paa Stude og Ungkvæg, henholdsvis 25.5 og 5 Mark pr. Stk. (en Del af dette Misforhold hæves dog ved Karantæne- og andre Indførselsomkostninger, der, forholdsvis set, falde haardest paa de mindre Dyr). Antallet af Stude fra Danmark er mindre nu end før; i 1898 var det 4425; i 1895, altsaa før Oprettelsen

af Karantænerne og de andre Spærringsforanstaltninger, var der følgende Fordeling: af ialt 117139 Stkr. Kvæg fra Danmark var 13122 Stude, 5584 Tyre, 51210 Køer og 47223 Ungkvæg (heri magert Kvæg til Marskfedning, hvilken Udførsel nu omtrent er ophørt).

En Oversigt over Indførselen — ialt samt særskilt fra Danmark — til Tyskland af Hornkvæg og Oxekjød (fersk, saltet og røget) er meddelt i Tabellen paa næste Side for Aarene 1895—1903; for 1895—96 haves ikke Oplysning om Kjødindførselen, som dog ikke den Gang kan have været af videre Betydning; ligeledes er udeladt Daasekjød, af hvilket der før 1900 indførtes nogle Mill. Pd. fra Amerika. — For Oversigtens og Pladsens Skyld er der i Tabellen kun anført det samlede Indførselstal for Kvæg, men altsaa ikke hvorledes dette Tal fordeler sig mellem de fire Klasser i Tabellen Side 428. Denne Fordeling har imidlertid i de fleste af Aarene forholdsvis set været omtrent den samme som i 1903 for Totalindførselens Vedkommende; navnlig kan anføres, at Andelen for stort Kvæg, Stude og Tyre tilsammen, som Regel har udgjort omtrent en Trediedel af det samlede Antal. Den forskjellige Indførsel af Kjød i levende Vægt i de enkelte Aar i Perioden 1895—1903 maa altsaa være nogenlunde rigtig udtrykt ved de Forskydninger, som vise sig i første Kolonne i Tabellen Side 430. Dog maa man herved se bort fra, at Gjennemsnitsvægten indenfor samme Klasse ogsaa undergaar Forskydninger; saaledes opgives det bl. a., at dansk Ungkvæg gjennemgaaende har en større Vægt nu end for nogle Aar siden.

(Se Tabellen Side 430).

Tabellen viser, at Indførselen (Kjød og Kvæg under eet), der midt i 1890erne udgjorde ca. 290000 Stkr., og som kort efter gik stærkt ned under den delvise Spærring overfor det danske Kvæg, er forøget meget betydelig i det sidste Par Aar, saa at den i 1903 kan anslaas til 380 à 390000 Stkr. Stigningen falder udelukkende paa levende Kvæg, idet Indførselen af Kjød stadig formindskes

siden 1899. — Der har i de senere Aar i Tyskland været ført en heftig Strid mellem Forbrugerne og Producenterne om den der herskende »Kjødmangel«; som de tydeligste Argumenter i denne Strid kan man vel betragte de stigende Priser, der have bragt Nabolandene til at forøge deres Tilførsel; adskillige danske Landmænd ere derved førte til at lægge mere Vægt paa Kjødproduktion, selv om der ikke er Tale om at vende tilbage til Kvægfedning i gammel Stil.

Indførsel til Tyskland.

	Ialt.		Heraf fra Danmark.	
	Kvæg.	Kjød.	Kvæg.	Kjød.
	Stkr.	Mill. Pd.	Stkr.	Mill. Pd.
1903	327300	30.2	61900	12.7
1902	296900	34.7	46700	13.4
1901	217000	34.1	41700	13.7
1900	200300	37.0	42600	16.7
1899	185100	44.9	36500	23.1
1898	167800	35.2	37700	17.8
1897	203000	14.2	83300	4.6
1896	208100	—	91600	—
1895	271900	—	117100	—

Nærmere Oplysninger om Forholdene i den tyske Kjødproduktion og paa det tyske Kjødmarked, navnlig om Aarsagerne til de høje Priser og om de sandsynlige Udsigter for Fremtiden, ere givne af Statskonsulent J. Arup. Hvad Fremtiden angaar, knytter Interessen sig naturligvis først og fremmest her til de kommende nye Toldpaalæg; Statskonsulenten anser det ingenlunde for givet, at Toldforandringerne ville faa ødelæggende Virkninger for den danske Kjød- og Kvægexport til Tyskland.

En Oversigt over Englands Indførsel af levende Hornkvæg og fersk Oxekjød er meddelt i Tabellen Side 431 for 1903, sammenlignet med det forudgaaende Femaar. Af ikke-fersk Oxekjød indførtes der i 1903 65.6 Mill. Pd., hvoraf mere end de to Trediedele kom fra de forenede Stater; i 1898—1900 gnstl. var Indførselen 59.0 Mill. Pd. — Ved Betragtningen af Indførselstallene

for levende Kvæg maa det erindres, at England har spærret for denne Indførsel saavel overfor Danmark som overfor forskjellige andre Lande; siden 1900 har der saaledes kun i nogle Foraarsmaaneder af 1903 været aabnet for argentinsk Kvæg. — Hele Indførselen paa et Par Tusinde nær angives at være Stude og Tyre, altsaa rimeligvis gjennemgaaende stort Kvæg.

Indførselen til Storbritanien og Irland af levende Hornkvæg og fersk Oxekjød.

Indført fra	1903		1902		1901		1898—1900 gnstl.	
	Fersk Kjød	Hornkvæg	Fersk Kjød	Hornkvæg	Fersk Kjød	Hornkvæg	Fersk Kjød	Hornkvæg
	Mill. Pd	Stkr.	Mill. Pd.	Stkr.	Mill. Pd.	Stkr.	Mill. Pd.	Stkr.
Danmark.....	5.3	»	12.0	»	6.1	»	5.1	»
Am. foren. St.	273.7	301800	232.7	324500	323.1	405700	268.4	347000
Argentina	117.1	27800	93.9	»	78.4	»	22.8	71100
Kanada	0.5	190800	2.1	93700	2.0	88200	5.3	102600
Australien og Ny Zeland..	24.1	»	30.8	»	47.9	»	70.9	»
Andre Lande .	1.9	2100	5.2	1300	0.6	1700	1.1	2000
Tilsammen ...	422.6	522500	376.7	419500	458.1	495600	373.6	522700

Den samlede Indførsel i 1903 af levende og slagtet Kvæg kan man vel, naar det ikke-ferske Kjød medregnes, løselig anslaa til ca. 800 Mill. Pd. i 1903. Hovedparten af Indførselen kommer fra de forenede Stater, men disses Andel er dog ikke saa stor i 1903 og 1902 som i de forudgaaende Aar. Argentina, hvorfra der tidligere indførtes en Del levende Kvæg, som der nu er spærret for, leverer en stadig stigende Mængde fersk Kjød. Fra Canada kommer levende Kvæg i stigende Antal; fra Australien, hvis Exportevne er meget varierende, kom tidligere en ret betydelig Mængde Kjød.

Den uhyre Mængde Kjød, som England maa indføre, kommer altsaa fra oversøiske Lande, fraregnet den forsvindende Del fra Danmark, og det er disse Landes Leveringsdygtighed, der, hvad Tabellen udviser, ingenlunde er konstant, som vil bestemme Prisforholdene. Danmark vil ved sin nærmere Beliggenhed ganske vist altid kunne opnaa nogen Fordel frem for de øvrige Lande, men dette Fortrin er der ingen Grund til at udnytte under de nuværende Forhold paa det tyske Kjødmarked, hvorfra den oversøiske Export næsten helt er udelukket, faktisk set. — Den ovenstaaende Tabel viser Grunden til, at en forholdsvis stor Mængde dansk Kjød blev sendt til England i 1902; Indførselen, saavel fra de forenede Stater og fra Australien, var nemlig i dette Aar i en meget betydelig Nedgang, hvoraf kun en forholdsvis ringe Part erstattedes ved forøget Tilførsel fra Canada og Argentina.

Smør (og Smørsurrogater) — **Æg.**

Den samlede Opgjørelse af Udførselen for Smør, der overfor Toldvæsenet ved Udførselen er angivet at være indenlandsk Vare, udgjorde i 1903 160.3 Mill. Pd., nemlig 156.6 Mill. Pd. i alm. og 3.7 Mill. Pd. i hermet. Emballage. En tilsvarende Opgjørelse over Omfanget af den danske Smørexport siden 1880 er meddelt i nedenstaaende Oversigt, der tillige indeholder en Fortegnelse over de i

	Mill. Pd.	Øre pr. Pd.		Mill. Pd.	Øre pr. Pd.
1903	160.3	94.3	1891	87.0	93.5
1902	139.5	96.1	1890	85.0	87.0
1901	133.7	98.4	1889	67.2	92.0
1900	122.5	96.9	1888	58.2	84.0
1899	122.4	96.7	1887	47.1	84.5
1898	121.4	89.0	1886	39.8	82.5
1897	106.1	90.4	1885	35.0	85.5
1896	101.5	91.0	1884	33.1	95.3
1895	104.8	88.0	1883	33.9	94.5
1894	109.9	85.0	1882	27.9	99.1
1893	93.6	93.0	1881	24.1	100.0
1892	85.4	95.5	1880	24.8	104.0

Statistikken benyttede aarlige Gjennemsnitspriser for alm. Emb. i Øre pr. Pd. — Ved Betragtningen af Oversigtens Tal bør man have i Erindring, at der i Danmark ved Periodens Begyndelse kun blev forbrugt 2 à 3 Mill. Pd. fremmed Smør, medens der nu forbruges 12 (à 15) Mill. Pd. Smør fra Udlandet og 4 Mill. Pd. Margarine.

Udførselsmængden af dansk Smør er altsaa i 1903 stegen med 20.8 Mill. Pd., hvilket er en større Stigning end i noget tidligere Aar. Alle Beretninger og statistiske Opgjørelser, vedrørende Danmarks Produktion og Export af Smør i 1903 melde om stor Fremgang, og de forskjellige Specialartikler, som Tidsskriftet har bragt fra sagkyndig Side, angive, hvilke Aarsager der i Forening have medvirket hertil. Alligevel blev der, da Stigningen i Udførselstallet var saa extraordinær stor, foretaget en fornyet Gjennemregning af det statistiske Materiale for 1903 ved de Toldsteder, hvorover Udførselen især foregaar, og der er saaledes tilvejebragt ret god Sikkerhed for, at det anførte Tal for 1903, 160 Mill. Pd., ikke afviger væsentlig fra den virkelige Sum af alle de Udførselsmængder, der overfor Toldvæsenet er opgivet at være dansk Smør i det sidst forløbne Aar. Stigningen var størst i Januar Kvartal, hvor der udførtes omtrent 7 Mill. Pd. mere end i det samme Tidsrum i 1902. Det bør derhos anføres — til yderligere Bestyrkelse af den hele Opgjørelses Rigtighed —, at der i Januar Kvartal 1904 var en lige saa stor Udførsel som i Januar Kvartal 1903.

Den Værdi, som vor Smørudførsel i 1903 bragte hjem fra Udlandet, udgjorde 152.0 Mill. Kr. mod 135.1 Mill. Kr. i 1902. Værdiforøgelsen var altsaa omtrent 17 Mill. Kr. Havde man kunnet anvende samme Gjennemsnitspris som i 1902, var Forøgelsen bleven ca. 3 Mill. Kr. større; den benyttede Gjennemsnitspris for 1903 var nemlig 94.3 Øre pr. Pd. Smør i alm. Emballage mod 96.1 Øre i 1902 (for hermetisk Smør 20 à 25 Øre mere). — Den Udførselspris, der benyttes i Statistikken over den udenrigske Vareomsætning, er den saakaldte fob Pris, d. e. Prisen til Producenterne + de Omkostninger, der

paaløbe, indtil Smørret er indladet i Afskibningshavnen + Kjøbmandsavancen ved Salget til Udlandet. Fuldstændig nøjagtig lader fob Prisen sig naturligvis ikke bestemme; det er bekjendt nok, hvor vanskeligt det er at komme til Klarhed over Gjennemsnittet af den Pris, Producenterne erholde hele Landet over, og Vanskelighederne forøges, naar bl. a. saadanne Momenter som Kjøbmandsavancen ogsaa skulle tages med i Beregningen. De nysanførte Priser for 1903 og 1902 ere begge ca. $^3/_4$ Øre højere end Smørprisstatistikkens Gjennemsnit for de samme Aar (jfr. Side 12), naar der ved Beregningen tages Hensyn til Udførselsmængdens ulige Fordeling paa Kvartalerne. Hvis man kan gaa ud fra, at Smørprisstatistikkens Gjennemsnit ikke er højere end Gjennemsnittet af alle Mejeriers faktiske Salgspris, saa er et Tillæg af $^3/_4$ Øre vistnok ikke tilstrækkeligt, men ikke desto mindre er det fra Handelsstandens Side bleven hævdet, at Statistikkens Pris for 1902 var for høj. — Gjennemsnitsprisen for Smør fra Danmark til England, beregnet efter engelsk Statistik, var i Aarene 1903, 1902 og 1901 henholdsvis 96.2, 97.6 og 100.2 Øre pr. Pd., medens den danske Statistik, som nævnt, har 94.3, 96.1 og 98.4 Øre; altsaa er der efter begge Opgjørelser en Nedgang fra 1901 til 1903 paa 4 Øre. Den engelske Indførselspris indbefatter en Del Omkostninger, som skulle udelukkes af den danske Udførsels pris, men paa den anden Side medregner den engelske Statistik under Indførselen fra Danmark store Mængder billigt russisk og andet Smør, der i Transit passerer Kjøbenhavn; de to Sæt Priser maa altsaa i Hovedsagen følge de samme Bevægelser, men dette behøver ikke at være med de samme absolutte Tal.

Efterfølgende Tabel 12 angiver Udførselsmængde og Pris for Smør i de forskjellige Kvartaler i 1903 og en Række tidligere Aar. Til Prissammenligningen er benyttet Grosserersocietetets Notering. Selv om denne Notering i 1903 vistnok af alle regnes for at være lavere end de virkelige Priser, kan man vel nok gaa ud fra, at den nogenlunde rigtig viser Aarets Svingninger i Prisen. For-

Tabel 12.

Noteringer og Udførselsmængder for Smør, opgjort efter Kvartaler.

Kvartal	Kjøbenhavns Grosserersocietets Topnotering for Smør (dansk), gjennemsnitlig pr. Pd.						
	1903 1	1902 2	1901 3	1900 4	1899 5	1898 6	Gnst. af 1895—97 7
	Øre	Øre	Øre	Øre	Øre	Øre	Øre
Januar	95.5	96.2	100.6	93.5	95.5	92.8	94.4
April	86.4	91.5	89.2	88.9	83.2	79.2	79.4
Juli	87.2	91.4	95.3	97.5	99.5	82.7	89.8
Oktober	98.5	100.1	103.7	104.1	104.8	101.1	99.5
Hele Aaret...	91.9	94.8	97.2	96.0	95.7	88.9	90.8
	Udførselsmængde for dansk Smør						
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
Januar	41.7	35.1	31.1	31.6	29.7	27.0	.....
April	43.1	38.4	36.3	34.6	36.3	33.2	.....
Juli	39.1	34.0	34.5	29.4	30.4	33.9	.....
Oktober	36.4	32.0	31.8	26.9	26.0	27.3	.....
Hele Aaret...	160.3	139.5	133.7	122.5	122.4	121.4	.....
	Gjenudførsel over Danmark af fremmed Smør						
Januar	7.1	8.7	6.8	6.1	4.5	5.7	.....
April	9.8	9.9	10.1	7.3	5.1	6.5	.....
Juli	13.1	8.9	11.1	8.4	5.7	6.4	.....
Oktober	7.6	6.1	8.8	8.7	5.9	5.2	.....
Hele Aaret...	37.6	33.6	36.8	30.5	21.2	23.8	.....

øvrigt henvises til Side 12 med Sammenstillingen mellem den kjøbenhavnske Notering og Landboforeningernes Smørstatistik.

(Se Tabel 12, Side 435.)

Det oprindelig publicerede Udførselstal for dansk Smør i Juli Kvartal 1903 var 10 Mill. Pd. for lavt, idet de indsendte Varelister indeholdt en Fejl, der først blev opdaget efter Offentliggjørelsen; der var nemlig selv efter det først fremkomne Resultat en ret betydelig Exportstigning i de 3 første Kvartaler af 1903, større end i noget andet af de i Tabel 12 anførte Aar.

Gjenudførselen af fremmed Smør, der tidligere mest bestod af svensk og finsk Smør, fordelte sig den Gang, som Tabel 12 udviser, nogenlunde ligelig paa alle 4 Kvartaler; i de senere Aar udgjør sibirisk Smør en forholdsvis stor Part af Transitten, hvilket i Tabellen giver sig til Kjende ved en større Omsætning i Sommerkvartalerne.

I Sammenhæng med Tallene for Exporten af dansk Smør meddeles nedenstaaende Oversigt over Danmarks Forbrug dels af fremmed Smør, dels af Margarine og animalske Fedtstoffer hovedsagelig til Fremstilling af Margarine:

Indførsel til Forbrug fra Udlandet:

	Smør.	Margarine og animalske Fedtstoffer, hovedsagelig til Fremstilling af Margarine.			
		Margarine.	Oleomargarin og prem. jus.	Fedt.	Tilsammen.
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
1903	11.6	5.5	15.3	15.7	36.5
1902	11.6	5.9	15.8	18.5	40.2
1901	11.8	6.9	15.9	19.2	42.0
1900	11.9	5.0	15.5	18.5	39.0
1899	12.9	5.0	14.5	14.3	33.8
1898	9.8	4.6	12.1	15.6	32.3
1897	9.8	4.7	13.2	9.2	27.1

Det er meget vanskeligt at opgjøre, hvor stor en Mængde fremmed Smør der bruges her i Landet; der indføres mellem 40 og 50 Millioner Pd., dels til Gjenudførsel, dels til Forbrug; men at faa fuldt ud nøjagtige Opgjørelser over disse to Omsætningsarter har ikke vist sig muligt. Navnlig for Aaret 1903 var det Resultat, der fremgik af Varelisterne, øjensynlig for lavt, hvilket blandt andet konstateredes ved direkte Opgjørelser fra en Del af Importørerne, hvis Bistand blev søgt til Supplering af det sædvanlige Materiale. De herved fremkomne Oplysninger gik alle ud paa, at Forbruget af fremmed Smør sikkert ikke var mindre i 1903 end i de nærmest forudgaaende Aar, hvor Forbruget, i Følge Tabellen ovenfor, er beregnet til henimod 12 Millioner Pd. Selve dette Tal er forøvrigt vistnok snarere for lavt end for højt. — Værdien af det her i Landet forbrugte Smør er anslaaet til ca. $9^1/_2$ Million Kr., idet man har regnet med en Gjennemsnitspris af lidt over 80 Øre pr. Pd., den overvejende Part har været russisk (sibirisk) Smør, en Del finsk Smør, samt smaa Partier simpelt Smør fra Mellemeuropa og Amerika; derimod bliver svensk Smør, som i stor Mængde (16 à 17 Millioner Pd.) passerer Kjøbenhavn, vistnok kun i forholdsvis ringe Grad solgt til Forbrug her i Landet.

Indførselen af Margarine og animalske Fedtstoffer til Fremstilling af Margarine er, som Tabellen viser, nedadgaaende; Margarineforbruget som Helhed er derimod noget forøget (jfr. Side 438), idet der rimeligvis i højere Grad end før anvendes Fedtstoffer af vegetabilsk Oprindelse i den indenlandske Margarinefabrikation. De vegetabilske Fedtstoffer fandt især Indgang for et Par Aar siden under en overordentlig stærk Prisstigning for Oleomargarin og Neutrallard. Disse sidste Varer komme saa godt som udelukkende fra de forenede Stater, og Afsætningen af dem beherskes ganske af de store Slagterisammenslutninger i Fristaterne, navnlig i Perioder med indskrænket Produktion; Prisen i 1902 var som Følge heraf ved nogle af Sorterne endog mere end 50 pCt.

højere end et Par Aar tidligere. I 1903 er Gjennemsnitsprisen gaaet betydelig ned, men efter Importtallene at dømme har dette endnu ikke foranlediget nogen Forøgelse i Brugen af fremmede animalske Fedtstoffer. Værdien for Indførsel af fremmed Margarine samt Fedt og Oleomargarin udgjorde i 1903 14.2 Mill. Kr. mod 18.2 Mill. Kr. i 1902. — Af dansk Svinefedt udførtes $3^1/_2$ Mill. Pd. i 1903 (Værdi 1.6 Mill. Kr.); af de øvrige Stoffer udføres saa godt som intet. — En Oversigt over Margarineforbruget i 1903 og det forudgaaende Tiaar er givet i efterfølgende Tabel (opgjort efter Finansaaret).

Finansaaret (fra 1. April til 31. Marts næstpaafølgende Aar):	Produktion i Danmark af Margarine.	Overskuds-indførsel.	Ialt Forbrug.
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
1903	41.76	5.20	46.96
1902	39.44	5.83	45.27
1901	38.52	5.50	44.02
1900	36.99	6.15	43.14
1899	32.53	4.71	37.24
1898	27.98	4.57	32.55
1893—97 gnstl.	18.26	3.10	21.36

Der blev altsaa i Finansaaret $19^{03}/_{04}$ forbrugt 47 Mill. Pd. Margarine her i Landet, hvoraf omtrent $^8/_9$ var fremstillet paa danske Fabrikker (men hovedsagelig af Raastoffer fra Udlandet). For ti Aar siden, i 1893, var Forbruget ca. 18 Mill. Pd.; i Løbet af 7 Aar steg det til over 43 Mill. Pd., i $19^{00}/_{01}$, altsaa en aarlig Stigning paa ca. $3^1/_2$ Mill. Pd. I de sidst forløbne 3 Aar er Stigningen derimod kun gjennemsnitlig $1^1/_3$ Mill. Pd. om Aaret. Margarineforbruget synes derfor allerede i nogle Aar at have holdt sig indenfor de samme Omraader; thi den nuværende aarlige Forøgelse er egentlig ikke større end den, man sædvanligvis finder i Forbrugsmængden af andre store Konsumartikler, der forlængst have fundet almindelig Indgang, og hvor Mængden kun forøges med Folketallet og det enkelte Individs større

Forbrug. Margarinen breder sig altsaa næppe længer paa andre Varers, specielt det danske Smørs, Bekostning.

Efterfølgende Tabel angiver Udførselen fra Danmark til de forskjellige fremmede Lande af Smør i 1903, sammenlignet med de to forudgaaende Aar. Tabellen omfatter foruden Udførselen af indenlandske Varer, saavel i almindelig som i hermetisk Emballage, tillige Transitudførselen af fremmed Smør. Ved Transitten skjelner Tabellen mellem de Varer, der have været klarerede til Indgang i Landet, forinden de — tildels efter Sortering eller anden merkantil Behandling — atter udføres, og de Smørforsendelser, der simpelthen omlades i danske Havne.

(Se Tabel 13, Side 440.)

Kol. 1 i Tabel 13 udviser, at Exporten af dansk Smør i almindelig Emballage i 1903 ligesom sædvanlig gik næsten udelukkende til England, idet der til andre Steder (hovedsagelig Tyskland) kun udførtes 0.6 Mill. Pd. i 1903 og 0.7 Mill. Pd. i 1902. Det hermetisk pakkede Smør, der dels udføres til Skibsforsyning, dels er bestemt for fjerntliggende Lande, udføres over Hamborg og i noget mindre Grad over England; direkte til oversøiske Pladser udføres kun meget lidt. — Gjenudførselen af fremmed Smør udgjorde i 1903 (Kol. 5 + 7) 37.6 Mill. Pd. mod 33.7 Mill. Pd. i 1902. Den Del af Gjenudførselen, der gik til England, var omtrent lige stor i begge Aarene, nemlig ca. 31 Mill. Pd.; derimod var der en betydelig Opgang i Udførselen af fremmed Smør til Tyskland, nemlig 6.5 Mill. Pd. i 1903 mod 2.3 Mill. Pd. i 1902 (for Hamborg, Lybæk og det øvrige Tyskland tilsammen).

I Anledning af denne Stigning overfor Tyskland skal der gjøres opmærksom paa, at Tysklands Smørindførsel er stærkt stigende og dets Udførsel (fra Slesvig) aftagende i de senere Aar, saa at Overskudsindførselen i 1903 udgjorde 44 Mill. Pd. mod 15 Mill. Pd. fem Aar tidligere, i 1898. Dette forøgede Forbrug af fremmed Smør i

Tabel 13.

Udførselen fra Danmark af Smør, fordelt efter Bestemmelseslande, i Mill. Pd.

Bestemmelseslande	Dansk Smør				Fremmed Smør				Totaludførsel (dansk + fremmed Smør)		
	i alm. Emballage		i hermetisk Emballage		gjenudf. efter forudg. Indklarering		udført efter Omladning				
	1903 1	1902 2	1903 3	1902 4	1903 5	1902 6	1903 7	1902 8	1903 9	1902 10	1901 11
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
England	155.95	134.39	1.32	1.33	27.04	24.77	3.66	6.21	187.97	166.70	162.20
Hamborg	0.01	0.16	2.17	2.52	4.21	2.05	»	0.04	6.39	4.77	5.02
Lybæk	0.08	0.09	0.05	0.41	0.12	0.15	»	0.05	0.25	0.70	1.19
Øvr. Tyskland	0.40	0.22	0.00	0.01	2.17	0.05	0.05	0.01	2.62	0.29	0.91
Norge	0.08	0.07	»	»	0.08	0.04	0.03	0.00	0.19	0.11	0.17
Sverrig	»	0.12	»	»	0.22	0.22	0.00	0.01	0.22	0.35	0.70
Rusland	»	0.00	0.00	0.02	0.00	0.04	»	»	0.00	0.06	0.18
Belgien	0.00	0.01	0.05	0.05	0.02	»	»	»	0.07	0.06	0 04
Nordamerika	»	0.00	0.00	0.00	0.00	0.01	0.00	0.00	0.00	0.01	0.01
Østasien	»	»	0.10	0.09	»	»	»	»	0.10	0.09	»
Nordlige Bilande	0.03	0.03	»	0.00	0.00	0.00	»	»	0.03	0.03	0.09
Andre Steder	0.01	0.01	0.01	0.00	»	»	»	»	0.02	0.01	0.01
Ialt...	156.56	135.10	3.70	4.43	33.86	27.33	3.74	6.32	197.86	173.18	170.52

Tyskland peger i samme Retning som Tallene for dets Kjød- og Kvægomsætning, nemlig derhen, at Produktionen i Tysklands Kvægavl ikke forøges i samme Grad som Folkemængden. Hvad specielt Smørforbruget angaar, bør det maaske dog anføres, at der i Tyskland forbruges forholdsvis lidt Margarine (for et Par Aar siden ansloges Forbruget pr. Individ til en Fjerdedel af Forbruget i Danmark). — I Tabel 13 er den samlede Udførsel i 1903 til Tyskland af dansk og fremmed Smør opgjort til 9.3 Mill. Pd., medens den tyske Statistik for Smør, indført fra Danmark, kun har 4.7 Mill. Pd. Afvigelsen fremkommer dels ved, at det hermetiske Smør gaar over Hamborgs Frihavn til andre Lande og slet ikke kommer med i den tyske Statistik, der kun omhandler Toldterritoriet, dels ved at den tyske Statistik, saa vidt muligt, søger at angive det oprindelige Afsendelsesland for de fremmede Varer, der over Danmark indføres til Tyskland. — Hovedparten af den øvrige Smørindførsel til Tyskland kom fra følgende Lande: fra Holland 15 Mill. Pd., fra Rusland 15 Mill. Pd., fra Østrig-Ungarn 9 Mill. Pd.

Med Hensyn til Englands Totalindførsel af Smør henvises til Tabellen Side 96 i Professor B. Bøggilds Afhandling; denne Tabel viser, at Englands Indførsel fra Udlandet og Kolonierne i 1903 udgjorde 412 Mill. Pd., hvoraf de 43.6 pCt. kom fra Danmark (heri dog ogsaa en Del svensk og russisk Smør); i 1899 indførtes 344 Mill. Pd., hvoraf 42.2 pCt. fra Danmark. Tabellen omfatter England som Helhed (Storbritanien og Irland), men ikke, hvad vi specielt forstaar ved det engelske Marked; den kan derfor ingen Oplysning give om Tilgangen af irsk Smør til dette Marked.

Danmarks Omsætning med Udlandet af Æg i 1903 og de forudgaaende fem Aar har haft den i efterfølgende Oversigt angivne Størrelse; den sidste Kolonne angiver den stedfundne Transitomsætning af Æg (der altsaa maa lægges baade til Indførsel og til Udførsel, hvis man ønsker at kjende Totalomsætningstallene).

	Udførsel af indenlandske Æg.		Indførsel til Forbrug.		Overskuds-udførsel.		Transit.
	Mill. Snese	Mill. Kr.	Mill. Snese	Mill. Kr.	Mill. Snese	Mill. Kr.	Mill. Snese
1903	23.24	27.43	3.27	2.78	19.97	24.65	0.61
1902	21.53	24.07	2.45	2.25	19.08	21.82	0.31
1901	19.01	21.26	2.02	1.74	16.99	19.52	0.16
1900	16.61	18.11	1.79	1.52	14.82	16.59	0.08
1899	15.06	16.66	1.25	1.09	13.81	16.57	0.09
1898	13.20	13.52	1.09	0.98	12.11	12.54	0.16

Udførselen af Æg forøges stadig, hvert Aar med omkring 2 Mill. Snese, og Priserne have, som Helhed betragtet, været i Stigning gjennem hele den omhandlede Periode. Særlig har Prisstigningen været betydelig i 1903; den danske Statistik har regnet med en Stigning paa godt 6 Øre pr. Snes (118 mod 111.8 Øre); efter den engelske Statistik og efter enkelte Opgjørelser fra dansk Side skulde Stigningen have været endnu større. — Det er muligt, at Produktionen ikke er stegen saa stærkt som Exporten, idet en Del af dennes Stigning kan hidrøre fra forøget Forbrug i Danmark af fremmede Æg; Indførselen af fremmede (russiske og en Del tyske) Æg er i hvert Fald stegen med et Par Mill. Snese i de senere Aar, muligvis fordi Prisforskjellen mellem de danske og de indførte Æg stadig bliver større (en Del af denne Prisforskjel hidrører iøvrigt fra, at de russiske Æg indføres paa Aarstider med lave Priser).

Hele Udførselen i 1903 af indenlandske saavel som af fremmede Æg gik til England, undtagen lidt over 320000 Snese til Norge og 220000 Snese til Sverrig samt Smaapartier til andre Lande. Udførselen til Norge er stigende, til Sverrig derimod stærkt aftagende. — Tallene for Omsætningen af Æg mellem Danmark og Sverrig ere af og til blevne nævnte i Debatten om en Ægtold i Sverrig; for 1903, sammenlignet med de forudgaaende Aar, se disse Tal saaledes ud:

	Æg i Millioner Snese fra og til Danmark		
	udført til Sverrig.	indført fra Sverrig.	Overskuds-udførsel.
1903	0.220	0.592	÷ 0.372
1902	0.548	0.371	0.177
1901	0.856	0.183	0.673
1900	0.793	0.114	0.679

Sverrig sender altsaa nu betydelig flere Æg til Danmark end Danmark til Sverrig. I Sverrig er nemlig Ægproduktionen i rask Fremgang, og Forbruget af russiske Æg er desuden voxet i de senere Aar. De svenske Æg, der indføres til Danmark, gaa for største Delen videre til England.

Fordelingen i de tre sidste Aar af indenlandsk Smør og Æg paa de forskjellige Udskibningssteder (samt Grænsestationer) findes anført i omstaaende Tabel 14.

(Se Tabel 14, Side 444.)

Det fremgaar af Tabel 14, at Hovedparten af Smør og Æg udføres over Kjøbenhavn og Esbjerg, idet kun 27 pCt. af Smørexporten og 37 pCt. af Ægexporten gik over andre Byer. Til Tabel 14 er knyttet en Oversigt vedrørende Kjøbenhavn og Esbjerg i de sidste 6 Aar; heraf ses det, at medens Kjøbenhavn havde Forrangen for faa Aar tilbage baade i Smør- og Ægexporten, saa gjør Esbjerg den nu tildels Rangen stridig, hvad Smørret angaar, og er i Ægudførselen ubetinget den største Udførselsplads.

Kornvarer og Foderstoffer.

De samlede Resultater af de officielle Beregninger over Høstudbyttet i Danmark i de senere Aar ere meddelte i omstaaende Tabel (Side 445) for de vigtigste Afgrøders Vedkommende. De i Tabellens sidste Linie anførte Værdisummer angive Totalværdien af samtlige indhøstede Afgrøder, men indbefatter ikke noget Overslag vedrørende Græsningsforholdene. Som bekjendt var Græs-

Tabel 14.

Udførselen af indenlandsk Smør og Æg, fordelt efter Afsendelsessteder.

Fra	Udførsel af indenlandsk Smør 1903 1	Smør 1902 2	Smør 1901 3	Æg 1903 4	Æg 1902 5	Æg 1901 6
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Snese	Mill. Snese	Mill. Snese
Kjøbenhavn	59.963	49.789	51.431	6.366	5.844	4.897
Øerne:						
Helsingør	0.007	0.009	»	»	0.002	0.019
Korsør	0.065	»	0.004	0 000	0.000	0.002
Rønne	»	»	»	»	0.008	»
Nexø	»	»	»	0.045	0.064	0 093
Gjedser	0.055	0.000	0 010	0.000	0.000	0.000
Nykjøbing paa Falster	0.149	1.074	0.531	0.040	0.327	0.155
Nakskov	3.793	2.280	2.260	0.559	0.345	0.400
Faaborg	»	»	»	0.002	»	»
Odense	13.198	12.667	11.150	2.332	2.255	2.223
Svendborg	2.015	2.257	2.632	0.126	0.245	0.209
Jylland:						
Aalborg	2.723	2.820	3.870	2.030	1.878	1.677
Aarhus	14.688	10.666	9.167	2.948	2.922	2.415
Esbjerg	57.525	51.781	46.723	8.358	7.015	6.294
Fredericia	»	»	»	»	0.017	»
Frederikshavn	2.938	2.487	2.592	0.175	0.288	0.353
Randers	3.095	3.686	3.302	0.260	0.318	0.272
Landgrænsen: Vamdrup	0.054	0.017	0.011	0.003	0.002	0.005
Hele Landet	160.268	139.533	133.683	23.244	21.530	19.014

Anm. Af fremmed Smør udførtes i 1903: over Kjøbenhavn 36.427 Mill. Pd., over Esbjerg 0.520 Mill. Pd., over Frederikshavn 0.596 Mill. Pd., over Gjedser 0.054 Mill. Pd.

Udførsel af indenlandsk Smør og Æg.

	Over Kjøbenhavn		Over Esbjerg		Over andre Byer		Ialt udført	
	Smør	Æg	Smør	Æg	Smør	Æg	Smør	Æg
	Mill. Pd.	Mill. Snese	Mill. Pd.	Mill. Snese	Mill. Pd.	Mill. Snese	Mill. Pd.	Mill. Snese
1903	60.0	6.4	57.5	8.4	42.8	8.4	160.3	23.2
1902	49.8	5.8	51.8	7.0	37.9	8.7	139.5	21.5
1901	51.4	4.9	46.7	6.3	35.6	7.8	133.7	19.0
1900	45.5	4.7	41.1	4.6	35.9	7.3	122.5	16.6
1899	48.8	4.4	38.2	3.8	35.9	6.9	122.4	15.1
1898	52.1	4.1	33.7	2.5	35.6	6.6	121.4	13.2

ningen i 1903 overordentlig god; i de øvrige 3 Aar, som omtales i Oversigten, var den kun delvis god.

Høstudbyttet i Danmark.

		1903	1902	1901	1900 *)
Hvede	Mill. Pd.	237	247	51	218
Rug	—	1002	975	862	984
Byg	—	1111	1109	1060	1039
Havre	—	1460	1448	1327	1402
Blandsæd	—	533	526	515	517
Ialt	Mill. Pd.	4343	4305	3815	4160
Hø	Mill. Læs	3.42	3.37	3.34	2.55
Udbytte pr. Td. Ld. af Foderroer	Tdr.	ca. 265	ca. 235	ca. 245	ca. 275
Samlet Værdi	Mill. Kr.	418.9	418.0	399.5	—

Vor udenlandske Omsætning med Korn og Foderstoffer i 1903 er paavirket af Høstafgrøderne saavel i 1902 som i 1903. Tabellen viser, at Udbyttet i 1903 af hver enkelt Afgrøde var næsten uden Undtagelse bedre end Afgrøderne af de tre foregaaende Aar; ogsaa i 1902 var Afgrøderne gode, undtagen af Roer, hvis Mængdeudbytte var daarligt, men hvor der maaske bødedes lidt herpaa ved en bedre Kvalitet (højere Tørstofindhold). Fraregnet de mindre Beholdninger af Foderroer, der maa have paavirket Foderstofindkjøbet i ikke ringe Grad i Aarets første Maaneder, er der ved de gode Afgrøder i begge Aar, i Forbindelse med den udmærkede Græsning i 1903, frembragt en særlig stor Mængde Korn og Foderstof til Brug i Aaret 1903. Det danske Landbrug har

*) I de officielle Høstberetninger er Udbyttet for 1900 beregnet ud fra Arealtællingen i 1896, altsaa fire Aar forud, og Udbyttet for 1901 og 1902 efter Tællingen af 1901. Da man ved at sammenstille Resultaterne fra de to Tællinger omtrent kan slutte sig til Arealernes Størrelse i 1900, ere ovenstaaende Tal for Udbyttet i 1900 rettede i Overensstemmelse hermed, idet der ved Tallene for Havre, Byg og Rug er fradraget 2 à 5 pCt. og ved Tallene for Hvede og Blandsæd tillagt noget over 10 pCt.

ved Hjælp heraf kunnet forøge sin Produktion i Husdyrbruget uden at forøge sine Indkjøb af de fremmede Hjælpestoffer, ja har endog kunnet indskrænke disse Indkjøb i ikke ubetydelig Grad i 1903, sammenlignet med 1902.

Om Høstafgrøderne i 1903 og 1902 i de fremmede Lande, hvor Priserne bestemmes for de Korn og Foder stoffer, vi maa indføre fra Udlandet, gjælder omtrent det samme, der er sagt om den danske Høst; nogle af Kornafgrøderne i adskillige af Landene vare endog meget rigelige, og ingen af dem vare særlig daarlige. Hvedehøsten i 1903 og 1902 var god baade i Amerika og Europa; Majshøsten i Nordamerika var rigelig i begge Aarene, men dens Kvalitet i 1902 gjorde den ikke velegnet til Export, saa at meget af den amerikanske Majs kom hertil i daarlig Tilstand og fremkaldte usikre Handelsforhold i 1903. Høstudbyttet i det sydøstlige Europa har været særlig godt i begge Aarene (dog ikke af Majs i 1903); der afskibedes store Mængder Korn fra Sydrusland og Balkanhalvøen, hvoraf navnlig Byg i forøget Mængde fandt Vej til Danmark. — I Produktionen af de Foderstoffer, som Danmark forbruger fra Udlandet, er der i 1903 indtraadt forskjellige Forandringer. I en Række Aar og i Begyndelsen af 1903 var det amerikanske Oliekager, særlig Bomuldsfrøkager, der udgjorde Hovedparten af vor Oliekageimport. Bomuldshøsten i Nordamerika i 1903 blev imidlertid lille, medens Høsten af Oliefrø i Rusland (særlig Solsikkefrø) var rigelig. Med den aftagende Tilførsel fra Amerika voxede Indførselen fra Rusland og forøvrigt ogsaa fra Vesteuropa.

Resultatet af disse, som Helhed gunstige, Forhold i den udenlandske Produktion af Korn m. m. i 1903 og 1902 har været Prisnedgang ved de fleste af de Kornsorter og Foderstoffer, hvormed vi forsyne os fra Udlandet, hvilket de efterfølgende Bemærkninger nærmere vil vise. Selvfølgelig har dette ogsaa paavirket Prisniveauet for vore egne Afgrøder; Høstværdien i 1903 steg kun med knap 1 Mill. Kr. (jfr. S. 445), medens Priserne

fra 1902 vilde have givet en Stigning paa 14 Mill. Kr. Det er jo imidlertid kun en lille Del af Afgrøden, for hvilken Handelsværdien faar reel Betydning; Tabet for Landmanden ved de lave Priser kommer først, naar Nedgangen forplanter sig til Husdyrprodukterne. — Som nys antydet er der i den danske Import sket en Del Ombytninger i 1903 mellem de forskjellige Sorter og mellem de Lande, hvorfra de hentes. Et fuldstændigere Overblik over disse Forandringer i Landefordelingen faar man af Tabel 17 og 18, Side 453—454.

En Oversigt over Vægten og Værdien af vort Forbrug af fremmede samt af vor Udførsel af indenlandske Kornvarer med særskilt Angivelse for hver af de vigtigste Sorter er givet i Tabel 16, Side 452; Tabellen omfatter de tre sidste Aar og for Vægtens Vedkommende tillige Gjennemsnittet af 1891—1895, hvilket Gjennemsnit angiver, hvorledes Forholdene vare for omtrent 10 Aar siden. —

De samlede Tal for Merindførselen af Korn og Foderstoffer i hvert af Aarene siden 1890 ere meddelte i omstaaende Tabel 15. Kolonne 2 angiver den samlede Vægt for Merindførsel af Kornvarer, omsat til uformalet Sæd, idet der er tillagt et Beløb for det ved Formaling og Maltning fremkomne Svind. Under »Foderstoffer« (Kol. 3, 6 og 7) regnes Klid, Oliekager og Majsglutenfoder.

(Se Tabel 15, Side 448.)

Af Kol. 1 i Tabel 15 ser man, at den samlede Værdi for Overskudsindførsel af Korn var 6.4 Mill. Kr. lavere i 1903 end i 1902, medens den tilsvarende Værdi for Foderstoffer samtidig kun steg med 0.3 Mill. Kr. Den samlede Besparelse paa disse Udgiftsposter er altsaa 6.1 Mill. Kr. Dog maa det herved ikke glemmes, at 1902 mødte frem med en større Stigning for Korn og Foderstoffer end nogetsomhelst tidligere Aar, nemlig med 21.5 Mill. Kr.; Udgiften i 1903 er da ogsaa, trods Nedgangen fra Forgængeren, mere end 15 Mill. Kr. større end i 1901, der

Tabel 15.

Samlet Opgjørelse over Indførselsoverskudet af Korn og Foderstoffer siden 1890.

	Korn, omsat til uformalet		Foderstoffer			Tilsammen for Korn og Foderstoffer	
			Ialt	Klid	Oliekager		
	1	2	3	4	5	6	7 *)
	Mill. Kr.	Mill. Pd.	Mill. Kr.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Kr.	Mill. Pd.
1903	56.8	1189	39.9	106.7	704.8	96.7	2003
1902	63.2	1293	39.6	151.8	589.7	102.8	2049
1901	53.3	1109	28.0	79.5	468.7	81.3	1657
1900	50.9	1150	25.3	93.6	397.1	76.2	1641
1899	54.8	1288	22.9	111.7	348.8	77.7	1749
1898	50.6	1235	17.5	104.3	275.5	68.1	1615
1897	43.9	1213	18.5	147.5	244.9	62.4	1605
1896	31.7	846	13.1	146.9	180.2	44.8	1173
1895	38.6	935	14.8	189.2	201.6	53.4	1326
1894	31.7	846	15.4	209.9	164.7	47.1	1221
1893	16.5	360	14.7	181.4	134.5	31.2	676
1892	12.8	277	16.0	190.2	139.2	28.8	606
1891	24.4	324	15.9	159.7	147.4	40 3	631

indtil da betegnede Maximum for Udgifterne til Korn og Foderstoffer.

Som allerede nævnt er Udgiftsformindskelsen i 1903 fremkaldt saavel ved lavere Priser som ved Nedgang i den indførte Mængde. — Den gjennemsnitlige Pris var kun stigende for Indførsel af Hvede; ved samtlige øvrige Sorter er regnet med lavere Priser i 1903 end i 1902.

*) Kol. 7 er Summen af Kol. 2 + 4 + 5 + Majsglutenfoder. Egentlig burde man i Kol. 7, hvor baade Korn og Foderstoffer tages sammen, udelade Tillægget for Formalingssvindet i Kol. 2, da Landet ved at indføre Kornet i formalet Stand gaar Glip af en Del Foderstof. Bevægelsen i Tallene i Kol. 7 vil dog ikke paavirkes væsentligt heraf fra Aar til Aar.

For Majs er Prisnedgangen kun anslaaet til et Par Procent, men for Oliekager, Klid, Byg og Malt var Nedgangen 5 à 10 pCt. og repræsenterer alene ved disse Poster en Besparelse paa $3^1/_2$ Mill. Kr. (naturligvis under Forudsætning af, at Indførselsmængden var forbleven den samme i 1903, selv om den skulde have været betalt med de højere Priser fra 1902).*)

Med Hensyn til de omsatte Mængder viser Kol. 7 i Tabel 15 at der — naar man ganske summarisk regner Vægten for Korn (omsat til uformalet Sæd) og Foderstoffer sammen — var en Formindskelse i Indførselsoverskudet paa 46 Mill. Pd., nemlig 2003 Mill. Pd. i 1903 mod 2049 Mill. Pd. i 1902. Sammenlignet derimod med 1901 og tidligere Aar er Importmængden i 1903, ligesom Værdien, naturligvis langt den største; Vægten af Indførselsoverskudet er nu $3^1/_3$ Gange saa stort som i Begyndelsen af 1890erne; at Værdistigningen er forholdsvis mindre, hidrører blandt andet fra, at Foderkorn og Foderstof omfatter en større Andel af Importen nu end den Gang.

Nedgangen fra 1902 til 1903 fordeler sig ikke ligelig paa alle Sorter; Importen af »Brødkorn«, Hvede og Rug, forandredes ikke meget, derimod var der store Svingninger indenfor Gruppen af de Sorter, der især tjene til Foderbrug (Byg, Majs, Klid, Oliekager og Glutenfoder).

Efterfølgende Oversigt angiver Vægten for Merindførselen af Rug og Hvede (uformalet + formalet omsat

*) Da de anførte Prisbevægelser angaa Handelen med Udlandet, kunne de ikke helt igjennem svare til de Noteringer, der ere meddelte i Aarsoversigten i første Hefte (Side 9 og 15); disse gjælde nemlig for Handelen i Indlandet, der ogsaa omfatter Korn af dansk Avl (t. Ex. var den gnsntl. Indførselspris for fremmed Hvede højere, men den gnsntl. Udførselspris for dansk Hvede lavere i 1903 end i 1902). Endvidere maa det erindres, at der i Statistikkens Gjennemsnitspris saa vidt muligt skal tages Hensyn til, at der ikke omsættes lige meget paa alle Aarstider; en Periode med høje Priser, men lille Omsætning, faar altsaa ringere Indflydelse paa denne Prisberegning end paa de gjennemsnitlige Noteringer.

til uformalet Kornvægt) i 1903, sammenlignet med det forudgaaende Femaar; hertil er for Hvedens Vedkommende føjet Indførselens Fordeling mellem uformalet og formalet Hvede.

	Indførselsoverskud (uform. + omsat formalet Vægt)		Indførsel af	
	Rug.	Hvede.	uformalet Hvede.	formalet Hvede.
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
1903	304	234	164.9	70.4
1902	304	250	176.0	60.7
1901	222	239	175.4	55.7
1900	204	110	105.9	28.3
1899	201	179	138.5	43.6
1898	187	127	122.5	27.9

Nedgangen paa ca. 16 Mill. Pd. fra 1902 til 1903 i Indførselsoverskudet af Hvede skyldes forøget Udførsel af dansk Hvede i de sidste Kvartaler af 1903, altsaa ikke en Formindskelse af selve Indførselen. For Rug er — som Tabel 16 viser — Omsætningstallene i 1903 og 1902 overalt næsten nøjagtig lige store, for Indførsel saavel som for Udførsel, ved formalet saavel som ved uformalet Rug. — Iøvrigt er det paafaldende, at den overordentlig stærke Stigning, der fremkom i 1901 (for Hvede) og i 1902 (for Rug) efter de daarlige Afgrøder af Vintersæden i 1901, i det væsentlige har holdt sig ogsaa i 1903, uagtet dette Aar ikke har været under Indflydelse af daarlige Hjemmeafgrøder, men snarere det modsatte. Som Aarsag angives det bl. a., at den indførte Rug for en Del blev anvendt til Foderbrug, og at det samme har været Tilfældet med forholdsvis meget af den danske Rug og Hvede, der under de besværlige Indbjergningsforhold i 1903 blev mindre vel skikket til Handelsvare; herved er dog at mærke, at Vintersæden vistnok led mindre under det daarlige Høstvejr end de andre Kornafgrøder. — Den ovenstaaende Oversigt udviser, at en stadig større Part af Hvedeindførselen sker i formalet Stand; navnlig efter

den daarlige Hvedehøst i 1901 vandt en Del ny fremmede, først og fremmest amerikanske, Melsorter Indgang her i Landet, og disse ere altsaa ikke senere igjen fortrængte af den hjemlige Mølleindustri; de synes tværtimod snarere at vinde mere Udbredelse.

I Forbindelse med Omsætningen af Brødkornsorterne skal det nævnes, at Indførselen af fremmed Malt, der i en Række Aar har udgjort omkring 6 Mill. Pd., i 1903 steg til 18.7 Mill. Pd. (af dansk Malt udføres et Par Millioner Pd.). Det menes dog, at Maltimporten hurtig igjen vil aftage. — Forøgelsen af Indførselsoverskudet af Malt (omsat til Kornvægt) svarer omtrent til den ovenomtalte Nedgang for Hvede; den samlede Nedgang i Totalvægten paa 45 à 50 Mill. Pd. (jfr. Kol. 7 i Tab. 15) falder altsaa paa Stoffer til Foderbrug, hvor Omsætningen viste følgende Svingninger.

Saavel Majsimporten som Klidimporten formindskedes hver med henimod en Trediedel, idet Indførselsoverskudet i 1903 og 1902 var henholdsvis 440.5 mod 622.1 Mill. Pd. raa Majs og 106.7 mod 151.8 Mill. Pd. Klid, samt endelig 2.6 mod 13.7 Mill. Pd. Majsglutenfoder, hvilket giver en samlet Nedgang paa 238 Mill. Pd. Derimod var der for Oliekager, hvor Indførselen har været i uafbrudt Stigning i de sidste 10 Aar, en Forøgelse paa 115 Mill. Pd. i Indførselsoverskudet, der nu udgjør 705 Mill. Pd. (hvortil kommer Oliekagerne af ca. 79 Mill. Pd. indført Oliefrø o. l., hvilken Indførselspost ogsaa er stigende). Endvidere var der for uformalet Byg en Forøgelse af Indførselsoverskudet paa godt 70 Mill. Pd., hvoraf de 64 Mill. Pd. skyldes forøget Indførsel (især fra Sortehavet) og 6 Mill. Pd. formindsket Udførsel; Udførselen af dansk Byg i 1903, 65.3 Mill. Pd., var mindre end i noget af de forudgaaende fem Aar. Af Havre var der nøjagtig det samme Indførselsoverskud i de to sidste Aar, nemlig $40^1/_2$ Mill. Pd.; der udførtes 9 Mill. Pd. dansk Havre i 1903, medens der ellers kun er en ubetydelig Udførsel.

Tabel 16.

Danmarks Forbrug af fremmed og Udførsel af indenlandsk Korn i første Halvdel af 1890erne samt i 1901—1903.

(Efter Specialhandelens Tal.)

Forbrug af indfort fremmed	Vægt				Værdi		
	1903 1	1902 2	1901 3	1891-95 (gnstl.) 4	1903 5	1902 6	1901 7
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill.Kr.	Mill.Kr.	Mill.Kr.
Uformalet Korn ..	1142.6	1255.8	1106.9	662.7	55.48	61.85	53.33
Heraf: Hvede	164.9	176.0	175.4	125.0	10.21	10.56	10.70
Rug	275.8	276.0	197.2	158.1	13.13	13.80	9.56
Havre	49.4	45.4	55.2	44.7	2.40	2.65	2.91
Byg	180.7	116.4	62.8	177.1	7.46	5.24	2.83
Majs	440.5	622.1	601.0	138.8	19.60	28.00	25.98
Formalet Korn...	114.1	101.9	95.8	38.2	8.11	7.28	6.98
Heraf: Hvedemel.	70.4	60.7	55.7	19.7	5.17	4.34	4.20
Rugmel ..	27.4	27.6	25.2	10.9	1.64	1.73	1.57
Formalet Majs	4.5	4.9	7.0	1.0	0.31	0.39	0.49
Uformalet og form. Korn tilsammen	1256.7	1357.7	1202.7	700.9	63.59	69.13	60.31
Udforsel af indenl.							
Uformalet Korn ..	105.9	91.5	110.4	130.4	5.87	5.06	6.08
Heraf: Hvede	20.9	5.6	7.1	31.1	1.16	0.31	0.42
Rug	6.3	5.3	5.6	22.8	0.30	0.28	0.26
Havre	9.0	4.7	1.0	5.1	0.50	0.28	0.05
Byg	65.3	71.7	93.0	67.8	3.58	3.85	5.01
Formalet Korn...	12.9	12.7	13.1	26.8	0.91	0.88	0.90
Heraf: Hvedemel.	5.5	3.7	4.4	20.9	0.45	0.29	0.36
Rugmel...	5.7	6.8	6.0	4.5	0.34	0.41	0.34
Uformalet og form. Korn tilsammen	118.8	104.2	123.5	157.2	6.78	5.94	6.98
Forbrug af udenl.÷ Udførsel af indenlandsk Korn ...	1137.9	1253.5	1079.2	543.7	56.81	63.19	53.33

Tabel 17.

Totalindførselen (til Forbrug + Transit) **af uformalet og formalet Hvede og Rug samt af uformalet Havre i 1901—1903, fordelt paa Afsendelseslande**; angivet i Mill. Pd.

Indførsel fra	Hvede						Rug						Havre		
	uformalet			formalet			uformalet			formalet			uformalet		
	1903 1	1902 2	1901 3	1903 4	1902 5	1901 6	1903 7	1902 8	1901 9	1903 10	1902 11	1901 12	1903 13	1902 14	1901 15
Norge	0.00	»	»	0.09	0.31	»	»	»	»	0.05	»	0.01	»	0.12	0.26
Sverrig	0.05	0.01	0.07	0.17	0.28	0.32	0.01	0.43	0.51	2.33	3.53	2.81	0.92	2.24	6.94
Rusland	8.98	27.35	16.94	0.00	0.10	0.02	119.79	179.81	120 41	0.16	0.02	1.38	7.03	7.70	7.58
Hamborg	38.82	65.72	42.63	32.49	16.54	9.30	31.84	25.71	4.94	2.16	1.93	2.23	0.12	2.24	0.28
Øvrige Tyskland	70.31	35.31	33.21	9.39	9.07	10 77	119 93	75.54	67.45	22.77	22 11	19.33	44 62	32.77	43.71
England	»	1.06	0.08	0.67	2.23	2.96	0.06	»	0.14	»	»	»	»	0.20	0.00
Belgien	1.15	»	0.40	1.06	7.07	0.95	»	»	»	»	0.20	»	»	»	»
Frankrig	»	0.03	»	0.36	0.97	2.16	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Donaulandene	»	1.57	2.16	»	»	»	»	8.42	4.01	»	»	»	»	»	»
Nordamerika	77.41	104.58	180.20	38.82	29.90	35.86	4.21	19.27	2.24	»	0.03	0.08	1.09	»	0.30
Sydamerika	3.93	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Andre Lande	»	»	0.31	0.12	1.07	0 07	»	0.65	»	»	»	»	»	»	»
Tilsammen	200.65	235.63	276.00	83.17	67.54	62.41	275.84	309.83	199.70	27.47	27.82	25.84	53.78	45.27	59.07
Til Forbrug i Danmark	164.91	176.00	175.41	70.36	60.72	55.66	275.84	276.00	197.20	27.36	27.64	25.25	49.42	45.41	55.20

Tabel 18.

Totalindførselen (til Forbrug + Transit) **af Byg, Majs, Klid og Oliekager i 1901—1903, fordelt paa Afsendelseslande,** angivet i Mill. Pd.

Indførsel fra	Byg			Majs						Klid og Glutenfoder			Oliekager		
	uformalet			uformalet			præpareret								
	1903 1	1902 2	1901 3	1903 4	1902 5	1901 6	1903 7	1902 8	1901 9	1903 10	1902 11	1901 12	1903 13	1902 14	1901 15
Norge	»	»	»	»	»	»	»	»	»	0.60	1.72	2.63	»	»	»
Sverrig	0.06	0.14	0.14	»	»	0.00	»	»	0.00	1.32	2.22	3.27	0.63	0.06	0.12
Rusland	126.45	94.96	62.96	53.90	430.79	6.41	»	»	»	17.81	56.83	13.64	340.45	244.83	175.26
Hamborg	46.20	9.53	10.76	156.70	50.46	106.80	0.26	0.75	0.02	3.48	27.40	2.94	16.10	15.30	13.38
Øvrige Tyskland	8.27	6.17	1.42	6.66	18 08	7.87	0.01	0.00	0.05	2.23	13.72	8.28	70.11	51.98	29.79
England	2.10	»	»	»	»	0.10	0.04	0.27	0.14	70.78	71.47	68.08	10.30	10.22	4.74
Holland	»	0.04	»	1.25	»	»	»	0.00	0.00	0.03	0.41	»	»	0.09	0.19
Belgien	»	»	»	»	»	1.20	0.15	0.00	»	»	3.65	»	0.30	0.45	»
Frankrig	»	»	»	»	»	2 93	»	0.00	»	1.42	7.92	»	53.83	35.85	12.34
Donaulandene	»	3.71	0.70	»	108.48	17.29	»	»	»	»	»	0.58	»	»	»
Nordamerika	1.45	6.02	»	221.77	46.74	478.10	4.11	4.63	7.10	22.49	32.02	9.73	225.11	256.03	259.01
Andre Lande	»	»	»	»	1.25	»	»	0.01	»	0.01	»	»	2.70	0.02	0.85
Tilsammen	184.53	120.57	75.98	440.28	655.80	620.70	4.57	5.66	7.31	120.17	217.36	109.15	719.53	614 83	495.68
Til Forbrug i Danmark	180.72	116.37	62.79	440.54	622.10	601.00	4.46	4.87	7.05	109.31	168.50	83.22	704.77	593.40	475.48

Tabel 19.

Afsendelsessteder for dansk Byg og Hvede i 1903 og 1902.

Udførsel til Udlandet fra	Udførsel af dansk			
	Byg		Hvede	
	1903 1	1902 2	1903 3	1902 4
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
Kjøbenhavn	5.202	2.912	0.939	0.221
Sjælland (øvrige) med Møen og Samsø:				
Faxe	0.260	»	0.299	»
Frederikssund	0.285	»	»	»
Helsingør	0.080	0.122	0.361	0.775
Holbæk	»	»	»	»
Kalundborg	10.226	6.497	2.528	0.922
Kjøge	»	»	0.338	»
Korsør	0.640	0.441	0.160	0.110
Nykjøbing	»	»	»	»
Næstved	0.184	»	0.220	»
Præstø	»	»	»	»
Skjælskør	»	0.257	0.196	»
Storehedinge	»	»	»	»
Vordingborg	0.169	0.275	1.105	0.193
Stege	»	0.300	1.763	0.326
Samsø	0.480	0.609	0.267	»
Bornholm:				
Hasle	0.239	»	»	»
Nexø	»	1.843	»	»
Rønne	0.548	»	»	»
Falster:				
Gjedser	»	»	»	»
Nykjøbing	2.379	3.460	1.428	0.350
Stubbekjøbing	»	0.145	0.943	»

Udførsel til Udlandet fra	Udførsel af dansk			
	Byg		Hvede	
	1903 1	1902 2	1903 3	1902 4
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
Lolland:				
Bandholm med Maribo og Saxkjøbing	14.868	18.962	2.544	0.962
Nakskov	13.601	14.703	5.169	0.870
Nysted	0.697	2.735	0.320	0.100
Fyn med Langeland:				
Assens	0.501	0.685	»	»
Bogense	»	»	»	»
Faaborg	»	»	»	»
Kjerteminde	2.768	2.332	0.250	0.103
Nyborg	0.796	1.318	»	»
Odense	»	0.217	0.078	»
Svendborg	3.760	2.780	0.167	0.004
Rudkjøbing	6.066	7.349	1.728	0.575
Marstal	»	0.061	»	»
Jylland:				
Aarhus	»	»	»	»
Frederikshavn	0.322	»	»	»
Randers	»	»	»	»
Kolding (og Taps)	0.118	0.109	0.012	0.018
Landgrænsen:				
Ribe og Egebæk	0.150	0.511	0.017	0.030
Vamdrup	0.973	3.112	0.034	0.009
Hele Landet...	65.312	71.735	20.866	5.568

Meddelelser

fra

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Indførselen af Smør og Æg til Frankrig.

Gennem Landbrugsministeriet har Selskabet modtaget følgende Uddrag af en Beretning fra det kongelige Generalkonsulat i Paris:

Smør fra Danmark. Af dansk Smør opgives der at være solgt i de store Haller i Løbet af Aaret 1903 følgende Kvantiteter:

I Januar	7,990	Kilos,
- Februar	4,780	—
- Marts	1,320	—
- April	1,920	—
- December	1,420	—
Ialt...	17,430	Kilos.

Det er et betydeligt mindre Kvantum dansk Smør, som i Aaret 1903 er ankommet til Paris end i de foregaaende Aar, men Grunden menes ingenlunde at ligge i, at Smørret vinder mindre Anerkendelse end tidligere paa det herværende Marked, hvor det stadig er meget yndet, men snarere i, at Frankrig i de senere Aar har været i Stand til selv at producere en forholdsvis betydelig Mængde

Smør. Værdien af det til Frankrig indførte Smør var saaledes:

I 1901	.....	18,906,000 Frcs.
- 1902	.....	16,347,000 —
- 1903	.....	13,930,000 —

Æg-Import. Som i ærbødig aarlig Indberetning for 1902 omtalt, kunde der formentlig være Grund for danske Handlende til at forsøge at skabe Afsætning for danske Æg i Frankrig, hvor Indførselen af denne Vare er i betydelig Stigning Aar for Aar. Saavidt vides er der ikke, eller i alt Fald kun ganske undtagelsesvis, gjort Forsøg i saa Henseende, men Konsulatet har fornylig haft Lejlighed til at underholde sig med forskellige danske Handlende, som ere i Stand til at kunne virke for denne Sag og som udtalte, at de rimeligvis i indeværende Aar ville gøre Forsøg med at sende Æg hertil. Man haaber saaledes i Indberetningen for 1904 at blive i Stand til at give Oplysning om, hvorledes Forsøgene ere faldne ud.

En Grund til at tro, at Forsøg ville kunne lykkes, ligger formentlig bl. a. i, at de Handlende i Danmark, saavidt bekendt, har en Del Vanskelighed med fordelagtigt at finde Afsætning for Æg af store Dimensioner i England, medens saadanne paa det herværende Marked ere særlig efterspurgte. Almindelige udenlandske Æg beregnes at veje 51 à 52 Kilos pr. 1000 Æg og 57 à 59 Kilos anses for en god Vægt, medens udsøgte Æg her fra Landet kunne naa op til 65 à 67 Kilos. Angaaende Priserne er det vanskeligt at udtale sig i Almindelighed.

Den Tid, paa hvilken det bedst vil kunne betale sig at sende Æg hertil, er fra Oktober Maaned til ca. den 15. Januar, eller, om Vejret er særlig koldt i Frankrig, da til hen i Februar Maaned, fra hvilken Tid Produktionen i Landet er tilstrækkelig til dets Forbrug.

Noget, som i høj Grad er bestemmende for et godt Resultat og gode Priser, er, at Æggene ere meget nøjagtig sorterede, saa at Størrelsen i samme Kasse er saa

ens som mulig. Æggene maa ikke være mærkede paa Skallen, medens Kasserne, som de ankomme i, bør bære et let kendeligt Mærke. Om Varen i Kassen med et saadant Mærke er godt sorteret, saa Køberen er sikker paa altid at finde ensartede Æg fra Laag til Bund, vil »Mærket« efterhaanden blive bekendt og opnaa særlig gode Priser.

Det tilføjes, at Konsulatet iøvrigt er til Tjeneste for de Firmaer, som maatte ønske det, med nærmere Oplysninger angaaende Indførsel og Salg af Æg i Paris.

Fra de færøske Bygder.

Af *Daniel Bruun.*

I.

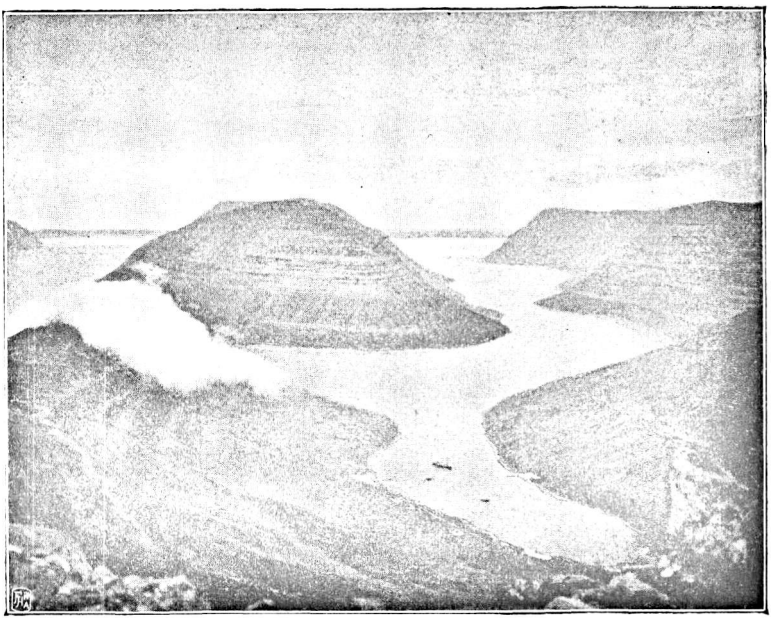
Indledning.

80 Mil vest for Norge, ude i det mægtige Verdenshav, ombruset af dettes Bølger, rager den lille Gruppe af 18 Klippeøer op af Havet, som vi benævner Færøerne.

Geologerne fortæller os, at de er Rester af et stort Kontinent af vulkansk Oprindelse, som ellers nu ligger i Havet, og af hvilket en undersøisk Ryg endnu forbinder Skotland med Island over Færøerne. De siger os, at ogsaa her har Istiden sat sine Mærker paa Klipperne. Botanikerne diskuterer ivrigt om, hvorledes Vegetationen maa antages at være fremstaaet, om den er vandret frem over Landryggen, da den laa oven Vande, eller om Plantefrø er hidført ved Havstrømninger, i Trækfuglenes Ham eller paa anden Maade.

Øde og golde ser disse Øer ud ved første Øjekast; der findes ingen Træer og næppe Buske, skønt de ligger i en af Golfstrømmens Udløbere, og Klimaet er derfor mildt, men samtidig fugtigt og i højeste Grad ustadigt; Sommeren er kort, og der hersker Taage og Storm; men Græsset gror dog frodigt til Føde for Kvæg og Faar, som Mennesket har ført med sig, Havet vrimler af Fisk, og stundom kommer store Flokke af Grindehvaler til Kysterne for at lade deres Liv. Af Land-Pattedyr findes

ingen andre end dem, der er kommet i Menneskenes Følge som Husdyr — Rotter og Mus foruden nogle indførte Harer. Padder og Krybdyr mangler, og den lavere Landfauna er kun lidet kendt; men paa stærke Vinger har Tusinder og atter Tusinder, for ikke at sige Millioner af Fugle fundet Vej til dette afsides Sted, hvor de

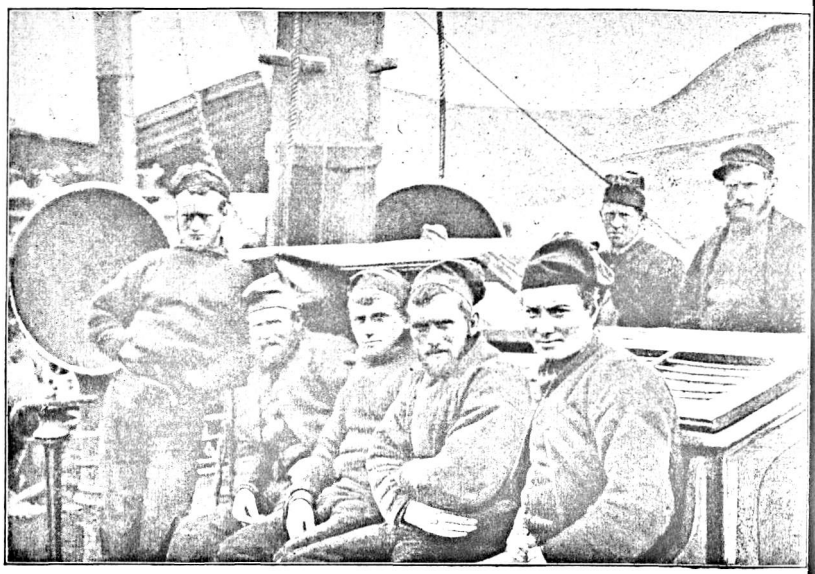

Parti af Norderøerne, set fra en Fjældtop ved Klaksvig.
(Efter Fotografi.)

fanges paa Fuglebjergene. Kun faa Fugle har dog opslaaet deres Bolig paa Færøerne til Stadighed; thi af de 160 Fuglearter, som kendes (hvoraf igen to Tredjedele er Vade- og Svømmefugle), yngler kun en Ottendedel paa Øerne.

Godt tusinde Aar er svundne, siden Mennesket første Gang fandt Vej til disse Klippeøer. Det var irske Eneboere, der søgte sig et Fristed i Ufredstider hjemme; men snart fulgtes de af lyshaarede nordiske Vikinger, som heller ikke her vilde lade dem i Fred.

Vikingerne fandt Behag i det frie Liv paa Øerne, hvor de snart byggede sig Gaarde paa de samme Steder, hvor Bygderne nu ligger. Der kom flere og flere til, navnlig efter Slaget i Hafursfjorden (872), da der skete en stor Udvandring fra Norge. Nybyggerne opdrættede Faar i Mængde, fiskede paa Havet, drev lidt Agerbrug, fangede Fuglene paa de stejle Fjældsider ovenfor det

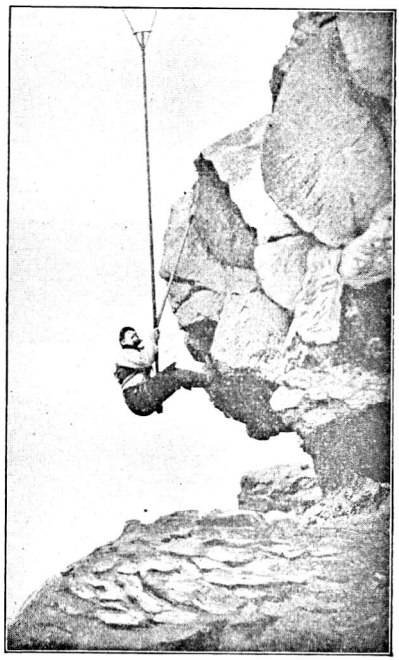
Færinger.
(Efter Fotografi af Johs. Klein.)

brusende Hav — netop paa samme Maade som deres Efterkommere har gjort lige ned til vor Tid.

Naar vi derfor i det følgende skal give nogle Træk af Nutidsfæringernes Erhvervsmaade, maa vi huske, at paa Grund af Øernes Afstængthed fra Omverdenen har gammel Sæd og Skik og sejg Vedhængen ved det nedarvede, det tilvante holdt sig her i langt højere Grad end mange andre Steder; thi selv om de godt 15,000 Mennesker, som nu frister Livet paa Færøerne, i vore Dage er bleven sat i livlig Forbindelse med Omverdenen, skal

der dog Tid til, inden Virkningerne deraf kan komme. Vor Tid er derfor en gryende Tid for Færingerne, og der er allerede sket store Fremskridt paa mange Omraader, kun ikke paa alt, hvad der vedrører Jordbrug og Kvægavl; thi paa disse Felter gaar alt saa omtrent paa samme Maade som for 1000 Aar siden. Det er herom, vi vil fortælle, ikke blot fordi det i og for sig har stor Interesse at faa at vide, hvorledes man har baaret sig ad i den lange Tid, der ligger forud for vor, men ogsaa fordi det er en nødvendig Betingelse for at forstaa, hvorledes man skal bringe Fremskridt ogsaa paa dette Omraade.

Det maa imidlertid blive andre, mere kyndiges Sag at angive Vejen til Fremskridt.

Paa Fuglefangst.
(Efter Fotografi af Johs. Klein.)

Forfatteren har gentagne Gange besøgt Færøerne for der at foretage arkæologiske og kulturhistoriske Studier, saaledes navnlig i 1896 og 1898, sidstnævnte Aar sammen med Maler Johs. Klein for tillige at indsamle Materiale til Nationalmuseets Udstilling i Paris*); men ogsaa paa sine andre Rejser til Island (1897, 1899, 1901

---

*) Jævnfør: Daniel Bruuns arkæologiske Undersøgelsesrejse til Færøerne og Island 1896 (Geogr. Tidsskr. 13. Bd.) samt Forf.: Færøerne, Island og Grønland paa Verdensudstillingen i Paris 1900. (Kbh. 1901).

og 1902) har han lejlighedsvis kunnet iagttage et og andet paa Færøerne.

Han har besøgt næsten alle Øerne og har fra disse Besøg mangen Embedsmand og Færing at takke for Hjælpsomhed, Gæstfrihed og værdifulde Meddelelser. Han benytter her Lejligheden til offentlig at frembære sin Tak herfor. Særlig maa det være ham tilladt at takke den daværende Amtmand Buchwaldt og Overlærer L. Bergh, tidligere i Thorshavn, i hvis Følge Forf. dengang havde Fornøjelsen at gøre længere Rejser, paa hvilke han kunde nyde godt af Overlærerens indgaaende Kendskab til Øerne.

Færøpige i Højtidsdragt.
(Efter Fotografi af Johs. Klein.)

Udgifterne til Forfatterens Rejser er med rund Haand bleven baarne, dels af Carlsbergfondet dels gennem Bevillinger paa Finanslovene.

Om det samme Emne, som her skal behandles, har andre Forfattere tidligere skrevet, saaledes navnlig i nyere Tid Inspektør P. Feilberg og Konsulent R. C. Effersø, til hvis indgaaende Arbejder der ofte vil blive henvist, ligesom andre Forfatteres Skrifter vil blive anførte under de vedkommende Afsnit.

II.

Bygd og Bygningsskik.

Naar man i smukt Vejr rejser mellem Øerne i Færøgruppen, har man let ved, allerede paa lang Afstand, at afgøre, hvor Bygderne (bý gd) eller Bylingerne (bý l i n g u r) ligger, thi overalt, hvor saadanne findes, skelner man en indgærdet lys, grøn Flade, nederst paa Fjældskraaningen ved Havet. Det er Indmarken, den saakaldte Bø, medens Udmarken, den udyrkede saakaldte Have eller Hauge (h a g i) strækker sig vidt og bredt op ad Fjældene til alle Sider. Ser man nøjere til ved Stranden opdager man Baadeskur eller Nøster, til hvilke Baadene kan hales op, ofte ad meget besværlig Vej, for at beskyttes mod Brændingen. Dette er saaledes især Tilfældet paa de saakaldte Brændingspladser. Ovenfor og bag Nøsterne ligger Husklyngerne, mellem hvilke der stundom ses en Kirke.

Husene med deres mørke Vægge og grønne Græstørvstage grupperer sig tilsyneladende uordentligt i en Klynge i Nærheden af Stranden eller op langs Siderne af et Vandløb, der maaske i Sommertiden kan være sparsomt nok forsynet med Vand, men som ved indtrædende Tøbrud eller Regnskyl kan blive fyldt af en rivende Strøm.

Hver Bygd bestaar som Regel af flere Bylinger eller Grupper af Huse, hver med sit eget Navn.

Vi skal nu forsøge at give en Beskrivelse af de for Landet ejendommelige Bygningsskikke.

Paa Færøerne har aldrig været Skov, som kunde afgive B y g n i n g s m a t e r i a l e til Huse. Noget Drivtømmer fandtes vel, især i ældre Tid; men iøvrigt maatte Nordboerne der, ligesom paa Island og Grønland samt som nu i skovløse Egne i Norge og Danmark, i fremherskende Grad benytte Sten og Jordtørv til Husenes Vægge, hvis man da ikke var saa heldig stillet, at man kunde faa Tømmer, i saa Tilfælde hovedsagelig fra Norge.

Det fremgaar da ogsaa klart, dels af de forefundne Ruiner, dels gennem Traditionen, at Væggene (veggur) i de færøske Huse, baade i Udhuse og Boliger, fra den ældste Tid og lige ned til hen imod Nutiden hovedsagelig har været opførte af Lag af Sten (grót) og Jordtørv (flag).

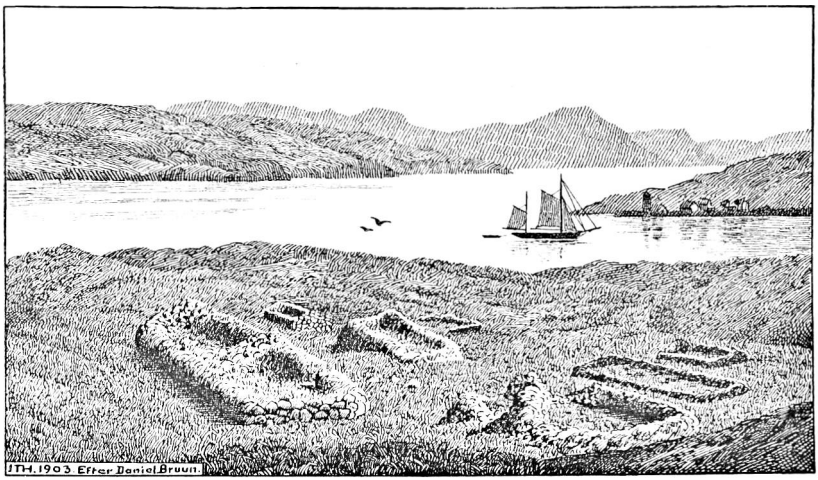
Samtidig har der et eller andet Sted været Træ- eller Bjælkehuse. De paa norsk Maade byggede Huse af vandrette, paa hinanden liggende Bjælker (stokkastova), hvilke var lagte i »Laft«, kendtes saaledes i ældre Tid. Men disse Huse har dog vistnok dannet Undtagelserne, hvilket blandt andet synes at fremgaa deraf, at paa de enkelte Steder, hvor der f. Eks. fra gammel Tid endnu findes Bjælkehuse (Blokstuen paa Kirkebø og et Pakhus i Thorshavn), eller hvor der vides at have staaet saadanne, knytter der sig sædvanligvis en Tradition om, at de er af fremmed (ɔ: norsk) Oprindelse. Blokstuen paa Kirkebø kom saaledes ifølge Sagnet »drivende fuld færdig fra Norge«.

I Nutiden opføres de fleste Beboelseshuse af Træ. Bræderne i Væggenes Træpanel stilles lodret, medens de i ældre Tid anbragtes i vandret Stilling. Beboelseshuse, hvis Vægge udelukkende er af Sten og Jord, bygges i det hele taget sjældent nu. Dog er Taget som oftest paa gammel Vis belagt med Birkebark og derover med Grønsvær. Offentlige Bygninger som Kirker og Skoler er for største Delen i de sidste 30—40 Aar blevne opførte af tilhugne færøske Sten eller utilhugne, spækkede med Cement, og disse Bygninger har i Reglen Tagbeklædning af Skifer eller, særlig i den sidste Tid, af Bølgeblik. Der findes dog endnu mange gammeldags Trækirker med Græstørvstage og uden Loft.

Det fremgaar dels af forefundne Ruingrupper (saaledes Kornedal paa Nolsø), tildels ogsaa af Nutidsforhold og endvidere af gamle Fortegnelser over Bygningerne paa Statens Fæstegods (den ældste er fra Slutningen af det 17de Aarhundrede), at de til en Bedrift eller en Gaard hørende Huse som Regel ikke var sammen-

byggede, ja end ikke dannede eller endnu danner nogen Gaardsplads paa samme Maade som Bøndergaardene i Danmark, for ikke at tale om de holstenske saakaldte nedersaksiske Gaarde, hvor alt er anbragt under ét Tag. I saa Henseende har Forholdet paa Færøerne fra den ældste Tid været som i Norge, hvor der fandtes spredt liggende Ud- og Indhuse, vistnok navnlig som Følge af Jordsmonnets Overfladeform.

Det ses i det hele taget af de nævnte Fortegnelser, at der ved Slutningen af det 17de Aarhundrede paa Gaar-

Ruin af Kornedal Gaard paa Nolsø.
(Efter Skitse af Forf.)

dene i det mindste fandtes: En »Røgstue« i ét Rum (til Bolig), en Kostald (Fjós), en Kæld (til Opbevaring af Kød og Fisk), og et Gróthus (til Tørv), hvortil kom Part i et Nøst (Baadeskur). Paa bedre stillede Gaarde fandtes flere saadanne Huse, alt efter Behovet; alle dog saavidt man kan se særskilt beliggende.

Endvidere omtales i sjældnere Tilfælde forskellige Rum (Glasstuer, Loftsstuer, Kover, Forstuer), hvilke hovedsagelig var sammenbygget eller udgjorde Dele af Røgstuebygningen. Særegne Sovehuse synes undtagelsesvis den Gang at have været i Brug. Ved at sammen-

ligne disse Fortegnelser med de forskellige Nutidsbygninger i Bygderne, vil man let opdage, at der med Hensyn til Antallet af Bygninger ikke er sket nogen væsentlig Forandring.

Røgstuen.

I den ældste Tid dannedes Boligen (sethús) under mindre Forhold sikkert kun af det ene Hus, Røgstuen (roykstova). Det var baade Sove-, Opholds- og Arbejds-

I. Røgstue af allertarveligste Art, uden Brædebeklædning indvendig. (Det ydre.)
(Efter Fotografi og Tegning af Johs. Klein.)

rum samt Køkken. Fattigfolk og Husmænd havde kun en saadan Stue. Har man paa større Gaarde haft Brug for flere Rum, har man bygget flere Røgstuer, der enten dannede særskilte Huse eller byggedes i Forlængelse af hinanden.

Røgstuens Vægge var af Sten og Jord. Den bestod i sin ældste Form, saaledes som den endnu er i Brug mange Steder, af et firkantet 6—7 Al. bredt og 8—9 Al. langt Rum, hvis Vægge var c. 3 Al. tykke.

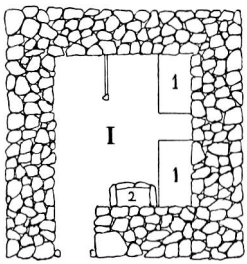
Taget var i sin simpleste Form et Aastag, idet der fra Gavl til Gavl var anbragt et »Mønningstræ« som i

II. Røgstue af allertarveligste Art, uden Brædebeklædning indvendig. (Det indre.)

Forbindelsen med Rafter bar Taget. Denne Form bruges nu kun i Udhuse, medens Sparretaget, hvor de bærende Led er Sparrer, nu er den almindeligste.

Røgstuen har Tværbjælker (bítar) fra Sidevæg til Sidevæg, men intet Loft. Fra Gulv til Tagryg er dens indvendige Højde c. $4^1/_2$ Alen. Som Tagdække tjente før Halm og derover Grønsvær. Senere er »Næver« (Birkebark) almindelig traadt i Stedet for Halm, med Grønsvær som Yderdække.

III. Grundplan.
I. Røgstuen.
1. Senge.
2. Arnestedet.

Grønsværen kan ofte være bevokset med en frodig Græsvækst, saa frodig, at man endog af og til skærer Græsset af til Foder.

Røgstuen er nu ofte forsynet med Vinduer, men i tidligere Tid fik den kun Lys gennem en firkantet Aab-

ning i Tagrygningen, »Ljoren«, hvorigennem ogsaa Røgen fra Ildstedet trak ud.

Ljoren tildækkedes af et tyndt i en Karm eller Ramme udspændt Stykke Skind, der tjente som Rude (skíggi, oldn. skjár). I Stedet for denne Skindrude bruges nu hyppigt en Træluge (skjól), som dækker over Ljoren. Den bestaar af et Bræt, til hvis inderste Flade er fastgjort en lang Stang paa en saadan Maade, at Brættet kan bevæge sig om Stangens øverste Ende. Dennes nederste Ende stilles paa en Tværbjælke, naar Ljoren skal staa aaben. Er den lukket, hænger Stangen frit ned.

Røgstuens Gulv var faststampet Ler eller Muld, nu er det dog ofte fjælet. Skulde der i førstnævnte Tilfælde pyntes op i Stuen, dækkedes Lergulvet af et Slags hvidt Sand fra Stranden, hvilket bestod af sønderslaaede Muslingeskaller. Paa Gulvet fandtes Arnen eller Ildstedet, den saakaldte Grue (grúgva), der tidligere bestod af en Stensætning af flade Sten; men nu bruges alm. et opmuret Ildsted, indfattet i en Træramme (eldstaður, fýrstaður), der som oftest er anbragt paa Ben, saa der findes et Rum derunder, der kan benyttes som Tørvegemme. Tidligere var Arnestedet som oftest anbragt midt paa Gulvet, nu midt paa en Gavl- eller Langvæg eller i et Hjørne. Gryden over Ilden hænger i den til et Tværtræ fæstede »Skerding (skerðingur)«. Dette er en Jernstang med flere Indsnit samt en Krog, som kan flyttes op og ned ved Hjælp af Indsnittene. Tidligere brugtes almindeligt blot et Uldbaand som Skerding.

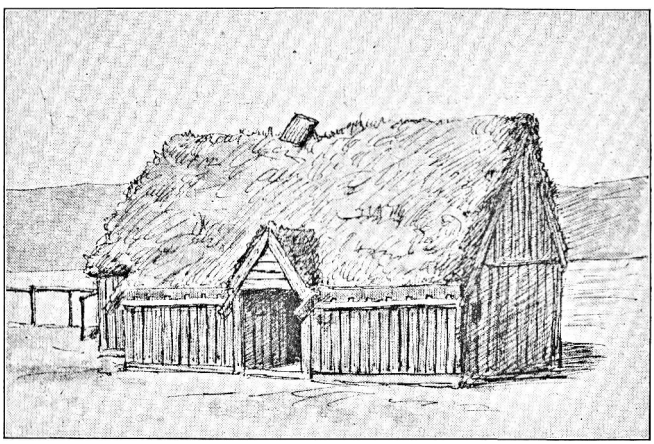
Til at tørre Uld, Korn m. m. over Ilden bruges et i en Gjord eller Ramme udspændt Næt (meis). Til at tørre Strømper paa findes et ud fra Muren anbragt Strømpetræ.

I de ældste Røgstuer var der efter gamle Folks Sigende langs Væggene anbragt c. $^1/_2$ Alen høje og c. $1^1/_2$ Alen brede Bænke af Sten. Disse afgav Sidde- og Sovepladser. Ovenpaa Stenene laa Hø og paa det igen anbragtes Sengetøjet, der bestod af en Over- og en Underdyne af Uld.

Foruden slige Bænke brugtes som Siddepladser tillige Træstubbe eller Ryghvirvler af Hvaler.

Meget sjældent brugtes Fyrreborde, som i Regelen stod i den ene Ende af Røgstuen.

I disse gamle Røgstuer var der ofte ingen Brædebeklædning. Dette var imidlertid en stor Ulempe, thi selv om der ved Højtider tjældedes mellem Stolperne, saa Jord- og Stenvæggene dækkedes, var de dog til daglig blottede, og man var udsat for, at Jorden løsnedes fra Muren og faldt ned.

1. Gammel Røgstue i Thorshavn. (Det ydre.)
(Efter Tegning af Forf.)

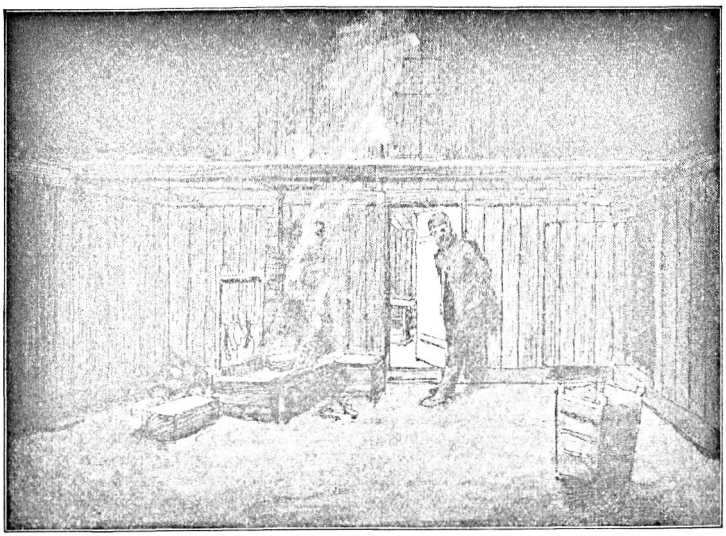
Allerede i meget gammel Tid har derfor dem, der havde Evne og Raad dertil, forsynet Røgstuens Vægge indvendig med Brædebeklædning (bróst). Denne anbragtes saaledes paa Stolperne, at der lodes et hult Rum paa c. 1 Alens Bredde (skot) mellem Ydermuren og Beklædningen. Dette Rum benyttedes til Skjule- og Gemmested.

Samtidig med, at Væggene beklædtes, maa man antage, at ogsaa Bænkene (beinkir) er blevne af Træ.

Man fandt ogsaa snart paa, i Stedet for at sove paa disse, at indrette lukkede Sengesteder eller Alkover (gl.

kovi*), kovasong, nu koyggja (Køje)) med bevægelige Skodder eller Døre langs Røgstuens Langvægge.

Disse tog imidlertid megen Plads op, og derfor anbragte man dem i lave Udbygninger, Køjer, idet man skød Ydermuren endnu længere ud og lod Hustaget som hidtil hvile paa Stolperne, kun forøgedes Afstanden mellem disse og Muren, saaledes at Sengestedet anbragtes

II. Gammel Røgstue i Thorshavn. (Det indre.)
(Efter Skitse af Forf.)

udenfor Stolperne. Disse Køjer svare til de saakaldte »Udskud«, der kendes fra det øvrige Norden. Det oprindelige hule Rum mellem Muren og Brædebeklædningen bibeholdtes dog som Regel.

Disse Køjer benyttedes dog ikke udelukkende til Sengesteder, men ogsaa til andre Ting, saaledes til Mælken og Haandkværn, som Spisekammer osv., ja, man har, efter hvad Sysselmand Olsen har meddelt Forf., i

*) Ordet »kovi« bruges nu alm. ogsaa om Spisekammeret eller om hvilket som helst lille Rum eller Kammer (se nedenfor).

vor Tid Eksempel paa, at Ildstedet har været anbragt her (saaledes paa Svinø), for ikke at tale om, at her var en Slags Forstue, hvis en saadan ikke var anbragt udenpaa Bygningen. Ja enkelte Steder stod Køerne endog her.

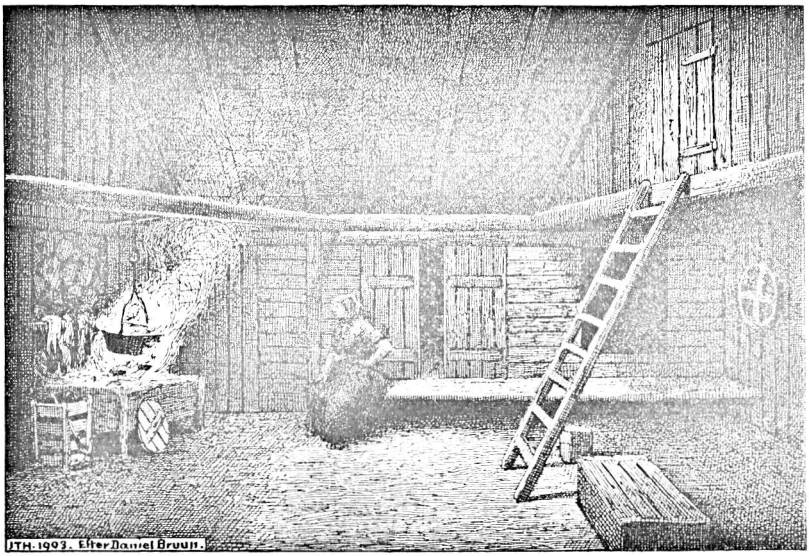
Den beskrevne Røgstueform har i det væsentlige holdt sig til vore Dage.

Af mere nymodens Indretninger skal anføres, at man over Gruen ofte har anbragt et Røgfang med tilhørende Skorsten, hvorved Røgen bortledes denne Vej i Stedet for gennem Ljoren, der i saa Tilfælde kun er Lysgiver.

I Røgstuen, hvor man opholdt sig, lavede Maden, sov og foretog alt indre Arbejde, var der fuldt op af al Slags Redskab og Husgeraad spredt rundt paa Gulvet. Naar Ljoren var lukket, og der ikke brændte Ild paa Gruen, kunde der jo være mørkt og uhyggeligt nok; men saa tændte man den saakaldte Kola, en lille skaalformet Tranlampe af Jærn (med Væge af Plantemarv) med Bøjle oventil og ophængt i et Baand. Nu bruges den sjældent undtagen i Fjós og Udhuse; Petroleumslampen har fortrængt den fra Røgstuen. I Regelen var der dog hyggeligt i Røgstuen.

I Bygderne træffes nu kun enkelte gode gamle Hjem, hvor Mandfolk og Kvindfolk sidder sammen om Vinteraftenerne og arbejder med Ulden, medens der synges eller fortælles Sagn. Nu er der nemlig mere Uro i Tilværelsen end tidligere, hvilket ogsaa mærkes paa Livet i Røgstuen. Men tidligere sad Folk i Røgstuerne paa Bænkene langs Væggene udenfor Alkoverne, og medens Ilden lyste fra Arnen, hvirvlede Røgen op under Loftet, hvor Halvmørket herskede, da hørte man alle i Tavshed til Fortælleren af gamle Sagn og Sagaer, eller man lyttede til Kvadene, alt medens Mændenes Rok snurrede og Karterne skrattede, medens samtidig Kvindernes Strikkepinde ringlede, naar »Bindingakonar«ne tilvirkede Uldgarnet til varme Trøjer eller Strømper eller de spandt paa deres Haandten (snalda). Da mindede Livet her om det tilsvarende i de jydske »Bindestuer«.

Røgstuen er langtfra et saa usundt Opholdssted, som man skulde synes. Ganske vist er Kvindernes Øjne ofte røde af Røgen, fordi de maa sysle saa meget ved Arnestedet, men Ventilationen er ikke ilde, og kniber det, aabner man Døren og Ljoren et Øjeblik samtidigt, og Røgen er snart borte. Den driver jo stedse op efter; naar man derfor sætter sig paa de lave Bænke, er man ikke videre generet af den. Kommer man ind i Stuen,

Røgstue paa Ejde med Bræder.
(Efter Skitse af Forf.)

synes alt straks indhyllet i Røg, saa man intet kan se, men sætter man sig ned, begynder det at klare op.

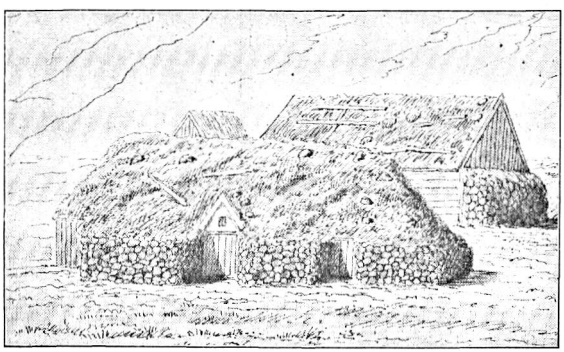
»Stova« er den egentlige Betegnelse for Røgstuen med Tilbehør af Kover, selv efter at Glasstuen er kommet til, hvorom nedenfor. Den har ofte Navn efter Personer eller Beliggenheden (f. Eks. »Olavsstuen«, »Sigurdstuen«, »Ovsastue«, fordi den ligger ved Mundingen af en Elv (ósi), o. s. v.).

I flere af de færøske Røgstuer er den ene Ende forsynet med Loft. Der dannes da et lukket Loftsrum med

en Brædevæg ud mod Røgstuen. I denne Væg er en Dør, og en løs Stige benyttes, naar man vil stige derop.

I Almindelighed faar dette Rum ikke andet Lys end det, der kan komme gennem Døren, naar den staar aaben. Her opbevares Korn, Uld m. m. Disse Loftsrum er i senere Tider som oftest anbragte over Glasstuen med Opgang fra Røgstuen.

Til Røgstuens ene Ende slutter sig ofte et Fæhus (fjós), hvorved man opnaar at have Køerne tæt ved, saa Malkningen let kan foregaa, sjældent en Kæld, derimod har man Eksempler paa to sammenbyggede Røg-

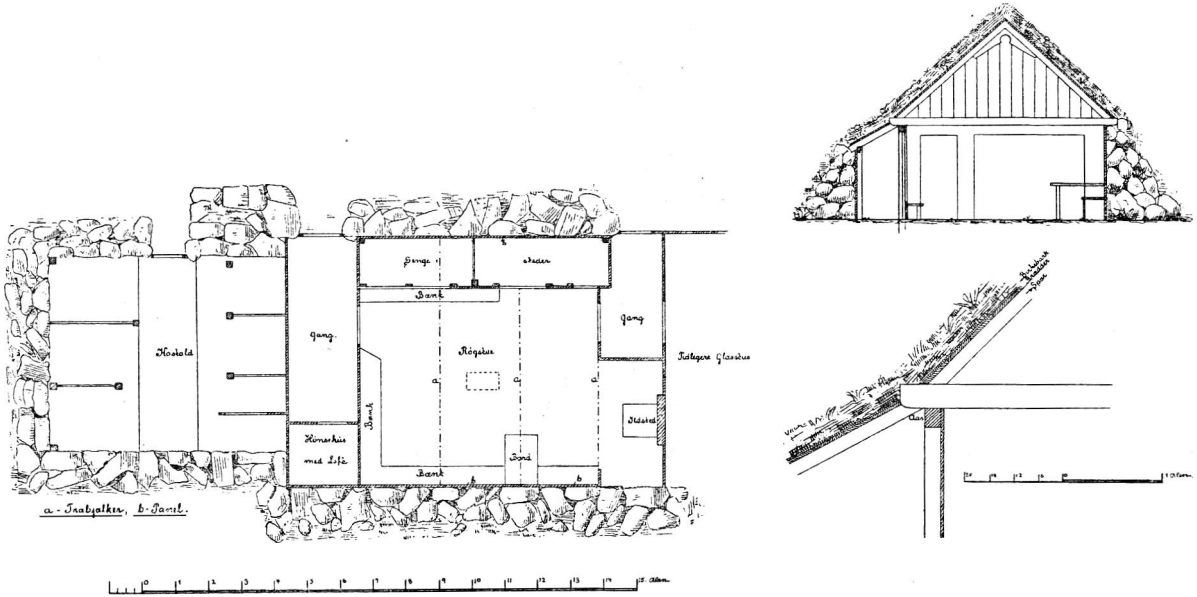
Gammel Røgstue med Fjós paa Bordø.
(Efter Skitse af Forf.)

stuer for Enden af hinanden, hvor Behovet har med ført det.

De ældste færøske Røgstuer er mellem et og to hundrede Aar. Gamle Folk siger, at Højsædet, hvor Bonden sad, i Regelen var anbragt midt paa en af Gavlene. Naar han sad her, kunde han se Aarstallet for Røgstuens Bygning, hvilket var skaaret i det Ljoren nærmeste Spær.

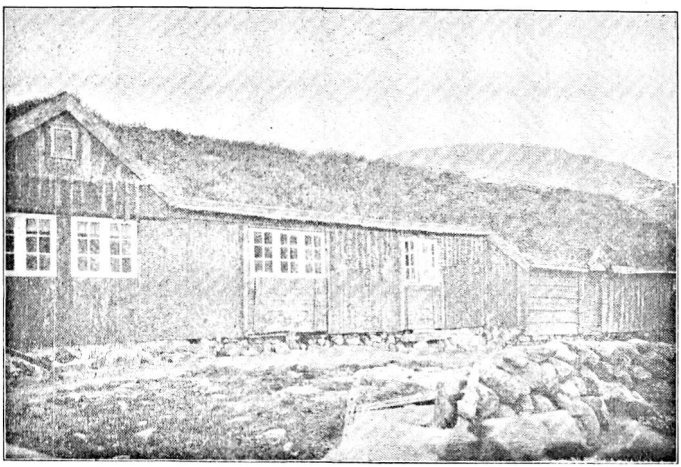
Glasstuen.

Vistnok i Slutningen af det 17de Aarhundrede begyndte der at opkomme en særegen Tilbygning til Røgstuen, den saakaldte Glasstue. Den var oprindelig et

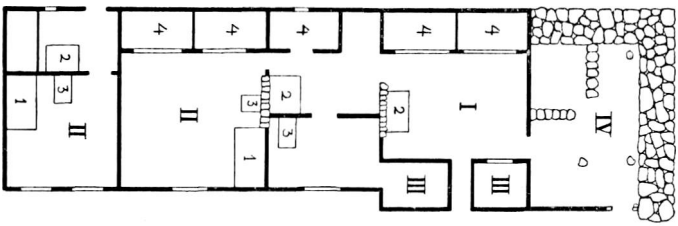
Grundplan til Røgstuen paa Bordø.
(Efter Opmaaling af Prof. Thuren.)

lille Rum, der byggedes i Forlængelse af samme. Den havde efter Traditionen i sin ældste Form intet Loft og benyttedes til Gæster. Snart anbragtes der dog Loft over

Hus i Skaale paa Østerø.
(Efter Fotografi og Tegning af Johs. Klein.)

Glasstuen, og da maatte man samtidig bryde Ydervæggen igennem enten i Gavlen eller Siden for at skaffe Lys ved

Grundplan til ovenstaaende Hus med Kostald af mere nymodens Art.
I. Røgstue. II. Glasstuer. III. Kamre. IV. Kostald.
1. Senge. 2. Grue. 3. Bilæggerovn. 4. Køjer.

et Vindue, der i ældre Tid bestod af en Fosterhinde (Mellemgjord), men senere erstattedes med Glas, hvoraf Navnet. Langs Glasstuens Sider var Alkover, men i se-

nere Tider opstillede man Senge i dette Værelse. Gulvet var altid af Bræder.

Kort sagt, Stuen indrettedes som et lille bedre udstyret Rum, hvor man kunde byde Gæster ind, og hvor Husherren med Familie stundom tog Ophold.

Der var Borde, Stole, Kasser med Kisteklæder, og Stuen opvarmedes ved en Bilæggerovn med Indfyring fra Røgstuens Grue, der i saa Tilfælde maatte anbringes ved Tværvæggen mellem Stuerne.

I Begyndelsen af det 18de Aarhundrede var Glasstuerne, ifølge Svabo, endnu sjældne, men ved Midten af Aarhundredet begyndte de at blive almindeligere overalt paa Øerne. Da Vinduernes Anbringelse i Vægge af Sten og Jord havde sine Vanskeligheder, begyndte man at afskaffe disse Mure paa de Steder, hvor der var Vinduer og i Stedet at opføre Trævægge.

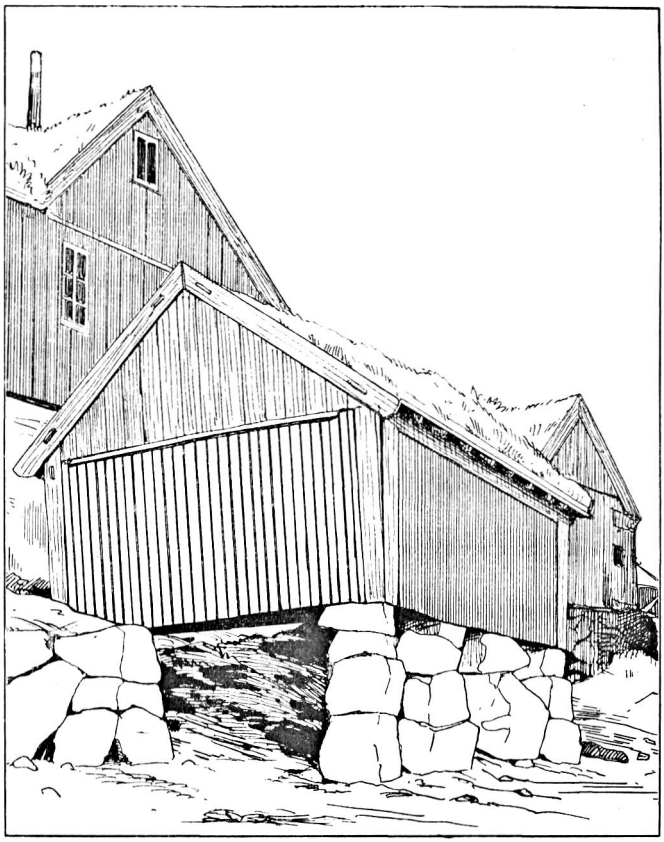
Efterhaanden som Adgangen til at erholde Tømmer er bleven lettere, er større og større Dele af Glasstuens Vægge blevne af Træ — ja selv for Røgstuens Vedkommende er dette Tilfældet.

I Regelen er dog en Del af Væggen, navnlig for Røgstuens Vedkommende, vedblivende af Sten og Jord. Ofte er der nu, som berørt, sat Vinduer ind i Røgstuen. Er der tillige Røgfang og Skorsten, har den dermed fuldstændig tabt sin oprindelige Karakter, idet Ljoren, om den i det hele taget findes, nu hverken er Lyshul eller Aabning for Røgen.

Andre Huse og Kamre-Udhuse.

Man har dog ikke ladet sig nøje med denne Tilbygning til Røgstuen; men efterhaanden er der kommet flere og flere Glasstuer og Kamre, ja stundom maaske et lille nymodens Køkken til. Er nu Fjóset tillige anbragt ved Røgstuen, vil man se, at det hele efterhaanden er kommet til at danne et helt lille Bygningskompleks eller rettere et Hus med mange Rum.

Ordningen er da som Regel den, at Glasstuen og Kamrene ligger ved den ene, Fjóset ved den anden Ende af Røgstuen. Mellem de to sidstnævnte har man undertiden anbragt et lille smalt Rum, der kan benyttes som Pulterkammer, og hvor f. Eks. Haandkværnen staar.

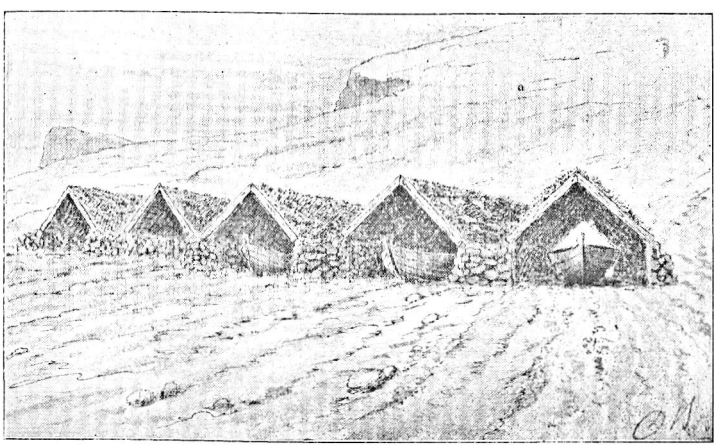
Kæld i Thorshavn.
(Efter Tegning af Johs. Klein.)

Hvis dette lille Rum mangler, hvad der ofte er Tilfældet, kommer man gennem en Dør umiddelbart fra Røgstuen ind i Fjóset. Kværnen er da anbragt enten her eller i Glasstuen.

Foruden denne Gruppering kendes ogsaa en anden,

nemlig Glas- og Røgstue i én Bygning, medens Fjóset, mulig tillige med et Kværnkammer, er anbragt i en anden Bygning — parallel med den første eller i Nærheden af samme.

Af Udhusene skal her, foruden Fjóset, nævnes Kælden (kjadlur, oldn. hjallr), et Tremmehus, hvis Vægge bestaar af lodrette Tremmer med aabne Mellemrum, hvorigennem Vinden kan trække. Det svarer nærmest til det norske Stabur, og er ifølge sin Bestemmelse næsten altid en særegen Bygning.

Baadehuse (neyst) paa Vaags Ejde paa Suderø.
Efter Tegning af Forf.)

Kælden bruges til Vindtørring af Kød og Fisk. Der skelnes i Reglen mellem Kødkælden og Fiskekælden, idet sidstnævntes Tremmer er mere aabne. Kælden har fire tykke Hjørnestolper, mellem hvilke Tremmerne er anbragt i lodret Stilling. Loft findes ikke i disse Huse, hvis Tag er det almindelig færøske. Tidligere opførtes Kælden af Sten uden Tætning, saaledes at Vinden kunde trække frit gennem Muren.

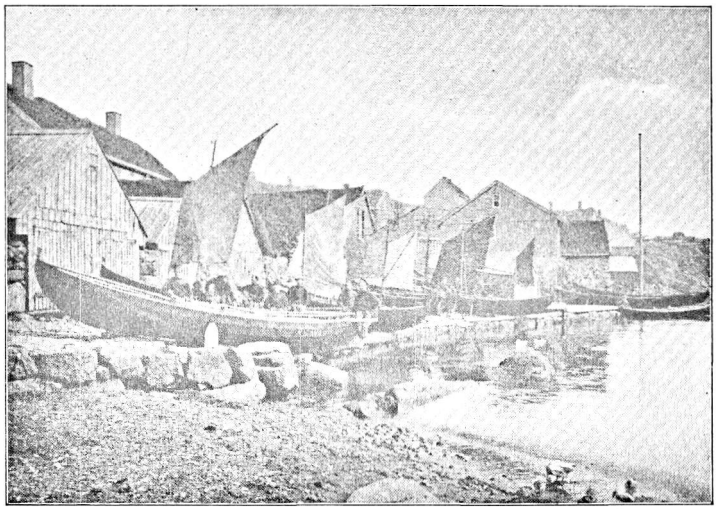
Det paastaas, for Norderøernes Vedkommende, at fra det Tidspunkt, da Rotterne fik Indpas paa Øerne, be-

(Fortsættes.)

gyndte man at bruge Træ, da man saa lettere kunne opdage, hvor de ubudne Gæster var gaaet ind.

Særlig til Tørring af Fisk anvendes undertiden en særlig Art aaben Kæld »opnakjadlur« med Endevægge af Sten og aabne Sider.

Baadenøstet (neyst) er et Skur til Værn for Baadene. Det bestaar af et Tag paa to Sidevægge af Sten eller Sten og Jord; medens Enderne ofte er aabne. Her

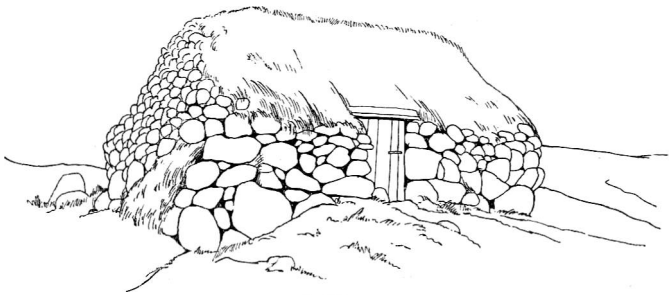

Ved »Kongebroen« i Thorshavn.
(Efter Fotografi af Johs. Klein.)

opbevares ogsaa Fiskegrejer o. l. Stundom ser man disse Skur ligge i lange Rækker Side om Side ovenfor Landingspladserne. Enkelte Steder, som paa Øen Store Dimon, findes ingen Forstrand. Baadene hales da helt op paa Klippen. Paa Vaagø har Forf. set Baadene hænge højt over Vandspejlet under et fremspringende Klippestykke, for at Brændingen ikke skulde naa dem.

De andre Udhuse: Gróthuset til Opbevaring af Tørv, Sodnhuset, hvor Kornet tørres, Høhuset samt de smaa Vandmøller vil senere blive omtalte.

Alle de beskrevne Huse m. m. i Bygden ligger tilsyneladende uordentlig imellem hverandre; men dog saaledes grupperede, at de Bygninger, som hører til samme Bedrift eller Gaard, saa vidt muligt ligger nogenlunde samlede. Terrænforhold og Bekvemmelighedshensyn har dog bevirket mange Afvigelser herfra. Alle Baadeskurene ligger, som berørt, ved Stranden, ligesom en Del Kød- og Fisketørringshuse ofte er anbragt paa fritliggende Punkter, hvor Vinden har Spillerum. Endelig ser man større og mindre stenlagte Flader ved Husene, hvor Fisken bredes til Tørring. Da Tørven ofte maa hidbringes paa Menneskeryg ad lange og tunge Veje, hvor man ikke

Gróthus.
(Efter Tegning af Johs. Klein.)

har Heste til at bære dem, eller pr. Baad, ligger Tørvehusene stundom langt fra Bygderne, enten i Udmarken eller ved Stranden, hvorfra Tørven daglig om Vinteren maa bæres hjem. Ofte ligger Bygdens Huse i en temmelig tæt Klynge, andre Steder er de mere spredte. Den stenlagte Plads eller Vej omkring Huset kaldes tún*). Her findes ogsaa heimrustir til Byggeplads, Møddinger m. m., heimabeiti eller Mark til Græsning for Køer, samt en indhegnet Vej (geil) til Køer og Heste fra Husene gennem Bøen til Udmarken.

*) Jævnfør Bynavnet »Tune« i Københavns Amt og Sigtuna i Sverrig. Det islandske Ord tún betyder Hjemmemarken ved Husene; det svarer nærmest til færøsk heimabeiti.

III.

Ind- og Udmark, Matrikel*).

Af de c. 25 □ Mil, som udgør Færøernes Areal, menes kun Halvdelen at være anvendelig til Jordbrug og Græsgange, og selv deraf er kun ifølge de Opmaalinger, som Generalstaben har foretaget, c. 2.6 pCt. opdyrket Land. Dette ligger i Regelen, saaledes som allerede antydet, nærmest Husene som en Hjemmemark, der er omgiven af Stengærder, og som benævnes Bø (bøur). Denne Benævnelse svarer til det islandske Tún (Hjemmemark), medens Bæ (udt. Baj) paa Island ikke blot betegner de paa en Ejendom værende Bygninger, men ogsaa Jorden. Dette tyder paa, at der paa Færøerne oprindelig kun var en Gaard paa hvert Sted, hvor der nu ligger en hel Bygd. Udenfor Bøen ligger Fællesgræsgangene eller Overdrevet, med andre Ord det uopdyrkede paa Fjæld og i Dal. Det benævnes Haugen eller Haven (hagi). Den saakaldte »gamle Bø« er det forinden Fællesskabets Ophævelse opdyrkede Land, som er matrikuleret efter den endnu i privatretslig Henseende gældende Matrikel. Som Matrikelenhed anvendes Betegnelsen Mark (mörk). En Mark er lig 16 Gylden (gyllin), og en Gylden deles i 20 Skind (skinn). Benævnelsen »Mark« er ældgammel; thi allerede 1299 forekommer den. Den ældste Matrikel synes dog kun at have taget Hensyn til Udmarkerne, sandsynligvis fordi den dyrkede Mark den Gang var af ringe Udstrækning. Den norske Konge Hakon Hakonson lod foretage Opmaaling af Øerne for derigennem at fastsætte Skatten og for at fastslaa ordnede Regler for Faareholdet. Senere lod Kong Erik af Pommern Færøerne opmaale paa ny, hvorved Marketallet blev forøget. Den Gang var Indmarken eller Hjemmemarken fælles Ejendom, og Mark-

*) Jævnfør: J. A. Lunddahl: Nogle Bem. om de færøske Landboforhold (1851). — R. C. Effersø: Landbruget og Husdyrbruget paa Færøerne (1886). — P. Feilberg: Fra Lier og Fjælde (1900). — Do.: Vore nordlige Bilande (Tidsskr. f. Landøkonomi 1901). — Trap: Danmark. 3. Udg. V. — Færøsk Anthologi.

arbejdet udførtes i Fællesskab, ligesom Afgrøden deltes mellem Bygdemændene*).

Ved Jordfællesskabets Ophævelse udførtes for Bøens Vedkommende Delingen saaledes, at enhver fik en saa stor Andel af denne, som hans Part af Udmarken berettigede ham til. Paa Lucas Debes Tid (17. Aarh.) ses Indmarken alene at have dannet Grundlaget for Matrikelinddelingen paa samme Maade, som det var Tilfældet lige til den nye Skyldsætningslov traadte i Kraft 1899, da kun den gamle Bø var Genstand for Beskatning.

Størrelsen af en »Mark« Indengaardsjord var imidlertid langt fra bestemt, dels fordi Grænseskellene rimeligvis i lovløse Tider var bleven flyttede, dels fordi Indmarken formodentlig var udvidet paa Udmarkens Bekostning, og endelig fordi Opmaalingen fra først af kan have været unøjagtig.

Lunddahl og efter ham Effersø mener, at 25,600 □ Alen (eller c. $1^3/_4$ Tønde Land, hvilket paa det nærmeste svarer til en Hektare) omtrent maa have udgjort en oprindelig »Mark«.

Jorden paa Færøerne besiddes dels af Selvejere, Odelsbønder (óðalsbóndi), dels af Staten. Statens Jord bruges af Kongsfæstere, eller, som de benævnes, Kongsbønder (Kongsbóndi), kun faa Huse er ganske jordløse.

Færøernes samlede Marketal udgjorde efter den ældre Matrikel: Krongods c. 1150, beneficeret Gods (Præstegaardsjord) c. 150 og Odelsgods c. 1160, ialt 2460 Marker, fordelte paa 85 Bygder. Hertil kom henved 30 Udflytterbygder, hvilke intet selvstændigt Marketal havde. Disse var dannede paa lignende Maade, som de ved de oprindelige Bygder liggende Nydyrkninger (tröð, gerði og viðbirgi), der udgjorde en umatrikuleret Part af Indmarken, og som var Stykker af Udmarken, der ifølge

*) Lignende Forhold har holdt sig ned til vore Dage paa forskellige Steder langs Norges Vestkyst, saaledes f. Eks. i Stavangeregnen hvor de har trodset mange Udskiftningspaabud.

Overenskomst mellem Bygdefolkene var solgte eller lejede til Enkeltmand med Ret til Opdyrkning.

Den største Bygd bestod af 97 Marker og den mindste af 4 Marker. Brugernes Antal i hver enkelt Bygd varierede mellem c. 60 og 1. Ejernes Antal var derimod i enkelte Bygder over 100 paa Grund af, at Jordegods ofte ved Arv tilfaldt udenbys Folk, og det saa at sige aldrig fandt Sted, at den ene Arving løste den anden ud med Penge.

Ifølge Lov af $^{29}/_{3}$ 1867 blev der i Aarene 1868—71 foretaget en ny Taksation af alt Jordegodset paa Færøerne og samtidig udarbejdet en Jordebog af en Kommission. Der skulde imidlertid hengaa adskillige Aar endnu, inden der kom Forandring i Matrikelen.

Medens alle Herligheder som Forstrandsret, Fuglebjerge o. s. v. var knyttede til Bøen, var de i Tiden efter Taksationen udlagte ny Opdyrkninger uden saadanne Rettigheder.

Endelig blev der dog, som berørt, givet en ny Lov (af $^{23}/_{4}$ 1897) om Skyldsætning af Jordejendomme paa Færøerne, ved hvilken, foruden Bøen, ogsaa Haugen blev inddragen under Beskatning. Den traadte i Kraft Olaidag 1899. Den i Jordebogen indeholdte Ansættelse af de enkelte Ejendomme til Normalmarker under Navn af Skattemarker lagdes fra nu af til Grund ved Beregninger af alle Skatter, Afgifter og Ydelser i offentlige Øjemed, saaledes at de tidligere Beregninger efter Marketal ophørte.

Ifølge Loven er Jordegodset nu ansat saaledes: Indmarken 1709.33, Udmarken 2549.41 — tilsammen 4258.74 Skattemarker — hver Skattemark beregnet til en Taksationsværdi af 1000 Kroner.

Man har dog, som berørt, ikke helt bortkastet den gamle Matrikel, som endnu vedblivende danner Rettesnoren i alle privatretlige Forhold, saasom Deling af Fællesejendommens Udbytte, Afstemning ved Grandestævne o. s. v.

Den samlede Afgift, der hviler paa det færøske Landbrug, beløber sig, efter Fejlberg, til 21,330 Kr. 65 Øre for

Jordegodset (Fæstegods, Odelsgods og Lejetrøer, samt beneficeret Gods), hvortil kommer $^1/_3$ Ko- og Lammetiende, c. 2,800 Kr., noget varierende efter Kapitelstaksten, altsaa i alt c. 24,000 Kroner, hvori kommunale Afgifter ikke er beregnede.

Den Afgift som Statens Fæstere betaler bliver henimod 16,000 Kroner for Ejendomme til en Taksationsværdi af c. 2 Millioner Kroner eller c. $^3/_4$ pCt., hvortil kommer, at der ved Ejerskifte i Følge Loven skal udredes 5 Kr. 98 Øre pr. Skattemark.

Den samlede Værdi af Færøernes 4258,74 Skattemarker udgør c. $4^1/_4$ Million Kroner.

Den oprindelige Areal-Enhed, »Marken«, er efter den nye Skatteberegning gaaet over til en Matrikel-Værdi af ubestemt Størrelse, og man kan ikke angive noget bestemt Areal-Forhold, passende til en Mark.

Tidligere deltes Jorden i det uendelige. Den Del, der var Selvejendom splittedes saaledes ad i saa smaa Stykker, at der ikke paa nogen samlet Selvejendomsjord kunde holdes mere end et Par Køer, derimod var og er Fæsterne paa Statens Jordegods i Besiddelse af større samlede Brug.

Jordegods deles nu ikke ved Arv i mindre Lodder end en Gylden, og Statens Fæstegods deles ikke.

Medens enkelte Bygder næsten udelukkende bestaar af Odelsjord, ejer Staten f. Eks. hele den sydlige Del af Strømø, der oprindelig har hørt til Bispestolen paa Kirkebø.

I Bøen, der jo som bemærket, oprindelig var fælles for alle Ejere i Bygden, besidder nu hver Ejer sit eller sine Stykker med fri Raadighed, dog kun udenfor den Tid, da den benyttes til fælles Græsning for Bygdens Kreaturer, saaledes for Faarene fra 25. Oktober til 14. Maj, paa hvilken Tid alle Led i Stengærdet om Bøen skal staa aabne. Naar man altsaa køber en mörk, gyllin eller skinn af Jordegods, anvises den købte Ejendom i den matrikulerede Bø; dermed følger Rettighed til Græsning for saa mange Køer i den udelte fælles Udmark,

som han af sin Ejendom i Bøen kan vinterføde med Hø; fremdeles Del i Uld og Slagt af Faarene, og endelig hans Del af Herligheder, som høre til Jorden, f. Eks. Fuglebjærge, Græsgange for Stude eller Faar, Jorddrotsret til Hval, som driver op eller fanges, eller Tang paa Strandbredden.

Udmarken er i Reglen delt i flere saakaldte Haugeparter (hagapartur), der hver for sig hører til visse Marker i Bøen. Hvor der ikke findes naturlige Markskel er disse betegnede ved Sten med Tørveaske under. I disse Haugeparter græsser Faareflokkene Sommer og Vinter, naar de da ikke er paa Bøen (jævnfør ovenfor). Faarene var som Regel tidligere altid fælles Ejendom, saaledes at saavel Udbyttet af Uld som Slagtefaar deltes mellem Ejerne efter den Andel, de besad; kun i enkelte Hauger var der Særeje (kenning), saaledes at enhver havde Lov at holde et vist Antal Faar i Forhold til hans Ejendoms Størrelse. Dette er nu maaske lige saa almindeligt for Faarenes Vedkommende som Fællesskab (felag) i Haugeparterne.

Bygdens Køer er altid Særeje, men græsser om Sommeren i Fællesskab i Udmarken. Der er iøvrigt Haugeparter adskillige Steder, hvilke benævnes »húshagi« og som særlig er bestemte for Køernes Græsning, idet andre Haugeparter er fritagne for at afgive Sommergræsning for disse.

Fællesskab er dog endnu et væsentligt Træk for Færingernes Husdyrhold, ligesom Erhvervet paa Søen ogsaa drives i Fællesskab. Ved dette Fællesskab havde der i Tidernes Løb udviklet sig en Mængde Vedtægter og Bygdeskikke for Samejeforholdenes Vedkommende, hvilke ikke fandtes skrevne i nogen Lov; men som desuagtet havde bindede Kraft.

Det havde fra gammel Tid paa Færøerne været Skik og Brug, at der paa aarlige Grandestævner (grannastevna), som afholdtes af Sysselmændene paa deres aarlige første Omrejse i Syslerne, var blevet oprettet Vedtægter mellem Bygdemændene til Ordning af forskellige Forhold, hvori Beboerne havde fælles Interesse. Dette

gjaldt navnlig om de forskellige i Forbindelse med Jordfællesskabet staaende Forhold, og med Hensyn til disse havde Grandestævneinstitutionen, der, uden at støtte sig til bestemte Lovregler, havde udviklet sig gennem en i Tidernes Løb dannet Sædvane, erholdt Lovgivningens Sanktion. Saaledes var f. Eks. Sager angaaende Tyrehold, Hestehold, Gærder, Gang i Haugen og Hundehold henviste til Afgørelse paa disse Møder, ligeledes Spørgsmaal om Faaremærker og Kogræsning, Græsning af Faar paa Bøen, om Gaasehold, om Gang til Fuglebjerg, om Gang efter Løsuld og Fugleæg, om Agtning (Drivning af Faar) og Kending, om Fuglefangst i Urer og Fuglebjerge o. s. v.

Efter den gældende Praksis var det imidlertid ikke blot Sager, der stod i Forbindelse med Jordfællesskabet, der gjordes til Genstand for Behandling og Vedtagelse paa Grandestævne; men det samme gjaldt om andre af Bygdens Fællesanliggender, for saavidt de ikke henhørte under de kommunale Forstanderskaber, saaledes Vedtægter angaaende Benyttelse af de almindelige Veje i Bygden, om Orden ved Vodfiskeri (nótkast), om Hjemmebytning af de Bygden tilfaldne Grindeparter, om Fangst af Hellefugle, ɔ: Søfugle, som sidde paa de flade Klipper (hella, Flt. hellir) ved Søen, o. s. v.

Ved Lov af 1. April 1891 blev der endelig truffet Bestemmelse om, at der paa Grandestævne kunde oprettes Vedtægter, som skulde være bindende for alle, der som Ejere eller Brugere er lodtagne i de paagældende Ejendomme og Herligheder, der er i Fællig, samt angaaende Udskiftning og Deling af Fælleshauger o. l., endvidere om Sammenlægning af Haugeparter og større eller mindre Fællesbrug, som vedrører Jordherligheder.

Ligeledes kan paa Grandestævne oprettes Vedtægter til Ordning af saadanne indre Bygdeforhold, der har almindelig Betydning for Beboerne uden dog at henhøre under den kommunale Forvaltning, hvilke Vedtægter dog for at have forbindende Kraft skal være approberede af Amtet.

Det er Regelen, at hver Bygd danner et Grandestævnedistrikt for sig.

IV.

Plantevæksten.

Om Vegetationen paa Færøerne faar man ypperlig Underretning i det paabegyndte store Værk: Botany of the Færöes, hvoraf I og II Del er udkomne. Her skal vi imidlertid holde os til den Oversigt, to af de Botanikere, der i de senere Aar har berejst Øerne, godhedsfuldt har meddelt Forf. om Plantevæksten.

Dr. phil. F. Børgesen og Apotheker C. Jensen i Hvalsø, hvilke begge i 1896 berejste Øerne omtrent samtidig med Forf. skriver følgende:

»Et Lands Plantevækst er betinget af dette Lands Klima og Jordbund. Færøernes Klima*) er et saakaldt nordatlantisk Klima med stor Fugtighed, lav Sommervarme og mild Vinter. Fugtigheden i Luften fortættes ved Berøring med de kolde Fjælde til Taage og Regn og bevirker, at det oftest tynde Jordlag næsten altid er gennemtrængt med Vand. Jordbunden er paa store Strækninger navnlig i de lavere Dele af Øerne indtil 1000 Fod mere eller mindre moseagtig; over denne Højde findes store Strækninger af stenet eller gruset Beskaffenhed, men selv disse er som Regel meget fugtige, og hyppig findes smaa Fjældsøer. Endnu en Faktor maa dog nævnes, som har stor Indflydelse paa Plantevæksten, og det er Vinden. Dennes Magt kan paa udsatte Steder være saa stor, at man træffer fuldstændig nøgne Strækninger eller kun med en meget sparsom og dvergagtig Vegetation, hvor man ellers efter Jordbundens Beskaffenhed kunde vente den forholdsvis frodigere.

Paa de lavere Dele af Øerne navnlig paa lune Steder findes de bedste Betingelser for de højere Planters Trivsel. Saadanne Steder kan man finde endog ret frodige Enge, væsentlig sammensatte af Græsser og Stargræsser med rigelig Indblanding af Bellis, Gøgeurter og andre samt langs Vandløb Masser af den smukke gule Engkabbeleje. Mange Steder er disse Engstrækninger inddragne i det opdyrkede Areal, den saakaldte Bø. Denne kan egentlig opfattes som en stor kultiveret Engstrækning, i hvert Tilfælde gør den ved et flygtigt Syn Indtryk af at være en Eng og ikke et Agerland, idet Hovedparten er græsklædt, kun mindre Stykker er kultiverede med Byg eller Kartofler, Færøernes vigtigste Kulturplanter.

*) Jfr. Feilberg: Vore nordlige Besiddelser (Tidsskr. f. Landøk. 1901).

Kun sjældent ses Haver*) i Bygderne, hvad dog vist næppe skyldes Mangel paa Betingelser, men Befolkningens mindre udprægede Sans i den Henseende, da det har vist sig, at mange Haveplanter, navnlig Køkkenurter og Frugtbuske, især Stikkelsbær og Ribs, meget godt kan trives paa Øerne. Af Blomsterplanter ere de hyppigst dyrkede Primula acaulis, Ranunculus aconitifolius med fyldte, hvide Blomster og Porcellænsblomst (Saxifraga umbrosa). I gode Somre lykkes det at faa Roser i Blomst. De Træer, der trives bedst i Haverne, er skandinavisk og almindelig Røn, Løn (Acer pseudoplatanus) samt forskellige Pilearter, Birk etc. og af Buske især Ribes-Arter, Tjørn og andre. En særlig Slags Haver, som er meget udbredte, er de saakaldte Kvanhaver, smaa med Stengærder indhegnede Pladser i Bygderne, i Sommertiden fyldte med de mægtige Kvanner, hvis tykke Stilke og Stængler af Færingerne nydes som en stor Delikatesse.

Plantevæksten uden for det opdyrkede er meget forskelligartet. Mange Steder træffes store Lyngstrækninger med Hedelyng og den smukke Erica cinerea, samt Revling (Empetrum nigrum) pletvis indblandet med børstebladet Siv (Juncus squarrosus) og smalbladet Kæruld (Eriophorum angustifolium), ej ulig vestjydsk Hede. Paa store Strækninger mangler dog Lyngplanterne og saadanne Partier er da bevoksede med Stargræsser og Græsser livligt isprængt med den oftest blaa Mælkeurt (Polygala) og den gule Potentil (Potentilla Tormentilla)**), hist og her blandet med den nydelige Cornus suecica og mange andre. Foruden de før nævnte Enge findes her ogsaa fugtige Strækninger af en ganske anden Beskaffenhed nemlig Moserne og sumpede Lokaliteter ved Vandløb og Kildevæld. Vegetationen paa disse bestaar hos begge i Hovedsagen af Mosarter, hvori bl. a. den smukke blaa Vibefedt trives frodigt.

Efterhaanden som man stiger højere til Fjælds forandrer Vegetationen sig, store lyserøde Tuer af Silene acaulis træffes af og til tilligemed Alchemilla alpina, de første Repræsentanter for den arktisk-alpine Vegetation; højere oppe prange Klipperne i Foraarstiden med den prægtige violetblomstrede Saxifraga oppositifolia og den hvidblomstrede Saxifraga cæspitosa, og paa grusede Steder nær Toppen vokser den storblomstrede Isranunkel med sine tykke elegant indskaarne Blade. Den rigeste alpine Vegetation findes paa de nordligere Dele af Øerne, paa hvis højeste Fjælde man finder Papaver radicatum med store svovlgule Blomster, den nydelige lille

*) Havebruget vil nedenfor blive omtalt lidt nærmere. Forf.

**) Roden af denne Plante benyttes af Færingerne til Garvning.

rødblomstrede Azalea procumbens, samt enkelte Steder Fjældsimmer (Dryas octopetala). Endnu maa Klippevegetationen omtales, da den indeholder flere Planter, som ikke vokser paa andre Steder eller i hvert Tilfælde her naar deres højeste Udvikling. Det er især Strandklipper og da navnlig Fuglebjærgene samt Gjovene, som gør sig bemærkede i denne Henseende. Strandklipperne pranger med store Buske af den blaagrønne Rhodiola rosea, der af Færingerne har været anvendt mod mange forskellige Sygdomme og derfor kaldes Hjælperod og den rødblomstrede Engelskgræs (Armeria maritima). Foruden disse træffer man i Fuglebjergene store Kvanbuske og den skarpe spiselige Kokleare med sine smaa hvide Blomster. Den nydes af Færingerne, naar de gaar i Fuglebjærgene. Gjovene gør sig navnlig bemærkede ved deres prægtige Bregnevegetation især Aspidium Filix mas og Athyrium Filix femina, endvidere ser man her mægtige Buske af den elegante Luzula maxima hænge ud over Afsatserne ofte i Selskab med Geranium silvaticum.

En Ejendommelighed ved Færøernes Vegetation er dog Mossernes overvældende Udbredelse; de findes snart sagt overalt, paa enkelte Lokaliteter i uhyre Masser. Det er især paa de højere liggende Dele af Øerne over 1000 Fod, at de optræder dominerende. Saaledes er Toppen af Fjældene undertiden udelukkende dækkede af et blødt Tæppe af Grimmia hypnoides, der ogsaa trives frodigt i Urerne, hvor den dækker Klippeblokkene sammen med den interessante lille Bregne Hymenophyllum peltatum. Naturligvis er det ogsaa Gjovene, der huser den rigeste Mosvegetation med en stor Mængde forskellige Arter.

Gaar man endelig ned til Kysten, vil man ikke kunne undgaa at lægge Mærke til den overordentlige rige Algevegetation, som findes paa Klipperne. Særlig iøjnefaldende er ved Lavvande de store Laminaria-Skove, der da rager op over Vandet. Indblandet mellem Laminarierne ses den elegante Alaria esculenta, der er spiselig og efter Sigende skal have tjent Beboerne til Føde i trange Aar, ligesom Faarene, naar Landet er snedækt, ofte tyr ned til Havet for at æde Alger*.

V.

Jordbrug.

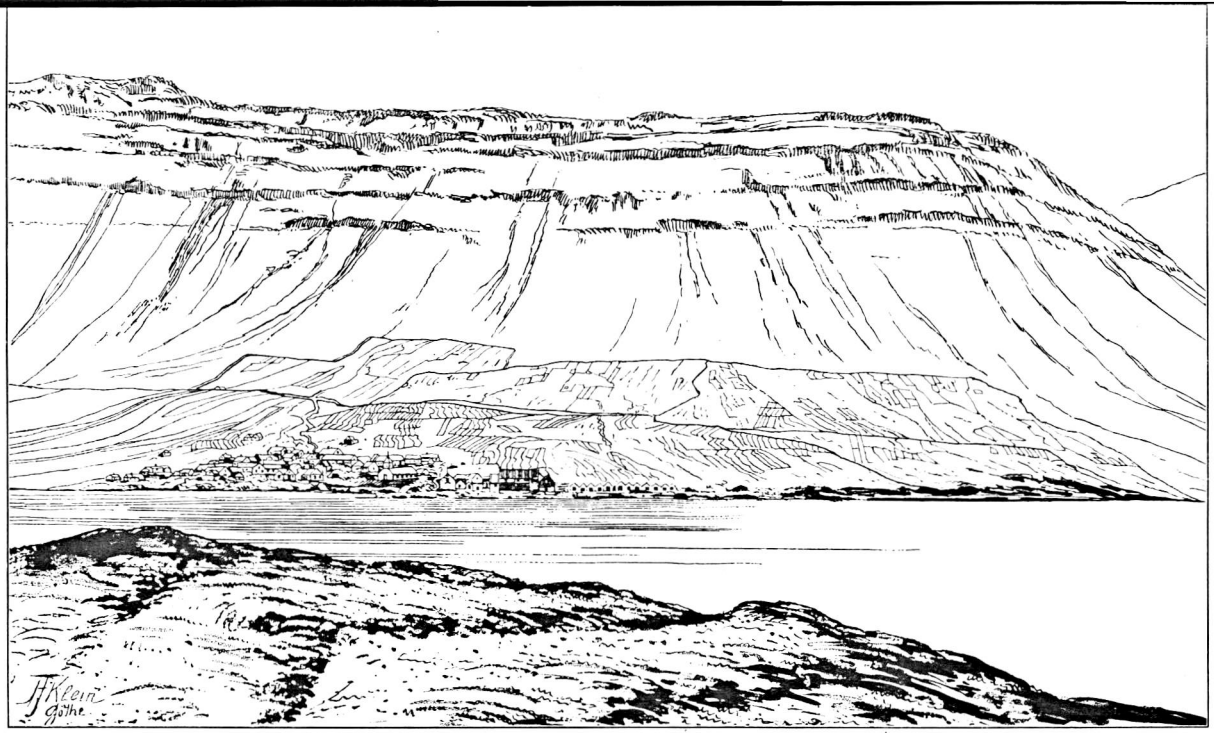
Færøernes Klipper er enten helt nøgne eller bedækkede med et mer eller mindre tyndt Jordlag, der dog

først nede i Dalene og ved Foden af Bjergene naa nogen Tykkelse af Betydenhed. Den almindelige Overfladeform er her Humusdannelser.*)

Den bestandige Fugtighed og det tempererede Klima foraarsager imidlertid, som vi har hørt, en overordentlig Udvikling af Mosser. I alle Smaalavninger, paa lidt store Flader, til en vis Højde over Havet er, som Feilberg yderligere har paavist, Naturens Produktion af vegetabilsk Stof uafladelig i Gang — i Reglen ved sure Dannelser; men her kommer det samme ejendommelige Forhold frem som paa Island, at stærk Vandafledning og rigelig Gødning forandrer de naturlige sure Humuslag til virkelig god Muldjord, som er i Stand til at yde særdeles smukke Afgrøder af vore almindelige Græsarter. Den stærke Vandafledning søges opnaaet ved en højst ejendommelig Agergravning, hvorom nærmere nedenfor.

Jordens Overfladeform er uheldig for Agerbrug, thi kun enkelte Steder findes nogenlunde fladt Terræn. I Regelen er de opdyrkede Strækninger derfor anbragte paa stærke Skraaninger, hvor desuden Forekomsten af mange Sten sjældent tillader Brug af Plov og Harve, saaledes som det er Tilfældet i Danmark. Bearbejdning af Jorden sker derfor paa Færøerne med Spade. Naar hertil

*) Jævnfør Lucas Jacobsøn Debes: Faeroae et Faeroa reserata. København 1673. — Jens Kristian Svabo: (utrykt) Indberetninger, indhentede paa en allernaadigst befalet Rejse i Færøe i Aarene 1781 og 1782. Haandskrift i det Store kgl. Bibliotek. (Afskrift findes i Biblioteket i Thorshavn). — Jørgen Landt: Forsøg til en Beskrivelse over Færøerne. Kbhvn. 1800. — I. A. Lunddahl: Nogle Bemærkninger om de færøeske Landboforhold (udgivne af Indenrigsministeriet). København 1851. — R. C. Effersø: Landbruget og Husdyrbruget paa Færøerne; (udgivet af Justitsministeriet, København) 1886). — V. U. Hammershaimb: Færøsk Anthologi I. II. Ordsamling og Register ved Jacob Jacobsen. København 1891. — P. Feilberg: Fra Lier og Fjelde. Breve til Hjemmet 1899 (Trykt som Manuskript). København 1900. Vore nordlige Besiddelser (Særtryk af Tidsskrift for Landøkonomi). København 1901. Botany of the Færöes I. II. København 1901 og 1903.

Bygden N. Gøte paa Østerø.

Nederst Fjældet ved Vandet ses Bygdens Huse med Kirke og Bomskur. Bag den paa Fjældskraaningen den opdyrkede Bø med Agrene og omgiven af Stengærde. Nyopdyrkninger slutter sig hertil. Gennem Bøen fører Vej for Kreaturerne til Udmarken (geil) Ret op fra Bygden over Fjældet fører en Sti til Lervig. (Efter Tegning af Johs. Klein.)

kommer, at Muldjordens Tykkelse som oftest kun er ringe, at Klimaet ikke egner sig for Kornavl, eftersom Sommervarmen er for ringe og Regnmængden for stor, ligesom Taage er en hyppig Gæst, at endvidere den korte Sommer indtræder samtidig med den bedste Fisketid, og endelig, at vedkommende Selvejers Jord ofte er spredt paa en Mængde forskellige Steder i smaa Stykker, saaledes som paapeget, kan maa forstaa, at Agerbruget og navnlig Kornavl har store Vanskeligheder at kæmpe med.

Den Anvendelse, der paa Færøerne gøres af Indmarken eller Bøen, er dobbelt, idet denne dels bliver dyrket for Avlingens Skyld, dels tjener til Græsgang om Efteraaret, naar Avlingen er indhøstet.

Der dyrkes navnlig Hø, Byg, Kartofler og Roer. Den vigtigste Afgrøde er og har altid været Høet, fordi Køerne skal vinterfødes deraf, og uden Køer vilde man være i høieste Grad ilde stedt, eftersom Faarene ikke malkes saaledes som paa Island. Kornavlen er selvfølgelig ogsaa af Betydning; men Størstedelen af Kornet maa dog tilføres.

Det er ogsaa kun faa Steder, at der kan høstes saa mange Fold, at Dyrkningen kan betale sig. Naar der desuagtet finder Korndyrkning Sted, er det nærmest af Hensyn til den Forbedring af Græsmarkerne, som derved foraarsages, ligesom man opnaar at skaffe Straa til Hustagene. I de senere Aar, da Fiskeriet har givet et bedre Udbytte end tidligere, er Agerbruget blevet endnu mere forsømt end tidligere. Det er nemlig overordentlig vanskeligt at faa Arbejdskraft til Jordens Dyrkning; thi næsten alle Mandfolk, og især de unge, gaar paa Fiskeri, ikke blot ved Færøerne, men ogsaa under Island.

Denne Mangel paa Arbejdskraft, der jo ogsaa bereder det store Landbrug Vanskeligheder her hjemme i Danmark, er en Hindring for Landbruget paa de store færøske Gaarde. At man derfor ogsaa paa Færøerne, som Overlærer Bergh har paavist*), bør opmuntre Hus-

*) I Tidsskriftet »Atlanten« Nr. 1, Side 11—12.

mandsbrug, der er uafhængige af fremmed Arbejdskraft, er sikkert formaalstjenligt.

Husmændene ville kunne ernære sig baade af Landvæsen og Fiskeri. »De ville selv kunne faa rigelig Tid til Jordens Behandling og Kreaturenes Røgt; thi Fiskeriet med Baad lægger kun Beslag paa en forholdsvis ringe Del af Husmandens Tid«.

Medens saaledes en passende Udstykning af Kongsgodset i Husmandslodder vilde blive til Gavn for Landbruget, er den alt for store Sønderdeling af Odelsgodset i en Mængde Smaadele, der ligger spredte paa Bøen, en Hindring for Jordbruget.

Iøvrigt er der til forskellige Tider af Lovgivningsmagten givet Bestemmelser til Lettelse af Dannelse af mindre Landbrug, navnlig ved Nyopdyrkninger af Haugen.

Vi har i denne Afhandling ikke sat os til Opgave at angive Midlerne til Forbedringer for Færøernes Vedkommende. Vi har kun villet give Oplysning om de primitive Forhold, der hersker paa Landbrugets Omraade, og om de Methoder, der anvendes, — det maa da blive andres, mere kyndiges Sag at angive Vejene til Forbedringer.

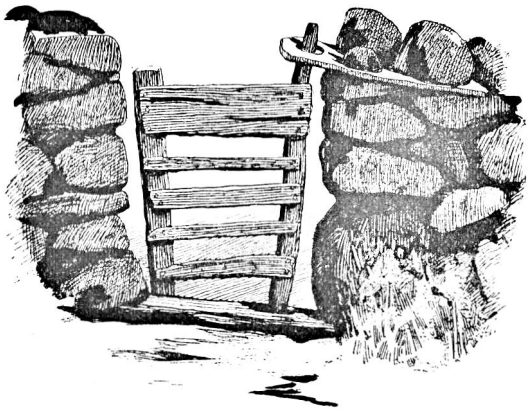
P. Fejlberg har allerede med stor Styrke paapeget, at det, der først og fremmest tiltrænges paa Landøkonomiens Omraade, er Jordens Udskiftning, thi Ejendomsforholdenes uheldige Ordning med de stærkt adsplittede Arealer er en Hindring for ethvert Fremskridt. Han anfører t. Eks., at en Mand i Bygden Sand har sin Ejendom fordelt paa 91 forskellige Steder i større og mindre Stykker, hvoraf et endog er — 24 Kvadrat Alen. Man vil forstaa, at et vel ordnet tidssvarende intensivt Jordbrug under disse Forhold er en Umulighed. Ved en Udskiftning maa, mener han — sikkert med Rette — Begyndelsen til Fremgang ske, men det er kun et Mindretal af Befolkningen, der kan se Betydningen af, og vil finde sig i Ulemperne ved en Omordning.

Ogsaa Overlærer Bergh har paapeget Udskiftningen som en Nøvendighed, ligesom han har hævdet, at man

formentlig af Hensyn til, at Korndyrkning aldrig har betalt sig og aldrig vil kunne betale sig, fordi man ikke kan forandre Klimaet, bør lægge hele Vægten paa Dyrkning af Græs og forskellige Rodfrugter, saa at der kan holdes en langt større Mængde Hornkvæg end nu.

Vi skal, efter disse indledende Bemærkninger, forsøge at give en Skildring af de gammeldags Forhold under hvilke Jordbruget virker paa Færøerne.

Naar man bevæger sig fra Bøen ud gennem Stengærdet (grótgarður), som omgiver den, øjner man straks

Led i Stengærdet omkring Bøen.
(Efter Tegning af Johs. Klein.)

paa den, som oftest stejle, Fjældskraaning et Jordsmon, der er opfyldt af Sten og stundom Fjældskred, og hvor nøgne Klippeflader mange Steder træder frem. Man tænker sig næppe Muligheden af, at der her kan dannes Agerland, og dog er det saa; thi Aar efter Aar er der i Tidernes Løb kommet smaa grønne Pletter til Syne ved Udkanten af Bøen, som saaledes langsommeligt har vokset sig større ved Nydyrkninger. Har man haft Lejlighed til at se, hvorledes saadant Klippeland kan blive omdannet til Agre, vil man forbavses over den Energi og Taalmodighed, hvormed Færingen tager fat paa Rydningen, naar han en Gang har besluttet sig dertil.

De Redskaber, som han bruger ved sit Rydningsarbejde, ja ved Markarbejdet overhovedet, er, foruden den omtalte Spade (haki), tillige en saakaldt Løb (leypur), og i sjældnere Tilfælde en Jernstang til at løsne Sten med (jarnbrot), mulig tillige en nymodens Hakke. Løben er en stor, 1 Alen høj og 18″ smal Kasse, der foroven er aaben og som dannes af Fjæl, der ere fastgjorte i fire lodret stillede eller svagt udad hældende Hjørnetræstykker. Enten er der Mellemrum mellem Fjælene, saaledes at Løben ligner en Tremmekasse med fire eller fem Tremmer paa hver Side, eller ogsaa ere Sider og Bund hele Flader; endelig kendes ogsaa en Mellemting, idet kun en enkelt af Siderne ere hele, nemlig den, der er bestemt til at ligge mod Mandens Ryg; thi Løben bæres paa Ryggen i et Uldbaand eller en Rem (fetil), som lægges frem omkring den øverste Del af Panden. Ved Transport paa Hesteryg hænger Løben paa hver sin Side af en Kløvsaddel, (Klyvberi)*).

Mand med Tørveløb.
(Efter Fotografi af Generalstaben.)

Til Transport af Sten bruges ofte en saakaldt Stenløb (grótleypur), en vinkelformet Træbaare, som bæres paa Mandens Ryg i et Baand om Panden ligesom den almindelige Løb. Er Stenene for tunge til at bæres, fjernes de undertiden paa en Slæde (grótsleða).

*) Jævnfør: Hesten i Nordboernes Tjeneste paa Island, Færøerne og Grønland. Tidsskrift f. Landøkonomi 1902 og Særtryk.

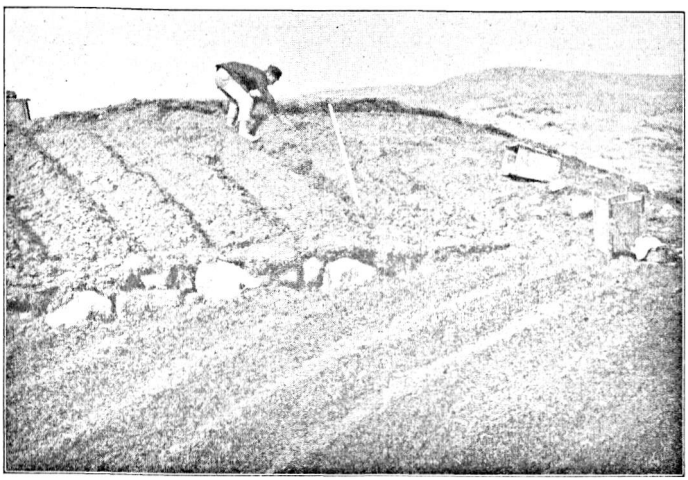
Naar nu Færingen vil rydde (rudda) et Stykke af Fjældet, begynder han med at samle Sten og Grus af den Plet, han har valgt sig. Møjsommeligt slider og slæber han, Dag efter Dag. Stenene sættes i Gærder uden om, eller han anbringer dem i Bunker paa saadanne nøgne Klippeblokke eller fremspringende Fjældstykker, som ligger i Marken, og som enten ikke kan flyttes, eller som hæver sig for højt op til at kunne dækkes med Jord. Gruset bærer han enten selv bort i sin Løb eller han læsser det paa Hesteryg for at føre det andet Steds hen. Naar Sten og Grus saaledes er fjærnet, bærer han maaske Jord til nede fra Dalen, og saaledes dannes der lidt efter lidt Agerland mellem de golde Klippestykker, som vedbliver at gabe frem hist og her. Ja, saadan bærer man sig ad nu til Dags paa Færøerne, naar man vil skaffe sig Agerland, og paa lignende Vis bærer Bonden sig ad paa Jæderen i Norge, saaledes som Forf. selv har set det, og saadan bar man sig ad i Oldtiden, ogsaa i Danmark. Paa Hederne i Jylland træffer man nemlig Vidnesbyrd om lignende gamle Opdyrkninger i de Stendynger, som endnu findes (saaledes f. Eks. paa Kothede mellem Randers og Hobro og i Egnen Vest for Hobro). Der er kun den Forskel, at man paa Danmarks Sletter havde et langt mindre møjsommeligt Arbejde, ligesom man fik virkeligt Agerland, som det kunde betale sig godt at bruge, fordi man her kunde anvende Plov og Harve.

Kornavl.

I den ældste Tid var der aabenbart meget lidt dyrket Terræn paa Færøerne, og den Gang foretoges Jordarbejdet efter alt at dømme paa samme Maade som nu til Dags med Spade (haki). Denne er af Træ, 1 Al. 18″ lang, har et smalt, forholdsvis kort Skaft og et forholdsvis langt Spadeblad, hvilket forneden har en 8″ bred Jernbelægning. En lignende, noget længere (2 Al.)

men forneden smallere (4″) Spade, (den saakaldt torvskeri bruges til Tørvegravning.

En Ager (teigur) er i Almindelighed fra fire til seks Alen bred. Dens ene Side er omtrent lodret afskaaret ned mod den derværende Agerrende, medens Overfladen skraaner jævnt over til Agerrenden paa den modsatte Side. Dette er en Følge af Behandlingsmaaden, som vi nedenfor skal omtale. Agrene er meget lange og meget uregelmæssige. De ligger paa Fjældene eller i Lavningerne, i krumme, skæve og smalle Strimler. Det ser

Væltning.

stundom ud, som om mægtige, uregelmæssige Trappetrin dækkede Fjældets nederste Del.

Fremgangsmaaden ved Agrenes Behandling er lidt forskellig.

Den simpleste Maade bestaar ifølge Effersø i, at man ved Foraarstid med Spaden gennemskærer Grønsværen i Stykker paa c. 3 □ Fod og c. 3″—4″ tykke. Disse Stykker løftes op og vendes (loysa) med Grønsværen ned ad, efter at der under dem er anbragt Gødning. Ved denne Spredning bruges en Møggreb (kvísl). Efter at Væltningen (velting) er foretaget, besaaes og

hakkes Jorden i smaa Stykker med Spaden, saa den smuldrer (at saxa). Bondens Karle og Piger gaar ved den Lejlighed Side om Side, op og ned ad Agrene, til alt det besaaede er behandlet med Spaden. Denne langsommelige Proces svarer til Harvning hos os. Efter Saksningen bliver Agrene tilklappet med et Bræt (klárur). der sidder paa en c. 3 Alen 18" lang Stang, hvilket svarer til vor Tromling. Ved denne Dyrkningsmaade har man i Reglen Grøfter i c. 12 Fods Afstand fra hverandre og med en Dybde af 6—9"

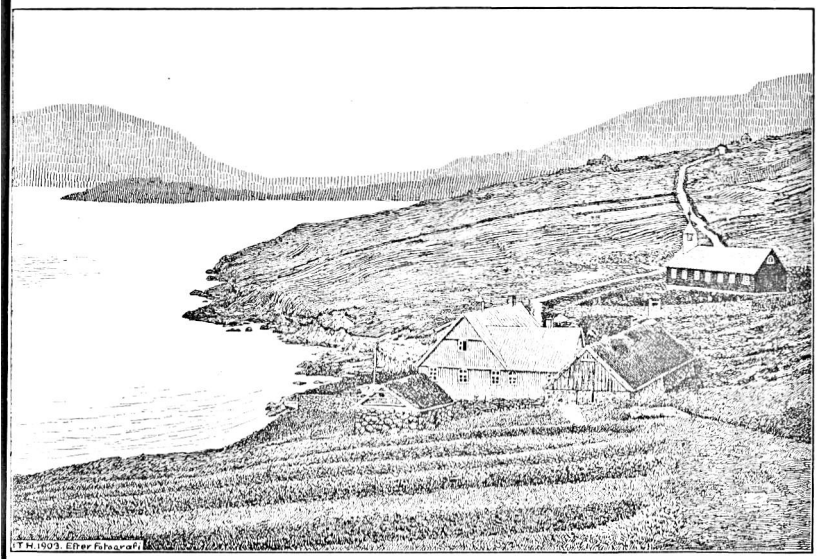
Fra Kvivig. Færingepar. I Mellemgr. Agre. (Efter Fotografi af F. Børgesen.)

Paa dyb tørve- eller muldagtig Jordsmon anvendes sædvanlig en anden Bearbejdningsmaade. Man graver da — efter at Gødningen er spredt paa Overfladen — Agerrender eller Grøfter med 8 til 12 Fods Mellemrum. Grøfterne er som Regel $1^1/_2$ Fod brede og 2 Fod dybe og staar med lodrette Sider.

Den Jord, der i Skiver paa 2 til 3 Tommers Tykkelse tages op af Grøften, spredes oven paa Gødningen, og Marken er færdig til Besaaning. Græstørven fra Grøften lægges tilbage i Grøftebunden.

Da Jorden ikke alle Steder er lige dyb, og der paa den anden Side skal skaffes Jord, nødsages man ofte til hist og her at grave et bredere Stykke af i Grøften; derved faar Agrene deres uregelmæssige Form. Gentages nu denne Behandlingsmaade — i Almindelighed efter at Marken i en Del Aar har baaret Græs — faar Jordoverfladen et takket og terasseformet Udseende.

Jorden tages nemlig næste Gang ved den oprindelige, lidt sammenskredne Grøfts ene Side langs hele Ageren, Derved kommer Grøften i den ene Side til at staa med en stejl Kant (rein), medens den anden jævnt gaar over i Naboageren. Hvad denne Teigur vinder i Bredde paa dens ene (laveste) Side, taber den igen ved den Afgravning, som finder Sted paa dens anden (højeste) Side. Der er den Ulæmpe, at den højeste Kant af Ageren bliver tør, medens den laveste Side bliver ganske sumpet.

Næs Kirke og Præstegaard.

Feilberg har givet en træffende Karakteristik af disse Agres Udseende, idet han har sammenlignet Profilet af deres Tværsnit med en Række store Savtænder; nu bestaar Kulturen i den simple Operation, at man, med nogle Aars Mellemrum — om jeg saa maa sige, filer Tænderne, ɔ: aftager et Par Fod af den bratte Kant og jævner det afgravede ud over Naboagernes Skraaning; det vil let ses, at herved forrykkes hele Tandsystemet f. Eks. $^1/_4$ Agerbredde, hver Gang denne

Operation finder Sted; sker det hvert 6te Aar, vil Ageren altsaa være kulegravet paa denne ejendommelige Maade i Løbet af 24 Aar.

Samtidig med Dækket af Muld, som Ageren saaledes erholder, gødes den rigelig til Kartofler og Byg, og efter et Par Aars Forløb har man igen en fast og god Græsvækst.

Efter Landt skal en Karl paa én Dag kunne »vælte« saa stort et Stykke Jord, at man derpaa kan avle en halv til én Tønde Korn, eller højst 1500 □ Alen.

Paa alle Øerne i Færøgruppen avles noget Korn, paa Svinø samt paa den sydlige Del af Østerø endog ikke ubetydeligt. De Øer, hvor Kornavlen imidlertid spiller den største Rolle, er Sandø og Suderø.

Af Kornsorter dyrkes mest seksradet Byg, det saakaldte »færøske Korn«, desuden lidt Havre. Under gode Forhold kan Byg give 16—20 Fold, men ofte kun 6—7 Fold.

Det kan da modnes saa vidt, at det med den paafølgende Tørring ved Ild bliver tjenlig baade til Brød og til Udsæd. Der kan i det hele vel produceres omtrent en Fjerdedel af, hvad der skal bruges; Resten maa indføres. Hovedudbyttet udgør, ifølge Effersø, c. 4000 Tønder Byg paa et Areal af c. 600 Tønder Land Jord.

Foruden Byg dyrkes Kartofler og Roer.

Ved Kartoflerne gik man tidligere frem paa lignende Vis som ved Kornet.

Gødningen anbringes som ellers paa Grønsværen. I denne anbringes Kartofler i Rader. Muld tages fra Grøften ved Agerens Side, lægges paa Gødningen og hyppes i lange Rader op om Kartoflerne.

Nu er man gaaet over til en dybere Behandling:

Græstørven afskrælles i lange Rader. I Fordybningen, som derved dannes, lægges Gødning og Kartofler og derover lægges Græstørven omvendt, hvorpaa den »sakses«.

Ogsaa ved Roedyrkningen anvender man denne Metode.

Roer dyrkes nu kun i ringe Udstrækning, skønt de var almindelige allerede for flere Aarhundreder siden.

Kartoflen (jarðepli) nævnes iøvrigt, ifølge Andersen, første Gang 1686.*)

Det er som oftest ikke paa Græsagrene, at Kartoffelavlen finder Sted, thi den vilde ødelægge Græshøsten.

Gødning.

Gødningen (töð) bestaar enten af Kogødning (mykja) eller Tang (tari). Sidstnævnte bruges baade før og efter, at den er raadnet. Den samles i Bunker (tarabrúk) ved Stranden, hvor den opdriver — navnlig naar der har været Uro i Havet — og deles mellem de dertil berettigede, som bærer den hjem i deres Løbe (taraleypur) for at samle den i Tangmøddingen (taraköstur). Tangen kan dog ikke altid tages paa selve Stranden, fordi Kysten jo ofte staar med stejle Vægge lige ned i i Vandet; i saa Tilfælde fiskes den fra Baad ved at man afskærer den med smaa korte Leer eller Segle bundne paa et langt Skaft.

Man regner, ifølge Landt, at kunne avle en Tønde Byg paa et Jordstykke, som er gødet med to Baadsladninger Tang.

Kogødningen samles ved Gaardene i Fordybninger, der er omsatte med Sten. I denne Gødning blandes Affald fra Køkkenet, Aske, Fejeskarn og gamle Høbaand m. m. Fiske- og Fugleaffald benyttedes derimod paa Landts Tid sjældnere. Det kastedes i Havet eller Elvene. Nu er man dog begyndt ogsaa at anvende Fuglelevninger og Knogler som Gødning.

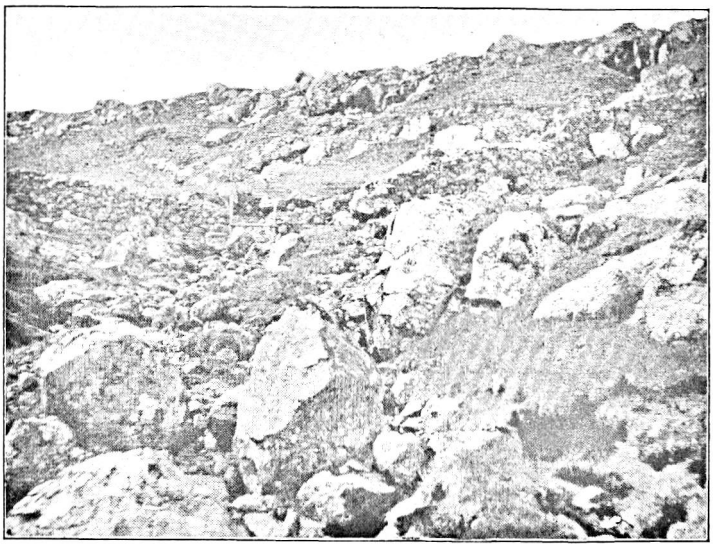
At Køkkenaffald, Aske o. l. ikke i den ældste Tid har været benyttet til Gødning paa Færøerne, synes at fremgaa af de gamle Askedynger, som, efter Sysselmand Effersøes mundtlige Meddelelse til Forf., endnu skal findes flere Steder paa Suderø. De er sikkerlig noget

*) N. Andersen: Færøerne 1600—1709. Kbh. 1895. Pag. 131, Note.

ganske tilsvarende til de paa Island og Grønland fra den ældste Tid bevarede Askemøddinger, hvori der findes en Mængde Affald og Knogler, dog kun sjældent af Fugle og ganske undtagelsesvis af Fisk (jfr. Landts foranførte Udtalelse).

Gødningen udbæres paa Agrene enten af Heste under Opsigt af en Karl (rossadrongur) eller af Manden.

Der benyttes stundom hertil en særegen, stor og høj

I Udkanten af Bøen.
(Efter Fotografi af Generalstaben.)

Slags Løb (rossleypur), der kun er forskellig fra den almindelige derved, at den ene Side af Bunden kan aabnes, saaledes at Gødningen kan falde ud.

Besaaning og Høst.

Naar Gødningen er anbragt, er Jorden færdig til Besaaning. Denne begynder i Reglen først efter 14. April, og den gaar for sig ligesom her hjemme.

Kornet modnes først ud paa Høsten (heyst) ved Mikkelsdagstider i September eller først i Oktober, og da begynder Færingen at høste (heysta). Kornet mejes ikke med Le, men afskæres med Tælleknive (telgjuknívur) noget over Roden. Det afskaarne henlægges og bindes senere i Neg (bundi), der anbringes paa Agerens Kant, saa Aksene hænger ned over Grøften, parate til at bringes i Hus eller Stak. Sjældent bliver der Tale om Eftertørring paa Marken, fordi Køerne snarest mulig skal have Lov til at gaa løse paa Bøen. De enkelte Neg bliver omviklede med Høbaand, men naar de bæres hjem, bliver flere af dem bundne sammen med Reb.

Nu foregaar Afrivningen af Axene (ax). I gamle Dage skete dette med Hænderne (at ripa korn) alene, nu bruger man næsten overalt Kamme eller River. Der anvendes særlig to Maader: Tværs over et Hjørne af Røgstuen sidder f. Eks. et Stykke fra Gulvet, et Bræt eller en lille Planke, med Enderne fast i Panelvæggene. Midt paa Træstykket er anbragt en Jernkam med Tænderne opad. Nu føres Neget hen og ned over Kammen med Aksene forrest; der trækkes til, og man beholder Halmen i Haanden, medens Aksene falder ned. Paa lignende Maade benyttes en løs Jernkam med Haandtag eller en Rive. Den venstre Haand fastholder Kammen, med dennes Tænder vendte opad, medens den højre Haand fører Neget.

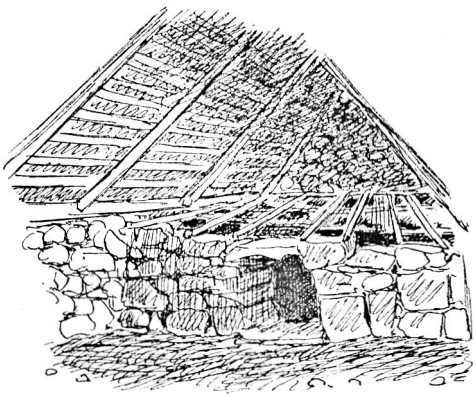
Efter at Halmen er renset, bindes den med Halmbaand i smaa Knipper, (hólgi, -ar). Den anvendes som oftest til Hustagene, enten som Underlag for Græstørvsbeklædningen eller alene (f. Eks. i Kælde. Indtil den skal bruges, sættes Knipperne i Stak (hólgasáta).

Kornets Tørring, Tærskning og Malning.

Aksene skal nu tørres (turking, Tørring; at turka Korn). Hvor der ikke er særlige Rum eller Huse (sódnhus) indrettede til Korntørringen, foregaar denne i Røg-

stuen ved Arnestedet derved, at Aksene anbringes paa en firkantet Ramme med Tremmer, $1^1/_4$ Al. i □ (meis), eller paa Uldnet spændt over et Tøndebaand c. 1 Alen i □. Meisen hænger over Ildstedet, hvor der brænder en sagte Ild.

Men Kornet kan ogsaa, som bemærket, tørres i et Sodnhús. Det er smaa, firkantede Huse med Vægge af Sten og Græstørv og med Tagdække af Halm, Græstørv og mulig Birkebark. De har intet Loft. Murhøjden er 3—4 Fod, medens Højden fra Gulv til Tagryg kan være 6—8 Fod. Tværs over Gulvet er opført en Stenmur, der naar op til omtrent i Højde med eller lidt under Sidemurenes Overkant. Nederst paa Midten er denne Væg aaben og der tændes en Tørveild. Varmen herfra tørrer nu Aksene, som anbringes i Lag paa $^1/_4$ til $^3/_4$ Al. Tykkelse oven paa Halm, dette igen paa Lægter (spölur, sodnspölur), der ligger i vandret Stilling med c. 5 Tommers indbyrdes Afstand, saaledes at deres ene Ende hviler paa Tværvæggens Overflade, den anden paa Gavlmuren. Rummet under Korntørringslægterne benævnes Ker eller Sodnker; det er kun 4 Fod højt. Selve Ovnen kaldes Sodnur.

Sodnhus (indvendig).
(Efter Skitse af Forf.)

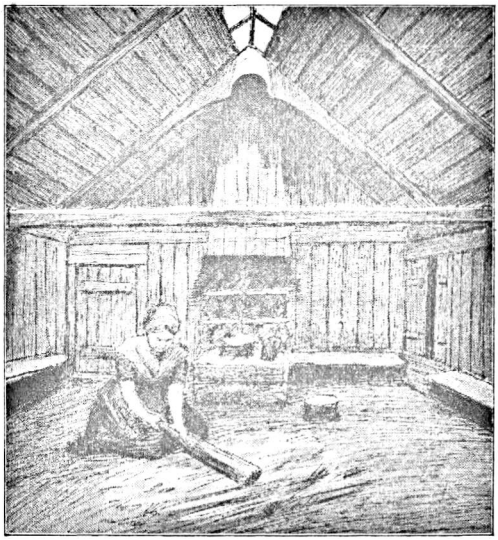
Det skulde synes, som denne Tørringsmetode var brandfarlig nok. Der hænder dog sjældent Ulykker; thi man passer at holde en stadig, men kun svagt ulmende Tørveild (eimingur, eimur) vedlige, saaledes at den ikke blusser op. Det varer derfor ogsaa fra 24 til 36 Timer, inden Kornet er tørt, og først da kan man tage

(lata) Kornet af Lægterne. Paa denne Maade tørres $^1/_2$ til een Tønde Korn ad Gangen.

Det Korn, som ligger en Nat paa Korntørringlægterne for at tørres, kaldes »einnáttarsodnur«.

Efter at dette nu er sket, skal Kornet tærskes og renses.

Saavel Tørringen som Tærskning og Rensning er Kvindearbejde. Det anses ikke for passende, at Mænd befatter sig dermed; paa den anden Side er Sodnkonens Bestilling meget betroet. Uerfarne Piger anvendes ikke hertil. Forholdet var det samme i Oldtiden (jfr. Winther. Pag. 421). Landt siger: »Naar Sodnkonen tror, at Kornet er tørt nok, aftages det, og nu faar hun en eller to Piger til Hjælp, efter Kornets Mængde; en Dør lægges paa langs, men skraat op til en Væg. Langs med denne Dør lægges de tørrede Aks paa Gulvet, dog tages ikke gerne mere end to Skæpper ad Gangen; alle tre Fruentimre stille sig langs med Døren, dog med Ryggene vendte mod Væggen, og med Hælene træde og støde de Aksene mod den skraat liggende Dør, indtil de nogenlunde ere knuste; nogle spænde et Reb foran sig, i hvilket de holde med Hænderne, for at støtte sig og lette dem i deres Arbejde«.

Kornet tærskes i Røgstuen.
(Efter Skitse af Forf.)

Tærskningen (at tærske Korn: treskja) foregaar nu til Dags som oftest ved, at Kvinderne sætter sig ned paa Knæ, og med en temmelig svær og c. $1^1/_4$ Alen lang Trækølle (treskitræ, gassi) bankes nu i Takt paa Aksene, som ligger spredte paa Gulvet.

Derefter foretages Kastningen i store, flade Trætrug (tíningartrog), der ere 1 Al 12" lange og 20" brede og 6" dybe, og hvis Bund er ganske smal, medens Siderne er meget skraa. Kornet anbringes i Truget, og en Kvinde fatter med Hænderne om Trugets Ender, hvorefter hun ryster dette hurtigt frem og tilbage. Derved renses eller drøftes Avnerne (dúmba) fra, idet de og Støvet flyver ud over Trugets Kant, og Kornet bliver tilbage i dette.

Kornet drøftes.
I Hjørnet ses en Kam til Afrivning af Aksene.
(Efter Tegning af Forf.)

Efter denne første Kastning kommer Sæden i et Sold, hvis Bund er et udspændt, tørt Skind, men uden Huller. I dette Sold kaster den Pige, der har foretaget den første Rensning af Sæden, samme, og nu svinges Soldet af den anden Pige, for at Avnerne kan lægge sig ovenpaa. De aftages derpaa med Haanden, hvorpaa Sæden kastes i Sodnkonens Trug, hvor det faar sit sidste Eftersyn og Drøftning.

Det færøske Korn er nu færdigt til at males; det indførte maa i Reglen tørres forinden, hvilket sker i Jerngryder over Ilden.

Kornet opbevares i Reglen paa tørre Steder, som f.

Eks. paa Lofterne over Glasstuerne eller, hvor der findes et saadant, over Røgstuens ene Ende. Ofte gemmes det her i smaa, trugformede Kasser (aflange med skæve Sider) eller Trug (trygil).

Kornets Malning sker enten paa Haandkværne (kvörn), hvad der er det almindeligste, eller ogsaa i smaa Kværnmøller (mylna, mylla), som drives ved Vandkraft, og derfor ligger ved Elve eller mindre Vandløb i Nærheden af Bygderne.

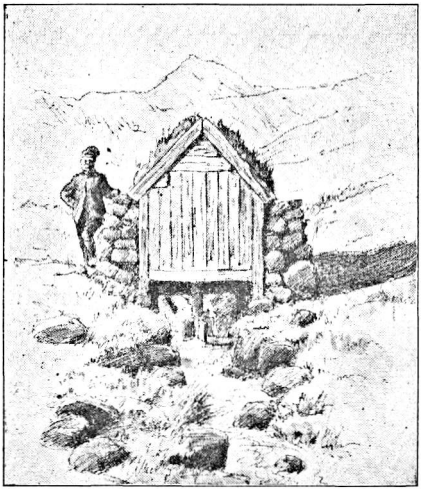
Haandkværnen er af den almindeligste Slags, som kendes eller har været kendt overalt i Verden hos de fleste korndyrkende, højere Kulturfolk. Den bestaar af to flade, omtrent cirkelrunde Sten, en fastliggende Binder forneden og en bevægelig Løber foroven, hvilken sidste drejes rundt ved Hjælp af et Haandtag af Træ, der er anbragt tæt ved Løberens yderste Kant. Kornet knuses (at mala) nu mellem de to Sten. I Reglen er Haandkværnen anbragt paa en Bordplade. Enten er dette Bord, som vi har hørt, anbragt i et Hjørne af Røgstuen, i en Kostald, i et lille Kammer eller en Gang. Af gamle Fortegnelser over Husene paa Statens Fæstegods paa Færøerne ses det, at der i Slutningen af det 17de og Begyndelsen af det 18de Aarhundrede kun ganske undtagelselsesvis fandtes Kværnmøller paa Færøerne. Indtil den Tid var altsaa Haandkværnene vistnok fremherskende.

At male paa Haandkværn er i Regelen Kvindernes Arbejde. I Oldtiden ansaas det for Trællearbejde og paalagdes i alle Tilfælde ikke Mænd af Byrd, men kun Kvinder*). Efter Størrelsen arbejder een, to ja undertiden tre unge Piger med Haandkværnen. Melet udskydes af Stenene paa Bordet og opsamles. Dette gaar meget langsomt for sig. Sjældent males derfor mere Mel ad Gangen, end der daglig er Brug for.

Bedre end saadanne Haandkværne er naturligvis de smaa Kværnmøller, som af og til ses ved Elve og Vandløb. De ligner ganske de saakaldte »Skvatmøller«

*) Winther: »Færøernes Oldtidshistorie Pag. 421.

fra Danmark og Skaane*) eller »Plaskmøllerne« paa Bornholm, ligesom ganske lignende findes i Island og i Norge. De færøske Vandmøller ere smaa Huse med Træ eller Stenmure, hvilke ere anbragte saaledes, at Vandet kan løbe ind under Bygningen. Denne er sjældent mere end 4 Alen i Firkant og saa lav, at man ofte ikke kan staa oprejst inden i den. Paa den øverste Ende af en lodret stillet Træ-Aksel (mylnuspæl eller kvarnkallur), sidder en rund Jernstang, ligeledes lodret stillet. Den gaar gennem et Hul i den underste Møllesten, Binderen, (som ligger fast paa en Gulvafsats), og er fastgjort til den øverste Møllestens, Løberens, Underflade ved et Jernkors.

Kværnmølle.
(Efter Tegning af Forf.)

I Akslens nederste Ende er anbragt otte Blade eller Skovle, der danner en Turbine eller et Vandhjul, hvilket, naar det sættes i Bevægelse, drejer den nævnte vertikale Akse rundt. Bladene er lidt skraat stillede mod Vandet, som ledes ned til dem gennem en Vandrende.

I Akslens nederste Ende sidder en Jerntap, som passer i et Hul paa en vandret liggende Bjælke, der ofte ved en særlig Indretning kan hæves eller sænkes efter Vandstanden.

Over Møllestenene er anbragt en stor Tragt, hvis

*) R. Meyborg: »Landsbyskomagerens Jonas Stolts Optegnelser«. Kbh. 1890, Pag. 70 og 138.

nederste Ende udmunder i en lille Rende. I Tragten fyldes Kornet, som derefter langsomt glider ud i Renden og derfra ned i et Hul i Løberens Midte. Det malede Korn glider ud til Siden mellem de to Møllesten og opsamles. For at være sikker paa, at Kornet vedblivende strømmer ud af Tragten, er der paa Siden af denne anbragt en lang Pind, hvis nederste Ende berøres af Løberen under dennes Omdrejning. Derved fremkommer en Rystelse i Tragten, hvilken kan forøges ved, at man hænger et Par smaa Sten i en Snor. Naar Stenene kommer i en let Svingning, forplanter de Rystelsen til Tragten, og Kornet vedbliver at strømme ud.

Kværnmølle.
(Efter Tegning af Forf.)

Paa denne Maade kan der males en til to Tønder Korn om Dagen.

Møllen behøver ikke at tilses til Stadighed. For ikke at spilde Tid, maa man naturligvis passe at fylde Tragten, hver Gang den er løbet tom.

Møllerne ejes ofte af flere i Fællesskab.

Høavl.

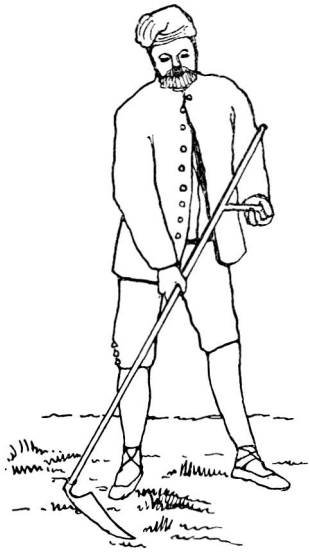
Høavlen er den vigtigste Gren af det færøske Agerbrug. Der avles ifølge Effersø i Middelaar omtrent 600,000 Lpd. Hø paa et Areal af 6000 Tønder Land.

Korndyrkningen er at betragte som det normale Middel til Græsmarkernes Forbedring. Hvor denne Dyrkning foretages med forsvarlig Gødning, hvert syvende til tiende

Aar, kan man beregne som Middeludbytte for de seks til ni Græsaar c. 150 Lpd. Hø pr. Tønde Land. Paa de frugtbare Pladser kan man i gode Aar høste indtil 350 Lpd. Hø pr. Tønde Land.

Saaning af Græsfrø kendtes ikke tidligere, nu er enkelte begyndt dermed.

Græsset slaas i Reglen ikke før det er overmodent, i Begyndelsen eller Midten af August. Høbjergningstiden (hoyni) plejer at vare to til tre Uger. Alt eftersom Vejret er mere eller mindre ustadigt kan det tilvejebringes paa kortere Tid eller endog udstrække sig til helt ind i Oktober. Det bliver paa Grund af Vejrliget ofte mindre vel bjærget.

Høhøst.
(Skitse af Forf.)

Det bedste Græs kommer det andet eller tredje Aar efter Dyrkningen.

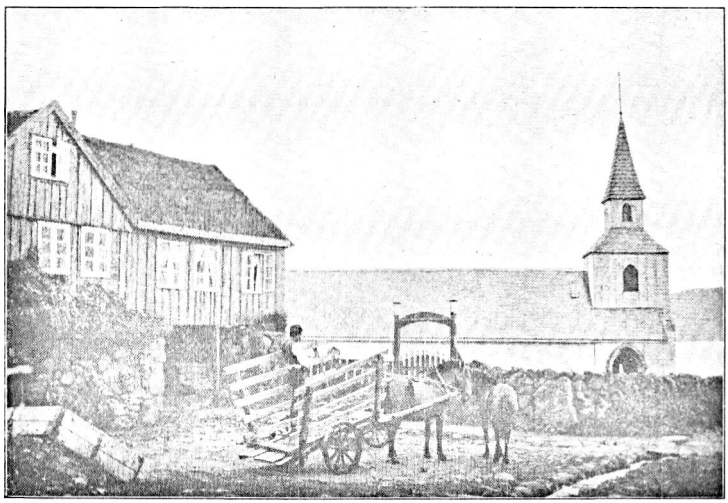
Høet slaas med Le (líggi). Dennes Blad er $^3/_4$ Alen langt og bundet fast paa et langt Træskaft (líggjaorv) ved sin smalleste Del, som danner en Vinkel med selve Bladet. Leernes Skaft er forsynet med Haandtag (fatur), og Leen føres paa samme Maade som vore Leer, ved at Manden med et Sving (sveip) afmejer (at svipa) en Slump Græs (líggjaskógvur).

Lebladene hvæsses (at brýna) med Sten, som haves ved Haanden i Træbakker med Vand.

Der afslaas ikke gerne mere Hø (hoyggj), end man har Folk til at passe. Er det godt Tørrevejr (terri), bliver det mejede Hø spredt (at rista hoyggj) paa Agrene, og naar det er noget vejret, sættes det med Hænderne løseligt i smaa Bundter (klúkur, -ar) saa store som Muldvarpeskud for at gennemtrænges af Vind og

Solvarme. Efter et Par Timers Forløb bliver det igen vendt (at venda hoynum) og rystes flere Gange (fara um hoyggj; fara hoyggj eller blot fara).

Den hele Behandling forettes med Hænderne og i krumbøjet Stilling. Kun sjældent anvendes River. Kommer der Regn, samles Høet midlertidig i smaa Stakke (hoyrúgva) eller Bundter for at spredes igen, naar Reg-

Fra Kirkebø.
(t. v. Beboelseshus med Blokstue, i Baggr. den ældre Kirke, i Forgr. Vogn til Transport af Hø).
(Efter Fotografi af Effersø.)

nen er forbi. Har der været mange Tørvejrsdage (terra dagar), kan Høet snart samles i Stak.

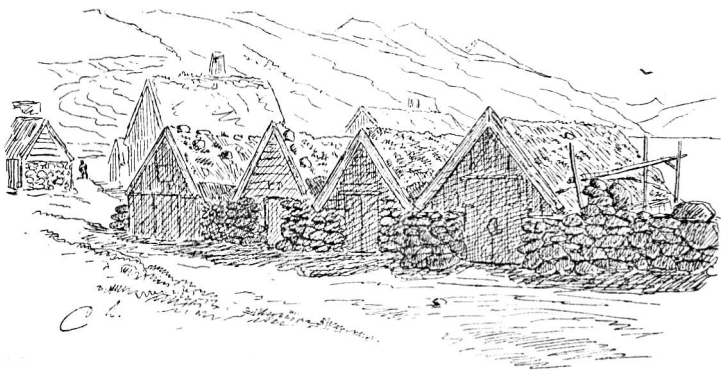
Naar Høstakkene (sáta, -ar) har staaet nogle Uger ude paa Marken, og hele Høhøsten er tilendebragt, da først bæres Høet hjem i Høgaarden og stables i store Hæs (des, -ir); — hvor der er Høhuse, bærer man det ofte ind i mindre Partier.

Naar Hjembæringen (hoybering) skal finde Sted, bedes Naboer om at hjælpe, og Arbejdet tilendebringes

da paa én Dag, der om Aftenen ender med et Gilde (desaneið, -ir) og Dans for de Folk (hoyfólk), der har været med til Høhøsten (hoygging).

Hjembringningen af Høet sker i store Bundter paa Mændenes Ryg; enkelte benytte dog Vogne. Disse Bundter paa 8 til 9 Lispund er omvundne med lange Reb paa 7 til 8 Favnes Længde. Til Rebets ene Ende er bunden en »held«, ɔ: et cirkelrundt Stykke Horn, hvorigennem Rebet stikkes og snøres saa Byrden bliver fast.

Høet anbringes nu som sagt enten i Hølader, hvilket er sjældnere, eller i Høgaarde, hvor det sættes i Stak (at gera upp hoyggj).

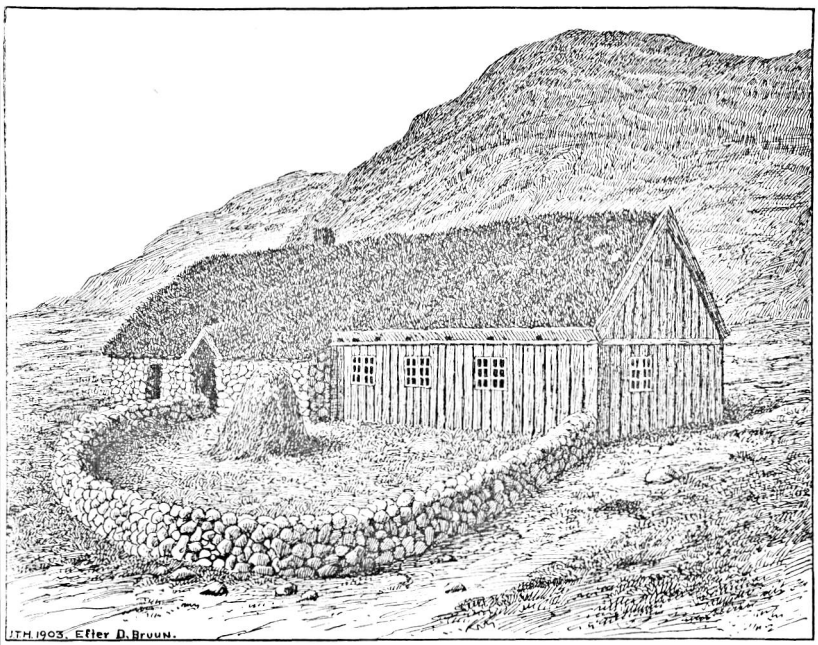
Høhuse paa Ejde.
(Efter Tegning af Forf.)

En Høgaard (hoygarður) er en indhegnet Plads, som Regel nær ved Husene, og omgivet af et Stengærde til Værn mod løsgaaende Kreaturer; indenfor dette findes der flere Høstakke eller Høhæs. Den til et Hæs afmaalte Plads (hoystød, støði, -ir) er i Reglen en firkantet aflang Brolægning, hvor der er sørget for at anbringe Luftrender, for at Høet ikke skal brænde sammen. Paa Norderøerne lægges Sten i Høet af samme Grund. Hæssene omvikles med Høbaand (hoybendil), som gaar over Rygningen (kjölur) og hænger ned paa begge Sider. Baandene er forneden forsynede med tunge Sten (klíggjagrót). Hæssene afstives yderligere ved Træstænger

(langtræ), som sættes paa skraa op imod Hæsset. Endelig afglattes Hæssene med en Rive (at kamba).

Almindeligvis sorteres Høet efter Kvaliteten og har derefter forskellige Benævnelser. En Høstak indeholder Hø til indtil otte Køer. Til en Kos Vinterføde regnes tyve Byrder eller c. 160 Lpd.

Om Vinteren udruskes det Kvantum Hø, som skal

Gaard paa Andefjord (Østerø).
(Efter Skitse af Forf.)

bruges, af Høstakken, og det bæres da ind i Stalden.

I tidligere Tid anbragtes Høet vistnok altid paa denne Maade, der er den samme som ogsaa kendes fra Island, og som rimeligvis ogsaa har været brugt af Nordboerne paa Grønland, hvor der imidlertid tillige anvendtes Hølader paa Grund af det barske Klima. Paa Færørerne derimod skriver Høhuses Anvendelse sig fra en langt senere Tid. De er først komne i Brug i det 19de Aar-

hundrede til stor Gavn for Høet, som lider ved at staa i Stak, særlig fordi det ikke, som f. Eks. i Island, skærmes ved Græstørv. Høhusene er dog langtfra almindelige endnu.

Høladerne eller Høhusene (hoylaða og hoylöða) er firkantede lave Huse, hvis Mure ofte er byggede alene af Sten, thi da det gælder om, at Vinden har frit Spillerum, er Tætning af Murene med Jordtørv ikke saa heldig. Dog findes Hølader med Vægge af Sten og Jordtørv. I saa Tilfælde er det ofte Huse, som tidligere har været anvendte til Opbevaring af Tørv (Gróthuse). Taget hviler ofte blot paa en Mønningsaas fra Gavlspids til Gavl-

Gaard med Fjøs og Røgstue (i Forgrunden Høgaard).
(Efter Tegning af Johs. Klein.)

spids; men ligesaa ofte paa Spær. Tagdækket er som Regel af Græstørv; men kan dog ogsaa være af Straa. Døren findes paa en af Sidevæggene.

I den nyere Tid er man begyndt delvis at anvende Trævægge — der da som Regel bestaar af Tremmer, ligesom i Kældene.

Høhusene ligger for største Delen enkeltvis, men Forf. har dog truffet flere saadanne sammenbyggede, saaledes f. Eks. i Bygden Ejde paa Østerø.

Hølader med mellemliggende Høgaarde findes ogsaa.

Det er ikke noget Særsyn at træffe Skorstenspiber anbragte paa Tagene, gennem hvilke Dampen fra Høet, naar der er Varme i dette, da kan slippe ud.

Om Sommeren, naar Høgaardene er tomme, anven-

des de af og til til Haver, i Særdeleshed til Dyrkning af Kvanner (angelica). Der maa i saa Tilfælde ikke være for mange Sten i Bunden, eller ogsaa maa disse midlertidig borttages.

Haver.

Haver i vor Forstand findes kun yderst faa Steder paa Færøerne. I Thorshavn ser man dog smukke, velholdte Have med ret høje Træer, især af forskellige Arter af Røn og Ahorn, ligesom ogsaa forskellige Blomsterplanter er lykkedes i disse; dertil trives Ribs og Stikkelsbær godt her. Ogsaa rundt om paa Øerne træffes enkelte Haver ved Præste- og Lægeboliger og en enkelt Bondegaard; men i det hele og store findes der ingen Haver, ligesom Forsøg med Træplantning hidtil kun har haft et daarligt Resultat.

Om Plantningsforholdene og Udsigterne til Opelskning af Plantninger har Dr. phil. F. Børgesen og Forstkandidat C. E. Flensborg givet interessante Oplysninger, til hvilke der henvises*).

Paa Landet har Bønderne allerhøjst en af et Stengærde indhegnet saakaldet »kálgarður« (Kaalgaard), hvilket er det almindelige Navn for en Køkkenhave paa Færøerne. Her dyrkes Roer og Kartofler m. m.

Ofte ses ogsaa en særlig Kvangaard (hvanngarður) hvor Kvannen dyrkes. Disse vokser iøvrigt vildt paa Øerne mange Steder, som f. Eks. i Fuglebjærgene, og er en meget yndet Spise, hvilket den har været fra gammel Tid blandt Nordboerne. Islænderne ynde den ligeledes, og den gror endnu ved de grønlandske Nordboruiner.

Tørvegravning.

Det Brændsel, som Færingerne benytter, er, naar undtages lidt Kul fra Suderø, den Tørv (torv) som fin-

*) F. Børgesen: Lidt om Træernes Liv og Livsvilkaar paa Færøerne. (Tidsskr. f. Skovvæsen 1903.) — C. E. Flensborg: Plantning paa Færøerne. (Hedeselskabets Tidsskr. Maj 1903.)

des baade paa Fjældenes »Heder« (torvheiði), Afsatser og Højplateauer, men ogsaa i Dalene, hvor Tørven især er god.

Tørven skæres ved Sommertid med den føromtalte Tørvespade (torvskerí) i lange, firkantede Stykker (torva), der henlægges paa Jorden i nogle Dage for at tørres. Derefter sættes de i Reglen sammen i smaa

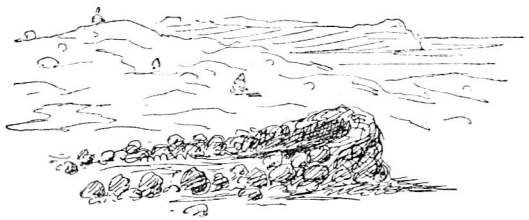
Tørvegravning.
Manden i Forgrunden holder en »haki«, han i Baggrunden en »torvskeri« i Haanden.
(Efter Fotografi af Johs. Klein.)

Stakke — en tre, fire, fem Stykker i hver, saaledes at Vinden kan tørre dem. De tilses og skiftes.

Naar de er tørre, stables de i Stabler enten paa Stedet eller paa passende Udskibningssteder for senere at hjemføres; thi Sommeren er kort og skal benyttes til saa meget andet, at Hjembringningen af Tørven kan vente til belejligere Tid om Vinteren.

Foreløbig stables den nu enten i som oftest meget store Stakke (torvlutúr), som staar og tørrer videre,

f. Eks. ved Udskibningsstederne, hvor de, naar Tørven er af god Kvalitet, kan staa ude hele Vinteren dækkede af Græstørv (flag) — eller den anbringes indenfor et langagtigt, lavt, hesteskoformigt Stengærde, den saakaldte krógv (Flertal: kráir), indenfor hvilket Bunden er belagt med Smaasten. Tørvestablens smalle Form begunstiger Træk gennem samme, hvorved Tørring fremmes. Naar Tørven er stablet helt op til Stengærdets Overkant, og noget højere i Midten, tækkes det hele med store Græstørv for at forhindre Regn og Sne i at faa Indpas. Stengærdets Aabning dækkes med Græstørv. Fra disse Tørvestakke, der som oftest ligger meget langt borte fra Beboelseshusene, stundom langt oppe paa Fjældene, maa nu Tørven daglig hentes hjem om Vinteren. Man ser derfor stadig Folk paa Vandring med deres Tørveløb for at forrette dette Arbejde.

En tom krógv.

Krógv, fyldt med Torv.
(Efter Skitse af Forf.)

Er imidlertid Afstanden for stor til denne daglige Vandring, ligger der Vand imellem Bygden og Tørveheden, som man ikke til alle Tider kan være sikker paa at kunne passere, eller er der andre Forhold, der bevirker, at Tørven straks om Sommeren maa føres nærmere til Bygden, føres den — i Reglen paa Hesteryg — til passende Steder i eller ved Bygden, hvor man da som Regel stabler dem i et af de

omtalte Gróthuse. Saadanne Huse kan iøvrigt ogsaa anvendes paa selve Hederne. Man tilstræber ofte at anbringe dem paa fritliggende Steder.

Slige Gróthuse har været i Brug i umindelige Tider. Deres Vægge er byggede af Sten og Græstørv, og deres Dimensioner er ikke store. Længden overskrider sjældent 6 Alen, Bredden 4 Alen.

Vi skal endnu anføre, at den Græs- eller Jordtørv (flag), som vi oftere har omtalt, og som bruges til Husmure, Tagbelægning eller Dække for Tørvestakke m. m., skæres i de Dimensioner der er Brug for paa dertil egnede Steder i Haugen og ved Hjælp af den almindelige Spade som bruges til Agrene.

Enhver, der skærer Tørv i en Hauge, bør gøre det saaledes, at Haugen tilføjes saa lidt Skade som muligt; navnlig bør han aflede Vandet fra Tørvegravene, ordentlig bedække dem med den afgravede Grønsvær, der bør skæres i Flag og ikke afhakkes, og ikke lade Tørv eller anden opgravet Jord blive liggende spredt paa Græsset, men kaste alt saadant ned i Graven.

(Fortsættes.)

VI.

Husdyrhold.

Husdyrene paa Færøerne omfatter Heste, Hornkvæg, Faar, nogle faa Geder, samt ogsaa Katte, Hunde og Fjerkræ. Svin holdes næsten ikke. I gamle Dage fandtes dog saadanne, hvilket bl. a. fremgaar af gamle Fæstebreve ligesom der er mange Navne, som bære Vidnesbyrd herom saaledes bl. a. Navnet Svinø.

Ifølge Optællingerne var der:

	1893	1898
af Heste	631	706
- Hornkvæg	3,896	4,516
- Faar	99,657	106,465
- Geder	56	33
- Svin	1	3

Strömøens Syssel har de fleste Heste, medens Norderøernes ganske mangler saadanne, hvilket har sin Grund i Øernes særlig bjergfulde og stejle Natur. Hornkvæget findes talrigst i Østerø Syssel, medens Faarene optræde i størst Mængde i Strømø Syssel.

Saavel Heste og Hornkvæg som navnlig Faar maa antages at have været til Stede paa Færøerne lige fra den første Tid, da Landet blev bebygget. Det siges saaledes i Sagnet om den danske Kong Frode, som landede paa Suderø ved Frodebø, at han medbragte Køer, Faar og Heste. Mere paalideligt Vidnesbyrd frembyder Munken Dicuils skriftlige Vidnesbyrd fra Aaret 825 om Irernes Ophold paa Øerne og de »utallige Faar«, som de der havde og efterlod, da Nordboerne kom. Køer og Heste omtales dog ikke af ham.

Husdyrbruget paa Færøerne staar endnu paa et primitivt Standpunkt og giver kun ringe Udbytte. Det kgl. danske Landhusholdningsselskab har gjort saare meget for at forbedre Kvægbesætningen ved at sende baade Tyre og

Malkekøer op til Øerne i ikke ringe Mængde i de sidste 70—80 Aar, men Resultatet har været ringe. Interessen for Forbedringer er dog vakt.

Hornkvæg.

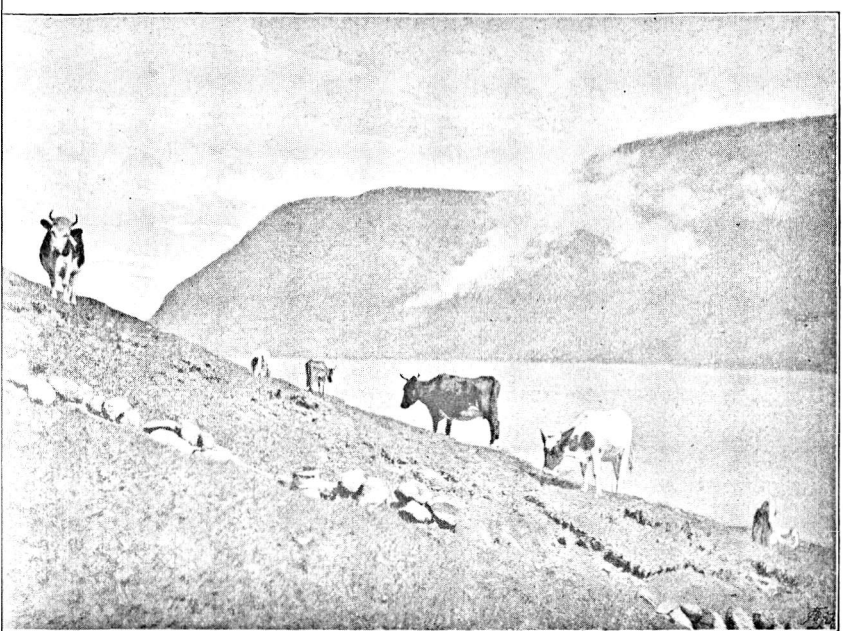
Hornkvægbesætningen*) er stærkt krydset. Det oprindelige Hornkvæg (neyt) maa antages at være indført fra Norge. Dets Haarbeklædning (hár) er ifølge Effersø sort af Farve, det er lavbenet og meget smaat af Vækst. Hornene (horn) ere korte og fine. Det er i det hele taget haardført og livligt og ser om Efteraaret ganske godt ud, medens det om Foraaret efter det lange Ophold i daarlige Stalde, der er lave, mørke og snævre, men lune og fulde af usunde Dunster, som ogsaa raadne Taget, ser helt ynkeligt ud. Det er ikke saa sjældent, at Køerne om Foraaret ere saa usle, at de ikke kan rejse sig uden Hjælp.

Saa snart Foraaret begynder, og Vejret tillader det, sendes Køerne paa Græs (at beita) i Haugen om Dagen — som oftest midt i April — senere tillige om Natten. Dog er herfra undtaget Køer, som have kælvet (at »kálva«) eller som skulle kælve (er »nærkomin«) (»i mánað«). Det er dog først efter Midsommer, at Græsgangene (beiti) er forholdsvis gode, men mange Steder er det dog kun tarvelig bevendt med Græs. Hvis ikke Snefald indtræffer, bliver Køerne ved at gaa i Udmarken Nat og Dag til den 14. Oktober. Derefter kommer de vel ind om Natten; men om Dagen bliver de ved med indtil sidst i November at gaa løse i Indmarken. I nogle Bygder holdes de bedste Køer dog tøjrede (i tjóður) Sommeren igennem paa Indmarken paa den saakaldte »heimabeiti«. Naar Køerne skulle fra Stalden til Udmarken, passere de over Indmarken, undertiden gennem en paa begge Sider af Stengærder indhegnet Vej (geil).

---

*) tarvur, Tyr; kálvur, Kalv; kúgv, Ko; kvíga, Kvie; tjórneyt = tjórur, Stud, der ogsaa benævnes »oxi«.

Under Vinterfodringen paa Færøerne gives som Regel kun det nødvendigste Opholdsfoder (kúfóður = Vinterføde til en Ko), hvilket som oftest alene bestaar af Hø, hvoraf Kvierne faar det daarligste. I slette Foderaar har man i senere Tider anvendt vindtørret Graasej, som enkelte Steder haves i stor Mængde. Flere af de mindre

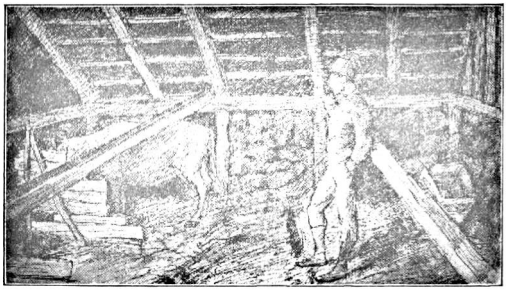
Paa Malkepladsen. — Parti fra Norderøerne.
(Efter Fotografi af Johs. Klein.)

Jordbrugere giver deres Køer alskens Køkkenaffald. Avner og Emter bruges nu ofte i Modsætning til tidligere, da de spredtes for Vinden; ligeledes gives nu og da Halm.

Regelen er den, at Køerne en Gang om Dagen faar en Løb fuld Hø som Foder. Dette bliver baaret fra en nærmere eller fjærnere beliggende Høgaard eller Hølade i de almindelige Løb. Man ser næsten aldrig, at der som visse Steder paa Island og i Nordboruinerne i

Grønland, i umiddelbar Forbindelse med Stalden ligger en Hølade med Adgang fra Stalden. Dette har formentlig sin Aarsag i, at Klimaet paa Færøerne er mildere, saa man som Regel ikke vil have nogen Vanskelighed ved om Vinteren at kunne foretage denne Høtransport.

Hen paa Eftermiddagen drives de til Vanding eller vandes i Hus, om Vejret er slet. Malkekøerne faar dog ogsaa noget Foder om Aftenen ligesom de Køer, som har kælvet, faar Hø to Gange daglig samt lunkent Vand, der ofte er kogt paa Hø (lögur). Det varmes i Røgstuen paa Arnen i en stor Jerngryde og spædes op med koldt Vand. Malkekøernes ringe Mælkeproduktion forklares ved den desværre almindelige Sultefodring om Vinteren og den ofte knappe Græsning om Sommeren, hvortil endnu kommer de daarlige Stalde.

Kostald.
(Efter Tegning af Forf.)

Kostalden (fjós) er den eneste Stald, som findes paa en færøsk Gaard, thi baade Heste og Faar gaar ude hele Aaret rundt. Disse Stalde er som Regel anbragte i størst mulig Nærhed af Beboelseshuset, hvis de ikke saaledes som omtalt, ligefrem er sammenbyggede med dette. Hvis Antallet af Køer er meget ringe, kan de være anbragte i en Kove eller endog i et kælderlignende Rum under den saakaldte »Glasstue«. I alle Tilfælde er der særskilt Dør (fjósdyr) fra Stalden ud i det fri.

Mange Steder er Kostaldene dog et selvstændigt Udhus (úthús), som ligger frit. Det er da i Regelen smaa firkantede Bygninger, hvis Vægge er af Sten og Jord eller Græstørv og i Regelen meget lave; stundom er Gulvet

tillige forsænket, saa Taget næsten naar til Jordens Overflade.

Indvendig er Væggene ikke beklædte med Panel. Højden fra Gulvet til Tagryggen er som oftest 4 Alen.

Taget var i gamle Dage næsten altid et Aastag, saaledes som det endnu træffes hos fattige Folk. De havde kun et Mønningstræ (mønutráða) fra Gavl til Gavl, og paa dette hvilede Taget. Svabo siger: »Parallelt med denne »mønutráða« lægges da og et langt Træ midt paa hver Side af Taget, og imellem disse kortere Træstykker og derpaa tækkes med Halm og Grønsvær«.

Køerne, der er af meget lille Race, hvis Længde ofte kun er fem til seks Fod, staar i en eller to Rækker — altid med Hovedet mod Væggen. — Er der to Rækker, staar de saaledes, at Halerne vende mod hverandre. Bredden af Staldene er da næsten altid c. 13 Fod, hvilken er ganske den samme, som findes i lignende Kostalde i Norge, paa Island og i de grønlandske Ruiner.

Mellem de to Rækker Køer er i Reglen en dybere Rende — $1^1/_2$ til 3 Fod bred og $^1/_2$ til 1 Fod dyb — til Gødningen (flórur). Den er sat af Sten eller Træ for at kunne renses (sópast).

Baasenes (oxabásur) Længde er i de færøske Stalde sjældent mere end fem Fod, hvorfor Køerne ofte ses at trække Bagbenene ind under sig, for ikke at komme til at staa med dem ned i den omtalte Rende. Baasens Gulv er faststampet Muld.

Lys kommer i Regelen kun ind i Stalden gennem Døren, der om Dagen ofte staar aaben, hvilket giver Træk ind til Køerne. Sjældnere er der i Taget anbragt smaa Lysaabninger, som i daarligt Vejr kan tilstoppes.

Dørene er altid smalle og lave. Man begynder dog nu at indse, at der er store Mangler, som trænger til at afhjælpes, for at Køerne kan have det lunt og lyst.

I Kostaldene ser man ofte en Haandkværn opstillet, som Regel paa en Bordplade, enten i en Baas, et Hjørne eller ved en Væg, der ikke benyttes til Baase.

I gamle Dage skal Kostaldene med Hensyn til Be-

liggenhed og Indretning omtrent have været byggede som nu. I Fuglefjord angaves de endog at have været mindre end nu til Dags. Det er i det hele taget forbavsende saa snæver Plads, der ofte endnu den Dag i Dag kan være i et fjós. Forfatteren saa f. Eks. en Stald, der var anbragt i Kælderen under en »Glasstue« paa lignende Vis, som man stundom bruger det paa Island, hvor der ofte under den saakaldte »Badstofa« er et fjós*). Derved opnaas, at der som Regel er Varme ogsaa i det øverste Rum. Denne Stald var kun $3^3/_4$ à 4 Fod høj, saa Koens Hoved stødte mod Gulvet i Glasstuen, hver Gang den blot hævede det en lille Smule. Om Vinteren er Hønsenes Plads ofte i Kostalden. Man ser dem da sidde paa Tvær- eller »Hanebjælkerne«. Ekskrementer dratte da ned paa Køerne, som iøvrigt aldrig bliver rengjorte.

Gødningen bortskaffedes tidligere og bragtes først paa Møddingen (köstur), naar der blev for meget af den i Renden; og hertil indskrænkede som Regel Staldens Rengøring sig. Det er nu dog ofte Kvindernes Gerning daglig at rense (sópa) Kostalden. De gør det da, efter at de om Morgenen har malket. I Oldtiden var baade Malkning og Rengøring af Kostalden Kvindernes Arbejde**), saaledes som det endnu i vor Tid er Tilfældet.

Kun meget sjældent findes der andre Stalde end de egentlige Kostalde paa Gaardene. Saakaldte Kalvehuse (kálvhús) træffes dog et og andet Sted; de er kun smaa Udhuse af ganske lignende Art som Kostaldene, men udelukkende til Brug for Kalvene. Et enkelt Sted saa Forf. en særskilt Tyrestald.

Færingerne fede (at feita) sjældent deres Kreaturer. Fedekvæg (feituneyt) træffes derfor ikke ofte, og Fedekøer (feitikúgv) og Fedekalve (gøðingar-kálvur) o. l. høre til Undtagelserne.

Handel med Køer var i ældre Tid meget sjælden, og

---

*) Jævnfør Forf.: Gennem afsides Egne paa Island (Tidsskr. f. Landøkonomi 1903 og Særtryk).

**) Jfr. Winther: Færøernes Oldtidshist. Pag. 421.

Køer var paa sine Steder næppe til at opdrive. Nu er det ikke sjældent, at Køer og Stude sælges til Slagtning. De føres da som oftest til Thorshavn bl. a. til at proviantere de mange Fiskerskibe. For ikke at faa Sygdomme indførte i Besætningerne, naar saadanne optræde ondartet i Udlandet, bliver der meget ofte udstedt Forbud mod Indførsel.

Lige fra den ældste Tid vides Køer at have været holdte paa de færøske Gaarde. Enkeltmand ejede den Gang sikkerlig flere Køer, og der var formodentlig ogsaa den Gang større Stalde paa enkelte Gaarde end nu til Dags, hvor Ejendomme paa Odelsjorden er blevne delte og hver for sig derved formindskede. Et Par Køer paa hver Gaard er nu det almindelige. Sjældent er nogen Gaard »kúleysur« (koløs). Med Hensyn til Koholdet bestemtes 1659*) at hver Mand havde Ret til at holde saa mange Køer, som han kunde fodre af den Jord, der havde været i Brug fra Arilds Tid, og at ingen maatte slaa Hø i Haugen uden alle Parters Samtykke; ligeledes maatte efter gammel Skik ingen holde Ros i Hushaugen.

Besætningen af Køer i enhver Hauge eller Haugepart, som afgiver Sommergræsning (hushagi) for Køer, skal ansættes til et bestemt Antal (skipan), som man uddriver uden Vederlag. Fri Uddrivning (útrekstur) af Køer til Sommergræsning tilkommer enhver i Forhold til det Marketal, han ejer eller bruger i Bygden.

Naar nye Trøer i Fremtiden optages til Dyrkning skal der stedse skriftlig fastsættes, hvorledes de Køer skal sommergræsses, som vinterfodres af de opdyrkede Trøer.

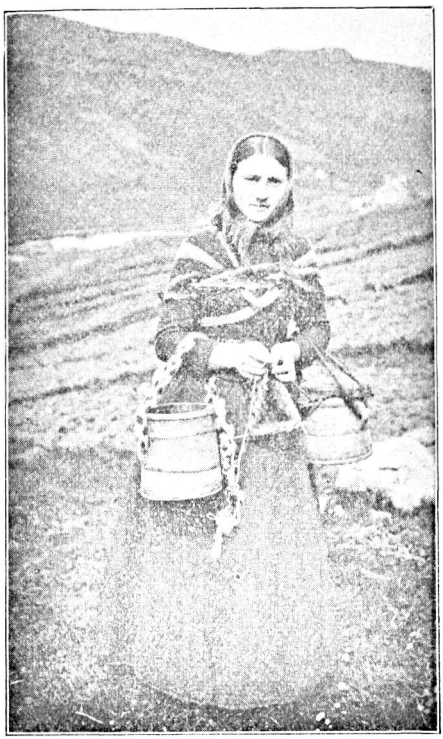
For alle Køer, som uddrives over den vedtagne første Besætning (skipan) skal erlægges Haugeleje, hvis Størrelse bestemmes paa Grandestævne.

Mejerivæsenet paa Færøerne staar endnu temmelig lavt; enkelte Steder behandles vel Mælken efter nymodens Principer; der er anskaffet Centrifuger, og man laver godt Smør (smör); men dette er Undtagelser. Der produceres

*) Andersen: Færøerne Pag. 338.

langt fra Smør nok til Øernes eget Forbrug, ja til Tider er der endog for lidt Mælk til at tilfredsstille det daglige Behov.

Medens Forholdet, som Bergh siger, burde og kunde være saaledes, at der ikke alene kunde være Mælk og Smør nok til Befolkningen selv, burde der ogsaa kunne udføres Smør og Ost (ostur). Der laves dog meget lidt heraf, enkelte Steder laves dog saa fortrinlig Sødmælksost, at den sikkert kunde blive Udførselsvare, medens det nu paa Færøerne er meget vanskeligt at faa fat paa saadan Ost.

Malkepige.
(Efter Fotografi af Dr. phil. F. Børgesen.)

Om Sommeren giver den færøske Ko ofte federe Mælk (mjólk) og tykkere Fløde (rómi) end den danske, hvis Græsset er godt. Af det vilde Græs i Udmarken erholder Mælken en behagelig aromatisk Smag, hvortil man næppe i Danmark kan opvise Magen. — Paa Stald giver Køerne fra fem til højst 12 Potter Mælk om Dagen. Mælkebøtterne (dylla, bið, biði, mjólkabiði) er ofte smaa og har som Laag garvede (barkede) Lammeskind for at Mælken ikke skal skvulpe over. Malkepigerne bærer dem paa Ryggen i Uldbaand, som fastgøres i to Ører og som føres hen foran paa Brystet. Paa Ryggen

har Piger ofte et Stykke Vadmel, som hænger i et Baand om Halsen, for at Mælkebøtterne ikke skal gnave.

Malkekonerne og Malkepigerne (neytakona) ses ofte, naar de gaar ud for at malke (at fara til neytar) i Udmarken med to, tre Mælkebøtter paa Ryggen og desuden nogle hængende over de krumbøjede Arme; samtidig strikker de med Hænderne. De malke (mjólka)

Pigerne gaar til Malkepladsen. — Parti fra Haraldsund.
(Efter Fotografi af Johs. Klein.)

ikke blot for sig selv; men paatager sig gerne Malkningen for Naboersker og andre, som derved bliver sparede for de lange og anstrengende Veje til Fjælds om Sommeren, hvilke yderligere forøges, naar Taage indtræffer, og de ikke kan finde Køerne. Hvis disse træffes i en fremmed Haugepart, maa Malkning dog ikke finde Sted her; men Køerne maa først drives tilbage til den, hvortil de hører. Om Vinteren foregaar Malkningen i Stalden i de ovenfor

nævnte smaa og store Mælkebøtter af Træ; dog bruges af og til Blikspande.

Mælken hældes i flade runde Mælkebøtter (mjolkabiði), hvor den kan staa og samle Fløde eller hensættes til Tykmælk.

Faareavl.*)

Faareavlen (seyðarökt, seyðabruk) er af overordentlig Betydning for Færingen og var i ældre Tid sikkerlig den væsentligste Indtægtskilde. Af Faarets Kød faar han sin bedste Vinterføde, af Ulden Klæder, og af Skindet sys Sko og Skindklæder. Ikke saa underligt derfor, at Færingen har følgende Mundheld fra gammel Tid:

»det færøske Uld (Seyða ull
er det færøske Guld.« er Föroya gull).

Faareavlen har da ogsaa altid været drevet i stort Omfang lige fra Øens Kolonisation.

Navnet Færøer har man endog villet aflede af den ældste Benævnelse for Faar. Det er dog tvivlsomt, om man har Ret heri. Nu bruges denne Benævnelse i alle Tilfælde ikke, derimod sauðfé og seyður.**)

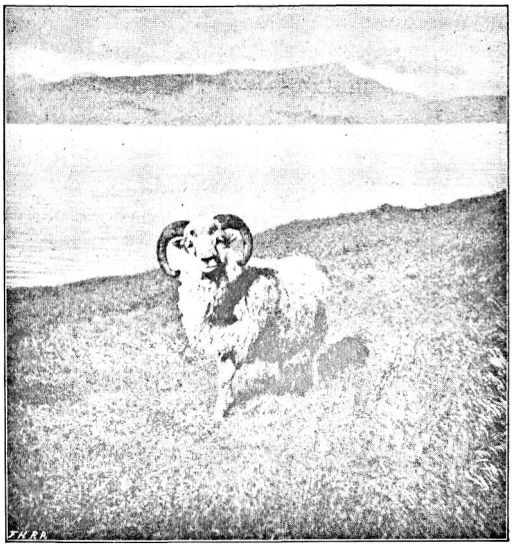
Da Nordmændene kom til Færøerne, fandt de, som berørt, ifølge Sagaerne nogle forvildede Faar, som antages at være efterladte af Irer, der havde haft Tilhold vistnok

*) Jvfr. Winther: Færøernes Oldtidshistorie.
Andersen: Færøerne.
Effersø: Landbruget og Husdyrbruget (1886).

**) lamb = Lam. hornaseyður = Hornsojd, Bede. geldseyður = Bede. veður = Væder. veðurlamb = Væderlam. ærseyður = Hunfaar. gimbri = ungt Hunfaar. gimburlamb = Gimmerlam, Hunlam. gimbralamb = et aarsgammelt Faars Lam. gamal(sa)seyður = Faar, som er over 1 Aar gl. tvæveturseyður = 2 Aar gl. Faar. træveturseyður = 3 Aar gl. Faar. smala = smaat Kvæg, Hjord af Faar. smaladrengur = Hyrdedreng. seyðurin = Faarene. áseyður = Faarebesætning, Faar som man lader overvintre enkelte Steder. sleppingalamb = Lam, som er saa vel i Stand, at det ventes at kunne overleve Vinteren. deyðseyði = selvdødt Faar. brundur = avledygtig Han, især af Faar = Vædder.

særlig paa de sydlige Øer. I Overensstemmelse hermed mener Effersø, at den søndenfjordske Race har Lighed med de skotske Højlandsfaar. Den er meget lille af Vækst, men er mere kødfuld end den nordenfjordske Race. Væderen har mere udad bøjede Horn, og Faaret er ofte forsynet med smaa tynde Horn. Ulden er mindre tæt.

Den nordenfjordske Race er større af Vækst og mere højbenet og langstrakt. Væderen har altid store, stærkt krummede Horn. Hundyret har meget sjældent Horn. Denne Race maa antages at være indført fra Norge, og den ligner noget den islandske og har som denne ganske kort Hale. Ulden bestaar af korte, fine Uldhaar og lange, stride Dækhaar. — I de senere Aar er Racerne blandede meget sammen paa Suderø. Lige til 1866 fandtes den søndenfjordske Race temmelig ublandet paa Øen Lille Dimon, men den blev, paa Grund af sin Vildskab og daarlige Uld nedskudt. Lige siden Oldtiden har der paa denne ubeboede Ø været holdt Faar. Brødrene Brester og Bejner havde saaledes løsgaaende Faar, der ligesom Slagtekvæg hentedes der af Sigmund Brestesøn.

Væder (veður).

Alle andre Steder end denne Ø har ofte været hjemsøgte af Faaresygdomme, som har bortrevet en stor Del

af Faarebesætningerne. For godt 300 Aar siden var f. Eks., ifølge Landt, en Vinter saa haard, at Faareracen nær var bleven helt udslettet. »Śvarta fedli« ɔ: det sorte Affald, som denne Faaredød kaldtes, er mulig mere Skyld i de oven paapegede Forskelligheder imellem de to Racer.

Norderøerne siges saaledes dengang at have faaet indført Faar fra Island, Suderø derimod fra Hetland.

Nu til Dags malkes Faarene ikke paa Færøerne, saaledes som det er Tilfældet paa Island, hvilket ogsaa vilde have sine store Ulemper med den Fællesdrift, som har fundet Sted lige fra 1659. At de derimod i ældre Tid har været malkede, er vistnok udenfor al Tvivl. Ikke blot har man Fortællinger herom; men visse Steders Benævnelse tyder ydermere paa, at Malkning er foregaaet der i lignende Folde som dem, der i vore Dage bruges paa Island (kvíar, kvíarból). Ved en »kvíggj« forstaas nu, ifølge »Anthologien«, en indhegnet Plads og specielt en Hvileplads for Kvæg (ogsaa en lille Fold, hvori Lomvier fanges). Det er aabenbart den samme Benævnelse som det islandske »kvíar«. Man har da ogsaa antaget, at de Stednavne m. m. paa Færøerne, hvori »Kviggj« forekom, kunde bevare Mindet om, at der paa Færøerne havde været Malkefolde til Faar (saaledes Kvíggjarhamri, Kvíandal, Kvígen, Kvívik o. s. v.). Ifølge Svabo paavistes i hans Tid endnu i Gøte det Sted »kvíggj«, hvor den fra Oldtidshistorien bekendte Thrond havde sin Malkefold for Faar; lignende skal der have været andet Steds.

Efter at Leif Ossursøn i Aaret 1035 havde taget Færøerne i Len af den norske Konge Magnus, udstedtes der allerede i Aaret 1040 den »skipan« eller Ordning, vedrørende det øde Lands Inddeling: En Mark var saa stor en Del af Udmarken, som kunde føde 48 Faar; af Faarene ansattes $^1/_3$ som golde; hvad der mulig ved Ulykkestilfælde kunde omkomme, ansloges ligeledes til $^1/_3$, og 16 Lam antog man altsaa kunde slagtes for hver Mark. Til 100 Slagtelam udfordredes derfor 6 Marker, og dette kaldtes en Gaard. Man havde ikke alene halve og

Tredjedelsgaarde, men tillige dobbelte og firdobbelte Gaarde. Et Lod Sølv blev dengang indløst enten med 3 Lam eller Lammeskind, idet Skindet da, som nu, ansaas for at være $^1/_3$ af Lammets Værdi. Dette bekræftes ved det ældste Søjdebrev eller Lov-Bestemmelser om Ordningen af Faareholdet.

Det er i Aaret 1298 udstedt af Kong Hakon Magnussen og senere bekræftet af Kong Christian den Fjerde den 24. Februar 1637.

Det findes i sin Helhed aftrykt i Lucas Debes: »Færoae« Pag. 263—74, og paa det grunder sig alle senere Bestemmelser vedrørende Faareholdet.

Indtil 1659 var Søjden i Kending, saaledes at enhver ejede sine bestemte Faar; men da dette gav Anledning til Uenighed, blev der oprettet en Vedtægt, gældende for alle Øer, om, at ingen maatte have Kendingssøjd, men at alt skulde være i Part.

Det var stadig Hakon Magnussens Søjdebrev, der gjaldt. Da imidlertid Bestemmelserne deri var forældede, og Christian den Femtes norske Lov manglede Bestemmelser om Søjdebruget, blev der udstedt en Forordning af 2. April 1698.

De nu gældende Bestemmelser, der i meget har sin Rod i de foregaaende, indeholdes i Lov om Ordningen af Haugevæsenet ($^{23}/_2$ 1866), hvor der er givet Regler for alle Forhold, der vedrører de fælles Udmarker, altsaa ogsaa om Faaredriften.

Det forudsættes i Loven, at Faarene i enhver Haugepart er i Fællig, medens Undtagelsen er den, at de er i Kending. Dette sidste, hvorved altsaa hver har sine Faar, bliver dog nu mere almindeligt.

Hvordan saa end Forholdet er, skal Røgten af Faarene i begge Tilfælde dog besørges af dertil udvalgte Mænd, hvorom nedenfor.

Skipen kaldes den for hver Haugepart normerede Besætning.

Den til Vinterføde paa Færøerne normerede Besætning er, ifølge Effersø, 96,000 eller snarere lidt mere, da

somme Steder Gimmerlam medregnes. Om Foraaret er der dog langt færre Faar, efter at de i Vinterens Løb har været udsatte for alskens Vejr og ofte tillige for Mangel paa Føde. Da kan Besætningen stundom være svunden ind til det halve.

Det største Antal Faar, som holdes i Enkeltmands Hauge, er 900. I mange Bygder bruges enten hele Udmarken eller Dele af samme i Fællig, saa at Uld- og Slagteudbytte deles mellem Lodsejerne. Saaledes kan en Hauge med 1600 Faar være fælles Ejendom for over 100 Personer, blandt hvilke maaske een Ejer faar $^1/_6$, en anden $^1/_8$ og atter en tredje $^1/_{1536}$ af Udbyttet.

Hver Ejer har saaledes Ret til at holde sit bestemte Antal Faar i Forhold til hans Ejendoms Størrelse.

Adskillige Steder er der som sagt selvstændige Faarebrug, tilhørende een bestemt Ejer med egne udskiftede Græsgange. Det mindste af denne Slags Brug udgjorde, ifølge Effersøs Skr., $1^1/_2$ Mark med en Skipen af 50 Faar. Dette Forhold er næppe nu forandret.

Da Haugen med sine Fjældvidder, der som oftest ligger fjernt fra Bygden, jo ikke kan kontrolleres, har man fra de ældste Tider haft bestemte Regler for Folks Færden der. Det har ikke kunnet tillades Folk uden videre at vandre rundt navnlig om Natten, hvor Mørket kunde skjule deres Handlinger, og man er vistnok hurtigt kommet overens om, at Bygdemændene ikke mere end nødvendigt maatte færdes i Udmarken, hvor Faarene og stundom ogsaa Heste og Hornkvæg græssede.

I Oldtiden hændte det ofte, at der blev begaaet Faaretyverier, navnlig paa afsides Steder som Smaaøer o. l. Der fortælles om Faaretyve, som svømmede over til saadanne Øer ved Hjælp af Svømmeblærer (Oksemaver eller Tarme af Sælskind eller Hval, hvilke var oppustede og anbragte om Livet). Ogsaa paa Fjældene omtales saadanne Tyverier.

Den Mand, der i gamle Dage var iført sort Kappe (sjóstúka) var ikke udsat for at mistænkes for at ville paa ulovlig Fjældgang efter Faar; derimod paadrog den,

der gik paa Fjældene iført kort, blaa eller brun Trøje og med Pigstav uden for egen Udmark, sig Paatale for Tyveri.

I vore Dage har Loven om Haugevæsenet bibeholdt flere af de ældgamle Bestemmelser om Gang i Haugen. Ingen, som ikke i Loven har særlig Hjemmel dertil, maa saaledes gaa i nogen fremmed Hauge undtagen ad de rette Bygdeveje, som er betegnede ved Stenvarder. I enhver Hauge kan Ejere og Brugere dog færdes uhindret, hvis det ikke anderledes er vedtaget paa Grandestævne, ligesom man i den Tid, Gødning eller Tørv udbæres af Hestene, om Dagen maa hente sine Heste, hvor de kan træffes; det samme er Tilfældet, naar Heste skal hentes til Skyds. Enhver maa ligeledes hente sine Tørv, naar han vil, dog skal han gøre det om Dagen og gaa ad den almindelige Vej. Efter Løsuld, ɔ: Uld, som Faarene har tabt i Fældingstiden, og Fugleæg maa man derimod kun gaa i Fællesskab o. s. v.

Faarene maa man derimod ikke give sig af med, de vogtes af særlige dertil udvalgte Mænd.

Til at forestaa Faarenes Røgt som og Tilsynet med, at enhver efterkommer sin Pligt, antages en saakaldet Søjdemand (seyðamaður), der paa sin Side er Ejer og Bruger ansvarlig og paa Forlangende er pligtig til at meddele disse Forklaring om de dem betroede Faars Antal og Tilstand samt Røgt i Haugen. Søjdemændene antages og opsiges ligesom deres Løn bestemmes ved et Møde, som Ejere og Brugere holder Mikkelsdag. Samtidig tages Bestemmelser for det kommende Aar om Haugens Røgt, Udbyttets Deling, Opførelse af mulige Lægaarde for Faar o. l.

Enhver Søjdemand har fra nu af alene Herredømmet i Haugen, ligesom Faarenes Pasning ene paahviler ham. Han maa derfor gaa overalt i Haugen til alle Tider, ene eller med Hund, naar Indskrænkninger ikke er fastsatte ved hans Antagelse.

Nødsages han til under sin Søgen efter Faar at betræde

en fremmed Hauge, skal han dog hver Gang underrette dennes Søjdemand saa betids, at de mulig kan følges ad.

Til alt fælles Arbejde i Haugen eller Fjældgang (fjallgonga) efter Faar skal han gøre Tilsigelse med Aftenvarsel (samgongaboð). Han skal jage fremmede Faar bort eller, hvis de hører til fjernere Hauger, da ved første Lejlighed oplyse dem og indtil videre lade dem gaa.

Søjdemanden maa være ikke blot en dygtig Fjældgænger, men ogsaa have særlig Evne til at kende sine Faar. Ofte har han 3—4—500 Stykker at passe; i Regelen kender han dem alle sammen og ved Besked med dem.

De kender ogsaa ham og adlyder hans Raab, hans Fløjten og frygter hans Hund, som paa hans Bud jager de genstridige og tager dem i Nakken.

Faarene deles i »Følger« (seyðafylgi) paa indtil 100 Stykker, og hver »Følge« har sine Græsgange, paa hvilke de som Regel holder sig. Den nærmeste Grund til, at de skulde bryde ind paa en tilgrænsende Haugepart, var den, at Græsningen paa egen Haugepart var væsentlig forringet.

Loven siger derfor, at Besætningen i en Hauge ikke maa gøres saa stor, at den paa Grund heraf tager stadigt Ophold i en fremmed Hauge (skotaseyður). Hvis saadant alligevel skulde ske, skal den bortskaffes ved Slagtetid paa Søjdemandens Foranstaltning. Det samme gælder vilde Faar (vargur), om det forlanges.

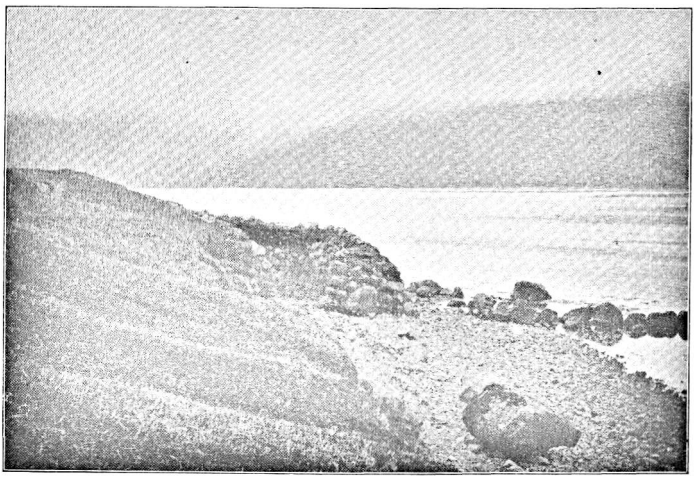
Søjdemanden maa være paa Færde hele Aaret rundt. I Læmningstiden (lembing), der begynder midt i April og varer en Maanedstid, maa han passe godt paa og yde Hjælp, hvor det behøves. Ofte har han frelst Lam fra Døden ved omhyggelig Pleje.

Faarene føder (at lemba) i Reglen kun et Lam. Tvillinger (tvílembulamb) er sjældne.

En af Søjdemændenes vigtigste Bestillinger er den om Foraaret i Juni Maaned, naar Læmningstiden er forbi, og Pelsen begynder at blive løs paa Faarene, at foretage en Fjældgang (fjallgonga, samgonga) sammen med Ejere og Brugere for at drive »Faar i Rat«.

Denne Inddrivning sker i runde Folde (rætt), hvis Vægge er 2—3 Alen høje og byggede af Sten. Et saadant »Rat« er forsynet med en lang Fangearm, med andre Ord et Stengærde, der løber op ad Fjældet fra Folden. Ind mod og langs dette drives nu Faarene ved Hjælp af Hundene og Bygdefolkene for til Slutning at ende i Folden.

Denne Inddrivning sker under stor Munterhed, Støj, Faarebrægen og Hundeglam. Den begynder med en vild

Faarefold (rætt). — I Forgrunden Agre med Græs.
(Efter Fotografi af Johs. Klein.)

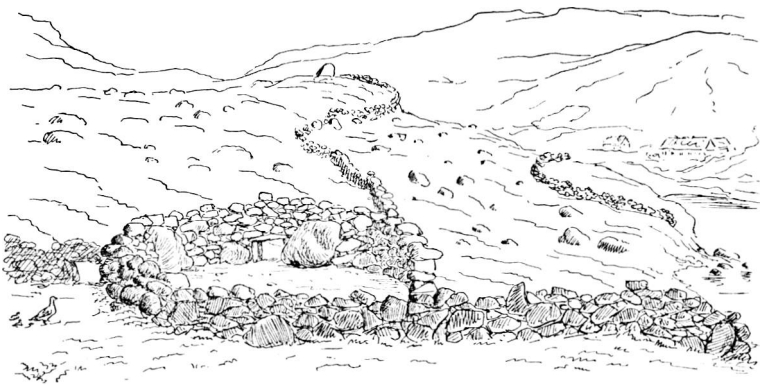
Jagt i Højfjældene. Man ser fra Dalen Faar og Lam som hvide Prikker ile op ad for at undslippe, men til sidst maa de give Køb, og omsider samles de i større og mindre Flokke. Bygdemændene, Drengene og Hundene danner nu en Garde udenom Flokkene, som føres ned ad Fjældet til Folden. Her er Kvinder og Børn forsamlede for at se til og hjælpe. Et livligt Folkeliv udfolder sig nu, medens Faarenes Brægen og Menneskenes Raab skingrer i Luften. Enkelte Faar eller Lam kniber ud, forfølges, indfanges af Hundene eller slipper bort til

Fjælds; men Hovedmassen holdes i Ave, og snart begynder Arbejdet i Folden.

Søjdemanden kastrerer nu her de Væderlam, der skal tillægges som Beder, medens han udtager de bedste Væderlam til Bedækning.

Samtidig mærker han alle Lam i Ørene med det for Haugen eller Haugeparten særlige Mærke (seyðamerki), for at de kan adskilles fra andre Haugers Besætning.

I enhver Haugepart skal nemlig ifølge Loven bruges et bestemt Øremærke for Faarene, men samme Mærke maa ikke bruges i to Haugeparter paa en Ø.

Rat (rætt).
(Efter Tegning af Forf.)

Over disse Mærker er affattet Fortegnelser, som er udgivne af Færø Amt.

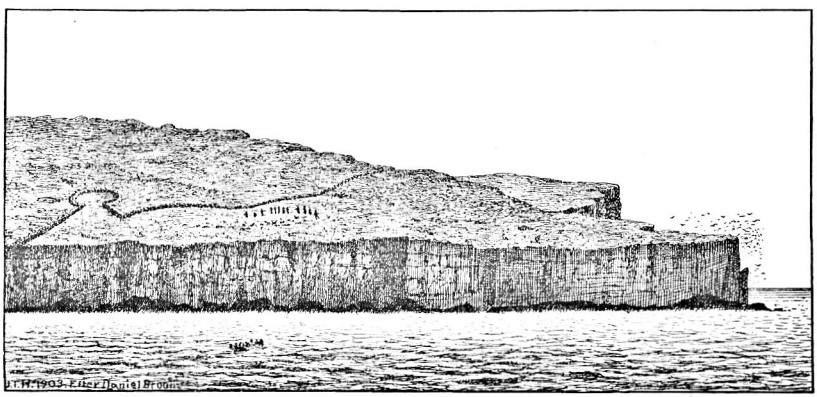
Stundom findes i Rattets Væg en lille Aabning, gennem hvilken Søjdemanden kan lade de Lam eller Faar slippe ud, som han har mærket. Denne Aabning kaldes en Smøje (smoga).

Samtidig med, at Kastreringen af Vædderlam og Mærkningen i Ørene finder Sted, bliver Ulden taget af Faarene. Denne Handling saavelsom Tiden, da den sker, benævnes »royting«.

De færøske Faar klippes ikke, Uldbeklædningen (royvi) trækkes af (at »royta seyð), inden Uldfæld-

ningen er til Ende, og medens Ulden sidder løs ligesom paa Island.

Som oftest sker Uldaftagningen (áseyðaroyting, ásaroyting) i to Gange af ethvert Faar med 8 à 14 Dages Mellemrum. Første Gang levnes den Uld, der sidder paa Ryg og og Bagkrop, dels for ikke at udsætte Faaret for Kulde, dels fordi den løsnes senere. Man ser derfor i denne Tid de pudsigt udseende Skabninger, der er halvt berøvede Beklædningen, farte om paa Fjældene med Lammene. Megen Uld tabes dog af Faarene i denne

Faarene drives i Rat.
(Efter Skitse af Forf.)

Periode. Denne saakaldte »Løsuld« indsamles af Byfolkene i Forening.

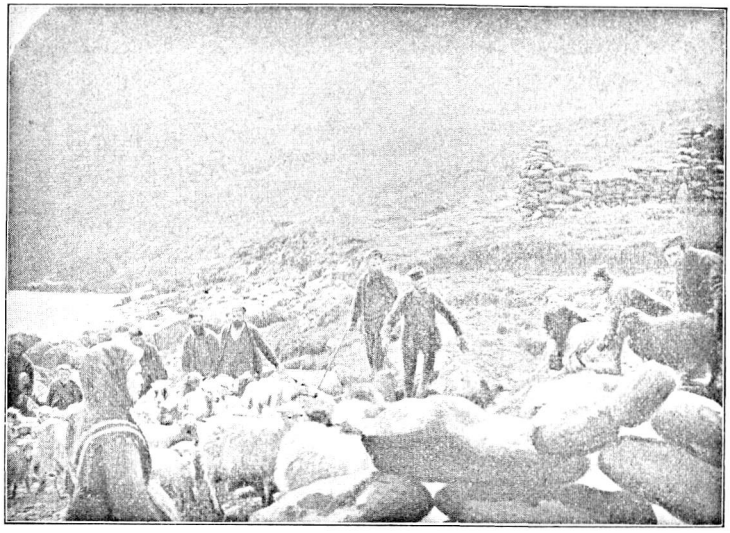
Denne Uldafrivning foraarsager ikke Faaret nævneværdig Smerte. Den er i alle Tilfælde mere human end Klipning, thi efter Effersøs Mening vilde Faarene omkomme, om de skulde klippes, hvilket maatte ske inden Fældningen, altsaa noget tidligere; dertil er Haarene saa korte, at det vilde forringe Værdien at klippe dem.

Naar Uldaftagningen er endt, samler Søjdemændene Ulden og deler den ud til Ejerne efter de gældende Bestemmelser.

Uldens (ull, várull, ærull, Uld af Hunfaar; saa

meget Uld, som et Faar har eller kan have paa Kroppen i »Royting« — fast Vægt af Vaaruld) Farve er hos begge de omtalte Racer meget vekslende, dels broget og dels ensfarvet, fra hvid gennem alle Afskygninger af graat, rødgult, gulbrunt til mørkebrunt eller næsten sort.

Uldens Beskaffenhed varierer tilsyneladende efter Græsgangenes Beskaffenhed. Paa den nordre Del af Øerne er Græsset kraftigere og bedre, skønt mindre end

Faar drives sammen, for at Ulden kan tages.
(Efter Fotografi af Johs. Klein.)

f. Eks. paa Sandø og Suderø, hvor der bugner af Græs, og hvor Ulden dog er mindre god. Uldudbyttet er som Regel to ℔ søndenfjords mod tre ℔ nordenfjords for hvert Faar.

Dækhaarene (tog) er paa Grund af, at Faarene stadig gaar ude, udviklede paa Uldhaarenes Bekostning, og Ulden er grovere og stivere end det islandske Faars; thi dette kommer for en Del i Hus om Vinteren og kan derfor bevare en finere Uldvækst.

Ulden tages af Faarene. (Efter Fotografi af Johs. Klein.)

Den færøske Uld er nu falden i Pris, den er for fedtet og tør, hvad der maaske hænger sammen med, at den først kommer af, naar den begynder at løsne sig (losna) af sig selv.

Efterat være vadsket i kogt Urin og skyllet, »nappes« Ulden ɔ: de fine og bløde Uldhaar, som har siddet nærmest ved Kroppen, pilles fra de grove Dækhaar, hvilket er et meget omstændeligt Arbejde. Den finere Uld bruges til Vadmel, lette og fine færøske Tørklæder samt til Strømper. Den grove Uld forarbejdes til de saakaldte »islandske Trøjer«, som Færingerne ikke selv bruger, men som udføres.

I Aaret 1900 udførtes 27,482 saadanne Trøjer, 1034 Par Vanter, 2648 Par Strømper samt 67 Centner andet Uldgods, endelig 2747 Lammeskind, alt sammen Udbytte af Faareavlen.

Vi vender nu tilbage til Søjdemandens Arbejde.

Efterat den første Fjældgangsperiode med Uldaftagningen m. m. er tilendebragt bestaar hans Arbejde i at sørge for, at Faarene med deres Lam om Sommeren græsser højt til Fjælds for at spare paa de lavere liggende Græssteder til om Efteraaret, og for at de kan nyde godt af den meget nærende Føde, som findes der; samtidig opnaas, at de saa vidt muligt unddrages »Flyndersygen«.

Spredte rundt om — ofte paa de mest halsbrækkende Steder — ser man nu Faarene søge sig Føden i Sommerens Løb.

I August Maaned eller Begyndelsen af September gaar man til Fjælds, for at tage de Lam, som i Sommerens Løb er fødte af de sidste Efteraar tillagte unge Faar.

Om Efteraaret samles Faarene atter i Rat for at der kan blive udtaget Faar til Slagtning (taka seyði í skurð).

Dette foregaar fra de sidste Dage i September og i Oktober Maaned.

Som oftest finder der i den Anledning tre Gange Fjældgange Sted efter hinanden. Den første »fjallgonga« ved hvilken de til Slagtning bestemte Hanfaar

som Regel hentes, benævnes skurður i Modsætning til den anden Fjeldgang, der benævnes »klipping«, fordi der klippes en Tot Uld ud i Panden paa Hunlammene, som denne Gang tages.

Hver Dag i denne Slagtetid (skurðartið, skurðtið) ser man de til Slagtning bestemte Faar ligge bundne for at blive hjemførte til Husene efter de Parter enhver skal have. Nogle faa kun Dele af et Faar, andre mange saadanne.

I Røgstuerne, hvor Slagtningen foregaar, er der travlt, og Kvinderne giver sig straks til at lave Pølse.

De slagtede Lammekroppe er af forskellig Værdi eftersom der er Tale om de sydlige eller de nordlige Øer. Paa førstnævnte Sted kan en 5 Maaneder gammel Krop veje 15—20 ℔, paa sidstnævnte 20—30 ja 40 ℔. Levende Vægt giver det dobbelte af død Vægt.

Kroppene ophænges for at vindtørres. Af Talg indvindes en Mængde, som især i ældre Tid gemtes i Jorden, for at Røvere ikke skulde finde den.

Til Føde præpareres »Skinsekød« (skinsakjøt) ɔ: fersk Faarekød, specielt Bedekød, som er blevet bestrøet med Salt og kogt og derefter har været ophængt i kort Tid. Det anses for en Lækkerbidsken. Endvidere »Skærpekød« (skærpukjöt) ɔ: vindtørret Lammekød; Kødet ophænges i en kold Kæld (kjállur), medens det tørres.

Af Skindene udføres en Del: i 1888 f. Eks. 5714 Stykker, i 1900 kun 2747 Stykker.

Kort før Jul tages de Faar hjem fra Haugen, som ikke skønnes at kunne staa Vinteren igennem. Tjenestefolkenes Løn blev tidligere betalt deraf. Hver Karl fik 1, hver Pige $^1/_2$ Faar. Et Faar, som tages hjem ved Juletid kaldes: jólaseyður.

Imidlertid er Parringstiden kommen, og Søjdemanden maa nu passe paa, at Væderne holder sig til deres egne Følger. Er en Væder løbet ind i en fremmed Hauge, skal han være berettiget til at jage den tilbage, og den fremmede Hauges Søjdemand er forpligtet til enten at

ledsage ham, eller hvis han ikke vil det, da lade ham foretage Eftersøgningen alene.

Ved Fjældgangene om Efteraaret skal der udtages 3 Væderlam (veðurlamb) for hver 160 Moderfaar (ærseyður) eller en Væder, der ikke som Lam har løbet Faarene, til hver 40 Moderfaar. Væderlammene, der bruges til Forplantning er altsaa kun 6—7 Maaneder gamle, hvilket turde være en Fejl.

To til tre Uger efter Hellig Trekonger, naar Parringstiden er forbi, gaar man sidste Gang til Fjælds for at tage Væderne, som nu maa have gjort Tjeneste. De daarligste slagtes, de bedste sættes i »Skaarene« (skor, skora); stejle grønne Afsatser eller fremspringende Partier i et stejlt Bjerg, hvorfra de ikke kan slippe bort, og hvor ogsaa Beder sættes for at fedes.

Paa enkelte afsides liggende Steder, de saakaldte Fejtelænder, saasom paa Afsatser i Fuglebjerge, paa Holme, fritstaaende Klipper (drangur, Flt. drangar) udenfor Kysten, hvortil Adgangen er vanskelig, og hvor Græsvæksten som oftest paa Grund af Søfuglenes Gødning er ypperlig, har Færingerne, ofte under det største Besvær og Fare, anbragt enkelte Vædere og Beder, som gaar her paa en indskrænket, men frodig Plet, indtil de hentes hjem. De kan under disse Forhold blive overordentlig fede, men paa den anden Side risikerer man, at de falder i Vandet eller dør af Diarrhoe.

Ud for Nordenden af Strømø ligger en høj Klippe med et smalt Sund mellem sig og Landet. I August Maaned sættes enkelte Lam ud her, idet Folk, der er vant til at færdes i Fuglebjergene, med utrolig Færdighed og ved Hjælp af Stave og hagende sig fast i nogle Jernringe, der er anbragt paa den tilsyneladende lodrette Fjældside — med Lammene i Favnen — klatre op paa Fladen foroven med dem.

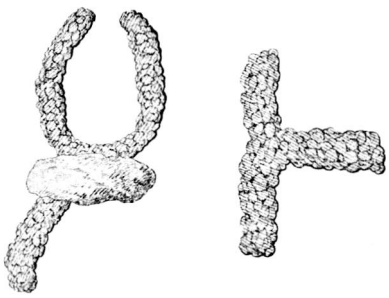
Lammene gaa nu her til September næste Aar, da de i smækfed Tilstand hentes hjem igen.

Derpaa lader man Stedet ligge øde et eller to Aar for Vegetationens Skyld.

Ligeledes paa Kodlen ved Ejde paa Østerø anbringes et Par Lam paa et lignende Sted og stundom en Væder i nogle Maaneder, for at de kan samle Kræfter.

Ved Hjælp af 8 Alen lange Lægter anbringes en Line paa Krog i Fjældmuren. Saa gaar en Mand op med Lammene ved Hjælp af Linen og videre op efter paa samme Maade, idet han flere Gange maa anbringe Linen paa forskellige Kroge. Højden angives til 54 Alen. En 74-aarig gammel Mand havde i 1895 foretaget denne besværlige og farlige Tur, hvortil der hører den yderste Dygtighed, Kraft og Behændighed.

Som tidligere berørt gaar alle Faar ude hele Vinteren igennem paa samme Maade, som det i gamle Dage var Tilfældet paa Islands Sydland, hvor der ingen Faarestalde fandtes, og somme Steder heller ikke findes endnu; men hvor Faarene søgte sig Ly i Huler o. l. En Undtagelse sker paa Færøerne paa enkelte Steder, hvor navnlig Gimmerlammene en Tid om Vinteren holdes hjemme og fodres, hovedsagelig dog for at forhindre deres Parring. Faare- og Lammehuse til Vinterbrug findes enkelte Steder, men de er sjældne.

Lygaarde (ból).
(Efter Tegning af Forf.)

I Vintertiden ligger Søjdemanden langt fra paa den lade Side. Mindst en Gang ugentlig er det under alle Forhold hans Pligt at se til Faarene; men naar det har været slemt Snefog, Storm og Uvejr, maa han altid være parat.

Blandt andet maa han tilse Lygaardene og drive Faarene derhen for at vænne dem til at tage Ophold der i Uvejr.

Disse Lygaarde for Faar benævnes »ból«, paa de sydlige Øer dog oftere »stöða« eller »snjóstöða« paa Grund af deres Bestemmelse at yde Ly under Snevejr.

Lignende Lygaarde (neytagerði) benyttes til Køerne. Bovlene er som Regel hesteskoformede Indhegninger med Volde af Jord og Sten eller korsformede Gærder, der stundom støtter sig til store Sten eller Klippeblokke, paa ganske lignende Maade, som Forfatteren har set det i Nordboruiner i Grønland, samt paa Island.

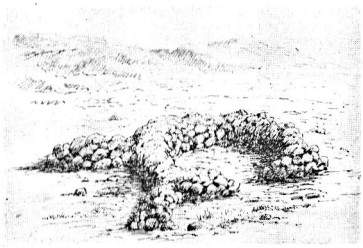

Ból.
(Efter Tegning af Forf)

Gærderne er $1^1/_2$ à 2 Alen høje og ofte kan ved saadan et »Bovl« henved 100 Faar søge Ly.

Søjdemanden maa være paa Færde, især naar Vejret er slemt og det f. Eks. længe har været Snestorm. Da maa han vandre op i Fjældene for at overbevise sig om, at Faareflokkene ikke er blevne dækkede af Sneskred eller oversneede, saa at de ikke kan komme frem igen. Han bliver maaske opmærksom paa, hvor de er, derved at der staar en Damp op af Sneen. Saa maa han hjælpe de stakkels Dyr.

Man har Eksempler paa, at saadanne Flokke har staaet indesneede i flere Uger under Sneen uden anden Næring end Græsset — eller Jordtørven, de staar paa, og naar den er fortæret, da gnaver de Ulden af hinanden. Varmen i slige indesneede Flokke kan blive voldsom, saa Faarene endog lider meget derunder. — En Fare er ogsaa den, at Faarene begiver sig ud paa Snedriver, der hænger ud over Fjældkanten (skalv). Driven knækker maaske af, og de styrter i Havet og omkommer.

Ból.
(Efter Tegning af Forf.)

Eller de vover sig ud paa de glatte, isklædte Fjæld-

skraaninger, hvor de taber Fodfæstet og styrter ned. Ofte hænder det ligeledes, at de klatrer op eller ned paa Steder, hvorfra de ikke kan komme tilbage, da maa de dø, om Søjdemanden ikke kommer og hjælper dem op med sin Fjældstav (fjallstavur), som han borer ned i Ulden og drejer rundt for at fastholde Dyret.

Han hugger med sin Stav den tynde Isskorpe, der efter Tøvejr kan lægge sig over Sneen, bort, saa Faarene kan græsse.

I meget slemme Vintere, hvor det kniber svært at holde Liv i Faarebestanden, lægger man undertiden Hø ud til dem, anbragt i store Net, for at Stormen ikke skal feje Høet bort.

Af og til søger Faarene i drøje Vintere ned til Stranden for at æde Tang, men deraf faar de ofte Diarrhoe.

Faar maa ikke indføres til Færøerne fra andre Steder, uden at Sysselmanden bliver forevist Attest fra Øvrigheden paa Afgangsstedet om, at der ingen Sygdom hersker blandt Faarene.

Som det fremgaar af det foregaaende staar Faarebruget paa et ret primitivt Standpunkt. En bedre Røgt om Vinteren og Indførelsen af Stalde vilde sikkerlig være til Gavn.

Antallet af Hunde (seyð(a)hundur) bestemmes paa Grandestævnet. Paa samme Møde vedtages det ogsaa, hvorledes Søjdemændene i Bygdens forskellige Haugeparter skal føre deres Hunde med sig, naar de er nødsagede til at gaa igennem en fremmed Hauge for at komme til deres egen.

Ogsaa kan Ejere og Brugere bestemme, hvorledes Søjdemænd maa gaa med Hund i deres egen Hauge.

Holder nogen en Hund, som ikke er »samtykt« kan den »afskaffes«.

Omstrejfende Hunde skal ligeledes »afskaffes«.

I ethvert Bygdelag maa holdes saa mange Heste (ros) til Græsning i Bygdens Hauger, som der ved Grandestævne bestemmes ved Stemmeflerhed efter Marketal.

Paa samme Maade skal Bestemmelser om ugildede Heste tages for hvert Bygdelag.

Den som er berettiget til at holde Hest i Haugen, er ogsaa berettiget til, naar det er en Hoppe, og den faar Føl, at lade Føllet græsse med Moderen, indtil det er et Aar gammelt.

Om Hesten har Forf. iøvrigt tidligere givet en Skildring*), og vi skal derfor ikke her komme tilbage dertil. Hesten spiller ikke nogen videre stor Rolle paa Øerne. Der kunde maaske opdrættes Heste til Udførsel; foreløbig er Udførselen kun ringe, i 1900 saaledes kun 55 Stykker.

Gaasehold kan finde Sted, naar der for vedkommende Bygd oprettes skriftlig Vedtægt, og $^2/_3$ Stemmer efter Marketal stemmer derfor.

Vedtagelsen skal bestemme, hvor og under hvilke Betingelser Gæssene maa holdes, hvor længe de maa være i Indmarken, og naar de kun skal holdes i Udmarken. Ustækkede Gæs betragtes som Vildt.

---

*) Hesten i Nordboernes Tjeneste paa Island, Færøerne og Grønland. (Tidsskr. f. Landøkonomi 1901—02 og Særtryk).

Hvedens Produktionsomkostninger i nogle nordamerikanske Landbrug.

Af *Edv. Ph. Mackeprang.*

I Løbet af de sidste 25 Aar er der i næsten alle de nordamerikanske Stater oprettet Bureauer for Arbejderstatistik (Bureau of Labor Statistics); Resultatet af disses Virksomhed foreligger allerede nu i en Samling paa flere Hundrede Bind Aarsberetninger. Disse Beretningers Indhold bestaar — som Bureauernes Navn antyder — hovedsagelig af Industristatistik; for de særlig agerdyrkende Staters Vedkommende indeholder Beretningerne dog ogsaa talrige Oplysninger af landbrugsstatistisk Natur, og Oplysninger, hvis Lige man næsten ikke kender i den evropæiske Statistik. I Stedet for at indsamle de statistiske Data hos alle Landbrugere, som man gør i Evropa, nøjes de amerikanske Bureauer oftest med at udspørge enkelte særlig udvalgte, man foretager det, man i Statistiken kalder for »Stikprøver«. Herved opnaas, at man kan stille Spørgsmaal, der ellers ikke lader sig stille; det vilde f. Eks. være umuligt at faa alle Landmænd til at give blot et nogenlunde tilfredsstillende Svar paa, hvor meget det kostede dem at producere en Td. Hvede, men det er ikke udelukket, at enkelte kan besvare Spørgsmaalene fuldt ud tilfredsstillende. Disse enkelte Svar vil i de fleste Tilfælde gennemsnitlig give et ret nøjagtigt Billede ogsaa for alle de øvriges Vedkommende.

Foruden mange andre landbrugsstatistiske Opgaver har enkelte af disse Bureauer saaledes søgt at løse Spørgsmaalet om de enkelte Kornsorters Produktionsomkostninger. Det første Bureau, der gav sig i Lag med denne Opgave, var Bureauet i Iowa, der i sin Beretning fra 1890—91 optrykker Svar fra c. 1200 Landmænd. Senere har enkelte af de andre Bureauer stillet det samme Spørgsmaal, f. Eks. Bureauet i Michigan i 1895, Bureauet i Wisconsin i 1897—98. Disse Beretninger giver dog, tiltrods for deres Righoldighed, kun Bidrag til Spørgsmaalets Løsning i al sin Almindelighed, de skelner ikke mellem de enkelte Bedrifters forskellige Frugtbarhed eller forskellige Størrelse. En saadan Kombination findes derimod i North-Dakota's Beretning fra 1894.

Desværre er der her, som næsten altid i den amerikanske Statistik, ikke foretaget nogen dyberegaaende Bearbejdelse af de indsamlede Data; man har ladet sig nøje med at aftrykke Spørgeskemaernes Svar. Paa de efterfølgende Sider har jeg foretaget en nærmere Bearbejdelse af North-Dakota's Materiale.

North-Dakota's Beretning indeholder for hvert enkelt Landbrug Oplysning om det tilliggende Areal og dettes Værdi, det benyttede Hvedeareal samt Udgifterne pr. Acre*) til Forpagtning (hvis Ejeren selv driver Jorden, den eventuelle Forpagtningsafgift), Pløjning**), Udsæd, Saaning, Forsikring mod Haglskade, Mejning og Binding, Negsætning, Stakning, Tærskning og Husning, hertil kommer endelig Oplysninger om Udbyttet i Bushels*) pr. Acre, om Afstanden fra Markedet og Transportomkostningerne hertil pr. Acre.

Oplysningerne, der alle stammer fra 1893, er indsamlede saavel hos den store som hos den lille Landmand, saavel hos den dygtige som hos den mindre dygtige, men som rimeligt er, er det hovedsagelig de dyg-

*) 1 Acre = c. $^3/_4$ Td. Land. 1 Bushel = c. 2 Skæpper.

**) Herunder er medregnet alle Udgifter, der medgaar til Tilberedning af Jorden før Saaningen.

tigste Landmænd og de forholdsvis større Bedrifter, der kan give noget Svar; et fuldstændig korrekt Gennemsnitsbillede af samtlige Landbrug faar man saaledes ikke her, men langt fra Sandheden vil man dog heller ikke være. Beretningerne giver i Gennemsnit et Udbytte af lidt over 11 Bushels pr. Acre*), medens alle North-Dakota's Landbrug giver lidt over 10 Bushels pr. Acre. Ialt blev der udsendt 1000 Spørgeskemaer, hvoraf de 450 vendte hjem mere eller mindre godt udfyldte.

I mine nedenfor foretagne Beregninger har jeg kun medtaget 250 Landbrug, der alle anvender Saa- og Bindemaskiner. Ikke alle de tidligere nævnte Udgiftsposter er medtagne; udeladte er saaledes Udgifterne til Forsikring mod Hagelskade og til Stakning og Husning, da de ikke spiller nogen videre Rolle for de fleste Bedrifter, samt Transportomkostningerne til Markedet, da jeg kun vil udrede Hvedeproduktionens mere tekniske Side. Forpagtningsafgiften er betragtet særskilt, da denne Udgift er af en væsentlig anden Karakter end de øvrige.

Hvad de medtagne Udgiftsposter angaar, saa indeslutter de Løn, Udgifter til anvendte Heste og Maskiner samt Reparationsudgifter; derimod er Renterne og Slidet af de saaledes anvendte Kapitaler ikke medtagne under hver enkelt Udgiftspost, men indgaar samlede under Forpagtningsafgiften; herved bliver de andre Udgiftsposter angivne uforholdsmæssigt lavt for de Bedrifters Vedkommende, der særlig anvender Heste og Maskiner. Nogen stor Betydning har dette Forhold dog neppe, da Maskiner anvendes i næsten samme Omfang i alle Arter af Bedrifter; alle de her medtagne Bedrifter benytter jo saaledes baade Saa- og Bindemaskine**).

---

*) 11 Bushels pr. Acre svarer omtrent til $3^2/_3$ Td. Korn pr. Td. Ld.

**) Et Begreb om Maskinbenyttelsens Udstrækning giver Brutschkes Bog »Die landwirtschaftlichen Maschinen in den Vereinigten Staaten von Amerika und der Arbeiterersatz« (Berlin 1904). Han siger f. Eks. (p. 6): »Høsten udføres udelukkende ved Hjælp af Maskiner. Ingen amerikansk Farmer tager selv en Le i Haanden eller forlanger det af en Arbejder. Mejning med Le er et alt for an-

Ved Gennemlæsningen af det følgende maa man stadig erindre, at det drejer sig om specielle nordamerikanske Bedrifter; disse karakteriseres dels ved en ekstensiv Dyrkningsmaade, der medfører ringe Udbytte pr. Td. Ld. (c. $3^2/_3$ Td. Hvede pr. Td. Land), dels ved en betydelig Størrelse, som Regel mindst 75 Tdr. dyrket Areal, og dels ved en gennemført Benyttelse af Maskiner.

Vor Undersøgelse fortæller saaledes intet om, i hvor høj Grad »Husmandsbruget« i den danske Betydning af Ordet er »Storbedriften« over- eller underlegen i teknisk-økonomisk Henseende; den viser kun, hvordan Forholdet er mellem den større og den mindre »Stordrift«.

Nedenstaaende Tabel I angiver Produktionsomkostningerne i Øre fordelt efter det høstede Antal Tdr. Korn pr. Td. Land og efter de forskellige Udgiftsgrupper. I Mangel af noget bedre Maal for Frugtbarheden har jeg som saadan anvendt den høstede Mængde i Tdr. pr.

Tabel I.

Produktionsomkostningerne pr. Td. Land.

Frugtbarhedsgrad	Pløjning	Udsæd	Saaning	Mejning og Binding	Negsætning	Tærskning	Ialt	Desuden Forpagtningsafgift
3 Tdr. og derunder	760	330	170	375	85	355	2075	660
$3^1/_3$ og $3^2/_3$.....	620	345	165	400	90	480	2100	750
4 - $4^1/_3$.....	750	320	205	440	95	550	2360	865
$4^2/_3$ - 5	755	335	180	395	95	645	2405	915
$5^1/_3$ - derover.....	780	365	190	450	105	760	2650	1095

strængende og et alt for tidsspildende Arbejde i Forhold til Kornets Pris.« Et andet Sted siger B. (p. 76): »En Arbejder faar foruden fri Forplejning 6 à 7 Kr. daglig. Kornet har derimod kun lav Pris paa Produktionsstedet. Følgen heraf bliver, at Amerikaneren sparer paa Arbejdskraft og anvender Maskiner, selv om Arbejdet lider derved i kvalitativ Henseende.«

Td. Land*). »Frugtbarheden« er ialt delt i 5 Grupper: 3 Tdr. og derunder pr. Td. Land, $3^1/_3$ og $3^2/_3$ Tdr., 4 og $4^1/_3$ Tdr., $4^2/_3$ og 5 Tdr. samt $5^1/_3$ og derover; Gennemsnittet af hver Gruppe er omtrent $2^1/_2$, $3^1/_2$, $4^1/_6$, $4^5/_6$ og 6 Tdr. Antallet af Iagttagelser i hver Gruppe svinger omkring 50.

Tabellen viser en jævn Bevægelse fra Frugtbarhedsgruppe til Frugtbarhedsgruppe. Enkelte Udgifter som Pløjnings- og Saaningsudgiften viser sig omtrent konstante, medens de øvrige er mere eller mindre stigende. Tilsammen vokser Udgifterne regelmæssigt fra 2075 Øre pr. Td. Land for de mindst frugtbare Jorders Vedkommende til 2650 Øre for de mest frugtbare. Hertil burde endnu lægges et Plus, der svarede til Renterne og Slidet af anvendte Maskiner, men da dette Plus i det store og hele maa være uafhængigt af Ejendommens Frugtbarhedsgrad — jfr. de tidligere Bemærkninger om den udbredte Benyttelse af Maskiner — saa vil det indbyrdes Forhold blive omtrent uforandret.

Fuldt Udbytte af ovennævnte Tabel faas dog først, naar man tillige omregner den til en Tabel (II), der viser Produktionsomkostningerne pr. høstet Td. Korn.

Tabel II.

Produktionsomkostningerne pr. høstet Td. Korn.

Frugtbarhedsgrad	Pløjning	Udsæd	Saaning	Mejning og Binding	Negsætning	Tærskning	Ialt	Desuden Forpagtningsafgift
3 Tdr. og derunder	304	132	68	150	34	142	830	264
$3^1/_3$ og $3^2/_3$.....	179	99	47	114	26	137	602	214
4 - $4^1/_3$.....	180	77	49	106	23	132	567	208
$4^2/_3$ - 5	156	69	37	82	20	133	497	189
$5^1/_3$ - derover.....	130	61	32	75	18	127	443	183

*) Da denne Mængde ogsaa er afhængig af Dyrkningens Intensitet, kan »Frugtbarhedsgraden« delvis opfattes som et Maal herfor.

Alle Udgiftsposterne synker, regnet pr. høstet Td. Korn, naar Frugtbarheden stiger, Tærskningsudgifterne, som rimeligt er, mindst. De samlede Udgifter falder fra 830 Øre pr. Td. til omtrent Halvdelen 443 Øre.

Ogsaa Forpagtningsafgiften pr. høstet Td. falder, naar Frugtbarheden stiger. I denne Udgift har man en Art Maal for »Jordrenten«. Tabel I viser, at Forpagtningsafgiften for de mindst produktive Jorder (3 Tdr. og derunder) er 660 Øre; antager man nu f. Eks., at Renterne til Bygninger og Inventar netop er lig 660 Øre, saa bliver Jordrenten (d. v. s. Forpagtningsafgiften minus Renterne af anvendt Kapital) lig Nul for Frugtbarhedsgruppen »3 Tdr. og derunder«. I den næste Frugtbarhedsgruppe ($3^1/_3$ og $3^2/_3$ Tdr.) vil Jordrenten derimod, da Renterne af anvendte Kapitaler, som ovenfor bemærket, næsten er uafhængige af Frugtbarhedsgraden, blive lig 750 Øre minus Renterne 660 Øre, altsaa lig 90 Øre. Paa denne Maade faas følgende Jordrente pr. Td. Land:

Frugtbarhedsgrad	Jordrente pr.	
	Td. Land	høstet Td. Korn
3 Tdr. og derunder	0	0
$3^1/_3$ og $3^2/_3$	90	26
4 - $4^1/_3$	205	49
$4^2/_3$ - 5	255	53
$5^1/_3$ - derover	435	73

Jordrenten pr. høstet Td. Korn beregnes ved at dividere Jordrenten pr. Td. Land med Frugtbarhedsgraden.

Den saaledes beregnede Jordrente er dog langt under det faktiske Merudbytte, der fremkommer paa de gode eller mere intensivt drevne Jorder. Sættes Prisen pr. Td. Korn til 830 Øre, bliver Fortjenesten pr. produceret Td.:

3 Tdr. og derunder	0 Øre.
$3^1/_3$ og $3^2/_3$	228 —
4 - $4^1/_3$	263 —
$4^2/_3$ - 5	333 —
$5^1/_3$ - derover	387 —

Forskellen mellem denne og den ovenfor nævnte Talrække over Jordrentens Stigen kan maaske delvis forklares ved, at den høstede Mængde Tdr. pr. Td. Land ikke alene er afhængig af Jordens fysiske Frugtbarhed, men ogsaa af Landmandens større eller mindre Dygtighed (Dyrkningens Intensitet).

I Tabel III er Udgifterne beregnede som Procenter af deres samlede Sum.

Tabel III.

Produktionsomkostningerne i Procent.

Frugtbarhedsgrad	Pløjning	Udsæd	Saaning	Mejning og Binding	Negsætning	Tærskning	Ialt
3 Tdr. og derunder	37	16	8	18	4	17	100
$3^1/_3$ og $3^2/_3$	29	16	8	19	4	23	100
4 - $4^1/_3$	32	14	9	19	4	23	100
$4^2/_3$ - 5	31	14	7	16	4	27	100
$5^1/_3$ - derover	30	14	7	17	4	29	100

For de fleste Udgifters Vedkommende er denne Procent konstant, kun Pløjning og Tærskning er afhængig af Frugtbarhedsgraden, den førstes Andel i de samlede Udgifter formindskes, medens den sidstes Andel forøges, alt som Frugtbarheden vokser.

Som ovenfor bemærket tillader Materialet ogsaa en Hensyntagen til Bedriftens Størrelse. Iagttagelserne er delt i 5 Grupper: under 90 Tdr. Land pr. Bedrift, 91—150 Tdr. Land, 151—200 Tdr. Land, 201—275 Tdr.

Land og over 276 Tdr. Land. Det drejer sig her om ret store Landbrug, selv de mindste af de medtagne Landbrug har en Gennemsnitsstørrelse paa 75 Tdr. Land.

Antallet af Iagttagelser er omtrent det samme i hver Gruppe; i de Tilfælde, hvor et Tal i det efterfølgende er beregnet paa et minimalt Antal Iagttagelser, er det sat i Parentes.

Tabel IV angiver de samlede Udgifter i Øre pr. Td. Land, fordelt efter Frugtbarhed og efter Bedriftens Størrelse.

Tabel IV.

Produktionsomkostning pr. Td. Land.

Bedriftens Størrelse	3 Tdr. og derunder	$3^1/_3$ og $3^2/_3$	4 og $4^1/_3$	$4^2/_3$ og 5	$5^1/_3$ og derover	Simp. Gennemsnit
Under 90 Tdr. Land.....	2120	2225	2375	2610	2610	2388
91—150 — —	2070	2230	[2285]	2300	2760	2329
151—200 — —	2080	2215	2305	2460	2615	2335
201—275 — —	[2040]	[2120]	[2620]	[2790]	[2755]	[2465]
Over 276 — —	2060	2080	2360	2260	[2515]	2255

Omkostningerne pr. Td. Land falder for alle Frugtbarhedsgraderne, samtidig med at Bedriften vokser; dette vil dog her ikke sige det samme, som at de større Landbrug drives billigere end de mindre, thi Renterne og Slidet af Maskiner og Kreaturer er ikke medtagne i de nævnte Omkostninger, men som ovenfor bemærket indesluttet i Forpagtningsafgiften. Kun hvis man tør antage, hvad man maaske tør jfr. tidligere, at Renter og Slid pr. Td. Land er uafhængig af Bedriftens Størrelse og Frugtbarhed, kan man hævde de større Bedrifters relative billigere Drift. Forpagtningsafgiftens Størrelse stiger, som Tabel V viser, med Bedriftens Forøgelse.

Tabel V.

Forpagtningsafgiften pr. Td. Land.

Bedriftens Størrelse	3 Tdr. og derunder	$3^1/_3$ og $3^2/_3$	4 og $4^1/_3$	$4^2/_3$ og 5	$5^1/_3$ og derover	Simp. Gennemsnit
Under 90 Tdr. Land.....	495	530	770	805	930	706
91—150 — —	780	735	[985]	875	1115	898
151—200 — —	570	790	840	910	1135	849
201—275 — —	[725]	[1000]	[1230]	[1200]	[1195]	[1070]
Over 276 — —	815	865	895	985	[1055]	923

Lægges Forpagtningsafgiften sammen med de øvrige Omkostninger, bliver Totaludgiften omtrent uberørt af Bedriftens Størrelse.

Bedriftens Størrelse	Alm. Udgifter	Forpagtningsafgift	Ialt
Under 90 Tdr. Land.....	2388	706	3094
91—150 — —	2329	894	3223
151—200 — —	2335	849	3184
201—275 — —	[2465]	[1070]	[3535]
Over 276 — —	2255	923	3178

Det maa her staa uafgjort, om dette Fænomen, at Udgifterne er konstante tiltrods for Bedriftens forskellige Størrelse, skyldes den egentlige Forpagtningsafgifts (uafhængig af Renter og Slid) Forøgelse for de større Bedrifters Vedkommende eller alle de almindelige Udgifters (heri Renter og Slid) Ensartethed. Den første Slutning er vel nok den rigtige.

Selv om de givne Tal saaledes ikke nøjagtigt fortæller, om det er de større eller de mindre Bedrifter, der

i det hele og store betaler sig bedst, vil man dog kunne faa værdifulde Oplysninger om de enkelte Udgiftsposters Bevægelser, idet alle de forskellige Udgiftsposter, undtagen Pløjnings- og Indhøstningsudgifterne, viser sig stigende, naar Bedriften forøges. Selv om der nu for de større Bedrifters Vedkommende hertil kommer et yderligere Plus paa Grund af en større Kapitalanvendelse, saa bliver Bevægelsens Retning — stadig Stigning — uforandret. Kun for Pløjnings- og Indhøstningsudgiftens Vedkommende er det ikke Tilfældet, men her er Udgifterne i den Grad faldende, at et lille Tillæg for de større Bedrifters Vedkommende næppe kan forrykke det typiske i Udgifternes Bevægelse.

Hertil kommer endnu, at da Anvendelsen af Kapital er nogenlunde den samme i alle de forskellige Udgiftsformer (undtagen for Udsæd), vil en indbyrdes Sammenligning af de enkelte Udgiftsposters Procentandel af de samtlige Udgifter være berettiget, selv om de store Bedrifters Udgifter her er uforholdsmæssigt lavt angivne.

Idet jeg stadig har ovenstaaende Bemærkninger i Erindring, vil jeg gennemgaa de enkelte Udgiftsgrupper.

Medens Omkostningerne til Pløjning absolut set pr. Td. Land er ret uafhængige af Jordens Frugtbarhed, svingende omkring $7^1/_2$ Kr., er de derimod meget afhængige af Jordbrugets Størrelse. Tabel VI viser,

Tabel VI. **Omkostningerne til Pløjning pr. Td. Land.**

Bedriftens Størrelse	3 Tdr. og derunder	$3^1/_3$ og $3^2/_3$	4 og $4^1/_3$	$4^2/_3$ og 5	$5^1/_3$ og derover	Simp. Gennemsnit
Under 90 Tdr. Land.....	825	790	765	835	810	805
91—150 — —	785	710	[750]	770	820	767
151—200 — —	790	715	755	770	690	744
201—275 — —	[675]	[710]	[835]	[925]	[870]	[803]
Over 276 — —	680	630	705	655	[770]	688

at medens Omkostningerne paa de mindre Brug gennemsnitlig er 8 Kr., er de næppe 7 Kr. paa de største, dette Fald, der, som bemærket, faktisk er noget mindre, maa hovedsagelig tilskrives en større Anvendelse af Pløjemaskiner.

Tabel VII. **Udgiftsprocenten til Pløjning.**

Bedriftens Størrelse	3 Tdr. og derunder	$3^1/_3$ og $3^2/_3$	4 og $4^1/_3$	$4^2/_3$ og 5	$5^1/_3$ og derover
Under 90 Tdr. Land	39	36	32	32	31
91—150 — —	38	32	[33]	33	29
151—200 — —	38	32	33	31	26
201—275 — —	[33]	[33]	[32]	[33]	[32]
Over 276 — —	33	31	31	29	[31]

I Forhold til samtlige Udgifter udviser Pløjningsomkostningerne et dobbelt Fald, dels falder de med Frugtbarhedens Forøgelse, dels med Bedriftens Forøgelse.

I Modsætning til de øvrige Udgifter, der alle er Arbejdsudgifter, er Udgifterne til Udsæd en Materialeudgift. Tabel VIII viser, at man ikke alene bruger mere Sæd paa de frugtbare Marker, men ogsaa paa de større Gaarde.

Tabel VIII. **Omkostningerne til Udsæd pr. Td. Land.**

Bedriftens Størrelse	3 Tdr. og derunder	$3^1/_3$ og $3^2/_3$	4 og $4^1/_3$	$4^2/_3$ og 5	$5^1/_3$ og der over	Simp. Gennemsnit
Under 90 Tdr. Land.....	305	340	310	310	355	324
91—150 — —	325	335	345	330	380	343
151—200 — —	325	340	330	335	375	341
201—275 — —	[365]	[350]	[325]	[360]	[345]	[349]
Over 276 — —	360	365	325	355	365	354

I Modsætning til de øvrige Udgifter spiller den større Anvendelse af Maskiner i de større Bedrifter ingen Rolle ved Udgifterne til Udsæd. Et Forhold, der, samtidig med at det gør Tallene i Tabel VIII fuldt nøjagtige, gør Beregningen af Udgiftsprocenten til Udsæd noget unøjagtig.

Tabel IX.

Udgiftsprocenten til Udsæd.

Bedriftens Størrelse	3 Tdr. og derunder	$3^1/_3$ og $3^2/_3$	4 og $4^1/_3$	$4^2/_3$ og 5	$5^1/_3$ og derover
Under 90 Tdr. Land	14	15	13	12	14
91—150 — —	16	15	[15]	14	14
151—200 — —	16	15	14	14	14
201—275 — —	[18]	[17]	[12]	[13]	[13]
Over 276 — —	17	18	14	16	[15]

Udgiftsprocenten i Tabel IX burde saaledes faktisk være lidt mindre for de større Bedrifters Vedkommende. Tages Hensyn hertil, kan man hævde, at Udsædsprocenten falder ganske lidt, naar Frugtbarheden forøges, medens den er omtrent konstant, hvad enten Bedriften er stor eller lille.

Tabel X.

Omkostningerne til Saaning pr. Td. Land.

Bedriftens Størrelse	3 Tdr. og derunder	$3^1/_3$ og $3^2/_3$	4 og $4^1/_3$	$4^2/_3$ og 5	$5^1/_3$ og derover	Simp. Gennemsnit
Under 90 Tdr. Land.....	165	145	180	205	170	173
91—150 — —	150	200	[200]	170	205	185
151—200 — —	190	180	195	190	195	190
201—275 — —	[170]	[140]	[160]	[200]	[205]	[175]
Over 276 — —	185	135	260	160	[185]	185

Udgifterne til Saaning er absolut set pr. Td. Land ret uafhængige af Frugtbarhedsgraden, de stiger derimod noget, om ikke meget, for de større Bedrifters Vedkommende.

I Forhold til de samtlige Udgifter viser Saaningen sig omtrent konstant (8 pCt.) baade med Hensyn til Jordens Frugtbarhed og Bedriftens Størrelse.

Ligesom Udgiftsprocenten til Saaning er Udgiftsprocenten til Indhøstning (Mejning og Binding) den samme (18 pCt.), uafhængig af Frugtbarheden og Størrelsen. Absolut set er derimod Udgifterne til Indhøstning meget afhængige af de to Faktorer; Udgifterne vokser, naar Frugtbarheden forøges, og falder, naar Bedriften vokser.

Tabel XI.

Omkostningerne til Indhøstning pr. Td. Land.

Bedriftens Størrelse	3 Tdr. og derunder	$3^1/_3$ og $3^2/_3$	4 og $4^1/_3$	$4^2/_3$ og 5	$5^1/_3$ og derover	Simp. Gennemsnit
Under 90 Tdr. Land.....	405	400	455	435	465	432
91—150 — —	370	415	[460]	390	490	425
151—200 — —	370	395	415	440	460	416
201—275 — —	[370]	[410]	[575]	[440]	[435]	[446]
Over 276 — —	360	375	400	335	[315]	357

En lille Udgiftspost er Negsætningen, der beløber sig til omtrent 90 Øre pr. Td. Land, uafhængig af Frugtbarheden og Størrelsen.

Næst efter Pløjningsudgifterne løber Udgifterne til Tærskning mest i Vejret. Som rimeligt er, vokser denne Udgift pr. Td. Land i omtrent samme Grad som Frugtbarheden; naar Frugtbarheden stiger til det dobbelte, bliver der dobbelt saa meget Korn at tærske og omtrent dobbelt saa store Tærskningsudgifter pr. Td.

Tabel XII.

Omkostningerne til Tærskning pr. Td. Land.

Bedriftens Størrelse	3 Tdr. og derunder	$3^1/_3$ og $3^2/_3$	4 og $4^1/_3$	$4^2/_3$ og 5	$5^1/_3$ og derover	Simp. Gennemsnit
Under 90 Tdr. Land.....	340	465	570	725	695	559
91—150 — —	350	485	[450]	550	755	518
151—200 — —	330	490	525	625	785	551
201—275 — —	[380]	[425]	[635]	[750]	[795]	[597]
Over 276 — —	385	485	570	660	[795]	579

Land. I Forhold til Bedriftens Størrelse synes Tærskningsudgifterne at være lidt større i de større Bedrifter. I Forhold til de samtlige Udgifter udviser Tærskningsudgiften en dobbelt Stigning, dels stigende med Frugtbarhedens, dels med Bedriftens Stigning.

Tabel XIII.

Udgiftsprocenten til Tærskning.

Bedriftens Størrelse	3 Tdr. og derunder	$3^1/_3$ og $3^2/_3$	4 og $4^1/_3$	$4^2/_3$ og 5	$5^1/_3$ og derover	Simp. Gennemsnit
Under 90 Tdr. Land.....	16	21	24	28	27	23
91—150 — —	17	22	[20]	22	27	22
151—200 — —	16	22	23	25	30	23
201—275 — —	[19]	[20]	[24]	[27]	[29]	[24]
Over 276 — —	19	23	24	29	[32]	25

Samme Aar, som North-Dakota indsamlede ovenstaaende Tal, foretog de forenede Staters Department of Agriculture en lignende Indsamling af de enkelte Udgifts-

posters Højde i 30000 Landbrug, spredte rundt om i de enkelte Stater, heriblandt ogsaa fra Staten North-Dakota. En Sammenligning mellem Department of Agricultures Indsamling fra North-Dakota og North-Dakota's egen Indsamling kan paa en Maade give et Kriterium for Oplysningernes Godhed. Omkostningen i Øre pr. Td. Ld. var:

	North Dakota's Indsamling	Dep. of Agr.s Indsamling
Forpagtningsafgift	855	815
Pløjning	735	845
Udsæd	340	455
Saaning	180	210
Høst	505	500
Tærskning	560	710

Naar man ser hen til, at de enkelte Udgiftsgrupper i de to Indsamlinger kun til en vis Grad dækker hinanden — Forpagtningsafgiften rummer saaledes i første Tilfælde en Række mindre Udgifter, der i den anden Række er fordelt paa de øvrige Poster — kan man ikke andet end nære Tillid til de angivne Tals Rigtighed. Naar Udgifterne gennemgaaende er noget større i Departement of Agricultures Indsamling, er det utvivlsomt, fordi man her hovedsagelig har holdt sig til de mere frugtbare Ejendomme, i alt Fald viser denne sidste Indsamling, foruden de nævnte Udgifter, en Udgift til Gødning paa 745 Øre pr. Td. Land, en Udgift, som, efter North-Dakotas Beretning, ikke for 1 Landmand af 20 beløber sig til 200 Øre.

Endnu mere Tillid faar man til de nævnte Tal, naar man ser den store Forskel, der faktisk er paa de forskellige Egnes Produktionsudgifter.

Department of Labor giver følgende Fordeling af Udgifterne i Øre pr. Td. Land i de enkelte Egne:

	Forpagtningsafgift	Gødning	Pløjning	Udsæd	Saaning	Indhøstning	Tærskning
Ny Englands Stater	1760	2205	1660	1080	260	1135	1010
Midterstaterne	2005	2580	1395	700	240	700	715
Sydstaterne	1395	1045	855	465	205	470	475
Veststaterne	1310	925	900	460	180	590	590
Stat. omk. Rocky Mountains	1690	1350	1145	475	185	890	830
Pacificstaterne	1655	1310	1010	515	160	705	705

Før vi slutter, skal der endnu peges paa en lille Undersøgelse, som det arbejdsstatistiske Bureau i Washington udgav 1899 om »Hand and Machine Labor«. Her sammenlignes blandt andet, hvad det vil koste at producere 20 Bushels (5 Tdr.) Hvede*) med Haandkraft og med Maskinkraft, her foretages med andre Ord en Sammenligning mellem et Husmandsbrug i dansk Forstand og en moderne udviklet Storbedrift.

Nogle Data med Hensyn til den medgaaede Arbejdstid skal anføres. Pløjningen, der i Storbedriften udføres med en »Disk gang plow« og i Husmandsbruget med en almindelig Plov, kræver henholdsvis 3 Mænd i 1 og 1 Mand i $6^2/_3$ Time. Harvningen, der i Storbedriften udføres med en »Five-section horrows«, i Husmandsbruget med en almindelig Harve, kræver henholdsvis 2 Mænd i $^1/_5$ og 1 Mand i $2^1/_2$ Time. Saaningen, der i Storbedriften udføres af en Saamaskine, i Husmandsbruget ved Haanden, kræver henholdsvis 2 Mænd i $^1/_4$ og 1 Mand i $1^1/_2$ Time. Indhøstning og Tærskning udføres i Storbedriften af en kombineret Meje- og Tærskemaskine, der sysselsætter 4 Mænd hver $^1/_4$ Time, medens Husmanden først skal meje og sætte i Stak (2 Mænd i 20 Timer), derefter bringe Høsten hjem (2 Mænd i 4 Timer) og endelig tærske (4 Mænd i $13^1/_5$ Time).

*) Det benyttede Areal er lig 1 Acre = $^1/_4$ Td. Land.

Landbolove.

Af Justitsraad *H. Wulff.*

(De i dette Tidsskrift tidligere meddelte Uddrag af saadanne Love og ministerielle Bekendtgørelser, der formenes at kunne have Interesse for Landboere, fortsættes herved for Aaret 1903.)

Love i 1903.

1. Elektricitetsværker, Spildevandsledninger m. m.

Ved Lov Nr. 9 af 23. Januar 1903 er der tillagt Kommunalstyrelserne i Sognekommunerne Ret til at bestemme, hvem der maa udføre Arbejder ved Gas-, Vand- eller Elektricitetsværker, Kloakledninger og indvendige Spildevandsledninger. Denne Bemyndigelse kan dog under visse Omstændigheder tilbagekaldes. Den, der benytter en uautoriseret Hjælp paa disse Omraader, straffes med Bøder fra 20 til 300 Kr. Saadanne Sager behandles som offentlige Politisager.

2. Jordfæstelse.

Ved Lov Nr. 19 af 13. Februar 1903 bestemmes, at enhver til Folkekirken hørende Mand eller Kvinde, der har opnaaet 14 Aars Alderen og er ved sin Fornufts fulde Brug, kan ved en i Testamentsform affattet paa ustemplet Papir skreven Tilkendegivelse bestemme, at hans eller hendes Lig skal jordfæstes uden Medvirkning af Folkekirkens Gejstlige. For Personer mellem

14 og 18 Aar skal Erklæringen tiltrædes af Forældre eller Værger, og disse kan paa egen Haand tage Bestemmelse for Personer under 14 Aar. Loven indeholder derhos nærmere Bestemmelser om disse Jordfæstelser, hvorunder der ingen Jordpaakastelse finder Sted, men der maa bedes et Fadervor ved Graven og afsynges Salmer af de autoriserede Salmebøger.

3. Kvinders Myndighed.

Ved Lov Nr. 36 af 13. Marts 1903 bemyndiges Regeringen til at meddele Kvinder Bevillinger til at være fuldmyndige efter de samme Regler, hvorefter saadanne Bevillinger udfærdiges for Mænd.

4. Lægdsvæsen.

Ved Lov Nr. 38 af 13. Marts 1903 henlægges en Del af Hvidovre Sogn, Sundby og Nathanaels Sogne samt Brøndshøj Sogn under Chefen for 1. Udskrivningsdistrikt som Lægdsforstander, medens de paagældende Distrikter vedbliver at bestaa som selvstændige Lægder og bestyres som det københavnske Hovedlægd.

5. Rigshospitalet.

Ved Lov Nr. 43 af 13. Marts 1903 bemyndiges Kultusministeriet til at lade opføre et Rigshospital og dertil at anvende 7,216,000 Kr. Hospitalet indgaar, naar det er færdigt, hvilket formenes at tage 6 Aar, under Statsdrift, og Adgangen til det er lige for Befolkningen saavel fra Landet som fra Byerne.

6. Invaliditets- og Alderdomsforsikring.

Ved Lov Nr. 50 af 27. Marts 1903 vedtoges Nedsættelsen af en Kommission paa 19 Medlemmer til Overvejelse af Spørgsmaalet om Oprettelsen af en almindelig Invaliditets- og Alderdomsforsikring. Udgifterne til denne Kommission afholdes af Statskassen og bevilges paa de aarlige Finanslove.

7. Undersøgelse af Levnedsmidler.

Ved Lov Nr. 51 af 27. Marts 1903 bemyndiges Justitsministeren til at slutte Overenskomst med et eller flere private analytisk-kemiske eller fysiologiske Laboratorier om mod et aarligt Vederlag, der dog ialt ikke maa overstige 10,000 Kr., at foretage Undersøgelser af offentlig falbudte Levnedsmidler m. m.

Der gives derefter nærmere Regler for disse Undersøgelser, hvorefter bestemmes, at den, som i Afsætningsøjemed eftergør eller forfalsker Levnedsmidler eller underkaster fordærvede Levnedsmidler en Behandling, der er beregnet paa at skjule deres fordærvede Tilstand, ligesom den, der i svigagtig Hensigt falholder saadanne Levnedsmidler, straffes efter Straffelovens § 278, 1. Stykke. Den, der vel ikke har svigagtig Hensigt, men dog er vidende om, at de Levnedsmidler, han forhandler, er behandlet som ovenfor nævnt, straffes med Bøder fra 50 Kr. til 2000 Kr. Offentlig Paatale finder her Sted.

8. Rustsvampe.

Ved Lov Nr. 55 af 27. Marts 1903 bestemmes, at Berberisbuske ikke uden særlig Tilladelse maa findes andre Steder end i botaniske Haver, knyttede til Undervisningsanstalter. Enhver Jordbruger er berettiget til at fordre, at der ikke indenfor en Afstand af 300 Alen fra Ejendommens Skel forefindes Planter af Korsved og Cypres Vortemælk, samt til at forlange saadanne Planter fjernede af Brugeren af det paagældende Areal. Den stedlige Politimyndighed er forpligtet til at bistaa med saadanne Planters Fjernelse. Overtrædelse heraf samt af Bestemmelsen om Berberis straffes med Bøder fra 5 Kr. til 100 Kr., hvorhos Berberissen eller Planterne ved offentlig Foranstaltning fjernes paa Overtræderens Bekostning. Er den Paagældende uvidende om Berberissens Tilstedeværelse, gives der ham en kort Frist til at fjerne den. Sagerne behandles som offentlige Politisager og Bøderne tilfalder »De fattiges Kasse« i det Sogn, hvor Lovovertrædelsen er begaaet.

9. Højere Almenskoler.

Loven Nr. 62 af 24. April 1903 om højere Almenskoler m. v. berører forsaavidt ogsaa Landboere, som Ungdommen fra Landet selvfølgelig har samme Ret og Adgang til disse Skoler, som Landets øvrige Børn, og derfor nævnes denne Lov her, uden at dens Detailler dog skal berøres.

10. Jernbanelov.

Ved Lov Nr. 65 af 24. April 1903 bemyndiges Regeringen til at give Eneret til 1. Januar 1990 paa Anlæg og Drift af en Jernbane fra Odense eller Hjallese over Nørre Broby til Faaborg. Banen skal have samme Sporvidde som Statsbanernes og bygges som Lokomotivbane efter et lettere System. Der forbeholdes dog Staten Ret til efter Udgangen af Aaret 1943 at overtage Baneanlæget med Tilbehør paa de i Lov af 8. Maj 1894 § 5 nævnte Betingelser.

11. Udførsel af Kød.

Ved Lov Nr. 69 af 24. April 1903 bemyndiges Regeringen til at træffe Foranstaltninger til Forebyggelse af, at der her fra Landet udføres fersk og let saltet Kød samt Slagteaffald af Heste, Hornkvæg, Faar, Svin og Geder, naar det er fordærvet eller hidrører fra Dyr, som er angrebne af nogen Sygdom saaledes, at det ikke bør bruges til Menneskeføde, eller saa afmagrede, at de ikke er egnede til saadant Brug. Det er derhos forbudt her i Landet at falbyde eller afhænde til Menneskeføde Kød og Slagteaffald af selvdøde Dyr i fersk eller tilberedt Tilstand, og al Udførsel heraf er absolut forbudt. Det samme gælder Kød og Affald af syge Dyr eller Dyr, som ved Slagtning viser en sygelig Tilstand, med mindre en autoriseret Dyrlæge udsteder Attest for, at det er tjenligt til Menneskeføde. Overtrædelser straffes med Bøder fra 20 til 1000 Kr., i Gentagelsestilfælde fordobles Bøden og Straffen kan stige til Fængsel, i hvilket Tilfælde Dommen

offentliggøres. Sager efter denne Lov behandles som offentlige Politisager.

12. Numerbytning ved Hæren.

Ved Lov Nr. 71 af 24. April 1903 tillades det enhver Soldat, der i sin Uddannelsestid ikke er bleven straffet for Tyveri, Bedrageri eller andre i den offentlige Mening vanærende Handlinger, Vold, forsætlig Ulydighed, Absentation eller Rømning, at bytte sit udtrukne Numer. Den Sum, han faar ved Bytningen, indbetales til Underafdelingen, som sætter den i Sparekassen, og ved Hjemsendelsen udbetales Beløbet med Renter. Under særlige Omstændigheder kan der dog gives Forskud paa Beløbet. Den saaledes anbragte Byttesum kan hverken bortgives, sælges eller pantsættes eller belægges med Arrest eller Udlæg.

13. Statsbanernes Takster.

Loven om Forandring af Statsbanernes Takster er af 15. Maj 1903 og har Nr. 80. Taksterne forhøjes saavel for Person- som Godsfragternes Vedkommende.

14. Forandret Valgsted.

Ved Lov Nr. 84 af 15. Maj 1903 er Valgstedet i Odense Amts 7. Folkethingskreds forlagt fra Søndersø til Stationsbyen Otterup ved Odense—Bogense-Banen.

15. Den personlige Kommuneskat.

Denne Lov er af 15. Maj 1903 og har Nr. 85. Hovedreglen i denne overordentlig vigtige Lov er, at der til Beskatning i en Kommune kræves et 3 Maaneders Ophold i denne, men herfra er der dog et Par Undtagelser, nemlig for det første, naar den Paagældende ikke i nogen Kommune har haft et 3 Maaneders Ophold, og for det andet, naar Opholdet i Kommunen har været forbundet med Næringsdrift med Værksted, Udsalgssted eller Forretningslokale. I begge disse Tilfælde er 1 Maaneds Ophold tilstrækkelig til at begrunde Skatteforpligtelse.

I København svares Indkomstskat, udenfor København Formue- og Lejlighedsskat.

Den overmaade vigtige § 7 bestemmer, at der skal tilvejebringes en almindelig Skattevedtægt for Landets Kommuner udenfor København og angiver Maaden, paa hvilken denne Vedtægt tilvejebringes. Der tilstræbes Fællesvedtægter for Amternes Landkommuner, men i særlige Tilfælde kan der dog bevilges Afvigelser fra de almindelig gældende Skattevedtægter.

Dernæst bestemmer Paragrafen følgende: Naar en Lov om Indkomstskat til Staten er traadt i Kraft, skal den Indkomst, der lægges til Grund for Statsskatteansættelsen, ogsaa lægges til Grund for Ligning af Kommuneskat, forsaavidt vedkommende Skatteyder er ansat til Skat efter bemeldte Lov. I Vedtægten kan fastsættes, at Skatteindtægten udfindes ved til denne at lægge: indtil 50 pCt., forsaavidt den flyder af Kapital, Tiender eller andre bestandige Afgifter; indtil 35 pCt., forsaavidt den flyder af fast Ejendom; indtil 25 pCt., forsaavidt den er Pension, Livrente, Aftægt, Klosterhævning eller lignende; indtil 15 pCt., forsaavidt den er pensionsberettiget Indkomst.

Dette Tillæg maa være procentvis det samme for alle af samme Kilde flydende Indkomster i samme Kommune. I Vedtægten kan endvidere fastsættes, at den saaledes udfundne Skatteindtægt for hver enkelt Skatteyder kan efter Lejligheden forhøjes med indtil 25 pCt. (f. Eks. ved forholdsvis store Indkomster, ringe Husstand, særlig stor Vinding i det sidste Aar eller særlig heldige Driftsforhold) eller nedsættes med indtil 65 pCt. (f. Eks. ved forholdsvis ringe Indkomster, stor Børneflok, Alderdom, Sygdom, store Tab og Uheld i det sidste Aar). Indkomster i Landkommuner paa 800 Kr. og derunder kan nedsættes efter Ligningsmyndighedernes frie Skøn, dog ikke saaledes, at Skatteydelsen helt bortfalder.

Enhver Skatteyder har Ret til Selvangivelse, saavel af hele sin Indkomst samlet som af Indkomsten af de

forskellige Kilder, hvoraf den er indvunden. Ligningsmyndighederne kan ikke forkaste saadan Selvangivelse, uden først at have givet Vedkommende Lejlighed til at forklare og bevisliggøre sin Angivelse.

Kommunernes Skatteprocent fremkommer ved, at den samlede paa de opførte Skattepligtige lignede personlige Kommuneskat multipliceres med 100, og det udkomne Beløb divideres med Summen af de paa Skattelisten opførte Indkomstbeløb. Denne Skatteliste maa hverken helt eller delvis offentliggøres i Pressen.

Naar en Person, der har skattepligtigt Ophold i en Kommune, samtidig driver Erhvervsvirksomhed i en anden, skal han til denne sidste betale to Trediedele af Erhvervskommunens Skatteprocent. Herom gives en Række yderligere og meget detaillerede Bestemmelser. Naar der er paalignet en Person, som har skattepligtigt Ophold i en Kommune, Skat til en eller flere Erhvervskommuner, har han Ret til i den personlige Kommuneskat, der er paalignet ham i Opholdskommunen, at kræve fradraget, hvad han saaledes har erlagt til andre Kommuner, dog saaledes, at naar Opholdskommunens Skatteprocent er lavere end Erhvervskommunens, da finder der andre nærmere betegnede Regler Sted. Fradraget kan dog ingensinde overstige to Trediedele af Opholdskommunens Skattebeløb.

Loven paalægger ogsaa Aktieselskaber Skattepligt til Opholdskommunen, dog som Regel ikke udover 3 pCt. af Nettoindtægten. Ogsaa herom gives der i Loven en Række detaillerede Regler, som der her kun kan henvises til.

Undtagne fra Skattepligten er bl. a. Kirker, der ejer sig selv, forsaavidt angaar Kirkebygningerne med Grund og Kirkegaarden, anerkendte Kreditforeninger og Kreditkasser som de lovfæstede Spare- og Laanekasser.

Med Hensyn til Indførelse af Ejendomsskyld bestemmer Loven, at al Ligning paa Hartkorn saavel til Sogne- som til Amtskommuner bortfalder og erstattes af en Ligning paa faste Ejendomme efter deres

Værdi. Overgangen bestemmes saaledes, at i de første 5 Aar fra 1905 udredes Ejendomsskatterne til Amt og Kommune med fire Femtedele efter Hartkorn og en Femtedel efter Værdi, de følgende 5 Aar med tre Femtedele efter Hartkorn og to Femtedele efter Værdi, de følgende 5 Aar med to Femtedele efter Hartkorn og tre Femtedele efter Værdi, de følgende 5 Aar med en Femtedel efter Hartkorn og fire Femtedele efter Værdi og fra 1925 udelukkende efter Værdi. Alle Ejendomme bliver derfor at vurdere, og 5 Aar efter finder en ny Vurdering Sted, og derefter hvert tiende Aar. Omkostningen ved Vurderingen udredes af Kommunernes Kasse.

Sogneraadet kan bestemme, at Skoler, private Hospitaler eller Sygehuse, Gymnastik- og Forsamlingshuse, Skytteforeningers Huse osv. ikke inddrages under Ejendomsskylden.

Fra Finansaaret 1904—05 at regne udredes der af Statskassen et aarligt Tilskud til Kommunerne af 1,500,000 Kr. Om Reglerne for dette Tilskuds Fordeling indeholder Loven detaillerede Bestemmelser, hvoraf her blot skal fremhæves, at Kommunerne samtidig med Kommunalregnskabet har at indsende Fortegnelse over Kommunens Udgifter til Lønninger ved Skolevæsenet, til Alderdomsunderstøttelse, til Fattigvæsenet og til »de fattiges Kasse«.

Kommunernes Skatteaar skal fra 1903 være Finansaarets, altsaa fra 1. April til 31. Marts.

16. Lov om Menighedsraad.

Denne betydningsfulde Lov er af 15. Maj 1903 og har Nr. 86. Hovedreglen er, at der for hvert Kirkesogn i Landet oprettes et Menighedsraad. Dette Raad skal paa Landet bestaa af Præsten og mindst 4 af Sognets eller Distriktets til Folkekirken hørende Beboere, der vælges efter nærmere angivne Regler.

Sognepræsten er Raadets Formand. Valgret og Valgbarhed til Menighedsraadet har Mænd og Kvinder af Sognets til Folkekirken hørende Beboere, naar de er

fyldt 25 Aar og i det sidste Aar før Valget har haft fast Bopæl i Sognet. Dog undtages Mænd eller Kvinder, der ved Dom er funden skyldig i en i den offentlige Mening vanærende Handling uden at have faaet Æresoprejsning, eller vitterlig har ført et Levned, der i det almindelige Omdømme vækker Forargelse, saasom bevislig Drikfældighed, Erhverv ved Utugt eller lignende.

Derhos fordres, at de paagældende efter en egenhændig derom fremsat skriftlig Begæring findes optagen paa Valglisten, hvilket afgøres af en Valgbestyrelse, bestaaende af Præsten og tvende af ham valgte Menighedsmedlemmer, der nøje har at paase, at Betingelserne for Optagelse paa Listen er tilstede.

Ingen valgberettiget kan vægre sig ved at modtage Valg til Menighedsraadet, med mindre han er over 60 Aar eller Biskoppen af særlige Grunde fritager ham. Valget foregaar i den sidste Halvdel af December Maaned og varer i 6 Aar, hvis ikke særlige Inhabilitetsgrunde indtræder. Der vælges samtidig Suppleanter, der eventuelt kan tiltræde i Periodens Løb.

Spørgsmaal om Udelukkelse fra Menighedsraad eller fra Valglisten kan gennem Provsten indankes for Biskoppen, efter at Menighedsraadet eller Valgbestyrelsen har resolveret i Sagen.

Udgifterne til Menighedsraadene udredes enten af Kirkerne, hvis disse er selvejende og har Midler dertil, eller forskudsvis af Kommunekassen mod senere Ligning paa Sognets til Folkekirken hørende offerpligtige Beboere efter Reglerne for Ligning af den personlige Kommuneskat.

Raadets Formand bestemmer Tid og Sted for Mødernes Afholdelse. Disse finder Sted mindst 4 Gange aarlig. To Medlemmer af Raadet kan kræve et Møde afholdt. Forhandlingerne indføres i en autoriseret Protokol, dog undtages, hvad Præsten forhandler med Raadet om privat Sjælesorg. Ved de aarlige Kirkesyn skal Menighedsraadet give Møde og fremsætte sine Ønsker om Forbedringer og Anskaffelser. Ogsaa ved Visitatser af Provst eller Biskop

samles Menighedsraadet for at forebringe Menighedens Ønsker.

Menighedsraadet tager Beslutning om:

a) Kirkens Opvarmning m. v.;
b) hvorvidt der skal afholdes Konfirmation 2 Gange om Aaret;
c) hvilke autoriserede Salmebøger, der skal bruges;
d) Benyttelsen af den reviderede Liturgi for Daab og Nadver (dog skal i de under c og d nævnte Tilfælde Præsten deri være enig);
e) Indførelse i Folkeskolerne af autoriserede Bibelhistorier og Læsebøger, naar Præst og Skolelærer derom er enige, samt ved Konfirmationsundervisning, naar Præsten deri er enig;
f) Indførelse af ny autoriserede Prædikentekster, naar Præsten er enig deri, og
g) i andre Tilfælde, hvor det hidtil har været overladt Menighedens Flertal at tage Beslutning i Menighedens Anliggender.

Indtil videre indgaaes Overenskomster med de offerberettigede om Højtidsofferets Afløsning af Menighedsraadet, dog under Kultusministeriets Sanktion, og efter at Sogneraadets Erklæring er indhentet.

Ogsaa med Hensyn til Brugen af Kirkerne har Menighedsraadet en Stemme med.

Menighedsraadet er derhos pligtigt til at afgive Betænkning og Raad i de Anliggender, Ministeriet eller Biskoppen maatte forelægge det. Saadanne Betænkninger kan angaa Spørgsmaal om Konfirmationens Henlæggelse til en anden Søndag end den foreskrevne eller om Overhøringens Henlæggelse til en anden Dag end selve Konfirmationsdagen, om Udvidelse af Kirken eller Kirkegaarden, om Opførelse af nye Kirker, om Deling af Sognet, om Oprettelsen eller Nedlæggelsen af gejstlige Embeder, og endvidere kan Menighedsraadets Betænkning indhentes om ledige Præsteembeders Genbesættelse og om Præsteembedernes Økonomi.

Raadet skal derhos til Fremme af en fri kirkelig

Fattigpleje forvalte, hvad der indkommer i Kirkens Bøsser, Fattigtavler og Blok. For Anvendelsen af disse Midler aflægges behørigt Regnskab hvert Aar, hvilket Regnskab fremlægges til offentligt Eftersyn i den første Halvdel af Februar Maaned.

Menighedsraadet er berettiget til ogsaa uden Anledning fra de kirkelige Myndigheders Side at tage kirkelige Forhold og Anliggender under Overvejelse og derom indgive Andragende til Biskoppen, det kirkelige Udvalg eller Ministeriet.

Denne Lov gælder kun til en Lov om Kirkens Forfatning er vedtagen og i alle Tilfælde ikke ud over den 1. Januar 1910.

17. Lov om Brug af Kirkerne.

Loven herom er af 15. Maj 1903 og har Nr. 87. Hovedreglen er, at Sognepræsten eller en residerende Kapellan har Raadighed over Kirken til kirkelige Handlinger og gudelige Forsamlinger. Denne Ret kan af disse udstrækkes til andre Præster i Folkekirken samt til ikkepræsteviede, der har Adgang til Prædikestolen, samt til andre ikke-kirkeviede, der dog kun maa tale fra Kordøren udenfor de sædvanlige Gudstjenester, men i dette Tilfælde maa Præsten selv eller en anden Præst paa hans Vegne være tilstede.

En eller flere af et Sogns folkekirkelige Beboere kan endvidere begære, at der gives en anden Præst Lejlighed til at benytte Kirken til kirkelige Handlinger og gudelige Forsamlinger, men Sognepræsten maa da samtykke deri, og nægter han det, kan Spørgsmaalet forelægges for Biskoppen eller Kultusministeriet.

Naar mindst 10 Familiefædre, Enker og andre Personer med egen Husstand af Sognets folkekirkelige Beboere er enige om at ønske Kirken overladt til en anden Præst i Folkekirken til Prædiken og Katekissation eller Skriftemaal og Altergang, kan de indgive skriftlig Anmeldelse derom til Sognepræsten mindst 24 Timer forud,

og Tilladelse kan da ikke nægtes, med mindre Kirken til den berammede Tid forud er bestemt til anden Brug.

De Beboere, der har løst Sognebaand eller er Medlemmer af en Valgmenighed, har Ret til at lade den Præst, de har sluttet sig om, benytte Sognekirken efter forudgaaet Anmeldelse og Aftale om Tiden med Sognepræsten.

Naar mindst 10 af en Sognemenigheds Medlemmer har indgivet Begæring om Brugen af Kirken til en af dem dannet lovformelig Valgmenighed, fastsætter Biskoppen efter indhentet Erklæring fra Menighedsraadet et Regulativ for Kirkens Benyttelse af Valgmenigheden.

Alle saadanne Gudstjenester af udensogns Præst skal være offentlige med Adgang for andre af Sognets Beboere, og Præsten er berettiget til at udføre kirkelige Handlinger for dem i umiddelbar Forbindelse med Gudstjenesten.

Til Kirkens Benyttelse til Gudstjeneste af usædvanlig Art eller til kirke- og missionshistoriske Foredrag, Kirkekoncerter osv. meddeles Samtykke af Biskoppen efter Indstilling fra Menighedsraadet. Biskoppens Afgørelse kan af Menighedsraadet indankes for Ministeriet.

Enhver Sognebeboer har Ret til at blive begravet paa Sognets Kirkegaard, selv om han ikke hører til Folkekirken.

Kirkens Betjente er ikke pligtige til at medvirke ved Gudstjenester af udensogns Præster. Ved Altergang medbringer den udensogns Præst selv Brød og Vin, men Kirkebetjenten skal drage Omsorg for, at alt øvrigt er i Orden.

Den Præst, der har Kirken til Brug, har Ansvaret for sømmelig Orden og kan ved gudelige Forsamlinger forlange, at ingen uden hans Samtykke maa tage Ordet. Han har endvidere at paase, at Kirken og Kirkegaarden med Tilbehør behandles med Omhu og Forsigtighed.

Menighedsraadet bestemmer Betaling for Rengøring, Opvarmning, Belysning og Ringning, og Kirketiendeejerne kan ikke modsætte sig, at Kirken bruges i det i Loven

fastsatte Omfang og heller ikke Brugen af Kirkens Klokker, naar Ringeren faar den anordnede Betaling.

18. Lov om Valgmenigheder.

Denne Lov har Nr. 88 og er dateret 15. Maj 1903. Naar mindst 20 Familiefædre, Enker eller andre Personer med egen Husstand, der alle hører til Folkekirken, ønsker at udtræde af den Sognemenighed, hvortil de hører, for, i Forbindelse med en Person, der opfylder Betingelserne for at blive Præst i Folkekirken, at danne en særlig Menighed indenfor Folkekirken, skal de, naar Vilkaarene iøvrigt opfyldes, have Adgang til at faa denne Valgmenighed anerkendt som Led af Folkekirken og deres Præstevalg stadfæstet.

Ansøgninger herom indgives til Kultusministeriet og skal indeholde Oplysninger om:

at Ansøgerne opfylder de personlige Betingelser for at kræve en Valgmenighed;

at de enten har forskaffet sig en Kirkebygning, der skal have en vis Beliggenhed, eller paa den i Lov om Kirkernes Brug foreskrevne Vis har sikret sig Sognekirken til Valgmenighedsbrug, og

at den foreslaaede Præst opfylder Betingelserne for at være Præst i Folkekirken, og at han er villig til at overtage Stillingen.

En Valgmenighed vil dog som Regel ikke kunne vente Anerkendelse i det første Aar, efter at en Sognepræst er ansat. Valgmenighedspræsten maa, hvis han ikke forud er det, præstevies paa sædvanlig Maade og modtager sin Kollats af Biskoppen. Ogsaa egne Valgmenighedskirker skal indvies paa sædvanlig Maade; ønskes Sognekirken benyttet, maa der fra Biskoppen foreligge Erklæring om, at Valgmenighedens Brug af Kirken ikke hindrer Sognemenighedens Brug.

Valgmenighedsmedlemmerne maa til Provsten anmelde Udtrædelse af Sognemenigheden. Valgmenigheden er undergiven de samme Tilsynsregler som Sognemenighederne, og den afholder selv alle med dens særegne

Stilling forbundne Udgifter. Biskop og Provst skal til enhver Tid være underrettet om hvem, der udgør Valgmenighedens Bestyrelse. Ogsaa de egne Valgmenighedskirker er undergivet det sædvanlige Tilsyn.

Der skal forelægges Provst og Biskop nøjagtige Fortegnelser over Menighedens Medlemmer med Opgivelse af disses Stilling og Bopæl. En Valgmenighed kan faa Tilladelse til Anlæg af egen Kirkegaard, der da maa indvies paa sædvanlig Maade, og dens Fred og Vedligeholdelse som Kirkegaard maa sikres, ogsaa naar Valgmenigheden har ophørt at eksistere.

Ingen kan faa Stadfæstelse som Præst for mere end een Valgmenighed. Præsten kan faa Stadfæstelse paa en Medhjælper, der ligeledes maa opfylde Betingelserne for at blive Præst i Folkekirken. Valgmenighedens Bestyrelse beskikker Kirkens Betjente og bestemmer deres Antal. Kirkesangeren skal for Biskoppen godtgøre de fornødne Kvalifikationer og skal aflægge Embedsed.

Præsten lønnes af Menigheden, og der tilkommer hverken ham eller hans Enke Pension af Statskassen. Han er derimod fritaget for de særlige Ydelser, der paahviler Folkekirkens Præster. Valgmenighedspræsten maa føre de sædvanlige Kirkebøger og indgive de anordnede Beretninger. Han foretager Ægtevielser, hvor Bruden hører til hans Menighed, men Tillysning skal tillige ske i Brudens Sognekirke. Ligeledes foretager han for Menighedens Medlemmer Mægling mellem Ægtefæller i Anledning af Separation eller Skilsmisse.

Har Valgmenigheden ingen egen Kirke, skal den paa sædvanlig Maade deltage i Udgifter til Sognekirkens Opvarmning og Vedligeholdelse. Har den derimod egen Kirkebygning, tilfalder de Midler, der indkommer i Kirkens Bøsser, Fattigtavler og Blok, Valgmenigheden til Fremme af frikirkelig Fattigpleje. En saadan egen Kirke maa ikke uden Biskoppens Samtykke bruges til andre Øjemed end Gudstjenester og gudelige Forsamlinger. Den paabudte Læsning til Kirkestævne skal ogsaa finde Sted ved Valgmenighedernes Gudstjenester.

En Valgmenigheds Stadfæstelse kan tilbagekaldes, naar Menighedens Bestyrelse andrager derom, naar den ikke opfylder de stillede Betingelser, og naar den ikke, inden 6 Maaneder efter en indtraadt Præstevakance i Menigheden, gør ny Indstilling om en egnet Afløser. I Tilfælde af Opløsning af en Valgmenighed skal Bestyrelsen afgive Kirkebøgerne til Stedets Sognepræst.

19. Et kirkeligt Udvalg.

Loven herom er af 15. Maj 1903 og har Nr. 89. Den bestemmer, at der, naar Menighedsraadene er valgte, nedsættes et Udvalg af gejstlige og læge Medlemmer af Folkekirken til at gøre Forslag om Bestemmelser til Gennemførelsen af Grundlovens Krav om Kirkens Forfatning og om Ordningen af Præstevalg og af Retsplejen i gejstlige Sager. Desuden kan andre Spørgsmaal om folkekirkelige Forhold drøftes.

Udvalget bestaar af 4 Medlemmer valgt af Ministeriet, Sjællands Biskop og 3 andre Biskopper, 1 Medlem af det theologiske Fakultet, 1 juridisk Professor, 18 Lægmænd: 3 fra København, 7 fra Østifterne og 8 fra de jyske Stifter, alle valgt af Menighedsraadene, samt 1 Færing. Der vælges derhos Suppleanter for de 19 Lægmænd.

Der angives nærmere Regler for disse Valg. Udvalgets Betænkning skal afgives inden den 1. April 1907, dog kan Udvalget eventuelt sammenkaldes indtil 1. Januar 1910. Udvalgsmedlemmerne faar 6 Kr. i Diæter samt Godtgørelse af Rejseudgifter.

20. Tiendeloven.

Denne betydningsfulde Lov er dateret 15. Maj 1903 og har Nr. 100. Den bestemmer, at enhver Tiende skal afløses ved Betaling af en Kapital, der udgør 25 Gange et Aars Tiende, med Fradrag af det aarlige Beløb af de Tienden paahvilende Skatter og Afgifter til det Offentlige.

Af Tiendens Afløsningssum udreder Tiendeyderen et Beløb svarende til 18 Gange et Aars Tiende, medens Resten udredes af Staten. Tiender paa Ejendomme,

der er fritagne for Ejendomsskyld, og hvis kapitaliserede Værdi for alle Tienders Vedkommende ikke naar over 6 Kr., bortfalder uden Afløsning, medens Staten betaler Erstatningerne til Tiendeejeren.

Afløsningssummerne udbetales enten kontant eller med 4 pCt. rentebærende Obligationer, udstedt af en under Finansministerens Tilsyn staaende Tiendebank. Den Tiendeyderne paahvilende Andel af Afløsningssummerne udredes enten straks ved Afløsningens Ikrafttræden eller ved Erlæggelsen af en fast halvaarlig Ydelse af $2^1/_4$ pCt. af den paagældende Afløsningssums oprindelige Beløb, hvoraf 2 pCt. beregnes som Renter og Resten som Afdrag. Den halvaarlige Ydelse betales paa Amtstuen sammen med de kongelige Skatter og Afgifter.

Til Gennemførelse af Afløsningen inddeles Landet i Tiendekredse, hver med sin Tiendekommissær, der udnævnes af Landbrugsministeren. For hele Landet nedsættes der en Tiendekommission, bestaaende af 3 af Kongen udnævnte retskyndige Medlemmer. Valget gælder for 4 Aar, men kan forlænges, og hver af de 3 Medlemmer faar foruden Dagpenge og Rejseudgifter refunderede et aarligt Honorar af 4000 Kr. Der tillægges Tiendekommissærerne et af Ministeren fastsat Honorar, der udredes af Statskassen.

Alle Tiender i et Sogn skal afløses samtidig. Den Orden, hvori Afløsningen skal foregaa i de enkelte Sogne, bestemmes for hver Tiendeafløsningskreds ved Lodtrækning.

Naar en Kirketiendeejer, efter at Afløsningen af Tienden har funden Sted, ønsker sin Forpligtelse overfor Kirken afløst, kan han herom indgive Begæring til Kultusministeriet. Af Afløsningssummen skal i saa Tilfælde henlægges en saa stor Sum, som i Forbindelse med Kredsens øvrige Indtægter og Kapitaler osv. er tilstrækkelig til, at Kirken med Inventarium og Kirkegaarden ved Renterne af samme for Fremtiden kan vedligeholdes i god og forsvarlig Stand.

Naar en Tiende er afløst, bortfalder følgende Skatter

og Afgifter til det offentlige fra det Tidspunkt, da Afløsningen er traadt i Kraft:

a) Landskatten af det tiendeydende Hartkorn;
b) Landskatten af det matrikulerede Tiendehartkorn og
c) Halvandenskillings-Afgiften af det tiendeydende Hartkorn.

Alle andre offentlige Byrder, der paahviler Tienden, betragtes som Realbyrder.

Loven er iøvrigt overordentlig omfangsrig og indeholder en Række detaillerede Bestemmelser paa alle de Omraader, der falder ind under dens Bestemmelser, men det vil af Pladshensyn ikke være muligt at komme nærmere ind paa disse Detailler, hvorimod Lovens Hovedtræk er angivet i det foregaaende. Det gælder om denne som om de fleste af de andre saare betydningsfulde Reformlove, der vedtoges i 1903, at de, der har Interesse for de nærmere Bestemmelser, maa henvises til selve Lovene.

21. Loven om Ejendomsskyld.

Denne saare vigtige Lov er ligeledes dateret 15. Maj 1903 og har Nr. 103. Fra 1. Juli 1904 bortfalder de paa faste Ejendomme i Kongeriget hvilende direkte Skatter til Staten, nemlig: Gammelskatten, Land- og Ligningsskatten af Ager- og Engs- samt Skovskylds-Hartkorn samt Bygningsafgiften og i Stedet for træder Ejendomsskyld til Staten af faste Ejendomme.

Disse ansættes til deres Værdi i Handel og Vandel uden Besætning, Inventarium, Maskiner og andet Driftsmateriel, men med mur- og nagelfast Tilbehør. Værdien ansættes til Beløb i Kroner, der er delelige med hundrede. Ejendomme, der anvendes til Land-, Skov- eller Havebrug, vurderes med de paa samme hvilende faste Byrder, dog ikke Arvefæsteafgifter. Der gives derefter nærmere Regler for Udfindelsen af saadanne Ejendommes Værdi. 5 Aar efter, at den første Vurdering har fundet Sted, foretages en ny; derefter finder Vurdering Sted hvert 10. Aar.

Af den udfundne Vurderingssum svares aarlig 1 Kr. 10 Øre af hvert 1000 Kr. som Ejendomsskyld til Staten. Fritagne herfor er bl. a.: Kirker og Kirkegaarde, forskellige kommunale Ejendomme, Skoler, Hospitaler, Sygehuse, Gymnastik- og Forsamlingshuse, Skytteforeningers Øvelseshuse m. fl. Bygninger. Endvidere Lejehuse paa Landet, hvor Lejen for hver Lejlighed ikke overstiger 60 Kroner.

For Ejendomme paa Landet, til hvilke der er knyttet Landbrug eller Havebrug som Næringsvej, finder følgende Fradrag Sted i Vurderingssummen: for Ejendomme vurderede under 8000 Kr., 2000 Kr., og for Ejendomme mellem 8000 og 12000 Kr., 1000 Kr. For Huse, der beboes af een Familie, og hvis Beboere tilhører Arbejderklassen eller ernærer sig ved Fiskeri eller Haandværk uden fremmed Medhjælp, afdrages af Vurderingssummen: for Værdi under 3000 Kr., 2000 Kr., mellem 3000 Kr. og 4500 Kr., 1000 Kr. og mellem 4500 Kr. og 6000 Kr., 500 Kroner.

Ejendomsskylden hviler paa Ejendommen og svares af Ejeren, dog kan Afgiften under visse Omstændigheder overføres paa Brugeren.

Landet inddeles i Skyldkredse, hver med en af Finansministeren udnævnt Vurderingsformand. Vurderingen i Landdistrikterne foregaar ordentligvis af Vurderingsformanden og 2 af Kommunens Bestyrelse valgte Vurderingsmænd. Ved Vurdering af Skovejendomme tilkaldes en sagkyndig, der vælges af Finansministeren, naar Skovejendommen er over 100 Tdr. Ld., eller naar Ejeren forlanger det. Hver af Vurderingsmændene i Landdistrikterne faar 4 Kr. for en Dags Arbejde, men maa selv befordre sig. Vurderingsformændene faar et Honorar, der bestemmes af Finansministeren, samt 6 Kr. i Dagpenge for Rejser udenfor Opholdskommunen og Refusion af Rejseudgifter.

Samtlige disse Udgifter afholdes af Statskassen, som dog faar Halvdelen godtgjort af Kommunerne for flere af disse Udgifters Vedkommende.

Ejendomsskylden forfalder til Indbetaling i Statskassen med Halvdelen den 1. April og Halvdelen den 1. Oktober, henholdsvis for Aarets første og sidste Halvdel.

22. Indkomst- og Formueskat til Staten.

Loven herom er ligeledes af 15. Maj 1903 og har Nr. 104. Skatten af Indkomst til Staten er normeret efter en Skala fra 1.3 pCt. for Indtægt under 2000 Kr. til 2.5 pCt. for Indtægt af 100,000 Kr. eller derover.

Hovedreglen er, at enhver Person, der boer her i Landet, er skattepligtig. Endvidere er Aktieselskaber og andre Selskaber med begrænset Ansvar skattepligtige.

Til Indkomst regnes ikke:

a) Formueforøgelse hidrørende fra Formuegenstandenes stigende Værdi eller fra Salg af de skattepligtige Ejendele;
b) Formueforøgelse hidrørende fra Arv, Ægteskab, Udbetalinger af Livsforsikringer, Brandforsikringer og deslige;
c) Indtægter fra Kapitalforbrug eller Laan og
d) Indtægter af Dagpenge og Rejsegodtgørelser for Rejser i offentligt Øjemed.

Familieoverhovedet beskattes af hele Husstandens Indkomst. Til Husstanden henregnes Manden, den med ham samlevende Hustru, de af Familieoverhovedet økonomisk afhængige Børn, der ikke har egen Husstand, og Pleje- og Adoptivbørn.

I Indkomsten fradrages for Landdistrikternes Vedkommende 600 Kr. samt 70 Kr. for hvert Barn under 15 Aar. Skatten ansættes for det Kalenderaar, der gaar forud for Ligningen.

Formueskatten til Staten er 60 Øre af hvert 1000 Kr. Fritagne for denne er de samme, som er fritagne for Indkomstskat — derunder Kreditforeninger, Kreditkasser, Spare- og Laanekasser — samt endvidere Formuer under 3000 Kr. Ogsaa her beskattes Familieoverhovedet af de til Husstanden hørende Personers Formue.

Landet inddeles i Skattekredse, og Ligningen fore-

tages ved en Samvirken af de kommunale Myndigheder og Skatteraadene. Saadanne oprettes i enhver Skattekreds, men ingen kan samtidig være Medlem af et Skatteraad og en Ligningsmyndighed. Medlemmerne af Skatteraadene lønnes med 400 Kr. aarlig og Formanden med 800 Kr. De faar, naar de rejser, Befordringsgodtgørelse og 6 Kr. daglig i Diæter.

For hver Amtsraadskreds oprettes et Overskatteraad, bestaaende af Amtmanden som Formand og 2 af Finansministeriet samt 2 af Amtsraadet af dets Midte valgte Medlemmer.

En skattepligtig bliver som Regel at sætte i Skat i den Kommune, hvor han den nærmeste Tid før den 1. Februar har haft Bopæl. Har han Bopæl i flere Kommuner, kan han selv bestemme, i hvilken Kommune han vil ansættes i Skat. Tvivlsspørgsmaal afgøres af Finansministeriet.

Ansættelsen til Indkomst og Formue sker hvert Aar og samtidig. Senest 1. Februar opfordrer Ligningsmyndighederne ved Bekendtgørelse ved Kirkestævne eller paa anden brugelig Maade Skatteyderne til selv at angive deres Indkomst og Formue. Skemaer, som i saa Henseende skal følges, foreskrives af Finansministeren og skal af Ligningsmyndighederne tilstilles enhver skattepligtig.

Skatten forfalder til Betaling den 1. April og den 1. Oktober, hver Gang med Halvdelen for det forløbne Halvaar. Kommunalbestyrelserne opkræver Skatten og indbetaler den til Statskassen senest 3 Maaneder efter 1. April og 1. Oktober.

Flytter en skattepligtig Person fra Skattekommunen, har han under Bøder af indtil 20 Kr., der tilfalder Kommunens Kasse, at indbetale den paalignede Aarsskat til Skattekommunen.

Den, der forsømmer at gøre Selvangivelse af sin Indkomst, fortaber Retten til at gøre Indsigelse mod Ansættelsen af sin Indkomst, med mindre han kan godtgøre, at Ansættelsen overskrider hans virkelige Indtægt

(Fortsættes.)

med mere end 25 pCt., men han skal dog i saa Tilfælde betale Skat af sin virkelige Indtægt med Tillæg af 15 pCt.

Iøvrigt indeholder Loven en Række særdeles detaillerede Bestemmelser om Ligningen, Skatteraadenes Virksomhed og Paaklagen, samt om en Række andre Bestemmelser, der vedrører Lovens Omraade, og det vil være nødvendigt for enhver, der har Interesse i at faa nøje Kendskab til Lovens Enkeltheder, at gøre sig bekendt med disse Detailler.

23. Arbejderes Forsikring mod Ulykkestilfælde.

Loven herom er af 15. Maj 1903 og har Nr. 114. Har en Arbejder været Genstand for et under Loven af 7. Januar 1898 hørende Ulykkestilfælde, der nedsætter hans Arbejdsevne, tilkommer der ham Dagpenge efter Udløbet af den 13. Uge. Dagpengene udgør $^2/_3$ af Daglønnen, dog ikke over 2 Kr. og ikke under 1 Kr. daglig.

Retten til Dagpenge betinges af Nedsættelse af Arbejdsevnen, hvilket godtgøres ved en Lægeerklæring. Dagpengene kan vedblive at løbe, indtil Arbejderforsikrings-Raadet fastsætter en Invaliditetserstatning.

Ved den 14. Uges Begyndelse skal den tilskadekomne fremsende en Lægeattest til Arbejdsgiveren, der betinger Dagpenge-Rettens Indtræden. Denne Lægeerklæring betaler den tilskadekomne. Dagpengene skal betales til den tilskadekomne ved hver Uges Udløb for den forløbne Uge. Arbejderforsikrings-Raadet kan bestemme, at Dagpengene skal indbetales til det, og kan ogsaa forskudsvis udrede Dagpengene.

Anmeldelsen af Ulykkestilfældet med tilhørende Lægeerklæring skal af Arbejdsgiveren umiddelbart indsendes til Arbejderforsikrings-Raadet. Lægeerklæringen betales af Arbejdsgiveren.

Er et Aar gaaet efter Ulykkestilfældet, uden at de endelige Følger er indtraadt, kan Arbejderforsikrings-Raadet fastsætte den Pengesum, der skal ydes den tilskadekomne, og i saa Tilfælde vil der være at skønne over, hvilke Følger Ulykkestilfældet sandsynlig vil

medføre for den tilskadekomne, og denne Afgørelse kan da ikke forandres, men Raadet kan ogsaa udsætte Afgørelsen og træffe en midlertidig Bestemmelse, der dog ikke maa udstrækkes over 2 Aar.

24. Kørsel med Automobiler.

Loven herom er af 15. Maj 1903 og har Nr. 124. Hovedreglen er, at Automobilkørsel er tilladt. Ved Automobil forstaas ethvert Køretøj, der er forsynet med Kraftmaskine, som drives med Damp, sammenpresset Luft, Gas eller Elektricitet. Et Automobil skal være saaledes indrettet, at dets Brug ikke medfører Fare eller væsentlig stærkere Støj end tilsvarende Køretøjer uden Kraftmaskine. Motorvogne maa ikke i Størrelse eller Udseende væsentlig afvige fra Hestekøretøjer til tilsvarende Brug. Til Arbejds- eller Fragtkørsel eller til mere end 6 Personer skal Motorvogne have Hjulfælge af mindst 4 Tommers Bredde; Højden maa ikke være over 5 Alen og Bredden ikke over 3 Alen, og Vægten maa ikke overstige 8000 Pd. paa Biveje og 12000 Pd. paa Landeveje. Enhver Motorvogn skal være forsynet med 2 af hinanden uafhængige Bremseapparater, og hver af disse skal kunne standse Vognen paa højst 12 Alen. En Motorcykel skal have 1 Bremseapparat, der kan standse Cyklen med højst 6 Gange dens Længde.

Ethvert Automobil skal være forsynet med Signalhorn, der uden ufornødent skræmmende Virkning kan give Advarsler. Styre- og Bremseapparater skal være lette at behandle og anbragte saaledes, at Føreren kan benytte dem, uden at hans Opmærksomhed bortledes fra Kørebanen og ogsaa i Mørke.

Ethvert Automobil skal, forinden det tages i Brug, skriftlig anmeldes for den Politiøvrighed, hvor Ejeren eller Brugeren boer. Anmeldelsespligten paahviler som Regel Ejeren.

Automobiler maa kun føres af Personer, der er i Besiddelse af Politibevis for, at de besidder de fornødne Egenskaber og har nøje Kendskab til Maskinen og dens

Behandling. Dette Bevis skal Føreren have hos sig og paa Forlangende forevise for Politiet. Personer under 18 Aar eller berusede Personer tillades det ikke at føre noget Automobil. Føreren skal forud for Kørselen overbevise sig om, at alt er i Orden.

Færdsel med Motorvogne er som Regel tilladt paa alle Landeveje. Kørehastigheden maa paa Landet ikke overstige 4 Mil i Timen, og det endda kun, naar Banen er fri og Terrænet let overskueligt. Under Kørselen skal al behørig Forsigtighed anvendes. Paa Steder, hvor der er stærk Trafik eller Kørebanen er slibrig, saa Bremsernes Virkning formindskes, maa der ikke køres hurtigere end 1 Mil i Timen.

Ved Passering af Porte og smalle Broer, ved Drejning fra Gade eller Vej og ved Ind- og Udkørsel fra Ejendomme, samt hvor Kørebanen ikke kan overses i mindst 15 Alens Længde, skal der køres saa langsomt, at Automobilet om fornødent straks kan standses.

Møder Automobilet kørende eller ridende, skal Føreren holde saa langt som muligt til Vejens højre Side og skal straks standse, naar Kusken eller Rytteren giver ham Tegn dertil, eller han selv kan se, at Hestene bliver urolige.

Fra $^1/_2$ Time efter Solnedgang og til Solopgang skal Automobiler have 2 tændte Lygter med ufarvede Glas og hvis Lys kan belyse Kørebanen mindst 15 Alen foran Køretøjet. Motorcykler skal have 1 saadan Lygte. Sker der Sammenstød eller Uheld, skal Føreren straks standse og opgive Navn og Bopæl samt yde fornøden Hjælp. Føreren er ogsaa pligtig til straks at standse, naar Politiet paabyder det.

For Overtrædelse af Lovens Bestemmelser er der fastsat strenge Straffe ligesom ogsaa Erstatning for foraarsaget Skade.

25. Rigsdagsdiæterne.

Ved Lov af 19. December 1903 Nr. 203 er Rigsdagsmændenes Diæter forhøjet til 10 Kr. daglig fra Sam-

lingens Begyndelse og til Udgangen af Finansaaret; derefter er Diæterne kun 6 Kr. daglig.

Ministerielle Bekendtgørelser m. v. i 1903.

1) Ved Bekendtgørelse af 2. Januar 1903 fra Indenrigsministeriet normeres Antallet af Sognekredse i hver Landsthingskreds.

Der er ialt 1084 Sogneraadskredse imod 1082 i 1902. De fordeler sig saaledes: i 2. Landsthingskreds 146 Sognekredse, i 3. 125, i 4. 15, i 5. 65, i 6. 146, i 7. 118, i 8. 121, i 9. 156, i 10. 103 (i 1902: 101) og i 11. 89.

De enkelte Landsthingskredse omfatter de samme Amter eller Dele af saadanne som i 1902.

2) Ved Bekendtgørelser af 2. Januar, 2. Februar, 2. Marts, 2. April, 1. Maj, 2. Juni og 2. Juli 1903 er der givet offentlig Anerkendelse til en Række Sygekasser.

3) Ved Bekendtgørelse af 12. Februar 1903 fra Landbrugsministeriet angaaende Indgivelse af Andragender om Statstilskud efter Lov af 23. Maj 1902 om Foranstaltninger til Husdyravlens og Husdyrbrugets Fremme, bestemmes følgende:

Andragender om Tilskud til Foreningskonsulenter i Husdyrbrug, inden hvert Aars 1. Maj.

Tilskud til Faareavlsforeninger inden hvert Aars 1. Juni.

— - Kontrolforeninger — — — 1. Aug.

— - almindelige Kvægavlsforeninger — — — 1. Sept.

— - do. do. med særlige Udstillingsbetingelser — — — 1. Sept.

— - Svineavlsforeninger — — — 1. Sept.

Andragender om Tilskud til Landboforeningernes Dyrskuer sendes direkte til Landbrugsministeriet inden hvert Aars Marts Maaned.

Til Andragender om de her nævnte Tilskud vil der være at benytte Skemaer, som er udarbejdede af Landbrugsministeriet og faas ved de provinsielle Fællesforeninger samt Bornholms landøkonomiske Forening.

4) Ved Bekendtgørelse fra Landbrugsministeriet af 28. Februar 1903 bestemmes med Hensyn til Understøttelse til ubemidlede, der paa en godkendt Landbrugsskole har gennemgaaet et almindeligt Landbrugskursus af 5—6 Maaneders Varighed og som derefter ønsker praktisk Uddannelse i Husmandsbrug og Landbrugets Bierhverv paa de af Ministeriet godkendte Læresteder, at Understøttelsen ikke maa overstige 20 Kr. om Maaneden og højst i 6 Maaneder. Beløbet udbetales til vedkommende Husbonde, der derfor er pligtig at give Lærlingen Kost og Logi og fornøden Vejledning i de Fag, hvori Uddannelsen søges, men paa den anden Side skal Lærlingen deltage i alt forefaldende Arbejde. Ansøgninger indsendes til Ministeriet inden hvert Aars 1. April og maa indeholde Oplysning om, for hvor langt Tidsrum Understøttelsen søges. Attester maa følge med om, at Ansøgeren er ubemidlet (fra vedkommende Præst eller Sogneraadsformand), om at Lærlingen har gennemgaaet et theoretisk Landbrugskursus af 5—6 Maaneders Varighed (fra vedkommende Skoleforstander) og fra Husbonden paa det praktiske Lærested om, at han er villig til at modtage Andrageren som Elev i det i Ansøgningen opgivne Tidsrum.

5) Ved Bekendtgørelse fra Justitsministeriet af 11. Marts 1903 gives Regler for Synet over og Godkendelsen af Indretningen og Brugen af mekanisk drevne Elevatorer og Hejseværker.

6) I Aaret 1903 har der fundet følgende Sogneomlægninger m. v. Sted: Nogle Ejendomme af Graamose i Torning Sogn i Aarhus Stift henlægges i gejstlig Henseende til Engesvang Sogn; Østerhæsinge

og Hillerslev Sogne i Fyns Stift adskilles og danner to selvstændige Sognekald, hvorefter Kapellaniet pro loco ophæves; Hjardemaal Sogn i Aalborg Stift bliver et selvstændigt Sognekald med den gamle Kirke som Sognekirke og Klitkirken som Anneks; Tæbring og Outrup Sogne i Aalborg Stift adskilles fra Rakkeby Sogn og bliver et særligt Sognekald; Rakkeby Sogn henlægges som Anneks til Karby Sogn, som adskilles fra Hvidbjerg og Redsted Sogne; disse bliver et selvstændigt Sognekald med Redsted som Hovedsogn; Darum og Bramminge Sogne i Ribe Stift adskilles, og Bramminge bliver et selvstændigt Sognekald, hvortil der lægges en Del af Sneum Sogn; Kapellaniet pro loco for Lading, Faarup og Sabro Menigheder i Aarhus Stift nedlægges, og der oprettes et selvstændigt Sognekald for Faarup og Sabro Sogne; der oprettes et residerende Kapellani for Esbønderup og Nøddebo Menigheder i Sjællands Stift; en Del af Hover Sogn under Vejle Amt og af Skibet Sogn i samme Amt henlægges under Vejle Købstad; Grædstrup Sogn i Aarhus Stift adskilles fra Thyrsting og Klovborg og danner et særligt Pastorat.

7) Ved Bekendtgørelse af 28. April 1903 fra Justitsministeriet henlægges en Del af Nysted Sogn i Henseende til Brandvæsen til Nysted Købstad.

8) Ved Bekendtgørelse fra Indenrigsministeriet af 26. Marts 1903 fastsættes Betaling til Kvarterværter for Indkvartering af det Personale, der i nævnte Aar udsendes af Generalstaben til topografiske Arbejder. For et møbleret Værelse til en Officer beregnes 66 Øre pr. Dag, Brænde og Lys 33 Øre og Bespisning 2 Kr. For Meniges Kvarter beregnes 25 Øre, for Staldrum og Strøelse til en Hest 10 Øre pr. Dag. Brændsel til Madkogning er beregnet til 16 Øre, og et Maaltid varm Mad til Underklasserne til 41 Øre uden Brød.

9) Ifølge Bekendtgørelse fra Justitsministeriet af 30. Maj 1903 udfærdiges efter 1. Juli 1903 Beviser for

Navneforandring udenfor København af Underøvrigheden, naar Begæringen gaar ud paa Antagelsen af et Slægtnavn, der findes opført i den autoriserede Navnebog — der kan faaes i Boghandelen for 1 Kr. — dog med visse Forbehold. For Udfærdigelsen betales et Gebyr af 4 Kr. Adgangen til Navneforandring tilkommer enhver myndig Mand eller Kvinde, der har Bopæl og Indfødsret her i Landet. Under visse Omstændigheder gælder dette ogsaa mindreaarige. Flere Søskende kan i Fællesskab indgive Begæring om et fælles Slægtnavn. Navneforandringen omfatter ogsaa Børnene, forsaavidt disse er under 18 Aar og Forældremyndigheden undergivne. Forældre kan begære Navneforandring for deres Børn uden selv at forandre Navn. Begæringen stiles til Underøvrigheden og skal være skriftlig og er ikke stempelpligtig. Der skal medfølge Daabsattest samt Oplysning om Stillingen i Lægdsrullen. Adgangen til Navneforandring kan kun benyttes een Gang. Beviset for Navneforandringen udfærdiges paa ustemplet Papir efter en af Ministeriet fastsat Formular.

10) Ved Bekendtgørelse fra Justitsministeriet af 2. Juli 1903 fastsættes de samme Bestemmelser for Uddannelse og Etablering af Sygeplejersker som i de nærmest foregaaende Aar.

11) Ved Bekendtgørelse fra Justitsministeriet af 7. Juli 1903 fastsættes Bestemmelserne for Mærkning af Motorvogne og Indskrænkninger i Færdselen med Automobiler. Disse Indskrænkninger vedrører dog kun København og Strandvejen.

12) Ved Bekendtgørelse fra samme Ministerium af 1. August 1903 gives der Tilladelse til Kørsel med Motorvogne paa Biveje i Københavns Amt.

13) Ved kgl. Anordning af 31. Juli 1903 gives der Regler for Undervisningen i Statens Fællesskoler for Drenge og Piger. Hovedreglen er her, at samtlige Staten tilhørende Almenskoler efterhaanden skal aabnes ogsaa for Piger som skolebesøgende

Elever. De nærmere Detailler i denne Henseende bestemmes i Anordningen.

14) Ved Bekendtgørelse fra Kultusministeriet af 31. Juli 1903 fastsættes Antallet af Menighedsraadenes valgte Medlemmer i de enkelte Kirkesogne og Sognedistrikter.

15) Ved Bekendtgørelse fra Finansministeriet af 14. August 1903 inddeles Landet i Skyldkredse til Ejendomsskyldens Fastsættelse.

16) Ved Bekendtgørelse fra Landbrugsministeriet af 15. August 1903 gives der en Række detaillerede Bestemmelser om Udførsel af Heste, Hornkvæg, Faar, Geder og Svin i slagtet Tilstand i Tilknytning til Loven af 24. April 1903 Nr. 69.

17) Ved Bekendtgørelse fra Justitsministeriet af 9. September 1903 paalægges der eventuelt Udvandrerskibe at have uddannede Sygeplejersker ombord til Pleje og Pasning af de syge, og disse Sygeplejersker maa ikke anvendes til andet Arbejde ombord.

18) Ved Bekendtgørelse fra Justitsministeriet af 25. September 1903 meddeles det, at Professor Steins Laboratorium modtager Prøver til Undersøgelse af de i Henhold til Lov af 27. Marts 1903 Nr. 51 om Undersøgelse af Levnedsmidler falbudte Varer, og at Adressen er: Laboratoriet for Statens Undersøgelser af Levnedsmidler m. m., Nørrevoldgade 12, København.

19) Ved Bekendtgørelse af 1. Oktober 1903 fra Landbrugsministeriet gives yderligere Regler for Salg og Udførsel af Kød og Slagteaffald af syge Dyr i Henhold til Lov Nr. 69 af 24. April 1903. Ved syge Dyr forstaas Dyr, som viser kendelige Tegn til at befinde sig ilde, f. Eks. ved Ophør af Ædelyst, standset Mælkeydelse, Mathed, Sløvhed, Kramper, stærk Diarrhoe, Trommesyge, Kolik osv. Den sygelige Tilstand efter Slagtningen bestemmes efter Udseendet af Dyrets indvendige Dele, og ogsaa her op-

regnes der en Række Eksempler. Ejeren skal i saadanne Tilfælde under Bøder fra 20 til 1000 Kr., forinden han falbyder, afhænder eller udfører Kød eller Slagteaffald, tilkalde en autoriseret Dyrlæge, hvis Afgørelse i Henseende til Spørgsmaalet, om Kød eller Affald er egnet til Menneskeføde, maa absolut respekteres, og Betalingen til Dyrlægen erlægges i alle Tilfælde af Rekvirenten.

20) Ved Bekendtgørelse fra Landbrugsministeriet af 1. Oktober 1903 inddeles Landet i Tiendekredse og beskikkes Tiendekommissærer, i Henhold til Lov om Afløsning af Tienden af 15. Maj 1903.

21) Ved kgl. Anordning af 8. Oktober 1903 bestemmes Antallet af Medlemmer af Skatteraadene i de enkelte Kredse og Stedfortræderne for disse.

22) Ved Bekendtgørelse fra Justitsministeriet af 14. November 1903 henlægges en Del af Førslev By og Sogn til Ringsted Herreds Jurisdiktion.

23) Ved Bekendtgørelse fra Kultusministeriet af 30. November 1903 fastsættes Ferie- og Fridage for Statens højere Almenskoler.

24) Ved Bekendtgørelse fra Trafikministeriet af 14. November 1903 gives der Koncession paa Anlæg og Drift af en Jernbane fra Odense eller Hjallese over Nørre-Broby til Faaborg.

25) Ved Bekendtgørelse fra Justitsministeriet af 19. December 1903 er Tiden for Korsør Købstads ordinære Ret forandret fra hver Mandag Formiddag Kl. 10 til samme Dag Kl. 11.

26) Ved Bekendtgørelse fra Justitsministeriet af 15. September 1903 er de for Købstæderne gældende Bestemmelser om Hundeafgiften gjort anvendelige paa en Del af Nordby Sogn paa Fanø.

27) Der er i Aarets Løb stadfæstet Sundhedsvedtægter eller Tillæg til samme for følgende Landkommuner: Borup—Kinnerslev og Gladsakse—Herløv i Københavns Amt, Højby i Holbæk Amt, Ringe og Stenstrup Lunde i Svendborg Amt, Lunde i Odense

Amt, Hejls i Vejle Amt og Grindsted—Grene i Ribe Amt.

28) Der er i Aarets Løb sket Forandring i Fortegnelsen over Landeveje og Landevejsgader i Københavns, Bornholms, Holbæks, Assens, Randers, Viborg, Vejle og Hjørring Amtsraadskredse.

29) Der er vedtaget Bygningsreglementer for Gladsakse—Herløv Sogne og for Vamdrup Stationsby.

30) Der er ligeledes vedtaget Ændringer i Vedtægten for den almindelige Brandforsikring for Landbygninger.

31) Og endelig er der vedtaget Tillæg til Kreditforeningen for Kommuner, for Kreditforeningen for Ejere af mindre Ejendomme paa Landet i Jylland, for Kreditkassen for Landejendomme i Østifterne, for Kreditforeningen af Landejendomsbesiddere og tillige den for Grundejere i Nørrejylland og for Foreningen af Grundejere i de danske Østifter.

Til

D'Hrr. Medlemmer af
Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Selskabets ordentlige Generalforsamling afholdes Fredagen den 16de December 1904 Kl. 7 Efterm. paa Prinsens Palæ.

I Bestyrelsesmødet, som afholdes samme Dag Kl. $12^1/_2$ i Selskabets Lokale, Vestre Boulevard 34, opgøres Resultatet af den af Selskabets Medlemmer foretagne Stemmeafgivning paa:

1) 1 Præsident, idet Hofjægermester F. Friis afgaar efter Tur.
2) 6 Medlemmer af Bestyrelsesraadet, idet Hofjægermester C. Bech til Engelsholm, Forpagter C. Sonne, Knuthenborg, Forpagter O. Høffding, Strandegaard, Professor T. Westermann, Frederiksberg, Lehnsbaron, Hofjægermester H. Rosenkrantz til Rosenholm og Forstander Jørg. Petersen, Dalum, alle afgaa efter Tur.
3) 1 Revisor, idet Bogholder S. Dahlberg, Frederiksberg, afgaar efter Tur.
4) 1 Medlem af Bestyrelsen for »Fond til Landmænds Uddannelse«, idet Inspektør P. Feilberg, Søborg, afgaar efter Tur.

Genvalg kan ifølge Lovene finde Sted ved samtlige ovenanførte Valg.

Stemmeafgivningen foregaar skriftlig, idet vedlagte Stemmeseddel udfyldes, underskrives og i medfølgende Konvolut indsendes til Selskabets Sekretariat eller afleveres til Bestyrelsen før Begyndelsen af dennes Møde den 16de December, Kl. $12^1/_2$, i hvilket Stemmesedlerne aabnes og Stemmeoptællingen finder Sted.

Ifølge Landboforeningernes Stemmeafgivning ere følgende valgte som Amtsrepræsentanter i Bestyrelsesraadet:

For Hjørring Amt: Direktør M. Nielsen, Hjørring.
— Thisted Amt: Proprietær J. P. Hansen, Egebaksande pr. Sjørring.
— Aalborg Amt: Hofjægermester E. Skeel til Birkelse pr. Aabybro.
— Odense Amt: Forpagter F. H. Skov, Tybrind pr. Ejby.
— Holbæk Amt: Proprietær C. Hansen, Ondløse Møllegaard pr. Mørkøv.
— Frederiksborg Amt: Godsejer G. E. Grüner til Hegnsholt pr. Fredensborg.

Dagsorden

for

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Generalforsamling

Fredagen den 16. December 1904, Kl. 7.

(Generalforsamlingen afholdes i Selskabets Mødesal paa Prinsens Palæ.)

---

1. Udfaldet af de foretagne Valg.
2. Bestyrelsesraadets Valg af Medlemmer til Belønningsudvalget, Bogudvalget og til Bestyrelsen for Korn- og Foderstofkontrollen.
3. Optagne ny Medlemmer.

4. Fremlæggelse af forrige Aars Regnskab.
5. Uddeling af de i Anledning af Plovprøven i Efteraaret 1904 tildelte Medailler.

A. Beretninger.

6. Sekretærens Beretning om Selskabets almindelige Virksomhed.
7. Beretning om »Fond til Landmænds Uddannelse«.
8. Beretning fra Professor V. Stein om agrikulturkemisk Virksomhed.
9. Beretning fra Konsulent Nissen Dall. (Bilag.)
10. Beretning om Statens Planteavlsudvalgs Virksomhed. (Bilag.)
11. Beretning om Prøver med Landbrugsredskaber og -Maskiner. (Bilag.)
12. Beretning fra Justitsraad L. Friis om Afsætning af danske Husdyr i Rusland. (Bilag.)

B. Meddelelser fra Præsidiet.

13. Landbrugsmusæet.
14. Den permanente Redskabs- og Maskinudstilling i Lyngby.
15. Udsendelse af en landbrugskyndig Mand til Island.
16. Beretning fra Udvalget angaaende Revision af landøkonomiske Fællesforetagenders Driftsregnskaber.
17. Konsulentmødernes fremtidige Ordning.
18. Mejerskers og Mejeristers Videreuddannelse.

C. Forslag fra Præsidiet.

19. Virksomhedsplan for Aaret 1905—1906. (Bilag.)
20. Budget for Aaret 1905—1906. (Bilag.)

Meddelelser

fra

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Udførselsværdien af indenlandske Landbrugsprodukter fra forskellige Lande. Der er for nylig offentliggjort en officiel engelsk Statistik, der giver en interessant Oversigt over Udførselen af forskellige indenlandske Landbrugsprodukter fra Storbritannien og Irland, Frankrig, Tyskland, Østerrig-Ungarn, Italien, Rusland og Danmark. Saa vel den samlede Udførselsværdi som Udførselsværdien pr. Indbygger angives, og Opgørelsen er sket for Aarene 1890, 1895, 1900 og 1903. Man kan altsaa danne sig et Skøn om, hvor vidt de nævnte Landes »Eksportdygtighed« er aftaget eller vokset.

Fra Storbritannien og Irland er Udførselen af indenlandske Landbrugsprodukter kun forholdsvis ubetydelig. Eksporten af Korn har været aftagende, hvorimod Udførselen af levende Kvæg og Faar er tiltaget. Udførselsværdien af Kvæg er steget fra 50,000 £ i 1890 til 140,000 £ i 1903, af Faar fra 46,000 £ til 68,000 £. Man tør sikkert gaa ud fra, at det fornemmelig er Avlsdyr, der udføres. Værdien af de udførte Svin var i 1890 46,000 £, altsaa som for Faar, men derefter aftager den og naar i 1900 kun til 3,000 £. Der er derefter en lille Stigning til 1903, da den er 7,000 £.

Hvad de nævnte kontinentale Landes Udførsel af indenlandske Landbrugsprodukter angaar, viser det sig i

det hele og store, at i Tidsrummet fra 1890 til 1903 er Værdien af udførte Kartofler vokset fra dem alle, ligeledes er Udførselsværdien af Mejeriprodukter og Æg steget for Ruslands, Østerrig-Ungarns, Italiens og Danmarks Vedkommende, men aftaget (eller omtrent stationær) for Frankrigs og Tysklands. Af Kød og levende Kreaturer er Udførselsværdien stigende fra Østerrig-Ungarn, Italien og Danmark, stationær fra Rusland og aftagende fra Tyskland og Frankrig.

Lades Korn ude af Betragtning, er for de andre Landbrugsprodukters Vedkommende Stigningen saa vel i den absolute som i den relative Udførselsværdi størst for Danmarks Vedkommende. Ved at sammenligne Eksportværdierne pr. Indbygger i de forskellige Lande faar man et levende Indtryk af, at Danmark er Landbrugslandet *par excellence*. I 1903 var saaledes Udførselsværdien af de hjemmeproducerede Landbrugsprodukter, beregnet pr. Individ af Befolkningen, som angivet i nedenstaaende Tal. Til Belysning af Udviklingen angives tilsvarende Tallene for Aaret 1890:

		Frankrig	Tyskland	Østerrig-Ungarn	Italien	Rusland	Danmark
		s. d.	s. d.	s. d.	s. d.	s. d.	s. d.
De 4 Hovedkornsorter	1890	- 3	- 1/4	2 6	- 1/4	5 3	4 10*)
	1903	- 1	1 -	1 8	- -	6 -	2 5
Kød, Levende Kvæg, Faar, Svin	1890	- 9	- 10	1 8	- 8	- 1 1/4	30 7
	1903	- 6	- 4 1/2	2 2	- 9	- 1 1/4	46 1
Frisk Mælk, Smør, Ost	1890	2 6	- 3 1/2	- 2	- 5 1/4	- 3/4	39 9
	1903	2 -	- 1	- 3	1 -	- 5 3/4	67 3
Æg	1890	- 7	- 1/4	- 8	- 6	- 2 1/2	3 5
	1903	- 3 1/4	- 1/4	1 11	- 11	- 9	12 2
Kartofler	1890	- 2 1/4	- 1	- 1/4	- 1/4	» »	- 1/4
	1903	- 5 1/4	- 3	- 1 1/4	- 1/2	» »	- 2 1/4

*) Tallet for Aaret 1890 omfatter Værdien baade af indenlandsk og fremmed Korn, der er udført fra Danmark.

Hjemmeproduktionen og Tilførselen af Smør og Ost til Storbritannien og Irland anslaas for Aarene 1. Juli 1894—30. Juni 1895 og 1. Juli 1903—30. Juni 1904 til:

	1895		1904	
Smør.	Tons	pCt.	Tons	pCt.
Hjemmeproduktion	79,652	37.2	88,951	28.9
Indførsel fra Kolonierne	17,807	8.3	45,370	14.7
— - fremmede Lande	116,730	54.5	173,573	56.4
I Alt...	214,189	100.0	307,894	100.0
Ost.				
Hjemmeproduktion	137,148	54.6	152,885	53.0
Indførsel fra Kolonierne	61,622	24.5	102,435	35.5
— - fremmede Lande	52,570	20.9	33,342	11.5
I Alt...	251,340	100.0	288,062	100.0

Lov om Tilvejebringelse af Jordlodder for Landarbejdere i Sverige. Som meddelt i Tidsskrift for Landøkonomi 1903, S. 213 og følg., har der i Sverige været nedsat en Kommission for at overveje Spørgsmaalet om, hvorledes man paa formaalstjenlig Maade kunde hjælpe Landarbejderne til egne Hjem, og i nærværende Aargang af Tidsskriftet (S. 229 og følg.) blev der gjort Rede for det Lovforslag, der paa Grundlag af Kommissionsbetænkningen blev fremlagt for den svenske Rigsdag.

Under 17. Juni d. A. er Loven om »egna hem« bleven stadfæstet, i det væsentlige i Overensstemmelse med Lovforslaget, men i enkelte Punkter afvigende fra dette. Medens saaledes Forslaget bestemte, at for at der skal kunne tilstaas Laan, maa Ejendomme med Jordtilliggende (jordbrukslägenheter) ikke have højere Værdi end 6,000 Kr. og Ejendomme uden Jord (bostadslägenheter) end 3,000 Kr., fastsætter Loven, at Værdien af de første ikke maa over-

stige 5,000 Kr. Til Laan stilles der i Aarene 1905—1909 højst 10 Mill. Kr. til Raadighed, der udlaanes til de Husholdningsselskaber, der ville hjælpe Arbejdere til at erhverve egne Hjem, samt til saadanne Aktieselskaber og Foreninger, der dannes med dette Formaal for Øje. For at Selskaberne og Foreningerne kunne erholde Laan, skulle deres Vedtægter og Love indeholde visse Bestemmelser for at give det Offentlige Sikkerhed for, at de paa forsvarlig og uegennyttig Maade ville røgte Hvervet som Mellemled mellem Staten og de laansøgende Arbejdere.

Der skal kunne ydes Arbejderne Laan fra mindst Halvdelen til højst $^5/_6$ af jordbrukslägenheternes og til $^3/_4$ af bostadslägenheternes Værdi. Laanet forrentes med $3^6/_{10}$ pCt. p. a. og ikke, som foreslaaet i Lovforslaget, med $3^1/_2$ pCt. Dettes Bestemmelser om Laanets Deling i 2 lige store Dele, en Amortisationsdel og en staaende Del, ere gaaede over i Loven. Af den første Del erlægges for Ejendomme med Jord en Annuitet af 6 pCt. og for Ejendomme uden Jord af 7 pCt., hvoraf regnes som Rente $3^6/_{10}$ pCt. af det ikke afbetalte Kapitalbeløb af Amortisationsdelen. Den første Kapitalafbetaling skal finde Sted, naar der er gaaet 3 Aar fra Udgangen af det Kalenderaar, i hvilket Laanet er modtaget fra Statskontoret. Laanets staaende Del kan ikke opsiges, før Amortisationsdelen helt er afbetalt, og Opsigelsesfristen skal være 6 Maaneder. Men i alle Tilfælde skal den staaende Del af Laanet være indløst inden 5 Aar efter, at den sidste Indbetaling af Amortisationsdelen har fundet Sted. Ved denne Ordning bliver Amortisationstiden 26 Aar, medens hele Laanet vil være tilbagebetalt efter 31 Aar.

Bestemmelserne med Hensyn til at komme i Betragtning ved Uddeling af Laan ere de samme i Loven som i Forslaget.

H. H.

Danmarks Smørexport 1903—1904.

Af Professor *B. Bøggild.*

Ligesom i de foregaaende 8 Aar skal der ogsaa i Aar her i Tidsskriftet for det nu afsluttede Landbrugsaars Vedkommende gives en Oversigt over Indførselen og Udførselen af Smør. — Det i saa Henseende nødvendige Materiale er ved velvillig Imødekommenhed fra Statistisk Bureaus Side tilvejebragt i en noget fyldigere Skikkelse end den, hvori det offentliggjøres af Bureauet selv. Tallene gjælde Tidsrummet fra Begyndelsen af Oktober til Slutningen af September, idet Materialet kun kan fremskaffes kvartalsvis. — Iøvrigt kan det her nævnes som et betydningsfuldt Fremskridt, der i Aarets Løb er blevet gjort i Retning af hurtigere end hidtil at fremskaffe de vigtigste Oplysninger om Exporten af Landbrugsprodukter, at Statistisk Bureau i Juli Maaned begyndte i Statstidenden at offentliggjøre Ugeoversigter over Udførselen af Landbrugsprodukter her fra Danmark. Disse omfatte den samlede Mængde af Smør, Æg, Heste Føl, Okser og Køer, Kalve, Flæsk og Skinker, Kjød af Hornkvæg, Kjød af Faar samt Slagteriaffald fra de vigtigste Exportsteder, nemlig Kjøbenhavn, Esbjerg, Aarhus, Aalborg, Vamdrup, Randers, Frederikshavn, Vedsted, Kolding, Odense, Svendborg, Nakskov, Nykjøbing F. og Gedser. Hver Uge meddeles hvor stor en Del af Varerne, der ere af fremmed Oprindelse, samt til hvilke Havne i England de danske Varer exporteres, men Tallene

vedrørende de mindre væsentlige Exportsteder og hele Importen her til Landet omtales ikke.

For at lette Sammenligningen og give et Overblik over Udviklingen ere i de efterfølgende Tabeller de nyeste Tal sammenstillede med de tilsvarende Tal fra de nærmest foregaaende Aar.

Smørindførselen ses af hosstaaende Tabel i Aar ligesom i 1903 at have været mindre end i 1901 og 1902. Den beløber sig til $43^1/_2$ Mill. Pd., og Tilførslerne ere saavel fra Sverrig som fra Rusland omtrent som i 1903,

Smørindførselen til Danmark i Pund.

Fra	1/10 1900—30/9 1901	1/10 1901—30/9 1902	1/10 1902—30/9 1903	1/10 1903—30/9 1904
Sverrig	15,694,978	19,239,688	16,252,113	16,910,322
Rusland (Finland)...	29,693,541	28,618,892	25,206,975	25,280,301
Tyskland	566,899	844,164	827,044	235,627
Amerika	449,399	43,067	155,959	372,650
England	215,308	447,581	237,936	688,287
Andre Lande	23,312	23,709	86,136	36,784
Ialt...	46,643,437	49,217,101	42,766,163	43,523,971

nemlig henholdsvis 16.9 og 25.3 Mill. Pd. — Endvidere er der fra Tyskland indført til Kjøbenhavn over Hamborg og Lybæk c. 200,000 Pd. formodentlig billig amerikansk Smør, medens den tidligere almindelige Tilførsel af godt Smør fra Sønderjylland til Videreudførsel over Esbjerg nu synes helt ophørt. Det i Hertugdømmerne producerede Smør sælges nu fordelagtigere Syd paa end over Danmark til England. — Fra Amerika har der været en Del Tilførsel af simpelt Smør, og ligeledes maa det fra England opførte Smør antages at have været billig amerikansk Smør ved Siden af en Del returneret

dansk og russisk Smør, om hvis Pris Kjøber og Sælger ikke have kunnet blive enige. — Hvad der angives som tilført fra »andre Lande« er kommen fra Frankrig, Holland og Norge samt, ligesom sidste Aar omtalt, som Postpakker fra østrigsk Galizien til en stor Mængde forskjellige Toldsteder, i hvis Omegn de saakaldte »Polakker« ere beskjæftigede paa Herregaardenes Roemarker.

Af det svenske Smør er i Toldlisterne opført 567,000 Pd. som Omladningsgods over Frederikshavn til England, endvidere angives 2 Mill. Pd. at være indført med Dampfærgen over Helsingør i Vognladninger til Kjøbenhavn, og endelig er 14.3 Mill. Pd. indført direkte til Kjøbenhavn og vistnok næsten altsammen strax sendt videre til England.

Indførselen af Smør fra Rusland til Danmark
i Millioner Pund.

	Oktober Kvartal	Januar Kvartal	April Kvartal	Juli Kvartal	Hele Aaret
1897—1898	2.3	2.1	5.4	5.0	14.8
1898—1899	2.3	1.6	5.0	6.3	15.7
1899—1900	2.4	2.1	6.6	11.3	22.4
1900—1901	5.0	4.1	8.2	12.3	29.6
1901—1902	5.7	3.2	10.3	9.4	28.6
1902—1903	5.3	3.4	5.6	10.9	25.2
1903—1904	4.3	4.3	6.8	9.9	25.3

Indførselen fra Rusland omfatter, som det maa erindres, Smør baade fra Finland, Østersøprovinserne, det indre Rusland og Sibirien. Det kan ikke af Toldlisterne ses, hvor meget der kommer fra hver af disse fire Steder, men som hosstaaende Tabel viser, foregaar Indførselen vel hele Aaret rundt, men dog saaledes, at de to Trediedele indføres i Sommerhalvaaret og kun den ene Trediedel i Vinterhalvaaret. Mængden af finsk Smør, der ind-

føres her til Kjøbenhavn, siges imidlertid at være nedadgaaende, og dette fremgaar ogsaa af den finske Statistik, hvoraf hosstaaende Uddrag viser, at Finlands Smørudførsel til Danmark i de tre sidste Aar har været jævnt dalende, medens den direkte Export fra Finland til England samtidig har været jævnt stigende. — Og af Interesse kan det være her samtidig at bemærke, at Finlands Smørexport i de sidste Aar har været stigende, efter at den fra 1897 til 1901 havde været nedadgaaende fra $14^1/_2$ til under 9 Mill. Kilogram. — Endnu skal det kun bemærkes, at hele Indførselen af Smør fra Rusland til Danmark sker til Kjøbenhavn, og herfra fordeles, hvad der benyttes til Forsyning af Butikker i Provinsbyerne med billigt Smør.

Finlands Smørudførsel

i Kilogram.

Til	1901	1902	1903
Rusland	191,800	189,500	225,500
Sverrig	311,000	304,400	293,900
Danmark	2,895,300	2,603,200	2,571,500
Tyskland	79,600	244,000	163,000
England	5,494,500	6,327,600	7,042,900
Ialt...	8,972,200	9,668,700	10,296,800

Smørudførselen her fra Danmark ses nu at være over 195 Millioner Pund, 20 Mill. Pd. større end for 2 Aar siden og 30 Mill. Pd. større end for 3 Aar siden; men for Sammenligningen med 1902—1903 maa det erindres, at de sidste Aar først fremkomne Angivelser vare for lave, idet som af mig meddelt Side 283 og senere af Fuldmægtig i statistisk Bureau N. C. Christensen S. 436 forklaret, der var en Fejl af 10 Mill. Pd. i Exporten her fra Kjøbenhavn til England, idet en af det kjøbenhavnske

Toldvæsen for Juli Kvartal indsendt Vareliste senere viste sig at indeholde en saa stor Fejl.

I Aaret $^{1}/_{10}$ 1902—$^{30}/_{9}$ 1903 angiver den danske Statistik nu, at der har været en Smørudførsel her fra Danmark af næsten 192 Mill. Pd., altsaa en Stigning mod Aaret før af c. $16^{1}/_{2}$ Mill. Pd.; men en endnu meget stærkere Stigning viser Overskudsudførselen i den efterfølgende Tabel, ifølge hvilken der i Landbrugsaaret 1903 sammenlignet med 1902 var en Stigning af endog næsten 23 Mill. Pd. — Aaret 1903 viser sig at have været et ganske ualmindelig godt Aar, og naar vi nu i 1904 atter i de her foreliggende Tal finder en Stigning, nemlig fra 192 til $195^{1}/_{2}$ for den samlede Export og fra 149.2 til 151.9 for Overskudsudførselen, saa viser denne sig ogsaa at skyldes 1903, idet det er Oktober Kvartal, som har et usædvanlig stort Tal, der langt opvejer Nedgangen i Juli Kvartal. Naar om nogle Maaneder Tallene for Kalenderaaret ville komme til at foreligge, vil det uden Tvivl vise sig, at 1903 har været meget gunstigere for Danmarks Smørproduktion end saavel 1902 som 1904.

I hvor høj Grad det tiltagende Margarineforbrug har Betydning for Smørexportens Stigning kan vel ikke opgives nøjagtig, da Margarinekontrollens Tal altid gjælde Finansaaret; men overses maa det ikke, at Margarineforbruget atter har været tiltagende i 1903—04 og beløber sig til 46.96 Mill. Pd., nemlig 41.76 Mill. Pd. dansk og 5.20 Mill. Pd. indført Margarine, medens de tilsvarende Tal for 1902—03 vare 39.44 og 5.83, altsaa tilsammen 45.27 Mill. Pd.

Tabellen over den samlede Smørudførsel her fra Danmark viser, som allerede nævnt, at denne ialt har beløbet sig til 195.4 Mill. Pd.; men ses der paa Udførselen til de forskellige Lande, viser det sig, at der er gaaet $3^{1}/_{3}$ Mill. Pd. mindre til England, men derimod $6^{1}/_{2}$ Mill. Pd. mere til Tyskland, — et Forhold, der nok er Opmærksomhed værd; thi alt efter som Smørmængden forøges, vil det jo være meget ønskeligt, at Exporten ikke er alene henvist til England, men at ogsaa Tyskland kan

Smørudførselen fra Danmark i Pund.

Til	1/10 1900— 30/9 1901	1/10 1901— 30/9 1902	1/10 1902— 30/9 1903	1/10 1903— 30/9 1904
England	157,796,922	168,273,916	183,613,135	180,260,353
Tyskland	6,613,658	6,497,036	7,604,874	14,180,656
Sverrig	624,062	343,446	354,882	307,946
Norge	153,933	95,867	152,004	324,886
Holland	5,000	4,205	6,160	17,880
Belgien	30,028	57,116	62,277	72,324
Frankrig	673	1,100	1,116	—
Amerika	14,472	12,280	2,271	6,544
Østasien	93,590	86,200	84,500	80,572
Vestindien	—	—	—	131,000
Andre Lande	199,474	139,711	61,760	46,975
Ialt...	165,531,812	175,510,907	191,942,979	195,429,136

Danmarks Overskudsudførsel af Smør

i Millioner Pund.

	Oktober Kvartal	Januar Kvartal	April Kvartal	Juli Kvartal	Hele Aaret
1894—1895	13.5	23.3	23.2	20.0	80.0
1895—1896	20.8	20.5	27.6	21.3	90.2
1896—1897	19.3	23.8	29.0	20.3	92.4
1897—1898	23.2	25.8	30.0	30.0	109.0
1898—1899	25.8	27.7	31.5	25.1	110.1
1899—1900	25.3	30.8	30.8	22.1	109.0
1900—1901	27.0	29.2	34.0	28.7	118.9
1901—1902	30.1	35.2	32.7	28.3	126.3
1902—1903	28.7	40.8	43.0	36.7	149.2
1903—1904	35.2	40.0	43.9	32.8	151.9

modtage et stort Kvantum. Exporten til alle de andre Lande er jo stadig af forholdsvis kun helt underordnet Betydning.

Vil man undersøge i de statistiske Lister, hvorledes det forholder sig med Udførselen til Tyskland, viser det sig, at denne er foregaaet i alle fire Kvartaler, men dog saaledes, at den har været stærkt tiltagende i Løbet af Sommerhalvaaret. Mere end Halvdelen af Udførselen er foregaaet til Hamborg og har været dels Smør i Daaser, men hovedsagelig russisk Smør, der er gaaet direkte her fra Kjøbenhavn til Hamborgs Frihavn for at benyttes som Skibsproviant, saaledes at der ikke er bleven betalt Told af det i Tyskland. — Af Udførselen til Tyskland har ialt c. $10^1/_2$ Mill. Pd. været fremmed Smør og dernæst $2^1/_3$ Mill. Pd. hermetisk pakket Smør, saa at kun c. 1 Mill. Pd. kan have været dansk Smør i Dritler. — Exporten over Gedser beløber sig kun til lidt over 0.6 Mill. Pd. Smør, medens der direkte fra Kjøbenhavn har været exporteret 13.3 Mill. Pd., men samtidig kan det nævnes, at der over Gedser er exporteret en Del Fløde, dog største Delen af Aaret kun fra et enkelt Mælkeri paa Falster, — og langt mindre end, hvad der i Begyndelsen blev talt om.

Vil man dernæst søge belyst, hvor stor en Part af den samlede Export, der har været dansk Produkt, og hvor meget der har været indført Smør, som atter er blevet udført, ses af hosstaaende Tabel, at af de **195.5** Mill. Pd. har **163** Mill. Pd. været dansk og kun **32.5** Mill. Pd. fremmed Smør. — Samtidig kan det bemærkes, at ses der hen til, at hele Indførselen af fremmed Smør var **43.5** Mill. Pd., og der heraf atter er udført **32.5** Mill. Pd., kan der følgelig her i Landet kun have været forbrugt højst c. **11** Mill. Pd. fremmed Smør. —

Næsten hele Exporten af fremmed Smør foregaar fra Kjøbenhavn. I Frederikshavn har der været omladet 567,000 Pd. svensk Smør, og iøvrigt er der over samtlige Provinstoldsteder, hovedsagelig over Esbjerg, kun bleven udført 132,000 Pd. fremmed Smør, medens hele den

øvrige Mængde, c. 31.8 Mill. Pd., er exporteret fra Kjøbenhavn.

Udførselen af dansk og fremmed Smør
i Millioner Pund.

	Dansk Smør	Fremmed Smør			Ialt
		Told-berigtiget	Transi-teret	Til-sammen	
1898—1899	123.8	16.1	4.5	20.6	144.4
1899—1900	121.6	22.0	5.7	27.7	149.3
1900—1901	128.8	28.3	8.4	36.7	165.5
1901—1902	139.5	28.9	7.1	36.0	175.5
1902—1903	155.9	32.1	3.9	36.0	191.9
1903—1904	163.0	28.9	3.6	32.5	195.5

Udførselen af Smør i Daaser, der hovedsagelig foregaar fra Kjøbenhavn til Tyskland og England, ses af hosstaaende Tabel i Aar at have været lidt mindre end de nærmest foregaaende Aar. Den beløber sig kun til c. 2 pCt. af den samlede Exportmængde. — Iøvrigt maa det erindres, at hvad der i de i Bladene offentliggjorte ugentlige Udførselslister anføres som Smør i Kasser, kun for en mindre Del er Smør i hermetisk Pakning, men

Udførselen af Smør i Daaser
i Millioner Pund.

Til	1899-1900	1900-1901	1901-1902	1902-1903	1903-1904
England	1.557	1.437	1.365	1.373	1.082
Tyskland	1.941	2.432	2.845	2.340	2.347
Andre Lande ..	0.221	0.117	0.215	0.146	0.292
Ialt...	3.719	3.986	4.425	3.859	3.721

for største Delen er Smør, afvejet i et og to Punds Stykker, i Paphylstre eller blot i Pergament, som særlig fra Pakkerierne i Esbjerg og Haslev exporteres i Trækasser af forskellig Størrelse.

Danmarks Udførsel af Smør til England
i Millioner Pund.

Fra	1900-1901	1901-1902	1902-1903	1903-1904
Kjøbenhavn	75.884	79.957	82.796	79.617
Esbjerg	45.673	51.188	58.375	56.186
Odense	11.075	12.206	13.151	13.312
Aarhus	8.765	9.936	14.083	18.138
Randers	3.665	3.384	3.041	1.399
Aalborg	4.314	2.799	2.790	2.523
Frederikshavn	3.002	2.955	3.582	3.290
Svendborg	2.670	2.391	2.073	1.670
Nakskov	2.084	2.487	3.416	3.884
Nykjøbing F.	0.665	0.972	0.306	0.241
Ialt...	157.797	168.275	183.613	180.260

Hvad endelig Exporten til England angaar, der altid er den langt betydeligste, naar Talen er om Danmarks Smørexport, kan det være af Interesse at se, hvorledes den fordeler sig fra de 10 Havne, hvorfra Exporten regelmæssig er foregaaet i de senere Aar. — I hosstaaende Tabel ere Tallene fra de sidste fire Aar sammenstillede, saaledes som de nu angives af statistisk Bureau i Henhold til de fra Toldvæsenet kvartalsvis modtagede Varelister. — Samtidig med at den samlede Export her fra Danmark til England er gaaet 3.4 Mill. Pd. ned i Sammenligning med 1902—03, hvor Stigningen havde været over 15 Mill. Pd. i Sammenligning med Aaret 1901—02, ses der at have været Nedgang i Exportmængden baade fra Kjøbenhavn og Esbjerg, medens der derimod er en

ret anselig Stigning i Exporten fra Aarhus. — Særlig er der Grund til at bemærke, at der i Aar har været Nedgang i Exporten fra Esbjerg; thi der har der i mange Aar været stadig Stigning. Undersøges Kvartalslisterne viser det sig, at det er Januar Kvartal, hvorfra Nedgangen hidrører.

Ialt stiller det sig saaledes, at der til England er exporteret foruden c. 20 Mill. Pd. fremmed Smør fra Kjøbenhavn og c. $^1/_2$ Mill. Pd. svensk Omladningssmør over Frederikshavn, henimod 160 Mill. Pd. dansk Smør, hvoraf noget over 1 Mill. Pd. har været Daasesmør, og iøvrigt c. $58^1/_2$ Mill. Pd. fra Kjøbenhavn, 56 Mill. Pd. fra Esbjerg og c. 44 Mill. Pd. fra de øvrige Provinshavne tilsammen. — Hele Aaret har Exporten kunnet foregaa uforstyrret uden Ishindringer.

Ved Siden af Smørmængden er det Smørprisen, der særlig betinger det økonomiske Resultat af Smørproduktionen i Aarets Løb. Og desværre maa det meddeles, at denne atter i Aar har været nedadgaaende. Hvor stor den har været, faar man paalideligst at vide af de ugentlig offentliggjorte Meddelelser fra Kontoret for Mejeri-Statistik, der under Statskonsulent Nissen Dall's Ledelse har den Opgave stadig at belyse, hvad de danske Mælkerier gjennemsnitlig faa for Smørret. Saaledes kan det oplyses, at Gjennemsnitsprisen fra $^1/_{11}$ 1903 til $^{31}/_{10}$ 1904 har været 92.6 Øre, hvilken Pris er c. $1^1/_2$ Øre mindre end forrige Aar. —

Et mindre korrekt Billede af Forholdene faar man, naar man ser hen til Grosserersocietetets Topnotering, hvis maanedlige Gjennemsnitspriser i hosstaaende Tabel ere sammenstillede med de tilsvarende Tal fra de fem foregaaende Aar. Ifølge denne Tabel har Smørprisen været nedadgaaende i de sidste tre Aar med c. 3 Øre om Aaret, og Nedgangen i det sidste Aar skulde have været 2.86 Øre. Men Neddangen i den virkelige Smørpris har i disse tre Aar ikke været mere end omtrent

6 Øre. Sammenhængen er jo den, at Grosserersocietetets Notering trods det, at den angives at være den højest betalte Pris, i de senere Aar i stadig forøget Grad er bleven lavere end de virkelig betalte Priser, og i Utilfredshed med denne Mislighed have da ogsaa Landbrugets Repræsentanter i April trukket sig tilbage fra deres Sæde i Noteringsudvalget.

Grosserersocietetets Topnotering.

Gjennemsnitspris i Øre pr. Pd.

	1898-99	1899-00	1900-01	1901-02	1902-03	1903-04
November ..	99.0	101.0	104.6	103.0	100.0	98.3
December...	104.0	104.0	106.8	100.0	99.3	96.0
Januar	96.0	98.0	105.4	94.0	93.6	92.0
Februar	95.0	94.0	99.3	99.0	93.5	94.5
Marts	95.6	89.6	96.0	96.0	100.0	90.0
April	87.5	88.0	91.8	95.0	91.5	79.8
Maj	81.3	87.2	88.0	90.0	84.2	77.0
Juni.....	81.4	92.0	88.0	90.0	84.3	79.4
Juli	87.5	92.0	88.5	90.0	84.8	81.5
August	100.2	100.8	95.2	88.3	86.5	89.8
September ..	110.5	99.0	102.3	96.5	91.0	97.4
Oktober	110.3	100.8	107.2	101.0	100.8	96.5
Gjennemsnit for heleAaret	95.65	95.5	98.0	95.1	92.3	89.44

Hvorledes den officielle Noterings Misvisning er tiltaget i Aarets Løb belyses i omstaaende Tabel om Overprisens Stigning, hvor denne ses at være voxet ret anselig. I første Uge af November var Overprisen 2.27 og i sidste Uge af Oktober var den 3.81, altsaa er den i Aarets Løb steget 1.54 Øre; men allerede i Novembers anden Uge steg den 0.28 Øre, og Stigningen er ingenlunde foregaaet regelmæssig. Det har i høj Grad vist sig, at det har været en for Mælkerierne nyttig Foran-

staltning, at der er blevet ført Statistik over, hvor meget Grossererne noterede for lavt. I modsat Tilfælde vilde mange Producenter have haft Vanskelighed ved at faa Rede paa, hvor meget den officielle Notering afveg fra Sandheden. Nu er det en bekjendt Sag, at alle danske Mælkerier faa Overpriser, og at mange i Sommerens Løb have faaet 4 Øre over Noteringen, og for at faa gjort i hvert Fald et Forsøg paa foreløbig at standse Overprisens hurtige Vækst, er det nu bebudet, at en »Inkludering« vil finde Sted i Begyndelsen af Januar. — Nu faa vi se, hvorledes denne »Noteringsforandring« vil forløbe. Det er at haabe, at den vil bringe mindre Forstyrrelse, Tab og Ufred, end Tilfældet var i 1894.

Overprisens Stigning

i Øre pr. Pd. Smør.

$^{1}/_{11}$ 1903—$^{31}/_{10}$ 1904	Grosserer-societetets Topnotering	Drifts-statistikens Gjennemsnits-pris	Gjennemsnit af Overpriserne
November	98.25	100.76	2.51
December.....	96.0	98.69	2.69
Januar	92.0	94.86	2.86
Februar	94.5	97.22	2.72
Marts	90.0	92.85	2.85
April.....	79.75	82.59	2.84
Maj	77.0	80.04	3.04
Juni.....	79.4	82.81	3.41
Juli	81.5	85.04	3.54
August	89.75	93.36	3.61
September.....	97.4	101.09	3.69
Oktober	96.5	100 28	3.78
Gjennemsnitlig for hele Aaret	89.44	92.59	3.15

Skal der til Slutning i faa Ord gives et Udtryk for Aarets Karakter, maa der siges, at Produktionen har været stor, men Prisen har været nedadgaaende, og Aaret har været mindre godt end 1903, hvilket rigtignok ogsaa var det bedste Aar, det danske Mælkeribrug endnu har haft.

Vejrforholdene i Landbrugsaaret 1903—1904.

(Fra 1. Oktober 1903 til 30. September 1904.)

Af *V. Willaume-Jantzen,*
Afdelingschef ved Meteorologisk Institut.

Oktober 1903 fik en overordentlig stor Nedbør. Efter en i Forhold til Aarstiden temmelig lang Periode med meget ringe Nedbør, der varede de sidste 14 Dage af September 1903, medens der dog i denne Tid herskede stærk Taage, begyndte samtidigt med Oktober en ualmindelig stærk og lang Regnperiode, der med faa og korte Afbrydelser — d. 11. og d. 18.—20. — varede lige til d. 24. Oktober; i Slutningen af Maaneden fik Jylland enkelte smaa Regnbyger, medens der næsten ingen Nedbør faldt paa Øerne. I den nævnte Regnperiode var det navnlig d. 1.—17., der fik store Nedbørsmængder, idet der gjennemsnitlig for et stort Antal Stationer findes 6 Dage i denne Tid med en Nedbør paa mindst 10 Millimeter, og af disse 6 Dage indeholdt d. 5.—9. alene de 3—4; i disse 5 Dage faldt der tilsammen 67 Millimeter som Gjennemsnit for hele Landet, altsaa omtrent det samme som hele Maanedens Normal, der er 71 Millimeter. Hele Maanedens Nedslag overgik Normalen i hele Landet: Bornholm fik mindst, men dog 70 Procent for meget; derefter havde Ribe Amt og det nordøstlige Sjælland 90 Procent, Resten af Landet gjennemsnitlig 120 Procent for meget. Naar hele Landet tages under Et, Bornholm dog undtagen, faldt der 154

Millimeter, en Nedbørsmængde, der siden 1861 i alle Aarets Maaneder kun er overgaaet i en Maaned, nemlig i August 1891, da der faldt 157 Millimeter. De største Tal efter dette ere 129 Millimeter i August 1879, 122 i December 1868, 120 i September 1872, 116 i Oktober 1873. For Bornholms Vedkommende stiller Forholdet sig saaledes, at der i den her beskrevne Oktober faldt 118 Millimeter; dette Tal er overgaaet ikke alene 3 Gange i Oktober, idet der faldt 128—130 Millimeter i 1880, 1885 og 1892, men endvidere i flere andre Maaneder; den største Maanedssum for Bornholm findes i Juli 1897 med 146 Millimeter. — Oktober fik omtrent den normale Middeltemperatur; d. 1.—3. og d. 22.—31. blev 2—3° for varme, medens det forøvrigt var køligt Vejr; dog blev kun enkelte Dage omkring Maanedens Midte saa kolde som 3—4° under Normalen med Nattefrost enkelte Gange, især i Jylland. Barometret stod med overvejende sydlige, ofte stærkt blæsende Vinde gjennemgaaende meget lavt, Taage forekom ret hyppigt sidst i Maaneden. Tordenvejr vare meget almindelige under Regnperioden; Uvejrene vare især stærkt udbredte d. 1.—2., d. 5.—6. og d. 16.—17.

November 1903 fik vel den normale Middeltemperatur, men de enkelte Dage afveg ret betydeligt herfra. Den milde Periode i de 10 sidste Dage af Oktober fortsatte sig lige til Midten af November med en gjennemsnitlig Temperatur paa c. 2° over den normale; Resten af Maaneden var i det Hele taget kold med hyppig Nattefrost, og navnlig blev de 5 sidste Dage meget kolde, idet deres Middeltemperatur laa 3—7° under Normalen, medens Nattefrosten steg til 12—16° paa de koldeste Stationer i det Indre af Jylland og Sjælland; paa Fyen og de mindre Øer var den laveste Temperatur ÷ 6—9°. Vinden blæste overvejende fra vestlige Retninger, flere Gange med stormende Kuling. Nedbøren var kun normal i Kjøbenhavns Amt; forøvrigt var den

omkring 20 Procent for lille. Den faldt næsten udelukkende mellem d. 9. og d. 25., dog med flere kortvarige Afbrydelser, hyppigst som Regn; der faldt mindre Snebyger sidst i Maaneden, der dækkede Jorden med et tyndt Lag. Tordenvejr optraadte enkelte Gange.

December 1903 begyndte, som November endte, med en kold Periode; især fik d. 2.—3. temmelig streng Frost med Minimums-Temperaturer paa indtil ÷ 16 °. I det Hele taget var Maaneden forøvrigt meget ensartet med Hensyn til Temperaturen fra den ene Dag til den anden, idet usædvanlig hyppige Vinde fra østlige til sydlige Retninger gav en ualmindelig stor Skymængde ($9^1/_2$ efter Scala 0 = klart til 10 = overtrukken), saa at Solen saa godt som ikke formaaede at skinne igjennem. Svag Nattefrost indtraf dog jevnlig. Hele Maaneden blev $^1/_2$ ° for kold. Nedbøren var gjennemsnitlig kun omtrent halv saa stor som normalt; den bestod dels af Regn, dels af Sne; der dannedes et tyndt Snedække først og sidst i Maaneden; den meste Nedbør faldt mellem d. 3. og d. 12., medens der efter sidstnævnte Dag kun enkelte Gange faldt lidt Regn eller Sne.

Januar 1904 havde overvejende sydlige til vestlige Vinde og blev derfor mild, $^3/_4$ ° over Normalen. Den første Uge og d. 18.—21. blev dog temmelig kolde med Nattefrost, der en enkelt Gang naaede 10—14 °, men forøvrigt kun var svag; Resten af Maaneden var mild, men kun faa Dage blev saa meget som 3 ° for varme. Nedbøren var c. 20 Procent større end normalt i Jylland, medens Øerne fik c. 15 Procent for lidt; den faldt dels som Regn, dels som Sne, især d. 7.—17. og paa enkelte Dage sidst i Maaneden. Skymængden var stor, Solskin sparsomt.

Februar 1904 fik i sine 3 første Uger overvejende sydlige til østlige Vinde, der især i Maanedens 2. Tidøgn ofte blæste med stormende Kulingsgrad; samtidig stod Barometret gjennemgaaende meget lavt, medens der omtrent hver Dag faldt mere eller mindre stærke Snebyger. Vejret var i denne Tid i det Hele taget mildt; Aarstiden gjorde sig dog gjældende ved jevnlig, men svag Nattefrost. I Maanedens sidste Uge stod Barometret højt med nordøstlige Vinde; Temperaturen faldt indtil 3—5 ° under Normalen, og Nattefrosten steg til 10—14 ° i det Indre af Landet; af og til faldt der lidt Sne. Hele Maaneden fik den normale Middeltemperatur. Nedbøren overgik Normalen i hele Landet: Bornholm fik mest, nemlig mere end det dobbelte af Normalen; Jylland og Lolland-Falster fik gjennemsnitlig 65, den øvrige Del af Landet 33 Procent for meget. Den faldt, som sagt, mest som Sne og paa et stort Antal Dage (18 imod 11, som er det normale Antal). Et Snedække laa paa Markerne, dog kun jevnt i den sidste rolige Periode. Skymængden var vedblivende stor, dog var Solskin hyppigere end i de 2 foregaaende Maaneder. Torden blev hørt 1 Gang.

Marts 1904 fik med meget højt Lufttryk og usædvanlig vedholdende Vinde fra Øst og Sydøst en meget ensartet Temperatur fra Dag til Dag; de første 8 Dage vare dog temmelig kolde med en Nattefrost paa indtil 6—10 °; forøvrigt holdt Temperaturen sig mest over Normalen, uden at nogen Dag blev særlig mild, medens det ret jevnligt frøs svagt om Natten. Maaneden fik omtrent den normale Middeltemperatur. Nedbøren var temmelig nær ved den normale og faldt mest som Regn, dog i 1. Tidøgn som smaa Snebyger; i det Hele taget faldt Nedbøren meget spredt, især d. 10., d. 14., d. 20.—22. og d. 29.—30. Solskin var ret almindeligt i Maanedens sidste Halvdel.

April 1904 fik med overvejende Vinde fra vestlige og sydlige Retninger, der d. 6. blæste op til en heftig Storm, en meget ensartet Temperatur fra Dag til Dag ligesom den foregaaende Maaned. Gjennemgaaende var det mildt Vejr, medens dog kun d. 16.—20. blev saa meget som 3—4° for varme, og først sidst i Maaneden indtraf der nogle temmelig kølige Dage. Hele Maaneden blev 1° varmere end normalt. Nattefrost indtraf slet ikke paa Kysterne og en stor Del af Stationerne paa Øerne; kun faa Stationer fik mere end 5 Nætter med Frost, der hver Gang var svag og de fleste Steder sluttede af lige inden Maanedens Midte. Nedbøren var stor over hele Landet: Jylland, Holbæk og Frederiksborg Amter samt Bornholm fik 100—150, Resten af Landet 50—90 Procent over det Normale. Nedbøren bestod næsten udelukkende af Regn og faldt navnlig d. 1.—10., d. 13., d. 16. og i den sidste Uge af Maaneden, i det Hele taget paa et stort Antal Dage. Tordenvejr optraadte paa 11 Dage, især i Maanedens sidste Halvdel; Uvejrene vare d. 16.—17. og d. 27. udbredte over store Strækninger af Landet.

Maj 1904 fik i den allerstørste Del af sine første 25 Dage Temperaturer, der laa 1—2° under den normale Stand, og flere Dage mellem d. 20. og d. 24. blev saa meget som 3—4° for kolde. Der indtraf dog enkelte varme Dage i denne Tid, navnlig d. 1. og d. 17.; men en sammenhængende varm Periode indfandt sig først med d. 26., og da Maanedens 6 sidste Dage gjennemsnitlig blev 3° varmere end normalt, naaede Maj omtrent sin sædvanlige Middeltemperatur. Nattefrost indtraf slet ikke paa de allerfleste Stationer, de koldeste fik 1—3 Gange let Frost, især d. 6., d. 13. og d. 21. Vinden var meget variabel: østlige, sydlige og vestlige Vinde vare omtrent lige hyppige, kun de nordlige optraadte sjeldent. Nedbøren var temmelig stor i den største Del af Laudet: Hjørring, Thisted, Aalborg og Aarhus Amter samt Fyen

med Langeland og hele Sjælland fik mest, nemlig 25—50 Procent over Normalen. Den øvrige Del af Landet, undtagen Bornholm, fik fra omtrent den normale Nedbørsmængde til 15 Procent derover. Bornholm fik 10 Procent for lidt Nedbør. Den faldt paa et temmelig stort Antal Dage, navnlig d. 1.—3., d. 6.—10., d. 13.—14. og d. 18.—19., medens den sidste Trediedel af Maaneden gjennemgaaende var tør; dog fik det nordlige og vestlige Jylland lidt Regn d. 25., Lolland-Falster 2—3 Millimeter saavel d. 23. som d. 28., og Fyen fik en god Regn paa 10—20 Millimeter d. 28. Især d. 15. var Nedbørsmængden stor over Størstedelen af Landet, idet der faldt 10—30 Millimeter, mest paa de større Øer. Tordenvejr optraadte paa 18 Dage, næsten kun i Maanedens 2 første Trediedele; Uvejrene vare stærkt udbredte over Landet d. 14.—15. og d. 17. Det var Graavejr en stor Del af Maaneden, saa at den gjennemgaaende Skymængde blev stor; men i den sidste Trediedel skinnede Solen paa mange Dage fra Morgen til Aften.

Juni 1904 indeholdt kun 2 Dage, d. 2. og d. 15., hvis Middeltemperatur laa saa meget som 3—$3^1/_2$ ° over Normalen, medens dog de første 17 Dage af Maaneden vare temmelig varme med variable Vinde og megen Solskin. Den øvrige Del af Maaneden, altsaa d. 18.—30., udgjorde, med vedholdende vestlige og nordvestlige Vinde og overvejende stor Skymængde, en sammenhængende kold Periode, hvis Middeltemperatur gjennemsnitlig blev 3 ° lavere end Midlet af d. 1.—17., skjøndt disse Dages normale Temperatur ligger $1^1/_2$ ° højere end d. 18.—30. Navnlig blev d. 22.—28. 3—5 ° for kolde, saa at de omtrent, hvad Varmen angaar, svarede til den Temperatur, der er normal for de første Dage i Oktober; en lignende kold Periode er i 43 Aar kun i 1871 indtruffen saa sent i Juni. Den fremskredne Aarstid bevirkede dog, at der ikke indtraf Frost i Landet; men Minimums-Thermometrene viste i flere Nætter

ganske tæt ved 0°. Hele Maaneden blev $^1/_2$° koldere end normalt. Nedbøren var omtrent normal i det sydøstlige Jylland, paa Samsø, Lolland-Falster og Bornholm; den øvrige Del af Øerne fik gjennemsnitlig 25, den øvrige Del af Jylland 50 Procent mindre end normalt. De 2 første Uger af Maaneden gav kun ubetydelig Regn i Vestjylland og dannede saaledes sammen med den sidste Trediedel af Maj en lang Tørkeperiode; det vil dog erindres, som nævnt under Maj Maaned, at Fyen fik en god Regn d. 28. Maj. Fra d. 14. Juni indtraadte ustadigt Vejr med mindre Regnbyger nu og da; men først d. 25. gav en Landeregn, jevnt faldende i mange Timer, der gjennemsnitlig beløb sig til de Summer i Millimeter, der findes anførte i hosstaaende Tabel eller til omtrent Halvdelen af hele Maanedens nor-

Nord-Jylland	Vest-Jylland	Øst-Jylland	Fyen	Vest-Sjælland	Øst-Sjælland	Lolland-Falster	Bornholm
11	23	30	29	24	20	22	18

male Nedbør; den nordlige Halvdel af Vendsyssel fik dog betydelig mindre end det øvrige Land, nemlig kun c. 6 Millimeter, medens Bornholm allerede d. 18. Juni fik 15—30 Millimeter. Efter d. 25. faldt der kun lidt Nedbør paa Øerne, slet ingen i Jylland. Tordenvejr optraadte et eller flere Steder næsten hver Dag fra d. 15.—28., men vare kun enkelte Gange videre udbredte.

Juli 1904 fik vel omtrent den normale Middeltemperatur, men var sammensat af saavel varme som kolde Perioder; de sidstnævnte faldt d. 3.—11. og d. 18.—25. med vedholdende Vinde fra Vest og Nordvest; de koldeste Dage vare dog ikke mere end omkring $2^1/_2$° for kolde, idet Skymængden var lille, saa at Solen bragte ret høj Varme om Dagen, medens Nætterne ikke sjeldent fik

meget lave Temperaturer; paa de koldeste Steder viste Minimums-Thermometrene indtil 1—4°. Paa den anden Side vare navnlig d. 14.—16. og d. 28.—31. meget varme: Middeltemperaturen laa 3—6° over Normalen, paavirket af østlige Vinde og kraftigt Solskin hele Dagen igjennem; Nætterne holdt sig lune, og Thermometret steg om Dagen til Stande, der ikke hyppigt ere overskredne i Danmark i de sidste 30 Aar. Nedbøren var ualmindelig lille: det nordlige Jylland, omtrent til en Linie fra Agger Kanal til Mariager Fjord, samt Bornholm fik kun c. 10 Procent af Normalen; den øvrige Del af Jylland fik gjennemsnitlig c. 20, Øerne c. 35 Procent af Normalen. Paa 3 af Stationerne, nemlig i Thisted, ved Røddinglund, Syd for Holstebro og ved Dragebjerggaard i Nordvestsjælland faldt der endog slet ingen Nedbør i hele Juli, medens de største Nedbørsmængder, paa 40—50 Millimeter, faldt enkelte Steder i Sydfyen og paa Øerne Syd for Fyen, paa Bogø, ved Damsholte ved Stege samt ved Hindholm i Sydvestsjælland. Tages hele Landet under Et, faldt der i hele Maaneden 19 Millimeter Regn eller 29 Procent af Normalen; dette er den mindste Nedbørssum, nogen Juli har at opvise i de 44 Aar, da der har været anstillet Nedbørsmaalinger over hele Landet; de regnfattigste Juli Maaneder i nævnte Aarrække (siden 1861) ere: 1864 med 36 Millimeter, 1868 med 31, 1869 med 29, 1876 med 33, 1885 med 26, 1892 med 27 og 1901 med 34 Millimeter. Nedbøren faldt i den her beskrevne Juli paa ualmindelig faa Dage, gjennemsnitlig paa 5, medens 14 er det normale Antal. Regndagene vare 3—4 Dage mellem d. 2. og d. 7. samt for Øernes Vedkommende d. 17. og for de sydlige Øer tillige d. 26. Kun paa 9 Stationer, der alle ligge paa Øerne, blev der i Løbet af 1 Døgn, d. 3., maalt saa meget som 20—34 Millimeter. Tordenvejr optraadte paa 10 Dage; men kun d. 2.—4. vare Uvejrene udbredte over større Strækninger af Landet.

August 1904 dannede i sin Begyndelse en Fortsættelse af de 4 meget varme Dage, hvormed Juli sluttede: den 1.—6. blev gjennemsnitlig 4° varmere end normalt, d. 5. fik endog en saa høj Middeltemperatur (7½° over Normalen), at der siden 1861 kun findes meget faa lige saa varme Dage i August, medens Juni og Juli Maaneder dog ret jevnligt have haft Dage med lige saa høje Temperaturer. Hele den øvrige Del af August blev med vedholdende vestlige til nordvestlige Vinde, der mellem d. 7. og d. 17. ofte blæste op til stormende Kuling, temmelig kølig, idet de fleste Dages Middeltemperatur laa 1—2° under Normalen, og Nætterne af og til blev temmelig kolde. Solen formaaede, trods det temmelig store Skydække, næsten hver Dag at skinne flere Timer. Hele Maaneden fik omtrent den normale Middeltemperatur. Nedbøren overgik Normalen i Hjørring Amt, dog kun med 15 Procent, og naaede den i Ringkjøbing Amt; den øvrige Del af Jylland fik gjennemsnitlig c. 20 Procent for lidt. Øerne fik endnu mindre Nedbør: Bornholm og Kjøbenhavns Amt fik c. 50, Resten c. 30 Procent for lidt. Regnen faldt navnlig d. 4.—21., dog med flere Afbrydelser paa 1—2 Dage, samt paa enkelte Dage i Maanedens sidste Uge. Tordenvejr optraadte paa 25 Dage; Uvejrene vare d. 5., d. 15., d. 18.—19. og d. 24. stærkt udbredte over Landet.

September 1904 fik med meget høj Barometerstand og usædvanlig mange Vinde fra østlige Retninger en ensartet Temperatur fra den ene Dag til den anden. Maanedens 1. Trediedel var temmelig mild, medens den 2. Trediedel gjennemsnitlig blev 1—2° for kold, d. 19.—20. indtraf der endog svag Nattefrost paa en Del Stationer i det Indre af Landet; i Slutningen af Maaneden svingede Temperaturen kun lidt paa begge Sider af Normalen. September blev ½° koldere end normalt. Nedbøren var lille: gjennemsnitlig fik Jylland kun 40, Øerne endog kun 25 Procent af Normalen. Tages hele Landet

under Et, faldt der 23 Millimeter eller 31 Procent af Normalen, saa at der siden 1861 dog findes 4 Aar med en lignende Nedbør i September, nemlig 1865 med 19, 1890 med 21, 1895 ligeledes med 21 og 1901 med 24 Millimeter; næst efter kommer 1875 og 1880 med henholdsvis 31 og 32 Millimeter. Nedbøren faldt meget spredt og paa faa Dage, især d. 2.—4., d. 7.—14. og d. 23.—26. Kun paa 2 Stationer i hele Landet faldt der i Løbet af 1 Døgn saa meget som 20 Millimeter eller lidt mere. Tordenvejr optraadte paa 8 Dage, men intet af Uvejrene vare udbredte over større Strækninger af Landet.

Af efterstaaende Tabeller giver Tabel 1 hver Maaneds Varmeafvigelse fra en 40-aarig Normal i Landbrugsaaret 1903—04, dels for de 5 Grupper, hvori Landet sædvanligvis deles i klimatisk Henseende, dels for hele Landet (som Middel af de 5 Grupper) og dels for Bornholm, der ofte har Varmeforhold, som i væsentlig Grad afvige fra dem, der gjælde for de andre Dele af Landet. Hele Landbrugsaaret fik, som Tabellen viser, netop den normale Middeltemperatur, og hvad angaar de enkelte Maaneder, er der en saa fuldstændig Mangel paa store Varmeafvigelser, at April med en c. 1 ° for høj Middeltemperatur bliver værdig til at nævnes. Af særlig kolde og varme Perioder forekom der ogsaa meget faa; af kolde kan nævnes d. 26. November—3. December og d. 23. Februar—8. Marts med en Frost, der om Natten dog ikke naaede under ÷ 10—16 ° i det Indre af Landet, og det endda kun faa Gange; af varme Perioder fortjener kun en at nævnes, nemlig d. 28. Juli —6. August, der med en gjennemsnitlig 4 ° for høj Temperatur indeholdt flere Dage, da Maximums-Thermometret steg til usædvanlig høje Stande. Med Hensyn til den meget lovpriste »varme« Sommer stiller Forholdet sig saaledes, som hosstaaende Tabel viser, idet Tallene heri

Tabel 1. **Varmens Afvigelse fra Normalen.** (Celsius.)

	1903 Oktober	November	December	**1904** Januar	Februar	Marts	April	Maj	Juni	Juli	August	September	Alle 12 Maaneder
Vestjylland	+ 0.5	+ 0.3	— 0.7	+ 1.0	— 0.1	+0.1	+ 0.9	0.0	— 0.8	+ 0.4	+ 0.2	—0.5	+ 0.1
Østjylland	+ 0.3	0.0	— 0.3	+ 0.8	— 0.2	+0.2	+ 0.8	— 0.3	— 0.7	0.0	— 0.6	—0.3	0.0
Fyen	+ 0.3	— 0.1	— 0.5	+ 0.5	+ 0.1	+ 0.2	+ 1.1	— 0.4	— 0.7	+ 0.2	— 0.3	—0.4	0.0
Sjælland.....	+ 0.1	— 0.2	— 0.2	+ 0.8	+ 0.2	+ 0.4	+ 0.9	— 0.3	— 0.5	+ 0.1	— 0.1	—0.4	+ 0.1
Lolland-Falster.....	+ 0.4	+ 0.1	— 0.3	+ 0.5	0.0	0.0	+ 0.8	— 0.5	— 0.5	+ 0.1	— 0.3	—0.5	0.0
Danmark	+ 0.3	0.0	— 0.4	+ 0.7	0.0	+ 0.2	+ 0.9	— 0.3	— 0.6	+ 0.2	— 0.2	—0.4	0.0
Bornholm	— 0.6	— 0.6	— 0.2	+ 0.5	+ 0.1	+ 0.1	+ 0.7	+ 0.3	0.0	— 0.3	— 0.3	0.0	0.0

kun ere tagne fra Observationerne i Kjøbenhavn, der har den længste Række Iagttagelser. Som Tabellen udtaler det, havde Sommeren 1904 saa godt som normale

Kjøbenhavn	Juni	Juli	August	Sommer
Middeltemperaturens Afvigelse .	— 0.3°	+ 0.4°	+ 0.1°	+ 0.1°
Middel-Maximums Afvigelse ...	— 0.9°	+ 0.5°	+ 0.1°	— 0.1°
Sommerdage	0	6	5	11 (14)
Dage med 20° eller mere	0	5	6	11 (9)
Varme Dage	4	6	6	16 (13)

Temperatur-Forhold ifølge de 2 første Linier. I de 3 sidste Linier viser Sommerdagenes Antal (herved forstaas Dage med Maximums-Thermometret paa mindst 25 ° C.) et lille Underskud, idet Tallet i Parenthes er det normale Antal, medens Dage med en Middeltemperatur paa 20 ° eller mere og varme Dage (3 ° eller mere over Normalen) vise et lidt større Antal end normalt. Grunden til den behagelige Sommer ligger saaledes ikke i særlige Temperatur-Forhold, men i den ringe Nedbør (se nedenfor), der ovenikjøbet faldt paa faa Dage, og i et stort Antal Solskinstimer; af disse kan der nemlig paa 3 Stationer, nemlig Bovbjerg Fyr, Søllinge midt paa Fyen og Kjøbenhavn optælles et Overskud af c. $1^1/_2$ Time pr. Dag gjennem hele Sommeren; navnlig var Juli Maaned rig paa Solskin.

Tabel 2 indeholder Dage med Frost, med Nedbør og med Taage samt Luftens Fugtighedsgrad og Skymængden for hele Landet som et Middel for 20—30 Stationer saavel i det her beskrevne Landbrugsaar som Normalen for 25—30 Aar. Vi skulle til Tabellens Tal kun gjøre opmærksom paa det ringe Antal Frostdage i April og det ringe Antal Nedbørsdage i Juni og Juli, netop Halvdelen af det normale Antal, medens

Skymængden var stor i alle de 6 Maaneder: December—Maj, men lille i Juli.

Tabel 2.

	Frostdage		Nedbørsdage		Taagedage		Fugtighedsgrad i pCt.		Skymængde (0—10)	
	1903—4	Normal	1903—4	Normal	1903—4	Normal	1903—4	Normal	1903—4	Normal
Oktober	1	3	22	16	6	7	88	86	7.6	6.4
November	9	10	13	14	6	9	87	89	6.4	7.0
December	21	18	10	15	8	11	91	91	9.4	7.4
Januar	22	23	11	12	11	13	90	91	8.5	7.1
Februar	25	21	18	11	8	11	90	90	8.2	7.0
Marts	22	20	9	12	7	11	86	87	7.1	6.1
April	1	8	17	10	6	7	84	80	6.4	5.5
Maj	1	1	14	11	3	4	75	75	6.0	4.9
Juni	»	»	7	10	2	3	74	74	4.8	4.8
Juli	»	»	5	14	1	3	71	78	4.1	5.4
August	»	»	15	15	2	3	76	80	5.7	5.3
September	»	»	9	14	3	5	81	84	5.1	5.3
Alle 12 Maaneder	102	104	150	154	63	87	83	84	6.6	6.0

Tabel 3 viser Nedslagets Størrelse i hele Millimeter for hvert Amt o. s. v. Hele Landbrugsaaret fik 27 Millimeter (4 Procent) mindre Nedbør end normalt, naar hele Landet tages under Et. Blandt Maaneder med stor Nedbør maa nævnes Oktober, Februar og April, medens December, Juli og September hver fik 60—70 Procent for lidt. — Den ringe Nedbør i hele Sommeren 1904 er opstillet i Tabellen S. 629, der viser, at hele Landet, undtagen Bornholm, gjennemsnitlig fik 112 Milli-

Tabel 3. **Nedbør.** (Millimeter.)

	1903 Oktbr.	Novbr.	Decbr.	1904 Januar	Februar	Marts	April	Maj	Juni	Juli	August	Septbr.	Alle 12 Maaneder
Hjørring Amt	138	50	24	48	55	26	66	54	20	4	78	22	585
Thisted —	186	50	31	67	72	40	63	59	21	7	56	40	692
Ringkjøbing —	185	62	28	57	61	34	64	44	37	14	83	33	702
Ribe —	175	64	22	55	65	36	69	40	31	11	68	44	680
Viborg Amt	163	49	19	47	62	25	66	43	43	12	60	35	624
Aalborg —	158	42	31	58	57	32	75	51	30	5	66	36	641
Randers —	145	40	32	52	61	27	70	41	42	18	68	26	622
Aarhus —	164	52	22	46	68	29	72	51	49	15	72	32	672
Vejle —	166	59	21	50	68	33	70	41	43	11	70	32	664
Samsø	134	36	19	33	44	23	50	32	40	13	44	16	484
Odense Amt	155	51	18	34	52	29	52	54	38	13	51	22	569
Svendborg —	171	51	18	33	50	31	56	53	38	25	60	23	609
Langeland	169	46	18	29	45	32	50	44	40	31	54	28	586
Holbæk Amt	144	44	19	32	36	30	55	44	33	20	46	11	514
Sorø —	154	49	19	26	44	34	48	49	37	27	47	15	549
Frederiksborg —	131	48	22	32	42	35	60	50	33	21	44	18	536
Kjøbenhavns —	127	54	20	36	45	36	53	58	38	23	30	12	532
Præstø —	137	46	17	25	48	29	48	51	35	27	43	13	519
Maribo Amt	146	48	14	34	55	28	45	45	45	28	45	13	546
Vestjylland	171	57	26	57	63	34	66	49	27	9	71	35	665
Østjylland	159	48	25	51	63	29	71	45	41	12	67	32	643
Fyen	157	46	18	32	48	29	52	46	39	21	52	22	562
Sjælland	139	48	19	30	43	33	53	50	35	24	42	14	530
Lolland-Falster...	146	48	14	34	55	28	45	45	45	28	45	13	546
Danmark 1903—1904 ...	154	49	20	41	54	31	57	47	37	19	55	23	587
Danmark Normal (25Aar)	71	60	46	42	36	33	29	39	47	66	70	75	614
Danmark Afvigelse i pCt.	+117	—18	—57	— 2	+50	— 6	+97	+21	—21	—71	—21	—69	—4
Bornholm	118	57	20	32	72	25	56	32	48	8	30	18	516

Sommer	1904	Normal	1868	1887	1899
Vestjylland	108	198	118	95	91
Østjylland	121	193	119	91	94
Fyen	112	179	95	113	76
Sjælland	101	180	85	103	67
Lolland-Falster	118	168	114	99	86
Danmark	112	184	106	100	83
Bornholm	86	161	97	78	69

meter i Juni—August tilsammen, hvilket kun er c. 60 Procent af Normalen; siden 1861 findes der dog 3 Somre med endnu mindre Nedbør, nemlig 1868, 1887 og 1899, hvis Nedbørssummer findes i Tabellen; Sommeren 1899 fik kun 83 Millimeter eller c. 45 Procent af Normalen. Af andre regnfattige Somre skal nævnes 1869 med 123, 1876 med 115 og 1886 med 126 Millimeter for hele Landet, undtagen Bornholm; denne Ø fik i disse Somre henholdsvis 83, 118 og 98 Millimeter. — Da September 1904 tillige fik ringe Nedbør, blev det samlede Nedslag for Juni—September kun 134 Millimeter eller 48 Procent under Normalen; herpaa findes der intet Exempel i de foregaaende 43 Aar; næst efter kommer Juni—September 1899 med 167, 1886 med 173 og 1887 med 179 Millimeter. Til Trods for, at de 4 sidste Maaneder af Landbrugsaaret 1903—04 fik en saa ualmindelig ringe Nedbør, blev dog, som nævnt, Underskuddet for hele Aaret kun 27 Millimeter, takket være den store Nedbør først og fremmest i Oktober og dernæst i Februar og April, saa at den samlede Nedbørssum, opsummeret Maaned for Maaned fra d. 1. Oktober, først kom under Normalen i September Maaned.

Landbrugsaaret 1903—1904 indeholdt flere lange Tørke-Perioder. Fra d. 20. Maj til d. 13. Juni faldt der saaledes ingen Regn paa Sjælland, medens Fyen fik en god Regn paa 10—20 Millimeter d. 28. Maj; den øvrige Del af Landet fik gjennemsnitlig 2 Millimeter, fordelt paa 1—4 Dage. Og udstrække vi denne Periode

Tabel 4. **Vindhyppighed for hele Landet.** (Procent.)

	N.	NØ.	Ø.	SØ.	S.	SV.	V.	NV.	Stille
Oktober 1903.....	3	5	15	17	18	18	16	6	2
November —	5	7	6	9	11	15	20	23	4
December —	3	10	22	31	19	6	2	3	4
Januar 1904.....	3	4	8	16	19	26	15	6	3
Februar —	4	13	29	18	12	10	6	7	1
Marts —	4	9	32	25	8	9	6	5	2
April —	3	4	8	13	9	22	25	12	4
Maj —	4	5	14	19	11	10	19	13	5
Juni —	9	8	6	6	4	10	26	26	5
Juli —	7	3	5	6	8	11	29	25	6
August —	6	2	2	7	6	14	32	26	5
September —	3	10	24	18	11	11	9	6	8
Alle 12 Maaneder....	5	7	14	15	11	14	17	13	4
Normal (28 Aar).....	6	9	11	11	10	17	19	13	4

til d. 24. Juni, altsaa over 36 Dage, faldt der i hele Landet kun 16 Millimeter, fordelt paa 5—9 Dage. Efter den stærke Regn d. 25. Juni (se ovenfor) fulgte atter nogle tørre Dage; d. 2.—7. Juli bragte mindre Byger og blev efterfulgt af en anden Tørke-Periode, der strakte sig fra d. 8. Juli til d. 4. August, altsaa i 28 Dage; i disse faldt der i Jylland gjennemsnitlig neppe nok 1 Millimeter

Regn, paa Bornholm og i Østsjælland 2—3 Millimeter, medens den øvrige Del af Landet fik 6—7 Millimeter. Samtidigt med denne ringe Nedbør skinnede Solen gjennemsnitlig pr. Dag 8 Timer ved Bovbjerg Fyr, 9 Timer i Søllinge paa Fyen og 10 Timer i Kjøbenhavn.

Vindhyppigheden for de enkelte Maaneder og for hele Landbrugsaaret ses af Tabel 4.

Vor Landbrugseksport til Rusland samt vestsibiriske Landbrugs- og Mejeriforhold.

Foredrag i det Kgl. danske Landhusholdningsselskab den 9. Marts 1904 af Justitsraad *L. Friis.*

Hr. Præsident! Mine Herrer! Det er iaar fire Aar siden jeg sidst havde den Ære i det Kgl. danske Landhusholdningsselskab at give Meddelelser om min Virksomhed vedrørende Eksporten af danske Avlsdyr til Rusland, en Virksomhed, som i Aarenes Løb er blevet ændret noget, dels som Følge af Ønsker, der ere fremkomne baade her i Selskabet og ude i Landboforeningerne, og som gaa ud paa det ønskelige og formaalstjenlige i saa stor Udstrækning som muligt, at søge at drage russiske Kjøbere hertil, for at de personlig kunne gjøre deres Indkjøb, og dels paa Grund af det større og mere indgaaende Kjendskab, jeg efterhaanden har faaet, og fremdeles faar til Forholdene i Rusland.

Endskjøndt det endnu langt fra altid er let at gjøre sig gjældende og imødegaa den store Konkurrence, vi til alle Sider have at kjæmpe med, saa gaar Arbejdet dog Aar for Aar fremad og lettere, om end maaske ikke saa hurtigt som ønskeligt, men Grunden hertil maa for en stor Del søges ikke alene i Russernes Konservatisme og Utilbøjelighed til at indlade sig paa noget nyt og uprøvet, som de ikke kjende, men ogsaa i de kolossale Afstande, der ofte maa tilbagelægges for at søge Forbindelse med interesserede Landbrugsautoriteter og indflydelsesrige Privatmænd. Desuden have Russerne altid god

Tid, saa der kan gaa Dage for at opnaa et Resultat, som man skulde synes kunde være opnaaet i Timer. Hertil kommer, at jeg i mange Tilfælde bestemt har fraraadet Landmænd at indføre danske Dyr, særlig Kvæg, naar de lokale Forhold ikke egnede sig derfor. Blev man, dersom man havde faaet Dyrene, utilfreds med dem, hvad næsten maa anses for selvfølgeligt, saa vilde Skylden derfor blive lagt paa dem og den, der havde tilraadet at skaffe dem, medens de ny uheldige Forhold, hvorunder de vare komne til at leve, ikke vilde blive tagne med i Betragtning.

Jeg har derfor ogsaa, fra den første Gang jeg kom til Rusland, gjort mig til Regel aldrig direkte at opfordre nogen til at kjøbe danske Avlsdyr, men har med de Midler, der har staaet til min Raadighed, givet saa fyldestgjørende Oplysninger om dem som muligt og besvaret enhver Forespørgsel om dem, der er blevet rettet til mig.

Medens jeg i de første Aar hovedsagelig arbejdede i Østersøprovindserne, er Virksomheden senere blevet udstrakt til en stor Del af de russiske Egne, til hvilke der er Udsigt til at faa en Eksport igang, og det er da ogsaa efterhaanden lykkedes at faa afsat Dyr til mange Egne, der nu kunne betragtes som Centrer, hvorfra der kan faas Kjendskab til dem, og som det maa haabes efterhaanden ville give Anledning til ny Import.

Det er selvfølgelig en stor Ulempe, at man ikke overalt har den rette Forstaaelse af, hvorledes det indførte, forædlede Kvæg skal plejes og passes, og jeg har derfor ogsaa anset det for formaalstjenligt at benytte enhver Lejlighed til at give Meddelelser om, hvorledes vi behandle vort Kvæg for at faa det fulde Udbytte deraf.

Medens jeg paa de første Rejser, paa Grund af Ukjendskab med Forholdene og med Sproget, havde stor Vanskelighed ved at komme frem og forskaffe de nødvendige Introduktioner, gaar dette nu langt lettere; og det er efterhaanden lykkedes at faa officielle Forbindelser, der kunne ventes ved fortsat Samarbejde at ville berede Vejen for en forøget Import.

Det russiske Landbrugs- og Kultusministerium samt Styrelsen for de kejserlige Stutterier foruden flere Landboforeninger omfatte danske Landbrugsforhold med stor Interesse, og det indrømmes fra forskjellige Sider, at ihvorvel man ved alle Midler søger at naa fremad i Rusland, saa vil der dog, særlig paa Grund af Fællesskabet og Bondestandens lave Kulturtrin, gaa Generationer, inden man vil naa at fremstille Landbrugsprodukter af en saa gjennemgaaende Fuldkommenhed som her, ligesom vor heldige Beliggenhed for Verdensmarkedet byder os store Fordele fremfor de fjerntliggende russiske Egne.

Det russiske Landbrugsministerium har til Hensigt at ansætte en Landbrugsagent i Danmark, hvilket dog foreløbig er stillet i Bero.

Det kom under min Virksomhed hurtig til at staa mig klart, at jeg ikke alene kunde udrette alt for paa en fyldestgørende Maade at henlede Opmærksomheden paa os i det store Land. Der maatte Hjælp til og helst af indfødte Sagkyndige, idet det jo er ganske naturligt, at de bedre end en Fremmed kunde finde Ørelyd for deres Udtalelser, ligesom de antagelig ogsaa bedst kunde bedømme, om vore Husdyr, efter at de havde set dem under de hjemlige Forhold her i Landet, egnede sig for russiske.

Som Resultat af en personlig Henvendelse til den russiske Landbrugsminister sendtes en Landbrugsspecialist Hr. Krjukow hertil for at gjøre sig bekjendt med vore Landbrugsforhold. Han skrev senere derom en stor Bog, som udgaves paa Ministeriets Foranstaltning, og som vakte en vis Opsigt, hvilket gjorde det saameget lettere for mig i 1900 at formaa de højeste Landbrugsautoriteter og Landbrugsselskaber til at sende Delegerede til Landmandsforsamlingen i Odense, og d'Hrr., der kom, vare hver paa sit Omraade meget tilfredse med hvad de saa, og hvorom de senere afgave smigrende Rapporter.

Et Par Gange har det russiske Kultusministerium, under hvilket Landbrugsskolerne sortere, sendt Profes-

sorer hertil for at gjøre sig bekjendte med vort Husdyrbrug.

Det var i denne Periode, at jeg paa de fyenske og sjællandske Delegeretmøder tillod mig til Fremme af en forøget Eksport at henlede Opmærksomheden paa og foreslaa Oprettelsen af et Depot i Rusland, hvortil den russiske Landbrugsminister havde stillet sig meget imødekommende, og gjentagne Gange betonet, at en saadan Foranstaltning vilde være gavnlig og fordelagtig saavel for Danmark som for Rusland.

Sagen fandt imidlertid ikke den fornødne Tilslutning, hvilket igrunden er saa meget forklarligere, som det jo ikke er saa let at sætte sig ind i og bedømme Forhold, som man ikke har havt Lejlighed til at gjøre sig bekjendt med og se paa nært Hold.

Vil man imidlertid afsætte en Vare, er det nødvendigt at vise den og gjøre den bekjendt for eventuelle Liebhavere; men naar der enkelte Gange har været sendt Dyr til russiske Dyrskuer, er Prisen gjennemgaaende blevet stærkt trykket, fordi Kjøberne selvfølgelig vilde have Varen saa billig som muligt, og derfor ofte udsatte Handel til Skuernes sidste Dag, hvorigjennem der udøvedes et stærkt Pres, idet de vidste, at Dyrene ikke kunde føres tilbage igjen. Havde vi derimod et Depot, hvortil usolgte Dyr kunde føres tilbage fra Skuer, kunde der optrædes med større Sikkerhed, ligesom et saadant Depot til enhver Tid, naar det var passende beliggende, kunde tjene til Salgssted, hvor der samtidig kunde vises, hvorledes vore Husdyr skulde plejes og passes.

Foreløbig maa denne Sag imidlertid betragtes som skrinlagt, indtil den forventelig engang paany tages op og gjennemføres ved privat Initiativ.

At andre Nationer have indset Nytten af en saadan Foranstaltning fremgaar af, at Hollændere paa en Gaard i Livland have indrettet et Depot, ligesom Englændere skulle have indrettet et lignende for Kjødkvæg i Dongebetet.

Mine fortsatte Bestræbelser ere da i Henhold til de

udtalte Ønsker gaaede ud paa, ved Siden af som hidtil ved Beskrivelse, Billeder og mundtlige Oplysninger ved Dyrskuer og Møder, hos Landbrugsautoriteter og Interesserede at udbrede Kjendskab til vore Husdyrracer, at formaa russiske Kjøbere til selv at komme hertil, hvilket selvfølgelig er saameget formaalstjenligere som de da selv kunne udvælge Dyrene, og man antagelig ogsaa vil kunne opnaa bedre Priser, naar Kjøberen er personlig tilstede, end naar Dyrene skulle kjøbes paa anden eller tredie Haand. Men ogsaa denne Gren af Virksomheden kræver et betydeligt Arbejde for gjennem personlig Paavirkning at faa samlet Selskaber, der til bestemt Tid kunne begive sig paa Rejse.

I Juni Maaned 1902 kom det første Rejseselskab hertil. Det bestod af større og mindre Jordbrugere, ministerielle Embedsmænd, hvoraf et Par tillige vare Redaktører af Landbrugsblade og en sibirisk Konsulent. Resultatet af dette Besøg var meget gavnligt for os, idet de fremkomne fordelagtige Omtaler, dels i Pressen og dels i Foredrag i forøget Grad henledede Opmærksomheden paa os; men er Opmærksomheden først vakt, skal den i Rusland mere end noget andet Sted stadig holdes vedlige, da man ellers hurtig igjen glemmes, og de gjorte Anstrængelser have været forgjæves.

I 1903 besøgtes Danmark af 2 Selskaber henholdsvis fra Central-Rusland og de gl. polske Provindser, og Deltagerne i dem begge vare gjennemgaaende meget tilfredse med hvad de saa her.

Om det er det forudgaaede Pionerarbeide i det hele taget eller disse Besøg, som have bidraget dertil, skal jeg ikke kunne afgjøre, men forrige Aar steg det personlige Indkjøb her i Landet til omkring 40000 Kr., medens det Aaret iforvejen kun var halv saa stort, og der i tidligere Aar kun undtagelsesvis var kjøbt enkelte Dyr.

Atter iaar arbejder jeg paa at organisere Fællesrejser hertil, og efter forudgaaet Forhandling i Efteraaret i Rusland, har jeg sendt foreløbige Rejseplaner til flere

Landboforeninger i de gl. polske Provindser, i Egnene ved St. Petersborg, Jaroslaw og Kharkow.

Af og til hæver der sig vel herhjemme Stemmer imod disse Fremmedbesøg, idet det befrygtes, at de Fremmede skulle lære formeget, saa der derved skabes os en forøget Konkurrence. Frygten i saa Henseende forekommer mig dog temmelig ugrundet; thi ved flygtige Besøg paa Gaarde, i Mejerier og Stalde læres intet af Betydning, og vi have paa den anden Side heller intet andet fyldigt Middel til at vise, hvad vi have tilsalg. At de Fremmede se vore Husdyr under de hjemlige Forhold og lære vort alt andet end blide Klima at kjende, giver dem et ganske andet Blik paa Forholdene, end man gjennem Tale og Skrift kan bibringe dem, og der foreligger da ogsaa mange Udtalelser om, at intet andet agerdyrkende Lands klimatiske Forhold og Foderforhold staa Forholdene i flere russiske Egne nærmere end netop Danmarks.

Vi kunne ikke standse Udviklingen i andre Lande, og naar der fra os bliver udbredt Kundskab særlig paa Mejeriets Omraade, saa sker dette ikke ved at en Fremmed gaar igjennem et Mejeri og kaster et flygtigt Blik paa de arbejdende Maskiner, men hovedsagelig ved de Hundreder af Mejerister, der, vel for en stor Del som en Følge af Anlæget af Andelsmejerierne, ere blevne ledige og derfor rejse ud for at skabe sig ny Livsstillinger, men dette kan ikke forhindres.

Hvad man i Rusland ikke lærer hos os, det lærer man andetsteds, thi man har derovre en udviklet Evne til at faa at vide, hvad man vil vide, og som man har Brug for.

Paa Grund af det fremskredne Standpunkt, vi indtage paa Landbrugets Omraade, bør vi ved alle Midler søge at hævde vor Stilling og gjøre os gjældende i Væddekampen, hvilket desuden for et lille Land er saameget nødvendigere, som det ved at trække sig tilbage og mene at være nok i sig selv, hurtigt vil blive sat ud af Spillet og glemt, medens andre

konkurrerende Lande snart skulle vide at udfylde den ledige Plads.

Jeg omtalte før den store Konkurrence, man har at imødegaa og kæmpe med for at naa frem i Rusland, og i første Række have vi mødt denne fra Anglen og fra Anglertilhængerne i Østersøprovindserne, der have brugt alle Midler for at nedsætte det danske Kvæg, medens de ikke desto mindre i de senere Aar have taget det røde danske Malkekvægs Type til Model og søgt at udvikle Anglerkoens Bygning i lignende Retning, medens man i Begyndelsen ikke kunde faa det importerede Anglerkvæg fint nok, altsaa noget lignende, som foregik her i Landet, da vi begyndte at benytte det beslægtede Anglerkvæg til Udvikling af vort røde danske Kvæg.

I Tydskland findes det store »Genossenschaft für Viehverwerthung«, der for et Par Aar siden sendte 60—70 Dyr — Heste, Kvæg og Svin — fordelte i 8 Jernbanewaggons til forskjellige russiske Dyrskuer, hvor de udstilledes i Forbindelse med en betydelig Samling store Fotografier, medens der samtidig uddeltes Tusinder af illustrerede Broschurer. Atter iaar mødte Foreningen med en meget anselig Kollektion Zimmenthaler Kvæg og Svin ved Landbrugsudstillingen i Kharkow.

For at fremme sin Forenings Interesser er dens Agent flere Gange fremkommet med stærke Angreb paa dansk Kvæg, Angreb, som jeg ved given Lejlighed og paa forskjellig Maade har tilbagevist.

Fra Østerrig-Ungarn har der officielt været sendt store Kollektioner Kvæg og Heste til Dyrskuer i Moskow og Rostoff v. Don, paa hvilket sidste Sted der ogsaa har været udstillet engelsk Kjødkvæg. Endelig findes hollandske og belgiske Udstillere paa en stor Del af Skuerne.

Foruden paa meget smukt udstyrede Kataloger ofre de nævnte Lande betydeligt paa Dekorationen af deres Udstillinger, over hvilke der foruden Draperier og Flag ofte er anbragt prangende Skilte med Inskriptioner og Afbildning af modtagne Medailler.

Hvor vi Danske have havt Lejlighed til at vise Prøver

paa vore Husdyrracer, er dette sket paa en langt beskednere Maade af Mangel paa tilstrækkelige Midler, og Reklameringen dermed har derfor ikke heller fuldtud havt den tilsigtede Virkning.

Flere af de nævnte Lande have i Rusland deres faste Landbrugsagenter, som ikke alene undersøge Forholdene for Aabningen af nye Markeder for deres respektive Landes Produkter, men de følge ogsaa den russiske Eksport af Landbrugsprodukter, saa man i vedkommende Lande kan tage sine Forholdsregler for at imødegaa en eventuel Konkurrence, et Forhold, som jeg ved Siden af min Hovedvirksomhed ogsaa har Opmærksomheden henvendt paa.

Der er i den senere Tid dukket et Forhold frem, som, om det end ikke staar i Forbindelse med den foran omtalte Konkurrence, dog synes at kunne komme til at skade danske Interesser i Rusland. Jeg sigter her til de Artikler, der Tid efter anden fremkomme i nogle danske Blade, og i hvilke der rettes skarpe Angreb paa den russiske Kejser og den russiske Regjering. Medens man tidligere i Rusland saa med udelt Sympathi paa Danmark og os Danske, begynder der nu at vise sig en Stemning imod os.

Tidligere var det forholdsvis let for Danske at finde Ansættelse derovre i forskjellige Stillinger, men der synes nu at skulle foregaa et Omslag heri, og der fremkommer hyppig Udtalelser om, at der under forskjellig Form gjøres Tilløb til at frigjøre sig for dansk Paavirkning bl. a. i Mejerivæsenet og særlig ved Smørrets Afsætning, ved Siden af at man dog fuldtud anerkjender den Betydning, Danske have havt paa hele denne Sags Udvikling.

I Rusland, hvor Bladene ere underkastede Censur, forstaar man ikke overalt vor Pressefrihed; man mener at fremkomne Artikler ere i Overensstemmelse med vedkommende Partis eller Folkets Opfattelse og veed ikke, naar vi da holde Politik ude, at de som Regel skyldes vedkommende Redaktørs personlige Opfattelse, der for udenlandske Forholds Vedkommende vel i de fleste Tilfælde er

inspireret gjennem Artikler i udenlandske Blade og saaledes ikke altid kan hvile paa det mere solide og paalidelige Grundlag, der kun kan faas ved Selvsyn og en nøgtern grundig Undersøgelse paa Stedet.

Det vilde være mere end ønskeligt om slige Artikler, som ikke gavne nogen, men som tvertimod skade danske Interesser, hvilket dog ikke kan antages at have været Meningen med dem, ikke fremkom.

Vor patriotiske Konsul i Moskow, Hr. Statsraad Thor Lange, har gjentagne Gange gjort mig opmærksom paa dette Forhold, og han har indtrængende anmodet mig om at gjøre, hvad der kunde gjøres, om det mulig kunde ændres; og for ikke mange Dage siden er Spørgsmaalet i rigtig Forstaaelse af Situationen fremdraget i en Korrespondance fra Rusland til et af vore større Dagblade.

Jeg har tilladt mig at berøre dette Forhold, idet jeg haaber, at alene det, at Opmærksomheden er henledet derpaa, vil være tilstrækkeligt til at det bliver ændret, thi medens det vel nok kan siges at vort Landbrugsmarked trues fra forskjellige Sider, og der samtidig arbejdes paa at aabne ny Afsætningssteder og saaledes ogsaa med Rusland for Øje, vilde det være højst uheldigt, om mindre vel overvejede Artikler skulde bidrage til at forrykke en velvillig Stemning, som det maa være af største Vigtighed for os at bevare.

Med Hensyn til vor Eksport af Avlsdyr til Rusland, skal jeg tillade mig at meddele, at den i

	Hingste og Hopper	Tyre, Køer, Kvier og Kalve	Orner og Søer	Væddere og Faar	Ialt Stkr.	Værdi
1899.....	14	206	16	6	242	c. 50000
1900.....	19	222	15	8	264	c. 73500
1901.....	3	208	19	16	246	c. 54900
1902.....	«	143	10	19	172	c. 40000
1903.....	19	389	72	»	481	c. 109000

Nedgangen i 1902 staar i nøje Forbindelse med Misvækst Aaret iforvejen.

Hvad Udsigterne med Hensyn til Eksporten

for indeværende Aar angaar, saa er det meddelt mig, at der siden Efteraaret er bestilt over 150 Stkr. Hornkvæg. Desuden er der Udsigt til, at der vil blive solgt en 12 à 14 Stkr. rødt dansk Malkekvæg til en ny oprettet Mejeriskole, hvor det er Meningen at holde 6 forskjellige Racer — russisk Landrace, Ostfrieser, Jaroslawsk Kvæg, Angler, rødt dansk Malkekvæg og Ayrchire —, mellem hvilke der skal anstilles sammenlignende Forsøg, hvilket er vedtaget i et Ministerraad samtidig med Skolens Program. I Jaroslaw Guvernement interesserer Ministeriets Befuldmægtigede sig for Import af dansk Kvæg, og han vilde gjennem Guvernements-Landbrugsstyrelsen arbejde hen til, at der blev kjøbt en halv Snes Stykker henholdsvis rødt og sortbroget Kvæg, som det saa var Hensigten at udstille ved 26 Lokalskuer, som i Løbet af Sommeren skulde afholdes forskjellige Steder i Guvernementet.

Til det vestlige Sibirien forhandles der om en Import af nogle sortbrogede Tyre, hvoraf der alt findes nogle, og desuden vil der forventelig gaa et Par Waggoner Svin til de sydligere Guvernementer. En Godsejer i Grodno Guvernement har sagt at ville komme hertil for at kjøbe Kalve, og en anden i Witebsk Guvernement for at kjøbe Faar. Naar Sommeren kommer, og Fællesrejserne begynde, er det at vente, at endel personlige Indkjøb ville blive gjorte.

Alt tyder paa at Russernes Opmærksomhed bliver mere og mere henvendt paa os m. H. t. Import af forskjellige Avlsdyr, og jeg har begrundet Haab om at Eksporten under normale Forhold vil stige fra Aar til Aar, naar der fremdeles med alle til Raadighed staaende Midler energisk arbejdes derfor. Enhver Stilstand i Pionerarbejdet vil hurtigt blive udnyttet af Konkurrenterne og vor Plads udfyldt.

Af andre Landbrugsprodukter ville vi mulig kunne skabe et Marked for Hvidkaal, hvoraf mindre Partier ere sendte til St. Petersborg, og hvor den roses for sin Holdbarhed, om den end ikke er saa sød som den russiske.

Markfrø maa antagelig ogsaa kunne indarbejdes,

og nogle Adresser, jeg tidligere har opgivet til herværende Firmaer, have ført til Afsætning. Blev Sagen sat i System, og der blev gjort noget for dens Gjennemførelse, vilde det sikkert føre til et Resultat. Nu indføres der til Rusland endel Frø fra Tyskland og Sverrig.

For et Par Aar siden blev der gjort Forsøg med at indføre dansk Ost til Rusland, men dette viste sig uigjennemførligt paa Grund af den høje Told, hvorved Osten derovre blev for dyr. Naar vi ikke paa dette Omraade kunne konkurrere med andre Lande, der indføre megen Ost til Rusland, maa det antagelig ligge i, at Produktionsomkostningerne her ere for høje i Forhold til disse Landes — Schweiz, Frankrig, England og Italien.

Man har her udtalt Frygt for at en Eksport af Svinekjød fra Rusland til England skulde trykke vor Afsætning, men de Forsøg, der hidtil ere gjorte i denne Retning, maa nærmest betragtes som mislykkede og have hidtil ikke ført til noget Resultat. Der har dels manglet Svin, og disse have desuden været uensartede og Kvaliteten ikke fuldt tilfredsstillende. Et stort Eksportslagteri, der i Libau var anlagt af Englændere, skal have indstillet sin Virksomhed. Eksportslagteriet i Dorpat har efter alle Meddelelser at dømme hidtil ikke kunnet tilfredsstille Hjemmeforbruget. Fra Sibirien begyndte man for et Par Aar siden at exportere Svinekjød til England over Riga, men dette er opgivet som urentabelt, og en Opgivelse, jeg har set over de fra Uge til anden sendte Kvanta, viste meget betydelige Svingninger, som tydede paa en alt andet end konstant Produktion.

Af tydske Opkjøbere kjøbes der paa Markederne i Sibirien endel Kjød, som sendes til Tydskland, og jeg har hørt Tale om Dannelsen af et stort Aktieselskab for Eksport af russisk Kjød til Tydskland, men jeg tvivler om, at det vil medføre store Resultater i Længden.

Af russiske Landbrugsprodukter og Artikler, der indføres her til Landet, skal jeg foruden Korn af forskjellig Slags nævne Oliekager, og særlig Solsikkekager, som hovedsagelig komme fra Ruslands sydostlige Egne. De

presses dels i store Oliemøller som Industri og dels i de saakaldte »Bondemøller«, der kun producere meget smaa Kvanta — 1 à 2 Waggoner om Aaret — og af mindre heldig Kvalitet, idet der paa Grund af mangelfuld Presning bliver saamegen Olie tilbage i dem, at de let blive harske. Det siges endog, at det kan betale sig for de større Fabriker at kjøbe disse Kager for at presse dem om.

En Mængde smaa russiske Heste blive ogsaa indførte hertil. I nogle Tilfælde er der indført Snive med disse Dyr, men efter at man er bleven gjort opmærksom derpaa i det russiske Landbrugsministerium synes det veterinære Tilsyn inden Afsendelsen at være blevet skjærpet noget.

Ogsaa en Mængde russisk Fjerkræ og Æg sendes hertil. Det er fra forskjellige Sider meddelt mig, at Fjerkræet, særlig Gæs, ikke altid behandles med den fornødne Omhu efter Slagtningen, idet de undertiden ikke blive tilstrækkelig afkølede indvendig, inden de fryses før Nedpakningen, og hvorved der skal kunne udvikles den sundhedsfarlige saakaldte Liggift. Man har i Rusland Opmærksomheden stærkt henvendt paa Fjerkræavl og Ægproduktion, og en Kommission skal nedsættes for at fremkomme med Forslag til en Regulering af Afsætningen.

Jeg skal nu tillade mig at forlade denne Del af det foreliggende Emne, og inden jeg gaar over til at omtale den anden Del deraf — de vestsibiriske Landbrugs- og Mejeriforhold — føre Dem til

Dyrskuet i Kharkow,

der afholdtes i September Maaned ifjor for Kharkow og Moskow Guvernementer, og som omfatter 1500 Dyr.

Kharkow ligger paa Grændsen af den frugtbare saakaldte »sorte Jord« eller »sorte Steppe«, hvor Muldlaget kan være flere Alen dybt, i et mildt, men tørt Klima, hvor den tørre støvfyldte Steppevind virker alt andet end behagelig paa os Øboere. Skjøndt der dengang endnu var + 16 à 20° R. begyndte Befolkningen dog at klage over, at det var koldt.

Man fik paa dette Skue rig Lejlighed til at blive bekjendt med endel af de russiske Racer, som man ikke faar at se i de nordligere Provindser, men fik samtidig konstateret, at Malkekvæg og Mejeridrift ikke endnu havde vundet stor Indgang i denne Egn, hvor Forholdene med den stærke Benyttelse af Jorden til Kornavl maaske heller ikke egner sig derfor.

Foruden en Mængde indførte belgiske, amerikanske og engelske Heste saa man her prægtige arabiske Heste ude fra Stepperne, Anglo-Arabere og de berømte Orlower-Travere, saavel til Ride- som Kjørebrug. Flere Hestetyper havde stor Lighed med vore lette Jyder, og i nogle af dem var der ogsaa paaviselig dansk Blod. I denne Egn maatte den danske Hest kunne finde Anvendelse, om den gjennem Fremvisning blev bekjendt, og efter faldne Udtalelser i Landbrugsministeriet har man ogsaa havt Opmærksomheden henvendt paa Benyttelsen af danske Hingste til Forbedring af Landhesten i disse Egne, men forskjellige Meninger og Opfattelser gjøre sig gjældende, saa der skal Tid til, inden endelig Bestemmelse bliver taget. Det kan som Følge deraf være lidt vanskeligt i Længden at holde Agitationen vedlige og stadig at bringe noget Nyt frem om vore Heste paa en saadan Maade, at det vedblivende vækker Interesse.

For os er det af Interesse, at Stammoderen til Orlower-Traverne er kjøbt fra Frederiksborg Stutteri, og da de russiske Hesteracers Historie for Tiden skrives, har jeg faaet en Anmodning om mulig at skaffe nærmere Oplysninger om denne Hoppe.

Kvægudstillingen var stor og omfattende. Her saas Repræsentanter for Kvæg fra Anglen, Wilstermarsk, Hol-

land, Devonschire, Oldenborg, Frankrig, Italien, Schweiz m. m. I denne Egn, hvor Kjød- og Arbeidskvæg særlig har hjemme, var af fremmede Racer Zimmenthaler særlig stærkt repræsenteret.

Af de russiske Racer, man især lagde Mærke til, skal jeg nævne Bestuschewskaja Kvæget, som sagdes at nedstamme fra Kvæg, der for 100 Aar siden var indført fra England. Man mente det var Shorton, som senere var blevet krydset med Schweizerkvæg. Der fandtes kun 5 Individer af just ikke særligt tiltalende Præg. Køerne vejede c. 900 Pd. lev. Vægt, men opgaves at give 5000 Pd. Mælk og 150—180 Pd. Smør aarlig.

Mere tiltalende var en lille Samling Welikorusskaja Kvæg, som er Bondekvæg fra Wladimirsk Guvernement. Gode Køer af denne Race skulde kunne malke over 7000 Mælk aarlig.

Desuden saas interessante Samlinger af det graa Ukrænske Kvæg, af det hvide Steppekvæg eller Arbejdskvæg, det brogede Kalmukkvæg med sine lyredannede Horn og Karamsinsk Kvæg, der skulde afstamme fra hollandsk Kvæg, med hvilket det ogsaa havde stor Lighed, kun at det var endel mindre.

Om nogen større Afsætning af Malkekvæg til denne Egn tror jeg neppe der er Udsigt. Jeg anbragte her en stor Del Beskrivelser og Billeder og fik et Firma, der har gode Forbindelser med Landmændene i Kharkow Guvernement, til at varetage vore Interesser. Endel Godsejere interesserede sig meget for en Import baade af Yorkchire Svin og af Svin af dansk Landrace, og man vilde søge at samle saamange Bestillinger, at der paa een Gang kunde tages 1 à 2 Vognladninger.

Ikke langt fra Kharkow ligger et Stutteri, der huser den berømte Anglo-Araber Hingst Galti-Mor, som i 1898 kjøbtes i England af den kejserlige russiske Stutteribestyrelse, og som kom til at staa i 400000 Kr., inden den kom til Rusland. Samme Aar overgik Hingten til det kejserlige Væddeløbsselskab i Moskow, som i Efteraaret har solgt den til Tydskland. Bedømmelsen af

denne Hingst gaar ud paa, at der ikke existerer Mage til den m. H. t. Form, Musculatur og rene tørre Ben. Af 12 Løb, hvori den startede i 1896 og 97, blev den 1ste Hest i de 11 og hjembragte $^1/_2$ Million Kr. i Præmier. En Søn af den blev som 2aarig første Hest i 7 Løb. I Bedækningspenge, eller for sin Riddertjeneste, som Russeren siger, betales 1500 Kr. pr. Hoppe, og den har fra 1899—1903 bedækket 189 Hopper.

Til Stutteriet hører 40 Tdr., og det har med Opførelse af Bygningerne kostet 150000 Kr. Hingstens aarlige Underhold koster c. 30000 Kr., og i Assurancepræmie for den betales aarlig 22000 Kr.

Vestsibirisk Landbrug og Mejeribrug.

Over Moskow rejste jeg ud til Vestsibirien, hvor det med den voxende Interesse for Mejeribrug var meddelt mig, at der var Mulighed for en Import af jydske Tyre, hvoraf der i et Par Egne allerede findes enkelte.

Om Kulturen end først for nylig er begyndt at trænge frem i dette store Land, der er $1^1/_2$ Gang større end Europa, $2^1/_2$ Gang større end det europæiske Rusland og c. 25 Gange større end Tydskland, og som det paa Grund af manglende Kommunikationsmidler tidligere har været meget vanskeligt og besværligt at rejse i, og hvor dette endnu, udenfor Jernbanerne, langtfra er let, saa var der i flere af Byerne noget vist amerikansk ved hele Udviklingen, endskjøndt den store Befolkning, hovedsagelig paa Grund af mangelfuld Skoleundervisning, der atter har sin Grund i de store Afstande, endnu staar paa et lavt Kulturtrin, om der end stadig er Fremgang.

Medens saaledes ifølge en officiel Statistik i 1885 kun 33,7 pCt. af de indkaldte Rekrutter kunde læse og skrive, saa var dette i Aaret 1900 Tilfældet med 59 pCt. Og skjøndt der i Rusland er 84500 Skoler, der aarlig koste c. 100 Millioner Kr., saa er der dog kun een Skole paa hver c. $4^1/_2$ □ Mil og paa 1570 Indbyggere i Gjennemsnit. Skolerne blive besøgte af $4^1/_2$ Million Børn, men det be-

klages, at man endnu langtfra kan gjøre det muligt for alle Børn at komme i Skole, idet Afstandene, som foran antydet, ere for store og den længste Skolevej, der kan tilbagelægges om Vinteren, regnes til $^1/_2$ à $^3/_4$ Mil.

At Udviklingen paa flere Omraader er skredet saa hurtig frem maa udelukkende tilskrives Anlæget af den sibiriske Jernbane, som der havde været talt om og lagt Planer til i 35 Aar, inden den blev til Virkelighed. Den sibiriske Bane har nu været benyttet i 10 Aar, og Trafiken paa den er voxet saa stærkt, at mange af Stationerne maa udvides meget betydeligt, ligesom der stadig klages over Mangel paa Materiel.

Endskjøndt jeg saa den lille Del af Vestsibirien, jeg havde Lejlighed til at berejse, ved Vintertid, saa gjorde Landet dog langtfra et saa bart Indtryk, som man i Almindelighed tænker sig.

Den frugtbare sorte Jord, der som et Bælte strækker sig gjennem en stor Del af Midtrusland, fortsætter sig ogsaa i disse Egne henimod Uralbjergene og ind i Vestsibirien, der gjennemgaaende er Steppe, og hvor der i den midterste og sydlige Del findes god Agerjord, medens andre og store Dele bestaa af magrere Jorder, der paa Steder, f. Eks. ved Omsk, er saa saltholdig, at der intet kan vokse. Derude findes ogsaa stærkt saltholdige Søer, der benyttes som Badesteder, og hvor Vandet skal have en saa stor Bæreevne, at det skal være umuligt at synke i det.

Klimaet er et udpræget Fastlandsklima, og ude ved Tomsk er Middeltemperaturen om Sommeren + 18,7° C. og om Vinteren ÷ 19,6° C., men det er samtidig stille og Luften er tør. Det er koldest i Januar og varmest i Juli.

Efter den Stub at dømme, der stod paa Markerne og de Stakke, der fandtes ved de spredte Landsbyer, maa Høsten ifjor have været stor, hvilket ogsaa konstateredes ved de store Korntransporter, jeg senere fik Lejlighed til at se, og hvor omkring Hundrede Slæder i Følge bragte Kornet til Byerne eller Jernbanestationerne, hvor der i Reglen fandtes store Magasiner. Bønderne

kjøre ikke gerne alene paa Grund af Usikkerhed paa Vejene, derfor disse store Karavaner.

Det første Ophold paa Udrejsen gjordes i Byen Samara, hvor der fandtes saavel en Sogne- som en Guvernements Semstvo eller Landforvaltning for hele Samara Guvernement.

Disse Semstvoer faa Understøttelse af Regjeringen i Laan, som de ikke skulle tilbagebetale, men kun forrente, men de have saa blandt andet den Forpligtelse at skulle give Bønderne indtil 3 Aars Kredit paa de Varer, de kjøbe i deres Udsalg. Semstvoerne kjøbe Varerne paa almindelige Kjøbmandsbetingelser, men skulle lade endel af den Provision, de faa, komme Medlemmerne tilgode.

Semstvoen i Samara havde sidste Aar havt en Omsætning paa $2^1/_2$ Million Kroner, og den havde alene af Plove solgt 8500, medens den for 4 à 5 Aar siden var begyndt med at sælge 20 i et Aar, hvilket er et af de mange Beviser paa den kolossale Fremgang i dette Fremtidsland.

Jeg fik ogsaa her anbragt Billeder og Beskrivelser af danske Husdyr, ligesom jeg havde længere Konferencer med de til Semstvoerne knyttede Agronomer, som vilde henlede Opmærksomheden paa os, naar der var Tale om Import af fremmede Racer.

Efterhaanden som man kommer længere hen imod Uralbjergene forandrer Landet Karakter, og Terrainet bliver mere og mere kuperet. I Omegnen af Byen Ufa, som her passeres, findes dygtige lettiske Kolonister, der have Interesse for Indførsel af Kvæg, naar de kun kunde finde den for dem mest passende Race.

En Godsejer der paa Egnen havde for nogle Aar siden anmodet om Landbrugsministeriets Bistand til en forsøgsvis Import, hvilket bevilgedes imod at Vedkommende selv anstillede Forsøgene. Han indkjøbte saa Zimmenthaler, og vilde nu uddele Tyrkalve blandt Kolonisterne, som imidlertid ikke vilde have dem, da de ikke mente, de passede for dem.

(Fortsættes.)

Agronomen i Semstvoen i Ufa lovede at henlede Opmærksomheden paa dansk Kvæg, specielt ikke for fine Jyder.

Oppe i Uralbjergene gjordes et kort Ophold i Slatooust, hvor der hurtig viste sig ikke at være Interesse for Kvægbrug, og jeg benyttede saa Leiligheden til at besøge Markedet, hvor der fandtes prægtigt Bjerghø, som kun kostede $^1/_3$ Øre pr. dansk Pd. Oppe i Bjergene skulde der findes store Græsgange, som tilhørte Staten. I Græsleje for en Ko betaltes der c. 30 Øre for Sommeren, hvilket Beløb anvendtes til Vogternes Lønning. Om egentlig Mejeridrift var her ikke Tale; men der fandtes i Omegnen nogle Osterier til Fremstilling af Schweizerost. Mælken kostede c. $1^1/_4$ Øre pr. dansk Pd.

En 4 à 5 Mil Øst for Slatooust passeredes Grænsepælen mellem Europa og Asien, og man kjørte saa atter nedad mod Steppen til den første sibiriske Station Miass, i hvis Omegn der findes betydelige Guldlejer. Egnen gjorde et fattigt Indtryk, medens der en 14 à 15 Mil derfra i sydostlig Retning skulde findes fortrinlige Græsgange, paa hvilke Steppegræsset sagdes at kunne naa Mandshøjde, og hvor der betaltes 50 Øre i Græsleje pr. Td. Ld.

I Miass fandtes et betydeligt Faareslagteri, hvor der aarlig slagtedes c. 10000 fedthalede Faar, hvoraf mange kjøbtes i Kirgisersteppерne, der laa 100 til 140 Mil borte, og hvor 3 Aar gamle Faar og Beder kostede c. 14 Kr., hvortil der kom 2 à 3 Kr. i Fragt. Fedthalen paa disse Faar kunde veie 15—20 Pd. Fedtet og Tællen blev smeltet og fyldt i de krængede Vomme, i hvilke det solgtes til Rusland som Madfedt. En stor Del af Kjødet solgtes fersk til Hjemmeforbrug, men endel blev saltet og kostede c. 10 Øre pr. Pd. Skindene solgtes til store Garverier i Schuisk ved Wolga og anvendtes til Pelse. Tidligere bleve Tarmene kastede bort som det endnu er Tilfældet med Blodet og andet Affald. For et Aarstid siden betaltes Tarmene pr. Dyr med 30 Øre og nu med 50 Øre af et engelsk Firma i Troisk, der lavede Strenge af dem.

Det er ganske karakteristisk, at Initiativet til industrielle Foretagender sjeldent tages af Russerne selv, men at det i Reglen er Udlændinge, der ere Banebrydere.

Disse fedthalede Faar vare hvide, gule, sorte, røde og brogede. Længere inde i Sibirien, i Omsk, slagtedes ogsaa betydelige Mængder Faar. Et engelsk Konsortium kjøbte her i Efteraaret som Forsøg 500 Centner Faarekjød, der som Prøve skulde sendes til England, og dersom Varen viste sig passende for Markedet, skulde der yderligere inden Aarets Udgang sendes c. 150000 Centner. Dette er det første Forsøg, der er gjort med at sende Faarekjød fra de russiske Stepper til England.

Rejsen fortsattes imod Øst til Tscheljabinsk, der er Knudepunktet for Jernbanen, der dels gaar imod Øst gennem Sibirien og dels mod Nord langs Uralbjergene til Jekaterinburg samt i østlig Retning derfra til Kamyschlow og Tjumen. Med Undtagelse af Kamyschlow fik jeg i de andre 3 Byer Forbindelser, der vilde interessere sig for Import af danske Avlsdyr, og jeg har senere hørt fra Tscheljabinsk, at der dertil allerede til Sommer var Udsigt til Afsætning af nogle danske Tyre.

Billederne af vore danske Dyr vare meget efterspurgte og bleve straks ophængte i de respektive Forretningslokaler, hvor de vilde blive sete af mange. I Jekaterinburg havde jeg allerede tidligere gjennem Korrespondance faaet Forbindelse med Semstoven og blev behagelig overrasket ved at finde Billeder af vore Husdyrracer ophængte i Kontorerne, og i Tjumen lovede Forretningsføreren for et Udsalg af Landbrugsmaskiner, hvem jeg kjendte fra Reval, at varetage vore Interesser.

Tscheljabinsk var en livlig Handelsby, i hvilken der alene fandtes 26 Maskinudsalg, ligesom der afholdtes stærkt besøgte Markeder eller Torvedage, hvor der fandtes en Mængde forskjellige Landbrugsprodukter og særlig Fjerkræ og Vildt, der alt var meget billigt. Gæs kostede 1 Kr. pr. Stk., Høns 50 Øre, Harer 1 Kr., Urhøns og Ænder 1 Kr. 50 Øre pr. Par o. s. v..

Et engelsk Firma, der havde Filial i Tscheljabinsk,

opkjøbte Mængder af Vildt, som i frossen Tilstand sendtes til England.

Jorden i den nærmeste Omegn ejedes for største Delen af Kosakker, som mest interesserede sig for Heste og Kornavl. Længere inde i Landet var der talrige tydske Kolonister, som skulde øve en gavnlig Indflydelse gjennem deres gode Eksempel.

At Kornomsætningen i denne Egn maa være meget betydelig fremgik bl. a. af, at her i Vintermaanederne af Firmaer i Riga og Frankrig var aabnet 15 Filialkontorer til Opkjøb af Korn. I November Maaned, da jeg var der, afsendtes der daglig 50 Waggoner med Sommerhvede, som betaltes med godt 3 Kr. pr. 100 Pd., medens Havre kostede c. 2 Kr. pr. 100 Pd. I Misvæxtaaret 1902 kostede Havre 6 og Hvede 9 Kr. pr. 100 Pd. Ved Jernbanestationen fandtes store Kornmagasiner, og desuden var der en Kornbørs, hvor Prisen hver Dag fastsattes.

Her fandtes ogsaa Smørkontorer, der repræsenterede danske og engelske Firmaer, men Omsætningen var ikke stor, da der kun fandtes Smaamejerier i Oplandet, og det producerede Eksportsmør tilmed var af tarvelig Kvalitet. For Tiden var der kun meget lidt Mælk, som kostede $2^1/_2$ Øre pr. Pd.

En Milsvei fra Tscheljabinsk besøgte jeg et stort Gods med flere Tusinde Tdr. Ld., man kjendte ikke bestemt Arealet. Der fandtes et stort Brænderi paa Gaarden. Jorden blev drevet i en Rovdrift med afvexlende langstraaede Afgrøder — Sommerhvede, Havre og Byg —, saalænge den vilde bære, saa laa den i nogle Aar og hvilede, og i Mellemtiden lejedes Jord af Bønderne for 1 Kr. pr. Td. Ld. til Korndyrkning og 30 Øre til Græsning. Avlsbygningerne vare meget tarvelige. Folkene boede forfærdeligt, 11 Mand i et lille halvmørkt Rum, hvor de sov, som almindeligt hos Bønderne, liggende paaklædte paa Brixe.

Et lille Mejeri med alle moderne Redskaber og Maskiner var indrettet i et Par almindelige Smaaværelser med Brædde gulv og slet Ventilation.

Der fandtes godt et Par Hundrede Køer, dels sibiriske, dels fremmede Racer, men i en meget slet Forfatning. De levede i mørke Stalde paa Spøl og Halm, og kom hver Dag i 2 à 3 Timer ud i en stor Fold, hvor de vadede omkring i Sneen, og hvor de bl. a. bleve vandede.

Den sibiriske Ko er lille, men har en god Ben- og Kropbygning, tyk Hud, tynde Ben, stort Hoved og store Horn. Mælketegnene ere slet udviklede, og Koen har mere Præg af Kjøddyr end Malkedyr. Den vejer knap 700 Pd., og ved den slette Behandling, den i Almindelighed faar, giver den kun 800—1600 Pd. Mælk aarlig, men denne er til Gjengjæld meget fedtholdig. I Gjennemsnit indeholder den 4,9 pCt. Fedt, undtagelsesvis endog 6 à 7 pCt.

Bliver den sibiriske Ko imidlertid godt plejet og fodret i en lun Stald, kan den give over 3000 Pd. Mælk aarlig og c. 170 Pd. Smør.

Om Sommeren græsser Kvæget paa Byernes Fællesgræsninger sammen med Faarene, men Græsset bliver i Reglen hurtig nedtraadt og ødelagt, saa det ofte kniber med Græsning.

Efter at Mejeridriften begyndte i Sibirien lagdes der flere og flere Køer til, men dette havde atter tilfølge, at Græsningen blev endnu mere utilstrækkelig end tidligere, og som Følge heraf blev de Bønder, som kun havde lidt Kvæg, ogsaa mere utilfredse med Mejerierne end forhen, fordi de paa Grund af Kvægets slette Fodring neppe havde Mælk nok til eget Brug og endnu mindre til Salg.

Man har søgt at afhjælpe denne Ulempe ved at dividere Byens Koantal med dens mandlige Beboere, og man faar saa et Tal for hvormange Køer den enkelte Bonde maa holde. De, der nu have flere Køer end det tilladte Gjennemsnitsantal, maa betale fra 20 Øre til 2 Kr. pr. Ko til dem, der have færre. Undertiden begrænses Antallet af det Kvæg, der maa holdes, til 25 à 30 Stykker pr. Mand. Køer kunne kjøbes fra 30 til 70 à 80 Kr. pr. Stk.

Siden Separatorernes Indførelse skal det være van-

skeligere at faa Kalvene til at leve, fordi man ikke er rigtig fortrolig med Centrifugemælkens Anvendelse til dem.

Om Vinteren staar Kvæget som Regel i kolde Huse eller Halvtagshuse eller gaar omkring i det Frie, og medens jeg var der, og det frøs indtil 22° R., gik Kvæget mange Steder ude.

I de Akmolinske Stepper, der ligge Syd for Omsk og paa omtrent samme Breddegrad som vore sydlige Øer, lider Kvæget meget af Kulden, og det skal ikke høre til Sjeldenhederne, at Yverne fryse af det.

Vinterfodringen bestaar saa godt som udelukkende af Halm, idet Høet kun strækker til til Hestene.

At en saadan Fodring hverken er heldig for Kvæget, Mælken eller Smørret siger sig selv, men Landbefolkningen i Almindelighed har endnu ikke indset Nødvendigheden og Fordelagtigheden af at forbedre Kvæget selv eller dets Fodring.

I Omegnen af Tjumen findes en Mængde Gæs, og det forlød, at et Par Herrer havde kjøbt 12000 Stykker, der dengang bleve fedede, inden de skulde slagtes og afsendes.

Herfra gjordes en Slæderejse paa godt 35 danske Mil ned gennem Landet til Kurgan, paa hvilken der var rig Lejlighed til at samle Oplysning om de nøjsomme Bønders Liv og Virken.

Til Rejsen benyttedes smaa Bønderheste, der saa godt som aldrig kom paa Stald, men som trods deres elendige Udseende løb med en beundringsværdig Udholdenhed og Hurtighed de omkring 4 Mil, der var mellem Stationerne.

Rejsen kostede mellem 50 og 60 Øre pr. Mil pr. Hest foruden lidt Extrabetaling for Slæden og Drikkepenge til Kudsken, og for dette ringe Vederlag lod Bonden sig uden Indvending jage op af sin gode Søvn for at kjøre sine 3 à 4 Mil i en Snes Graders Kulde, siddende paa en lille Buk foran paa Slæden med Benene hængende ud til Siden, hvilket havde den Fordel, at han altid var parat til at holde den paa ret Køl, naar den paa

Turen over ujevne Veje, Grøvter og Volde, Floder og Søer gjorde for stærkt Tilløb til at vælte.

Hestene kostede fra 70—140 Kr. Stykket efter Størrelsen. Der behøvedes nemlig kraftigere Heste til at gaa mellem Stængerne for at styre Slæden end til at løbe ved Siden for kun at trække.

Paa Veien saas flere lange Rækker Slæder med Havre, som havde 15 à 16 Mil at kjøre til Kamyschlow, hvorfor der betaltes 3 Kr. pr. Læs, der veiede 6 à 7 Centner.

Landskabet var temmelig afvekslende men øde, idet Landsbyerne laa langt fjernede fra hinanden.

Terrainet var noget kuperet, og mellem de dyrkede Strækninger og Græsgangene fandtes Birke- og Fyreskove, Floder og Søer.

Medens Bønderne i de russiske Landsbyer have 8 Tdr. Ld. pr. Sjæl eller pr. mandligt Individ i Landsbyen — Pigerne regnes ikke med i denne Forstand — have de i Sibirien 30 Tdr. Land. Jo flere Drenge, der fødes i en Familie, desto mere Jord. Engang imellem, omtrent hvert 5. Aar, omlægges Jorden for at regulere den, saavidt Fællesskabet tillader.

Husene vare gjennemgaaende opførte af Træ og mere end tarvelige. De vende i Reglen Gavlene ud imod den ubrolagte Gade, der Foraar og Efteraar danner et bundløst Ælte.

Af Hensyn til Kulden vare Dørene meget lave og Vinduerne fastklistrede med Papirstrimler, saa de ikke kunde lukkes op.

Indboet i Husene lignede det ydre. Nogle tarvelige Træbænke og Borde udgjorde Møblementet. Senge eksisterede kun undtagelsesvis; men ovenpaa eller paa Siderne af den store murede Ovn var der anbragt Hylder eller Brixe, paa hvilke Familiens Medlemmer fuldt paaklædte sov, og højst vare dækkede af en Pels eller et eller andet Klædningsstykke. Undertiden blev der ogsaa spredt et Stykke Filt, der tjente til Natteleje, paa Gulvet, og dette ikke alene hos Bønderne, men ogsaa i nogle af de saakaldte Hoteller.

Jorden meddeltes at blive drevet med

1. Brak.
2. Sommerhvede, Rug, Byg.
3. }
4. } Havre.
5. }

Herefter laa Jorden i 2 à 3 Aar og hvilede, inden den igjen besaaedes.

Det almindelige Driftssystem lægger store Hindringer i Vejen for Markernes Besaaning med forskjellige Græssorter, hvortil der er stor Trang for at forøge Sommergræsningen, men enkelte have dog gjort Forsøg med mere haardføre Græsarter, hvilke Forsøg skulle være faldne ganske heldigt ud og have været en god Støtte i Misvækstaar.

Nogle Bønder, der sælge Mælk, saa med Fordel Havre i Græsset og faa derved et værdifuldt havreblandet Hø. Disse Forsøg gjøres dels af mere intelligente Medlemmer af Andelsmejerierne og dels af Indvandrere, der ofte ere Banebrydere for Forbedringer i Landbruget.

I een Egn i Vestsibirien have Indvandrere saaledes indført en 4 Marks Drift med Brak, Vintersæd, Vaarsæd og Græs, ligesom de ogsaa begynde at bygge varmere Stalde til Kvæget.

Sidste Aar avledes 12 à 14 Fold Hvede, hvilket som foran nævnt trykkede Prisen. Med Udviklingen stiger Priserne paa forskjellige Fornødenheder, ligesom Forbruget af Produkter ogsaa vil stige med en tiltagende Velstand.

For 5 Aar siden kostede 1 Td. Ld. ved Omsk kun 10 Kr., nu derimod 30 à 40 Kr., og vor derværende ny Konsularagent meddelte mig, at der nu gjennem Hypothekbankerne ydedes Laan paa 15—20 Kr. pr. Td. Ld., altsaa mere end Jorden kostede for 5 Aar siden. En Herre, jeg traf paa Reisen, fortalte, at han for 8 Aar siden i Tomsk havde havt en god 5 Værelsers Leilighed for en aarlig Leie af 6 Kr. Kjød kostede dengang 6 Øre pr. Pd. og Smør 12 Øre, medens det nu betaltes med 75 Øre.

Heroppe fandtes smaa tildels tarvelige Bondemejerier, men det var først længere imod Syd, i Omegnen af Kurgan og længere imod Øst og Syd-Ost, at

Mejeridriften

for Alvor havde taget Fart.

En Mængde Mejerier vare lukkede i Vintermaanederne, da Køerne ikke malkede.

I Byerne Kurgan og Omsk var der en Mængde Smørkontorer, hvoriblandt ogsaa Filialer for danske Firmaer, og man mærkede her ret, hvilken stor Rolle Mejeridriften spillede.

I Kurgan havde jeg Lejlighed til at se en jydsk Tyr, som havde udviklet sig ganske tilfredsstillende.

En halv Snes Mil fra Kurgan fandtes en Mejeriskole, der f. T. var besøgt af 80 Elever i 3 Maaneders Kursus, og ved Omsk var en ny Skole under Bygning, som mere var beregnet paa Uddannelse af Mejerikonsulenter.

Med Hensyn til Mejeriernes Udvikling i Sibirien, saa staar den i direkte Forbindelse med Anlæget af den sibiriske Jernbane. Tidligere produceredes kun sibirisk smeltet Smør af lignende Art som det, Kirgiserne endnu bringe paa Markedet i Omsk. Kirgiserne skulle ikke være saa nøjeregnende med Emballagen, og benytte endnu paa Tider Komaver hertil. Saadant Smør betaltes nu med 60 Kr. pr. 100 Pd.

Kjærnerne vare dengang meget primitive, og ofte benyttedes kun en Spand, i hvilken Fløden bearbejdedes med et Ris.

Smørret bragtes dengang af Opkjøberne til de aarlige Markeder i Nischni Nowgorod, hvorfra det solgtes til St. Petersborg, Moskow, Odessa og delvis til Tyrkiet.

Man brugte dengang 32 Pd. Mælk til 1 Pd. Smør, som betaltes med 36 Kr. pr. 100 Pd. Det første Mejeri, i hvilket der producredes Eksportsmør, oprettedes i 1893 i Nærheden af Kurgan af en Kjøbmand Walkoff fra St. Petersborg, som begyndte at kjøbe Mælk hos Bønderne.

Han brugte kun, hvad der ogsaa nu er det almindelige, 20—22 Pd. Mælk til 1 Pd. Eksportsmør, som betaltes med 48—69 Kr. pr. 100 Pd. Mælken betaltes dengang med c. 2 Øre pr. Pd., nu derimod med henved 3 Øre Pundet. I November, da jeg var derude, brugtes i Kurgan kun 14—15 Pd. Mælk til et 1 Pd. Smør.

Denne ny og lønnende Industri lokkede selvfølgelig hurtig Konkurrenter til; der dannedes Foreninger og byggedes private, Fælles- og Andelsmejerier med rivende Hurtighed, saa der for Tiden findes over 2000 Mejerier i Vestsibirien, hvor der nu synes at være en Tendens til, at man vil gaa over til Anlæget af mindre Mejerier, som saa senere antages at ville føre til Dannelsen af større Andelsmejerier paa Fællesmejeriernes Bekostning, idet disse ikke kunne betale de høje Mælkepriser, og mange af dem skulle af den Grund allerede være lukkede.

Det er gjennemgaaende kun smaa Kvanta Mælk, den enkelte Producent bringer til Mejeriet, idet Fællesdriften, som foran anført, lægger et Baand paa et udvidet Kvægbrug, ligesom den sibiriske Bondes lave Kultur, Særhed og Overtro ogsaa virker hæmmende, og det var haarrejsende Historier, der fortaltes om Mejeristernes Kamp derude for at bekæmpe Overtroen, idet Bønderne i Begyndelsen ansaa dem for Troldmænd, som ved Separatorerne tordnede paa Jorden, og derved hindrede Torden og Regn fra Himlen. Ja Separatorerne fik endog Skyld for at Køerne bleve syge ved at deres Mælk behandledes i dem.

Mange Udlændinge og ikke mindst Danske deltage i Konkurrencen derude og have oprettet Mejerier og Eksportkontorer. De udenlandske Firmaer have bl. a. fremmet Produktionen af Eksportsmør ved, at de have givet Bønderne Kredit paa de nødvendige Mejeriredskaber og Maskiner, hvorved den danske Industri ogsaa er bleven indført, og særlig har Burmeister & Wains Separator »Perfect« vundet stor Udbredelse, især efter at den ved Udstillinger, ved hvilke der har været afholdt Konkurrenceprøve mellem forskjellige Separatorer, har naaet

en Position sideordnet med den gamle anerkjendte Separator »Alfa Laval«, saa russiske Mejeriautoriteter mene, at den Tid ikke er fjern, da kun disse to Separatorer ville blive officielt anbefalede i Rusland, og som Følge heraf ogsaa blive de mest benyttede.

Ogsaa Smørtræstaver ere komne herfra, men det synes som man nu vil forsøge at anvende Træ fra de sydrussiske Statsskove dertil.

Man benytter alle Slags Lokaler til Mejerier, ligefra Bygninger, som ere opførte specielt dertil samt forsynede med alle nye Maskiner, og til almindelige Værelser og Badstuer.

Regjeringen gjør alt for at udvikle Mejerivæsenet i Sibirien. Den ansætter Konsulenter, opretter Mejeriskoler, anlægger Laboratorier, indretter Iskjældere ved Stationerne. Smørtogene med Kølevogne søges bragt hurtigere til Østersøhavnene end tidligere.

I December Maaned var der i Kjøbenhavn et Medlem af den sibiriske Jernbanekommission for at konferere med Grosserersocietetet og herværende Smørfirmaer for bl. a. at erfare, om man havde specielle Ønsker m. H. t. Smørrets Forsendelse i Rusland.

Man har anstillet Forsøg med at anlægge Kølemaskiner i Smørtogene for at holde en ensartet passende Temperatur. Forsøgene ere forsaavidt faldne heldigt ud, som der skal være holdt en konstant lav Temperatur. men Bekostningen var altfor stor, da der krævedes een Kølemaskine eller Station med en Anlægssum af 60000 Kr. for hver 8 Vogne.

Endskjøndt der saaledes fra forskjellige Sider gjøres alt for at hæve det sibiriske Mejeribrug, saa vil der sikkert gaa Generationer, inden det naar at indtage en Førsterangsstilling, om det nogensinde sker.

For det første foregaar Malkningen alt andet end propert, og man er ikke saa nøjeregnende med de Kar, som benyttes dertil, idet man har set det Lag Smuds, der sidder i Separatortromlen efter at Mælken er gaaet igjennem den, og derfor mener, at Separatoren nok renser

Mælken, hvad enten der er lidt mere eller mindre Smuds i den.

Forfalskning af Mælken skal ikke være ualmindelig, skjøndt der er streng Straf derfor, og man skal heller ikke være bange for at skumme noget af Fløden af den, inden den føres til Mejeriet.

I Bondemejerier er man begyndt at henstille Smørret i Maaneder for at afvente højere Priser, hvilket selvfølgelig ikke forbedrer Kvaliteten, som allerede iforvejen lader endel tilbage at ønske.

Ved Smørudstillingen i St. Petersborg i 1899 var kun 8 pCt. af det sibiriske Smør »fint«, og ved en Smørudstilling i 1901 i Kurgan var der blandt 210 udstillede Smørprøver ikke een, som var værdig til højeste Anerkjendelse; alt det udstillede Smør var under Middelkvalitet. Smørret var heller ikke holdbart. Af 78 Fustager viste kun 2 sig brugelige efter 2 Maaneders Henstand.

I 1903 indtil den 31. Juli er der sendt c. 50000 Dritler sibirisk Smør mindre til England end det foregaaende Aar. Noget Smør skal være sendt til Mandschuriet til derboende Russere og Europæere. Lidt er gaaet til Wladiwostock.

Om de store Mængder Smør, der i de senere Aar ere eksporterede fra Sibirien, end kunne trykke Prisen, saa har jeg dog fra mange Mejerikyndige hørt bestemte Udtalelser om, at man ikke ventede, at det sibiriske Smør vilde blive andet end godt Husholdningssmør, og at det ikke vilde kunne naa det danske Smørs fine Kvalitet, og hertil bidrog ikke alene Forholdene i Sibirien, men ogsaa den lange Afstand, det skulde sendes, inden det naaede Verdensmarkedet.

Idet jeg tillader mig at slutte disse spredte Meddelelser om Agerbrugs- og Mejeriforhold i Vestsibirien, skal jeg ikke undlade at fremhæve, at Hovedformaalet for min Rejse — at undersøge Forholdene for Indførsel af dansk Kvæg — forsaavidt har faaet et foreløbigt Resultat, som jeg gjennem Beskrivelser, Afbildninger og mundtlige Oplysninger har søgt at gjøre det be-

kjendt paa de Steder, hvor der kunde være Tale om en eventuel Import, ligesom jeg har formaaet Institutioner og Privatmænd paa disse Steder til, saa godt som Forholdene tillade, at varetage vore Interesser.

Foredraget ledsagedes af følgende Diskussion:

Landstingsmand, Etatsraad Breinholt vilde gerne vide lidt om, hvorledes Jordbundsforholdene ere i Sibirien, hvis den ærede Foredragsholder, efter hvad han har set, mener at kunne give Svar derpaa. Er Jordbunden flad, steppeagtig? Hvor dybt gaar Muldjorden ned? Er der Klippeunderlag eller Ler?

Justitsraad Friis: Den saakaldte »sorte Jord«, som findes i Midtrusland, strækker sig som et Bælte gennem en stor Del af Sibirien, og her findes den ligesom der til en Dybde af flere Alen. Ved Siden heraf har man Steppen, som aldeles ikke er flad, men kuperet, og bevoxet mellem Agerbrugene med Birkeskove og gjennemkrydset af mange Floder og Indsøer; den er af ringere Kvalitet end den »sorte Jord« og giver god Græsning, men tørre Perioder, i hvilke Varmen endog kan stige til 40° R., hæmmer Udviklingen af Vegetationen.

Hvad der særlig hæmmer Agerbrugets Udvikling er Fællesdriften. Den sibiriske Bonde har 30 Tdr. Land, og for hver Dreng, der fødes, faar Faderen 30 Tdr. Land til, men Jorden ligger spredt ligesom her i Landet før Udskiftningen. Driften er temmelig stærk.

Forpagter Abel troede, det var en meget vigtig Sag, hvorom der her var holdt Foredrag, og han havde paa Fornemmelsen, at andre praktiske Landmænd vare af samme Mening. Taleren havde faaet det Indtryk af Foredraget, at Udviklingen i Rusland gaar i Retning af, at man vil have bedre Kreaturer, og hvad denne Sag angaar er man foruden

Danmark ogsaa i andre af Europas Lande blevet opmærksom derpaa. Da Danmark nu har taget Del i den Konkurrence, der angaaende dette Forhold har været ført i nogle Aar, og har søgt at faa sit Kvæg indført der, vil det være i høj Grad nødvendigt ikke at slippe de Resultater og den Erfaring, der allerede er opnaaet, men man bør herhjemme samles om den Opgave at fortsætte Konkurrencen saaledes, at man kan komme til at forsyne Rusland med Husdyr. Rusland vil absolut blive en farlig Konkurrent for Danmark, særlig hvad Smør angaar, og naar der blev sagt, at det russiske Smør ikke øver stor Indflydelse paa Smørprisen i England, maa man antage, at det meste Smør, der spises herhjemme, er russisk Smør. Det vil derfor være meget nødvendigt for Danmark at være med til at forsyne Rusland med Kvæg, idet det vilde være heldigt om en Del af Mælken, som nu anvendes til Smør, kunde blive anvendt til Opdræt af Kreaturer til Udførsel til Rusland. Øjeblikket maa nu være kommet til at sørge for, at man ikke taber det, man har vundet i Rusland, men netop benytter de Erfaringer, som ere gjorte og søger at faa Sagen ind i en praktisk Gænge, saa at der kan blive Fremgang i Udførselen til Rusland. Taleren havde forstaaet den ærede Foredragsholders Udtalelser saaledes, at man vil have Dyr udstillede eller opstaldede ved Mejeriskoler for at anstille Sammenligning mellem de forskjellige Landes Dyr, og at man vil forlange en Stamme som Repræsentant for det danske Kvæg ved en Anstalt i et bestemt Guvernement. Det Spørgsmaal, som Taleren med dette for Øie vil fremkomme med, er: Hvis en saadan Fordring stilles fra Ruslands Side, hvorledes vil den da blive udført? Er der i saa Henseende gjort Skridt fra Statens, Landhusholdningsselskabets eller Privates Side for at kunne efterkomme denne Fordring, saaledes at man kan vente, at de danske Interesser ville blive varetagne i tilstrækkelig Grad, at vort Kvæg ikke skal gjøre Fiasko, og Danmark tabe det Navn, det allerede har vundet i Rusland?

Justitsraad Friis: Foreløbig er der ikke bestemt Andet, end hvad Taleren har nævnt i sit Foredrag, og han har hen-

stillet, at der kommer en Specialist fra Rusland herover og foretager Indkjøbet, ligesom Taleren ogsaa antager, at Ministeriets Befuldmægtigede i Jaroslaw vil komme hertil og udsøge de Dyr, som maatte findes passende for den Egn.

Forpagter Abel: Det er altsaa den russiske Regjering, der vil indkjøbe Dyrene, og man maa da antage, at de Paagjældende ville vælge de Dyr, der passe bedst for det paagjældende Sted. Justitsraad Friis talte om, at det vilde være heldigt at arrangere Avlscentrer i Rusland, og det har ogsaa været Talerens Overbevisning, at den hele Eksport til Rusland vilde ikke faa nogen Fremgang, før der arrangeredes et Depot derovre. Der maa vistnok private Folk til at gjøre det, og da Sagen nu er for her i Landhusholdningsselskabet, vilde Taleren udtale, at hvis private Folk tage sig af Sagen, og det troede han vilde ske, vil det vistnok blive nødvendigt, at Justitsraad Friis da kan blive stillet til deres Disposition og gjøre Nytte ved Gjennemførelsen af Sagen. Før der i Rusland fremstilles Køer paa samme Maade, som om de vare hjemme dér, vil man ikke vinde fremad; men det vil som sagt være nødvendigt at have Justitsraad Friis til Hjælp og da saaledes, at han optræder med et officielt Stempel fra Staten og Landhusholdningsselskabet.

Præsidenten (Hofjm. Friis) vilde bringe Justitsraad Friis en Tak for hans interessante Foredrag, og fordi han paa en saa oplysende Maade illustrerede med Lysbilleder den lange Rejse, som han har foretaget i Rusland. Taleren vilde haabe, at Rejserne maatte kunne fortsættes, og at de maatte føre til et godt Resultat med Hensyn til Afsætningen af Avlsdyr til Rusland.

Agerdyrkningsberetning

(indtil Oktober Maaned).

Vaar, Sommer og Høst 1904 er gaaet, det er Efteraarets Tid, Resultaternes Tid, den altid med nogen Spænding imødesete Tid, hvor man aabner sine Annaler og sætter Pennen til Papiret for at nedskrive Aarets Saga og gøre sine Sammenligninger med de tidligere Aar. Som Regel er man jo dog nogenlunde paa det rene med, hvad man skal til at skrive, men op af Regnskabsbøgerne kommer der dog ofte Overraskelser og da som Regel af glædelig Art, idet det viser sig, at man hyppigst har set for mørkt paa det og det, og at Resultatet i det store og hele dog ikke er saa ringe, som man har tænkt sig — heldigvis.

Naar vi skulle kaste et Tilbageblik paa den forløbne Sommer, saa er Vejret, som jo er en Hovedfaktor for Danmarks Landbrug, jo det, der først paatrænger sig Opmærksomheden, og Vejret, ja det har været saa omtrent det stik modsatte af det vi havde i 1903, navnlig Høstens Vejrlig, der har været tørt og varmt. Foraaret begyndte smilende, saa Saaningen kom rask igang, men Vejret slog saa om med Væde og Kulde. Saaningen afbrødes, den alt behandlede Jord klaskedes sammen af Regnen og maatte atter behandles, og det hele trak i Langdrag, saa at Saaningen, der var begyndt først i April, ikke kunde afsluttes før hen i Slutningen af Maj. Saa kom Varmen og med den desværre Tørken, kun enkelte Steder afbrudt af Tordenbyger, som ikke rakte ret langt og ikke blødte, men kun forfriskede Jorden. Denne

Tørke holdt sig til langt efter den ret tidlig afsluttede Høst, og først sent paa Efteraaret begyndte Regnen og muliggjorde Efteraarspløjningen. En hel Del Steder fra har der ogsaa i Sommerens Løb været klaget over en meget generende Vandmangel i Brøndene.

Udbyttet af Ager- og Enghø har været noget forskelligt i de forskellige Landsdele. Hvad Kvantiteten angaar, meldes den fra enkelte Steder, som f. Ex. Samsø, at være overordentlig ringe for Agerhøets Vedkommende, idet Kløveren i Græsmarkerne fra Efteraaret af var ødelagt af Bægersvamp. Fra Egne med megen Eng meldes, at første Slet af Enghø var noget ringe, medens derimod Eftersletten var noget bedre; i det store og hele kan Udbyttet dog vist sættes til Middelhøst, og Kvaliteten af det indbjergede er overalt ganske fortrinlig, da det varme og tørre Vejr jo i høj Grad begunstigede Indhøstningen.

Udbyttet og Kvaliteten af de forskellige Sædarter har været noget forskellig i de forskellige Landsdele, men set under et bliver Udbyttet vel under Middelhøst, hvad Kvantiteten angaar, medens derimod Kvaliteten for det meste synes at hæve sig noget over det almindelige.

Rugen klages der næsten overalt over. Der er, vistnok paa Grund af det vanskelige Efteraar ifjor, saaet et mindre Areal end sædvanligt med denne Sædart, da Jorden paa Grund af den megen Væde enten ikke var til at faa istand eller ogsaa afgav et vaadt og mindre bekvemt Sædleje. Dette bevirkede naturligvis, at Rugen stod svagt fra Foraaret, og næsten alle Steder fra klages der over, at den har givet meget smaa Fold; kun fra ganske enkelte Steder kommer der Beretning om en god Rughøst, og tilsyneladende skyldes denne gode Avl den Omstændighed, at Rugen er saaet i rette Tid, fra 2.—10. September i velbehandlet og velgødet Jord efter Helbrak.

Hveden fylder lidt bedre, men Halmafgrøden er langt under Middelhøst. Foldene synes at ligge omkring 20 og Kvalitetsvægten er god.

Bygget er den Afgrøde, som der almindeligvis er mest Tilfredshed med. Paa velbehandlede, ikke for lavt beliggende

Jorder har Udbyttet vel endogsaa været over Middelhøst, og fra flere Steder meldes om 20 Fold. Kvaliteten er gennemgaaende god, lys og smuk. Fra enkelte Landsdele, navnlig fra Steder, hvor der er saaet sent, klages dog over, at Kærnen kun er lille og spids, og i det hele synes der at være mere Utilfredshed med Udbyttet i Jylland end paa Øerne.

Havren og Blandsæden har paa sine Steder givet gode Afgrøder, men over disse Sædarter klages der ogsaa mange Steder, begrundet paa, at de har fyldt meget for lidt og paa, at Kærnen er for lille og paa sine Steder tvemoden — i denne Henseende er det atter Jylland, der klager mest.

Bælgsæden har givet ganske godt Udbytte, men paa forskellige Steder været noget mishandlet af Bladlus. Fra Vestlolland meddeles lidt om nogle ganske interessante Forsøg med Vinterærter — Vikker — 6-rd. Byg og Havre, som muligvis vil kunne have en Fremtid for sig (se nedenfor: Meddelelse fra Vestlolland).

Hvor Kvaliteten af det avlede Korn er god, er der vel nogen Sandsynlighed for, at der vil finde noget Kornsalg Sted, saafremt Priserne vil holde sig nogenlunde, men hvor Avlen er lille maa den sikkert fodres op og der maa endda købes ret betydelige Kvanta ind for at kunne føde Besætningen.

Plantesygdommene synes ikke at have været særlig ondartede iaar. Nogen Rust paa Rugen har været ret almindelig udbredt, Bladlus har der været paa Bælgsæden, som ovenfor nævnt, og Kaalormene har paa sine Steder været meget ubehagelige. Fra Vordingborgegnen klages noget over Oldenborrelarver.

Sædens Indbjergning har kunnet finde Sted under usædvanlig udmærkede Vilkaar og den er da ogsaa gaaet let og villigt fra Haanden uden Stansninger og uden Vanskeligheder, da Maskinerne jo har kunnet anvendes i betydelig Udstrækning og der ikke har været nogen særlig Mangel paa Haandkraft.

Roerne er vel nok den Afgrøde, der har lidt mest under den stadige og vedholdende Hede og Tørke. De havde daarlige Forhold at komme til Verden under, Sædlejet var vaadt

og klægt og efter det vaade og kolde Foraar kom som en alt for stor Modsætning Hede og Tørke og atter Tørke. Lus og Kaalorme bidrog deres til at hæmme Væxten, saa at Udbyttet vistnok gennemgaaende bliver meget lille. Sukkerroerne har dog en meget stor Sukkerprocent efter de Undersøgelser, der foreløbig foreligger. Roernes Væxt var komplet gaaet istaa, da Regnen kom i September; efter den Tid er de vel nok voxet noget, men gennemgaaende er Væden dog kommen for sent til at faa nogen betydelig Indflydelse paa Udviklingen. Roer paa lette Jorder led ogsaa i Forsommeren meget af den tørre Blæst, der blæste Jorden fra Roden. Kun fra ganske enkelte Steder modtages Beretninger om gode Roemarker med Udbytte, der er over Middelhøst.

Kartoflerne har ogsaa haft uheldige Forhold at voxe op under, de har døjet meget af Tørken og gik paa Grund af denne en Tid rent istaa; ved den sent kommende Regn begyndte de at »gro anden Gang« og stod adskillige Steder med grøn Top i Optagelsestiden. De sent udviklede Knolde er uden synderlig Værdi og meget vandede. Gennemgaaende bliver Avlen vistnok lille, men Kvaliteten ganske god og Sygdom blandt dem findes tilsyneladende ikke.

Sommergræsningen har været meget tarvelig! Saaledes lyder Beretningerne allevegne fra — ja ældre Landmænd erklærer endogsaa, at det er den tarveligste, de kan erindre siden 1868. Det har knebet overordentligt at føde Kreaturerne i Sommer, da Høsten jo tilmed iforvejen tegnede smaat, saa at man var meget utilbøjelig til at tye til at hugge ind paa Kornet. Efter Høhøsten kom her, som allevegne, Tørken paatværs, idet den forhindrede Græsset i at komme igen. Som Følge deraf har Mælkeudbyttet kun været ringe, og man har maattet give Køerne betydelige Tilskud af Kraftfoderet for at holde Produktionen oppe, men det har været dyr Mælk, man paa den Maade har fremstillet. Udsigterne for Vinterfodringen er ikke absolut de lyseste, dels har man paa Grund af Græsmangel maattet tage Kreaturerne — i alt Fald de malkende — paa Stald, dels fylder Høsten jo ikke meget, men man maa haabe paa for det første at det indavledes Kvalitet skal være saa god, at Mængden

kan indskrænkes noget, og for det andet, at mildt Efteraarsvejr baade kan forøge Roernes Kvantitet og holde Ungkvæg ude saa længe som muligt. Man kan vistnok roligt gaa ud fra, at som Forholdene er iaar, vil Indkøbet af Foderstoffer ingenlunde gaa tilbage, men nærmest stige, dersom da Priserne paa Indkøbsfoderstoffer ikke kommer til at staa i en alt for skrigende Modsætning til Mælke- og Kødpriser.

Priserne paa Kreaturer, der ifjor var ret høje, er i Sommerens Løb dalede en Del og er ikke gode for Tiden. Gode Kælvekøer er dog i nogenlunde Pris, men Ungkreaturer og 2den Klasses Udsætterkøer noteres grumme lavt, selvfølgelig paa Grund af de smaa Foderbeholdninger. Hestepriserne er ganske gode for 1ste Klasses Heste, for Føl, Plage og gamle Heste derimod mindre gode. Priserne paa Svin har hele Sommeren været vigende, og denne vigtige Indtægtskilde har derfor kun givet et meget ringe Overskud. I den sidste Tid synes der dog at være nogen Bedring, men Prisen paa Pattegrisene er endnu lav (3—7 Kr.).

Til Trods herfor synes dog Bestanden af Svin endnu at være nogenlunde konstant, om den end vel ikke kan siges at være i Stigning, og det er kun fra nogle faa Steder, at der meddeles om Aftagen i Besætningerne. Kvægbesætningernes Tiltagen kræver jo ogsaa en vis Størrelse af Svinebesætningen, for at Mælkeriaffaldsprodukterne kunne blive udnyttede.

Arbejdsforholdene ere i Sammenligning med tidligere Aar saa temmelig uforandrede, hvilket vil sige, at der bliver stadig færre og færre Landarbejdere. Piger til at besørge Malkningen ere næsten ikke til at faa for Penge, og de Karle, der ere at faa, ere dels meget dyre og dels ikke øvede i Brugen af Redskaber som f. Ex. Leen. Denne sidste Omstændighed medfører naturligt, at Brugen af Høstmaskiner vinder Indpas. Selvaflæggende Mejemaskiner og Selvbindere findes næsten paa alle store Gaarde. Slaamaskiner med Aflæggeapparat bruges ogsaa mange Steder, navnlig hos Gaardmænd, ja selv Boelsmænd og Parcellister danne smaa Interessentskaber og købe sig en Maskine, ligesom ogsaa mange

Smede og Maskinfolk køre omkring og besørge Høsten for de mindre Landbrug. I 1904 er det gaaet nogenlunde godt paa de fleste Steder, da Høsten jo var nem og lille og Kornet stod op paa Roden saa Høstmaskinerne kunde anvendes i stort Tal (der er da ogsaa indkøbt mange) og desuden finder der jo en stor Import af polske Arbejdere Sted. Denne Arbejdskraft er ganske vist ikke billig, men den muliggør dog Arbejdets Udførelse. Maaske der ogsaa, navnlig paa de store Gaarde, kunde gøres lidt mere for de paa Gaardene boende Arbejderes Velbefindende.

Den Frygt, som man kunde nære for, at Sommerens vedholdende Tørke skulde have taget stærkt paa Kløver- og Græsfrø i Udlægsmarkerne, synes heldigvis — i hvert Tilfælde endnu — at være ubegrundet. Man hører i alt Fald endnu ingen Klager derover og om end Planterne ligger noget lavt henad Jorden, saa er Bestanden dog ganske god, og det er kun pletvis at Planterne ere gaaede ud.

Vintersæden er saaet i god Tid og har vel nok haft nogen Vanskelighed ved at spire, da Lejet var meget tørt, men den grønnes godt med den nu indtrufne Regn.

Over Sundhedstilstanden hos Kreaturerne har der ikke været nogen Klage.

Efteraarspløjningen er en Del tilbage de fleste Steder, da Jorden har været for tør til at behandles.

Høsten af Træfrugt har iaar været overordentlig rig, men Priserne kun smaa, dels paa Grund af den overvældende Mængde og dels paa Grund af, at Frugtens Kvalitet forringes, fordi Producenterne ikke har den rigtige Forstaaelse af, at en omhyggelig Behandling, Emballering og Forsendelse af Frugten, saa at den kan fremkomme paa Markedet i god Stand, har saa meget at sige.

Af vore Korrespondenters Udtalelser hidsætte vi følgende:

Fra Horns Herred:

Sommergræsningen har været overordentlig slet, ja saa slet, at en fuldtallig Besætning ikke har kunnet ernæres til-

strækkeligt paa den, derfor har ogsaa de bedst malkende Køer været holdte paa Stald det meste af Sommeren for derved at holde Mælkeproduktionen nogenlunde vedlige, men uagtet dette har været en bekostelig Historie, har man overalt hørt Klage over Mælkeudbyttet.

Fra Frederiksborg-Egnen.

Kaal, Kaalrabi og andre Rodfrugter have været meget angrebne af Orm og som i alle de senere Aar fortæres alle røde Gulerødder af Insekter.

Jyderup-Egnen.

Hvedens Fold ere ikke stærke her, men Kvaliteten er udmærket; Rugen folder daarligt, 10 Fold er vist almindeligt. Bygget meget smukt, men sildig saaet, mangler Rundhed i Formen. Havren gennemgaaende smuk; Bælgsæd folder vist godt og er smuk.

Korsør-Egnen.

Med Hensyn til Vinterfodringen maa siges, at Halmen, naar der ikke ødsles med den, vil blive tilstrækkelig; den er jo indhøstet i fortrinlig Stand og maa sikkert være meget næringsholdig. Af Foderstoffer vil der sikkert blive brugt rigeligt, som Følge af Sædens gode Kvalitet.

Egnen mellem Kallundborg og Slagelse.

Hvor Bygget foldede daarligt var Kærnen smal og af broget Farve. Tystofte Printice-Byg synes at have givet 2 à 3 Fold mere end de andre Sorter.

Vordingborg-Egnen.

Sædens Indbjergning har fundet Sted under usædvanlig gunstige Forhold, saaledes at Spildet har været lille; dog har jeg iagttaget, at Bygget har været tilbøjeligt til at blæse af i enkelte Kærner, noget, som jeg ikke tidligere har iagttaget, idet Afblæsningen af Byg jo sædvanlig foregaar derved, at Axene blæse af.

Samsø.

Vejret har været meget tørt, saa at der flere Steder er Vandmangel. Flere Byer ere stærkt i Gang med Agitation for Anlæggelse af Vandværk drevet ved Vindmotor.

Bornholm.

Jeg har set den bedste Kartoffelmark jeg nogensinde har set. Denne Mark paa 12 Tdr. Land var ogsaa særdeles godt behandlet hele Sommeren igennem og var gødet med Kaligødning og 100 Pd. Chilisalpeter. Ved Prøveudtagning viste der sig at være 260 Tdr. pr. Td. Land af »up to date«.

Nord-Falster.

Roetoppen bruges efterhaanden mere og mere og det med Rette. Fornuftig anvendt kan den uden nogensomhelst Skade anvendes, og adskillige, navnlig Sukkerroedyrkere, kan derved lade Foderroerne have Fred til omkring 1. December.

Midt-Lolland.

Den ved Eftersommerens almindelige Græsmangel nødvendiggjorte tidlige Indbinding af Kreaturerne maa naturligvis paaregnes yderligere at forøge Vintersæsonens Forbrug af indkøbte Fodermidler, ligesom den maner til omsigtsfuld Økonomi med de hjemmeavlede Foderbeholdninger. Disses velbjergede Tilstand og formentlig høje Foderværdi vil imidlertid forhaabentlig muliggøre, at de forhaandenværende Besætninger uden Vanskelighed kunne fodres igennem.

Vest-Lolland.

En ny Afgrøde, jeg begyndte paa sammen med andre Landmænd her fra Egnen, er Vinterærter, ligesom der ogsaa iaar er dyrket 6-rd. Vinterbyg, og de første sammen med Rug vil vist give det tidligste Grønfoder og sammen med Vintervikker og Vinterbyg maa der aabenbart kunne konstrueres en udmærket tidlig Grønfodermark. Og da jeg har opspurgt, at der ogsaa findes Vinterhavre, tror jeg, at disse Afgrøder i forskellige Blandinger vil komme til at spille en stor Rolle i det fremtidige Agerbrug. Saaledes var den 6-rd.

Vinterbyg mejet og tærsket midt i Juli, nogle Dage før det øvrige Korn, ja selv før Rugmarken blev mejet. Dermed kan Høsten fremmes, saa der bliver længere Tid til Efteraarsarbejdet, ligesom man kan høste en tidlig Grønfoderafgrøde og faa god og rigelig Tid til at brakke Jorden derefter, dersom den trænger dertil, eller ogsaa tage en sildig Roeafgrøde eller Grønfoderafgrøde bagefter. Det var min Agt at have saaet lidt Vintervikker ogsaa iaar, men fik dem for silde bestilt, hvorimod jeg har tilsaaet 16 Tdr. Land med Vinterærterug, 2 Tdr. Land med samme, blandet med 6-rd. Vinterbyg, og 12 Tdr. Land med 6-rd. Vinterbyg.

Vinterærterugen gav 16 Fold og Vinterbygget 15 Fold à 200 Pd. gødet med 100 Pd. Chilisalpeter og 200 Pd. 18 pCt. Superfosfat pr. Td. Land.

Langeland.

Kornets Kvalitet er i det hele usædvanlig god, det er flere Aar siden at særlig Bygget var saa smukt lyst som iaar. Af Byg og Havre ventes der en meget god Afgrøde, Hvede og Rug vil give en Middelhøst, maaske lidt under, kun Havre vil blive opfodret.

Nord-Øst-Fyen.

Bælgsæden har taget megen Skade og har i flere Tilfælde været helt ødelagt af Bladlus. En Del Ødelæggelse har Bladlusene ogsaa forvoldt paa Havremarkerne.

Askov-Egnen.

Bygget skred knapt igennem og gav paa mager Jord ikke stort mere end Udsæden (ca. 4 Centner pr. Td. Land). Havren var den bedste, men trykkedes dog ogsaa svært af Tørken. Fylden af Vaarsæden er ikke stort mere end halvt af Middel, men da Kærneprocenten er høj, saa vil Kornhøsten antagelig blive ca. 20 pCt. under Middel. Det sent saaede betydeligt mindre.

Egnen ved Fredericia.

Havren har været angrebet af Lus, iøvrigt noget nyt her paa Egnen. Roerne baade af Lus, Jordlopper og Kaalorme.

Hads Herred.

De i de sidste Aar gjorte Forsøg med Roeoptagnings- og Aftopningsmaskiner synes at lykkes, i alt Fald for mindre Sorters Vedkommende, men kan Maskinerne ikke anvendes til alle Roetyper, saa kan Roetyperne vælges til Maskinen. En fortrinlig Roeoptagningsmaskine vil være en uhyre Hjælp for Landbruget om Efteraaret og borttage mange Landmænds Sorger og Bekymringer i Aarets travleste Tid.

Vest for Aarhus.

Maskiner benyttes stadigt i større og større Udstrækning og navnlig tiltager Forbruget af Mejemaskiner, men her er en Anke at paatale, og det er den fænomenale høje Pris paa Reservedele, som d'Hrr. Fabrikanter med Rette eller Urette forlanger.

Kolind.

Hestepriserne ere høje for gode Dyr og i det hele ganske gode. Kælvekøer ere en Del billigere end ifjor, da Priserne vare særdeles høje. Det sidste Aars lavere Flæskepriser have haft Indflydelse paa Antallet af Slagterisvin, der ikke er stigende.

Egnen mellem Aalborg og Hadsund.

Atter og atter skal det siges, at der gøres for lidt paa de store Gaarde for at gøre Tyendet Opholdet saaledes, at det er glad for at være der. Jeg ved, det er ikke let, men som vi præmiere for vore Husdyr burde der nu næsten udsættes Præmier for den Husbond, hvor Lokaler, Kost og andet, hvad der kan gøres for Tyendet, var, som det burde være, og saa maa man ind paa at sætte Skel imellem de løse Existenser og de ordentlige Folk. Man kan og bør ikke tage saakaldte Elever og byde dem at spise i Folkestuen flere af et Fad o. m. andet. Gaarde, som staa højt ved Husdyrhold og hvor Svine- og Kostalde ere pudsede og holdte i Orden, have Elevkamre som Svinestier. Paa den Maade højner man ikke Folkeholdet.

Hobro-Egnen.

Priserne paa Kvæg have været vigende; det i Foraaret indkøbte Græskvæg giver ingen Græsleje. Efterspørgselen er paa Grund af den daarlige Høst ikke stor og staar ikke i Forhold til Tilbudene. Plagepriserne ere ogsaa meget smaa, hvorimod de udvoxne Handelsheste holde nogenlunde Priser.

Egnen Nord for Aalborg.

Den østvendsysselske Jernbane, som vi nu have haft her i flere Aar, har været og er en stor Behagelighed, men bortset fra nogle særligt beliggende Ejendomme med særlige Driftsmethoder formener jeg ikke Landbruget profiterer ved en saadan Bane; den giver lettere Adgang til Byerne og benyttes jævnligt alt for meget, men de store Byers Grossister maa have Hovedfordelen. Den megen og lette Samkvem med Byerne »kultiverer« paa en ikke altid heldig Maade den tjenende, oprindelig støtte og paalidelige, vendsysselske Tyendeklasse.

Thy,

Roerne ville i Almindelighed give mindre Udbytte; det var vanskeligt at faa Planterne frem i den, efter det vaade og kolde Foraar, ofte noget ubekvemme Jord, og endelig led adskillige Marker, særlig paa mere eller mindre udsatte Steder, af stærk og flere Dage vedvarende Blæst paa St. Hans Dags Tid efter at være udtyndede, idet Mulden bortblæste og Planterne rykkedes op, og hvor Marken ikke derefter saaedes om, er der mere eller mindre Spring i Rækkerne.

Hjørring-Egnen.

Vintersæden er iaar saaet tidlig og i tør Jord, saa tør, at Sæden har haft Vanskelighed ved at spire, men den grønnes nu godt. Skrælleplejning er udført i stor Udstrækning. Selv hos os er det et ualmindelig rigt Frugtaar. Stillingen er ellers trykket, og alvorligt nok ser det ud for mange.

Herning-Egnen.

Priserne paa stærke Heste have holdt sig nogenlunde, nemlig fra 5—600 Kr. Yngre Dyr have været nedadgaaende

i Efteraaret. Almindelige $1^1/_2$ Aars Plage ca. 250 Kr., Føl 125—150 Kr. Kælvekøer ere betydelig lavere i Pris end for et Aar siden og øvrige Kreaturer ligeledes. Prisen for Kælvekøer i bedste Alder ligger imellem 150 og 200 Kr.

Skjern-Egnen.

Havren var den Sæd, der lykkedes daarligst, hvad der blev saaet rettidigt (April og de første Dage af Maj) tegnede udmærket, men kunde daarligst taale Varmen, blev kort og tynd. Værst gik det med den her i Egnen mest brugte graa eller brogede Havre, der syntes daarligst at kunne taale Varmen. Den sidst saaede Sæd, Byg og Blandsæd, opnaaede ingen Udvikling og maatte høstes grøn.

Det almindelige Konsulentmøde.

Dette var i Aar for første Gang delt i to Afdelinger: Sektionsmøder af Konsulenterne og det almindelige Konsulentmøde. Sektionsmøderne afholdtes Fredagen den 28. Oktober 1904 i Wittmacks Lokaler, Holmens Kanal 17, og var delt i 3 Afdelinger: Husdyrbrug og Fjerkræavl under Ledelse af Statskonsulent Appel, Planteavl under Ledelse af Statskonsulent Fr. Hansen og Mælkeribrug under Ledelse af Statskonsulent Nissen Dall.

Det almindelige Konsulentmøde afholdtes samme Sted Dagen efter, Lørdag den 29. Oktober 1904, og heri deltog:

Landbrugsminister Ole Hansen,
Departementschef Wulff.

Præsidenter:

Hofjægermester F. Friis, der ledede Mødet, Kammerherre Sehested og Lehnsgreve Wedell.

Følgende Foreningsformænd:

Godsejer Bech, Kruusesminde, Formand for Sorø Amts landøkonomiske Selskab.

Folkethingsmand M. P. Blem, Formand for de samvirkende danske Andels-Svineslagterier.
Gaardejer K. M. Christensen, Formand for Fællesledelsen i Hjørring Amt.
Postholder Chr. H. Ebbe, Formand for Østlollands Landboforening.
Godsejer Grüner, Hegnsholt, Formand for Frederiksborg Amts Landboforening.
Dyrlæge L. Lassen, Formand for Fællesledelsen i Aalborgkredsen.
Dyrlæge Møller, Faarup, Formand for Fællesledelsen i Randers Amt.
Professor Maar, Formand for Københavns Amts Landboforening.
Gaardejer A. Nielsen, Svejstrup Østergaard, Formand for Skanderborg Landboforening.
Grosserer Vilh. Petersen, København, Formand for Foreningen til Fjerkræavlens Fremme i Danmark.
Gaardejer P. Svendsen, Formand for Horsens Landbrugsforening.
Gaardejer S. Sørensen, Formand for Fællesledelsen i Fredericiakredsen.
Etatsraad Valentiner, Formand for de samv. Landboforeninger i Sjællands Stift.

Endvidere som Indbudte:

Veterinærkonsulent J. Arup, Hamborg.
Redaktør A. Bing.
Professor B. Bøggild.
Bestyrer K. Dorph-Petersen.
Cand. polyt. G. Ellbrecht.
Justitsraad L. Friis.
Sekretær, Overretssagfører J. Høegh-Guldberg.
Sekretær A. P. Jensen.
Sekretær C. Krogh.
Assistent E. Lindhard.

Overassistent H. P. Lunde.
Direktør Fr. Møller.
Regeringskonsulent Rudolf Schou.

Følgende Statskonsulenter*):

Professor V. Stein, København.
Statskonsulent J. Jensen, København.
— P. A. Mørkeberg, København.
— A. Appel, Aarhus.
— Fr. Hansen, Askov.
— K. Hansen, Lyngby.
— C. V. Birk, Holte.
— W. Riedel, Aarhus.
— Nissen Dall, Fredericia.
— N. Hørlyck, Randers.
— N. Pedersen, Struer.

Ligeledes følgende Forsøgsbestyrere og Assistenter:

Forsøgsbestyrer N. P. Nielsen, Tystofte.
— A. J. Hansen, V. Hassing.
Svineavlsassistent F. Frandsen, Tjørnelunde.
— P. Gommesen, Grøndalslund.
Kontrolfyringsassistent M. Skov, Odense.

Endvidere havde følgende 51 Foreningskonsulenter, der modtage Statsbidrag til deres Lønning, givet Møde:

1. Landbrugskandidat L. Nielsen, Kirke Skensved, Konsulent for Gl. Roskilde Amts og Ramsø-Tune Herr. Landboforening.
2. Dyrlæge Richard Jensen, Lille Egebjerg, Konsulent for Holbæk Amts økonomiske Selskab.

*) Statskonsulent S. Chr. Buhl var ved Sygdom forhindret i at deltage i Mødet.

3. Landbrugskandidat K. M. Jensen, Holbæk, Konsulent for Holbæk Amts Landboforening.
4. Fhv. Forpagter J. M. Friis, Lille Næstved, Konsulent for de forenede Landboforeningers Tyreholdsforeninger i Præstø Amt.
5. Forpagter Edv. J. Hansen, Snertingegaard, Konsulent for de forenede Landboforeningers Hesteavlsforeninger i Præstø Amt.
6. Fhv. Forpagter J. Arnesen, Slagelse, Konsulent for Sorø Amts landøkonomiske Selskab.
7. Proprietær W. Saxtorph, Sophienborg, Konsulent for Frederiksborg Amts Landboforening.
8. Landbrugskandidat J. P. Fisker, Taastrup, Konsulent for Københavns Amts samt Gl. Roskilde Amts og Ramsø-Tune Herreders Landboforeninger.
9. Landbrugskandidat O. H. Larsen, Konsulent for Kallundborg og Omegns Landboforening.
10. Dyrlæge Albrechtsen, Aakirkeby, Konsulent for Bornholms landøkonomiske Forening.
11. Løjtnant H. Holm, Rønne, Konsulent for Bornholms landøkonomiske Forening.
12. Landbrugskandidat C. Lindholm, Nakskov, Konsulent for Maribo Amts økonomiske Selskab.
13. Landbrugskandidat N. R. Nielsen, Nykøbing F., Konsulent for Nordfalsters og Østlollands Landboforeninger.
14. Dyrlæge C. Esbensen, Søllested, Konsulent for Vestlollands Landboforening.
15. Landbrugskandidat H. B. Koch, Odense, Konsulent i Kvægavl for de samvirkende Landboforeninger i Fyns Stift.
16. Landbrugskandidat J. Otto Pedersen, Konsulent i Kvæg- og Svineavl for de samvirkende Landboforeninger i Fyns Stift.
17. Landbrugskandidat N. Chr. Sørensen, Konsulent for Fyns Stifts patriotiske Selskab.

18. Landbrugskandidat N. K. Nielsen, Rudkøbing, Konsulent for Langelands landøkonomiske Forening.
19. Gaardejer N. Erichsen, Bækholm, Konsulent for Fællesledelsen af Kvægavlsforeninger i Randers-Kredsen.
20. Landbrugskandidat Kjerulf Petersen, Konsulent for Randes Amts Husholdningsselskab.
21. Fhv. Gaardejer A. Jensen, Skanderborg, Konsulent for Fællesledelsen af Kvægavlsforeninger i Skanderborg Amt og en Del af Vejle Amt.
22. Hr. Chr. Nyegaard, Konsulent for Fællesledelsen af Kvægavlsforeninger i Kolding Kredsen.
23. Hr. M. Olsen, Konsulent for Fællesledelsen af Kvægavlsforeninger i Egnen mellem Fredericia, Kolding og Vejle.
24. Dyrlæge Kirkeby, Skive, Konsulent for Salling Landboforening.
25. Hr. N. M. Sørensen, He, Konsulent for Fællesledelsen af Kvægavlsforeninger i Ringkøbing Amt.
26. Husejer P. Henneberg, Engelsholm Mark, Konsulent for Vejle Vesteregns Landboforening.
27. Dyrlæge J. A. Østergaard, Vejle, Konsulent for Fællesledelsen af Kvægavlsforeninger i Vejle Amts nordre Del.
28. Forpagter J. L. Jensen, Konsulent for Samsø Landboforening.
29. Gaardejer Cl. Johannsen, Vaarst, Konsulent for Kvægavlsforeningernes Fællesledelse i Aalborg Amt.
30. Gaardejer A. C. Nielsen, S. Saltum, Konsulent for Kvægavlsforeningernes Fællesledelse i Hjørring Amt.
31. Gaardejer Ole Thøgersen, Oddersholm, Konsulent for Kvægavlsforeningernes Fællesledelse i Thisted Amt.
32. Husmand N. Pedersen, Skaarup, Konsulent for Bølling-Nørre Herreders Landboforening.
33. Landbrugskandidat H. Holm, Konsulent for Skanderborg Amts Landboforening.

34. Hr. P. Stenbæk, Lødderup, Konsulent for Morsø Landboforening.
35. Lærer Kornerup, Aarhus, Konsulent for Foreningen for Danmarks Fjerkræavl.
36. Hr. V. A. Köck, København, Konsulent for Foreningen for landøkonomisk Fjerkræavl.
37. Hr. L. N. Larsen, Gjelsted, Konsulent for Foreningen til Fjerkræavlens Fremme i Danmark.
38. Landbrugskandidat Sidenius Hansen, Horsens, Konsulent for Horsens Landbrugsforening.
39. Landbrugskandidat S. P. Petersen, Aarhus, Konsulent for Foreningen af jyske Landboforeninger.
40. Ritmester Schwarz-Nielsen, København, Konsulent i den lettere Hesteavl paa Sjælland og Fyn.
41. Cand. polyt. C. Madsen, København, Konsulent for de samvirkende danske Andelssvineslagterier.
42. Hr. H. I. Bak, Malling, Konsulent for Fællesledelsen af Kvægavlsforeninger i Aarhus Amt.
43. Hr. R. Stenbæk, Konsulent for de fynske Husmænds Landboforening.
44. Gaardejer J. P. Møller, Løvel, Konsulent for Viborg Amts landøkonomiske Forening.
45. Dyrlæge O. P. Pyndt, Viborg, Konsulent for Viborg Amts landøkonomiske Forening.
46. Forstander Brink Lassen, Konsulent for de sammensluttede sjællandske Kontrolforeninger.
47. Dyrlæge J. Hegelund, Konsulent for de samvirkende jyske Mejeriforeninger.
48. Landbrugskandidat Aage Madsen-Mygdal, Konsulent for de samvirkende Landboforeninger i Fyns Stift.
49. Landbrugskandidat Th. Madsen-Mygdal, Aarhus, Konsulent for Foreningen af jyske Landboforeninger.
50. Havebrugskandidat O. Elberg, Konsulent for Bornholms landøkonomiske Forening.
51. Landbrugskandidat Jespersen, Konsulent for Thyrsting-Vrads Herreders Landboforening.

Endelig:

Sekretær i Landhusholdningsselskabet, Cand. polit. H. Hertel.
Kasserer i Landhusholdningsselskabet, Landbrugsk. H. C. Larsen,
Fuldmægtig i Landhusholdningsselskabet, Justitsraad H. Wulff,
samt som Stenograf Hr. West.

Den for Mødet vedtagne Dagsorden var saalydende:

1. Meddelelser fra Præsidiet.
2. Meddelelser om de paa Sektionsmøderne førte Forhandlinger.
3. Principerne for Serumfremstilling og Serumbehandling. — Indledes af Hr. Prof. C. O. Jensen.
4. Kontrolfyring. — Indledes af Hr. Statskonsulent Birk.
5. Ufrugtbarheden hos Malkekoen, dens Aarsager og Behandling. — Indledes af Hr. Dyrlæge, Konsulent Albrechtsen.
6. Eventuelt: Sager udenfor Dagsordenen.

---

1. Meddelelser fra Præsidiet.

Præsidenten: Paa Præsidiets Vegne har jeg herved den Ære at aabne det 16de almindelige Konsulentmøde, og jeg skal da tillade mig at byde alle de Herrer Velkommen. Særlig skal jeg rette en Velkomsthilsen til Landbrugsministeriets Departementschef, som Aar efter Aar kommer til Stede og overværer Forhandlingerne paa Konsulentmødet. Endvidere skal jeg rette en Velkomsthilsen til Formændene for Landboforeningerne og til vore

andre Gæster, og endelig til Konsulenterne, som jo skulle komme til Stede ved de aarlige Møder.

Jeg skal nu anmode Sekretæren om at oplæse Navnene paa de Herrer Konsulenter for at faa konstateret, hvem af disse der er til Stede og hvem ikke.

Forinden Oplæsningen begyndte indfandt Landbrugsministeren, Hs. Ekscellence Ole Hansen sig, og

Præsidenten udtalte sig da saaledes: Inden vi fortsætte, benytter jeg Lejligheden til at rette en særlig Tak til Hs. Ekscellence Landbrugsministeren, fordi han er kommen til Stede ved vort Møde i Dag, og fordi han hvert Aar bivaaner Konsulentmøderne. I Landbrugsministerens og Departementschefens Nærværelse ved disse Møder tror jeg vi kunne se, at Interessen for Konsulentvæsenet og den Betydning, som Konsulentvirksomheden har, paaskønnes og værdsættes af Ministeriet. (Samtlige tilstedeværende tilkendegav deres Tilslutning til denne Udtalelse ved at rejse sig.)

Sekretæren, cand. polit. Hertel, oplæste derpaa Navnene paa de mødepligtige Konsulenter, som med Undtagelse af Statskonsulent Buhl, der ved Sygdom var forhindret i at give Møde, alle vare til Stede.

Præsidenten: Som de Herrer ville have set af den omdelte Fortegnelse, er der i det forløbne Aar ikke foregaaet nogen Forandring i Statskonsulentpersonalet. Vi beklage kun, at Statskonsulent Buhl paa Grund af en ret alvorlig Sygdom er forhindret i at være til Stede her i Dag. Hvad derimod Foreningskonsulenterne angaar, da har der fundet et Par Omvekslinger Sted, og særlig skal jeg nævne, at Konsulenten i den lettere Hesteavl, Dyrlæge Oppermann, som vi hidtil have været vante til at se ved vore Møder, formedelst Alder er fratraadt Stillingen, som er overgaaet til Ritmester Schwartz-Nielsen. Antallet af Foreningskonsulenter er i Øjeblikket 51.

Jeg skal derefter omtale den Forandring, som i Aar forsøgsvis er foregaaet med Hensyn til Konsulentmødernes Afholdelse; men da der allerede gennem »Tidsskrift for Landøkonomi« og den øvrige Landbrugspresse har været givet udførlig Meddelelse herom, kan jeg fatte mig ganske kort.

Der har inden for Præsidiet, i nogle Aar kan jeg gerne sige, hyppigt været drøftet det Spørgsmaal, om Konsulentmøderne ikke efterhaanden havde samlet en saa talrig Kreds af Landbrugets Mænd om sig, at der maatte gøres en Forandring med Hensyn til Mødernes Afholdelse, og at denne Tanke var rigtig, stadfæstedes ved de Udtalelser, der ifjor faldt paa Konsulentmødet ved Drøftelsen af den lokale Konsulentinstitutions Udvikling; den ledende Præsident udtalte derfor ogsaa, at de faldne Udtalelser skulde blive tagne under alvorlig Overvejelse for at komme til Klarhed om, hvorvidt det kunde lade sig gøre at foretage en Forandring i Planen for Mødet. Præsidiet drøftede derefter Sagen med Statskonsulenterne, og Resultatet af disse Forhandlinger blev, at man i Aar som et Forsøg vilde holde et 2 Dages Møde, saaledes at Mødet den første Dag udelukkende skulde være Konsulenternes Dag, medens Mødet den anden Dag skulde være et almindeligt Konsulentmøde. Paa den første Dag skulde der afholdes Sektionsmøder. Hver Sektion — der skulde være 3 saadanne, en for Husdyrbrug, en for Planteavl og en for Mejeribrug — skulde ledes af en Statskonsulent som Formand, og det skulde overdrages til Formanden for hver Sektion eventuelt at udsende Indbydelser til saadanne Mænd, hvis Nærværelse Sektionen kunde have Fordel af. Til Konsulenterne skulde der rettes Opfordring om at meddele, hvilket Sektionsmøde de ønskede at overvære. Men samtidig blev det bestemt, at Tiden for Sektionsmøderne skulde lægges saaledes, at selv om en Konsulent havde indmeldt sig som Deltager i en bestemt Sektion, skulde der være Lejlighed for ham til at overvære ogsaa de andre Sektioners Møder.

Jeg haaber, at naar vi nu komme til det næste Numer paa Dagsordenen: »Meddelelser fra de 3 Sektioners Formænd«, at vi da skulle faa det Indtryk, at den foretagne Forandring med Hensyn til Konsulentmødets Ordning, peger henimod, at det har været en heldig Forandring, der er foretagen.

Endelig skal jeg kun kortelig berøre, at Beretningen om dette Møde vil blive given paa en anden Maade end tidligere er sket. Tidligere har nemlig Referatet af Forhandlingerne paa Konsulentmødet udgjort en Del af Beretningen om Konsulentvirksomheden og er altsaa først udkommen samtidig med de fra Konsulenterne modtagne Indberetninger; men med Ministeriets Billigelse er det nu ordnet saaledes, at saa kort Tid som muligt efter Mødets Afholdelse vil der i et Ekstranumer af »Tidsskrift for Landøkonomi« blive givet et fuldstændigt Referat af Forhandlingerne paa Mødet, og der vil af dette Ekstranumer blive sendt Særtryk til alle, der tidligere have modtaget Konsulentberetningen. Selve Konsulentberetningen vil altsaa herefter kun komme til at omfatte de Indberetninger, der komme fra Konsulenterne, og jeg skal, som det sædvanlig sker, anmode de Herrer Konsulenter om at indsende deres Beretninger saa tidligt som muligt, for at heller ikke Udgivelsen af denne Del af Beretningen om Konsulentvirksomheden skal forhales.

Endnu skal jeg blot minde om, at Mødet er lukket og udtale Haabet om, at der ikke ad anden Vej fremkommer noget Referat af de Forhandlinger, der foregaa her.

2. Meddelelser om de paa Sektionsmøderne førte Forhandlinger.

Statskonsulent Appel: Som Formand for Husdyrbrugssektionen skal jeg have den Ære at give et kort Referat af de Forhandlinger, der have fundet Sted i denne Sektion. Men forinden jeg gør det, vil jeg gerne udtale

dels paa egne Vegne og dels efter Samtale med Ordførerne for de to andre Sektioner, at man paa Møderne igaar har gjort den Erfaring, at den Forandring, som ved Præsidiets Medvirkning er foretagen, saaledes at Konsulentmødet er kommet til at omfatte dels særlige Sektionsmøder og dels en mere almindelig Del, har vundet udelt Bifald. Man har i samtlige Sektioner været meget fornøjet med Mødernes Forløb, men det kan ikke nægtes, at den Tid, der var tilstaaet hver Sektion, var for knap tilmaalt til, at man kunde fordybe sig i de foreliggende Æmner. Dette gjaldt i særlig Grad Husdyrbrugssektionen. Jeg mener derfor, at naar man ordner det saaledes, at det bliver muligt for Konsulenterne ogsaa fremtidig at kunne deltage i flere Sektionsmøder, hvad jeg anser for meget ønskeligt, og man af den Grund maa gøre en Indskrænkning, da maa den hellere gaa i Retning af at indskrænke Æmnernes Antal end at foretage Indskrænkning paa anden Maade.

Mødet i Husdyrbrugssektionen var talrig besøgt. Der var mødt 58 Konsulenter, de fleste vare Husdyrbrugskonsulenter, men iøvrigt vare samtlige Sektioner repræsenterede.

Det første Punkt paa Dagsordenen var:

Nogle Meddelelser om Svineavl, af Statskonsulent P. A. Mørkeberg.

Med Hensyn til dette Punkt skal jeg anføre, at Konsulent Mørkeberg mindede om, at han paa Konsulentmødet ifjor havde holdt Foredrag om Svineavlscentrenes Historie, og at han da særlig fremhævede, at Svineavlscentrene siden 1895 vare opvoksede paa Landboforeningernes Initiativ, at de nu havde faaet godt Fodfæste i alle Amter og at de fremdeles stode under Landboforeningernes Ledelse. Endvidere gjorde han opmærksom paa, at der fra Landbøforeningernes og Konsulentvirksomhedens Side blev gjort et stort Arbejde for at fremme Avlscentrenes Soliditet og Kvalitet, og at man ved Avlens

Ledelse for en væsentlig Del rettede sig efter de Erfaringer om de enkelte Stamdyrs Avlsværdi, som indhentedes gennem Forsøgslaboratoriets Raceforsøg og gennem Besvarelsen af de Spørgsmaal, som stilles til de Landmænd, som have købt Søer i Centrene.

I en Aarrække er der givet Statstilskud til Centrenes Drift, og Anerkendelsen af de enkelte Centre beroede indtil 1902 efter Indstilling til Ministeriet hos det kongelige danske Landhusholdningsselskab. Den ny Husdyrlov har imidlertid bevirket en Forandring i dette Forhold, idet Anerkendelsen af Centrene ikke længere ligger hos Landhusholdningsselskabet, men foregaar direkte ved 7 Bedømmelsesudvalg, der nedsættes af Landbrugsministeriet, Fællesforeningerne og Andelsslagterierne, hvorved Centrene ere blevne undergivne en yderligere Kontrol. Ifjor virkede disse Udvalg for første Gang. De besøgte samtlige Centre og anerkendte næsten alle dem, som tidligere vare anerkendte efter Landhusholdningsselskabets Indstilling, samt enkelte nye. Udvalgene have saaledes godkendt det Arbejde, der hidtil er gjort. I Aar er anerkendt 116 Avlscentre for Landsvin med 906 kaarede Søer mod 107 Centre med 815 kaarede Søer ifjor. Der er saaledes ikke nogen Tilbagegang i Centrenes Antal, men en noget strengere Maalestok er dog lagt til Grund for Bedømmelsen, idet 12 af de ifjor anerkendte Centre ikke fik Anerkendelse i Aar, hvorimod der er kommet 21 ny Centre til.

Ogsaa ad anden Vej har man forvisset sig om, at Centrenes Kvalitet er god, idet Besvarelser af Forespørgsler til de Landmænd, der have købt Søer fra Centrene, have vist, at Landmændene gennemgaaende have været tilfredse med Dyrenes Udvikling, Frugtbarhed og Mælkerigdom ligesom ogsaa med Afkommets Levedygtighed og Trivelighed.

Centrenes Kvalitet kan nu tildels ogsaa bedømmes ved Dyrskuerne. Svineafdelingerne ved disse ere nu større end tidligere, Kvaliteten bedre og de allerfleste udstillede Svin stamme nu direkte eller indirekte fra Centrene.

Fra Landsvinecentrenes Oprettelse og til 30. September i Aar er der fra Centrene solgt 2707 Orner og 13630 Søer til Avl. Dette Salg kan nu vel siges at være ret betydeligt, men staar dog i Misforhold til Centrenes Leveringsevne, og Statskonsulent Mørkeberg paakaldte derfor sine Kollegers Hjælp til at fremme Salget, for saa vidt de delte hans Opfattelse af Centrenes Soliditet; han mente, at Landbruget vilde være vel tjent dermed. Fra Yorkshirecentrene var der sidste Finansaar solgt 336 Orner til Avl. Ogsaa dette Salg stod i Misforhold til disse Centres Leveringsevne. De gode Forhold inden for Svineavlscentrene ville bedst udnyttes ved Oprettelsen af Svineavlsforeninger; deraf havde man for Tiden for faa. Der blev ifjor kun givet Statstilskud til 104 Foreninger med 123 Orner. Det havde maaske hidtil været en Hindring, at Ornen absolut skulde være af Yorkshirerace, eftersom adskillige havde den Opfattelse, at Landracen kunde klare sig selv. Denne Hindring er nu ryddet af Vejen ved Ministeriets Cirkulære af 23. Marts d. A., i Henhold til hvilket Foreninger nu kunne faa Statstilskud, hvad enten Ornen er af Yorkshirerace eller Landrace. Til denne Sags Fremme ventede han nu Støtte.

Endelig bemærkede Statskonsulent Mørkeberg, at en Stambog for Svin var under Forberedelse.

Til Foredraget knyttede der sig en livlig Forhandling om Avlscentrenes Virkemaade, om Regnskabsaflæggelse i Svineavlsforeninger o. s. v., og der blev ytret Tvivl om, hvorvidt det var rigtigt, at der ikke kunde gives Statstilskud til Orner, naar de ikke stammede fra et Avlscenter. Man tvivlede om det var rigtigt, at paalægge Foreningerne Tvang i saa Henseende, idet man henviste til Udviklingen af de andre Husdyr; der havde Forholdet været frit, og det havde vist sig, at det kunde meget godt gaa. Iøvrigt var man i Hovedsagen enig med Statskonsulent Mørkeberg i, at der maatte arbejdes videre frem ad den anslaaede Vej for at faa den Fremgang i Svineavlen, som man skulde have.

Det næste Punkt, som indledes af Konsulent Otto Pedersen, lød saaledes:

En Ændring i den hidtidige Form for Gulvet i Svinestalde.

Indlederen paapegede Betydningen af gode Svinestalde og gav en livlig Fremstilling af Svinets Natur. Svinet var af Naturen et meget renligt Dyr, og naar der desuagtet i adskillige Tilfælde var Undtagelser, var det Menneskets Skyld. De nuværende Gulve i vore Svinestalde ere upraktiske. Ved Hjælp af Tegninger paaviste Indlederen udførligt, hvorledes man burde indrette Svinestalden. Den burde i hver Sti have to lave Punkter, hvert til sit Brug, det ene til Leje, det andet til Toilette.

Fordelene ved en saadan Indretning var:

1. at Svinets Leje kunde bedre holdes rent, tørt og lunt;
2. at Grisesoen aldrig lægger sig ind imod Væggen, og Faren for, at den ligger Grisene ihjel, fjernes;
3. at Dyrene altid holde sig rene og trives bedre, end hvis de ere tvungne til at skulle benytte et vaadt, koldt og snavset Leje;
4. at der spares betydeligt paa Strøelse.

Det vilde være heldigt, om der kunde blive givet Konsulent Otto Pedersen Lejlighed til her ved Mødet i Dag at fremvise og forklare sin Tegning. (Dette skete senere under Mødets Afholdelse.)

Det tredie Punkt var:

Hvad kan der gøres for at fremme Samarbejdet mellem Kvægavls- og Kontrolforeningerne og forbedre Arbejdet i sidstnævnte?

Dette Spørgsmaal indledes af Konsulent Chr. Nyegaard, Askov, som var af den Mening, at en Sammenslutning af Kontrolforeningerne vilde paa samme Maade, som sket er med Hensyn til Kvægavlsforeningerne, være til stor Gavn, men han pointerede stærkt, at Sammenslutningerne ikke maatte være for store, og at de burde slutte sig til den Fællesledelse, som var

etableret for Kvægavlsforeningerne. — En hyppig Skiften af Assistenter medførte Usikkerhed i Arbejdet; et halvaarligt eller helaarligt Eftersyn af Assistenternes Bøger vilde være nyttigt, thi Antallet af ensartede og smukt førte Regnskaber vilde derved tiltage i Antal, og det er jo desuden sikkert, at den stigende Brug af Kontrolregnskabernes Tal kræver, at disse maa være paalidelige.

Hvor Konsulenterne i Fællesledelserne ikke have Tid til ogsaa at arbejde for Kontrolforeningerne, var der ikke noget i Vejen for, at man antog en yngre Mand til deres Medhjælp ved Eftersynet af Regnskaber og ved Stambogsførelsen. Sagen har vel særlig Interesse for Jylland, men ogsaa for Øernes Vedkommende har den Betydning, hvad der viste sig under Diskussionen, eftersom det for Sjællands Vedkommende blev erkendt, at Arbejdet dér var saa omfattende, at Overassistenten ikke uden Medhjælp kunde erholde det Kendskab til de enkelte Assistenter og Foreninger, som der kræves til Opgavens gode Løsning. I det hele taget sluttede man sig til Konsulent Nyegaards Ønske om en Sammenslutning som den foreslaaede indenfor mindre og ensartede Kredse, og drøftede yderligere Forhold vedrørende Arbejdet i Kontrolforeningerne, saaledes om, hvorledes man bedst udfører en »Kontrol med Kontrollen«.

Punkt 4:

Om Foreningskonsulenternes aarlige Indberetninger

indlededes af Konsulent S. P. Petersen, der udtalte som sin Anskuelse, at de aarlige Indberetninger fra Foreningskonsulenterne ikke blive meget læste. De citeres sjældent af Bladene og betragtes af de fleste som ensformige, tørre og kedelige. Indlederen mente derfor, det maatte anses for at være mindre heldigt, at man fra Aar til andet skulde gentage sig selv, og henstillede til velvillig Overvejelse, om det ikke vilde være rigtigt, at de aarlige Indberetninger gjordes saa kortfattede som muligt, saaledes at de nærmest kun bleve et Resumé af de ske-

matiske Oplysninger, der bleve givne af vedkommende Foreningskonsulenter. Til Gengæld kunde Konsulenterne, naar de havde Iagttagelser, som de fandt betydningsfulde, og som de mente kunde paaregne almindelig Interesse, fremlægge dem paa Sektionsmøderne eller det almindelige Konsulentmøde. Saadanne smaa Afhandlinger vilde efter Indlederens Mening sikkert vinde Paaskønnelse og give ret gode Bidrag til Belysning af Landbrugets Udvikling i dets forskellige Grene.

I den korte Forhandling, som fandt Sted efter Foredraget, sluttede hele Forsamlingen sig til Indlederens Ønske om en Ændring i de aarlige Indberetninger i den af ham paapegede Retning.

Sidste Punkt paa Dagsordenen var:

Om Udstillinger og Fjerkræavl,

der indlededes af Konsulent Jørgen Kornerup, som gjorde opmærksom paa, at adskillige Udstillere ved Fjerkræskuer i Sommerens Løb rejste rundt med de samme Dyr, undertiden til endog 8 Udstillinger, og tog Præmier for de samme Dyr ved Skuer af samme Klasse. Skulde man som Fjerkræven glæde sig herover? Indlederen mente nej og paaviste yderligere, at denne Fremgangsmaade ikke var hjemlet i Husdyrloven, ligesom det maatte betragtes som Dyrplageri at fare rundt i Landet med Dyrene i et Fjerdingaar i den varmeste Tid. Det gjorde desuden Dyrene Skade som Avlsdyr og skuffede Publikum, som i Tillid til Dyrenes Avlsværdi gjorde Bestillinger paa saadanne Avlsdyr. Endvidere var det vanskeligt at kontrollere, om Dyrene vare af eget Opdræt, ja det forlød endogsaa, at man undertiden udstillede Dyr, som vare laante. Denne Trafik vilde efter Indlederens Mening afholde mange Smaakaarsfolk fra at udstille, da de mente ikke at kunne tage Kampen op med disse Udstillere. Der var derfor al Anledning til at modarbejde denne Uskik. Der burde foretages Ændringer i Præmiesystemet, f. Eks. saaledes, at Præmieringen gjordes af-

hængig af et medfølgende Kontrolregnskab i Lighed med hvad »Foreningen for Danmarks Fjerkræavl« var gaaet over til ved Præmiering af hele og velledede Hønsehold, ligesom man burde indskrænke de store Fjerkræskuer til hvert 3die Aar, men bibeholde Amtsskuerne og gøre dem fyldigere. Til de store Hønserier burde der stilles større Fordringer i Retning af Antal udstillede Dyr end til de mindre og smaa Hønsehold.

Det vilde i det hele taget være heldigt, om de tre Hovedforeninger kom til at samvirke ligesom de samvirkende Landboforeninger. I den Retning er der forøvrigt foretaget et Skridt, idet to af Foreningerne nu arbejde sammen under Navn af »Det danske Fjerkræavlerselskab«.

Deltagerne i den efter Foredraget paafølgende Forhandling sluttede sig til Indlederens Udtalelser.

Statskonsulent Fr. Hansen: For den Sektions Vedkommende, som jeg har haft den Ære at være Formand for, nemlig:

Sektionen vedrørende Planteavl,

kan jeg sige, at den havde faaet en overordentlig stor Tilslutning, ja endog Tilslutning over Forventning, idet der i Mødet deltog 53 Konsulenter og enkelte indbudne foruden ca. 20 Deltagere, som dog kun vare til Stede en kortere Tid, hvilket sikkert havde sin Grund i, at Lokalet, hvori Mødet holdtes, var for lille til en saa stor Forsamling. Ligesom Statskonsulent Appel kan jeg sige, at man ogsaa for denne Sektions Vedkommende ønsker Møderne fortsatte paa samme Maade som ved dette Møde, men at det hele dog ordnes saaledes, at den, der vil, kan komme til at deltage i flere end én Sektion.

Punkt 1 paa Dagsordenen for Sektionsmødet var:

Om Stammer af Kulturplanterne,

indlededes af Statskonsulent K. Hansen. Han fremhævede først det ubetimelige i at søge at fremkalde nye og bedre Stammer, end man har, naar man ikke samtidig gjorde et energisk Arbejde for at skaffe disse Stammer gode Livsvilkaar. Statskonsulenten søgte dernæst udførligt at motivere, hvad man forstaar ved Stammer, men udtalte til Slutning, at Begrebet »Stammer« var saa vanskeligt at definere, at man nærmest maatte holde sig til, hvad der tidligere er sagt derom f. Eks. i Landmandsbogen. Efter at Statskonsulent Hansen gennem Eksempler havde paavist, hvad der maatte forstaas ved Begreberne Art, Underart, Varietet, Sort og Stamme, gik han over til at omtale, hvorledes Stammer fremkomme. Som medvirkende Forhold til Dannelsen af nye Stammer omtalte han først de ydre Livsvilkaars store Indflydelse, men fremhævede tillige stærkt, vel nærmest paa given Foranledning, at en saadan Nydannelse af Stammer fandt næppe Sted uden gennem flere Generationers Paavirkning. Den Paastand, at der skulde fremkomme nye Stammer f. Eks. ved at give Jorden forskellig Gødning det ene Aar efter det andet, var aldeles fejlagtig. Endvidere indskærpede Statskonsulenten det mindre rigtige i, naar man mente fra Praksis at have Erfaring for, at en enkelt Sommers Voksevilkaar skulde kunne præge en Kulturform saaledes, at der opstod en ny Stamme. — Indlederen omtalte dernæst det systematiske Udvalg som Vejen til at danne en ny Stamme og fremhævede stærkt Familieavlen, som et af de virksomste Midler til Dannelsen af nye Stammer, men paa den anden Side advarede han stærkt mod at anse det for den sikreste Vej at komme frem ad.

Under den paafølgende Diskussion pointeredes det stærkt af flere Talere, at Familieavlen var vel en udmærket Vej at arbejde frem ad, men den var ikke uden Fare, idet man kom til at staa med et ret begrænset

Antal Individer, og kunde derved let komme ind paa gale Veje. En enkelt Taler fremhævede, at en Kombination af Familieavl og den saakaldte »Bunkeavl« mulig kunde være den heldigste.

I sit Foredrag fremhævede Indlederen forøvrigt, at før nye Stammer blive almindelig udbredte, burde de prøves paa Statens Forsøgsstationer; det var det rette Sted at prøve dem og ikke, som det var udtalt, ved de lokale Markforsøg. Sluttelig fremhævede Indlederen i sit Foredrag, at der, som bekendt, kunde fremstaa gode lokale Stammer; saadanne findes hist og her, og han rettede derfor den Appel til Konsulenterne, at de benyttede sig af det fra Statens Planteavlsudvalg fremsatte Tilbud om at fremkomme med saadanne gamle lokalkendte Stammer til nærmere Prøvelse ved Forsøgsstationerne.

Endnu skal bemærkes, at i den senere Diskussion, saa vel om dette som om det næste Spørgsmaal, blev der fremhævet det ønskelige i, at man i de lokale Forsøg først prøvede, om saadanne lokale Stammer havde noget Fortrin fremfor gode anerkendte og ved Forsøgsstationerne prøvede Stammer, inden de sendtes til Forsøgsstationerne.

Det næste Punkt var

Nogle Forsøgsopgaver for Landboforeningerne.

Denne Sag indlededes af Konsulent Aage Madsen-Mygdal, som stærkt fremhævede, at Landmændene gennem de mangeartede lokale Forsøg opnaaede en indgaaende Forstaaelse af forskellige Ting, og blandt andet vilde de derved lære at forstaa, hvad Roetørstof er, og at en Roeafgrøde paa 100 Centner Tørstof er lige saa meget værd som 50 Tdr. Korn. Landmændene vilde endvidere gennem Tallene, som Forsøgene give, meget let komme til Forstaaelsen af, at der er stor Forskel paa en første og en tredie Klasses Stamme, samt at Frøets Pris kun spiller en underordnet Rolle.

Hvad det gælder om ved Forsøgene er at skaffe Klarhed over de forskellige Sorters Ydeevne paa forskellig Jordbund i forskellig Gødningskraft.

Endelig maatte det nævnes, at man gennem de lokale Forsøg har Lejlighed til at vise Folk, hvorledes de forskellige Former se ud, ligesom saadanne Forsøg indirekte ere en Paavirkning for Frøavlerne til at udføre et godt Arbejde, Sluttelig pointerede Indlederen, at de lokale Forsøg, som vare et udmærket Demonstrationsmateriale, fremfor alt vilde hjælpe til at vække Interesse for Planteavlen i det hele taget.

Konsulent Th. Madsen-Mygdal indledede følgende Spørgsmaal:

Betydningen af at præmiere Markbrug og nogle Hensyn ved Bedømmelsen.

I sit Foredrag fremhævede Indlederen, at Præmieringens Maal maatte være at udpege de bedste Brug, saaledes at disse kunde blive til Belæring ikke alene for de konkurrerende, men ogsaa for de omboende. Præmieringen maatte virke som et Agitationsmiddel for Planteavlen i det hele taget. Men paa den anden Side maatte man være varsomme med at anerkende og fremhæve Brug, som vel kunde siges at være fortrinlige, men ikke lønnende ved den Drift, de ere undergivne.

De Hensyn, som det maatte være ønskeligt, der bleve tagne ved Bedømmelsen af Markbrug, vare for det første, at der blev affattet fornuftige Regler for Bedømmelsen, men dog ikke paa nogen Maade Uniformer; de lokale Forhold maatte være det ledende i Retning af Reglernes Affattelse. Som Konsulent i Jylland havde Indlederen særlig Anledning til at fremhæve dette, eftersom de lokale Forhold der vare af meget forskellig Art.

Bedømmelsen maatte dernæst ledsages af en udførlig Motivering. Det var ikke tilstrækkeligt at se hen til Pointantallet; der maatte dels en mundtlig og dels en skriftlig Meddelelse om, hvorfor der netop var fældet den

og den Dom. Endelig bemærkede Indlederen, at der maatte arbejdes hen til at faa fremskaffet Regnskaber fra de konkurrerende, samt at Præmieringen helst maatte foregaa inden for smaa Kredse, for at der kunde komme saa mange ind i Kapløbet som muligt.

I Diskussionen, som sluttede sig til Indledningsforedraget, blev det fra enkelte Sider stærkt fremhævet, at Præmieringen kun burde foregaa indenfor smaa Kredse netop af Hensyn til, at de præmierede ellers vilde komme til at modtage et altfor overvældende Besøg. Ogsaa fremhævedes Ønskeligheden af, at man i de lokale Kredse foranstaltede Udflugter til konkurrerende. Ogsaa bemærkedes det, at det var ønskeligt at forlange, at der skulde foreligge Regnskaber fra de konkurrerende, for at de derigennem kunde faa Klarhed over Rentabiliteten af deres Arbejde, ligesom det da heller ikke kunde siges, at Dommerne, som jo bør tage Hensyn hertil, da havde anerkendt Brug, som i Virkeligheden ikke svarede Regning.

Efter at jeg saaledes her i al Korthed har givet et Referat af de Foredrag og Forhandlinger, som have fundet Sted indenfor den Sektion, for hvilken jeg havde den Ære at være Formand, skal jeg tillade mig at bemærke, at der fra forskellige Sider er udtalt Beklagelse over, at de Konsulenter, som i den senere Tid ere ansatte i Landboforeningerne med Statstilskud gennem Fællesforeningerne, ikke have faaet Lejlighed til at komme til Stede her ved Mødet. Som Formand for Sektionen tillod jeg mig at oplyse, at jeg netop paa Foranledning af enkelte Foreningskonsulenter havde rettet en Forespørgsel til Præsidiet om, hvorvidt det kunde tilstedes de nævnte Konsulenter at komme til Stede, og meddelte derpaa det Svar, jeg havde faaet fra Præsidiet, og som gik ud paa, at Landbrugsministeriet havde udtalt, at de nævnte Konsulenter for Tiden ikke kunde medtages. Det blev da paalagt mig at fremføre her for Præsidiet Ønskeligheden af, at det i Fremtiden maatte blive ordnet saaledes, at

disse Konsulenter ogsaa kunde faa Lejlighed til at overvære Konsulentmøderne.

Præsidenten: Paa Præsidiets Vegne skal jeg udtale, at Spørgsmaalet vedrørende de af Planteavlsforeningerne ansatte Konsulenter er rigtigt refereret af Statskonsulent Fr. Hansen. De paagældende have ikke nogen Forpligtelse til at møde, og der var ikke Midler til at udrede Rejsegodtgørelse til dem. Spørgsmaalet skal imidlertid blive taget op og Henstilling gjort til Ministeriet om, at der maa blive givet de nævnte Assistenter ved Planteavlen Lejlighed til at overvære Konsulentmøderne.

Statskonsulent Nissen-Dall: Den Sektion, for hvilken jeg har haft den Ære at fungere som Formand, kan ikke smigre sig med, at den havde faaet nogen stor Tilslutning, og det er forøvrigt ganske naturligt, at det blev saaledes. Mødet var et Aftenmøde efter en forudgaaende lang Arbejdsdag, og det var da ikke at vente, at ret mange vilde ofre denne Sektion nogen særlig Opmærksomhed. Men var Forsamlingen kun lille, saa var den særlig udsøgt. Vi havde indbudt adskillige Fagmænd indenfor Mejeribrugets Omraade, Mænd, som vi mente at kunne have særligt Udbytte af at forhandle med om de Spørgsmaal, der stode paa vor Dagsorden. Jeg skal saaledes nævne, at til Stede ved Mødet vare Professorerne Storch og Bøggild, Overassistent Lunde og Assistent Holm, som har med Smørudstillingerne ved Forsøgslaboratoriet at gøre, samt Cand. Ellbrecht. Ogsaa nogle af de Herrer, der havde deltaget i de andre Sektionsmøder, vare til Stede.

Paa Dagsordenen for Mødet stode to Spørgsmaal, der indenfor Mejeribrugets Kreds have Krav paa Opmærksomhed, fordi der fra Smørhandlernes Side, særlig i den senere Tid, er rettet Anker mod vort Smør i disse Retninger.

Spørgsmaalet:

Hvad er Aarsagen til vort Smørs gennemgaaende mangelfulde Konsistens, og hvad kan og bør der gøres for at afhjælpe denne Fejl?

indlededes af Statskonsulent N. Pedersen, der ytrede, at den foreliggende Sag langt fra var undgaart Mejerikonsulenternes Opmærksomhed. Vi Konsulenter have ikke været blinde for, at den nævnte Fejl er til Stede, tværtimod. Vi have atter og atter drøftet, hvad der kunde gøres for at faa den rettet. Jeg skal imidlertid ikke her komme ind paa en længere Udvikling af den specielt faglige Forhandling, som blev ført om dette Spørgsmaal, men kun sige, at Resultatet af Forhandlingerne var, at Aarsagen til den utilfredsstillende Konsistens, som en Del af Smørret har, nærmest er at søge i et altfor forceret Arbejde paa Mejerierne, og dette af forskellige Grunde. For det første er Mælkemængden stadig stigende, og de mange Apparater, der skal renses til næste Dags Arbejde, gør, at Tiden til det egentlige Mejeriarbejde er bleven stærkt begrænset, og Arbejdet derved stærkt forceret; men dernæst er der den uheldige Omstændighed, at vore Mejerier, i den store Almindelighed, ikke raade over et tilstrækkeligt Kølemateriel, og derfor ikke i tilstrækkelig Grad ere Herrer over Temperaturen. En for høj Kærningstemperatur bidrager saaledes i særlig Grad til, at Smørret ikke har saa god en Konsistens, som det burde og kunde have. Det gælder derfor om at faa Mejerierne til at forbedre og forøge deres Kølemateriel. Endvidere bør Mangler ved Smørrets Konsistens i højere Grad paatales ved Udstillingerne end hidtil er sket.

Sektionsmødet vedtog i den Anledning at rette en ærbødig Henstilling til Forsøgslaboratoriet, gaaende ud paa, at det paalægges de Dommere, der deltage i Smørbedømmelsen ved Laboratoriets Smørudstillinger, at skænke den her berørte uheldige Side ved vort Smør en større Opmærksomhed end almindelig er Tilfældet. Det har nemlig hidtil været saa, at naar Smørret lugter og

smager godt, har man set vel meget gennem Fingrene med andre Skavanker, f. Eks. Konsistensfejl. Men Øjne i Hovedet har jo de fleste Mennesker og kan derfor se, om Smørret ser godt ud, og det, der her er Tale om, er en Smørfejl som kan ses.

Ved Forsøgslaboratoriets Smørudstillinger er Forholdet imidlertid det m. H. t. de Bemærkninger angaaende Smørfejl, der tilflyde Udstillerne, at først naar 2 Dommerhold — Smørret bedømmes af 3 Dommerhold — anføre den samme Fejl hos Smørret, gøres vedkommende Mejeri opmærksom derpaa, ellers ikke. (Præsidenten: Jo!) Nej, først naar mindst 2 Dommerhold have fremført den samme Anke mod Smørret, faar vedkommende Mejeri Meddelelse om den fremsatte Anke, ellers ikke. Det vilde imidlertid være gavnligt, om Mejerierne bleve gjorte opmærksomme paa den her nævnte Fejl hos Smørret, thi de lægge stor Vægt paa Bedømmelsen ved Forsøgslaboratoriet, og det er ganske naturligt, at de gøre det. Naar Laboratoriet siger, at denne Fejl er hyppig til Stede, ville Mejerierne være opmærksomme derpaa og søge den rettet.

Hvad det andet Punkt paa Dagsordenen angaar:

Flødens Syrning og Smørrets Holdbarhed,

da maa det siges, at vort Smør jo nok er fint, men ikke holdbart. Det kan ikke bevare Finheden til det kommer paa Forbrugerens Bord. Hr. Statskonsulent Hørlyck, som indledede dette Spørgsmaal, pointerede derfor ogsaa stærkt Manglen paa Holdbarhed, en Fejl, som dels kan hidrøre fra ydre Aarsager, men som væsentligst skyldes Syrningen. Det, som det derfor i første Række gælder om er, at Mælkeproducenterne levere frisk og sund Mælk til Mejerierne, og at disse anvende den største Omhu for at arbejde saa bakteriologisk renligt som muligt — praktisk talt.

I den Forhandling, som fulgte efter Indledningsforedraget, deltog bl. a. Professor Storch, der gav en Frem-

stilling af, hvorledes Syrevækkeren skulde behandles for at faa det bedste Resultat frem. For øvrigt skal jeg ikke her komme nærmere ind paa denne Sag, da det næppe vil have nogen Interesse for de Herrer.

Præsidenten: Jeg maa maaske sige, at Forsøgslaboratoriet vil gøre, hvad det formaar, for at faa de Smørfejl rettede, som Statskonsulent Nissen Dall har omtalt. Jeg tvivler ikke om, at man ved stadig at paavirke Dommerne ogsaa kan faa dem til at pointere de nævnte Fejl, naar de ere til Stede. Naar jeg før afbrød Statskonsulenten, var det kun, fordi der dog er Tilfælde, hvor der tages Hensyn til en enkelt Dommers Udtalelser, f. Eks. naar der paapeges Farvefejl. Men fordi en enkelt Dommer eller Dommergruppe ellers mener at have fundet Fejl, men de andre Dommergrupper ikke, kan man dog ikke sige til Mejeriet, at den og den Fejl er til Stede. Der skal imidlertid blive gjort, hvad der kan gøres i den af Hr. Nissen Dall fremhævede Retning.

Det maa nu være mig tilladt at bringe de 3 Ordførere for Sektionerne Præsidiets Tak for de Beretninger, de have afgivet om, hvad der er forhandlet i Sektionerne, samt udtale Præsidiets Glæde over, at det af Beretningerne synes at fremgaa, at vi ere slaaede ind paa den rette Vej med Hensyn til Ordningen af Konsulentmøderne. Konsulenterne faa herved Lejlighed til, før det almindelige Møde afholdes og udelukkende i deres egen Kreds, at drøfte de Sager, der have særlig Interesse for dem. Præsidiet skal nu tage de Ændringer under Overvejelse, som vedrørende Ordningen af Møderne ere fremsatte her, nemlig, at der enten maa optages færre Æmner paa Dagsordenen for Sektionerne eller sørges for, at Sektionerne faa længere Tid til deres Forhandlinger. Men de Herrer vide jo godt, at der skal Penge til for at faa Udvidelse i forskellig Retning og særlig da, naar, som Tilfældet er her, at Møderne udvides til 2 Dage. De Herrer ville straks ved Frokosten faa Bevis derfor; den

er ikke saa rigelig som ellers, men jeg haaber, at alle skulle blive mætte.

Mødet afbrødes 1 Time for at indtage Frokosten, hvorpaa Forhandlingerne fortsattes med Punkt

3. Principerne for Serumfremstilling og Serumbehandling.

Den ledende Præsident gav her Ordet til Hr. Professor C. O. Jensen, der udtalte sig saaledes:

Mine Herrer! Som De vide, anvendes Serum i de senere Aar mere og mere i Kampen mod de smitsomme Sygdomme, og vi have utvivlsomt Ret til at nære Forventninger om, at den nye Vej, Videnskaben her har anvist, vil føre til betydningsfulde Fremskridt for vort Husdyrbrug; jeg har derfor ogsaa med Glæde modtaget Opfordringen om ved dette Møde at give en Fremstilling af de Kendsgerninger, der danne Grundlaget for denne moderne Therapi, og af de Principer, der maa lægges til Grund for Serumets Anvendelse. Der er vel ingen særlig Anledning for de Herrer Konsulenter til specielt at være inde i Detaillerne vedrørende denne Sag, men derimod nok til at kende de væsentligste Kendsgerninger og Grundbetragtninger.

De Principer, man i Tidens Løb har fulgt ved Behandlingen af Sygdomme, ere ikke faa; ingen af dem har dog nogensinde været eneraadende, de ere som oftest blevne anvendte Side om Side med hverandre. Det Princip, der nu til Dags, hvor vi kende Organismens store Evne til at udbedre Beskadigelser, synes os at ligge lige for som det eneste rette, kan passende benævnes det »ætiologiske«. Det kan med faa Ord forklares saaledes: Fjern Aarsagen til Sygdommen, og Organismen vil

da, saa vidt det overhovedet er muligt, selv reparere den lidte Skade. Dette Syn paa Behandlingen af Sygdomme er i og for sig ikke nyt; det kan føres tilbage til Oldtiden. Man tænkte sig Sygdommene som en Følge af Tilstedeværelsen af skadelige Safter i Legemet, og man søgte ved Aareladninger, ved sved- og urindrivende Midler eller ved Afføringsmidler at fjerne disse fra Blodet og derved fremkalde Helbredelsen.

I Middelalderen, da man troede paa Djævlebesættelser, uddrev man de onde Aander og helbredede derved Patienterne; og tidligere, saavel som nu, behandlede man visse Former af Forgiftninger med saadanne Medikamenter, der indgaa Forbindelser med det optagne Giftstof og omdanner dette til et uskadeligt Stof, ligesom vi fjerne paaviselige ydre Sygdomsaarsager samtidig med, at anden Behandling eventuelt indledes.

Det er dog kun i de færreste Tilfælde, at det har været muligt at iværksætte en saadan, direkte mod selve Sygdomsaarsagerne rettet Behandling; dels har man ikke haft Midler i Hænde til at uskadeliggøre disse inde i Legemet, dels have disse, som Tilfældet jo er med langt de fleste Sygdomme, været ukendte indtil vor Tid. Man har derfor som oftest maattet indskrænke sig til en Behandlingsmaade, rettet mod de enkelte sygelige Forandringer, som lod sig konstatere under Sygdommen, man maatte nøjes med en »symptomatisk« Behandling. I nogle Tilfælde vil en saadan ogsaa vise sig fuldstændig fyldestgørende; ved visse Forgiftninger kunne vi saaledes ikke omdanne det optagne Giftstof, men vi kunne modarbejde eller endog ophæve dets Virkning ved at indgive Dyret andre Stoffer, der udøve en modsat Virkning af den, Giftstoffet viser; vi kunne saaledes hindre og delvis standse en Morfinforgiftning ved Atropin. I mange Tilfælde vil endvidere den symptomatiske Behandling udøve en særdeles gavnlig Virkning ved at hæve Funktionsforstyrrelser, ved at skaffe Patienten Ro eller Appetit o. s. v., uden at den forøvrigt har nogen paaviselig Indflydelse paa Sygdommens Forløb. I atter

andre Tilfælde kan den symptomatiske Behandling derimod være uheldig eller endog skadelig; saaledes kan Anvendelsen af stoppende Midler ved visse Former af Diarrhoe være alt andet end heldig, idet Diarrhoeen kan være en for Patienten gavnlig Proces, der bidrager til Fjernelsen af de skadeligt virkende Stoffer.

I vore Dage ere vi rykkede Sygdommene nær ind paa Livet; den moderne eksperimentelle Forskning har kastet Lys, tildels endog klart Lys, over Forhold, der tidligere kun var uigennemtrængeligt Mørke. Vi vide, at langt de fleste Sygdomme skyldes indtrængte Mikrober, og for en meget stor Mængde Sygdommes Vedkommende kende vi de foraarsagende Mikrober og disses Forhold meget nøje. Ganske naturligt er da Haabet om at finde sikre Helbredelsesmidler mod Sygdommene dukket frem, og man har ivrigt søgt efter Midler, der vare i Stand til at dræbe Mikroberne i det syge Dyrs eller Menneskes Blod eller Væv. Og vore Forventninger i saa Henseende ere blevne styrkede ved Undersøgelser over Chininbehandlingen af Koldfeber (Klimatfeber, Malariasygdom), idet det har vist sig, at den velkendte, specifikt helbredende Virkning, som Chininet udøver ved nævnte Sygdom, udelukkende skyldes den Omstændighed, at Chininet virker sikkert dræbende paa de ejendommelige Mikrober, der foraarsage Feberen.

Man forsøgte da først, om det ikke var muligt ved en gennemført Behandling med antiseptiske Stoffer (de samme, der benyttes ved Desinfektioner) at dræbe Bakterierne inde i Patientens Legeme; det viste sig imidlertid, at de fleste af disse Stoffer udøve en langt stærkere giftig Virkning paa de dyriske Celler end paa Bakterierne, eller med andre Ord, man vilde ved denne Behandling dræbe Patienten, inden Bakterierne toge nogen Skade. Ganske vist findes der enkelte bakteriedræbende Stoffer, der ere mindre giftige over for Dyr, saaledes særlig de »colloide« Metaller, d. v. s. ejendommelige i Vand opløselige Modifikationer af Metaller (Sølv m. fl.), der med Rette benyttes ved visse Sygdomme, men heller ikke

disse have vist sig i Besiddelse af sikkert helbredende Virkninger ved Bakteriesygdommene.

Man tog saa fat paa systematiske Undersøgelser for at blive klar over, hvad der sker i Organismen under Helbredelsesprocessen, og specielt hvad der under denne bliver af Bakterierne. Som Led af disse Arbejder fremkom Japaneren Kitasato's og v. Behring's Arbejder over Stivkrampe, der have givet Stødet til hele Serumforskningen. Lader man Stivkrampebaciller vokse i Kødsuppe, producere de lidt efter lidt Giftstoffer, der opløses i Vædsken; ved at filtrere Vædsken gennem et Apparat af brændt Porcellænsjord kan man fjerne alle Bacillerne, medens Giften bliver i Suppen. Indsprøjter man nu lidt af denne under Huden paa et Dyr, vil dette angribes af Stivkrampe og dø; ved at anvende meget smaa Mængder og ved at iagttage forskellige Forsigtighedsregler kan man dog undgaa, at det podede Dyr dør, og man kan nu paa dette gentage Indpodningen flere Gange og benytte større og større Mængder, uden at Dyret tager Skade; man kan med andre Ord vænne Dyret til at taale endog meget store Mængder af Giften. Det er en vel kendt Ting, at Menneskene (og Dyrene) kunne vænnes til at taale en Mængde giftige Stoffer; jeg behøver saaledes kun at minde om Alkohol, Morfin og Arsenik, men medens Tilvænningen af disse Stoffer synes alene at skyldes en aftagende Ømfindtlighed mod Virkningen, paaviste de nævnte Forskere, at vi ved Stivkrampegiften havde med et ganske andet Forhold at gøre, idet den stigende Uimodtagelighed for den skadelige Virkning beror derpaa, at der i Dyrets Blod dannes en Modgift mod Stivkrampegiften. Dette kan godtgøres ved Forsøg, idet en ringe Mængde af det behandlede Dyrs Blodserum, blandet med Stivkrampegiften, ophæver dennes giftige Egenskaber, saaledes at Blandingen uden Skade kan indpodes paa Mus eller andre Smaadyr, der ellers ere meget ømfindtlige over for Giftens Virkninger.

Det viste sig snart, at man paa ganske tilsvarende Maade kunde vænne Dyr til at taale Difteribacillernes

Giftstof og derved foranledige Dannelsen af en tilsvarende Modgift, eller, som vi udtrykke os, et Antitoxin; og senere Undersøgelser have godtgjort, at vi paa lignende Maade kunne fremstille antitoxiske Sera mod andre af Bakterier dannede Giftstoffer, ligesom man kan fremstille virksomme Serumarter mod Slangegift, mod Skorpiongift, mod forskellige æggehvideagtige Plantegifte og mod endnu andre Stoffer, altsammen blot ved en forsigtig gradvis Tilvænning af passende Dyr.

Disse antitoxiske Serumarter have specifik Virkning, d. v. s. at de kun virke hver paa sit Giftstof, altsaa Stivkrampeserumet kun paa Stivkrampegiften, men ikke paa Difterigiften eller paa andre Gifte; Difterigiften kun paa de af Difteribacillen dannede giftige Stoffer o. s. v. Ingen af disse Sera har derimod nogen Virkning paa de Bakterier, der have produceret vedkommende Giftstof, og lige saa lidt paa andre Bakterier.

Det viste sig snart, at man foruden de antitoxiske Sera ogsaa var i Stand til at fremstille Sera, der virkede dræbende paa selve Bakterierne. Disse »bakteriside« (d. e. bakteriedræbende) eller »bakteriolytiske« (d. e. bakterieopløsende) Sera fremstilles i al Almindelighed ved forsigtige, gentagne Indpodninger af selve de levende Bakterier i Blodet eller under Huden paa større Dyr (Heste, Køer, Geder). Fremstillingen er ofte vanskeligere end Fremstillingen af de antitoxiske, da Dyrene ofte angribes af heftige Sygdomstilfælde. De paagældende Sera ere ligeledes specifikke; de virke ikke paa Giftstofferne, men direkte paa Bakterierne, idet de dræbe og opløse disse; de virke kun paa den til Fremstillingen benyttede Bakterieform, men ikke paa andre; saaledes virker Rødsygeserum kun paa Rødsygebaciller; Kværkeserum kun paa Kværkestreptokokkerne.

Serumets bakteriedræbende Egenskaber lade sig undertiden paavise blot ved dets Blanding med de paagældende Bakterier i Reagensglas; men som Regel er det dog først muligt ved Indpodningsforsøg paa mindre Dyr med Bakterierne og med Serumet at konstatere Serumets

ejendommelige Virkninger paa Bakterierne, der begynde med disses Sammenklumpning og ende med deres fuldstændige Opløsning.

Af saadanne bakteriolytiske Sera skal jeg nævne som Eksempler Cholera-, Tyfus-, Rødsyge-, Kalvediarrhoe-, Svinepest-, »Schweineseuche«- og Kværkeserum. For øvrigt er det ikke blot imod Bakterieceller, at man ved Indpodning paa Dyr kan lave opløsende Sera; dette lykkes ogsaa med dyriske Celler som f. Eks. Blodlegemer og Sædfim, ligesom vi jo stadig haabe paa Muligheden af Fremstilling af et Serum mod Kraftvævet; endvidere kan Serum mod forskellige Planteceller fremstilles, saaledes imod Græsarternes Blomsterstøv, der som bekendt hos nogle Mennesker kan fremkalde ejendommelige Sygdomstilfælde (Høfeber), hvilke nu med Held lade sig behandle med Serum.

De mod Bakteriesygdomme anvendelige Sera virke altsaa dels som Modgift, dels bakteriedræbende. Jeg skal nu ganske kort berøre Fremstillingsmaaden af de forskellige Typer paa Sera mod Bakteriesygdomme; af de antitoxiske vil jeg omtale Difteriserumet; af de bakteriolytiske Rødsyge- og Kalvediarrhoeserumet, hvis Fremstillingsmaade i væsentlige Punkter afviger fra hinanden.

Det første Arbejde, vi ved Difteriserumfabrikationen faa med at gøre, er at forskaffe os en Renkultur fra de difteritiske Belægninger i Patientens Mund; Fremgangsmaaden herved skal jeg forbigaa. Bacillen saaes dernæst ud i Kødsuppe, der i længere Tid anbringes ved Legemstemperatur; herved producere Bacillerne giftige Stoffer, der opløses i Vædsken. Antages Giftdannelsen at være endt, fjerne vi Bacillerne ved Filtration gennem et porøst Lerfilter, eller vi dræbe Bacillerne ved Behandling med Toluol. Vi opnaa herved at faa en Opløsning af Difterigiften uden Tilblanding af levende Difteribaciller. Det næste Arbejde gaar ud paa at bestemme Giftopløsningens Styrke; selve Giftstoffet i ren Tilstand er endnu ganske ukendt, vi vide kun, at det er til Stede i meget ringe Mængde, men at det til Gengæld er ganske overordentlig

virksomt. En kemisk Bestemmelse af Giftvædskens Styrke er ikke mulig, men vi maa foretage Indpodninger paa Marsvin for at bestemme Styrken, og man er her bleven enig om at anvende en bestemt, men i og for sig ganske vilkaarlig valgt Enhed — Toxinenhed — ved Styrkeangivelserne. Vi komme nu til selve Serumfremstillingen; en ringe Mængde af den omtalte Giftvædske indsprøjtes under Huden paa en Hest; denne faar Feber og en lokal Betændelse, der dog, naar Dosis ikke har været for stor, atter svinder efter nogle Dages Forløb. 10—14 Dage efter den første Indsprøjtning foretages en ny og med lidt større Mængde Gift; atter kommer der Feber, og atter anvender man, efter at denne er ophørt, en ny og stærkere Indsprøjtning; og saaledes vedbliver man at vænne Dyret til at taale større og større Mængder af Giften. Som Regel forløber denne Behandling uden større Uheld; ved uforsigtig Stigning af Giftdosis kan man dog let fremkalde alvorlige Sygdomstilfælde hos Dyret, særlig Lamheder, ja endog Døden. Efter nogle Maaneder tager man ved Aareladning Prøver af Hestens Blod for at undersøge om Modgiftdannelsen har naaet en Højde, der gør Blodet anvendeligt til Serumfremstillingen; til Maalingen af Serumets Styrke maa vi atter gribe til Marsvinpodninger, og som Maalemiddel anvende vi en bestemt Mængde Giftvædske af bekendt Styrke; Serumets Indhold af Antitoxin, der paa denne Maade lader sig nøje bestemme, angives i »Immuniseringsenheder«. Giver Prøven nu et tilfredsstillende Resultat, aarelader man med passende Mellemrum Hesten og hensætter Blodet til Koagulation og Serumudskilning; Serumet suges op, og for at være sikker mod uheldige Virkninger af tilfældig under Blodets Behandling tilblandede levende Bakterier, filtreres det gennem et Lerfilter, inden det fyldes paa Flaskerne til Forsendelse.

Slet saa simpel, som Fremstillingen her er skildret, er den dog ikke; ikke alle Difteribacilkulturer ere lige godt egnede til Giftfremstillingen, og der kan ogsaa opstaa andre Vanskeligheder ved denne Fremstilling; end-

videre er der mange Heste, der trods omhyggelig Behandling aldrig komme til at give et brugbart Serum.

Paa en ganske lignende Maade fremstilles Stivkrampeserum, enkelte andre Bakteriegiftsera og ligeledes bl. a. Slangegiftserumet.

Vende vi os til Fremstillingen af Rødsygeserumet, da maa vi ligeledes først skaffe os Kulturer af Bacillen, der med Lethed kan dyrkes fra Blodet eller Milten af et af Rødsyge dødt Svin. Den saaes ud i Bouillon, og naar der er rigelig Vækst, indsprøjtes denne direkte i Blodet paa en Hest (eller Okse); man begynder med smaa Mængder, gentager Indsprøjtningen med c. 14 Dages Mellemrum og anvender stadig større Mængder Kultur, tilsidst $^1/_4$—$^1/_2$ Liter. Hesten taaler som Regel disse Indsprøjtninger uden at faa nævneværdige Sygdomstilfælde; efter et Par Maaneders Behandling indeholder Hestens Blod næsten altid Bakteriolysiner i rigelig Mængde; man foretager da en mindre Aareladning, og ved Indpodning af Kultur og af Blodserum paa Mus bestemmer man Serumets Styrke. Er denne passende, foretages en større Aareladning, der kan gentages med 8—14 Dages Mellemrum. Blodet defibrineres straks ved Rystning, og de udskilte Fibrinklumper frasies, hvorpaa Blodmassen ved en Alfa-Centrifuge skilles i Serum, der løber ud af Fløderøret, og Blodlegemerne, der som en tyk Vælling kommer frem af Skummetmælksrøret. Til Serumet sættes en passende Mængde Karbol, stor nok til at gøre det holdbart, men paa den anden Side ikke saa meget, at dets Tilsætning kan skade Dyret, der bliver behandlet med Serumet.

Medens Fremstillingen af Rødsygeserumet — og det samme gælder flere andre Sera — saaledes ikke frembyder nogen større Vanskeligheder, er Forholdet et ganske andet for Kalvediarrhoeserumets Vedkommende. Denne Sygdom, som jeg i en lang Aarrække specielt har beskæftiget mig med, skyldes ikke altid samme Bakterieform, og et enkelt Serum vil alene af denne Grund ikke være tilstrækkeligt til Sygdommens Behandling; langt de

fleste Udbrud beror dog paa den saakaldte Colibacil, men denne optræder med et overordentlig stort Antal Racer, og et Serum fremstillet ved Hjælp af en enkelt saadan Race, er vel virksomt over for flere andre Racer, men dog uvirksomt over for de fleste. Da der jo ikke godt kan være Tale om at fremstille et Serum passende til hver enkelt Race, maa man søge at gøre et enkelt Serum virksomt over for saa vidt muligt alle de forekommende Racer, med andre Ord søge at fremstille et saakaldt »polyvalent« Serum.

Fra de forskellige Udbrud af Sygdommen maa vi forskaffe os døde Kalve, og fra disses Indvolde rendyrke de tilstedeværende Bakterier; ved Gæringsprøver og ved andre Hjælpemidler, som det her vilde føre for vidt at komme ind paa, skille vi de forskellige Racer fra hverandre. De forskellige Former — saa mange som muligt — saaes nu ud i samme Bouillonmasse, eller bedre hver i sin Portion Suppe, hvorpaa en Sammenblanding finder Sted, efter at Kulturen er udvokset. Af denne Kulturblanding indsprøjtes nu en ringe Mængde i Blodet paa en Hest, det Dyr, der i al Almindelighed egner sig bedst til Serumfremstilling; der kommer forbigaaende Feber, der paa faa Timer atter er forbi; Injektionerne gentages med passende Mellemrum, og efter c. $^1/_2$ Aars Behandling egner Hestens Blodserum sig til Brug; men man maa, hvis man da ikke straks vil slagte Hesten og opsamle al dens Blod, vedblive regelmæssigt med Podningerne; og det hænder da ikke sjældent, at Hesten efter nogen Tids Forløb angribes af langvarige Seneskede- og Ledbetændelser, der endog kunne nødvendiggøre Hestens Slagtning. En Bestemmelse af Blodserumets Virksomhed støder paa ret store Vanskeligheder, og en praktisk brugelig Metode mangle vi endnu. Ganske vist kunne vi til Prøverne benytte Spædkalve, men dette bliver for kostbart. Vi have hidtil benyttet Marsvin, men Resultatet er for upaalideligt, og et Haab om, at Hamstere skulde vise sig anvendelige, er ligeledes glippet; foreløbig ere vi da blevne staaende ved at udlevere til Brug saa store

Doser, at der ingen Tvivl kan være om, at de ere store nok; men denne Fremgangsmaade er jo ikke økonomisk.

Fremstillingen af polyvalent Kalvediarrhoeserum frembyder store Vanskeligheder; der udfordres for at naa et godt Resultat et stort Specialkendskab til disse Bakterier, et stadig stort Arbejde for at holde Kulturerne levende og virulente, ja jeg kan godt sige Utrættelighed.

Paa ganske tilsvarende Maade har man maattet arbejde for at fremstille brugbare Sera, passende mod »Schweineseuche«, Svinepest og Kværke, idet der ogsaa ved disse Sygdomme forekomme forskellige Racer af de respektive Bakterier. Ja, Fremstillingen af Svinepestserum synes endog af endnu kun lidet oplyste Grunde at være forbunden med særlig store Vanskeligheder.

Efter denne korte Oversigt over Fremstillingsmaaden for de forskellige Former af Serum, skal jeg gaa over til kort at omtale Principerne for Serumets Anvendelse. Vore Forhaabninger ved Serumets Opdagelse gik ud paa, at vi havde fundet sikre Helbredelsesmidler; det antitoxiske Serum virkede jo neutraliserende paa de af Bakterierne dannede Giftstoffer, og vi vare berettigede til at vente, at dette ogsaa vilde være Tilfældet i den syge Organisme, hvorefter Organismen selv vilde kunne udbedre den lidte Skade. Vore Forhaabninger ere imidlertid blevne noget skuffede; vi tvivle vel ikke om, at Serumbehandlingen gør Nytte ved Difterisygdommen, men paa Grund af, at denne Sygdom i de senere Aar optræder paa en særlig godartet Maade, er det vanskeligt sikkert at paavise Nytten; ved Stivkrampen har Serumbehandlingen derimod ikke holdt, hvad den syntes os at love. Grunden hertil ere vi imidlertid nu klare over; ved denne Sygdom fremkomme Symptomerne først saa sent, at Giften allerede har gjort den Skade, den kan, og vor Behandling kommer derfor for sent. Af de bakteriolytiske Sera, der jo ved Laboratoriumsforsøgene havde vist sig i Stand til at dræbe de paagældende Bakterier, ventede vi os ligeledes stor Nytte ved Sygdomsbehandlingen; ogsaa her ere vi dog noget skuffede; ganske vist viser

Serumbehandlingen f. Eks. af Rødsyge ofte overraskende gode Resultater, men i mange Tilfælde indtræder Bakteriernes Giftvirkning paa Organismen saa tidligt, at vi ogsaa her komme for sent med vort Serum.

Medens den helbredende Virkning af Serumbehandlingen saaledes endnu ikke er ganske tilfredsstillende, synes de forskellige Sera paa anden Maade at ville komme til at yde os fortrinlig Hjælp i vor Kamp mod de smitsomme Sygdomme, nemlig som forebyggende Midler. Ved saa vidt muligt at hindre, at fremmede, ukendte Dyr komme i Berøring med vor Besætning, søge vi at hindre Indførelsen af smitsomme Sygdomme; kan en Tilførsel af Smitstof ikke helt udelukkes, kunne vi endnu ved Afsondring af mistænkelige Dyr og ved Desinfektion søge at undgaa Smittens Følger; ofte ere vi imidlertid ikke i en saadan Grad Herre over Forholdene, at vi kunne hindre, at Dyrene udsættes for Smitstoffets Virkninger, og i saa Tilfælde er det, at vi med Held kunne gøre Anvendelse af vore Sera. Ved en Indsprøjtning behandler vi i Virkeligheden Dyret for Sygdommen, inden denne endnu er begyndt; ved at indsprøjte det bakteriecide Serum, indbringe vi i Dyrets Blod Stoffer, der straks forhindre de paagældende Bakterier i at kunne trives hos Dyret; og ved Anvendelse af de antitoksiske Sera bibringe vi Dyret en Modgift, der øjeblikkelig gør Dyret uimodtageligt for Virkningerne af det tilsvarende Bakteriegiftstof. Ved de profylaktiske Serumindsprøjtninger gøre vi altsaa Dyret uimodtageligt for Smittens Paavirkninger og hindre Sygdommens Opstaaen. Ogsaa her have vi at gøre med det ætiologiske Behandlingsprincip; vi bibringe Dyret Vaaben, der passe til Angriberne og gøre derved disse uskadelige fra første Færd. Desværre varer denne Beskyttelse kun saa længe, det indsprøjtede Serum er til Stede i Dyret; lidt efter lidt forsvinder dette, og efter 2—3 Ugers Forløb er der kun meget lidt tilbage, og dermed er da ogsaa Dyrets Uimodtagelighed mod den paagældende Sygdom forbi. Der er dog en Mulighed for,

at vi kunne faa Metoder i Hænde, hvorved vi kunne forlænge Serumets Virkninger.

Ved en Sygdom som Kalvediarrhoeen spiller det ingen Rolle, at Serumvirkningen er forbi efter et Par Ugers Forløb, thi Diarrhoeen hjemsøger kun Kalvene i de første 8—10 Dage efter Fødselen. Netop ved denne Sygdom ere de opnaaede Resultater da ogsaa særlig smukke. Det Serum, som jeg raader over, passer endnu kun til c. Halvdelen af de her i Landet forefaldende Sygdomsudbrud. Hvor vi imidlertid ved Laboratoriumsforsøg have godtgjort, at et Udbrud af Sygdommen beror paa Racer, som paavirkes af Serumet, der har ogsaa Serumets Anvendelse i Praksis givet fuldstændig tilfredsstillende Resultater, idet alle de dermed behandlede Kalve forblive raske, medens de ikke-behandlede vedblive at dø.

Ved de fleste andre Sygdomme er Forholdet derimod et andet, idet Dyrene vedblive at være modtagelige for Smitstoffets Paavirkning. En Serumindsprøjtning vil beskytte Dyret i et Par Uger; er Faren for Smitte da ikke forbi, maa man derfor paa ny foretage en Serumindsprøjtning og senere eventuelt endnu flere; ved disse Sygdomme, f. Eks. »Schweineseuche«, Kværke, maa derfor Serumbehandlingen ledsages af Isolation af allerede angrebne og af grundig Desinfektion af alt, der har været i Forbindelse med Smitstoffet. Under disse Omstændigheder vil Serumbehandlingen utvivlsomt gøre fortrinlig Nytte; den bringer os over den første Smittefare, som vi ikke paa anden Maade kan imødegaa.

Drejer det sig endelig om Smitstoffer, der ere meget vanskelige at faa udryddede, eller som ere saa udbredte, at Dyret stadig er udsat for paa ny at komme i Berøring med dem, kan Serumbehandlingen kompliceres med Vakcination. Denne bestaar, som bekendt, i en Indpodning paa det sunde Dyr af selve Smitstoffet i den Hensigt at fremkalde en let Sygdom, der saa efterlader Uimodtagelighed mod senere Smitte. For at sikre sig, at Podesygdommen ikke skader Dyret, maa man anvende Bakterier, der ved Kunst ere svækkede. Ved disse Vakcina-

tioner, der først ere indførte af Pasteur, men som i Principet ganske svarer til langt ældre Beskyttelsespodninger, f. Eks. Kokoppeindpodningen hos Mennesket, klæber der visse Ulemper, bl. a. en vis Usikkerhed i Resultatet og ikke sjældent Dødsfald som umiddelbar Følge af Podningen. Ved samtidig at indsprøjte Serum og indpode Smitstoffet — i dette Tilfælde helst i usvækket Form — opnaar man, i det mindste ved visse Sygdomme, et langt paalideligere Resultat. Serumet beskytter Dyret; de indførte Bakterier begynde at udfolde deres Virkninger, men standses heri af Serumet; forinden have de dog faaet Tid til at paavirke Organismen paa en saadan Maade, at den fremtidig — og det ikke blot i nogle Uger, men i aarevis — er uimodtagelig for det paagældende Smitstofs Virkninger. Denne »Serovakcination« har fundet en overordentlig stor Anvendelse i Tyskland, Frankrig m. fl. Lande mod Rødsyge; den er med Held benyttet mod Kvægpesten i Afrika, mod Mund- og Klovesygen og mod »Schweineseuche«; endvidere har jeg selv bragt den til Anvendelse paa Island mod Faarets Bradsot.

Mine Herrer! Jeg har nu i korte Træk søgt at give Dem et Omrids af Serumfremstillingen, og skønt jeg har undgaaet alle Detailler, ville De dog af det fremførte se, at det ikke her drejer sig om en simpel Fabrikation, der kan sammenlignes med Fabrikationen af kemiske Stoffer eller almindelige Medikamenter. Der udfordres til Serumfremstillingen en stor Specialkundskab, uafbrudt Arbejde for at holde sine Kulturer i den rette Tilstand og for at skaffe nye brugbare Stammer af de forskellige Bakterier — med andre Ord en stadig Forbindelse med Dyreejerne — der udfordres endvidere store og godt indrettede Arbejdslokaler og — i det mindste foreløbig — ret rigelige Pengemidler. Den Maade, hvorpaa Sagen har udviklet sig i Tyskland, forekommer mig derfor ogsaa ret uheldig; Serumfabrikationen er der helt i Hænderne paa Forretningsfolk, der konkurrere ivrigt indbyrdes, og som selvfølgelig ikke altid kunne yde sikker

Garanti for, at deres Produkt virkeligt er, som det burde være.

Jeg har endvidere kort skitseret for Dem de Principer, vi ved Serumanvendelsen følge. Paa mange Punkter staa vi endnu famlende, og de opnaaede Resultater ere vel heller ikke alle tilfredsstillende; men naar vi erindre, at der endnu kun er arbejdet faa Aar i denne Retning, og at det alt foreliggende Arbejde væsentligst skyldes et mindre Antal Forskere, der paa Grund af omfattende Lærervirksomhed ved Veterinærskolerne kun have meget begrænset Tid til videnskabelige Undersøgelser, maa vi egentlig undres over allerede at være naaet saa langt, og være berettigede til at vente os store Resultater af fortsat Arbejde.

Efter Foredragets Afslutning gav Forsamlingen ved stærkt Bifald sin Tilslutning tilkende.

Præsidenten: Jeg ved ikke, om der er nogen af de Herrer, der i Anledning af det af Professoren nu afholdte Foredrag ønsker at rette Forespørgsler? Professoren vil i saa Fald være villig til at besvare dem. (Ophold.) Det ser ikke ud til det. Professorens Foredrag var jo ogsaa saa udtømmende og klart, at det vil være vanskeligt at rette Spørgsmaal. D'Hrr. have allerede ved deres Bifald udtalt Deres Tak for Foredraget; jeg tillader mig ogsaa at udtale en Tak til Professoren og beder Dem, mine Herrer, slutte Dem dertil. (Forsamlingen rejste sig.) Jeg maa maaske dertil knytte Ønsket om, at Professoren snart under større Forhold maa komme til at arbejde videre paa den store Gerning, som De har taget op. Vi ere saa heldige at vide, at Landbrugsministeren interesserer sig for, at der maa blive givet Professoren Lejlighed til at udvide sit Arbejde paa den mest ønskelige Maade som ske kan. Vi ville haabe, at dette snart maa lykkes ham. Jeg tillader mig at takke

Deres Ekscellence, fordi De stiller Dem saa velvilligt til Tanken om en saadan Udvidelse af Virksomheden.

Vi gaa saa til Dagsordenens Punkt

4. Kontrolfyring.

Præsidenten: Jeg maa maaske forudskikke den Bemærkning, at de følgende Foredrag ere sendte til samtlige Konsulenter. Tanken med at sende Foredragene ud i Forvejen var dels den, at d'Hrr. kunde vide, hvad Sagen drejer sig om, for at De lettere kunde deltage i Diskussionen, dels ogsaa den, at Foredragsholderne saa ikke behøvede at gaa i den Grad i Detailler, som det vilde være nødvendigt, naar Foredragene ikke forud vare kendte. Jeg maa maaske endnu udtale, at det er kommet mig for Øre, at adskillige af Konsulenterne ikke have modtaget Dagsordenen, lige saa lidt som de to Foredrag, vi have tilbage. Hvis det er Tilfældet, maa jeg fritage Landhusholdningsselskabet for nogen Skyld heri. Disse Sager ere sendte til alle; men de ere, som altid tidligere, sendte til de respektive Landboforeninger. Ere de altsaa ikke komne Konsulenterne i Hænde, er det fordi de ere blevne beroende ved Landboforeningerne. Jeg giver nu Ordet til Hr. Statskonsulent Birk.

Det Arbejde, som gaar ud paa at formindske Udgiften til Brændsel i Mejerierne, og som jeg har kaldt Kontrolfyring, er i og for sig ikke nogen ny Sag, idet saavel afdøde Konsulent Dencker som jeg ofte ere blevne tilkaldte til Mejerierne for at forbedre Økonomien i den nævnte Henseende, forinden Forholdene vare saa vidt udviklede, at der kunde være Tale om et mere systematisk Arbejde i denne Sags Tjeneste.

Efterhaanden som der blev en kendelig Nedgang i Antallet af nye Mejerier, blev der uvilkaarligt bedre Lejlighed til at beskæftige sig med de tilstedeværende Mejeriers Driftsforhold, og da samtidig »Driftsstatistiken« gav

Oplysninger om Udgifterne paa andre Mejerier, udviklede der sig et mere og mere intensivt Arbejde for at finde alle de Kilder til Tab, som bevirkede de ugunstige Resultater paa de forskellige Steder. Fristelsen til med større Iver at fremme en god Økonomi har ogsaa været stor, idet Forbrugene varierede ganske enormt; jeg har saaledes paa forskellige Mejerier konstateret Brændselsforbrug pr. 1000 Pund indvejet Sødmælk, som have varieret i Værdi fra 143 Øre til 18 Øre, til Trods for at man paa disse Mejerier udførte omtrent det samme Arbejde.

Som naturligt var, fremmedes Kontrolfyringssagen derfor fra først af som en særlig Gren af Konsulentvirksomheden, idet jeg ved Foredrag, Afhandlinger og ved direkte Henvendelser til Mejerierne søgte at sprede de Erfaringer, som jeg indhøstede under mit Arbejde for denne Sag.

Efter et Foredrag, som jeg den 5. April 1902 efter Anmodning af »Fyns Mejeriforening« havde den Ære at holde i »Fyns Stifts patriotiske Selskab«, ved hvilken Lejlighed Selskabet havde indbudt Repræsentanter for Mejerierne, besluttedes det at stille en Assistent til min Raadighed, for indenfor Fyn at varetage Mejeriernes Tarv med Hensyn til en økonomisk Anvendelse af Varmen.

Den Assistent, som »Fyns Mejeriforening« ansatte, var Hr. Landbrugskandidat Skov, der blandt andet havde faaet Uddannelse som praktisk Mejerist. Der blev straks som Forsøg anvist os tre Mejerier, som man havde udtaget blandt de uheldigst stillede i Henhold til Driftsstatistikens Opgivende, for at vi paa disse kunde demonstrere Kontrolfyringens Betydning. Efter at Arbejdet paa disse Mejerier var endt, var Forbruget nede mellem 30 og 34.2 Øre pr. 1000 Pund Sødmælk. Driftsstatistikens Gennemsnitstal for samme Aar var 47.8 Øre.

I det paafølgende Aar fortsattes Assistentens Arbejde paa Fyn, ligesom han i enkelte Tilfælde udførte Kontrolfyring ogsaa i andre Landsdele. Som Regel udførtes Arbejdet saaledes, at Assistenten under Driften i mindst tre Dage undersøgte Forholdene og foretog en Del af mig

foreslaaede Observationer, ved hvilke jeg blev i Stand til at kontrollere Arbejdet og gøre Forslag til Forandringer ved Mejeriets Anlæg eller Drift. Efter denne første Undersøgelse, og efter at de paapegede Ændringer vare udførte, var det Hensigten, at Assistenten atter skulde foretage en Undersøgelse paa Mejerierne, men denne sidste Kontrollering af, om Forholdene vare i Orden, blev ikke almindelig, fordi Mejerierne ønskede at spare Udgiften ved Assistentens Besøg, og derfor nøjedes med en Undersøgelse, som Mejeriet selv foretog.

Efter at Kontrolfyringssagen var kommen i Gang paa Fyn, besluttede »De samvirkende jyske Mejeriforeninger« sig til at søge Samvirken med den fynske Mejeriforening om Sagen, og man enedes da om at tage Sagen op samtidig for hele Landet, idet man rettede en Henvendelse herom til »De samvirkende danske Mejeriforeninger«. Denne sidste Forening indgik derefter til Bevillingsmyndighederne med Begæring om at modtage et Tilskud af Staten paa 1000 Kr. aarligt til Ansættelse af en Assistent i Kontrolfyring. Andragendet blev bevilliget paa Finansloven 1903—4, og den 1. Oktbr. blev Hr. Skov ansat af Ministeriet, for, gennem »De danske Mejeriforeninger« og under Statskonsulentens Vejledning, at betjene samtlige danske Mejerier.

Assistenten har i det første Aar foretaget indgaaende Undersøgelser paa lidt over et halvt hundrede Mejerier, og desuden have vi i nogle Tilfælde været samtidig tilstede paa Mejerier, hvor der var specielle Forhold, hvis Undersøgelse havde almindelig Interesse, eller hvor der var særlige Vanskeligheder. Resultatet maa i det hele siges at være tilfredsstillende, idet det altid er lykkedes at bringe Udgiften til Brændsel betydeligt ned, men det er fremdeles saaledes, at Mejerierne, efter at have faaet deres Forhold berigtigede, undlade at tilkalde Assistenten, for at undgaa Udgiften ved hans Besøg. Derved gøres det vanskeligt at konstatere, hvilken Besparelse de indførte Ændringer have medført. I den sidste Del af dette Foredrag skal jeg dog komme tilbage til Resulta-

terne, idet jeg har rettet skriftlige Henvendelser til de Mejerier, hvor Kontrolfyring har fundet Sted, med Forespørgsel om, hvorledes Resultatet er blevet.

Det er Hensigten under Assistentens Besøg paa Mejerierne altid at give interesserede, navnlig fra Nabomejerierne, Lejlighed til at overvære Driften og modtage Vejledning paa Stedet, men forskellige praktiske Vanskeligheder have medført, at denne Fremgangsmaade hidtil kun har kunnet anvendes i forholdsvis ringe Udstrækning. Da den Assistance, som derigennem indirekte kan ydes Mejerierne, maa anses for ret betydningsfuld, er det mit Haab, at der stedse i stigende Omfang vil kunne blive Anledning til at foretage Demonstrationer paa de Mejerier, hvor Kontrolfyringen foregaar.

Da det er af Vigtighed at kunne sammenligne Resultaterne fra Kontrolfyringen med de, der findes i Driftsstatistiken, foretages alle Bestemmelser i Øre pr. 1000 Pund indvejet Sødmælk. Ved paa denne Maade at opgive Resultaterne fra Kontrolfyringen for en tre Dages Fyring, fremkommer imidlertid et Par Forhold, som bevirker, at Sammenligningen med Driftsstatistiken ikke bliver fuldt korrekt. Det ene af disse hidrører fra, at Luftens og navnlig Mælkens Temperatur under Kontrolfyringen ikke altid kan være et Gennemsnit af den Temperatur, som har hersket paa Mejeriet Aaret igennem. Den anden Fejl hidrører fra, at de i Husholdningen anvendte Kul ikke medtages under Kontrolfyringen, hvorimod dette Forbrug i Driftsstatistiken som Regel vil indgaa i det samlede Forbrug. Forbruget i Husholdningen er imidlertid kun lille, sammenlignet med Mejeriets, og Afvigelsen vil derfor selv ved smaa Mejerier sjælden beløbe sig til mere end 5 Øre pr. 1000 Pund.

Efter at de høje Kulpriser og Loven om den tvungne Pasteurisering i Aaret 1900 havde bragt Brændselsudgifterne pr. 1000 Mælk op til 61.3 Øre, er Værdien i de tre følgende Aar falden til henholdsvis 57.4 — 47.8 — og 44.7, alt efter Driftsstatistikens Opgivelse. Faldet fra 61.3 til 57.4 betyder dog ikke nogen økonomisk Forbedring ved

Mejeriernes Drift i det paagældende Aar, idet Kulpriserne samtidig faldt for samme Kvalitet omtrent fra 92 til 80. Dette Aar viser altsaa en Tilbagegang i økonomisk Henseende, idet Forbruget af Kul pr. 1000 Pd. Mælk voksede omtrent fra 66.6 til 71.3. Denne Stigning maa jeg nærmest forklare som en Følge af de Vanskeligheder, som der fremkom paa mange Mejerier ved at fremskaffe den forøgede Dampmængde til Pasteuriseringen. De tre Aar 1901 til 1903 have imidlertid haft meget lidt varierende Kulpriser, og Forbrugene 57.4, 47.8 og 44.7 betyder derfor en forbedret økonomisk Drift paa Mejerierne. Udviklingen er imidlertid ikke endt dermed, idet det under Kontrolfyringen har vist sig muligt efter Mejeriernes Størrelse at bringe deres Udgift til Brændsel ned imellem 20 og 30 Øre pr. 1000 Pd. Sødmælk. Saa opfordrende Driftsstatistiken end kan være at anvende for at sammenligne sit Forbrug med andres, saa maa man erindre, at den under en Nedgangsperiode ogsaa kan komme til at virke som Sovepude for dem, som ikke trænge til Bunds i Sagen, idet disse ikke faa Øje for, at Maalet flytter sig, og derfor falde til Ro med et Forbrug, der kunde være passende, eller dog almindeligt, for nogle faa Aar siden.

Det er ejendommeligt at se, hvorledes en god Udnyttelse af Varmen afhænger langt mere af en hensigtsmæssig Pasning og Afpasning af forskellige Forhold under Driften, end af, om Mejeriet er forsynet med nye og kostbare Maskiner. Man har endogsaa flere Eksempler paa, at Anlæg med nye og kostbare Maskiner have været en daarlig Økonomi, indtil de Smaaanskaffelser vare gjorte, som Kontrolfyringen paaviste Nødvendigheden af. Til Gengæld har man selvfølgelig ved saadanne Anlæg kunnet opnaa de fineste Resultater, men det maa være en Trøst for det Mejeri, som kun raader over ældre og mindre gode Maskiner, at dette i Almindelighed paa meget lidt nær vil kunne naa lige saa fine Resultater som det bedre udrustede Mejeri, og for saa vidt maaske bedre, som de fineste Resultater kan blive for kostbare at naa, naar man tager det fornødne Hensyn til Rente og Amortisa-

tion af Anlægsudgifterne. Det kan blive for dyrt at sætte Rekord, hvorimod det altid vil være muligt ved en overkommelig Merudgift at bringe et ældre Mejeris Forbrug ned til en rimelig Størrelse. Det kan forekomme urimeligt, at Økonomien ikke følger mere parallelt med de Ofre, man gør paa Nyanskaffelser, men saaledes er det, og jeg skal søge i den nærmest følgende Redegørelse over Kontrolfyringens tekniske Side at forklare, hvorfor dette maa være saaledes.

Kontrolfyringens tekniske Del.

De Fejl saavel ved Anlæg som ved Drift, der ved et Mejerianlæg kan give Anledning til, at Udgiften til Brændsel bliver større end nødvendig, ere mangfoldige, hvorfor det ikke er muligt at give en samlet Oversigt over alle de Fejl, som man kan vente at støde paa i Praksis, men jeg vil i dette Afsnit fremkomme med en Redegørelse over de mere almindelige; dog gaar det med disse som med Sygdomme i en Organisme, man støder stadig paa nye, og der optræder Kombinationer af de allerede kendte. Opgaven ved en Undersøgelse maa da være den først at klargøre sig Fejlene og disses Betydning, og derefter at bringe Forslag til saadanne Forandringer, som det kan betale sig at foretage.

Naar man vil bestemme Økonomien i et Mejerianlæg, er det som nævnt almindeligt at angive dette i Øre for hver 1000 Pund indvejet Sødmælk, da dette giver en god Lejlighed til Sammenligning; men naar man skal søge Fejlene, er det hensigtsmæssigt at sætte forskellige Skel, for derigennem desto hurtigere at komme til Erkendelse af, inden for hvilken Del af Anlæget Fejlen eller Fejlene fortrinsvis maa søges.

Som saadanne Skel kan man f. Eks. passende sætte:

1. Hvor megen Varme køber Mejeriet for 1 Øre.
2. Hvor mange Pund Vand fordampes pr. Pd. Kul.
3. Hvor meget Damp bruges pr. 1000 Pd. Mælk.

Forskellige andre Oplysninger og Data kunne være nødvendige eller dog ønskelige for at kunne sammenligne det foreliggende Anlæg med andre; men de ovenfor nævnte tre Oplysninger vil ofte, især naar Fejlene ere betydelige, give Anvisning paa, om de skulle søges i, at Varmen købes for dyrt, om Dampen fremstilles paa en uøkonomisk Maade, eller om der medgaar for megen Damp til Driften.

Til en fuldstændig Undersøgelse hører der ganske vist adskillig flere Observationer, men de Vejninger og Maalinger, som ere nødvendige for at bestemme de tre ovenfor nævnte Værdier, der, som jeg ovenfor har nævnt, sætte Skel imellem de Felter, som man ønsker at undersøge for Fejl, ere ikke vidtløftigere at foretage, end at dette oftest kan foretages af Mejeriet selv.

Til Afgørelse af Spørgsmaalet: »Hvor megen Varme man faar for 1 Øre«, er det nødvendigt at foretage Brændværdibestemmelser, og for at faa saa stor en Nytte af disse som muligt, er det ønskeligt, at Mejerierne foretage saadanne hyppigt og lade dem offentliggøre, da man derigennem bliver i Stand til at faa et fortrinligt Materiale til Sammenligning.

Angaaende denne Sag tillader jeg mig at henvise til en Artikel, betitlet »Kul til Mejerierne«, som i indeværende Aar har været optaget i »Mælkeritidende«.

I Henhold til et fremkommet Ønske fra min Side har »Mælkeritidende« og »Andelsbladet« lovet at give Plads for de Brændværdibestemmelser, som foretages paa »Ladelund« af Kul, som Mejerierne indsende til Skolens Laboratorium.

Naar Mejerierne i Henhold til den nævnte Artikel arbejde hen til at købe Kullene efter Vægt og med garanteret Brændværdi, mener jeg, at der gennem det nævnte Oplysningsmateriale vil ligge et Middel til, at Mejerierne kunne købe Varmen billigere, selv om Prisen paa Kullene efter Vægt eller Maal endog bliver noget større.

Har man ved Indkøb sikret sig gode Kul, er det om at gøre at bevare disses Kvalitet, indtil Forbrændingen foregaar. Kullene maa derfor ikke opbevares under aaben

Himmel, saaledes at de ere udsatte for Sol og Regn, derimod stilles der kun smaa Fordringer til det Rum eller Skur, hvori de opbevares.

Da Kullene kunne lide ved at henligge, bør man, hvis man vil reklamere paa Grund af Kvaliteten, gøre Indsigelse inden tre Uger efter Modtagelsen.

Forinden Kullene benyttes, maa de ituslaas i Størrelse som smaa Vejskærver.

Vi gaa nu over til det næste Punkt, det Felt, hvori Kullenes Varme frembringer Damp, og vil her se, hvilke Fejl der ere almindelige.

Den bedste Forbrænding finder Sted, naar Risten er saa kort som mulig, og Trækket saa kraftigt som muligt, men desuden maa Temperaturen, navnlig paa Ristens bageste Ende, være meget høj. Saavel et Underskud af Luft som et Overskud virker skadeligt, det første baade ved at brændbare Stoffer undvige uforbrændte, og tillige ved, at disse Stoffer tilsode Kedelen, og derigennem hindrer Forbrændingsprodukterne i at meddele deres Varme til denne. Fejlen, for lidt Lufttilgang, er navnlig almindelig ved smaa, overanstrængte Kedler, og man finder den i Reglen i Forbindelse med en anden Fejl, som bestaar i, at det tykke Lag Brændsel i den lille Ildkanal kommer Kedelvæggen saa nær, at Flammen afkøles for stærkt, hvorved Forbrændingen bliver ufuldstændig. Disse Fejl kunne til Dels formindskes ved Sænkning af Ristens bageste Del, og ved Tilførsel af frisk Luft ved Bagbroen. Det sidste virker dog som et tveægget Sværd, idet det vel hjælper under Kedelens Maksimalydelse, hvorimod man ofte paa denne Maade, ved bakket Fyr eller mindre Dampudvikling, vil faa et Tab i Form af for stor Lufttilførsel, idet den til Bagbroen tilførte særlige Luftmængde enten ikke kan fralukkes, eller, selv om dette er Tilfældet, vanskelig bliver passet med den fornødne Omhu.

Et for stort Luftoverskud er en meget betydelig Ulempe og en Fejl, som navnlig findes ved nye og rigelig dimensionerede Anlæg. Naar et Mejeri udveksler sin gamle Kedel med en ny af den dobbelte Størrelse, og

dette er et meget almindeligt Eksempel, saa vil der kunne ventes en mindre Besparelse, fordi Forbrændingsprodukterne faa en dobbelt saa stor Hedeflade at virke paa, men i saadanne Tilfælde har man ofte i Stedet for en Vinding faaet et betydeligt Tab, og dette har i Regelen vist sig at være fremkommet ved, at den nye Kedel har haft dobbelt saa stor Rist som den gamle, i Stedet for, at den selvfølgelig skulde have haft en endog noget mindre Rist, da man burde kunne vente at udføre det samme Arbejde med en mindre Kulmængde. Tabet ved et for stort Luftoverskud kan i mange Tilfælde være betydeligt; der haves endog Eksempler paa over en Snes Øre pr. 1000 Pund Mælk.

Medens der indfyres, vil der ved Fyrdørens Aabning strømme et stort Overskud af kold Luft gennem Kedelen, og da dette selvfølgelig virker skadeligt, maa Indfyringen foregaa saa hurtigt som muligt, og Fyrdøren lukkes straks efter. Det maa betragtes som en Uskik at have Fyrdøren staaende lidt paa Klem under Fyringen. Ved store Kedler plejer det at være en Regel, at der skal fyres lidt og tit, og at de raa Kul skulle splittes ud over Fyret paa en saadan Maade, at den Gas, som de afgive, straks kan forbrænde i det Luftoverskud, som findes paa den øvrige Del af Fyret. Ved de forholdsvis smaa Kedler, som anvendes i Mejerierne, vil denne Indfyringsmaade imidlertid kræve en saa betydelig Pasning, at man ikke tør vente at faa den ordentlig udført i Praksis, og naar Pasningen ikke er omhyggelig, er Indfyring over hele Risten absolut forkasteligt. Til almindelig Mejeribrug vil det derfor være fordelagtigt at fyre saaledes, at de raa Kul kastes ind foran paa Risten, de ville da afgive deres Gas ud over den bagerste, klartbrændende Del af Risten, gennem hvilken der gaar forholdsvis mere Luft, og dette Overskud vil da forbrænde de undvigende Gasarter. Ved næste Fyring skydes en Del af de halvbrændte Kul tilbage, og der indfyres atter raa Kul foran paa Risten. Med tilstrækkelig Øvelse kan Fyrbøderen let paa denne

Maade paase, at der finder en ret fuldstændig Forbrænding Sted under en høj Temperatur.

Ristens Størrelse maa være saaledes, at Kedelen under sin Maksimalydelse netop er i Stand til at kunne forbrænde de nødvendige Kul. Ristestængerne maa helst være lige, 11 mm. tykke, og med 5 mm. Mellemrum, saaledes som beskrevet i Kedelnormalerne Nr. 2, Model 99. Viser det sig, at Risten er for lang, og man vil forsøge sig frem til den mindst mulige Ristelængde under de forhaandenværende Forhold, saa kan dette gøres ved Paaspænding af en Jernplade under Ristens Forende, da den paa denne Maade vil være saa beskyttet imod Varmen fra Fyret, at den endog kan holde meget længe. En Blænding af Ristens bagerste Del med ildfaste Sten er uheldig, fordi Risten bliver for varm. De saakaldte Polygonristestænger eller tilsvarende Ristestænger, som have til Hensigt at forøge Luftgennemgangen, ere i Reglen mindre værdifulde end de forannævnte glatte Ristestænger, fordi de ere vanskeligere at holde rene. Naar de imidlertid alligevel i mange Tilfælde kunne møde frem med gode Anbefalinger, maa Grunden søges i, at de paa sine Steder have afhjulpet Ulemperne ved et for lille, frit Ristareal, men dette udelukker selvfølgelig ikke, at Polygonristen endog gør Forholdene værre paa saadanne Steder, hvor Ristarealet er stort nok, eller maaske endog for stort. Disse Ristformer have derfor kun Betydning ved saa store Anlæg, at det for Fyrets Pasning spiller en Rolle, at Ristens Længde kan blive mindre.

I daglig Tale betegner Ordet Træk en hel Mængde forskellige Begreber, som man imidlertid maa søge at klargøre sig og holde ud fra hinanden. Betegnelsen bruges saaledes f. Eks. om Differenstrykket imellem Luftsøjlen i Skorstenen og den ydre Luft, om Hastigheden af Luften eller Forbrændingsprodukterne, endvidere bruges Betegnelsen om den til Forbrændingen fornødne Luftmængde, og endelig tænker man ofte paa et Tværsnitsareal, naar man bruger Betegnelsen Træk. En saadan Betegnelse af forskellige Begreber med samme Ord med-

fører selvfølgelig mange Misforstaaelser, og gør det i alt Fald vanskeligt at forstaa hinanden, hvorfor det vil være ønskeligt fremtidig at benytte mere korrekte Betegnelser. Som saadanne ligger det da nær at benytte Tryk, Hastighed, Luftmængde og Tværsnit, og med disse Betegnelser vil det være forstaaeligt, naar jeg udtaler, at den heldigste Forbrænding foregaar ved en lille Luftmængde under et stort Tryk. Da man i Praksis ikke kan formindske Ristarealets Størrelse efter den øjeblikkelige Præstation, er man nødt til ved mindre Dampudvikling end den maksimale at regulere Lufttilførselen ved Spjæld eller Dæmper.

Af det ovenfor fremsatte vil det staa klart, at en høj Skorsten vil kunne give mere økonomisk Resultat end en lavere, idet man ved den højere Skorsten er i Stand til at tilføre Ildstedet den nødvendige Forbrændingsluft under et større Tryk. Naar Forholdene i Praksis ofte have vist sig anderledes, saa vil man i Reglen have fundet, at Risten har været for stor, eller at man ved at dæmpe for Spjældet ikke har draget fuld Nytte af den store Skorsten. Paa dette Sted maa det dog anføres, at Skorstenens Højde kun i ringe Grad er i Stand til at forøge Luftmængdens Hastighed, fordi Hastigheden kun vokser med Kvadratroden af Højden. I Praksis vil derfor Skorstenshøjder af 60 til 70 Fod være passende, saaledes at der kun, hvor stedlige Forhold kræver det, er Grund til at forøge Højden.

For Trækkets Vedkommende er der en billedlig Overensstemmelse med Udnyttelsen af Dampen i Dampmaskinen, hvor det som bekendt er fordelagtigst at anvende en lille Dampmængde under et stort Tryk.

Som nævnt drejer det sig ved Fyring navnlig om at anvende den rette Luftmængde under Forbrændingen, men desværre er det ikke gørligt i Praksis at have Instrumenter til en saadan Maaling. Et saakaldet Flutometer eller Trækmaaler, som gaar i Handelen, og som desværre i nogen Udstrækning er bleven anskaffet paa Mejerierne, er, hvis den iøvrigt virker efter sin Bestem-

melse, kun i Stand til at angive Lufttrykket, men ikke Luftmængden, og Apparatet maa derfor betragtes som værdiløst.

Det Lufttryk, som Skorstenen er i Stand til at frembringe, formindskes i kendelig Grad ved Modstanden, som Luften møder paa sin Vej igennem Kullene og Kanalerne. Den første er uundgaaelig og maa i denne Forbindelse nærmest betragtes som en Nyttemodstand, hvorimod Modstandene i Kanalerne maa betragtes som skadelige, idet de hæmme Skorstenens Virkning. Kanalerne maa derfor være rigelige, hellere for store end for smaa, glatte og jævnt afrundede, med gode Overgange fra det ene Tværsnit til det andet, og navnlig maa man undgaa blændede Forlængelser af Kanalerne, de saakaldte Fløjter. Om man iøvrigt indmurer Kedelen med Kanaler efter den ene eller den anden af de almindelig anvendte Konstruktioner, er mindre væsentligt, naar man blot opfylder de ovenfor staaende Fordringer, idet man selvfølgelig tager Hensyn til at forøge Tværsnittene i Forhold til den Røgmængde, som skal passere. Her skal kun gøres opmærksom paa en almindelig Fejl ved Kedler, hvor Røgen passerer frem i begge Sidekanaler samtidig. Paa det Sted, hvor Sidekanalerne mødes for at forbinde sig med den nederste Kanal, er Arealet i Reglen ikke stort nok, idet Forbindelseskanalerne i Kedelens Længdeindretning jævnlig kun maale 18 Tommer eller endog derunder. Man kan ofte med Held ved Borthugning af Murværk forøge dette Maal til 24 à 27 Tommer. Det skader ikke, at der her er et rigeligt Areal.

Har man sørget for, at der i Skummetiden, hvor Mejeriets Krav til Damp er størst, kan tilføres Risten den fornødne Luftmængde under et stort Tryk, saa vil man, for at opnaa en gunstig Økonomi, have at passe Spjæld eller Dæmper, efterhaanden som Kravet til Damp formindskes.

Det viser sig ofte, at Kedler, som ellers ere godt isolerede, kunne tabe en Del i Spænding fra den ene Dag til den anden, og dette Tab findes ofte i Forbindelse med

en god Skorsten. Det hidrører i Reglen fra, at Spjæld eller Dæmper ikke ere fuldstændig tætte, eller at der i Murværket findes Revner, saaledes at Skorstenen i de henved 18 Timer i Døgnet, hvori Kedlen ikke benyttes, trækker en Del kold Luft igennem Kedlen, og derved bortføres selvfølgelig en hel Del Varme. Dette Tab undgaas ved Tætning, i enkelte Tilfælde har man endogsaa anbragt to Spjæld paa Vejen til Skorstenen. Dette sidste, mener jeg dog, er unødvendigt, hvorimod jeg mange Steder med Fordel har givet Skorstenen lidt Luft ved Rensedøren, efter at Anlæget var standset, og Spjæld og Dæmper vare godt tillukkede. For bekvemt at kunne give Skorstenen lidt Luft ved Rensedøren, er der under Normal Nr. 33 indrettet en Skorstens Rensedør med en særlig Luftventil, beregnet til dette Brug.

Da Afkølingen af Kedlen fra den ene Dag til den anden kræver et vist Forbrug under Opfyringen, er det klart, at en god Isolering af Kedlen spiller en væsentlig Rolle, og desto større, jo større man gør Kedlen i Forhold til Anlæget. Heri ligger ogsaa en af Grundene til, at en større Kedel ikke altid har vist sig at give den ønskede Økonomi. Tabet ved den større Kedel paa Grund af manglende Isolation er selvfølgelig større end ved den lille, og har man ved Nyanskaffelsen tillige sørget for at anskaffe Maskiner, som indskrænke Driftens Varighed, saa er det ganske forstaaeligt, at den kostbarere Opfyring helt eller delvis har kunnet ødelægge den økonomiske Vinding. Naar man imidlertid isolerer Kedlen godt, saa behøver man ikke at være ængstelig for at tage denne rigelig stor. Som en god Isolation paa Siderne kan regnes to halvandenstens Mure med et Mellemrum paa mindst 6", som udfyldes med løs Kiselguhr. Paa Oversiden kan man føre Murene op til c. 15" over Kedlens øverste Punkt, og fylde det overliggende Rum med et c. 12" højt Lag løs Kiselguhr. Den saakaldte Rekordmasse isolerer godt i et Lag paa blot 3 Tommer, den er renligere, men næppe hverken billigere eller holdbarere end den løse Kiselguhr.

Damprørene isoleres godt, enten ved Asbestcelleisolation eller ved Asbestplade nærmest Rørene, derover et Lag Filt, og endelig et Lag paasyet Lærred, som kalkes. Oljemaling udstraaler mere Varme end Kalk, og dette sidste findes almindeligt paa Mejerierne.

Grænsen for den heldigste Kedelstørrelse er ikke særlig skarp, hvorfor Økonomien ikke falder kendeligt, før man kommer endog ret langt paa den ene eller den anden Side: Derfor vil Udtagning af en ældre Kedel sjeldnere være berettiget under Hensyn til en mere økonomisk Virkning, naar der ellers ikke er andre Grunde til dens Kassation, paa den anden Side vil det være rigtigt, naar man alligevel staar for en Nyanskaffelse, da at gaa noget højere op over det nødvendige, for derved bedre at kunne blive i Stand til at imødegaa kommende Krav. Om Valg af Dampkedel undlader jeg ikke at henvise til Normal Nr. 2, Model 98, der omfatter 16 forskellige Størrelser, som atter indordner sig under tre forskellige Diametre, der maalt over Endebundene ere henholdsvis 1150 — 1250 — og 1400 m/m. Disse Størrelser tilfredsstille de Krav, som kan fremkomme indenfor en Hedeflade af 300 Kvadratfod, hvilket er den Grænse, som Fabriksdirektoratet ansætter for, at Kedlen maa passes af en ikke eksamineret Fyrbøder.

Ved at rekvirere en Kedel under disse Normalbetegnelser, ere alle Detailler ved Kedlen angivne, og Fabrikanterne sættes derved i Stand til at give Tilbud under lige Vilkaar og at have det nødvendige Materiale paa Lager.

Naar Mejeriet ved Handelens Afslutning forpligtiger Fabrikanten til at levere den nødvendige Indmuringstegning og sende den til Statskonsulentens Approbation, inden Arbejdet paabegyndes, vil man ofte paa Papiret kunne rette Fejl, som det senere er betydeligt vanskeligere at ændre. Forøvrigt undlader jeg ikke at henvise til, hvad jeg tidligere har skrevet i »Mælkeritidende« om Indmuring af Dampkedler.

Som yderligere Tab af Varme ved Dampkedlen

skal jeg endvidere kun gøre opmærksom paa, at saadant kan fremkomme ved Utætheder, navnlig ved Haner og Ventiler. Disse Tab ere dog sjeldent væsentlige som Følge af den Varme, de bortføre, derimod virke de ofte ødelæggende paa Kedlen. Et Tab af lignende Art, som derimod ofte kan være temmelig stort, fremkommer ved Sikkerhedsventilens Blæsning. Denne foregaar navnlig i Mejerier, hvor Kedlen er stærkt forceret, og hvor det derfor er vanskeligt at undgaa, at Ventilen kommer til at løfte sig, har denne saa stor Anlægsflade, lukker den først tæt, efter at Trykket er blevet kendeligt mindre end det, hvorved den aabner, den bliver derfor ofte ved at blæse under hele Skummetiden; dette kan man dog undgaa ved et let og kortvarigt Tryk paa Ventilen imod Sædet, efter at Overtrykket er fjernet.

Kedlens Evne til at optage Varme fra Forbrændingsprodukterne formindskes, som allerede nævnt, naar der er Sod i Kanalerne, og en lignende Indflydels kunne Sten og Slam have, naar de sætte sig paa Kedlens indvendige Sider. Det er derfor om at gøre at holde Kedlen ren baade udvendig og indvendig, det sidste om fornødent ved i en Vandrenser, hvori Vandet kan opvarmes til mindst 65 Grader, at tilsætte netop de Kemikalier, som en foretagen Analyse af Vandet har godtgjort som hensigtsmæssige.

Kulvejning, Vandmaaling og Bestemmelse af Fødevandets Temperatur, udført daglig, og noteret sammen med Mejeriets daglige Mælkemængde og andre Forhold, f. Eks. Størrelsen af den Mælkemængde, der ostes, hører til de Oplysninger, som nødvendigvis maa haves for at komme til Forstaaelse af Aarsagerne til de Tab, som findes i Anlæget.

Gaa vi nu over til at undersøge det tredje Felt, nemlig Varmens Udnyttelse i Mejeriet, der finder sit Udtryk i Spørgsmaalet, hvor meget Damp der bruges pr. 1000 Pund Mælk, saa vil det være nødvendigt at se, hvorledes Driften under almindelige Forhold ligger i Mejeriet. I Reglen vil man kunne tænke denne delt i

tre Afsnit eller Perioder, nemlig først en Kærningstid, der vel oftest strækker sig over $1^1/_2$ Time, derefter en Skummetid, der almindeligvis varer to à tre Timer, og endelig en forholdsvis kort Arbejdstid efter Skummetiden, i hvilken Dampmaskinen kun udfører saadanne Biarbejder som Smørældtning, Vandpumpning, Udkogning af Apparater, Valleløftning og lignende.

I Kærningstiden haves der en Del Spildedamp til Disposition, hvorfor det er magtpaaliggende i saa stor Udstrækning som muligt at benytte denne til Opvarmning af Vand, der senere kan benyttes til Fødevand eller Opvask. Da man i dette Tidsrum er i Stand til at opvarme en meget betydelig Vandmængde, som først senere skal benyttes, maa man have en Vandbeholder, som er tilstrækkelig stor til at rumme en meget betydelig Vandmængde. For et almindeligt Mejeri med to store Centrifuger c. 4 à 5 Tusind Pund.

Under den anden Periode, Skummetiden, haves der ingen Damp til Disposition, idet al Spildedampen i Almindelighed føres til Mælkepasteuriseringsapparatet, og dette, naar Dampmaskinen er god, endog behøver et Tilskud af Kraftdamp. Samtidig finder der et ret betydeligt Forbrug af Kraftdamp Sted i Mælkeforvarmeren og Flødepasteuriseringsapparatet. Der kan derfor ikke være Tale om at anvende Spildedamp til Vandopvarmning i Skummetiden, og da denne i det hele taget stiller meget store Fordringer til Kedlens Ydeevne, er det om at gøre, at denne lettes saa meget som muligt under Skummetiden, og dertil tjener blandt andet den ovenfor omtalte Opsamling af varmt Fødevand under Kærningstiden.

Den tredje Periode bestaar i en hel Del forskellige Biarbejder og har en meget forskellig Varighed paa de forskellige Mejerier. Jo kortere den kan være, desto bedre ere Betingelserne til Stede for en god Udnyttelse af Varmen, men da dette Hensyn, hvor vigtigt det end kan være, ofte maa træde tilbage for de øvrige Forhold, som berøre Mejeriernes økonomiske Drift, saa er der ved Mejerier, hvor denne tredje Periode maa være forholds-

vis lang, en ganske særlig Anledning til at lægge Mærke til, om den tilstedeværende Dampmaskine udnytter Dampen paa en forsvarlig Maade.

Ved de bedste Dampmaskiner kan man kun paaregne at overføre højest 5 Procent af Kullenes Varme til Kraft, medens den øvrige Del af Varmen tabes, dersom den ikke udnyttes paa anden Maade. Den største Varmemængde gaar bort med Spildedampen, og en anden ikke ubetydelig Del gaar bort med Røgen, Resten tabes i det væsentligste ved Udstraaling fra Kedelens Murværk. Naar man kun tilsigter at frembringe Kraft af Brændselets Varme, er dette Resultat yderst tarveligt, men paa den anden Side kan man deraf slutte, at naar man har Brug for Varmen i Spildedampen, saaledes som i Mejerierne, saa er det Tab, der finder Sted ved at lade Dampen passere en Dampmaskine og der afgive sin Kraft, forinden den gaar til Opvarmningsapparaterne, kun ringe.

Disse Forhold forklare Grunden til, at mange Mejerier, som have baade smaa og tarvelige Dampmaskiner, dog kunne give en tilfredsstillende økonomisk Virkning. Naar Spildedampen udnyttes godt i Kærnetiden og Skummetiden, er det ret ligegyldigt, om den Damp, som medgaar til Opvarmning, har passeret en daarlig Dampmaskine, eller om Dampen delvis er gaaet igennem en bedre Dampmaskine, og man saa som Kraftdamp har tilsat den manglende Damp til Apparaterne. Fejlene fremtræde først under den tredje Periode, eller dersom de blive saa store, at Dampmængden fra den daarlige Maskine bliver større end den, som Apparaterne kræve.

Disse Forhold forklare ogsaa, hvorfor man ofte, uden nogen paaviselig Merudgift til Brændsel, kan afgive efter Forholdene endog ret betydelige Arbejdsmængder til f. Eks. Drift af Kølemaskine, elektrisk Lys eller lignende.

Ønsker man i et Mejeri at udnytte den Kraft, der saa at sige kan indvindes som Biprodukt af Varmen, eller Mejeriets Drift er saaledes, at den tredje Periode bliver af en blot nogenlunde Varighed, saa vil det selv-

følgelig være rigtigt at anskaffe eller indrette sin Dampmaskine saaledes, at den kan arbejde økonomisk, ogsaa under disse strængere Fordringer.

Paa dette Sted skal jeg dog ikke komme nærmere ind paa en dybere Redegørelse af alle de Fejl, som kunne fremkomme, eller som endog ere almindelige ved Mejeridampmaskiner, men vil indskrænke mig til at henvise til et Foredrag, som jeg holdt over dette Emne ved det tredje danske Mejeristforeningsmøde i Odense 1901. Dette Foredrag indeholder en Del Oplysninger om Undersøgelser, som lade sig foranstalte af Mejeribestyreren selv. Det findes optaget i »Mælkeritidende«.

Fejlene ved Dampmaskinerne maa oftere søges i Monteringsfejl end i Fabrikationsfejl. Ikke desto mindre kunne de ofte være meget ubehagelige i deres Virkning. Omstillingen er dog i Regelen ikke vanskeligere end, at den har kunnet foretages med det samme.

Naar Mejeriets Drift ikke er usædvanlig, og man har en god Vandopvarmer med en tilstrækkelig stor Beholder, saa er det, som tidligere anført, ikke saa væsentligt, om Maskinen arbejder mere eller mindre økonomisk. Desto nødvendigere er det derfor, at Vandopvarmningen foregaar paa en økonomisk Maade. Vandopvarmeren bør være efter Modstrømsprincipet, f. Eks. Normal Nr. 15, Model 99, der nu er anvendt paa et Par hundrede Mejerier. Tilledningen af koldt Vand til Vandopvarmeren bør foregaa igennem en Skrueskydeventil. Med en Hane er man ikke i Stand til at regulere Tilstrømningen med tilstrækkelig Nøjagtighed. Hvor Tilløbsrøret fører ind i Vandopvarmeren maa der anbringes en Aftapningshane, der navnlig er nødvendig, naar Koldtvandsbeholderens Bund kun befinder sig i ringe Højde over Vandopvarmerens øverste Punkt. Varmtvandsbeholderen kan godt være af Træ, helst 2 " Planke, den bør forsynes med et Laag af sammenpløjede Brædder og stilles saa højt, at Vandet i Rør kan føres til de forskellige Steder.

At anvende en Spiral i Vandtønden, for derved at opvarme Vandet, er forkasteligt, fordi det da varer en

kendelig Tid, inden der haves varmt Vand, og i denne Tid maa Kedlen fødes med koldt Vand. Senere under Kærningstiden bliver Vandet i Beholderen nok varmt, men Hedefladen paa Spiralen er da ikke i Stand til at kunne kondensere Dampen, hvorved denne spildes.

Et godt Vandopvarmningssystem er i Stand til at formindske eller uskadeliggøre adskillige Fejl i Dampmaskinens økonomiske Virkning, men selv om Dampmaskinen gaar godt, vil en god Vandopvarmer være nødvendig for at udnytte Varmen i Mejeriet paa en fyldestgørende Maade.

Som Fødevand bør man altid anvende varmt Vand, hvoraf følger, at Fødevandet maa pumpes paa, og at Injector ikke kan anvendes med Fordel. Denne sidste maa kun betragtes som et Reserveapparat og skal derfor, for at være saa sikker som muligt, sættes i Forbindelse med Koldtvandsledningen. Man ser stundom Injectoren sat i Forbindelse med Vandrenseren, men dette er selvfølgelig forkasteligt, fordi denne ikke kan rense det kolde Vand, og fordi Injectoren ikke kan føde med varmt.

Fødevandet skal, som nævnt, pumpes paa, men da det helst skal være saa varmt som muligt, maa Rørene være rigelige, og Fødevandsbeholderen maa staa saa højt, at det varme Vand kan løbe til Ventilerne.

Da man paa mange Mejerier anvender de førstanskaffede Dampmaskiner i Forbindelse med nye Kedler, som ere betydelig større end de, hvortil Fødepumperne i sin Tid vare bestemte, saa har Følgen paa mange Steder været, at Pumperne ere blevne for smaa, hvorfor man er gaaet over til at anvende Injectoren daglig, eller at bruge direkte virkende Damppumper. Begge disse Udveje ere uøkonomiske. Det rigtigste er at anbringe en større Pumpe paa Dampmaskinen, eller at lade den tilstedeværende bore ud og forsyne med nyt Stempel, eller eventuelt, hvis Forholdene tale derfor, at anbringe en særlig Fødepumpe, der trækkes med Rem.

Skummeevnens Størrelse i Forhold til den daglige

Mælkemængde indvirker paa Mejeriets Evne til at udnytte Varmen økonomisk. Hermed skal dog ikke være sagt, at det er rigtigt at udstrække Arbejdet i Mejeriet, da det selvfølgelig for Mejeriprodukternes Vedkommende er uheldigt, om det daglige Arbejde i Mejeriet strækker sig ud over et for langt Tidsrum, men naar man, som i enkelte Tilfælde, er naaet ned til en Arbejdstid paa c. 3 Timer, saa er det dog værd at tage under Overvejelse, om Hensynet til Produkterne retfærdiggør den Merudgift, der bliver til Brændsel, naar Mejeriet skal indrettes paa en saa kortvarig Drift.

For at genvinde den Varme, som findes i Fortætningsvandet fra Apparaterne, bør dette opsamles og nyttiggøres. Fra Forvarmeren og Flødepasteuren kan Fortætningsvandet føres tilbage som Fødevand til Kedlen. Fra Mælkepasteuriseringsapparatet er det derimod noget fedtet paa Grund af den Smørelse, som indeholdes i Spildedampen. Naar man lader den passere et lille Filter, der er fyldt med Træuld, kan dette Vand renses tilstrækkeligt til atter at anvendes som Fødevand. Fortætningsvandet fra Vandopvarmeren indeholder ogsaa Fedt, og da dets Temperatur, naar Dampmaskinen er god, vil være ret langt nede, i Regelen mellem 30 og 40 Grader, saa begaar man ikke nogen større Fejl ved at spilde det. Gaar Maskinen derimod uøkonomisk, saa der under Kærningstiden er megen Spildedamp, vil Kondensationsvandet fra Vandopvarmeren nok kunne være saa varmt, at det lønner sig at opsamle det, men man maa i saa Fald lade det passere det samme eller et lignende Filter, som Kondensationsvandet fra Mælkepasteuriseringsapparatet passerer.

Fra Ringkøleren spildes der en Varmemængde, idet Svalevandet opvarmes under Arbejdet, men denne Varmemængde lønner det sig ikke altid at udnytte, fordi den med en forholdsvis lav Temperatur er fordelt paa en større Vandmængde. Vandet benyttes ofte til Vask af Gulve eller deslige. Har man imidlertid knapt med Vand paa Mejeriet, kan det paa anden Vis være fordelagtigt at

opsamle Ringkølervandet, navnlig hvis man derigennem kan forhindre, at Dampmaskinen ellers maa gaa en Tid om Eftermiddagen alene for at pumpe Vand. Dette Arbejde hører, som nævnt, under den sidste af de tre nævnte Perioder, og denne spiller det en stor Rolle at indskrænke til den kortest mulige Tid.

Hvor der haves Kølemaskine, kan Kondensatorvandet fra denne finde Anvendelse til at fremstille varmt Vand, da Vand paa en 20 til 25 Grader er lettere at varme op end Brøndvand, men Opsamlingen sker dog mere for at spare Vand end Varme.

I det foregaaende har der ikke været nævnt noget om Regenerativapparater, hvorved man forstaar saadanne, som ere i Stand til at overføre en større Del af den Varme, som den skummede Mælk indeholder efter Pasteuriseringen, til den Sødmælk, som skal forvarmes før Skumningen. Da den Varmemængde som bortføres med den skummede Mælk, er ret betydelig, er det ganske forstaaeligt, at der kan spares en Del ved at lade denne Varmemængde blive tilbage paa Mejeriet. Man tør imidlertid ikke uden videre anbefale disse Apparater til praktisk Anvendelse, fordi det er forbundet med store Vanskeligheder at køle den lunkede Skummetmælk saa langt ned, at den bliver holdbar nok til at taale Transporten hjem til Leverandørerne, og Forholdet bliver endnu uheldigere derved, at man kommer til at savne den steriliserende Virkning, som den hede Skummetmælk udøver paa Transportspandene. Regenerativapparaterne ere derfor fortrinsvis paa deres Plads i Bymejerierne, hvor man alligevel ønsker at afsvale den pasteuriserede Skummetmælk. Da disse Apparater anvendes sjældent, vil det ved Offentliggørelse af Kontrolfyringsresultater altid være rigtigt udtrykkeligt at anføre det, hvis det paagældende Mejeri anvender saadanne Apparater.

Naar et Mejeri oster en større Del af Mælken, spares der en Del Varme, idet Ostemælken i Reglen føres uden om Pasteuriseringsapparatet. Under saadanne Forhold kan det være rigtigt at føre Spildedamp til Forvarmeren.

I Reglen bør dog Spildedampsledningen føre til begge Apparater, men under Brugen vil det være heldigst kun at bruge det ene til Spildedamp.

Opvarmning af Rum, f. Eks. Ostelager, bør ikke foregaa ved Spildedamp, fordi man i Virkeligheden ikke har Spildedamp som Biprodukt, og man derfor let narres af, at et Overskud af Kraftdamp føres igennem Pasteuriseringsapparatet og ud i Spildedampsledningen, hvorved et endog ret betydeligt Tab kan opstaa. Opvarmning bør foregaa ved Kraftdamp, og paa Enderne af Varmerør eller Ovne maa der anbringes Vandudladere, ikke almindelige Vandlaase. Er Kondensationsvandet fra disse betydeligt, bør det saa vidt som muligt føres tilbage til Brug i Mejeriet.

Da Spildedamp overalt bør undgaas, bør man ikke have mere end et Spildedampsrør, og dettes Ende maa være anbragt saaledes, at man stadig og let kan overbevise sig om, at der ikke trænger Damp ud. Har Mejeriet en god Vandopvarmer og rigeligt Vand, kan man endog godt lade Spildedampsrøret udmunde inde i selve Mejerilokalet, i alt Fald med en mindre Gren, som saa straks vil vise, naar der undslipper Damp.

Efterfølgende Tabeller vise en

Oversigt

over en Del af de vigtigste Data, som ere fremkomne under Kontrolfyringsarbejdet paa Mejerierne.

I Tabellerne findes Tal opført for de Mejerier, som ere blevne indgaaende undersøgte af Assistenten i Tidsrummet fra 1. Oktober 1903 til 1. Oktober 1904.

Ved Siden af de anførte Data foretager Assistenten yderligere en Del Observationer, som ere af Betydning ved Bedømmelse af Forslagene til Ændringer, men da disse Data ere af mindre almindelig Interesse, ere de udeladte her.

Mejeriets Numer	Indvejet Sodmælk pr. Dag i Pund	Den indvejede Mælks Temperatur	Kedlens Hedeflade i Kvadratfod	Pund Kul til Opfyringen	Pund Kul pr. Dag i alt	Pund Damp pr. Pund Kul ekskl. Opfyring	Pund Damp pr. Pund Kul inkl. Opfyring	Pund Damp pr. 1000 Pd. Mælk	Pund Kul pr. 1000 Pd. Mælk	Øre pr. 1000 Pd. Mælk	Anmærkninger
1	13280	12	223	126	536				40.4	36.0	Foreslaaet Forandringer.
2	7951	16	105	56	343	7.4	6.2	268	43.1		do. do.
3	22157	16	175	80	715	7.8	7.0	225	32.3	29.4	do. do.
4	12122	14	180	155	591	7.3	5.4	262	48.8	46.4	do. do.
5	10539	12	165	94	533	9.0	7.4	373	50.3	46.3	do. do.
6	11417	14	160	95	487	7.7	6.2	266	42.7	38.0	do. do.
7	13742	10	181	130	623	7.1	5.6	255	46.1	41.0	do. do.
8	3961	10	167	150	306	9.0	4.6	353	77.3	72.7	Efter første Forsøg ændredes bl. a. Ristens Størrelse. Foreslaaet Forandringer.
8	4039	9		120	260				64.3	60.4	
9	8479	9.5	182	134	443	9.9	6.9	360	52.2	54.8	Efter Forandringer mener Mejeriet at spore en temmelig betydelig Besparelse.
10	11429	10	136	123	552				48.3	42.5	Foreslaaede Forandringer ere ikke fulgte paa Grund af Mejeriets Deling.
11	7244	10	96	65	354	6.1	5.0	242	48.9	44.0	Foreslaaet Forandringer.
12	3667	8	102	105	355	5.6	3.6	380	96.8	86.2	do. do.
13	12369	15.5	178	127	613	5.7	4.5	223	49.6	48.6	do. do.
14	18584	15	288	247	976	7.6	5.7	301	52.5	46.2	do. do.
15	9541	9.5	196	126	601				63	54.8	Efter foret. Forandringer leverer Bestyreren Kul for 40 Øre pr. 1000 Pd Mælk.
16	13276	10	157	144	674	8.1	6.4	324	50.8	45.7	Foreslaaet Forandringer.
17	19727	5	195	220*	1520*			234		29.3	* Tørv. Foresl. Forandr.
18	4445	14	98	66	267	7.7	5.8	349	60.1	52.3	Foreslaaet Forandringer.
19	14467	6	226	110	528	8.6	6.8	249	36.5	38.3	
19	14232	6.5		110	432	11.0	8.3	253	30.6	32.1	Efter Dækning af en Del af Risten. Foreslaaet Forandringer.

Mejeriets Numer	Indvejet Sødmælk pr. Dag i Pund	Den indvejede Mælks Temperatur	Kedlens Hedeflade i Kvadratfod	Pund Kul til Opfyringen	Pund Kul pr. Dag i alt	Pund Damp pr. Pund Kul ekskl. Opfyring	Pund Damp pr. Pund Kul inkl. Opfyring	Pund Damp pr. 1000 Pd. Mælk	Pund Kul pr. 1000 Pd. Mælk	Øre pr. 1000 Pd. Mælk	Anmærkninger
20	14637	9	225	118	697	8.1	6.7	321	47.6	42.8	Foreslaaet Forandringer.
21	14008	10	193	90	562	7.8	6.6	264	40.1	36.5	do. do.
21										30.0	Efter nogle Ændringer.
22	21571	10	236	116	814	8.9	7.6	288	37.7	30.5	Foreslaaet Forandringer.
23	8922	8	202	111	381	7.0	4.9	211	42.7	42.7	do. do.
24	3880	6	162	115	352	6.5	4.3	394	90.5	90.5	
24	3766	4		80	268	8.0	5.6	400	71.2	71.2	Efter nogen Ændring. Foreslaaet Forandringer.
25	15459	12	159	130	581	7.4	5.8	216	37.6	36.4	Foreslaaet Forandringer
26	9773	11	164	71	364	9.0	7.8	271	37.3	33.6	do. do.
26	c. 7000									35.0	Uden disse (Bestyreren).
26	c. 12000									26.0	do. do. do.
27	13277	12	216	103	433	8.2	6.2	204	32.6	26.1	Foreslaaet Forandringer.
28	22496	12	164	80	617				27.5	26.1	Intet Forslag.
29	16802	15	205	79	722	6.6	5.9	252	43.0	24.5	Regenerativapparater og Afharpningskul benyttes. Forandringer foreslaaede, men udsættes.
30	14673	13	244	71	350	10.7	8.5	203	23.9	21.5	
										19.2	Andre Kul paa kortere Rist. 8 Dage.
31	19965	21	253	118	670	7.8	6.4	215	33.6	28.6	Foreslaaet Forandringer.
32	25961	15	247	97	734	7.0	6.1	171	28.3	25.5	do. do.
33	9868	15	182	140	387	9.5	6.0	237	39.2	35.3	do. do.
34	25174	13	192	106	879	6.4	5.4	197	34.9	28.6	do. do.
35	12778	12	162	119	641	7.9	5.2	261	50.2	40.1	do. do.
36	14064	16	237	127	480	10.8	7.9	271	34.1	30.7	do. do.
										25.5	Efter Forandringer $^{18}/_{9}$-$^{24}/_{9}$.
37	9110	16.5	163	150	760				83.4	85.1	Store Forandringer foresl.
38	4784	18	102	82	282	8.7	6.1	361	58.9	57.7	Foreslaaet Forandringer.

Mejeriets Numer	Indvejet Sødmælk pr. Dag i Pund	Den indvejede Mælks Temperatur	Kedlens Hedeflade i Kvadratfod	Pund Kul til Opfyringen	Pund Kul pr. Dag i alt	Pund Damp pr. Pund Kul ekskl. Opfyring	Pund Damp pr. Pund Kul inkl. Opfyring	Pund Damp pr. 1000 Pd. Mælk	Pund Kul pr. 1000 Pd. Mælk	Øre pr. 1000 Pd. Mælk	Anmærkninger
39	16326	20	188	122	526	8.9	6.8	220	32.2	26.4	
39	16123	20		90	459	10.6	8.5	242	28.5	23.3	Efter nogen Ændring. Nogle Forandringer foresl.
40	5091	19		70	259	7.5	5.4	277	50.9	49.4	Foreslaaet Forandringer.
41	21205	20	127	74	798				37.6	33.1	do. do.
42	7798	23		73	403	7.9	6.4	333	51.7	49.6	do. do.
43	8264	23	161	92	425	8.1	6.3	325	51.4	45.0	do. do.
44	17226	13.5	189	134	701	9.0	7.3	295	40.7	42.3	oo. do.
45	11888	20	156	89	393	10.0	7.0	257	33.1	30.8	do. do.
46	11491	23	189	98	504	6.6	5.3	234	43.9	36.0	do. do.
46	10954	17		67	334				30.5	25.0	Efter at Forandringerne ere udførte.
47	9992	22	100	65	328	7.8	6.3	205	32.8	32.8	Foreslaaet Forandringer.
48	15791	20	209	99	484	8.0	6.4	195	30.7	27.9	do. do.
49	16992	19	219	132	679	7.8	6.6	256	40.0	34.4	Agter at foreslaa Forandringer.
50	7109	16.5	163	217*	852*	2.7*	2.0*	243	120*	47.9	* Tørvefyring. Vil foreslaa Forandringer.
51	10980	16	189	128	577	7.3	5.7	300	52.6	51.3	Forslag ikke udarbejdet.

Under Assistentens første Besøg er der jævnligt naaet et mindre Forbrug end Mejeriet tidligere har haft, men det er jo navnlig efter at de foreslaaede Forandringer i Anlægene ere foretagne, at en betydelig Nedgang kan ventes. Forslagene til Ændringer udfærdiges af Assistenten under Opholdet paa Mejeriet, men de sendes altid til min Godkendelse, forinden de afgives til Mejeriet.

Fuldstændige Undersøgelser, efter at Mejeriet har foretaget de foreslaaede Ændringer, have hidtil været

sjældne, hvilket i foranstaaende Tabel for en Del skyldes, at Forandringerne endnu ikke ere blevne foretagne, men ogsaa for en Del, at Mejerierne ikke ville afholde Udgiften ved en ny Undersøgelse, naar de selv finde Forbruget passende langt nede. Jeg har derfor tilskrevet de Mejerier, hvorfra man savner Meddelelse om Resultatet efter Forandringen, om at sende mig Meddelelse herom, men som Skemaet udviser er det indtil det Tidspunkt, hvor foranstaaende Oversigt er affattet, kun forholdsvis faa Mejerier, som have efterkommet Opfordringen.

Det er interessant at se, hvorledes Posten »Pund Damp pr. 1000 Pund Mælk« svinger paa de forskjellige Mejerier. Indenfor Skemaet fra 171—400 Pund. Man tør selvfølgelig ikke ved utidigt Kniberi lade det gaa ud over Renligheden i Mejeriet, men der er sikkert ogsaa mange Steder, hvor man »skolder« temmelig stærkt.

Forøvrigt vil jeg tillade mig at henvise til Skemaet, der saavidt muligt senere skal blive suppleret med de manglende Oplysninger.

Med Hensyn til Brændværdibestemmelserne tilføjede Taleren følgende Bemærkning:

Professor Stein har gjort mig opmærksom paa, at den Metode til Brændværdibestemmelser, som jeg hidtil har anbefalet, temmelig sikkert er mere unøjagtig, end jeg har gjort Regning paa. Naar jeg har anbefalet den, er det af Iver for i det hele at faa Sagen fremmet. Den billigste Analyse — men ganske vist fuldt tilfredsstillende — som foretages paa større Laboratorier, koster 20 Kr. Naar det er større Partier, det drejer sig om, er det jo ikke en Udgift, der spiller nogen Rolle. Men det viser sig, at Mejerierne i Almindelighed ikke er meget offerberedvillige, hvad den Slags Spørgsmaal angaar; derfor er det af Betydning at faa en billig Brændværdibestemmelse. Den, jeg har foreslaaet, er den saakaldte Thomson'ske. Den viser sig at give ikke saa lidt mere Afvigelse fra det rigtige, end jeg har formodet efter de første Forsøg, som ikke have strakt sig over et tilstræk-

keligt Materiale; men Prof. Stein har stillet sig velvillig til at lade mig faa Lejlighed til at sammenligne flere Prøver, saa jeg haaber, at den billige Bestemmelse dog skal kunne faa nogen praktisk Betydning. Imidlertid maa jeg sige, som jeg ogsaa har sagt hele Tiden tidligere, at den kun er et Surrogat, der f. Eks. ikke vil kunne bruges som Bevis under en Retstrætte.

Taleren sluttede sit Foredrag med at udtale Ønsket om, at der maatte blive rettet Forespørgsel til ham paa alle Punkter, hvor man mente, han havde været for lidt indgaaende.

Foredraget ledsagedes af følgende Diskussion:

Statskonsulent Nissen Dall: Jeg kunde have Lyst til at spørge Hr. Statskonsulent Birk om, hvilket Kulforbrug han anser for at være rimeligt. Han nævnede i sit Foredrag visse Ydergrænser, der vare forekomne, og at man skulde søge Assistance hos Fagmanden, naar Forbruget kom op over en vis rimelig Grænse. Hvad er da et passende Forbrug af Kul pr. 1000 Pd. Mælk? Vi ved jo vel, at et stort Mejeri under lige Forhold nok kan have et mindre Kulforbrug end et mindre Mejeri; men var det ikke muligt at opstille en bestemt Standard for de forskellige Mejeriklasser? I Driftsstatistiken skelner vi jo mellem de store Mejerier, der bearbejder 4 Mill. Pd. Mælk eller derover aarlig, de middelstore med 2—4 Mill. Pd., og de smaa med under 2 Mill. Pund. Kunde der ikke for hver af disse Klasser opstilles et Gennemsnitstal for det tilladelige Forbrug, saa at de vidste, at der var Grund for dem til at søge Hjælp, hvis Forbruget kom op over dette Tal? Jeg har forgæves søgt efter en saadan Oversigt i Foredraget.

Statskonsulent Birk: Det er vanskeligt at give saadanne aldeles bestemte Tal, navnlig fordi de fineste

Rekorder kunne være for dyrt købte; man ved ikke, om det betaler sig at gaa saa langt ned. Jeg tør derfor ikke udtale noget aldeles bestemt; men med de nuværende Kulpriser vilde jeg dog ikke være fornøjet med et Middeltal, der laa over 30 Øre.

Maa jeg her benytte Lejligheden til at gøre opmærksom paa, at som det vil ses af Resultaterne, er der desværre mange aabne Huller. Jeg har søgt at lægge det hele frem saa aabent som muligt, idet der ikke er udeladt nogetsomhelst Mejeri, der har begært Assistance. Der er 51 ialt, og hvor et Numer findes to Gange umiddelbart efter hinanden, betyder det, at der har været foretaget Forsøg med Variationer — se f. Eks. Nr. 8, Nr. 19 o. fl. Det eneste, der er tilfredsstillende her, er, at alle Vegne, hvor vi have foretaget Forandringer, have de virket godt. Men fra alt for faa Steder har vi faaet Oplysning om, hvor meget Forbruget senere er bragt ned. Det kan kun skyldes, at Mejerierne selv ikke have haft Interesse for at svare paa vore Forespørgsler, hvad enten de nu ikke have foretaget de foreslaaede Ændringer eller blot ikke tilsendt os Meddelelse om Resultaterne. Det er kun forholdsvis faa Mejerier, der have rekvireret Assistenten, efter at de foreslaaede Ændringer ere foretagne. For dog at faa noget at vide om, hvordan Sagen stod, har jeg skrevet til alle de Mejerier, som have ladet en første Undersøgelse foretage, og bedt disse om Oplysning om, hvorledes de vare fornøjede med Resultatet. Fra en 6—7 Stykker har jeg faaet Svar, hvori de tale i høje Toner om, at de have haft Fornøjelse af Arbejdet; men de færreste af dem giver Tal til Oplysning. Imidlertid ere de faa Tal, jeg har faaet, saa lave, at jeg som sagt har Grund til at tro, at over 30 Øre skulde vi ikke gerne komme som Middelværdi. For Resten er Kulforbruget i Tabellerne angivet baade efter Værdi og efter Vægt. Naar jeg kun har nævnet Værdiangivelserne her, er det fordi de give en mere umiddelbar Sammenligning med Driftsstatistiken, idet denne ikke opgiver det aar-

lige Forbrug i Kulvægt, men i Øre pr. 1000 Pund Mælk, hvorimod man kunde ønske, at Angivelsen skete i Kulvægt.

Statskonsulent Nissen Dall: Hvad Statskonsulent Birk her nævnede om Driftsstatistiken er ganske rigtigt. Men der er slet ikke noget i Vejen for, at vi indføre den antydede Ændring; vi kan lige saa let faa Opgivelse fra Mejerierne om selve Kulmængden som om Pengene, den har kostet. Vi kan bruge begge Dele; og hvis der kunde ske et Samarbejde mellem Kontrolfyringen og Driftsstatistiken, vilde det være heldigt at faa begge Opgivelser. Det Tal, som Hr. Birk nævnede som tilladeligt Gennemsnit for Maksimumsforbruget, har overrasket mig noget. Det er kun ganske faa Mejerier, der naa saa langt ned som til 30 Øre pr. 1000 Pd. Mælk, og det vil blive et kolossalt Arbejde at faa det nedbragt dertil alle Vegne. Men kan det lykkes, vil jo meget være vundet. Jeg havde ventet, at der vilde være blevet sagt 35 Øre eller deromkring.

Professor Bøggild: Det har interesseret mig meget i Løbet af det sidste Par Aar at følge det Arbejde, som her er betegnet som Kontrolfyring. Det er et Arbejde, som der var rig Lejlighed til at henlede Opmærksomheden paa særlig i Andelsmejeriernes første Dage, idet vi stod med en Mængde nyoprettede Mejerier, der bleve ledede af Folk med ringe Kendskab til at passe Dampkedler og omgaaes Kul og Damp. De store Svingninger, som Konsulent Birk paaviste, var der allerede talrige Eksempler paa for en hel Del Aar tilbage. Men jeg finder Anledning til her at pege paa, at der er en vis Ligegyldighed hos en stor Del af d'Hrr. Landmænd, hvad enten det nu er Formændene for Bestyrelserne, eller det er den samlede Bestyrelse, som har med Andelsmejeriets Drift at gøre, en Ligegyldighed, som maaske kunde tilgives for 15—20 Aar siden, men som er vanskeligere at tilgive nu. Jeg kan derfor ikke andet end benytte

Lejligheden her, hvor saa mange indflydelsesrige Mænd ere til Stede, til at pege paa, at Forholdene endnu maa siges at være ret utilfredsstillende paa dette Omraade. Da der i sin Tid blev arbejdet — bl. a. af nogle af de Mænd, her ere til Stede — for at faa den saakaldte Pasteuriseringslov, blev det meget ofte gjort gældende, at nu vilde det blive rent galt med Kulforbruget. Skal vi pasteurisere saa højt og pasteurisere alt, baade skummet Mælk og Fløde, maa det blive forfærdeligt, hvad der skal bruges af Kul, mente man. Men det viste sig, at Folk lærte at omgaaes Tingene økonomisk, og at, skønt Pasteuriseringsloven nu har været gennemført i flere Aar, og Mælkemængden er steget betydeligt — hvilket har været skæbnesvangert for mange Mejerier, der have haft for smaa Kedler — er der desuagtet en ret tilfredsstillende Nedgang i Kulforbruget eller Brændselsudgiften. Dette skyldes kun, at Bestyrerne have lært at omgaaes Tingene fornuftigt, og at de værste Fejl ere afhjulpne. Naar Konsulent Birk slutter sin Beretning med at sige, at der endnu er nogle Mejerier, hvor man skolder lidt for rigeligt, er det vist rigtigt. Men jeg maa dog sige, at Landet over ere vi dog i Hovedsagen komne bort fra at skolde. Vi gøre rent med Kalk; derved spares ogsaa Penge til Vedligeholdelsesomkostninger, idet Kalken ikke ødelægger Inventaret. Men endnu begaaes der Forsyndelser paa enkelte Steder. Naar Konsulent Birk derimod mener, at vi gennemgaaende maa kunne komme ned til et Kulforbrug af 20—30 Øre, vil jeg sige: Køb ikke Guld for dyrt. Man kan uden Tvivl ogsaa spare for meget paa Kullene og derved foranledige dels større Slittage forskellige Steder og Forsømmelser, hvad Rengøring angaar. Den Vej, ad hvilken jeg tror, det bedste Resultat vil kunne naaes, er, at det bliver mere almindeligt end hidtil at lønne Mejeristerne saaledes, at de bærer f. Eks. 20 pCt. af Udgiften til Kullene. I sin Almindelighed tror jeg ingenlunde det vil være ønskeligt at forpagte Mejerierne ud eller at lade Bestyrerne afholde alle Driftsudgifterne; men ønskeligt

var det at lønne Mejeristerne saaledes, at de vare fuldt ud interesserede i at bringe de samlede Driftsudgifter ned, navnlig Kuludgiften og andre Konti, hvor der bedst kan spares. Det gøres nogle Steder saaledes, at Mejeristen lønnes med et vist Antal Pund Mælk pr. 1000 Pund; men det kan ogsaa gøres derved, at Mejeristen iøvrigt er paa Pengeløn, efter Aftale, men at han faar det Minus, at han skal bære 10—20 pCt. af Kulforbruget. Saa vil han være interesseret i at holde det saa lavt nede, som det fornuftigvis kan gøres efter vedkommende stedlige Forhold.

Statskonsulent Birk: Jeg vil gerne mødes med Hr. Nissen Dall i Ønsket om at faa en Sammenligning med Driftsstatistiken saavel i Kulpris som i Kulvægt. I de Optegnelser, jeg har givet, har jeg anført baade Pris og Vægt. Dersom Driftsstatistiken vilde kunne overkomme ogsaa at angive Vægten, havde vi begge Dele begge Steder, og saa fik vi tillige en Statistik over, hvad Mejerierne gennemgaaende gav for deres Brændsel. Det synes jeg vilde være en ganske udmærket Ting. Med Hensyn til Ordet »Skoldning«, er det jo sat i Anførselstegn, altsaa brugt mere billedligt — ikke fordi jeg mener, at Skoldningen skal fortrænge Kalken, men fordi jeg mener, at somme Steder gaar Dampen mere ud i det vilde Vejr, end den skulde have Lov til.

Konsulent J. Otto Pedersen: I Oversigtstabellen er Mejeriet under Nr. 26 opført 3 Gange, og der staar, at der ingen Forandringer er foretaget. Maa jeg spørge, om det blot er Forandringen i Mælkemængden, der maa antages at have medført det forandrede Kulforbrug.

Statskonsulent Birk: Ja, det er det netop. Der blev ikke foretaget nogen af de foreslaaede Forandringer; jeg ved ikke, om det var af Hensyn til Bekostningen, det ikke skete. Maa jeg her indskyde, at det ganske i Almindelighed vil være tilstrækkeligt at ofre 4—600 Kr.,

naar der ikke er særlig store Forandringer at gøre, f. Eks. at man maa kassere Skorstenen el. l. Udgiften er altsaa i Reglen ikke uoverkommelig. Her i dette Tilfælde ved Nr. 26 blev Forandringen altsaa ikke foretaget; men da Mælkemængden varierede meget stærkt, bad jeg Bestyreren om at indsende Resultaterne efter hans egne Maalinger. Endelig vil jeg gøre opmærksom paa, at jeg her har liggende Oplysninger om, hvad der er foreslaaet for hvert enkelt Mejeri, saa jeg er rede til at besvare eventuelle Forespørgsler derom.

Statskonsulent Nissen Dall: Under Nr. 8 findes der anført et Par Tal, som jeg forstaar saaledes: Først et Kulforbrug af 72.7 Øre — det maa vel være, før nogen Forandring foretoges. I Anmærkningen staar der: »Efter første Forsøg ændredes bl. a. Ristens Størrelse. Foreslaaet Forandringer.« — og saa staar der 60.4 Øre. Det maa dog kaldes et højst utilfredsstillende Resultat. Det er vel Meningen, at der skal ske større Forandringer; men der foreligger ikke Oplysning om Resultaterne efter de sidste Forandringer, eller om de ere gennemførte.

Statskonsulent Birk: De opgivne Tal referere sig til to Fyringer, der ere foretagne umiddelbart efter hinanden, og hvor Assistenten, medens han var der, har gjort en Forandring af Ristens Størrelse, noget, som han let kunde gøre med det samme. Allerede derved bragtes Forbruget ned som angivet. Men der blev foreslaaet yderligere Forandringer, og om Resultatet deraf er der ikke meddelt noget.

Præsidenten: Da ikke flere ønske Ordet, vil jeg takke Statskonsulent Birk for de Meddelelser, han har givet i Dag. Jeg tror ogsaa, jeg kan udtale en Tak i Almindelighed til Konsulent Birk for det ikke ringe Arbejde, der allerede er udført til Forbedring af Fyringen i Mejerierne, hvorved der utvivlsomt mange Steder er indvundet ikke ganske ringe Kapitaler.

Man gik derefter over til det næste Punkt paa Dagsordenen, som var:

5. Ufrugtbarheden hos Malkekoen, dens Aarsager og Behandling.

Dyrlæge, Konsulent Albrechtsen holdt herom følgende Foredrag:

Det er en velbekendt Sag, at Malkekoens Ydelse i væsentlig Grad er afhængig af en regelmæssigt forløbende Drægtighed, hvorfor Afbræk af denne — fremkaldt enten ved for tidlig Fødsel eller endnu mere ved Kastning — som Regel tidligere eller senere vil medføre en Nedgang i Mælkeydelse, hvilket ogsaa er Tilfældet, naar Drægtighedsperioden forrykkes i kortere eller længere Tid (Overløben) eller helt udebliver (Ufrugtbarhed). Ulæmpen herved føles imidlertid ikke alene som et blot og bart Mælketab, hvor alvorligt dette i og for sig end kan være, Ufrugtbarheden har jo videre rækkende Betydning og vanskeliggør undertiden i høj Grad Vedligeholdelsen af Besætningen. Jo mere udviklet denne er, jo kostbarere Avlsdyr denne altsaa bestaar af, desto større bliver Tabet.

Det er derfor utvivlsomt, at Ufrugtbarheden i vore Malkekvægbesætninger, udbredt som den er til en stor Del af disse, er et stort og betydningsfuldt Spørgsmaal, hvorover man vel af og til fra den praktiske Landmand har hørt Klage, men som desuagtet kun har været grumme lidt berørt, saavel i Landbrugspressen som blandt Dyrlægerne. Hos os har Spørgsmaalet ikke været Genstand for nogen videnskabelig Undersøgelse, hvor betimeligt dette end synes at være, hvorimod man i Udlandet har skænket Sagen mere Opmærksomhed. Den ansete Videnskabsmand Professor Zschokke i Zürich har saaledes i en Række af Aar beskæftiget sig med Undersøgelser over Ufrugtbarheden hos Kvæget i Svejts, og Resultatet heraf har han fremlagt i et udførligt Værk »Ufrugtbarheden

hos Kvæget, dens Aarsager og Behandling«, hvori findes mange værdifulde og interessante Oplysninger. I de sidste Aar har dog adskillige Dyrlæger herhjemme beskæftiget sig med Opgaven, omend Meddelelser herom hidtil har været sparsomme. Selv har jeg i flere Aar i en ikke ringe Udstrækning beskæftiget mig med Ufrugtbarhedsspørgsmaalet hos Kvæget, først ved Behandlingen af Brummere, senere ved Behandling af de andre Former, hvorunder Ufrugtbarheden viser sig. Selvfølgelig har jeg langtfra kunnet behandle Opgaven saa grundigt og udførligt, som den skulde og burde behandles; men med Resultatet af dette Arbejde har mine Kunder og jeg været tilfreds, idet dette i langt de fleste Tilfælde har ført til Maalet, hvorfor jeg mener — i Betragtning af Spørgsmaalets store økonomiske Betydning — at selv et ringe Bidrag til dets Løsning kan være af Interesse.

Spørger man først om Udbredelsen af denne Lidelse Landet over eller i visse Egne, da har man jo tidligere savnet paalidelige Oplysninger til at opgive denne i Form af klare Tal. At Lidelsen var meget udbredt og har forvoldt mange og store Ulæmper, derom kunde de mange Klager, man hørte fra Landmænd Landet over, nok tyde; men man bliver i Virkeligheden overrasket ved at se, hvor udbredt Ufrugtbarheden er, naar man først kommer til at beskæftige sig med Spørgsmaalet. Uagtet jeg ikke har gjort det mindste for at gøre Landmændene bekendt med, at mange Tilfælde af Ufrugtbarhed hos Koen ved en rettidig Behandling kan helbredes, har jeg dog i Løbet af 3—4 Aar paa et Omraade af c. 1 □ Mil behandlet mange hundrede Køer, og det er dog sikkert det færreste Antal, der er kommet under min Behandling. Det viste sig nemlig, at det var kun rent undtagelsesvis, at man traf paa Besætninger, hvori Drægtighedsperioden forløb regelmæssig; i langt de fleste Besætninger fandtes der et eller flere Dyr med uregelmæssig forløbende Brunst, og i mange Besætninger var Lidelsen udbredt til et forholdsvis stort Antal Dyr, saa at Besætninger med fra 50—60 pCt. Overløbere langt fra var nogen Sjeldenhed. —

Igennem Kontrolforeningernes Regnskaber kan man nu faa en ganske god og tilforladelig Oversigt over Antallet af henholdsvis Overløbere og Kastere, idet disse to Afdelinger i de sidste to Aar flere Steder er opgjort særskilt, og det er meget oplysende Tal, man her faar frem.

I 1902—03 var der i otte bornholmske Kontrolforeninger med 2508 Køer 180 Overløbere = c. 7 pCt., medens der af Kastere fandtes 112 = c. $4^1/_2$ pCt. I Regnskabsaaret 1903—04 fandtes der i elleve bornholmske Kontrolforeninger med 2896 Køer 167 Overløbere = c. $5^3/_4$ pCt., fordelt paa 69 Besætninger, medens der samtidig af Kastere fandtes 122 = c. $4^1/_4$ pCt., fordelt paa 33 Besætninger. I 45 sjællandske Kontrolforeninger med 19134 Køer er der opført 1161 Overløbere = c. 6 pCt., medens der samtidig fandtes 1350 Kastere = c. 7 pCt.

Paa Jersey har jeg fra paalidelig Kilde faaet opgivet Overløbernes Antal til c. 2 pCt., medens den smitsomme Kastning som bekendt ikke findes der.

Det er iøvrigt interessant at lægge Mærke til, hvor forskellig Overløbningen og Kastningen optræder i de forskellige Kontrolforeninger, saaledes som det fremgaar af nedenstaaende Oversigt for 1903.

	Overløbere.	Antal Besætn.	Kastere.	Antal Besætn.	Helt fri. Antal	Besætn.
Bodilsker...	24	11	21	4	3	
Pedersker...	20	8	5	2	3	
Olsker.....	17	10	6	4	3	
Nyker.....	21	11	7	4	3	
Brodal	5	3	20	9	5	
Broholm....	10	5	19	1	12	
Klemensker.	33	5	32	5	4	
Vaddam	10	2	3	1	13	
Bøsthøj.....	10	4	7	2	8	
Knudsker...	17	10	2	1	7	
	167	69	122	33	61	

Medens Overløberne, hvis Antal iøvrigt paa Bornholm er større end Kasternes, optræder forskellig i de forskellige Foreninger, er Forskellen selvfølgelig større

indenfor de enkelte Besætninger. Af 145 Besætninger, der i 1903—04 var under Kontrol, var kun 61 helt fri for Overløbning og Kastning; i en Række af Besætninger var Lidelsen udbredt til flere Individer, hos flere Besætninger endog til over Halvdelen. I Konkurrenceberetningerne for Jylland findes flere Besætninger, hvor Overløbernes Antal er opgjort med over 20 pCt. I Kontrolforeningerne har man imidlertid et temmelig vidt Spillerum for Begrebet Overløber, idet man kun hertil regner de Køer, som ved Regnskabsaarets Begyndelse var fjernet mindst 5 Maaneder fra Kælvningen, og som ikke kælver i de første 10 Maaneder i Regnskabsaaret. Efter min Erfaring lader man kun de Køer, som man nødig vil af med, gaa saa længe, paa de fleste Gaarde udsætter man Overløberne før den Tid, hvorved Tallet paa Udsætterne yderlig forøges.

Det er derfor utvivlsomt, at vi alene i Overløbningen har en meget udbredt og for et rentabelt Kvægbrug hæmmende Lidelse, der hvad Tallet angaar fuldt kommer paa Højde med den smitsomme Kastning, og at mange Landmænd betragter den for værende lige saa tabbringende som hin. Lægger vi Kastningen til, der i mange Tilfælde er den egentlige Aarsag til Overløbningen, faar vi et Antal, der svinger imellem 10—20 pCt. af Køerne inden for de kontrollerede Besætninger, og som vi har al Grund til at skænke vor fulde Opmærksomhed.

Aarsager:

Om Grunden til Ufrugtbarhed hos Køerne er der i Tidernes Løb anført en Mængde højst forskelligt indvirkende Omstændigheder, der enten hver for sig eller i Fællesskab skulde fremkalde Ufrugtbarhed. Spørger man saaledes den praktiske Landmand om, hvad han mener er den egentlige Aarsag, da faar man saa mange forskellige Svar, at det er overordentlig vanskeligt at faa disse til at stemme nogenlunde overens. Til at begynde med giver man dog næsten overalt Tyren Skylden, hvilket er saa nemt og lige ud ad Landevejen; men efterhaanden som man anvender forskellige Handyr, og Virkningen

ikke bliver bedre, maa man søge andre Forklaringer, der, som nævnt, er mange og højst forskelligartede. Meget almindeligt hyldes dog den Anskuelse, at det er den stærke Ernæring, vi i en Aarrække har budt Malkekøerne, som fremkalder de talrige Overløbere og de mange Brummere. Nogle beskylder den ensidige Fodring med Oliekager for Aarsagen, medens andre har Erfaring for, at en bestemt Slags Oliekager i denne Henseende er uheldig at anvende; ved fortsat Undersøgelse viser det sig dog, at hele Rækken af de alm. anvendte Kager hver for sig paa de forskellige Steder regnes for at være Aarsagen. Enkelte Steder mener man, at Fodringen med for mange Roer har været det afgørende, medens man andre Steder har erfaret, at Mangel paa Roer har været højst uheldigt. Fremdeles har man sikre Erfaringer for, at forskelligt Slags fordærvet Foder: frosne Roer og Kartofler, muggen Halm og Hø o. s. v., har givet Anledning til Overløbning, ligesom Mask og Bærme flere Steder har et daarligt Ry paa sig. Alt i alt findes der næppe noget anvendt Foderstof, som ikke ved en eller anden Lejlighed har vist sig at være skadeligt. Ligesaa gaar det med mange andre Ting. Man har saaledes bestemte Erfaringer for, at Dyr fra forskellige Provinser er højst ulige frugtbare. Paa Bornholm mener man saaledes at have erfaret, at fynske Kreaturer er mindre frugtbare end Køer fra Lolland-Falster, disse igen mere ufrugtbare end rene Anglere. I den senere Tid har Jerseykvæget slaaet Rekorden derved, at de ved Siden af ikke at lide af Tuberkulose og Kastning heller ikke skal lide af Ufrugtbarhed. Dette sidste passer som alt omtalt ikke. Den praktiske Landmands Svar paa Spørgsmaalet er saaledes ubestemt og svævende, og man kan i Virkeligheden ikke bygge noget som helst paa disse Angivelser, idet disse kun er Resultatet af tilfældige Iagttagelser af Ufrugtbarhedens Tilstedeværelse samtidig med en eller anden anvendt Fodringsmaade eller tilfældige tilstødende Omstændigheder, der aabenbart ikke har noget at gøre med samtidig indtrædende Ufrugtbarhedstilfælde.

Den virkelige Aarsag til Ufrugtbarheden skyldes Sygdomme i de avlende Dyrs Kønsorganer, og da først og fremmest i Koens.

Hvor megen Lod og Del Tyren har i Ufrugtbarheden er naturligvis ikke nemt at fastslaa. De fleste Landmænd synes jo straks at være tilbøjelige til at lægge Skylden paa Tyren; men undersøger man saa Sagen nærmere, viser det sig, at Bedækningslisterne viser lige saa megen Overløben med andre Tyre, som med de eller den først anvendte. Jeg nærer derfor heller ingen Tvivl om, at man som Regel gør Tyren Uret. Det er klart, at man maa ikke forveksle den egentlige Ufrugtbarhed o: Mangel paa Dannelsen af befrugtningsdygtig Sædfim med den Ufrugtbarhed, der fremkommer ved en daarlig udført Bedækningsakt eller ved Overanstrengelse ved Parringen. Ved Bedømmelsen af Tyren som mulig Aarsag til Ufrugtbeden har jeg altid stillet mig det Spørgsmaal: hvis et Handyr een eller flere Gange viser sig at være frugtbart, hvorfor kan den saa ikke være det ved hver Parring, alt under Forudsætning af regelmæssige Forhold (ingen Overanstrengelse eller forudgaaende Sygdomstilfælde). Det vil med andre Ord sige: kender man, eller er der nogen Grund til at antage, at Tyren til Tider kan producere befrugtningsdygtig Sæd, til andre Tider ikke? Dette Forhold kendes aabenbart ikke, og det vil ogsaa vanskeligt kunne undersøges, men det rimeligste, synes jeg, er at antage, at der ikke eller kun rent undtagelsesvis findes slige vekslende Af- og Tiltagen af Ufrugtbarheden. Helt anderledes forholder det sig derimod med Tyre, som paa Grund af legemlig Ubekvemhed ikke formaar at udføre Bedækningsakten fuldstændigt (vedvarende eller kun til Tider). Her har man talrige Beviser for, at Parringen under saadanne Forhold ofte ikke fører til Maalet. Tiden omkring Dyrskuet er i saa Henseende lærerig; men Tilstanden er forbigaaende, kan rettes eller udjævnes, og det ophører ved Anvendelse af andre og springdygtige Tyre. Helt ufrugtbare Tyre har jeg i de 12 Aar, jeg har været knyttet til Tyreholdsforeningerne, kun truffet ganske faa af.

Den ene var en ung kostbar Tyr, købt paa Fyen. Dens Testikler var helt atrofiske, og trods god Parrelyst frembragte den ikke nogen Kalv. De øvrige fik erhvervet Ufrugtbarhed ved Sygdom i Kønsorganerne og som Følge af Alder.

Derfor mener jeg med fuld Føje at kunne sige, at Tyren som Regel ikke er Aarsag til den udbredte Ufrugtbarhed, man træffer i vore Malkekvægbesætninger, men at denne derimod i langt de fleste Tilfælde skyldes Uregelmæssigheder i Koens Kønsliv, hvilke igen kan føres tilbage til visse bestemte Sygdomme i Koens Kønsorganer.

Disse Sygdomme giver sig til Kende ved nogenlunde bestemt forløbende Symptomer.

For at lette Forstaaelsen af de hermed forbundne Forhold vil en kortfattet Skildring af Koens Kønsorganer være nødvendig.

Kønsorganerne bestaar af Æggestokkene (Ovarierne) med Udførselsgange (Æggelederne), den saakaldte Livmoder, i Dyrlægeverdenen almindelig kaldet for Bør, der bestaar af et Legeme med tvende Horn, endvidere Børmunden (Udførselsgang fra Børen) samt Skeden.

Ovarierne er to gennemsnitlig dueægstore, ovale, lidt fladtrykte Organer, der ved korte Baand er fastgjorte ved de brede Børbaand, et ved hver Side. Det, der i sund Tilstand er fast, — dog lidt elastisk at føle paa, bestaar af et med elastiske Traade og Muskeltraade blandet Bindevæv, der er forsynet med rigelige Blodaarer. I dette Væv findes en Mængde for det blotte Øje undertiden synlige Blærer paa forskelligt Udviklingstrin. Det er de saakaldte Graafske Blærer (Follikeer), der indeholder en klar let alkalisk reagerende Vædske, hvori det dyriske Æg findes. De Graafske Blærer er allerede tilstede ved Dyrets Fødsel og i et meget stort Antal, c. 40,000 Stk., hvoraf selvfølgelig kun ganske faa naar frem til Modenhed, de øvrige gaar efterhaanden til Grunde. Naar Dyret opnaar Kønsmodenhed, indtræder Brunsten, der i Tilfælde af, at Befrugtning ikke finder Sted, gentager sig med 3—4 Ugers Mellemrum. Under Brunsten modnes

en Graafsk Blære, idet en af disse tiltager i Størrelse, fortrænger de omliggende Graafske Blærer og trænger ved Hjælp af særlige Apparater frem til Overfladen (ligegyldig hvor), hvor den brister og udtømmer Indholdet med det deri værende Æg i Æggelederne, hvis øverste tragtformige udvidede Del lægger sig om den til Bristning modnede Graafske Blære, opfanger Ægget og fører dette videre til Børen, hvor det mødes med Handyrets Sædfim, hvis dette ikke allerede har fundet Sted i Æggelederne. Det befrugtede Æg hager sig fast paa Børens Slimhinde, hvormed det senere indgaar organisk Forbindelse. Under og især efter Bristningen af den Graafske Blære dannes der fra dens Vægge et saakaldt gult Legeme, der meget hurtigt (paa faa Dage) udfylder den bristede Blæres Hulrum og fortsætter under visse Omstændigheder sin Vækst, saa den kan overgaa selve Ovariet i Størrelse.

Betingelserne for Befrugtning er altsaa:

1. at der modnes befrugtningsdygtige Æg i Æggestokkene,
2. at Ægcellen kommer i Forbindelse med Handyrets Sædfim, og
3. at Forholdene i Skede og Bør er saaledes, at Befrugtningen kan finde Sted, og at det befrugtede Æg kan finde gunstige Betingelser for dets videre Udvikling.

En Mængde Lidelser i de forskellige Dele af Koens Kønsorganer kan nu gribe forstyrrende ind i Organernes Funktioner og derved forhindre Befrugtningen eller afbryde Drægtigheden paa et for tidligt Standpunkt.

Det er herved givet, at Ufrugtbarheden hos Koen skyldes en Mængde højst forskellige Aarsager. Ved nærmere Undersøgelse viser det sig imidlertid, at langt de fleste Tilfælde kan føres tilbage til 3 bestemte Former, der viser sig ved nogenlunde bestemte Kendetegn, og som har sin Rod i visse bestemte Lidelser i Kønsorganerne. Rent tilfældig optrædende Lidelser spiller i denne Forbindelse en ringe Rolle.

De fleste Tilfælde af Uregelmæssigheder ved Befrugtningen skyldes Lidelser i Æggestokkene, hvorved Ægge-

modningen enten helt forhindres eller ialtfald kun finder Sted ufuldstændigt eller uregelmæssigt. Efter Zschokke mangler der af ukendte Grunde undertiden helt Udvikling af det gule Legeme, der er en virksom og nødvendig Faktor ved Æggemodningen og den derved fremkaldte Brunst. Ikke alene bidrager det gule Legeme ved sin hurtige Vækst til Modningen og Bristningen af den Graafske Blære, men under hele Drægtighedsperioden regulerer den ved sin Tilstedeværelse Trykforholdet i Ovariet og forhindrer derved Modningen af nye Graafske Blærer og deraf følgende Brunst. Udebliver derfor Dannelsen af det gule Legeme, mangler den regulerende Virksomhed, hvorfor den Graafske Blære i Stedet for at modnes og derpaa briste, vokser videre og videre, suger mere og mere Vædske til sig, bliver større og større og danner tilsidst den saakaldte Cyste, ɔ: vædskeholdige Sæk. Ved sin (Cystens) fortsatte Vækst fortrænger den mere og mere Ovariets øvrige Væv, saaledes at Ovariet ofte kommer til at bestaa af en eneste Blære, indeholdende en som Regel klar Vædske omgivet af en yderst tynd Hinde, der undertiden brister ved et let Tryk. Ovariet kan herved tiltage betydelig i Størrelse, der kan variere fra Valnød til Hønseæg eller endog som en knyttet Haand. Hyppigst angribes begge Ovarier.

Denne Cystedannelse foranlediger den saakaldte Brummersyge eller Nymphomani, der i de fleste Tilfælde viser sig ved en vedvarende Brunstytring hos Koen, i de færreste Tilfælde dog ogsaa ved en uregelmæssig forløbende Brunst. Brummerlidelsen, der iøvrigt har gaaet under forskellig Betegnelse og for ikke mange Aar tilbage blev anset som et Tegn paa Tuberkulose, virker som bekendt ret indgribende paa Koen. Vi faar herved de højst ubehagelige altid brunstige Dyr med de nedsunkne Bækkenbaand, og som benytter enhver Lejlighed til at springe op paa andre Dyr, medens de ved en udtalt Brummen og Sparken og Kradsen i Jorden med Klove og Horn minder om Handyret. Ved længere Tids Lidelse kan Brummeren blive ret værdiløs, idet den snart taber i

Mælkemængde, senere ogsaa i Huld. Kødet af saadanne Dyr er i Reglen af ringe Værdi, idet det er mørkt, sejgt og kun forsynet med sparsom Fedtaflejring.

Brummerkoen kan ved en kyndig og rettidig Behandling helbredes. Tidligere kendte man kun til Kastration, der endda kun sjelden blev anvendt. Nu foretager man ved en simpel Fremgangsmaade Udklemning af Cystens Indhold, og naar denne Behandling indledes paa et tidligt Stadium af Sygdommen og i fornødent Fald gentages, opnaas som Regel Helbredelse. Den første, der her i Landet har slaaet til Lyd for denne Behandlingsmaade, er Hegelund, som har haft 70 pCt. helbredede, hvoraf igen 80 pCt. blev drægtige. Andre har haft lignende Resultater, og mine Erfaringer gaar i samme Retning. Drejer det sig blot om et nogenlunde godt Avlsdyr, som ikke er for langt fjernet fra Kælvningen, behandler jeg først Ovarierne en eller flere Gange med som Regel et heldigt Udfald. Paa denne Maade har jeg behandlet mange Køer, der har kælvet flere Gange, medens de ellers vilde være blevne udsatte. Lykkes Behandlingen ikke, kan man ved Kastration fjerne de syge Æggestokke, hvorved man paa een Gang fjerner Kilden til Lidelsen. Operationen er ikke meget smertefuld, er simpel at udføre, og den er i almindelig øvede Hænder næsten farefri. Jeg har udført flere hundrede Operationer og med et godt Resultat. Kastraten bliver straks efter rolig, Bækkenbaandene strammes, den vinder forbavsende hurtig i Mælkemængde, der i lang Tid ikke svinger meget og holder sig undertiden i flere Aar. Dyret bliver triveligt, og Kødet er ved Slagtningen af en langt bedre Kvalitet.

Som nævnt staar Dannelsen af det gule Legeme i et bestemt Forhold til Modningen og Bristningen af den Graafske Blære og den dermed forbundne Brunst. Efter Bristningen af Blæren udfyldes Hulrummet hurtigt af det gule Legeme, der herefter forholder sig højst forskelligt, eftersom der indtræder Drægtighed eller ikke. Hvis der af Befrugtningen indtræder Drægtighed, fort-

sætter det gule Legeme sin Vækst til en vis Størrelse, der ofte er lige saa betydelig som hele Ovariet. Det vedligeholdes under hele Drægtigheden og forhindrer ved sin Tilstedeværelse Modningen af nye Æg. Zschokke fandt dette Forhold hos alle drægtige Køer.

Efter Fødselen forsvinder det gule Legeme under alm. Forhold hurtigt, og ny Brunst indtræder efter 3—4 Ugers Forløb. Hvis Parringen ikke fører til noget Resultat, forsvinder det gule Legeme ligeledes hurtigt.

Der indtræder imidlertid hyppigt Uregelmæssigheder i dette Forhold, idet det gule Legeme efter Fødselen ikke svinder (opsuges), hvorved det foranlediger, at Brunsten enten helt udebliver eller kun ytrer sig svagt og uregelmæssigt. Det gule Legemes Tilbageholdelse i Ovariet har altsaa straks den Indflydelse, at Brunsten udebliver i kortere eller længere Tid; men Indvirkningen paa Ovariet kan ved længere Tids Tilbageholden være ret indgribende. Det gule Legeme tiltager saaledes indtil videre i Vækst, saa at det kan opnaa Størrelse som en Valnød, medens Ovariet er at føle som et lille Vedhæng. Sandsynligvis er under saadanne Omstændigheder Ovariets normale Væv gaaet til Grunde, saa Dyret er uhelbredeligt. Den modsatte Ovarie er i c. 10 pCt. af Tilfældene helt indskrumpen (atrofisk). Hos Køer, der efter normal Fødsel ikke vil vise Brunst, har jeg altid truffet Tilbageholdelse af det gule Legeme, undtagen dog de Tilfælde, hvor begge Ovarierne har været atrofiske, hvilket jeg iøvrigt af og til har truffet hos Kvier. Tilbageholdelsen af det gule Legeme kan ogsaa, mener man, foranlediges ved forskellige Lidelser (betændelsesagtige Tilstande) i Børen, hvilket altsaa skulde skyldes en sekundær Virkning — Irritation.

Efter min Erfaring kan man føre langt de fleste Tilfælde af Overløbning hos Køerne tilbage til denne abnorme Virksomhed i Ovarierne, hvilket medfører, at Udsigterne for Behandlingen af Ufrugtbarheden stiller sig langt gunstigere, end man i Almindelighed antager, idet langt de fleste Tilfælde kan helbredes. Man vil nemlig

ved opmærksom Iagttagelse lægge Mærke til, at Overløbningen hos normalt kælvende Køer i de fleste Tilfælde, Brummere undtagne, indledes med, at Brunsten i nogen Tid slet ikke viser sig eller kun meget svagt og uregelmæssigt. Det er de gule Legemer, der er paa Spil, og kommer saadanne Dyr under en rettidig Behandling, vil man som oftest kunne fremkalde en regelmæssig forløbende Brunst, der ved Parring vil give et heldigt Resultat. Behandlingen er meget simpel, idet man blot udklemmer det gule Legeme en eller flere Gange, hvorefter Brunsten indtræder i Løbet af faa Dage — indtil 3—4 Uger. I Løbet af de sidste 3—4 Aar har jeg behandlet mange hundrede Dyr paa denne Maade med et fortrinligt Resultat, og uden at noget Uheld er indtruffet. Det maa imidlertid ikke overses, at Behandlingen kan foranledige hurtige Dødsfald, idet der ved Løsningen af det gule Legeme kan indtræde en indvendig Forblødning. Det er ikke indtruffet for mig, og det er ogsaa meget sjeldent forekommende Tilfælde, som man iøvrigt kan raade Bod paa.

Medens, som nævnt, de fleste Tilfælde af Overløbning skyldes ovenanførte uregelmæssige Virksomhed i Æggestokkene, findes der dog adskillige Lidelser, der beror paa andre Aarsager. Det er alle de Tilfælde, der viser sig ved enhver 3.—4. Uge regelmæssig tilbagevendende Brunst, og som skyldes betændelsesagtige Tilstande i Bør og Skede, hvorved Befrugtningen umuliggøres eller afbrydes paa et for tidligt Tidspunkt (Kastning), eller ogsaa skyldes Ufrugtbarheden, at Sæden som Følge af en Sammenvoksning af Børmunden ikke kan passere gennem denne, og derfor gaar til Grunde i Skeden. At stille en rigtig Diagnose og altsaa faa Klarhed over den egentlige Aarsag, har i disse Tilfælde for mig frembudt større Vanskeligheder, end hvor Lidelsen har sit Sæde i Æggestokkene, ligesom Behandlingen ogsaa i sin Helhed har givet et ugunstigere Resultat. Man kan dog ved nøje Undersøgelser faa ganske gode Holdepunkter,

og der kan ved en grundig Behandling gøres ikke saa ganske lidt.

Hvad den betændelsesagtige Tilstand af Børens Slimhinde angaar, da kan denne selvfølgelig skyldes mange Aarsager: vanskelig Fødsel, Krængning af Bør og Skede, tilbageholdt Efterbyrd osv. osv., men den Faktor, hvormed vi i denne Henseende har mest at gøre, er sikkert den smitsomme Kastning, der staar opført med lige saa mange Tilfælde som Overløberne eller endog med flere, og som under almindelige Forhold optræder saa tydeligt, at vi ikke behøver at nære Tvivl om Sygdommens Karakter. Uagtet Aarsagen til og Behandlingen af den smitsomme Kastning egentlig ligger uden for den Ramme, jeg har anlagt ved denne Skildring, griber den saa ofte ind i hele Ufrugtbarhedsspørgsmaalet, at jeg kort maa omtale enkelte Ting. Naar man i en eller flere Besætninger træffer adskillige Køer, undertiden langt de fleste, der løber om med regelmæssige Mellemrum af 3—4 Uger, da kan man som Regel være sikker paa at have med katarralsk Lidelse af Børen at gøre, hvilken sandsynligvis skyldes Kastningssmitstoffet, der enten forhindrer Befrugtningen eller fremkalder Kastning paa et tidligt Stadium. I alt Fald er saadanne Ekspl. langt fra sjeldne i Besætninger, hvor man ikke har været ganske fri for Kastning, ligesom det jo er ganske almindeligt efter en Kastningsepidemi.

Det bedste Middel herimod er selvfølgelig at forhindre Kastningen i at trænge ind i Besætningerne, hvilket ikke er saa vanskeligt, som mange tror, og hvis den har faaet Indpas, da ved en faglig Behandling at indskrænke dens skadelige Virkning saa meget som muligt. Det vil føre for vidt at omtale Behandlingen videre; men nogle Eksempler skal jeg dog anføre. I en Egn med mange smaa Koholdere (4—6 Stkr.) var man hovedsagelig henvist til at anvende Tyrene paa en større Gaard, hvor der i en Aarrække havde hersket Kastning, men som for denne Besætning ikke betød stort, idet alle de ældre Køer var uimodtagelige. Husmandskøerne kastede der-

imod ret hyppigt. Man dannede da en Tyreforening med strenge Bestemmelser for at undgaa Kastninger (Udskylning af Tyren og eventuelle Kastere). Resultatet var, at af 82 drægtige Køer i 1903, fordelte paa nogle og tredive Medlemmer, kastede kun een Ko, i 1904 ingen, hvilket altsaa viser, at man kan undgaa Kastningen, naar Tyren og mulige Kastere desinficeres. I mange Besætninger, hvor Kastningen har faaet Indpas, er denne bleven begrænset til et vist Antal Individer, hvoraf langt de fleste er blevet drægtige igen, og kun en ganske enkelt har kastet 2den Gang, hvorefter Kastningen som Regel er standset. Man kan derfor enten helt undgaa eller i alle Tilfælde begrænse dens Virkning betydeligt, og hvorfor saa ikke gøre det, det lønner sig aabenbart godt!

Betændelsesagtige Tilstande i Bør og Skede, stammende fra andre Aarsager, forekommer selvfølgelig af og til, men det er mere spredt forekommende Tilfælde, der ikke i den Grad bliver følelige som de, der er nævnt foran.

En vistnok ikke sjelden forekommende Hindring for Befrugtningen hos Koen er en Sammenlodning af Børmunden, hvilket forhindrer Sæden i at trænge herigennem. Hos Hoppen er denne Hindring for Befrugtningen langt fra ualmindelig, og en Opblokning, der her er let at foretage, fører i mange Tilfælde til Maalet. Hos Koen er Forholdene mere vanskelige, idet man kun lige under Brunsten kan komme til Erkendelse af denne Hindring, idet Koens Børmund da aabnes og endda kun ganske lidt. Jeg har tidligere ikke skænket denne Sammenvoksning videre Opmærksomhed, idet jeg mente, at dens Forekomst kun var sjelden; men jeg har i den senere Tid lagt Mærke til, at den forekommer ret hyppigt og under Forhold, der umuliggør enhver Befrugtning. Opblokningen skal foregaa under Brunsten, og den er langt vanskeligere at udføre end hos Hoppen; men det er under saadanne Omstændigheder en Nødvendighed at fremkalde en Passage igennem Børmunden.

I Løbet af 3—4 Aar har jeg behandlet mange hun-

drede Dyr for Ufrugtbarhed. Resultatet har været over raskende godt. Jeg skal ikke trætte med en lang Frem stilling af eller Opgørelse over de enkelte behandlede Dyr, saa meget mindre som det Resultat, der herved fremkommer for mit Vedkommende ikke alene har været det afgørende. Man maa nemlig erindre, at Forholdet mellem de helbredede og ikke helbredede Dyr ikke er en paalidelig Maalestok for Behandlingens Brugbarhed; thi dels er det jo ikke ubekendt, at Overløbere eller Brummere efter lang Tids Forløb kan blive drægtige uden nogen Behandling, dels kunde en Del af de ikke helbredede Dyr muligvis være blevet helbredede ved en mere rettidig eller fortsat Behandling. Derfor har jeg ønsket mig et mere solidt Grundlag for Bedømmelsen af Behandlingens Værdi, og det mener jeg at have opnaaet derved, at jeg i Løbet af 2 Aar nøje har fulgt Drægtighedsforholdene inden for 5 Besætninger med omkring 180 Køer og underkastet disse de nødvendige Behandlinger. Fremgangsmaaden har været denne: Med visse Mellemrum har jeg underkastet samtlige Køer og Kvier en Undersøgelse for at konstatere Drægtigheden. Det er jo nemlig en almen anerkendt Regel, at i ethvert veldrevet Kvægbrug er paalideligt førte Løbelister og Kælvningslister uundværlige; men endnu mere nødvendigt er det selvfølgeligt saa tidligt som muligt at faa Vished for, om hver Ko er bleven drægtig eller ikke. Det er nemlig ikke nødvendigt for den praktiske Landmand at vente 5—6 Maaneder efter Parringen for at faa konstateret, om Koen er drægtig eller ikke, idet man allerede med Sikkerhed kan afgøre dette, naar Fostret er en Maaned eller 6 Uger gammelt. Derved undgaar man unødvendig Tidsspilde og undgaar slemme Overraskelser. De Dyr, der ved Undersøgelse viser sig ikke at være drægtige, efter en eller flere forudgaaende Parringer behandles alt efter Aarsagens Natur. Samtidig behandles selvfølgelig de Dyr, der endnu ikke har vist Brunst.

Behandlingen har for disse 5 Besætningers Vedkom-

mende ført til Maalet, saaledes som det vil fremgaa af nedenstaaende.

I Besætning I (45 Køer) var der i Løbet af 10—12 Aar gennemsnitlig af Overløbere og Brummere udsat c. 10 Stk. aarlig, af 1ste Aars Indskud af Kvier blev der som oftest udsat omkring 50 pCt. I 1902 kastede i Løbet af forholdsvis kort Tid 13 Stk., der alle blev behandlet fagmæssigt. 11 Stk. af disse blev drægtige, hvoraf kun een kastede 2den Gang, Kastningen standsede dermed. De øvrige Køer og Kvier, hvoraf 9 blev behandlede, blev drægtige. I 1903 kælvede normalt 45 Køer, hvoraf 11 havde tilbageholdt Efterbyrd, og 6 Kvier, foruden at der blev solgt 3 ikælvede Kvier. I 1904 er der i Juli blevet solgt en Ko, der som Følge af Børkatarr blev ufrugtbar. Ved Undersøgelsen af Besætningen den $^{26}/_{9}$ 04 var alle Køer drægtige. Flertallet af de behandlede Køer havde udsættende Brunst som Følge af Tilbageholdelse af de gule Legemer, der fandtes kun enkelte med Cystedannelse. Særlig fornøjelig var Behandlingen af Kvierne ca. 10 Stk., af hvilke regelmæssig kun Halvdelen var drægtig. De øvrige havde gule Legemer i Ovarierne, hvis Behandling straks fremkaldte Brunst og paafølgende Befrugtning. Besætningen har bestaaet Tuberkulinprøven.

I Besætning II (45 Køer) havde det gennemsnitlige Antal Udsættere næppe været saa stort som anført i Besætning I, men dog generende nok. I 1902 fandtes der i Besætningen henved Trediedelen med uregelmæssig forløbende Brunst, der for de flestes Vedkommende skyldtes Tilbageholdelse af de gule Legemer, der fandtes dog flere Brummere samt nogle Stykker med Flaad fra Børen. Behandling maatte ofte gentages. I 1903 kælvede alle Køer regelmæssig, paa 2 Stk. nær, som kastede. Besætningen har bestaaet Tuberkulinprøven.

I Besætning III (28 Køer) blev der som Følge af Overløbning i flere Aar udsat adskillige, et Aar endog 13! I 1902 behandlede jeg fra Trediedelen til omtrent Halvdelen for uregelmæssig forløbende Brunst, hvilket ogsaa skyldtes Tilbageholdelsen af det gule Legeme. Be-

handlingen maatte kun for enkelte Dyrs Vedkommende gentages. I 1903 kælvede alle Køer og Kvier normalt, hvorefter der paany indtraadte regelmæssig forløbende Brunst. I 1904 var alle Køer igen drægtige. Besætningen har bestaaet Tuberkulinprøven.

I Besætning IV (29 Køer) har jeg i 1902 behandlet fra Trediedelen til Halvdelen for uregelmæssig forløbende Brunst, der hos de fleste helt udeblev (Tilbageholdelsen af de gule Legemer), nogle enkelte Brummere forekom dog. I 1903 kælvede alle Køerne normalt. Hos en Del maatte Brunsten dog fremskyndes ved Udklemning af de gule Legemer. I 1903—04 kælvede de igen alle normalt paa een Overløber nær. Besætningen har bestaaet Tuberkulinprøven.

I Besætning V (30 Køer) herskede der i 1899 og de paafølgende Aar en ret ondartet Kastning, der foranledigede mange Udsættere. I 1899 udsattes saaledes 12 Overløbere, i 1900 3 og i 1901—02 11. I Løbet af Vinteren og Foraaret 1902 behandlede jeg 11 Køer, hvoraf de 9 viste Mangel paa Brunst, en havde uregelmæssig og en meget hyppig Brunst. De første blev drægtige, de 2 sidste ikke. I Vinteren 1903 behandlede jeg et færre Antal, hvoraf kun een blev Overløber.

Paa lignende Maade har jeg i en Mængde Besætninger undersøgt og behandlet færre eller flere Dyr, men Behandlingen er ikke saa konsekvent bleven gennemført som for de omhandlede 5 Besætningers Vedkommende. Resultatet har muligvis som Følge heraf været noget vekslende, de fleste Steder dog godt, og kun ganske faa har givet et utilfredsstillende Resultat.

Foredraget ledsagedes af følgende Diskussion:

Dyrlæge Møller: Naar jeg har tilladt mig som indbudt at tage Ordet, er det fordi denne Sag har stor landøkonomisk Interesse, saa dens Behandling her ved dette Møde og i denne Forsamling kun kan hilses med

Glæde. Jeg har beskæftiget mig ikke saa lidt med dette Spørgsmaal, og jeg har kun nogle faa supplerende Bemærkninger til, hvad Hr. Albrechtsen allerede har sagt, idet jeg i alt væsentligt samstemmer med, hvad han har fremført, da ogsaa de Undersøgelser, jeg har gjort, viser, at Hovedaarsagen altid maa søges i Lidelser i Hundyrets Kønsveje. Der er i Foredraget fremdraget nogle Tal, som viser, hvor meget Lidelsen er udbredt paa Bornholm; for Jyllands og Samsøs Vedkommende foreligger der et Materiale, som ogsaa kan yde et Fingerpeg, i saa Henseende, idet Foreningen af jyske Landboforeningers Regnskabsudvalg har foranstaltet en samlet Udgivelse af Kontrolforeningernes Regnskaber. Der er en Rubrik, som hedder: »Procent Kastere og Overløbere af samtlige Malkedyr indenfor Foreningerne«. Der er ganske vist Kastere og Overløbere slaaede sammen under et og ikke, som her i Foredraget, holdte udenfor hinanden; men jeg tvivler om, at man i Almindelighed vil opnaa meget ved at dele dem i to Rubriker, da man under almindelige Forhold ofte vil komme til at føre Dyr af den ene Slags over i den anden Gruppe. Jeg har ved en foreløbig Optælling set, at der under den nævnte Rubrik er opført 53 Foreninger med 1059 Besætninger — Tallene tør jeg ikke garantere for, men det er kun Smaafejl, det kan dreje sig om — og at der findes Kastere og Overløbere i 660 Besætninger, altsaa over 60 pCt. Endvidere er der anført de procentvise Tal for hver enkelt Forening. Det ses deraf, at Lidelsen er i høj Grad udbredt, og at det selvfølgelig har Betydning for Landmanden at faa Opmærksomheden henvendt derpaa. Naar jeg altsaa siger, at jeg i alt væsentligt kan slutte mig til det, Hr. Albrechtsen har sagt i sit Indledningsforedrag, kunde jeg dog efter min Erfaring have ønsket den infektiøse Kastesyge pointeret noget mere som Aarsag til Overløbningen, idet den i de Besætninger, jeg har set, har været den hyppigste Aarsag. At der kan være Forskel paa de forskellige Landsdele, kan være ret naturligt, idet den infektiøse Kastning er en smitsom Sygdom, og som saadan i flere Aar særlig kan

hærge en Egn; derfor har jeg maaske faaet noget mere med den at gøre, end Tilfældet vilde være flere andre Steder. I hvert Fald have mine Nabo-Kolleger haft den samme Opfattelse; saa vi i Randersegnen maaske ere særligt hærgede af Kastesygen, ogsaa i den Form, hvori den særlig giver sig Udslag i Overløben. Jeg vil derfor henlede Opmærksomheden paa den Støtte, man kan faa overfor denne Lidelse ved Tyreudskylninger, idet det er en af de nemmest gennemførlige Foranstaltninger. Og det viser sig i Praksis, at den ofte fører til godt Resultat, idet den yder ikke ringe Garanti mod Smitte fra Individ til Individ og særlig fra Besætning til Besætning. Det viser sig ogsaa, at man ved Udskylninger hurtigere begrænser Lidelsen indenfor samme Besætning, hvad muligvis kan have sin Forklaring i, at man derved undgaar nye Bakterieindpodninger. De Tal, som jeg nævnede før, fra Kontrolforeningernes Regnskaber, har ogsaa en anden Interesse, idet der findes Opgivelse for 3 Jersey-Besætninger — flere er der ikke, hvis jeg ikke har overset nogen. Der har fra enkelte Sider været sagt, at Jersey-Kvæget skulde være særlig modstandsdygtigt overfor Kastninger og Tuberkulose. Men for de tre Besætninger lyder Referatet i Beretningen saaledes: »En Besætning har 12 pCt. Kastere og Overløbere, en har 38 pCt., og en paa 39 Dyr har af 7 Kvier 3 Kastere, af 18 2 Aars Kvier 6 Kastere og 1 Overløber og af 14 ældre Køer 5 Kastere og 2 Overløbere.« Det viser sig altsaa, at Jersey-Kvæget i hvert Fald ikke kan staa for den danske Kastesygebakterie; og jeg frygter for, at det vil gaa det paa samme Maade overfor Tuberkelbakterien, naar det først stifter Bekendtskab med den. Jeg slutter mig altsaa til Hr. Albrechtsens Udtalelser og takker for, at han har bragt Sagen frem. Jeg haaber, det skal føre til det Resultat, at man faar denne Sag taget op til nøje Undersøgelse; saa vil ikke saa lidt være naaet.

Dyrlæge Hegelund: Vi kan jo alle være enige om, at det er særdeles interessante Forhold, Hr. Albrechtsen

her har draget frem, og at der ogsaa ligger et dygtig' og forstaaende Arbejde og mange Iagttagelser bag ved, have vi jo set. Da en profylaktisk Behandling ogsaa her, som ved tidligere Lejlighed nævnt her i Dag, er bedre end en kurativ, er der enkelte Ting, jeg gerne vilde have Lov til at pege paa i denne Forbindelse. Jeg har som praktiserende Dyrlæge gennem mange Aar ogsaa haft en Del med Køernes Ufrugtbarhed at gøre. Jeg boede i en Egn, der var saa heldig at have ganske gode Kvægbesætninger, hvorfor Interessen for dem ogsaa var forholdsvis stor. Men af og til forekom der dog Tilfælde af Ufrugtbarhed og smitsomme Kastninger, og der var Tilbøjelighed hos mange af vedkommende Kvægavlsforeninger til at give Tyren Skylden, naar Køerne ikke bleve drægtige. Men det var karakteristisk der, som mange Steder, at medens Tyren ikke gjorde dygtigt Arbejde i en eller anden Besætning, var der andre Besætninger, der i samme Aar havde et stort Procenttal drægtige af de Køer, der førtes til den samme Tyr, hvad der viser, at Skylden ikke nær saa ofte, som Kvægavlsforeningerne antoge, laa hos Tyren. I vore Dage benyttes Køerne jo temmelig stærkt; der er aldrig lang Afstand mellem to paa hinanden følgende Kælvninger. De bedst og stærkest yndede Køer føres ofte til Kvægavlsforeningens Tyr, og Folk ere ofte saa ængstelige for, at de ikke igen skulle faa dem drægtige, at de møde frem med dem paa et for tidligt Tidspunkt efter den foregaaende Kælvning. Der bliver derfor undertiden en noget kortere Afstand end et Aar mellem to paa hinanden følgende Kælvninger. Jeg tror at turde sige som noget ret almengyldigt, at det er et Middel, som man ikke skal foragte, at gøre denne Afstand noget længere, naar det drejer sig om at forebygge Kastning. Det gælder ikke mindst, naar der indkøbes Køer til en Besætning, saa at de nye Køer kommer ind under uvante Forhold. Saa bør de ikke føres til Tyren, inden der er gaaet noget længere Tid, end man ellers anser for passende. Der er baade af Hr. Albrechtsen og af Hr. Møller

fremdraget et Forhold, hvor den smitsomme Kastning optræder ganske kort efter at Drægtigheden er indtraadt, og hvorom der siges, at naar Køerne regelmæssig løber om med Mellemrum af 3—4 Uger, kan man som Regel være sikker paa at have med katarralsk Lidelse af Børen at gøre, hvilken sandsynligvis skyldes Kastningssmitstoffet. Vi have ofte at gøre med Kastninger paa et tidligt Tidspunkt; men vi Dyrlæger komme ofte ikke til at se Forholdet rigtigt, fordi vi ikke blive tilkaldte, og Landmændene selv ere ikke altid i Stand til at iagttage det. Det er karakteristisk, at saadanne Køer ofte ganske kort Tid efter Kastningen, undertiden Dagen efter, vise Begær efter Tyren.

Jeg kan nævne noget, hvorpaa det kan ses, om vi staa overfor en smitsom Kastning, eller om det er en virkelig naturlig Overløben. I første Tilfælde vil der være et graaligt Flaad fra Skeden, i sidste Tilfælde kun en klar Slim, som ikke træffes efter den smitsomme Kastning. Paa anden Maade kan vi ikke paavise corpus delicti; og det er et Forhold, som Ejeren selv maa lægge nøje Mærke til. Hvis det graa Flaad iagttages, vil det selvfølgelig være en grov Fejl at føre Køerne til Tyren igen; saa maa de opfattes som Kastere og ikke atter føres til Tyren, før der er foretaget Udskylning.

Der er en anden Ting, som ligeledes undertiden er indirekte Aarsag til Ufrugtbarhed, noget, som staar i en vis Forbindelse med den stærke Brug af Køerne, nemlig Fordøjelseslidelser. De optræde maaske hyppigere nu end i ældre Tider. Paa den Aarstid, vi nu ere inde i, fodres der jo med en stor Mængde Roeblade, og vi se da ofte Fordøjelsesvanskeligheder opstaa, og det bidrager til, at Køerne ikke ere saa modstandsdygtige. Naar man er tilstrækkelig opmærksom paa de Ting, jeg her har nævnet, kan det bidrage til, at vi ikke faa saa mange af disse Tilfælde, som her er Tale om. Og sørg saa altid for, saa snart der er noget i Vejen, at faa Besætningerne under Dyrlægetilsyn. Lige den Dag, jeg rejste herover fra Jylland, saa jeg i en Avis, at en Gaardmand i det

nordlige Jylland havde maattet slagte 12 Kvier, efter Referatet, fordi de vare fodrede med Roeblade. Det er dog virkelig ikke nødvendigt, at der dør saa mange Kreaturer, inden man bliver opmærksom paa Aarsagen.

Konsulent H. J. Bak: Dyrlæge Hegelund nævnede nylig et Kendetegn paa Aarsagen til Kastningen. Jeg vilde nu gerne spørge Hr. Albrechtsen, om der er noget Kendetegn paa, at en Ko har denne Abnormitet: Gule Legemer i Børen, saa at Lægmand, uden at tilkalde Dyrlæge, kan skønne, om det er det, Koen fejler, eller noget andet. Iøvrigt er det godt, at Spørgsmaalet om den smitsomme Kastning er blevet fremdraget af Hr. Møller. Det er saare vigtigt for at komme til at modarbejde Kaste- og Overløbersygen, at Aarsagen dertil kendes, og at Kendskaben dertil bliver udbredt ved, at Sagen tages op til Behandling ved saadanne Møder som dette. Men det viser sig jo, at der er forskellige Meninger hos Dyrlægerne om, hvad der er Aarsagen. Hr. Albrechtsen mener, at de gule Legemer er den hyppigste Aarsag, i hvert Fald paa Bornholm, og Hr. Møller mener, at den smitsomme Kastesyge er den almindeligste Aarsag i Jylland. Muligt er det jo ogsaa, at saadanne forskellige Aarsager ere fremtrædende i de forskellige Landsdele; men for mig staar det nu som det vigtigste, at vi faa Kendetegn, hvis de virkelig findes, ved Hjælp af hvilke vi kan skønne, hvilken af Delene der er Aarsag til, at Koen bliver Overløber eller Kaster.

Konsulent J. Otto Pedersen: Det Spørgsmaal, her er berørt, er af største praktisk Betydning, fordi en meget generende Udgift ved Besætningen er dens Vedligeholdelse, og den kunde indskrænkes ikke saa lidt, dersom vi kunde undgaa en Del af de mange Uheld med Køer, der ikke ville løbe. Jeg vil gerne rette det Spørgsmaal til Hr. Albrechtsen, om d'Herr. Dyrlæger kan foretage Undersøgelse af, om Koen er drægtig eller ej,

uden at det medfører nogen Fare. Dernæst nævnede Hr. Hegelund en Del Kendsgerninger fra Praksis, som Lægmænd ogsaa kunde iagttage. Men det forekom mig, at det egentlig kun var Kendsgerningerne han nævnede, hvorimod han ikke kom ind paa at meddele os noget om Aarsagen dertil. Det forekom mig, at han for sit Vedkommende underskrev det lille Punktum i Hr. Albrechtsens Tale: »Den virkelige Aarsag til Ufrugtbarheden skyldes Sygdomme i de avlende Dyrs Kønsorganer, og da først og fremmest i Koens.« Nu kunde jeg ønske at spørge Hr. Hegelund om Aarsagen til de Kendsgerninger, han nævnede, navnlig om man i Praksis mener at have iagttaget, at det er heldigt at lade hengaa god Tid mellem et Dyrs Kælvninger, i ethvert Fald mindst 1 Aar, naar Kastning melder sig i en Besætning.

Konsulent R. Stenbæk: Jeg var for en Tid siden hos en Mand, der havde haft 16 Kastere i sin Besætning, men siden havde Sygdommen ikke vist sig. Paa mit Spørgsmaal om, hvad han da havde gjort for at blive af med den, sagde han, at han havde anvendt Kreolin, og han troede, at det var Aarsagen til, at Sygdommen var standset. Han havde brugt det baade til Udskylning og til Stænkning baade i Baasene og i Grebningen. Da jeg nu selv overfor Fjerkræ har anvendt Kreolin saa meget for at sikre mig mod Smitte og fundet det overordentlig heldigt, kunde jeg have Lyst til at høre, om man tror, at Kreolin kan standse en saa stærk Smitte, som her er Tale om. Det vilde da være et overmaade nemt og billigt Middel at anvende.

Dyrlæge C. Esbensen: Jeg vil takke Kollega Albrechtsen for, at han har fremdraget dette Spørgsmaal, som er meget vigtigt. Jeg tror, at dette Spørgsmaal vil blive forelagt Landmændene omkring i Landet, saa de ville forstaa, at der virkelig kan udrettes noget for at forhindre, at Overløben bliver saa hyppig som nu. Hr. Albrechtsens Resultater ere saa fortrinlige, at der egent-

lig ikke bliver Plads til de suplerende Bemærkninger, jeg vil gøre om mine Resultater. Vi ere jo allesammen tilbøjelige til at ville være Specialister eller Opdagere af særlig vigtige Forhold; men det er ikke altid det lykkes os. Hr. Albrechtsen er gaaet forholdsvis let hen over dette Forhold, at Køerne blive ved at vise Brunst hver 3die Uge uden at blive befrugtede. Det er interessant at vide, at der ved Hjælp af Udpresning af de gule Legemer kan fremkaldes Brunst; thi det er hyppigt, at Folk klage over, at Køerne ikke ville vise Brunst. Men lige saa galt eller værre tror jeg det er, naar de vise for hyppig Brunst uden at være Brummere. Det forekommer navnlig ved de gode Køer i deres bedste Alder; undertiden lykkes Befrugtningen ikke anden Gang. I sin Tid fremkom der fra Prof. Sand Oplysning om, at ved Hopper, som ikke blive befrugtede, kunde man hyppigt hjælpe paa Forholdet ved at aabne Børmunden. Det samme viser sig at hjælpe ogsaa hos Køerne, oftere end vi tidligere havde tænkt. Hvad Aarsagen er til denne Sammenvoksning af Børhalsen, er ikke godt at sige, men det er rimeligt, hvad Hr. Albrechtsen hentyder til, at den skyldes en katarralsk Tilstand af Børhalsen. Jeg har i en Besætning haft Eksempler, der kunde tyde paa, at her er et smitsomt Forhold til Stede, idet mange Køer havde Tillukning af Børmunden, skøndt de ikke havde kastet; og de bleve ved at tage Tyr uden at blive befrugtede. Undersøgelsen viste, at Børmunden i flere Tilfælde saa godt som ikke kunde presses op med Fingeren, og desuden er Børhalsen saa lang, at man ikke kan komme igennem den med Fingeren. Dette foranledigede mig til at lade lave en saakaldt Opblokningskegle, ved Hjælp af hvilken man kunde anvende større Kraft end med Fingeren. Skøndt de Resultater, jeg har haft, ere for faa til at bygge nogen Statistik paa, ere de dog saa gode, at jeg nok tør sige, at der paa den Maade er Chancer for at modvirke Overløben paa Grund af Sammenvoksning af Børmunden.

Hvad angaar Kollega Hegelunds Udtalelse om, at man ikke for hurtigt maa føre Køerne til Tyren, er jeg

ikke ganske enig med ham. Det er et Forhold, jeg tidligere har fremdraget. Jeg er tilbøjelig til at raade Landmændene til ikke at trække Tiden for længe ud. Naturligvis skal der være Rimelighed i al Ting; at lade Koen komme til, første Gang den er brunstig, er i Reglen for tidligt; men man behøver ikke at være ængstelig for at føre den til Tyren 3 eller 6 Uger efter Kælvningen. At det kan rumme Fare for at svække Koen er naturligt; men hellere maa man udsætte den for denne Svækkelse og imødegaa den paa anden Maade, end man maa udsætte den for en Sammentrækning af Børmunden ved hyppig gentagen Brunst, som særlig kan bevirke Overløben.

Dyrlæge Albrechtsen: Jeg er meget tilfreds over, at Dyrlæge Møller og jeg egentlig ere komne til samme Resultat uafhængig af hinanden. Jeg skal villig indrømme, at Forholdene kan være forskellige de forskellige Steder, og at smitsom Kastning i mange Tilfælde kan give Anledning til Ufrugtbarhed. Men jeg har allerede i mit Foredrag antydet, at jeg har betragtet den smitsomme Kastning som liggende udenfor den Opgave, jeg her har behandlet. Selve Kastningsspørgsmaalet er saa stor en Opgave, og det er jo udførligt behandlet af Prof. Bang, at jeg ikke har ment det betimeligt at medtage det her, selv om vi selvfølgelig adskillige Gange kommer til at beskæftige os med det i Praksis. Hr. Hegelund mente, at man skulde vente i længere Tid med at føre Koen til Tyren, og at man derved mange Gange kunde undgaa Kastning. Jeg kan ikke indse, at det virker fra eller til. Det viser sig sikkert, at gamle Kastere kunne gaa lang Tid uden at gøre Fortræd; men komme de ind i en anden Besætning, smitte de. Endogsaa normalt kælvende Køer kunne bringe Smitte. Jeg har lagt Mærke til, at Landmændene regne det ikke for at være Kastning; Køerne kælve normalt og blive normalt rene; men de kunne smitte alligevel og derved føre Kastning over i Besætninger, hvor man ikke have haft den før.

Hr. Hegelund kom ind paa nogle almindelige Betragtninger om Anledningen til Ufrugtbarhed. Jeg har spurgt adskillige praktiske Landmænd, hvad de mene om Grunden dertil; men man har angivet denne overordentlig forskelligartet, saa man ikke kan bygge noget derpaa. Jeg har ikke villet gaa længere, end til at henføre det til de Aarsager, som man med Sikkerhed kan paavise.

Der blev spurgt, om der kunde angives Kendetegn paa de gule Legemers Tilstedeværelse. Jeg beklager, at jeg ikke skarpt nok har adskilt Kendetegnene paa de forskellige Former for Ufrugtbarhed; men skulde man tage alle Tilfældene med, vilde der sikkert være en uhyre Mængde; derfor maa man holde sig til de hyppigst forekommende. Brummeren kan man kende paa, at den løber vedvarende. Har Dyret en saadan hyppigt tilbagevendende Brunst, der ikke indskrænker sig til hver 3die eller 4de Uge, skyldes det i de allerfleste Tilfælde en cystisk Degeneration, en Blæredannelse, i Ovarierne. Jeg gaar altid ud fra det, og det passer som oftèst. Desuden har man ved de højere Grader af denne Sygdom et godt Kendetegn i de nedsunkne Bækkenbaand.

Tilstedeværelsen af de gule Legemer er derimod vanskeligere at bestemme, fordi Videnskaben endnu ikke ved, hvornaar det er normalt og hvornaar ikke. Men at de spille en Rolle, har jeg Eksempler paa. Jeg har haft Tilfælde, hvor Koen ikke vilde løbe og Brunsten udeblev i lang Tid, undertiden et helt Aar. Saa kan man være rolig for, at der er gule Legemer i Ovarierne. Klemmes de ud, kommer Brunsten igen i Løbet af kort Tid. For at nævne et enkelt Eksempel, kom jeg til en Besætning paa 9 Køer, hvoraf de 5 havde kælvet i Marts, uden at Brunst var indtraadt endnu i September. De led alle af Tilbageholdelse af gule Legemer. Jeg klemte dem ud, og faa Dage efter løb samtlige Dyr og bleve alle drægtige.

Paa en anden Gaard var det samme Tilfældet med over Halvdelen af Besætningen. Køerne havde været ved Tyren i Marts og April, og Manden mente i August, at

de skulde være drægtige; men han syntes, at Mælkeydelsen var taget betænkelig af. Jeg undersøgte nu alle 18 Køer, og det viste sig, at de 12 vare golde. Det var ogsaa de gule Legemers Skyld. Brunsten havde været uregelmæssig hos dem allesammen; men de havde faaet Tyr ved Tvang. Her viste det sig imidlertid, at Tilstanden havde varet lovlig længe. Naar det gule Legeme har siddet længe, kan det blive saa udviklet, at Ovariet kun er et ganske lille Vedhæng; klemmes det gule Legeme ud, er Ovariet kun af Størrelse som en Ært, og det andet Ovarie er svundet ganske betydeligt eller standset i sin Udvikling. Som Regel fører imidlertid Udklemning paa et tidligt Tidspunkt til Maalet.

Der blev spurgt af en af de Tilstedeværende, om der var Fare ved at undersøge for Drægtighed. Nej, det er der ikke. Jeg har undersøgt over 1000 Køer for Drægtighed uden noget Uheld. Man kan behandle en drægtig Bør, som man vil; man kan klemme den og trykke den, uden at det gør noget, naar blot man ikke behandler Ovariet. Saa snart man gør dette, kaster Koen straks og det paa et saa tidligt Tidspunkt, at man ikke kan nære Tvivl om Grunden dertil. Det er hændet mig flere Gange i Begyndelsen; derfor er det af saa overordentlig stor Vigtighed saa tidligt som muligt at kunne konstatere, om Koen er drægtig eller ikke; og det er dette Forhold, der bragte mig til at foretage Undersøgelser, der gik ud paa at vise, paa hvilket Tidspunkt man kunde konstatere Drægtighedens Indtrædelse. Og Resultatet er da, at man med stor Sikkerhed kan konstatere en Drægtighed, der er 1 Maaned à 6 Uger gammel. Siden jeg er bleven klar over dette, har jeg ikke begaaet nogen Fejltagelse. Saa snart jeg véd, at Koen ikke er drægtig, foretager jeg Behandlingen; ellers lader jeg det være. Udklemningen kan foretages uden Spor af Ulempe for Koen, naar det sker med fornøden Opmærksomhed, saa man ikke spolerer Tarmen. Der kan indtræde hurtigt forløbende Forblødninger, som ende med Døden; men det er aldrig forekommet for mig, og det er sikkert overordentlig

sjældent. Hvad angaar Kendetegnene paa de gule Legemers Tilstedeværelse, tror jeg nok man kan sige: I alle Tilfælde, hvor Koen ikke løber med Tyren eller kun løber svagt og uregelmæssigt, kan man være sikker paa, at det er de gule Legemer, der ere paa Spil; men en Ikke-Fagmand kan dog ikke afgøre dette Spørgsmaal; det skal der Veterinærkundskab til.

Jeg har aldrig lagt Mærke til det Forhold, Hr. Hegelund omtaler, at man kan se paa et Flaad, om det er Resultatet af en smitsom Kastning eller af indtrædende Brunst uden Befrugtning; jeg tvivler ogsaa paa, at man kommer ret langt ved de Iagttagelser. Men det vilde være overordentlig heldigt, om dette Spørgsmaal kunde blive draget ind under videnskabelig Undersøgelse.

Naar Koen løber hver 3die Uge, har jeg den Opfattelse, at det i mange Tilfælde skyldes betændelsesagtige Tilstande i Børens Slimhinder; og umuligt er det jo ikke, at en saadan katarralsk Lidelse kan udbredes ved Bedækning, uden at den dog foraarsager Kastning. Jeg har undersøgt nogle Tilfælde af den Art og fundet, at Børen hos det levende Dyr var abnorm stor; og ved Sektionen viste det sig, at dens Slimhinde var belagt med et flere Linier tykt sejgt Slim, som selvfølgelig umuliggjorde al Befrugtning. De Tilfælde, hvor Koen saaledes løber om hver 3die—4de Uge, ere de, der volde størst Vanskelighed, og hvor Behandlingen giver de daarligste Resultater. Men det er dog de færreste Tilfælde. I langt de fleste Tilfælde, jeg har haft med at gøre, have Køerne slet ikke villet løbe, og Grunden har været den, at de gule Legemer have været tilbageholdte. Jeg har ikke villet nøjes med at opsummere Resultater fra Behandlinger hist og her, men i Løbet af 2 Aar har jeg nøje fulgt Forholdene i 5 bestemte Besætninger og deraf udledet mine Resultater. Maaske er denne Bevisførelse ikke tilstrækkelig, eller den kunde maaske være bedre; men paa disse Gaarde have de i 10—12 Aar ikke nogensinde haft saadanne Resultater, som nu ere opnaaede. Og jeg tvivler ikke paa, at hvis jeg ikke gentagne Gange

havde undersøgt Tilstanden i Kønsorganerne, navnlig ogsaa snart efter Kælvningen, havde jeg ikke kunnet fremkalde regelmæssig Brunst.

Der blev spurgt, om Kreolin kunde standse Kastning. Jeg mener, at dette Spørgsmaal egentlig ligger udenfor Sagen. Men jeg vil dog sige, at det er givet, at der kan udrettes meget med det. Prof. Bang har anbefalet det, og i min Praksis har jeg ogsaa set, at det er godt. Det Eksempel, som blev nævnt, med den Mand, der havde haft 16 Kastere, og at Sygdommen derefter stoppede, er ikke saa sjældent. Kastning er en meget lunefuld Sygdom. Jeg har haft ikke faa Besætninger, hvor det er lykkedes at standse en indtrædende Kastning; ved energisk Behandling vil det som Regel kunne lykkes at standse den ved Udskylning og Desinfektion af Dyrene og Stalden. Kreolin har dog efter min Mening ikke større Virkning end mange andre Stoffer. Det bedste er imidlertid at søge at undgaa Sygdommen ved at være forsigtig med Anvendelsen af Tyre, som man ikke kender noget til.

Dyrlæge Pyndt: Jeg tror ogsaa, at Hovedaarsagen til Ufrugtbarhed hos Køerne ligger i, hvad her er paapeget. Men jeg tror dog, at ogsaa mange andre Aarsager hyppigt gør sig gældende. Jeg har i alt Fald altid været af den Tro, at de unaturlige Forhold, som nutildags bydes Koen, ofte kunne være Aarsag til Ufrugtbarhed, selv om der ellers ikke er nogen sygelig Tilstand til Stede, — jeg nævner blot saadanne Ting som den stærke Fodring, Mangelen paa Bevægelse og den unaturlig store Mælkeydelse, som Koen drives op til.

Dyrlæge Hegelund: Der blev af Hr. J. Otto Pedersen rettet det Spørgsmaal til mig, hvorledes man skulde opfatte dette, at f. Eks. længere Afstand mellem Kælvningerne kunde være nyttig. Maaske jeg med det samme kan give Svar til Hr. Esbensen, der mente, at man ikke burde gøre Afstanden for lang, fordi man saa vanskelig

vilde opnaa, at Koen atter blev drægtig. Men her tale vi jo om to ganske forskellige Forhold. Jeg har ikke nævnet noget om det normale, men kun, hvorledes man skulde bære sig ad med at tage Forholdsregler mod en Sygdom. Og Hr. Esbensen nævnede selv noget, som kunde være en Støtte for min Opfattelse, nemlig, at der er mindre Fare for, at Koen kaster, naar den ikke for hurtigt efter Kælvning føres til Tyr. Vi ved godt, at Børen kan indeholde Baciller, uden at det medfører Kastning; Koen kælver normalt, fordi den har den Modstandsevne, at Kastningen ikke indtræder. Det, at man paa Bornholm kan paavise én Aarsag, i Jylland en anden, kan have sin naturlige Forklaring i, at vi Jyder gerne vil slaa en Handel af en Gang imellem; derfor bliver Kastning hyppigere Aarsag til Ufrugtbarhed i Jylland end paa Bornholm. Som et Bevis paa, at den af Kollega Albrechtsen hævdede Opfattelse er rigtig, skal jeg anføre, at jeg meget ofte har fundet, at Køer, der i lang Tid ikke har vist Begær, har haft gule Legemer i Æggestokkene, eller smaa Cyster med faste Legemer; lykkedes Udklemningen, indtraadte altid normal Brunst. Og at der er en vis Forbindelse — Lighed — mellem denne Form af Ufrugtbarhed og egentlig Nymfomani ses deraf, at saa snart man ved sidste har foretaget Udklemning af de i Æggestokkene dannede Cyster, rejser de sænkede Bækkenbaand sig inden 48 Timer og normal Brunst indtræder. Et Eksempel belyser Forholdet bedre. Paa Sønder-Elkjær behandlede jeg paa samme Dag 9 Køer for Ufrugtbarhed. De 2 vare egentlige Brummere, hos de 7 var gule Legemer Aarsag til Ufrugtbarheden. Efter Behandling indtraadte hos alle normal Brunst; de 8 blev med Kalv den 9de ikke. — Jeg nævnede min Iagttagelse af Kendetegnene paa, om vi have med en smitsom Kastning at gøre eller med en naturlig Overløben, i Anledning af Hr. Albrechtsens Udtalelse om, at naar Koen regelmæssig løber om med Mellemrum af 3—4 Uger, har man med Følgerne af Kastningssmitstoffet at gøre. Men jeg kom ikke nærmere ind derpaa, fordi Hr. Albrechtsen

i sit Foredrag angiver, at der ikke særlig skal tages Sigte paa det her. Men ellers tror jeg, at man i det, jeg nævnede, om Flaaddets Beskaffenhed, har nogen Vejledning.

Dyrlæge Albrechtsen: Dyrlæge Pyndt mente, at det unaturlige Liv, Køerne førte, kunde være Aarsag til Ufrugtbarhed, og at de store Fordringer til Mælkeydelsen ligeledes kunde være medvirkende Grund. Men hvis dette holdt Stik, at Dyrenes Kaar skulde give Anledning til Ufrugtbarhed, var man jo ganske hjælpeløs, da man jo ikke kan forandre Kaarene. Men jeg maa dog sige, at jeg har haft mange Køer at behandle i Besætninger, hvor man endnu ikke har indført den kunstige Kraftfodring, medens jeg paa den anden Side har set mange Besætninger, hvor der fodres stærkt og meget, uden at det har medført Ulemper. Det er maaske tilfældigt, at jeg saaledes kan henvise til saadanne Yderpunkter; men i alle Tilfælde kan man jo ikke indvirke paa de Forhold.

Dyrlæge Esbensen: Jeg vil dog advare Hr. Hegelund imod at fremkalde Ufrugtbarhed ved at holde Koen for længe fra Tyren, altsaa ikke benytte sig af den gentagende tilbagevendende Brunstperiode. Jeg mener, at man hellere maa holde Koen lidt for tidligt til Tyren end vente for længe. Hvad angaar Behandlingsmaaden for Ufrugtbarhed, vil jeg dog gerne spørge, om der ikke var Grund til at tage Hensyn til det Forhold, jeg før fremhævede, om det ikke vilde være heldigt at undersøge Børmunden for eventuelt at foretage en Oplukning af den med et Instrument.

Dyrlæge Albrechtsen: Jeg kan ikke sige andet, end at det kan være ganske rigtigt. Men jeg har altid betragtet Sammenvoksningen af Børen som værende af underordnet Betydning for dette Spørgsmaal. Man kan nemlig ikke undersøge Børen med noget Udbytte, uden lige under Brunsttiden; udenfor den Periode er den saa

fast lukket, at man ikke kan aabne den uden at risikere at rive den i Stykker.

Præsidenten: Maaske vi nu kunde afslutte denne Sag paa Dagsordenen med en Tak til Hr. Dyrlæge Albrechtsen for, at han har bragt Sagen frem. Det viser sig jo, at den er bleven omfattet med stor Interesse af de mange, der have deltaget i Diskussionen.

Idet vi gaa over til det sidste Punkt paa Dagsordenen, skal jeg tillade mig at henstille, om Hr. J. Otto Pedersen ikke maatte finde Anledning til at forklare os disse Tavler, som ere ophængte.

Under det sidste Punkt paa Dagsordenen:

6. Sager uden for Dagsordenen,

gav Konsulent Otto Pedersen en Fremstilling — ledsaget af en Fremvisning af Tegninger — af hvorledes en Svinestald bør være indrettet, for at Dyrene kunne have et renligt Opholdssted.

Præsidenten: Hermed er Dagsordenen nu ført til Ende. Inden jeg slutter Mødet, vil jeg paa Præsidiets Vegne rette en Tak til de Herrer, som have holdt Foredrag, samt til dem, der yderligere have supleret Foredragene ved at deltage i Diskussionen om de forskellige Æmner. En Tak til alle de Herrer, der have deltaget i Mødet.

Mødet hævet.